

เอกสารประกอบการสอน

GE 1001 วิถี มมร สู่ความเป็นพลเมืองไทย และพลเมืองโลก

MBU Way to Thai and Global Citizens

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

คำปรารภอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา สังกัดอยู่ในกลุ่มที่ ๔ คือ กลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา เป็นสถาบันหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาระดับสูงและการค้นคว้าหลักคำสอนเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต หนึ่งในยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการบริหารและพัฒนามหาวิทยาลัยนั้นคือการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาในระดับสากล ด้วยเหตุนี้มหาวิทยาลัยจึงตระหนักถึงความสำคัญของเอกสารประกอบการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และหมวดวิชาพระพุทธศาสนา (BU) ในฐานะที่เป็นแกนกลางขององค์ความรู้ของสถาบันแห่งนี้ และอาจารย์ผู้ถ่ายทอดจะต้องมีคุณภาพเป็นเช่นเดียวกัน ในฐานะที่มหาวิทยาลัยมีวิทยาเขตและวิทยาลัยอยู่หลายแห่งทั่วประเทศ

การผลิตเอกสารประกอบการสอนถือเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการพัฒนาคุณภาพของระบบการศึกษาในหลักสูตรการเรียนการสอน เพราะจะทำให้การพัฒนาองค์ความรู้ของอาจารย์และนักศึกษาเป็นไปตามวิสัยทัศน์และพันธกิจของมหาวิทยาลัยที่ตั้งเป้าหมายไว้ อีกทั้งยังพัฒนาสมรรถนะและความเชี่ยวชาญของอาจารย์ผู้สอนให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดได้ การมีเอกสารประกอบการสอนที่เข้าถึงได้โดยทั่วกัน เป็นแบบอย่างเดียวกัน อย่างน้อยก็เป็นจุดร่วมในการพัฒนาคุณภาพของผู้สอนและผู้เรียนให้มีแบบมาตรฐานเดียวกัน นอกจากนั้นยังสามารถขยายผลไปสู่ระดับเอกสารที่สูงขึ้นไป เช่น เอกสารคำสอน หนังสือ หรือตำรา เป็นต้น ปัจจุบัน มีการเรียนรู้แบบสะสมคลังหน่วยกิตและการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัย รายวิชาหมวดความรู้ทั่วไปและความรู้ทางพระพุทธศาสนาจะเป็นจุดหนึ่งที่สามารถเรียนร่วมกันได้ เอกสารประกอบการสอนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะให้รายละเอียดของ PLO CLO และ LLO เป็นไปตามมาตรฐานหลักสูตรแบบ OBE เดียวกัน

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารประกอบการสอนเล่มนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับการจัดการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนผู้สอนให้มีความเข้าใจรายวิชาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และจะมีการพัฒนาปรับปรุงให้มีเนื้อหาองค์ความรู้และรูปแบบที่ทันสมัยเหมาะสมกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่องด้วย ขอชื่นชมคณะกรรมการและคณะทำงานทุกส่วนที่ร่วมกันทำเอกสารหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และหมวดวิชาพระพุทธศาสนา (BU) จนสำเร็จในครั้งนี้

(พระธรรมวชิรจินดาภรณ์, รศ.ดร.)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คำนำ

เอกสารประกอบการสอนเล่มนี้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนในรายวิชา รายวิชา GE ๑๐๐๑ วิถี มมร สู่ความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก โดยมีคำอธิบายรายวิชาดังนี้ “ความเป็นมาของ มมร ความเข้าใจอัตลักษณ์และความเชี่ยวชาญขององค์กร การสร้างจิตสำนึกความเป็น มมร การพัฒนาบุคลิกภาพและความเป็นสากลแบบ มมร ความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในบริสังคมไทยร่วมสมัยและระดับชาติ รักและศรัทธาในมหาวิทยาลัย การวางแผนชีวิตเพื่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมไทยและสังคมโลก สิทธิและหน้าที่ของพลเมือง ความภาคภูมิใจในการเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก”

เอกสารประกอบการสอนเล่มนี้ประกอบด้วยเนื้อหา ๙ บท ดังนี้ บทที่ ๑ ประวัติ ความเป็นมาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บทที่ ๒ ความเข้าใจอัตลักษณ์และความเชี่ยวชาญขององค์กร บทที่ ๓ การสร้างจิตสำนึกความเป็น มมร บทที่ ๔ การพัฒนาบุคลิกภาพและความเป็นสากลแบบ มมร บทที่ ๕ หลักพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่ บทที่ ๖ ความรักและศรัทธาในมหาวิทยาลัย บทที่ ๗ การวางแผนชีวิตเพื่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมไทยและสังคมโลก บทที่ ๘ สิทธิและหน้าที่ของพลเมือง บทที่ ๙ ความภาคภูมิใจในการเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก

คณะผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารประกอบการสอนเล่มนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่นักศึกษาและผู้ที่สนใจในวิถี มมร สู่ความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก หากมีข้อผิดพลาดประการใด คณะผู้เขียนยินดีรับคำชี้แนะเพื่อนำไปปรับปรุงให้เอกสารประกอบการสอนเล่มนี้มีคุณค่าและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อไป

คณะทำงานรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE)
และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU)
รายวิชา GE๑๐๐๑ วิถี มมร สู่ความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก
เมษายน ๒๕๖๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
แผนการสอนประจำบทที่ ๑	**๑**
บทที่ ๑ ประวัติความเป็นมาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	**๓**
๑.๑ วิสัยทัศน์การจัดการศึกษาคณะสงฆ์ของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส	๓
๑.๒ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	๑๓
๑.๒.๑ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย	๑๓
๑.๒.๒ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	๑๔
๑.๓ บทสรุป	๒๓
๑.๔ คำถามท้ายบท	๒๔
๑.๕ รายการอ้างอิง	๒๖
แผนการสอนประจำ บทที่ ๒	**๒๘**
บทที่ ๒ ความเข้าใจอัตลักษณ์และความเชี่ยวชาญขององค์กร	**๓๐**
๒.๑ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในฐานะเป็น มหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา	๓๑
๒.๒ อัตลักษณ์และเอกลักษณ์มหาวิทยาลัย	๓๖
๒.๓ สถาบันหลักของไทยกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	๔๔
๒.๔ ความเชี่ยวชาญขององค์กร	๕๒
๒.๕ บทสรุป	๖๓
๒.๖ คำถามท้ายบท	๖๔
๒.๗ รายการอ้างอิง	๖๖
แผนการสอนประจำ บทที่ ๓	**๖๘**
บทที่ ๓ การสร้างจิตสำนึกความเป็น มมร	**๗๑**
๓.๑ ความหมายของคำว่า จิตสำนึก	๗๑
๓.๒ จิตสำนึกความเป็น มมร	๗๒
๓.๓ คุณลักษณะของนักศึกษาที่มีจิตสำนึกความเป็น มมร	๗๙
๓.๔ การดำรงตนตามหลักพุทธธรรม	๘๕
๓.๕ การสร้างความภาคภูมิใจในการเป็นนักศึกษาและบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	๙๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
๓.๖ บุคคลต้นแบบผู้มีจิตสำนึกความเป็น มมร	๑๐๐
๓.๗ บทสรุป	๑๑๑
๓.๘ คำถามท้ายบท	๑๑๓
๓.๙ รายการอ้างอิง	๑๑๖
แผนการสอนประจำ บทที่ ๔	**๑๑๘**
บทที่ ๔ การพัฒนาบุคลิกภาพ แบบ มมร สู่ความเป็นสากล	**๑๒๐**
๔.๑ แนวคิดการพัฒนาบุคลิกภาพ	๑๒๑
๔.๒ แนวคิดการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพุทธธรรม	๑๒๘
๔.๓ การพัฒนาบุคลิกภาพภายในและภายนอก ตามอัตลักษณ์ มมร	๑๓๓
๔.๔ การพัฒนาทักษะการสื่อสารและการนำเสนอในบริบทสากล	๑๔๐
๔.๕ การพัฒนาบุคลิกภาพและความเป็นสากลแบบ มมร บนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา	๑๔๔
๔.๖ การปรับตัวและการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม	๑๔๘
๔.๗ บทสรุป	๑๕๓
๔.๘ คำถามท้ายบท	๑๕๔
๔.๙ รายการอ้างอิง	๑๕๖
แผนการสอนประจำ บทที่ ๕	**๑๖๐**
บทที่ ๕ หลักพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่	**๑๖๓**
๕.๑ หลักพุทธธรรมพื้นฐานที่นักศึกษา มมร ควรรู้	๑๖๔
๕.๒ เบญจศีลและเบญจธรรม ความหมาย ความสำคัญ และการประยุกต์ใช้	๑๖๘
๕.๓ หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน	๑๗๑
๕.๔ เทคนิคและทักษะการสื่อสารธรรมะให้เข้าถึง กลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย	๑๗๕
๕.๕ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๘๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
๕.๖ พระสอนศีลธรรม กรณีศึกษาโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประสบความสำเร็จ	๑๘๓
๕.๗ บทสรุป	๑๙๗
๕.๘ คำถามท้ายบท	๑๙๘
๕.๙ รายการอ้างอิง	๒๐๐
แผนการสอนประจำ บทที่ ๖	**๒๐๒**
บทที่ ๖ ความรักและศรัทธาในมหาวิทยาลัย	**๒๐๕**
๖.๑ ความหมายและความสำคัญของความรักและศรัทธาต่อสถาบัน	๒๐๖
๖.๒ การเสริมสร้างความผูกพันต่อมหาวิทยาลัย	๒๑๐
๖.๓ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและสร้างชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัย	๒๑๒
๖.๔ การสืบทอดปณิธานและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย	๒๑๘
๖.๕ การเป็นศิษย์เก่าที่ดีและการสร้างเครือข่ายศิษย์เก่า	๒๒๒
๖.๖ กิจกรรมเสริมสร้างความรักและศรัทธาในมหาวิทยาลัย	๒๒๕
๖.๗ กรณีศึกษา ความรักและศรัทธาต่อสถาบัน	๒๒๘
๖.๘ บทสรุป	๒๔๒
๖.๙ คำถามท้ายบท	๒๔๔
๖.๑๐ รายการอ้างอิง	๒๔๖
แผนการสอนประจำ บทที่ ๗	**๒๕๐**
บทที่ ๗ การวางแผนชีวิตเพื่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ	**๒๕๓**
๗.๑ ความสำคัญของการวางแผนชีวิตอย่างมีเป้าหมาย	๒๕๔
๗.๒ หลักพุทธธรรมกับการวางแผนชีวิต	๒๕๘
๗.๓ การกำหนดเป้าหมายชีวิตที่สอดคล้องกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า	๒๖๗
๗.๔ การพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขาเพื่อเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ	๒๘๐
๗.๕ การวางแผนการศึกษา อาชีพ และการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล	๒๘๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
๗.๖ ตัวอย่างการวางแผนชีวิตเพื่อการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ	๒๙๑
๗.๗ บทสรุป	๒๙๔
๗.๘ คำถามท้ายบท	๒๙๕
๗.๙ รายการอ้างอิง	๒๙๗
แผนการสอนประจำ บทที่ ๘	**๒๙๙**
บทที่ ๘ สิทธิและหน้าที่ของพลเมือง	**๓๐๒**
๘.๑ พัฒนาการของแนวความคิดเรื่องความเป็นพลเมือง	๓๐๒
๘.๒ สิทธิและหน้าที่พื้นฐานของพลเมืองตามรัฐธรรมนูญ	๓๒๐
๘.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ	๓๒๑
๘.๔ การปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่พลเมืองในชีวิตประจำวัน	๓๒๓
๘.๕ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่พลเมือง	๓๒๔
๘.๖ กรณีศึกษา การใช้สิทธิและปฏิบัติหน้าที่พลเมืองตามแนวพุทธ	๓๓๘
๘.๗ บทสรุป	๓๔๑
๘.๘ คำถามท้ายบท	๓๔๑
๘.๙ รายการอ้างอิง	๓๔๓
แผนการสอนประจำ บทที่ ๙	**๓๔๕**
บทที่ ๙ ความภาคภูมิใจในการเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก	**๓๔๘**
๙.๑ ความรักในความเป็นไทยและรากเหง้าของตน	๓๔๘
๙.๒ การปรับตัวในสังคมพหุวัฒนธรรมของประเทศไทย	๓๕๔
๙.๓ การสร้างคุณค่าสู่ประชาคมโลก	๓๖๙
๙.๔ บทสรุป	๓๗๘
๙.๕ คำถามท้ายบท	๓๗๘
๙.๖ รายการอ้างอิง	๓๘๓
บรรณานุกรม	**๓๘๗**
คำสั่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ ๕๐๙/๒๕๖๘	**๔๐๑**

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง ที่ ๘.๑ แสดงความสัมพันธ์ของประเภทของพลเมือง	๓๑๕
ตารางที่ ๘.๒ แสดงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่ประชาชนชาวไทย	๓๑๙
ตารางที่ ๙.๑ องค์ประกอบของอัตลักษณ์ไทย	๓๔๙
ตารางที่ ๙.๒ ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์การผสมผสานวัฒนธรรมมายาวนาน	๓๕๘
ตารางที่ ๙.๓ ทักษะที่จำเป็นสำหรับการปรับตัวในสังคมพหุวัฒนธรรม	๓๖๕
ตารางที่ ๙.๔ อุปสรรคในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมและกลยุทธ์ในการปรับปรุง	๓๖๗
ตารางที่ ๙.๕ ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย	๓๗๔
ตารางที่ ๙.๖ หลักการสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้ในระดับสากล	๓๗๖

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ ๘.๑ แสดงความความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทั้งสาม
ของความเป็นพลเมือง ๓๑๓

แผนการสอนประจำบทที่ ๑ ประวัติและความเป็นมา ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes: PLOs)

PLO ๑ รอบรู้ในศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อไปพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ

๒. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา (Course Learning Outcomes: CLOs)

CLO ๑ แสดงออกถึงความเข้าใจอัตลักษณ์และความเชี่ยวชาญขององค์กร การวางแผนชีวิตเพื่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมไทยและสังคมโลก สิทธิและหน้าที่ของพลเมืองได้

๓. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับบทเรียน (Lesson Learning Outcomes: LLOs)

LLO ๑.๑ อธิบายประวัติและความเป็นมาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้

LLO ๑.๒ บรรยายแนวคิดการศึกษาของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้

LLO ๑.๓ ระบุความสำคัญและบทบาทของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยได้

LLO ๑.๔ จำแนกพัฒนาการสำคัญในการเปลี่ยนแปลงจากสภาการศึกษาสู่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

๔.๑ การบรรยายแบบปฏิสัมพันธ์

๑) ผู้สอนบรรยายประวัติและความเป็นมาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พร้อมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถามข้อสงสัย

๒) ผู้สอนนำเสนอพระประวัติและแนวคิดการศึกษาของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส โดยใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น

๓) การอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับพัฒนาการจากสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยสู่การเป็นมหาวิทยาลัย

๔.๒ กิจกรรม Active Learning

๑) Timeline Creation ผู้เรียนแบ่งกลุ่มสร้างเส้นเวลาแสดงพัฒนาการสำคัญของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๒) Think-Pair-Share ผู้เรียนคิดทบทวนแนวคิดการศึกษาของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส แล้วจับคู่แลกเปลี่ยนความเข้าใจก่อนนำเสนอต่อชั้นเรียน

๓) Storytelling Circle ผู้เรียนนั่งเป็นวงกลม และผลัดกันเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของมหาวิทยาลัย โดยแต่ละคนต่อเรื่องจากเพื่อน

๕. วิธีการวัดผลประเมินผล

๑) แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของมหาวิทยาลัย (๓๐%)

๒) การประเมินผลงานกลุ่มจากกิจกรรม Timeline Creation (๒๕%)

๓) การประเมินการมีส่วนร่วมในกิจกรรม Storytelling Circle (๒๐%)

๔) แบบบันทึกการเรียนรู้สะท้อนความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการศึกษาของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (๒๕%)

๖. สื่อการสอน

๑) เอกสารประกอบการสอนเกี่ยวกับประวัติและความเป็นมาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒) วีดิทัศน์เกี่ยวกับพระประวัติและแนวคิดการศึกษาของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

๓) ภาพถ่ายทางประวัติศาสตร์แสดงพัฒนาการของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

๔) แผนภาพอินโฟกราฟิกแสดงการเปลี่ยนแปลงจากสภาการศึกษาสู่มหาวิทยาลัย

๕) เอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการก่อตั้งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทที่ ๑ ประวัติ ความเป็นมาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทนำ

คณะสงฆ์ไทยมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาและคุณธรรมผ่านการศึกษาในวัด ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนาและวัฒนธรรมของประเทศ เนื่องจากคณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการสอนและออกแบบชุมชน ดังนั้นการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยมีลักษณะที่เฉพาะและมีเป้าหมายในการสร้างชุมชนหรือสังคมให้มีความรู้คู่คุณธรรม การสอนจึงเน้นการศึกษาที่สัมพันธ์กับหลักพระพุทธศาสนา สอนให้ผู้เรียนเข้าใจและปฏิบัติตามหลักการและคุณค่าของหลักธรรม รวมถึงการสอนแบบฝึกฝนให้เกิดการพัฒนาด้านจิตใจและจิตสำนึกที่ดีในชีวิตประจำวัน มุ่งเน้นการเรียนรู้ทักษะที่เป็นประโยชน์และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยยังมุ่งสร้างสังคมให้มีความเข้าใจและเคารพวัฒนธรรม โดยส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาติ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและรับรู้ถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชนและสังคมที่ตนเองอยู่ในแต่ละช่วง เนื้อหาในบทนี้จะเป็นการศึกษาบริบทการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่สัมพันธ์กับสังคมไทยเชิงประวัติศาสตร์และความเป็นมา เพื่อให้เห็นกระบวนการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยและพัฒนาการการจัดการศึกษาโดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นผู้จัดการศึกษาของสังคมไทยดังนี้

๑.๑ วิสัยทัศน์การจัดการศึกษาคณะสงฆ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

๑.๒ ประวัติของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑.๒.๑ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

๑.๒.๒ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑.๑ วิสัยทัศน์การจัดการศึกษาคณะสงฆ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย เพราะการเปลี่ยนแปลงการศึกษาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ นอกจากการเปลี่ยนแปลงของฆราวาสแล้ว การศึกษาของคณะสงฆ์ก็มีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน โดยพระดำริและการจัดการของพระองค์ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของ

พระองค์ในคราวครั้งนั้น ความเกี่ยวเนื่องมาจนถึงการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนี้

จากเดิมที่การศึกษาของฆราวาสมีความผูกพันอยู่ในวัด พระเป็นผู้สอนสรรพวิชาก็เริ่มย้ายออกจากวัด บ้านเมืองเป็นผู้จัดการแทนพระและมีความก้าวหน้าอย่างมาก ในขณะที่การศึกษาของคณะสงฆ์ยังคงอยู่กับที่ ซึ่งดูเสมือนเป็นการถอยหลัง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเห็นปัญหาดังกล่าว จึงมีพระดำริที่จะจัดการการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ก้าวทันโลก และพระองค์ก็ทรงดำเนินการโดยวิธีการต่าง ๆ กล่าวคือ ทรงปรับปรุงการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ก้าวหน้าทันโลก เป็นต้นว่า การแปลพระปริยัติธรรมสนามหลวงแต่เดิมแปลปากเปล่าก็ทรงเปลี่ยนเป็นการแปลโดยวิธีเขียน ทรงแก้ไขหลักสูตรบาลีชั้นต่าง ๆ ให้เหมาะสม ทรงชำระอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้เป็นหลักสูตรบาลีใหม่ทุกชั้นปี ทรงนิพนธ์ตำราที่ยังใช้สืบมาจนถึงทุกวันนี้หลายเล่ม เช่น นวโกวาท วินัยมุขเล่ม ๑ - ๒ - ๓ ธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒ พุทธประวัติเล่ม ๑ - ๒ และบาลีไวยากรณ์เป็นต้น

ความก้าวหน้าโดดเด่นอีกประการหนึ่งก็คือ ทรงดำเนินการก่อตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้น สำหรับเป็นสถาบันการศึกษาเล่าเรียนชั้นสูงของพระสงฆ์ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๓๖ โดยทรงนำวิธีการ และวิชาการแบบใหม่เข้ามาทดลองสอนและสอบ เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต คณิตศาสตร์เบื้องต้น ทรงนิพนธ์ตำราต่าง ๆ เหล่านี้ด้วยพระองค์เอง การสอนพระสงฆ์ด้วยการเขียน และคิดคะแนนตัดสินได้หรือตกก็เกิดขึ้นที่มหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นครั้งแรก กล่าวได้ว่ามหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นสถานที่ศึกษาวิชาการแผนใหม่ของพระสงฆ์สามเณรและสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นผู้ให้กำเนิดการศึกษาแบบใหม่ของคณะสงฆ์ไทยโดยแท้

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงมีแนวพระดำริในด้านการศึกษาที่ก้าวหน้า แม้แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงยอมรับในพระปรีชาสามารถในด้านการจัดการศึกษาของพระองค์ถึงกับโปรดฯ ให้ทรงเป็นผู้อำนวยการจัดการศึกษาตามหัวเมืองร่วมกับสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ดังความแห่งพระราชหัตถเลขาที่ทรงมีถึงสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นการส่วนพระองค์ ลงวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๑ มีความตอนหนึ่งว่า “เรื่องการศึกษานี้ขอให้ทรงช่วยกันคิดให้มากถึงรากเหง้าของการศึกษาในเมืองไทย อย่าตัดช่องไปแต่ข้างวัด” (พระครูวิบูลธรรมโสภิต (เสรี ชื่นชม), ๒๕๔๖)

แนวพระดำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เกี่ยวกับการจัดการศึกษานั้น แม้การศึกษาในปัจจุบันก็เป็นผลอันสืบเนื่องมาจากแนวพระดำริในการจัดการศึกษาของพระองค์ เมื่อพระองค์ได้เข้ามาเป็นผู้รับผิดชอบในการปกครองคณะสงฆ์ทรงพิจารณาเห็นว่า การศึกษาที่ผ่านมาของพระสงฆ์ไม่มีความเจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร เพราะ

๑. ตำราบางส่วนยังไม่เหมาะสม ทำให้ผู้เรียนต้องใช้เวลาเรียนนานเกินความจำเป็น จนผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายเรียนไปไม่ค่อยตลอด

๒. เนื่องจากตำราเรียนยากเกินความจำเป็น แม้ผู้ที่เรียนผ่านไปได้ก็มักจะไม่มีความรู้ความเข้าใจชัดเจน

๓. การเรียนไม่มีการจัดชั้นอย่างเป็นระบบ ครูคนเดียวสอนหมดทุกอย่าง เป็นเหตุให้หาครูสอนได้สมบูรณ์ตามหลักสูตรได้ยาก

๔. การสอบไม่มีกำหนดที่แน่นอนและทิ้งระยะห่างนานเกินไป คือ ๓ ปีครั้งบ้าง ๖ ปีครั้งบ้าง

๕. วิธีการสอบยังล้าหลัง คือสอบด้วยวิธีการแปลด้วยปาก ซึ่งสอบแต่ละครั้งต้องใช้เวลามาก แต่นักเรียนสอบได้จำนวนน้อยคน

สาเหตุดังกล่าวทำให้ผู้ที่ผ่านการสอบได้ไม่มั่นใจว่าเป็นผู้รู้ธรรมวินัยดี เพราะส่วนใหญ่ไม่ค่อยเข้าใจในสิ่งที่ตนเรียน และเรื่องที่เรียนในชั้นนั้น ๆ บางเรื่องก็ไม่ใช่เรื่องที่จำเป็นจะต้องเรียนรู้ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ก็คือเป็นปัญหาเกี่ยวกับวิธีการสอนและวิธีการสอบนั่นเอง วิสัยทัศน์และการตั้งยุทธศาสตร์การศึกษาของคณะสงฆ์คือ ทรงมีพระดำริที่จะพัฒนาการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ตลอดถึงการศึกษาของเยาวชนของชาติให้เจริญก้าวหน้าทันโลก และการปฏิบัติตามแนวพระดำริของพระองค์ก็คือ ทรงทดลองใช้พระภิกษุสามเณรวัดบวรนิเวศวิหารเป็นสถานที่ทดลอง และได้รายงานผลไปยังพระยาภาสกรวงศ์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการว่า “ได้ผลเป็นที่พอใจแม้ว่าจัดขึ้นเพียงชั่วปีเดียว” และทรงเสนอว่า “หากทางราชการเห็นว่าดีมีประโยชน์ก็ทรงจัดต่อไป” เพราะทรงเห็นว่าเป็นทางที่จะทำให้การศึกษาเจริญขึ้นได้ พร้อมทั้งทรงเสนอแนวทางในการจัดการศึกษาแบบใหม่นี้อย่างกว้างขวางว่า

“การศึกษาเล่าเรียนอย่าให้จำเพาะแต่ภาษามคธอย่างเดียว การเล่าเรียนสิ่งใดซึ่งเกื้อกูลแก่ศาสนาก็ดี เป็นวิทยาสำหรับบุรุษก็ดี ต้องจัดขึ้นด้วยตามแต่จะจัดได้ เป็นแต่ผู้เรียนวิทยาเหล่านั้น ไม่ต้องรับการเกื้อกูลด้วยการเลี้ยง เป็นแต่อาศัยตำรับแลครูของโรงเรียนเท่านั้น อย่างนี้ โรงเรียนจะไม่ว่าง ถึงการพระศาสนาจะไม่เกิดผล ก็จะเกิดผลทางบ้านเมือง”

ปรากฏว่า กระทรวงธรรมการยอมรับว่าการทดลองเล่าเรียนแบบใหม่ที่พระองค์จัดขึ้นนั้น ได้ผลดียิ่งและเห็นด้วยกับพระดำริที่จะจัดการเล่าเรียนแบบใหม่นี้ให้กับทางราชการต่อไป โดยกระทรวงธรรมการจะนำขึ้นขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตต่อไป พระดำริต่าง ๆ รวมทั้งการทดลองเหล่านี้นั้นเองที่เป็นรากฐานของการจัดตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัย การศึกษาระดับอุดมศึกษา

จากการที่วิทยาการตะวันตกได้ไหลบ่าเข้าสู่สยามมาเป็นเวลานานและได้ปะทะกับวิทยากรความรู้และการบริหารจัดการแบบจารีตของสยามอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง หนึ่งในนั้นก็คือกระบวนการเรียนรู้การศึกษาเจ้านายโดยเฉพาะอย่างยิ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ซึ่งพระองค์ผ่านการศึกษาอย่างตะวันตกที่พระราชบิดาทรงมอบให้ ได้มองเห็นประเด็นนี้อยู่อย่างชัดแจ้งทรงเห็นว่า ถึงเวลาในการเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการโครงสร้างทางการศึกษาของพระภิกษุสามเณรในรัฐให้ดียิ่งขึ้น จากเดิมการเรียนธรรมวินัยแบบโบราณนั้นผ่านภาษาขอมซึ่งถ่ายโอนในรูปลักษณ์ภาษามคธบ้าง ภาษาขอมโดยตรงบ้าง ทั้งหมดล้วนมีขั้นตอนกระบวนการการผลิตบุคลากรของศาสนาที่มีความสลับซับซ้อนและยุ่งยาก อีกทั้งไม่สอดคล้องกับยุคสมัย ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงได้ทำการทดลองสร้างหลักสูตร วิธีการเรียน ทดลองกระบวนการเรียนการสอนให้กับพระภิกษุสามเณรภายในวัดบวรนิเวศ โดยให้เรียนหลักสูตรเหล่านั้นผ่านภาษาไทยโดยตรง การทดลองในช่วงระยะเวลาหนึ่งเกิดผลเป็นอย่างดี และกระทรวงธรรมการก็เห็นด้วยจึงถวายความเห็นพระองค์ให้จัดการขยายพื้นที่ทางการศึกษาออกไปให้กว้างขวางในรูปแบบขององค์กร ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงดำริในการที่จะจัดตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้นเพื่อเป็นองค์กรทางการศึกษาตามโครงสร้างโดยรวมอันประกอบด้วยการศึกษาของภิกษุสามเณรและเยาวชนของชาติสอดคล้องกับความคิดของพระองค์ที่ว่า การศึกษาเล่าเรียนอย่าได้แต่จำเพาะภาษามคธอย่างเดียวการเล่าเรียนสิ่งใดที่เกื้อกูลแก่ศาสนาก็ดีเป็นวิทยาสำหรับบุรุษก็ดีต้องจัดขึ้นด้วยตามแต่จะจัดได้เป็นแต่ผู้เรียนวิทยาลัยเหล่านั้นไม่ต้องรับการเกื้อกูลด้วยการเลี้ยงเป็นแต่อาศัยตำรับแลครูของโรงเรียนเท่านั้นอย่างนี้โรงเรียนจะไม่ว่างถึงการพระศาสนาก็จะไม่เกิดผลก็จะเกิดผลทางบ้านเมือง (พระครูวิบูลย์สีลโสภิต, ๒๕๔๖)

ต่อมาพระองค์ร่วมกับคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายจึงได้ก่อตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหาร (อุษา ชัยโชณิชย์, ๒๕๒๖) พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยม เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ (ร.ศ. ๑๑๒) ซึ่งตรงกับวันสวรรคตของพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๑) พร้อมกับเปิด

โรงเรียนสาขาของวิทยาลัย ๕ แห่งในวันเดียวกัน ดังความแจ้งของกระทรวงธรรมการลงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐ หน้า ๕๒๖ ว่าด้วยในศกนี้โปรดฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งวิทยาลัยขึ้นในบริเวณวัดบวรนิเวศวรวิหาร พระราชทานนามว่ามหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อเป็นโรงเรียนศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณรในคณะธรรมยุติกนิกาย ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์บำรุงวิทยาลัยประจำปีและการที่จะก่อสร้างศึกษาสถานของวิทยาลัยนี้ขึ้นอีกสืบไปให้เป็นที่เฉลิมพระบรมราชาภิธัยในพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้สถาปนาตั้งนิกายนี้ในพระราชอาณาจักรให้เป็นคู่กับวิทยาลัยที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าตั้งขึ้นในบริเวณวัดมหาธาตุสำหรับพระภิกษุสามเณรในคณะมหานิกายได้เล่าเรียนศึกษาพระปริยัติธรรมนั้น เจ้าพนักงานได้กราบทูลอาราธนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายธรรมยุติกนิกายเป็นประธานทรงจัดวิทยาลัยขึ้น ครั้นเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ซึ่งเป็นสมัยที่พระองค์ดำรงราชสมบัติครบ ๒๕ ปีบริบูรณ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงจัดการในขั้นต้นนี้แบ่งออกเป็น ๒ แผนก เป็นส่วนวิทยาลัยแผนก ๑ ซึ่งเป็นที่เล่าเรียนพระปริยัติธรรมชั้นสูงและเป็นที่ประชุมแปลสอบไล่ประโยคหนึ่งขึ้นไปอีกแผนกหนึ่ง จัดโรงเรียนตามอารามเป็นสาขาของวิทยาลัยนี้มีธรรมเนียมและวิธีที่จะเรียนและสอนอย่างเดียวกันทุกโรงเรียน ได้เปิดโรงเรียนที่เป็นสาขาของวิทยาลัยในวันนี้ทั้ง ๕ โรงเรียน คือ วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมกุฏกษัตริยาราม วัดเทพศิรินทราวาส วัดพิชัยญาติการาม และวัดในแขวงกรุงเก่าคือวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ มีจำนวนผู้จัดการโรงเรียนอาจารย์ครูและนักเรียน (ราชกิจจานุเบกษา, ร.ศ. ๑๒๑)

ในการก่อตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยนี้จะเป็นการปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างภาพรวมทางการศึกษาของคณะสงฆ์และของรัฐอย่างไรบ้าง พระองค์ทรงปรารภว่า พระเถรานุเถระทั้งหลายมีความประสงค์ในการจัดตั้งวิทยาลัยเป็นที่ฝึกสอนพระปริยัติธรรมและอักขรสมัยของภิกษุสามเณรและศิษย์วัดนั้น เห็นว่าธรรมเนียมในประเทศนี้วัดทั้งหลายเป็นโรงเรียนที่ศึกษาวิชาความรู้ของราษฎรพลเมืองตั้งต้นแต่เรียนอักขระ ฝึกกิริยามารยาทตลอดจนถึงเรียนพระปริยัติธรรม บรรดาราษฎรมีบุตรหลานก็นำเข้ามาฝากเป็นศิษย์วัดให้เรียนวิชาความรู้ จนถึงเติบใหญ่อุปสมบทเป็นภิกษุ บางพวกก็ได้อยู่จนเป็นคณาจารย์ปกครองกันต่อ ๆ ไป บางพวกก็อยู่สมควรแก่ศรัทธาแล้วก็ลาสิกขาสึกไปประกอบการหาเลี้ยงชีพของตนในทางฆราวาส มีธรรมเนียมเป็นพื้นเมืองมาดังนี้ นอกจากนี้พระองค์ยังได้สะท้อนการศึกษาสงฆ์ในช่วงเวลานั้นอีกว่า การเล่าเรียนมคธภาษานั้นแต่เดิมไม่บังคับ

แล้วแต่ใครสมัครจะเรียน ในทุกวันนี้ความนิยมในการเล่าเรียนมคธภาษาน้อยลง ด้วยผู้ที่มาบวชเป็นภิกษุสามเณรจะหาผู้ที่มีศรัทธาแท้เป็นอันยาก ทั้งพื้นเดิมก็เป็นคนขัดสนต้องการแต่ความรู้ที่จะให้ผลเป็นเครื่องเลี้ยงชีพได้โดยประจักษ์ตา ไม่ต้องการความรู้ที่เป็นอาภรณ์ของบุรุษหรือความรู้ที่เป็นเครื่องเจริญผลโดยเพิ่มสติปัญญาสามารถ แลวิธีฝึกสอนเด็กก็เป็นการเนิ่นช้า หากจะมีผู้อุตสาหะเรียนบ้างจะหาอาจารย์ผู้บอกให้รู้จริงเห็นจริงก็ได้ยาก ทั้งผู้เรียนจะหาชำนาญในภาษาของตนมาก่อนก็ได้โดยยาก หลักสูตรก็มากชั้นแลการสอบความรู้ก็ห่าง ต่อล่วงหลายปีจึงสอบครั้งหนึ่ง ด้วยอาศัยเหตุเหล่านี้จึงมีอาจารย์สอนให้รู้จริงเห็นจริงได้น้อย ตัวผู้สมัครเรียนก็น้อย เรียนไม่ทันรู้ละทิ้งไปเสียก็มี บางทีเรียนรู้พอจะสอบความรู้ได้อยู่ไม่ถึงกาลสอบก็มี เข้าสอบจนเป็นบาเรียนแล้วก็มี แต่จะหาผู้สอบได้จนจบหลักสูตรได้น้อย ถึงนับตัวถ้วนเพราะหลักสูตรที่ตั้งไว้มากเกิน เมื่อความเล่าเรียนเสื่อมทรามไปผู้เป็นบาเรียนเพียง ๔ ประโยค ๕ ประโยคก็กว้างขวางมีผู้นับหน้าถือตาแสวงหาลาภผลเลี้ยงตัวพอตั้งตัวได้แล้ว ก็ไม่คิดที่จะเป็นนักเรียนต่อไป บางรูปก็รับตำแหน่งพระราชาคณะปกครองหมู่คณะเสียในระหว่างยังไม่ทันได้แปลจบหลักสูตร อาศัยเหตุนี้การเรียนมคธภาษาจึงไม่เจริญทันเวลาที่เป็นอยู่บัดนี้... ส่วนการเรียนพระปริยัติธรรมนั้นเป็น ๒ ชั้น คือ ชั้นต่ำ ๑ ชั้นสูง ๑ การให้โอวาทสั่งสอน แลให้ศึกษาในตำรับภาษาไทยจัดเป็นชั้นต่ำ สำหรับภิกษุสามเณรบวชใหม่ตลอดไปจนถึงผู้ไม่ได้เรียนมคธภาษาการอ่านการทรงภาษาบาลีไตรปิฎกจัดเป็นชั้นสูง สำหรับผู้รู้ภาษามคธ การฝึกสอนชั้นต่ำไม่เจริญได้ เพราะผู้ที่เข้ามาบวชไม่ชำนาญในภาษาของตนทั่วทุกคน ฟังคำสอนก็จำไม่ได้ อ่านหนังสือก็ไม่ค่อยเข้าใจ และการฝึกสอนชั้นสูงไม่เจริญได้ โดยเหตุที่หลักสูตรสำหรับมคธภาษาเป็นอย่างหนึ่ง พระปริยัติธรรมที่จำเป็นจะต้องรู้เป็นอย่างหนึ่ง ผู้เล่าเรียนมคธ ภาษาสอบความรู้ได้แล้วยังต้องวกมาดูบาลีไตรปิฎกอีกเป็นสองซ้ำอยู่ จะหาผู้สมัครเล่าเรียนแต่ภาษามคธก็ได้โดยยากแล้ว จะหาผู้รู้ภาษามคธแล้วศึกษาพระปริยัติธรรมต่อไปก็ต้องได้โดยยากเป็นธรรมดา... พระภิกษุและฆราวาสซึ่งศึกษาที่มหามกุฏราชวิทยาลัยกำลังเดินแถวเพื่อเข้าเรียนถ้าคิดจะบำรุงวิทยาความรู้ให้สมควรกับประเพณีที่เป็นมาแต่เดิม แลให้เจริญทันเวลาจำเป็นที่จะต้องคิดจัดการแก้ไข ตามสมควรแก่เวลา ...ในการศึกษาของศิษย์วัดจะต้องจัดให้เด็กมีที่เรียนได้ตลอดหลักสูตรของกรมศึกษาธิการทั่วทุกคนแลจะต้องฝึกฝนให้ประพฤติกิริยามารยาทให้เรียบร้อย...การเรียนมคธภาษาจะต้องจัดหลักสูตรให้น้อยชั้นลง แต่ย่อความรู้ให้จุลงในชั้นนั้น ๆ ให้เป็นคลองเดียวกันกับการเรียนพระปริยัติธรรมชั้นสูงด้วยต้องบังคับบรรดาภิกษุสามเณรที่มีอายุควรแก่การเล่าเรียนให้เล่าเรียนทั่วทุกรูป คิด

แก้ไขวิธีสอนให้เรียนง่ายขึ้นให้รู้ได้จริง ให้จบหลักสูตรได้ก่อนที่นักเรียนจะเป็นคนกว้างขวางจนตั้งตัวได้จะต้องจัดการสอบความรู้ทุกปี เปลี่ยนแปลงวิธีสอบให้เป็นไปโดยสะดวก มีใช้เขียนแทนแปลด้วยปาก เป็นต้นการฝึกสอนพระปริยัติธรรมทั้ง ๒ ชั้น เมื่อการฝึกสอนภาษาไทยแลมคธภาษาเจริญแล้ว ก็คงเจริญตามกัน เมื่อสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงพระราชศรัทธา โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้นไว้เป็นที่เล่าเรียนของพระสงฆ์ในคณะธรรมยุติกนิกาย พระเถรานุเถระทั้งหลายได้ช่องอันดีจึงได้จัดการเปลี่ยนแปลงวิธีการเล่าเรียนในคณะ ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๒ จนบัดนี้ (พระครูวิบูลย์สีลโสภิต, ๒๕๔๖)

ความมุ่งหมายในการตั้งขึ้นนั้นก็เพื่อพัฒนาการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ตลอดจนถึงศิษย์วัด ซึ่งก็คือเยาวชนของชาติ ให้ได้ผลดีและทันสมัย โดยจัดให้เยาวชนได้มีโอกาส เรียนจนจบหลักสูตรทั่วทุกคน ในด้านการศึกษาของภิกษุสามเณรจะจัดหลักสูตรแนวใหม่ คือให้มีชั้นเรียนน้อยลง ใช้เวลาเรียนน้อยลงและเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น แต่ได้ความรู้จริงเพียงพอแก่การใช้ประโยชน์ กล่าวสั้น ๆ ก็คือให้สามารถเรียนจบหลักสูตรได้ในเวลาอันสั้นและจะบังคับภิกษุสามเณร ที่อยู่ในวัยเรียนให้เล่าเรียนทุกรูป มีการสอบทุกปีและเปลี่ยนแปลงวิธีการสอบให้สะดวกขึ้น ฉะนั้นการจัดการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัยจึงจัดเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นสถานที่เล่าเรียนพระปริยัติธรรมชั้นสูงของภิกษุสามเณรส่วนนี้ตั้งอยู่ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งเป็นสาขาที่ ๑ ของวิทยาลัยในระยะแรกตั้งอยู่ที่ตำหนักทรงพรต พร้อมทั้งตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมตามพระอารามที่เป็นสาขาของวิทยาลัย ในระยะแรกมีโรงเรียนสาขาของวิทยาลัย ที่เปิดพร้อมกันและสอนหลักสูตรเดียวกันอยู่ ๕ แห่ง (ดังกล่าวข้างต้น) อีกส่วนหนึ่งก็คือ โรงเรียนสำหรับสอนเด็กที่เรียกว่าโรงเรียนภาษาไทย ตั้งขึ้นในโรงเรียนสาขาของวิทยาลัยนั้น ๆ ส่วนสำนักงานของวิทยาลัยระยะแรกตั้งที่พระตำหนักล่างอันเป็นที่ประทับของพระองค์

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาชิรญาณวโรรส ทรงวางวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการในการจัดตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัย คือ

๑. เป็นสถานที่ศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย หมายถึง พระองค์มุ่งเน้นการจัดการศึกษาแนวใหม่ ด้วยว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมในรูปแบบเดิมอิงอยู่กับการเรียนการสอบเชิงจารีตนิยมกล่าวคือ ๓ ปี จึงมีการสอบ ๑ ครั้งหรือหากมีเหตุขัดข้องก็เลื่อนออกไปถึง ๖ ปี จึงจะมีการสอบ นอกจากนี้พระสงฆ์สยามยุคนั้นยังเรียนพระปริยัติธรรมผ่านคัมภีร์อรรถกถาซึ่งจัดชั้นไว้ถึง ๙ ชั้น (เปรียญ ๙ ประโยค) (พระครูวิบูลย์สีลโสภิต, ๒๕๔๖) ด้วยเงื่อนไขของจารีตและช่วงเวลาสอบนับว่าเป็นเรื่องยากและต้องใช้เวลามากอันประกอบไป

ด้วย ๒ ส่วน คือผู้เรียนก็หายากและที่หายากกว่าก็คือผู้สอนที่แตกฉานและเสียสละอุทิศตนในการสอนอย่างจริงจัง ดังนั้นการลดทอนรูปแบบการจัดการสอบทุกปีและการสอบข้อเขียน เป็นต้น จนถึงการเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนในรูปแบบใหม่โดยใช้มหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นสถานที่ในการทดลองการเรียนรู้พระปริยัติธรรม ตามโครงสร้าง ๙ ชั้นเช่นเดิม ประเด็นปัญหาที่พระองค์ก่อตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยตามวัตถุข้อที่ ๑ นี้ ด้วยพระองค์ทรงเห็นว่าการศึกษาของพระสงฆ์ที่ผ่านมาไม่เจริญก้าวหน้าเกิดจากสาเหตุหลายประการกล่าวคือ ๑) ตำราเรียนบางส่วนไม่เหมาะสม ทำให้ผู้เรียนต้องใช้เวลาเรียนนานเกินจำเป็น ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย ๒) ตำราเรียนยากเกินความจำเป็น แม้ผู้ที่เรียนผ่านไปได้ก็มักจะไม่มีความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจน ๓) การเรียนไม่มีการจัดเป็นชั้นอย่างเป็นระบบครูคนเดียวสอนหมดทุกอย่าง เป็นเหตุให้หาครูที่สอนได้อย่างสมบูรณ์ตามหลักสูตรยาก ๔) การสอบไม่มีกำหนดที่แน่นอนและทิ้งระยะนานเกินไปกล่าวคือ ๓ ปีครั้งบ้าง ๖ ปีครั้งบ้าง ๕) วิธีการสอบยังล้าหลังคือสอบด้วยวิธีแปลด้วยปาก ซึ่งการสอบแต่ละครั้งต้องใช้เวลามาก แต่สอบนักเรียนได้จำนวนน้อยคน จึงอาจกล่าวได้ว่าวิธีที่พระองค์ดำริขึ้น ก็เพื่อแก้ไขการศึกษาของภิกษุสามเณรให้เจริญทันกาลสมัย จัดหลักสูตรให้มีน้อยชั้น สามารถเรียนให้จบได้ในเวลาอันสั้น เรียนได้ง่ายขึ้นแต่ได้ความรู้พอเพียงแก่ความต้องการ ส่วนการสอบนั้นให้มีการสอบทุกปีและสอบด้วยวิธีเขียน กล่าวโดยสรุปก็คือจัดหลักสูตรให้เหมาะสม ใช้เวลาเรียนสั้น เรียนง่ายได้ความรู้มากและวัดผลได้แม่นยำ

๒. เป็นสถานที่ศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและต่างประเทศแห่งกุลบุตร หมายถึง พระองค์ทรงเห็นว่า การที่ประชาชนจะรับรู้และเข้าใจพุทธศาสนาได้ชัดเจนมีอยู่ ๓ ทางคือ จากการได้ฟังธรรมเทศนา จากการได้สนทนาธรรม และจากการได้อ่านหนังสือที่เป็นคำสั่งสอน ช่องทางทั้งหมดล้วนมีข้อจำกัดกล่าวคือคนที่จะได้ฟังธรรมนั้นอาจจะได้ฟังในวันพระบ้าง สถานที่มีโรงธรรมบ้างในช่วงที่มีกิจกรรมมงคลสมัยบ้างหรือเฉพาะคนที่เข้าวัดเท่านั้น ที่สุดแล้วธรรมเทศนานั้นก็เป็นไปในเชิงนิทานเสียมากไม่เป็นไปเพื่อความเข้าใจในหลักพุทธศาสนาให้ดีขึ้น ส่วนการเทศนาในกิจนิมนต์นั้นก็มีและรักษาไว้ในเชิงประเพณีเสียมาก ส่วนการอ่านหนังสือที่เป็นคำสั่งสอนนั้นอันเป็นเหตุให้เข้าใจพุทธศาสนาดีกว่าวิธีอื่น เพราะการอ่านเองทำให้มีเวลากำหนดตรึกตรองได้ แต่หนังสือธรรมะดี ๆ และหลากหลายดังกล่าวก็ยังไม่แพร่หลายดังนั้น การทำหน้าที่ในการตอบโจทก์ ๓ ด้าน คือ ทำให้ผู้คนได้ฟังธรรม ทำให้ผู้คนได้โอกาสสนทนาธรรม และทำให้ผู้คนได้อ่านหนังสือธรรมะที่มีคุณภาพ เป็นหน้าที่ของมหามกุฏราชวิทยาลัย ในประเด็น

นี้พระองค์ทรงแนะนำว่า ในการที่จะแนะนำให้ประชุมชนเข้าใจพระพุทธศาสนาชัดเจนดีนั้น เป็นกิจที่วิทยาลัยควรจุด ๒ อย่าง คือ มีธรรมเทศนาที่วัดตามกำหนดวันพระอย่างหนึ่ง จัดพิมพ์หนังสือแสดงคำสั่งสอนอย่างหนึ่ง ส่วนการมีเทศนาตามกำหนดวันพระนั้นได้เคยมีเป็นประเพณีของวัดมาแล้ว ส่วนการพิมพ์หนังสือแสดงคำสอนนั้นวิทยาลัยจะจัดขึ้นตามกำลังที่จะจัดได้กล่าวโดยสรุปก็คือ ทำอย่างไรพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายจึงจะมีแหล่งข้อมูล คลังหนังสือและสื่อต่าง ๆ เพื่อส่งสารและสื่อสารด้านธรรมะกับประชาชนทั่วไปให้เข้าใจหลักธรรมอย่างถูกต้องด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้

๓. เป็นสถานที่ศึกษาเผยแผ่พระพุทธศาสนาหมายถึง พระองค์มีพระดำริในการที่จะนำวิชาการด้านพระพุทธศาสนาวิธีปฏิบัติและแก่นพุทธศาสนาออกไปเผยแผ่แก่ประชาชนทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศจะเห็นได้จากการที่พระพรหมมุนี (ผิน สุวจเถร) อดีตประธานสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยรูปแรกได้เล่าไว้ว่า ผู้ที่ทันพระองค์ท่าน ในสมัยที่ยังทรงพระชนม์อยู่และได้ฟังพระปรารภเรื่องตั้งมหาวิทยาลัยนี้แล้ว ย่อมระลึกได้ดีว่า ทรงจะตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นที่บริเวณตลาดยอดบางลำพูและจะจ้างชาวต่างประเทศสอนภาษาอังกฤษในวัดบวรนิเวศวิหารแต่ดำเนินไปได้เพียงชั่วคราว เนื่องจากพระองค์ทรงมีภารกิจในการบริหารคณะสงฆ์และรจนาแบบเรียนพระปริยัติธรรมเป็นอันมากจึงไม่ทันได้ดำเนินงานจัดตั้งมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้นได้ในสมัยของพระองค์ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖)

จากการที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้จัดการศึกษาแบบมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้นทำให้ได้รับความนิยมอย่างมาก เห็นได้จากจำนวนพระภิกษุสามเณรในคณะธรรมยุติกนิกายมาเรียนและสอบในสนามมหามกุฏราชวิทยาลัยมากขึ้น ทำให้บางปีคณะธรรมยุติกนิกายไม่เข้าสอบในสนามหลวงเลย เป็นเหตุให้เสนาบดีกระทรวงธรรมการกราบทูลแจ้งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ว่าเข้าพระทัยว่าจะไม่มีใครเข้าแปลในสนามหลวงมากเพราะเข้าสอบที่มหามกุฏราชวิทยาลัยเสียเกือบทั่วนั้น ถึงอย่างไรขอให้มีพระในคณะธรรมยุตเข้าแปลบ้าง มหามกุฏราชวิทยาลัยได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามวัตถุประสงค์นั้นอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะในช่วง ๒ ปีแรก สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงรับเป็นองค์สภานายก มีพระราชาคณะของธรรมยุติกนิกายจำนวนหนึ่งเป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัยโดยตำแหน่ง ๓ ปี พระองค์จึงทรงให้กรรมการสภาผลัดเปลี่ยนกันเป็นนายกสภาวาระละ ๑ ปี การบริหารกิจการของมหามกุฏราชวิทยาลัยและโรงเรียนสาขาของ

วิทยาลัย ๕ แห่งก็ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง กระทั่งปีที่ ๘ จึงได้ยกเลิกและถ่ายโอนส่วนการศึกษาภาษาไทยสำหรับกุลบุตร เช่น โรงเรียนวัดบวรนิเวศและโรงเรียนวัดมกุฏกษัตริยาราม ให้ไปสังกัดกระทรวงธรรมการซึ่งก็รวมถึงมหามกุฏราชวิทยาลัยด้วยต้องอยู่ในสถานะถูกยกเลิกการเรียนการสอนในที่สุด มูลเหตุที่ต้องยกเลิกนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ให้ความเห็นว่า การเรียนการสอบยากกว่าเรียนและแปลด้วยปาก (แบบเดิม) ยังมีทางอันจะพึงเลือกได้อยู่ก็ย่อมมีผู้เลือกเอาข้างง่ายมากกว่าจึงปลูกไม่ติด ในที่สุดต้องเลิกการสอนและการสอบโดยวิธีนี้ส่งนักเรียนเข้าแปลในสนามหลวงตามธรรมเนียมเดิม (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ๒๔๔๙) อย่างไรก็ตามหากพิจารณาในเชิงลึกก็ทำให้เห็นมูลเหตุสำคัญอื่น ๆ ประกอบด้วย

๑. การเรียนการสอบหลักสูตรของมหามกุฏราชวิทยาลัยนั้นพระองค์ทรงจัดขึ้นโดยเอกเทศเฉพาะวัดธรรมยุติกนิกายเพียง ๕ วัดเท่านั้นไม่ใช่เป็นการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ทั่วไปทั้งฝ่ายธรรมยุติกนิกายและมหานิกายจึงไม่สามารถดึงดูดความนิยมของพระสงฆ์และประชาชนทั่วไปได้

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์สามเณรทั่วไปยังใช้วิธีเดิมคือแปลด้วยปากที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม การสอบในรูปแบบนี้ยังได้รับความนิยมตามประเพณีเดิมในฐานะเป็นการศึกษาของรัฐ

๓. ขาดอำนาจทางการปกครองซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการจะที่ช่วยสนับสนุนมหาวิทยาลัย เพราะการศึกษาที่จะเป็นหลักฐานมั่นคงได้นั้นต้องอาศัยอำนาจด้านการปกครองสนับสนุนด้วย จะเห็นได้ว่าช่วงแรกก่อตั้งมหาวิทยาลัยนั้นพระองค์ทรงครองวัดบวรนิเวศได้เพียงปีเดียวและมีตำแหน่งเป็นเพียงเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกนิกายเท่านั้น ทำให้อำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์ของพระองค์คงอยู่ในวงแคบ

๔. เพราะเหตุที่คณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายได้รับมอบหมายให้ไปจัดการศึกษาในหัวเมือง ดังนั้น คณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายจึงต้องระดมกำลังพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถออกไปจัดการศึกษาในหัวเมืองต่าง ๆ เป็นผลให้การจัดการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัยเสื่อมลง บางคราวต้องประชุมหารือภาระในวิทยาลัยกรรมการ จำนวน ๑๓ รูป บางคราวก็ไม่มีกรรมการจะประชุมให้ครบองค์ได้ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖)

๑.๒ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑.๒.๑ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีรากฐานอันยาวนานที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์การศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย โดยมีจุดเริ่มต้นจากสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๓๖ (ร.ศ. ๑๑๒) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕

การก่อตั้งสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยได้รับการสถาปนาขึ้นเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ (พระนามเดิมคือ “เจ้าฟ้ามงกุฎ” ก่อนทรงผนวช) ผู้ทรงเป็นปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาและทรงมีพระปรีชาสามารถในการศึกษาพระธรรมวินัย

สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยตั้งอยู่ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณร เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง และสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (พระราชโอรสในรัชกาลที่ ๔ และพระเชษฐาในรัชกาลที่ ๕) ทรงดำรงตำแหน่งนายกสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยพระองค์แรก และทรงมีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานการศึกษาพระปริยัติธรรมแบบใหม่ที่ผสมผสานระหว่างการศึกษาพระธรรมวินัยตามแบบดั้งเดิมกับวิทยาการสมัยใหม่

กิจกรรมสำคัญของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยในระยะแรก

๑. การจัดการศึกษา จัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี รวมทั้งวิชาการสมัยใหม่ เช่น ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และประวัติศาสตร์

๒. การพิมพ์เผยแพร่หนังสือ จัดพิมพ์หนังสือทางพระพุทธศาสนาเพื่อเผยแพร่ความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ซึ่งเป็นพระไตรปิฎกฉบับอักษรไทยฉบับแรกของประเทศไทย

๓. การออกวารสาร จัดทำวารสาร “ธรรมจักษุ” ซึ่งเป็นวารสารทางพระพุทธศาสนาฉบับแรกของประเทศไทย เริ่มตีพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๓๗ เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและวิชาการต่าง ๆ

๔. การสอบความรู้ จัดให้มีการสอบความรู้ทางพระพุทธศาสนาเพื่อวัดผลการศึกษาและมอบประกาศนียบัตรแก่ผู้สอบผ่าน

การพัฒนาสู่มหามกุฏราชวิทยาลัย

ในช่วงหลายทศวรรษหลังการก่อตั้ง สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการจัดการศึกษา

การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ มีการจัดตั้ง “โรงเรียนพระปริยัติธรรมมหามกุฏราชวิทยาลัย” ขึ้นในสังกัดสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีอย่างเป็นระบบมากขึ้น โดยมีการจัดชั้นเรียนและหลักสูตรที่ชัดเจน

การยกฐานะเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูง

จุดเปลี่ยนสำคัญเกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ เมื่อสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น “มหามกุฏราชวิทยาลัย” ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยมีฐานะเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงทางพระพุทธศาสนา ตามประกาศของคณะสงฆ์ไทย

การจัดตั้งคณะศาสนาและปรัชญา

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๙ มหามกุฏราชวิทยาลัยได้จัดตั้ง “คณะศาสนาและปรัชญา” ขึ้น เพื่อจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาทางพระพุทธศาสนาและปรัชญา โดยเปิดสอนหลักสูตรปริญญาตรี ศาสนศาสตรบัณฑิต (ศน.บ.) เป็นครั้งแรก นับเป็นก้าวสำคัญในการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

การพัฒนาในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๒๐

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๒๐ มหามกุฏราชวิทยาลัยได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านหลักสูตรการศึกษา อาคารสถานที่ และการขยายโอกาสทางการศึกษา โดยมีการเปิดสอนในระดับปริญญาตรีอย่างเต็มรูปแบบ และมีการปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยมากขึ้น (มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖)

๑.๒.๒ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย การยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ

การยกฐานะมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐเป็นกระบวนการที่ใช้เวลายาวนาน โดยเริ่มมีแนวคิดและความพยายามมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๐ เนื่องจากมหามกุฏราชวิทยาลัยได้จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษามาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่ได้รับการรับรองสถานะทางกฎหมายอย่างเต็มรูปแบบ

พ.ศ. ๒๕๑๒ มหาเถรสมาคมได้ออกคำสั่งมหาเถรสมาคมเรื่องการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์อันเป็นการรับรองว่าการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่งนั้นเป็นการศึกษาของสงฆ์อย่างเป็นทางการ

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ รัฐบาลโดยการยินยอมของรัฐสภา ได้ตราพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา ลงวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๗

การประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ความพยายามในการยกฐานะประสบความสำเร็จในที่สุด เมื่อมีการตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้นไป

พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีฐานะเป็นนิติบุคคล และไม่เป็นส่วนราชการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน โดยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริม และให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

โครงสร้างการบริหารมหาวิทยาลัย

ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ กำหนดให้มหาวิทยาลัยมีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน ประกอบด้วย

๑. สภามหาวิทยาลัย เป็นองค์กรสูงสุดในการกำหนดนโยบายและควบคุมดูแลกิจการทั่วไปของมหาวิทยาลัย โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ นายกสภามหาวิทยาลัย อุปนายกสภามหาวิทยาลัย กรรมการสภามหาวิทยาลัยโดยตำแหน่ง กรรมการสภามหาวิทยาลัยจากคณาจารย์ประจำ และกรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิ

๒. อธิการบดี เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดและรับผิดชอบการบริหารงานของมหาวิทยาลัย โดยอธิการบดีมาจากการสรรหาและแต่งตั้งโดยสภามหาวิทยาลัย

๓. รองอธิการบดี ทำหน้าที่ช่วยอธิการบดีในการบริหารงานด้านต่าง ๆ ตามที่อธิการบดีมอบหมาย

๔. คณบดี เป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบงานของคณะ

๕. ผู้อำนวยการสถาบัน/สำนัก/ศูนย์ เป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบงานของหน่วยงานนั้น ๆ

นอกจากนี้ ยังมีสภาวิชาการทำหน้าที่ดูแลด้านวิชาการ และคณะกรรมการบริหารมหาวิทยาลัยทำหน้าที่ในการบริหารงานประจำของมหาวิทยาลัย

การจัดการศึกษาหลังการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย

หลังจากได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้มีการพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างก้าวกระโดด โดยมีการจัดตั้งคณะและหน่วยงานต่าง ๆ เพิ่มเติม ดังนี้

๑. คณะศาสนาและปรัชญา เป็นคณะดั้งเดิมที่มีมาตั้งแต่ก่อนการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย จัดการเรียนการสอนด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา

๒. คณะมนุษยศาสตร์ จัดตั้งขึ้นเพื่อจัดการเรียนการสอนด้านภาษาและมนุษยศาสตร์ เช่น ภาษาบาลี ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย เป็นต้น

๓. คณะสังคมศาสตร์ จัดการเรียนการสอนในสาขาวิชาทางสังคมศาสตร์ เช่น รัฐศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เป็นต้น

๔. คณะศึกษาศาสตร์ จัดการเรียนการสอนด้านการศึกษา เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถในการเป็นครูและบุคลากรทางการศึกษา

๕. บัณฑิตวิทยาลัย จัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งระดับปริญญาโทและปริญญาเอก

นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งสถาบัน สำนัก และศูนย์ต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย เช่น สำนักงานอธิการบดี สถาบันวิจัยญาณสังวร ศูนย์บริการวิชาการ เป็นต้น

การขยายวิทยาเขตและวิทยาลัย

หลังจากการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้มีการขยายการจัดการศึกษาไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยจัดตั้งวิทยาเขตและวิทยาลัย ดังนี้

๑. วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒. วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม

๓. วิทยาเขตอีสาน จังหวัดขอนแก่น

๔. วิทยาเขตล้านนา จังหวัดเชียงใหม่

๕. วิทยาเขตร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

๖. วิทยาเขตศรีล้านช้าง จังหวัดเลย

๗. วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

๘. วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร จังหวัดยโสธร

๙. วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

๑๐. วิทยาลัยศาสนศาสตร์นครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

การขยายวิทยาเขตและวิทยาลัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไปในภูมิภาคต่าง ๆ ให้สามารถเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้อย่างทั่วถึง (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๖๘)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีประวัติศาสตร์อันยาวนานที่เชื่อมโยงกับการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย นับตั้งแต่การก่อตั้งสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยในปี พ.ศ. ๒๔๓๖ จนถึงการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ตลอดระยะเวลากว่า ๑๓๐ ปี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ทำหน้าที่เป็นสถาบันการศึกษาที่สำคัญในการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนา ผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม เผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และให้บริการวิชาการแก่สังคม ซึ่งสอดคล้องกับปณิธานในการก่อตั้งที่มุ่งเน้นการศึกษาพระปริยัติธรรมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีความเข้มแข็งและมีศักยภาพในการพัฒนามากขึ้น ทั้งในด้านการจัดการศึกษา การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งการขยายโอกาสทางการศึกษาไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศผ่านการจัดตั้งวิทยาเขตและวิทยาลัย

ในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยยังคงมุ่งมั่นในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การวิจัย และการบริการวิชาการ เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและรองรับการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์และพันธกิจหลักในการจัดการศึกษาทางพระพุทธศาสนาและการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยยังคงมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นสถาบันการศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐานในระดับสากล โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์และพันธกิจหลักในการจัดการศึกษาทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม และเพื่อประโยชน์สุขของสังคมไทยและสังคมโลกตามหลักพระพุทธศาสนา

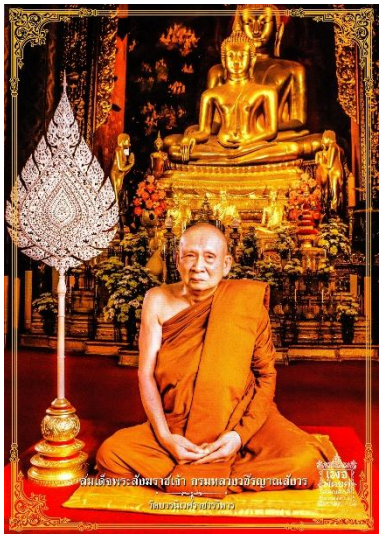
ทำเนียบนายกสภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระพรหมมุนี (ผิน สุวโจ)
ประธานสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย รูปที่ ๑

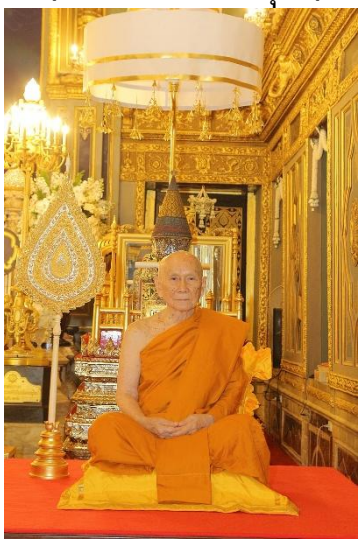
(พระพรหมมุนี (ผิน สุวโจ))

นายกสภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ลำดับที่ ๑
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร (พ.ศ. ๒๕๓๑ - ๒๕๕๔)

(สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร)

นายกสภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ลำดับที่ ๒
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
(พ.ศ. ๒๕๕๔ - ปัจจุบัน)

(สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก)

ทำเนียบอธิการบดี

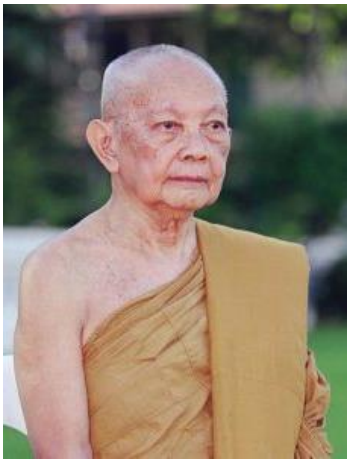
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีอธิการบดีบังคับบัญชาและบริหารมหาวิทยาลัยมาแล้ว ๖ รูป คือ

เลขาธิการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ลำดับที่ ๑ พระศรีวิสุทธิญาณ
(สุชีพ สุชีโว หรือ อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ) (พ.ศ. ๒๔๘๘ - ๒๔๙๕)

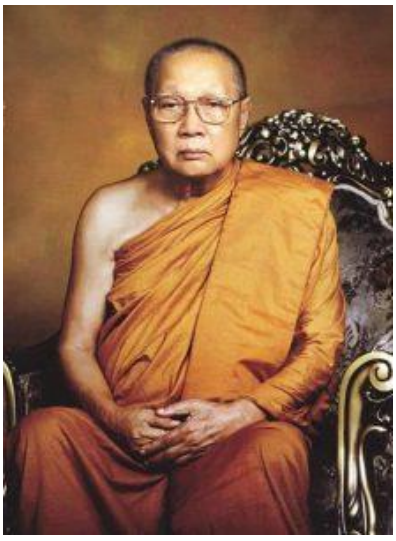
(พระศรีวิสุทธิญาณ)

อธิการบดี ลำดับที่ ๒ สมเด็จพระญาณวโรดม (ประยูร สนฺตงฺกุรเถร)
(พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔)

(สมเด็จพระญาณวโรดม)

อธิการบดี ลำดับที่ ๓ สมเด็จพระพุทธชินวงศ์
(ประจวบ กนฺตาจารเถร) (พ.ศ. ๒๕๔๔ - ๒๕๕๐)

(สมเด็จพระพุทธชินวงศ์)

อธิการบดี ลำดับที่ ๔ พระพรหมวชิรวิมล (แสวง ธมฺเมสโก)
(พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔)

(พระพรหมวชิรวิมล)

อธิการบดี ลำดับที่ ๕ พระเทพบัณฑิต (ธรณิศ ชาคโร)
(พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๒)

(พระเทพบัณฑิต)

อธิการบดี ลำดับที่ ๖ (ปัจจุบัน) พระธรรมวชิรจินดาภรณ์, รศ. ดร.
(สมคิด จินฺตามโย) (พ.ศ. ๒๕๖๒ - ปัจจุบัน)

(พระธรรมวชิรจินดาภรณ์, รศ. ดร.)

ข้อมูลมหาวิทยาลัย

ชื่อมหาวิทยาลัยภาษาไทย	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อักษรย่อ	มมร
ภาษาอังกฤษ	Mahamakut Buddhist University
อักษรย่อ	MBU
ศาสนสุภาษิตประจำมหาวิทยาลัย	“วิชชาจรณสมฺปนฺโน โส เสฏฺโฐ เทวมานุเส” ผู้สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติ เป็นผู้ประเสริฐในหมู่เทพและมนุษย์
สีประจำมหาวิทยาลัย	สีแสด หมายถึง สีประจำพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งตรงกับวันพฤหัสบดี อันเป็นวันพระราชสมภพ
ต้นไม้ประจำมหาวิทยาลัย	ต้นโพธิ์ ต้นไม้เป็นที่ตรัสรู้ของ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
คติพจน์ประจำตัวนักศึกษา	ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์

๑.๓ บทสรุป

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีประวัติอันยาวนานและมีความสำคัญต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีพันธกิจด้านการผลิตบัณฑิต งานวิจัย งานบริการ วิชาการแก่ชุมชน และงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย โดยสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและวัตถุประสงค์ที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงวางไว้ เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งวิทยาลัยขึ้นในบริเวณวัดบวรนิเวศวิหาร พระราชทานนามว่า “มหามกุฏราชวิทยาลัย” โดยมีพระราชประสงค์เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร ทรงอุทิศพระราชทรัพย์บำรุงประจำปีและก่อสร้างสถานศึกษาแห่งนี้ขึ้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรับมหามกุฏราชวิทยาลัยอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์และพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์บำรุงประจำปี อาศัยพระราชประสงค์ดังกล่าว สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงทรงตั้งวัตถุประสงค์ เพื่อดำเนินกิจการของมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้น ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณร

๒. เพื่อเป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและของต่างประเทศ

๓. เพื่อเป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

เมื่อกิจการของมหามกุฏราชวิทยาลัยได้เปิดดำเนินการแล้ว ปรากฏว่าพระวัตถุประสงค์เหล่านั้นได้รับผลเป็นที่น่าพอใจตลอดมา เพื่อจะให้พระวัตถุประสงค์เหล่านั้นได้ผลดียิ่งขึ้น ดังนั้น ในวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ในฐานะที่ทรงเป็นนายกกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัยพร้อมด้วยพระเถระนุเถระ จึงได้ทรงประกาศตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงในรูปมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้น โดยอาศัยนามว่าสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้

๑. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม

๒. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและต่างประเทศ

๓. เพื่อให้เป็นสถานเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและนอกประเทศ

๔.เพื่อให้ภิกษุสามเณรมีความรู้และความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชน

๕. เพื่อให้ภิกษุสามเณรมีความรู้ และความสามารถในการค้นคว้า โต้ตอบหรืออภิปรายธรรมได้อย่างกว้างขวางแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ

๖. เพื่อให้ภิกษุสามเณรได้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนาและเป็นศาสนทายาทที่เหมาะแก่กาลสมัย

๗. เพื่อความเจริญก้าวหน้า และคงอยู่ตลอดกาลนานของพระพุทธศาสนา ทั้งนี้

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ กำหนดให้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีฐานะเป็นนิติบุคคล และไม่เป็นส่วนราชการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน โดยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริม และให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

๑.๔ คำถามท้ายบท

๑) จงอธิบายถึงบทบาทและความสำคัญของการศึกษาในวัดที่ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ไทยต่อสังคมไทยในอดีต

เฉลย เป็นศูนย์กลางการศึกษาและบ่มเพาะคุณธรรม มีบทบาทในการสอน ออกแบบชุมชน สร้างสังคมที่มีความรู้คู่คุณธรรม และส่งเสริมความเข้าใจในวัฒนธรรม

๒) การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ส่งผลกระทบต่อการศึกษาของฆราวาสและคณะสงฆ์อย่างไรบ้าง

เฉลย การศึกษาฆราวาสเริ่มย้ายออกจากวัดและมีความก้าวหน้า ส่วนการศึกษาของคณะสงฆ์ยังคงเดิม

๓) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงดำเนินการปรับปรุงการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ก้าวหน้าทันโลกด้วยวิธีการใดบ้าง จงยกตัวอย่าง

เฉลย ทรงเปลี่ยนการแปลพระปริยัติธรรมจากปากเปล่าเป็นการเขียน แก้ไขหลักสูตรบาลี ชำระอุปกรณ์การเรียน และนิพนธ์ตำราต่าง ๆ เช่น นวโกวาท

๔) การก่อตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยในปี พ.ศ. ๒๔๓๖ มีความก้าวหน้าโดดเด่นอย่างไรในการจัดการศึกษาของพระสงฆ์และสามเณร

เฉลย เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงแห่งแรกของพระสงฆ์ นำวิธีการและวิชาการแบบใหม่มาใช้ ทดลองสอนและสอบวิชาสมัยใหม่ เช่น ภาษาไทย อังกฤษ คณิตศาสตร์ และเริ่มการสอนด้วยการเขียน

๕) พระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีถึงสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สะท้อนให้เห็นถึงพระราชดำริในเรื่องใดเกี่ยวกับการศึกษา

เฉลย ทรงให้ความสำคัญกับการศึกษาในภาพรวมของประเทศ ไม่จำกัดอยู่เพียงแค่ในวัด และขอให้ทรงช่วยกันคิดถึงรากเหง้าของการศึกษาไทย

๖) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงพิจารณาเห็นว่าการศึกษาของพระสงฆ์ในอดีตมีปัญหาสำคัญประการใดบ้าง จงอธิบายอย่างน้อย ๓ ประการ

เฉลย ตำราเรียนไม่เหมาะสม ยากเกินไป การเรียนไม่เป็นระบบ การสอบไม่แน่นอนและล้าหลัง วิธีการสอบด้วยปากใช้เวลานานและได้ผลน้อย

๗) แนวพระดำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบใหม่ที่ทรงเสนอต่อกระทรวงธรรมการมีสาระสำคัญอย่างไร

เฉลย ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่ไม่จำกัดเฉพาะภาษามคธ การเรียนรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อศาสนาและวิชาสำหรับบุรุษ โดยผู้เรียนไม่ต้องรับการเลี้ยงดูจากวัด

๘) การก่อตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยในระยะแรกมีการจัดการศึกษาแบ่งออกเป็นกี่ส่วน อะไรบ้าง และมีโรงเรียนสาขาใดบ้างที่เปิดพร้อมกันในระยะเริ่มแรก

เฉลย แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนเล่าเรียนพระปริยัติธรรมชั้นสูงที่วัดบวรนิเวศวิหาร และโรงเรียนภาษาไทยในวัดสาขา ๕ แห่ง ได้แก่ วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมกุฏกษัตริยาราม วัดเทพศิรินทราวาส วัดพิชัยญาติการาม และวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ

๙) อะไรคือวัตถุประสงค์ ๓ ประการหลักในการจัดตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัย ตามที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงวางไว้

เฉลย ๑) เป็นสถานที่ศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ๒) เป็นสถานที่ศึกษาวิทยาการของชาติและต่างประเทศ ๓) เป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑๐) จงสรุปถึงความสำคัญของการก่อตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยต่อพัฒนาการการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยโดยรวม

เฉลย เป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์ให้มีความทันสมัย นำวิธีการและวิชาการใหม่ ๆ มาใช้ ยกระดับการศึกษาของพระสงฆ์และสามเณรให้ก้าวหน้า และเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์ในปัจจุบัน

๑.๕ รายการอ้างอิง

หนังสือ

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๓๖). *ที่ระลึก ๑๐๐ ปี มหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๔๓๖ - ๒๕๓๖*. มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (๒๔๔๙). *คำแนะนำพระภิกษุสามเณรวัดบวรนิเวศวิหารเรื่องคำแนะนำเรื่องเล่าเรียน*.

วิทยานิพนธ์

พระครูวิบูลย์ศีลโสภิต. (๒๕๔๖). *การจัดการศึกษาคณะสงฆ์โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อุษา ชัยโชณิชย์. (๒๕๒๖). *การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในระยะปี พ.ศ. ๒๔๓๒-๒๔๙๐* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เว็บไซต์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๖๘, ๙ พฤษภาคม). *ประวัติมหาวิทยาลัย*. https://www.mbu.ac.th/about/post-416/

ราชกิจจานุเบกษา

ราชกิจจานุเบกษา. (ร.ศ. ๑๒๑). พระราชบัญญัติลักษณปกครองคณะสงฆ์. บำรุงนุกูลกิจ.

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐. (๒๕๔๐, ๑ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๔ ตอนที่ ๕๑ ก. หน้า ๑-๒๐.

แผนการสอนประจำบทที่ ๒ ความเข้าใจอัตลักษณ์ และความเชี่ยวชาญขององค์กร

๑. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes: PLOs)

PLO ๑ รอบรู้ในศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อไปพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ

๒. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา (Course Learning Outcomes: CLOs)

CLO ๑ แสดงออกถึงความเข้าใจอัตลักษณ์และความเชี่ยวชาญขององค์กร การวางแผนชีวิตเพื่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมไทยและสังคมโลก สิทธิและหน้าที่ของพลเมืองได้

๓. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับบทเรียน (Lesson Learning Outcomes: LLOs)

LLO ๒.๑ บรรยายประวัติความเป็นมาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในฐานะเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาได้

LLO ๒.๒ อธิบายอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้

LLO ๒.๓ ระบุความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันหลักของไทยกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้

LLO ๒.๔ อธิบายความเชี่ยวชาญขององค์กรและความสำคัญต่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าได้

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

๔.๑ การบรรยายแบบปฏิสัมพันธ์

๑) ผู้สอนบรรยายประวัติความเป็นมาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยเน้นพันธกิจและวิสัยทัศน์ในฐานะมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา

๒) ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัย โดยใช้คำถามกระตุ้นความคิด

๓) การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันหลักของไทยกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๔.๒ กิจกรรม Active Learning

๑) Gallery Walk จัดบอร์ดความรู้เกี่ยวกับประวัติและความเป็นมาของมหาวิทยาลัย ให้ผู้เรียนเดินชมและจดบันทึกข้อมูลสำคัญ

๒) Jigsaw แบ่งกลุ่มผู้เรียนศึกษาหัวข้อย่อยเกี่ยวกับอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ ความสัมพันธ์กับสถาบันหลัก และความเชี่ยวชาญขององค์กร แล้วผลัดกันเป็นผู้เชี่ยวชาญนำเสนอแก่เพื่อนในกลุ่มใหม่

๓) Concept Mapping ผู้เรียนจับคู่สร้างแผนผังความคิดแสดงความเชื่อมโยงระหว่างความเชี่ยวชาญขององค์กรกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า

๕. วิธีการวัดผลประเมินผล

๑) แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติ อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัย (๓๐%)

๒) การประเมินการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน (๒๐%)

๓) การประเมินผลงานจากกิจกรรม Concept Mapping (๒๕%)

๔) แบบบันทึกการเรียนรู้สะท้อนความเข้าใจเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญขององค์กรและการนำไปประยุกต์ใช้ (๒๕%)

๖. สื่อการสอน

๑) เอกสารประกอบการสอนเกี่ยวกับประวัติและความเป็นมาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒) วีดิทัศน์แนะนำอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัย

๓) ภาพถ่ายแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันหลักของไทยกับมหาวิทยาลัย

๔) แผนภาพอินโฟกราฟิกแสดงความเชี่ยวชาญขององค์กร

๕) กรณีตัวอย่างบุคคลต้นแบบที่นำความรู้จากมหาวิทยาลัยไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า

บทที่ ๒ ความเข้าใจอัตลักษณ์และความเชี่ยวชาญขององค์กร

บทนำ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) เป็นสถาบันการศึกษาที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานและทรงคุณค่าในฐานะสถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย ก่อตั้งขึ้นด้วยพระดำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๖ โดยได้รับพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และตั้งชื่อเพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์แด่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ผู้ทรงได้รับพระราชทานสมัญญานามว่า “พระมหามกุฏ” ในขณะทรงผนวช

การทำความเข้าใจอัตลักษณ์และความเชี่ยวชาญขององค์กรเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับสถาบันการศึกษาในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการแข่งขันที่สูงขึ้นและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีความท้าทายเฉพาะในการรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมที่มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา ขณะเดียวกันก็ต้องพัฒนาความเชี่ยวชาญที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมร่วมสมัย

อัตลักษณ์ขององค์กรไม่เพียงแต่สะท้อนถึงประวัติศาสตร์และคุณค่าหลักเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายในอนาคต สำหรับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อัตลักษณ์นี้หล่อหลอมจากปรัชญาการก่อตั้ง พันธกิจทางการศึกษาและศาสนา ตลอดจนบทบาทในการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม ส่วนความเชี่ยวชาญขององค์กรนั้นสะท้อนถึงจุดแข็งและความสามารถพิเศษที่มหาวิทยาลัยได้พัฒนาและสั่งสมมาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน โดยเฉพาะในด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา และศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาและทำความเข้าใจอัตลักษณ์และความเชี่ยวชาญของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจึงมีความสำคัญในหลายมิติ ทั้งในแง่ของการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา การสร้างความแตกต่างในตลาดการศึกษา การสื่อสารคุณค่าไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการธำรงไว้ซึ่งพันธกิจอันสูงส่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ

๒.๑ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในฐานะเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา

๑. ได้ก่อตั้งเป็นสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาสมัยใหม่ให้แก่พระภิกษุสงฆ์

๒. ยึดมั่นในหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบดั้งเดิม หลักสูตรของมหาวิทยาลัยมุ่งเน้นการศึกษาพระไตรปิฎก ปรัชญา พุทธปรัชญาและพระพุทธศาสนาปฏิบัติ ทั้งด้านสมถะและวิปัสสนา ซึ่งเน้นการประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวัน

๓. ผลิตบัณฑิตและนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา เป็นแหล่งบ่มเพาะบัณฑิต ได้แก่ พระภิกษุสามเณร นักวิชาการ ครูพระสอนศีลธรรม และนักพัฒนาสังคมในสายพุทธศาสนา ทั้งในระดับชาติ และระดับนานาชาติ

๔. มีเครือข่ายการศึกษาทางพระพุทธศาสนาทั่วประเทศและในต่างประเทศ มีวิทยาเขต และวิทยาลัย ศาสนศาสตร์ในหลายจังหวัด รวมทั้งความร่วมมือกับสถาบันพุทธศาสนานานาชาติในภูมิภาคเอเชีย

๕. ผสมผสานความรู้ดั้งเดิมกับศาสตร์สมัยใหม่ มหาวิทยาลัยส่งเสริมการเรียนรู้ควบคู่กันระหว่างความรู้ด้านพระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมกับศาสตร์สมัยใหม่ เช่น การบริหารจัดการ การศึกษา และการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน บนพื้นฐานของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๖. มีบทบาทในการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และศิลปวัฒนธรรมไทย ทั้งในรูปแบบวิชาการ กิจกรรมเพื่อสังคม และการฝึกอบรมกรรมฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพจิตใจของประชาชน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีวิสัยทัศน์ นโยบาย พันธกิจ วัตถุประสงค์ ปณิธาน ปรัชญามหาวิทยาลัย อัตลักษณ์ เอกลักษณ์ พันธกิจ และศาสนสุภาษิตประจำมหาวิทยาลัย ดังนี้

ก. วิสัยทัศน์ (Vision Statements)

“ร่วมพัฒนาพลเมืองโลก ด้วยการผสานแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาที่มั่นคง ให้ดำรงอยู่ในฐานะโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาของมนุษย์ในอนาคต”

ข. นโยบาย (Policies)

๑) ผลิตบัณฑิตทางด้านวิชาการพระพุทธศาสนา ที่มีคุณภาพและมีมาตรฐาน ทั้งด้านความรู้ ความประพฤติมีสาราณียธรรมและพรหมวิหารธรรม

๒) บริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนอย่างกว้างขวาง และเป็นศูนย์กลางแห่งการแสวงหาความรู้วิชาการพระพุทธศาสนา

๓) แสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ ด้านวิชาการพระพุทธศาสนา สังคม และด้านศิลปวัฒนธรรม

๔) ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ สร้างภูมิคุ้มกันวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม ดำรงความเป็นชาติไทยตามวิถีประเพณี และวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

๕) บริหารจัดการมหาวิทยาลัย ให้ทันสมัย มีความโปร่งใส เน้นประสิทธิผล มีระบบสวัสดิการที่ดี สอดคล้องกับการเรียนรู้ตามอัธยาศัย และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ค. พันธกิจ (Mission Statements)

ให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริมและให้บริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ง. วัตถุประสงค์ (Objectives)

๑) ผลิตบัณฑิตที่เป็นคนดี มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวทางพระพุทธศาสนาทั้งในระดับชาติและนานาชาติ มีความเป็นผู้นำและสร้างสังคมไทยให้เป็น “สังคมแห่งภูมิปัญญา การเรียนรู้ และเป็นศูนย์กลางทางวิชาการพระพุทธศาสนาเถรวาท”

๒) พัฒนาองค์ความรู้ ผลิตผลงานวิจัย และวิชาการ สร้างสรรค์นวัตกรรม บูรณาการศิลปวัฒนธรรมเพื่อนำพาสังคมด้วยองค์ความรู้บนวิถีธรรมตามศาสตร์สาขาของตน อันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมโลกในที่สุด

๓) เผยแผ่ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ด้านพระพุทธศาสนาที่แท้จริง ให้แก่พลเมืองโลก สืบสาน ส่งต่อ โดยศาสนทายาทที่เข้มแข็ง แตกฉานในพระธรรมขององค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ให้ดำรงทรงไว้ในฐานะสมบัติที่ล้ำค่าของโลก

๔) บริการวิชาการ บริการสังคม ด้วยสรรพกำลัง และทุกองคาพยพของพระพุทธศาสนาให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่เจริญวัฒนาสถาพร เป็นประจักษ์ชัดเจนต่อสังคมไทยและสังคมโลก

๕) สร้างพลวัตในการพัฒนามหาวิทยาลัยและเครือข่ายภาคีพุทธฯ ให้มีโครงสร้าง ระบบ และกระบวนการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ เน้นการควบคุม

กระบวนการสำคัญสู่ผลลัพธ์และผลสัมฤทธิ์ที่มีประสิทธิผล ประสิทธิภาพ คุ้มค่า และสมประโยชน์

จ. ปณิธาน (Aspiration)

มุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลิตบัณฑิตให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา พัฒนากระบวนการดำรงชีวิตในสังคมด้วยศีลธรรม ชี้นำและแก้ปัญหาสังคมด้วยหลักพุทธธรรมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

ฉ. ปรัชญามหาวิทยาลัย (Philosophy)

“ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา”

“Academic Excellence based on Buddhism”

ช. อัตลักษณ์

บัณฑิตมีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ

ซ. เอกลักษณ์

บริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ การชี้นำ ป้องกัน หรือ แก้ปัญหาของสังคม ๒ เรื่อง คือ

๑) ภายในมหาวิทยาลัย จิตสาธารณะ หรือจิตสำนึกทางสังคม

๒) ภายนอกมหาวิทยาลัย การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวพระราชดำรัสต่าง ๆ ไปใช้ในการแก้ปัญหาสังคม

จ. พันธกิจ

๑) ผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ

ผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ โดยคำนึงถึงอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของการเป็นมหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษา พระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ การเป็นมหาวิทยาลัยกลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลัก ศาสนา โดยกระบวนการผลิตบัณฑิตจะบูรณาการร่วมกับพันธกิจด้านการวิจัยและพัฒนาด้านการบริการวิชาการ และด้านทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพื่อผลิตบัณฑิตให้มีสติปัญญาและคุณธรรม ตามพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัย

สติปัญญาและคุณธรรม หมายถึง ความรอบรู้วิชาการด้านพระพุทธศาสนา และสามารถนำไป ประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมตามหลักอริยวัฑฒิ ๕ ประกอบด้วย ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญาและมีผลลัพธ์การเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา

๒) วิจัยและพัฒนา

พัฒนาระบบการบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน การบริการวิชาการ และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เน้นการพัฒนาองค์ความรู้ในพระไตรปิฎกโดยวิธีสหวิทยาการแล้วนำองค์ความรู้ที่ค้นพบมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาศีลธรรมและจริยธรรมของสังคม รวมทั้งพัฒนาปัญญาและคุณธรรม การพัฒนาคุณภาพงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนาโดยความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียงทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพนักวิจัย ผลงานวิจัย งานสร้างสรรค์ หรือพุทธ นวัตกรรมให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพและมีความเป็นสากล และใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งในการผลิตบัณฑิต บริการวิชาการและทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพื่อบูรณาการพระพุทธศาสนา กับศาสตร์สมัยใหม่ให้สู่ภาคปฏิบัติได้ อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม

๓) ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม

ส่งเสริมให้บุคลากรและ นักศึกษา มีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการมีจิตอาสา ความเจริญงอกงาม ทางสติปัญญาและคุณธรรม การมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ พัฒนาการบริการวิชาการที่เกิดจาก ประสบการณ์การปฏิบัติงานของบุคลากรและนักศึกษาร่วมกับภาคีเครือข่ายการบริการวิชาการในระดับชาติ ภูมิภาค และนานาชาติ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และพุทธนวัตกรรมในการแก้ปัญหาและเสริมสร้างสันติสุขและความมั่นคง ของชุมชน วัด ท้องถิ่นและสังคม โดยใช้การปฏิบัติศาสนกิจและการบริการสังคมของนักศึกษาเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามพันธกิจ

๔) ทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม

ร่วมกับภาคีเครือข่าย ชุมชน วัด ท้องถิ่น หรือเครือข่ายความร่วมมือในต่างประเทศ เพื่อเสริมสร้างและ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ สืบสานส่งเสริม พระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เอื้อต่อการศึกษาโดยใช้พระพุทธศาสนาเป็นกลไกเพื่อสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นไทยรวมทั้ง ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นรากฐานของการพัฒนาอย่างมีดุลยภาพและยั่งยืน

ฉ. ศาสนสุภาษิตประจำมหาวิทยาลัย

“วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน โส เสฏฺโฐ เทวมานุเส” ผู้สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติ เป็นผู้ประเสริฐในหมู่เทพและมนุษย์

ตราสัญลักษณ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหามงกุฎ และ อุณาโลม หมายถึง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ พระผู้ทรงเป็นที่มาแห่งนาม “มหามกุฏราชวิทยาลัย”

พระเกี้ยวประดิษฐานบนหมอนรอง หมายถึง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ พระผู้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดตั้ง “มหามกุฏราชวิทยาลัย”

หนังสือ หมายถึง คัมภีร์และตำราทางพระพุทธศาสนาเพื่อการศึกษาค้นคว้า และเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ปากกาปากไก่ ดินสอ และม้วนกระดาษ หมายถึง อุปกรณ์ในการศึกษาเล่าเรียน การพิมพ์เผยแพร่คัมภีร์และการผลิตตำราทางพระพุทธศาสนา เพราะมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยทำหน้าที่เป็นทั้งสถาบันศึกษา และแหล่งผลิตตำราทางพระพุทธศาสนา

ช่อดอกไม้แย้มกลีบ หมายถึง ความเบ่งบานแห่งสติปัญญา และวิทยาการในทางพระพุทธศาสนา และหมายถึง กิตติศัพท์กิตติคุณที่ฟุ้งขจรไป ดุจกลิ่นหอมแห่งดอกไม้

ธงชาติไทย หมายถึง อุดมการณ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่มุ่งพิทักษ์สถาบันหลักทั้ง ๓ คือ ชาติไทย พระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์

พานรองรับหนังสือหรือคัมภีร์ หมายความว่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นสถาบันเพื่อความมั่นคง และแพร่หลายของพระพุทธศาสนา

วงรัศมี หมายถึง แสงสว่างแห่งปัญญา วิสุทธิ สันติ และกรุณาที่มหาวิทยามหามกุฏราชวิทยาลัยมุ่งสาดส่องไปทั่วโลก

มหามกุฏราชวิทยาลัย หมายถึง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อันเป็นสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนาระดับอุดมศึกษา

๒.๒ อัตลักษณ์และเอกลักษณ์มหาวิทยาลัย

อัตลักษณ์ (Identity) หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวที่ทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ (จิตต์ภิญญา ชุมสาย ณ อยุธยา, ๒๕๕๑)

ความเป็นอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คือ เอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สะท้อนถึงจุดยืน ปรัชญามหาวิทยาลัยที่ว่า “ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา” ด้วยความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่ว่า “บัณฑิตมีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ” และเอกลักษณ์ว่า บริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ การชี้นำ ป้องกัน หรือแก้ปัญหาของสังคม ๒ เรื่อง ดังนี้

๑. ภายในมหาวิทยาลัย มีจิตสาธารณะ หรือจิตสำนึกทางสังคมที่ดี

๒. ภายนอกมหาวิทยาลัย การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวพระราชดำรัสต่าง ๆ ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคม พร้อมพันธกิจของมหาวิทยาลัยในฐานะสถาบันอุดมศึกษาพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

๑. มหาวิทยาลัยแห่งพระพุทธศาสนา คือ การยึดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นรากฐานในการจัดการศึกษา วิจัย และบริการวิชาการ แก่สังคม

๒. ผสานพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ คือ การสร้างบัณฑิตที่มีคุณธรรม ความรู้ และปัญญา โดยบูรณาการหลักธรรมเข้ากับวิชาการที่มีความหลากหลาย

๓. พัฒนาคนด้วยธรรมะ คือ เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีจิตใจงาม มีสติปัญญา สามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตจริงและการทำงานเพื่อสังคมได้

๔. ศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรมและวิปัสสนากรรมฐาน คือ การส่งเสริมการศึกษาทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติกรรมฐานศึกษา โดยมีระบบการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับพระไตรปิฎกและภาคปฏิบัติ

๕. รักษาและสืบสานมรดกทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย คือ การทำหน้าที่ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทั้งในด้านศิลปวัฒนธรรม พิธีกรรม และการสอนธรรมะแบบเหมาะสมกับบริบทสังคมไทย (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔)

นักศึกษาตามแบบอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คือ นักศึกษาที่ได้รับการพัฒนาและปลูกฝังให้มีลักษณะเฉพาะ สะท้อนอัตลักษณ์ของ

มหาวิทยาลัยในฐานะสถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนา โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

๑. มีคุณธรรมและจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา นักศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย จะยึดมั่นในศีลธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีวินัย และเคารพต่อครูบาอาจารย์และสถาบัน “เป็นผู้มีศีล สมาธิ และปัญญาในการดำเนินชีวิต”

๒. ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และมีปัญญา มีความมุ่งมั่นในการแสวงหาความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ศึกษาพระไตรปิฎกและศาสตร์สมัยใหม่อย่างกลมกลืน “เป็นพหูสูตและผู้มีวิจารณญาณ”

๓. มีจิตสาธารณะและเมตตา กรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ พร้อมเสียสละเพื่อส่วนรวม มีน้ำใจและช่วยเหลือสังคม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น “เป็นผู้มีจิตเพื่อประโยชน์สุขของสังคม”

๔. ยึดมั่นในพระพุทธศาสนาและเป็นผู้สืบทอดธรรม มีความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนอย่างลึกซึ้ง และสามารถนำไปเผยแผ่หรือใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตได้ “เป็นศาสนทายาทแห่งธรรม และเป็นผู้เผยแผ่ธรรมะอย่างมีสติปัญญา”

๕. ดำรงตนเรียบง่าย สมถะ และมีความเพียร ไม่ฟุ้งเฟ้อ ยึดหลักความพอเพียง มุ่งมั่นฝึกฝนตนเองด้วยความอดทน “เป็นผู้ฝึกตน และพัฒนาตนอย่างต่อเนื่อง”

โดยสรุปแล้วนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจะมีลักษณะเด่นคือ “ผู้มีคุณธรรม นำปัญญา ใฝ่เรียนรู้ มีจิตสาธารณะ และดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา”

การรู้จักคุณและการตอบแทนคุณ หรือที่เรียกว่า “กตัญญู” เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา และถือเป็นคุณลักษณะโดดเด่นของผู้มีปัญญาและความเจริญ ซึ่งในบริบทของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งยืนอยู่บนรากฐานของพระพุทธศาสนา การเป็น “ผู้กตัญญู” ควรปฏิบัติตน ดังนี้

๑. สำนึกในพระคุณของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ คือ การตระหนักรู้และระลึกถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ของพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นที่พึ่งสูงสุดของชาวพุทธ และแสดงออกถึงความเคารพ ศรัทธา และความกตัญญูอย่างจริงใจ ทั้งในความคิด คำพูด และการกระทำ โดยสามารถอธิบายแยกเป็นแต่ละองค์รัตนตรัยได้ดังนี้

๑) การสำนึกในคุณของพระพุทธเจ้า ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงบำเพ็ญเพียรจนตรัสรู้เพื่อประโยชน์สุขแก่สัตว์โลก เห็นคุณของพระองค์ที่ทรงเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อสั่งสอนธรรมให้มนุษยโลกพ้นทุกข์ แสดงความเคารพด้วยการกราบไหว้ บูชา และดำเนินชีวิตตามพระโอวาท (โอวาทปาติโมกข์)

๒) การสำนึกในคุณของพระธรรม ตระหนักว่า “พระธรรม” เป็นแสงสว่างนำทางชีวิต เป็นสัจธรรมที่ทำให้พ้นทุกข์ตั้งใจศึกษา ฝึกปฏิบัติ และนำธรรมไปใช้ในชีวิตจริง ไม่บิดเบือนธรรม ไม่ใช้ธรรมเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว

๓) การสำนึกในคุณของพระสงฆ์ ระลึกถึงความเพียรของหมู่สงฆ์ที่สืบทอด และเผยแผ่พระธรรมวินัยให้คงอยู่ แสดงความเคารพต่อพระสงฆ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ (อริยสงฆ์) สนับสนุนกิจการของพระสงฆ์ด้วยความเต็มใจ เช่น การศึกษาพระปริยัติธรรม การเผยแผ่ธรรมะ การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ช่วยเหลือกิจการงานต่าง ๆ

การแสดงออกถึงความสำนึกในคุณ เช่น การไหว้พระ สวดมนต์ ทำสมาธิ ด้วยใจศรัทธา ปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม เป็นคนดีของครอบครัว สังคม และประเทศ เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น เวียนเทียน ถวายสังฆทาน การตั้งใจศึกษาธรรมะ ช่วยเผยแผ่คำสอนที่ถูกต้อง และปกป้องพระศาสนาจากการบิดเบือนคำสอนที่ผิด

๒. แสดงความเคารพและตอบแทนคุณต่อครูบาอาจารย์ คือ การกระทำที่แสดงถึงความ สำนึกในพระคุณของผู้ให้ความรู้ และการ ตอบแทนคุณด้วยความเคารพ ความกตัญญู และการปฏิบัติตนให้สมกับที่ได้รับการอบรมสั่งสอนจากครูบาอาจารย์ ซึ่งสามารถอธิบายได้เป็นแนวทาง ดังนี้

๑) เคารพด้วยกาย วาจา และใจ ๑.๑) กาย คือ แสดงกิริยาสุภาพอ่อนน้อม เช่น การไหว้ครู ยืนหรือนั่งฟังคำสอนตามกาลเหมาะสม ไม่ควรแสดงกิริยาหยาบคายต่อครูบาอาจารย์ ๑.๒) วาจา คือ จงพูดจาไพเราะ ใช้คำสุภาพ ไม่ลบหลู่คุณท่าน หรือพูดลบหลู่ครูอาจารย์ ๑.๓) ใจ คือ มีจิตเคารพจริง ไม่ดูแคลนครูบาอาจารย์ ไม่ยกตนข่มท่าน ควรมีความจริงใจทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) ตั้งใจเรียน และทำตามคำสอน มีความตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียน รู้จักซักถามเมื่อสงสัย นำคำสอนไปวิเคราะห์ รู้จักฝึกคิด ฝึกทำ ฝึกประยุกต์

ใช้ในชีวิตจริง เพื่อให้เกิดผลและคุณค่าอย่างสูงสุด ไม่เพิกเฉยหรือทำลายสิ่งที่ครูบาอาจารย์สอนด้วยความตั้งใจ

๓) ประพฤติตนให้ดี สมกับที่ครูอาจารย์อบรม ปฏิบัติตนดีทั้งในสถาบันและในสังคมภายนอก เพื่อเป็นเกียรติแก่ครูอาจารย์ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เพื่อนร่วมรุ่นหรือรุ่นน้อง ยึดหลักศีลธรรม และวินัยในการดำเนินชีวิต

๔) ร่วมกิจกรรมแสดงความกตัญญู เช่น “ไหว้ครู” เข้าร่วมพิธีไหว้ครูอย่างมีสติและศรัทธา แสดงความเคารพในวันที่ควรระลึก เช่น วันครู หรือวันสำคัญของสถาบัน เขียนจดหมาย หรือแสดงความขอบคุณครูด้วยใจจริงในโอกาสต่าง ๆ

๕) ตอบแทนคุณด้วยการทำความดีและนำชื่อเสียงกลับสู่ครูอาจารย์ นำความรู้ที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม ประเทศชาติ พระศาสนา หากประสบความสำเร็จในชีวิต ก็ไม่ลืมผู้ให้ความรู้ และ กลับมาแบ่งปันประสบการณ์/สนับสนุนการศึกษาของสถาบัน เพื่อสร้างศาสนทายาทต่อไป

๓. กตัญญูต่อบิดามารดาและผู้มีพระคุณ คือ ความสำนึกรู้ในบุญคุณของผู้ที่เลี้ยงดู อบรมสั่งสอน และช่วยเหลือเกื้อกูลเรา โดยเฉพาะ บิดามารดา ซึ่งถือเป็น “พรหมของบุตร” ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และการแสดงออกด้วยความกตเวทีนั้นเป็นคุณธรรมพื้นฐานของคนดีมีปัญญา การกตัญญูนี้ควรประกอบด้วยทั้งการคิด การพูด และการกระทำ อย่างเหมาะสม ซึ่งสามารถอธิบายอย่างละเอียดได้ ดังนี้

๑) การสำนึกรู้คุณ (กตัญญู) ตระหนักว่าบิดามารดาเป็นผู้ให้กำเนิด เลี้ยงดู อบรมสั่งสอนด้วยความเสียสละ เข้าใจว่าแม้เพียงชีวิตก็ไม่สามารถตอบแทนคุณของท่านได้หมด ดังพระพุทธพจน์ว่า *“มารดาบิดา เป็นบุคคลที่ควรเคารพบูชาในโลกนี้”*

๒) การตอบแทนคุณ (กตเวที) ดูแลท่านเมื่อยามเจ็บป่วยหรือแก่เฒ่าชรา และเลี้ยงดูท่านตอบแทนท่านเมื่อมีรายได้หรือกำลังทรัพย์ และจงประพฤติตนเป็นคนดี มีศีลธรรม เพื่อเป็นความภูมิใจของท่าน เมื่อท่านถึงแก่กรรมให้จัดการงานศพอย่างสมเกียรติ และทำบุญอุทิศส่วนกุศลอย่างสม่ำเสมอ ดังคำโบราณที่ว่า “ตอนท่านอยู่ก็ดูแลร่างกาย ตอนท่านตายก็ดูแลวิญญาณ”

๓) แสดงออกด้วยวาจาและกิริยาสุภาพ พูดจาไพเราะกับพ่อแม่และผู้มีพระคุณทั้งหลาย ไม่พูดเสียงแข็งหรือต่อว่า จงให้แสดงกิริยาอ่อนน้อม เช่น การกราบ การนวด การช่วยเหลืองานในบ้าน ไถ่ถามสารทุกข์สุขดิบ และให้เวลาในการพูดคุยกับท่าน หรือการพูดให้กำลังใจท่านในกาลที่เหมาะสม

๔) ไม่ทำให้ท่านเดือดร้อนหรือเสียใจ ไม่ประพฤติในทางที่ผิดต่อศีลธรรม กฎหมายบ้านเมือง เช่น เสพของมึนเมา เล่นการพนัน คบคนชั่ว ก่ออาชญากรรมผิดกฎหมาย เป็นต้น และจะต้องไม่ทำให้ท่านต้องเสียชื่อเสียงหรือผิดหวังในความเป็นลูก จงให้มีความกตัญญูแม้ในยามที่บิดามารดาไม่ได้มีฐานะดี ไม่เลือกปฏิบัติต่อท่านด้วยความอาย

๕) สามารถสอนบุตรหลานให้มีความกตัญญู เป็นแบบอย่างที่ดีในการดูแลพ่อแม่ของตน สอนลูกหลานให้รู้จักเคารพ และตอบแทนบุญคุณของบรรพบุรุษ เพราะการมีลูกหลานที่กตัญญูคือการสืบต่อคุณธรรมให้อยู่ในสังคมไทยอย่างยั่งยืน

๖) กตัญญูต่อผู้มีพระคุณอื่น ๆ ด้วย เช่น ครูบาอาจารย์ ผู้มีพระคุณทางการศึกษา เจ้านายหรือผู้สนับสนุนในชีวิต พระสงฆ์ที่อบรมสั่งสอนธรรมะ

๔) รักษาและยกย่องเกียรติของมหาวิทยาลัย คือ การประพฤติปฏิบัติทั้งทางกาย วาจา และใจ เพื่อปกป้องชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย ไม่ให้เสื่อมเสีย และส่งเสริมภาพลักษณ์ให้สถาบันได้รับความเคารพนับถือในสังคม ทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม วิชาการ และการมีส่วนร่วมในสาธารณะอย่างมีศรัทธา โดยเฉพาะนักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งมีรากฐานจากพระพุทธศาสนา การรักษาและยกย่องเกียรติมหาวิทยาลัยจึงควรปฏิบัติอย่างละเอียดในประเด็น ดังต่อไปนี้

๔.๑) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย เป็นผู้มีศีล มีปัญญา และมีจิตสาธารณะ วางตนอย่างสำรวม สุภาพเรียบร้อย ทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ และหลักธรรมของสถาบันอย่างเคร่งครัด ตามคติพจน์ประจำตัวนักศึกษาที่ว่า “ระเบียบ สามัคคี บำเพ็ญประโยชน์”

๔.๒) ไม่กระทำการใดที่ทำให้ชื่อเสียงมหาวิทยาลัยเสื่อมเสีย ไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับสิ่งผิดกฎหมาย หรือต่อศีลธรรม เช่น การพนัน ยาเสพติด

พฤติกรรมรุนแรง ไม่โพสต์ หรือเผยแพร่ข้อความ/ภาพที่ไม่เหมาะสมในนามของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยบนสื่อสังคมออนไลน์ ไม่แสดงความคิดเห็นที่บิดเบือน หรือทำลายศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาและสถาบันโดยเด็ดขาด

๔.๓) เข้าร่วมกิจกรรมของมหาวิทยาลัยอย่างกระตือรือร้น มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและทางวิชาการ หรือแม้กิจกรรมสาธารณประโยชน์ ให้การสนับสนุนกิจกรรมของเพื่อนนักศึกษา คณาจารย์ และผู้บริหารด้วยความสมัครใจ พร้อมกับการนำหลักธรรมที่ได้เรียนรู้นั้น ไปประยุกต์ใช้ในการทำกิจกรรมเพื่อความเป็นแบบอย่างต่อรุ่นน้อง และบุคคลทั่วไป

๔.๔) เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม สามารถนำหลักธรรมไปใช้ได้จริง เช่น สติ สมาธิ ปัญญา มาใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถพัฒนาตนเองได้ ดูแลครอบครัวได้ และสามารถเป็นผู้นำชุมชนในการประกอบกิจที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาได้อย่างภาคภูมิใจ สามารถเป็นผู้เผยแผ่พระธรรมคำสอนเป็นแบบอย่างของนักศึกษาพุทธยุคใหม่

๔.๕) ภาคภูมิใจในความเป็น “นักศึกษา มมร” กล่าวถึงมหาวิทยาลัยด้วยความเคารพ และศรัทธา ไม่อายที่จะบอกว่าเป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา และร่วมประชาสัมพันธ์ผลงาน หรือความดีของสถาบันให้เป็นที่รู้จักอย่างสร้างสรรค์ ผ่านกิจกรรมและสื่อที่มีความทันสมัย

๔.๖) ตอบแทนมหาวิทยาลัยเมื่อมีโอกาส ในกรณีเมื่อเรียนจบไปแล้ว ควรกลับมาสนับสนุนกิจกรรม ช่วยเหลือน้อง ๆ หรือเป็นศิษย์เก่าที่ดี บำเพ็ญประโยชน์ ช่วยกันเผยแผ่หลักธรรมคำสอนที่ทรงคุณค่าในฐานะตัวแทนมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย รักษาความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างศิษย์เก่ากับศิษย์ปัจจุบันรวมทั้งทางคณาจารย์ด้วย

๔.๗) ใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมชื่อเสียงมหาวิทยาลัย เผยแพร่หลักธรรม กิจกรรมดี ๆ และบทเรียนที่ได้จากมหาวิทยาลัยผ่านโซเชียลมีเดีย ใช้ภาษาที่เหมาะสม สะท้อนคุณค่าของการเป็นนักศึกษาพุทธ ทำคลิป/บทความ/งานสร้างสรรค์ที่สะท้อนคุณค่าของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยให้คนทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศเข้าถึงได้อย่างกว้างขวาง

๕. มีจิตอาสา ตอบแทนสังคม คือ ความตั้งใจทำความดีเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวและไม่หวังผลตอบแทน จะเป็นการแสดงออกถึงความเมตตา ความเสียสละ และการมีจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมี

คุณธรรม ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้มีจิตสาธารณะ และเป็นหัวใจหนึ่งของการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา สำหรับนักศึกษา มมร หรือประชาชนทั่วไป การมีจิตอาสาตอบแทนสังคมสามารถอธิบายอย่างละเอียดได้ ดังนี้

๕.๑) ความหมายของจิตอาสา จิตอาสา คือ “ใจที่พร้อมจะช่วยเหลือผู้อื่น” โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ไม่เลือกช่วยเฉพาะคนรู้จัก ไม่เลือกฐานะหรือศาสนา เป็นการกระทำที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ ความเมตตา กรุณา และจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมอย่างจริงใจบริสุทธิ์ใจ

๕.๒) หลักธรรมที่เกี่ยวข้อง

สังคหวัตถุ ๔ คือ หลักการสร้างความสามัคคี และเอื้อเฟื้อในสังคม ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา

พรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เป็นหลักธรรมที่ขัดเกลาจิตใจให้สงบเย็น พร้อมเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น

๕.๓) ลักษณะของผู้มีจิตอาสา มีใจเมตตา กรุณา พร้อมช่วยเหลือคนเดือดร้อน มีความเสียสละเวลา แรงกาย หรือทรัพย์ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีวินัย ซื่อสัตย์ และปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ไม่หวังชื่อเสียงหรือผลตอบแทน แต่ยินดีที่ได้ทำความดี เพราะมีความเชื่อว่า เมื่อเราทำดี ก็ย่อมได้รับผลดีในตัวอยู่แล้ว

๕.๔) การแสดงออกในทางปฏิบัติ

ช่วยเหลือชุมชน คือ การร่วมกิจกรรมเก็บขยะ การปลูกต้นไม้ การทำความสะอาดวัด โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หอพักนักศึกษา หรือสถานที่สาธารณะอื่น ๆ

บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ช่วยเหลือเพื่อนนักศึกษาเมื่อเดือดร้อน ผู้ยากไร้ คนพิการ ผู้สูงอายุ หรือผู้ประสบภัยต่าง ๆ

ใช้ความรู้เพื่อส่วนรวม เช่น การให้ธรรมทาน ยกตัวอย่าง การแสดงธรรมในโอกาสต่าง ๆ การเป็นพิธีกร/โฆษกในงานต่าง ๆ การสอนหนังสือ การอบรมคุณธรรมจริยธรรม การแนะนำการปฏิบัติกรรมฐาน สอนนั่งสมาธิ (ทั้งสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน) แก่เด็กและเยาวชนตามความเหมาะสมของช่วงวัย

เผยแผ่ธรรมะ ทำสื่อธรรมะ เช่น Facebook, YouTube, Video เป็นต้น ผลิตหนังสือธรรมะแจกเป็นธรรมทาน หรือจัดอบรมจิตอาสาตามแนวทางพระพุทธศาสนาเพื่อช่วยเหลือสังคม

๕.๕) คุณค่าของการมีจิตอาสา สร้างความสุขทางใจให้ผู้ปฏิบัติและผู้รับ ส่งเสริมความสามัคคีในสังคม พัฒนาทักษะชีวิต เช่น การทำงานเป็นทีม การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การรู้จักเสียสละ ทำให้ผู้มีจิตอาสาเป็น “ผู้ให้” ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเป็นผู้นำที่ดีในอนาคตของประเทศชาติต่อไป

๕.๕) จิตอาสาในบริบทของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สืบทอดแนวทางพระพุทธศาสนาโดยการ ให้ธรรมะ ให้ปัญญาแก่สังคม และให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ตกทุกข์ได้ยาก แสดงออกถึงความเป็นนักศึกษาพุทธผู้มีคุณธรรม พร้อมเสียสละเพื่อสังคม ทำหน้าที่เป็น “ทูตทางธรรมแห่งเมตตา” ของมหาวิทยาลัย ผ่านโครงการอาสาพัฒนา หรือธรรมะอาสาในพื้นที่ต่าง ๆ ใช้ความรู้ประสบการณ์ความสามารถเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เข้าร่วมโครงการจิตอาสา และกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระก่อนขึ้นชั้นเรียนทุก ๆ วัน ร่วมกิจกรรมเพื่อสาธารณะ เป็นผู้เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

การแสดงออกถึงจิตสำนึกอันดีงามที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะคุณธรรมแห่งความเมตตา กรุณา และการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยซึ่งได้รับการปลูกฝังให้อยู่ในแนวทางของศีล สมาธิ และปัญญา ย่อมมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งว่า การทำกิจกรรมจิตอาสานั้นไม่ใช่เพียงแค่การช่วยเหลือผู้อื่นในทางวัตถุหรือแรงงานเท่านั้น หากแต่เป็นการบ่มเพาะจิตใจของตนให้ละความเห็นแก่ตัว ฝึกความอดทน ความอ่อนน้อม และการเสียสละ ซึ่งเป็นการดำเนินชีวิตตามแนวทางแห่งพระธรรมคำสอนอย่างแท้จริง

นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จึงควรมีจิตอาสาที่แสดงออกทั้งทางกาย วาจา และใจ อันบริสุทธิ์เพื่อเป็นการตอบแทนสังคมในแนวทางที่สอดคล้องกับ อัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย ซึ่งก็คือการสร้างบัณฑิตผู้มีทั้งความรู้และพร้อมด้วยคุณธรรม นำปัญญา และจิตสาธารณะ

การมีจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ยังเป็นการเชิดชูและยกย่องเกียรติของมหาวิทยาลัยให้ปรากฏแก่สายตาสังคมว่า เป็นสถาบันที่ผลิตบุคลากรทางธรรมซึ่งพร้อมจะเสียสละเพื่อผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบ

แทน เป็นผู้จรรโลงพระพุทธศาสนา และร่วมสร้างความดีงามแก่สังคมด้วยใจบริสุทธิ์ ด้วยเหตุนี้ จิตอาสาจึงไม่ใช่เพียงกิจกรรมภายนอก แต่คือ “วิถีชีวิตแห่งผู้เรียนรู้ธรรม” ที่ดำรงอยู่ในความเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒.๓ สถาบันหลักของไทยกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สถาบันหลักของไทย ได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นรากฐานสำคัญของความมั่นคง และเอกลักษณ์ของชาติไทย ซึ่ง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาทางพระพุทธศาสนา มีความเกี่ยวข้องและมีบทบาทอย่างลึกซึ้งต่อสถาบันหลักทั้งสาม โดยสามารถอธิบายได้อย่างละเอียดดังนี้

๑. ความเกี่ยวข้องกับ **“ศาสนา”** มหามกุฏราชวิทยาลัยมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการศึกษาและเผยแผ่พระธรรมวินัยอย่างถูกต้อง ลึกซึ้ง และเป็นระบบ นักศึกษาของมหาวิทยาลัยได้รับการอบรมให้เข้าใจ และดำรงตนตามหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งในด้านการศึกษา การปฏิบัติ และการเผยแผ่ธรรมะให้แก่สังคม ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จึงมีบทบาทโดยตรงในการ ธำรงรักษา สืบทอด และเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้คงอยู่คู่สังคมไทยอย่างมั่นคงและยั่งยืนสืบต่อไป

๒. ความเกี่ยวข้องกับ **“ชาติ”** ชาติไทยมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่นตลอดมา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในฐานะสถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนา จึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างคนดีของชาติ โดยผลิตบัณฑิตผู้มีคุณธรรม ความรู้ และจิตสำนึกต่อสังคม ด้วยพื้นฐานจากพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา บัณฑิตเหล่านี้จะเป็นผู้มีศีลธรรม สามารถนำหลักธรรมไปพัฒนาสังคม ส่งเสริมสันติสุขแก่สังคม ลดปัญหาทางจริยธรรมที่นำมาซึ่งความขัดแย้ง และปลูกฝังจิตสำนึกในความรัก**ชาติ ศาสนา** และ**พระมหากษัตริย์** ให้เกิดขึ้นอย่างลึกซึ้ง จึงถือได้ว่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีบทบาทในการส่งเสริมความมั่นคงของชาติทางด้านจิตใจและคุณธรรม

๓. ความเกี่ยวข้องกับ **“พระมหากษัตริย์”** กับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยถือกำเนิดขึ้นจากพระดำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จ

พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ และได้รับพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ให้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ เพื่อเป็นสถาบันการศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์

ชื่อของมหาวิทยาลัย “มหามกุฏราชวิทยาลัย” ตั้งขึ้นเพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์แด่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ซึ่งทรงได้รับพระราชทานสมัญญานามว่า “พระมหามกุฏ” ในขณะที่ทรงผนวช มิได้หมายถึง “พระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่” ตามที่ระบุในข้อความเดิม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีความผูกพันกับพระมหากษัตริย์อย่างแน่นแฟ้น โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา ในการพระราชทานความอุปถัมภ์และส่งเสริมกิจการของมหาวิทยาลัยมาโดยตลอด จนกระทั่งได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในปี พ.ศ. ๒๕๔๐

ความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับพระมหากษัตริย์จึงมีทั้งในแง่ประวัติศาสตร์การก่อตั้ง พระนามที่ใช้เป็นชื่อสถาบัน และพระมหากรุณาธิคุณที่ได้รับมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา และรัฐพิธีที่เกี่ยวข้องกับพระราชพิธี เช่น พิธีวันเฉลิมพระชนมพรรษา การถวายพระราชกุศล การอบรมธรรมะแก่ประชาชนเพื่อเทิดพระเกียรติ ซึ่งแสดงถึงความจงรักภักดี และบทบาทในการสนับสนุนพระมหากษัตริย์

๒.๓.๑ หน้าที่พลเมือง คือ ความรับผิดชอบของบุคคลในฐานะสมาชิกของประเทศ ที่ต้องประพฤติปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ และค่านิยมของสังคม เพื่อประโยชน์ของตนเอง ผู้อื่น และประเทศชาติ รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและปกป้องระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

หน้าที่พลเมืองไม่ใช่เพียงการอยู่ในประเทศเท่านั้น แต่ต้อง “มีจิตสำนึก” และ “ลงมือทำ” เพื่อให้ประเทศมีความมั่นคง สงบสุข และพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถอธิบายรายละเอียดได้ ดังนี้

๑. เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย พลเมืองที่ดีต้องเคารพกฎหมาย ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ไม่กระทำผิดในสิ่งที่ขัดต่อศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง เช่น ไม่ลักขโมย ไม่ทุจริต ไม่ใช้ความรุนแรง และมีจิตสำนึกในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมประเทศชาติบ้านเมือง เป็นต้น

๒. รักษาไว้ซึ่งสถาบันหลักของชาติ ประชาชนควรเคารพและปกป้องสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เพราะเป็นรากฐานของเอกลักษณ์และความมั่นคงของประเทศ เป็นการแสดงออกถึงความเป็นหนึ่งเดียวกันของประชาชนในชาติ

๓. ใช้สิทธิพลเมืองอย่างมีสติ หน้าที่พลเมืองรวมถึงการใช้สิทธิของตน เช่น การเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การร้องเรียนต่อรัฐเมื่อพบความไม่ถูกต้องโดยอ้างเหตุผลที่ชัดเจน แต่ต้องใช้สิทธิเหล่านี้อย่างสร้างสรรค์ และเคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่ใช้สิทธิไปในทางที่ก่อความแตกแยกหรือรุนแรง

๔. มีจิตสาธารณะและเสียสละเพื่อส่วนรวม พลเมืองที่ดีต้องรู้จักเสียสละ ช่วยเหลือสังคม มีจิตอาสาในการทำกิจกรรมเพื่อชุมชน หรือร่วมกิจกรรมพัฒนาชาติ การเสียสละแม้เพียงเล็กน้อยก็เป็นพลังสร้างชาติที่ยิ่งใหญ่ได้

๕. รักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของประเทศ พลเมืองควรมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ ไม่ทำลายทรัพยากร ไม่ใช้เกินความจำเป็น และส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า เพื่อส่งต่อให้คนรุ่นหลังนำไปเป็นแบบอย่างต่อไป

๖. ขยันหมั่นเพียร พัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาชาติ พลเมืองควรตั้งใจเรียนรู้ ฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมเพื่อเป็นกำลังของประเทศ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเข้าใจและสงบสุข

๗. เคารพในสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของผู้อื่น สังคมที่สงบสุขต้องมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน พลเมืองที่ดีต้องไม่เหยียดหยาม แบ่งแยกหรือรังแกผู้อื่น ต้องเคารพความหลากหลาย และอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณธรรม

๒.๓.๒ หน้าที่ของนักศึกษาที่ดี คือ การประพฤติตนในฐานะ “ผู้ศึกษาเล่าเรียน” อย่างมีความรับผิดชอบทั้งต่อ ตนเอง สถาบัน ครอบครัว และสังคม โดยมุ่งพัฒนาตนเองให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณธรรม และเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต นักศึกษาที่ดีไม่เพียงแต่ตั้งใจเรียนเท่านั้น แต่ยังต้องรู้จักหน้าที่ของตนใน

การดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างเหมาะสม มีวินัย เคารพกฎระเบียบ และมีจิตสำนึกต่อสาธารณะ

การเป็นนักศึกษาที่ดีเริ่มจากการมีความรับผิดชอบในด้านการเรียน การศึกษาเสียก่อน การตั้งใจศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มความสามารถ ขยันหมั่นเพียร ไม่คดโกงในการสอบหรือทำงานด้านวิชาการ รู้จักการบริหารเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ และมีเป้าหมายในการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง และนำไปใช้ประโยชน์ให้เกิดขึ้นต่อตนเอง ต่อสังคม ต่อประเทศชาติ ต่อพระศาสนา มีความเคารพต่อครูบาอาจารย์อย่างเคร่งครัด ด้วยการให้เกียรติและปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม ไม่กล่าววาจาเสียดสี ล้อเลียน หรือแสดงกิริยาที่ไม่เหมาะสมต่อครูบาอาจารย์ผู้สอน และนำคำสั่งสอนไปพัฒนาตนอย่างต่อเนื่อง

อีกสิ่งสำคัญ คือ การรักษากฎระเบียบของสถาบันอย่างเคร่งครัด ไม่สร้างความเดือดร้อนหรือก่อความเสียหายให้แก่เพื่อนร่วมสถาบันหรือชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย นักศึกษาที่ดีจะเป็นผู้มีความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่ใช้ความรุนแรง ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข ยาเสพติดให้โทษ หรือกิจกรรมที่ผิดกฎหมายบ้านเมือง มีจิตสาธารณะ รู้จักเสียสละและช่วยเหลือผู้อื่น พร้อมมีน้ำใจ รู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเข้าใจและให้เกียรติกันและกันเสมอ ๆ

นอกจากนี้ ควรมีจิตใจที่มุ่งมั่นพัฒนาตนเองให้รอบด้าน ทั้งทางด้านความรู้ ความคิด และคุณธรรม ยึดมั่นในหลักศีลธรรม จรรยาบรรณ และดำรงตนอย่างเรียบง่าย มีความถ่อมตน เคารพในวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย เป็นผู้ที่สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมอย่างมีคุณภาพ และเป็นต้นแบบที่ดีแก่ผู้อื่น โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ การใช้ความรู้ และคุณธรรมที่ตนมีในการทำประโยชน์ให้แก่สังคมและประเทศชาติ

นักศึกษาที่ดี คือผู้ที่เรียนรู้ด้วยความรับผิดชอบ มีวินัย ใฝ่คุณธรรม และตระหนักในบทบาทของตนในฐานะ “ผู้ฝึกฝนตน” เพื่อเติบโตเป็นบัณฑิตที่พร้อมจะออกไปสร้างคุณค่าต่อโลกอย่างมั่นคงและยั่งยืน

๒.๓.๓ นักบรรยายหรือนักเทศน์ที่ดี ควรเป็นผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาธรรมะอย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถถ่ายทอดออกมาได้อย่างชัดเจน ถูกต้อง และเข้าถึงใจผู้ฟัง ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาวบ้าน เยาวชน พระภิกษุ หรือบุคคลทั่วไป นักเทศน์ที่ดีต้องไม่เพียงแต่อาศัยความสามารถในการพูด แต่ต้องมีจิตใจ

เมตตา มีเจตนาบริสุทธิ์ในการแสดงธรรมเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น ไม่ใช่เพื่อชื่อเสียงหรือผลประโยชน์ส่วนตัว

ผู้เป็นนักเทศน์ที่ดีจะต้องมีความซื่อสัตย์ต่อพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า กล่าวเฉพาะสิ่งที่ตรงกับพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมคำสอนของพระพุทธเจ้า และคัมภีร์อรรถกถาซึ่งเป็นคัมภีร์ที่อธิบายความหมายของคำศัพท์และเนื้อหาในพระไตรปิฎกให้ละเอียด ไม่บิดเบือนธรรมเพื่อตามใจคนฟัง หรือใช้ธรรมเพื่อหวังผลประโยชน์ทางโลก นักศึกษาจะต้องศึกษาธรรมะอย่างต่อเนื่อง ไม่หยุดนิ่งในการเรียนรู้เพิ่มพูนประสบการณ์ ทั้งในด้านเนื้อหาและทักษะการสื่อสาร เพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นผู้สามารถ “แสดงธรรมให้เหมาะกับบุคคล เหตุการณ์ และกาลเวลา”

นอกจากความรู้แล้ว นักเทศน์ที่ดีควรมีวาจาสุภาพไพเราะ รู้จักใช้ภาษาที่เหมาะสมกับระดับผู้ฟัง และสามารถยกตัวอย่างประกอบที่เข้าใจง่าย มีการเรียบเรียงเรื่องราวอย่างเป็นระบบ ชวนติดตาม โดยไม่เน้นความขบขันเกินควรหรือทำให้เสียสาระหลักของธรรมะ ที่สำคัญคือต้องไม่โอ้อวดตนเองหรือพูดดูหมิ่นผู้อื่นให้ได้รับความเสียหายใด ๆ

การแสดงธรรมที่ดีนั้นควรมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาในพระรัตนตรัย รู้จักแยกแยะ บาป บุญ คุณโทษ เห็นคุณค่าของศีล สมาธิ ปัญญา และนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ดังนั้นนักเทศน์ต้องสามารถเชื่อมโยงหลักธรรมกับปัญหาในชีวิตจริงของผู้คน และนำเสนอด้วยน้ำเสียงที่นุ่มนวลหนักแน่น มีจังหวะและอารมณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อหา

นอกจากนี้ นักเทศน์ที่ดีควรมีบุคลิกที่น่าเคารพ คือ สำรวม กิริยาเรียบร้อย แต่งกายเหมาะสมกับเพศและสถานภาพ โดยเฉพาะหากเป็นพระภิกษุยิ่งต้องรักษาพระวินัยอย่างเคร่งครัด เป็นแบบอย่างของผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ไม่พูดอย่างหนึ่งแล้วทำอีกอย่างหนึ่ง เพราะธรรมะที่ออกจากใจผู้ปฏิบัติจริงย่อมมีพลังมากกว่าธรรมะที่พูดโดยท่องจำเพียงลมปาก

นักบรรยายนักเทศน์ที่ดี คือผู้ที่มีความรู้จริง ปฏิบัติดี พูดดี พูดเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยเมตตา มีจิตใจบริสุทธิ์ อ่อนน้อม ไม่ยกตนข่มท่าน รู้จักกาลเทศะ และสามารถนำธรรมะไปสู่ใจผู้ฟังได้อย่างมีพลัง ให้เกิดศรัทธาและแรงบันดาลใจที่จะนำธรรมะไปใช้ในชีวิตจริงอย่างงดงาม

เทคนิคสำหรับการเป็นนักบรรยายนักเทศน์ที่ดี ในรูปแบบได้ ๑๐ ข้อ คือ

๑. รู้จริงในธรรมะ ศึกษาพระไตรปิฎกและคำอธิบายอย่างลึกซึ้ง
๒. พูดชัด เข้าใจง่าย ใช้ภาษากระชับ เหมาะกับกลุ่มผู้ฟัง
๓. เรียบเรียงเนื้อหาเป็นระบบ มีบทนำ เนื้อหา สรุปชัดเจน
๔. ยกตัวอย่างเชื่อมชีวิตจริง ทำให้ธรรมะใกล้ตัวผู้ฟัง
๕. มีเมตตา พูดด้วยเจตนาบริสุทธิ์ พูดเพื่อเกื้อกูล ไม่โอ้อวด
๖. มีบุคลิกน่าเคารพ สำรวม กิริยาเรียบร้อย แต่งกายเหมาะสม
๗. รักษาศีลและวินัย ปฏิบัติดีควบคู่กับการแสดงธรรม
๘. ไม่พูดลบหลู่ใคร เคารพผู้อื่น พูดด้วยความอ่อนน้อม
๙. ใช้น้ำเสียงเหมาะสม มีจังหวะ สีหน้า อารมณ์สอดคล้องกับเนื้อหา
๑๐. ให้เกิดศรัทธาและแรงบันดาลใจ ทำให้ผู้ฟังอยากปฏิบัติธรรม

๒.๓.๔ ผู้เชี่ยวชาญทางศาสนา คือ บุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในหลักคำสอน หลักปฏิบัติ และเจตนารมณ์ของศาสนานั้น ๆ โดยเฉพาะในบริบทของพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญไม่ใช่เพียงผู้ที่ท่องจำพระธรรมวินัยหรือคัมภีร์ได้มาก แต่คือผู้ที่สามารถเข้าถึงแก่นแท้ของธรรมะ และสามารถอธิบายถ่ายทอด รวมทั้งประยุกต์ใช้หลักธรรมเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคมได้จริง ผู้เชี่ยวชาญต้องมีทั้งความรู้ทางทฤษฎีที่แม่นยำจากการศึกษาค้นคว้าและมีประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง เช่น การเจริญสมถะ วิปัสสนา หรือการดำเนินชีวิตตามหลักศีลธรรมอย่างมั่นคง

นอกจากความรู้แล้ว ผู้เชี่ยวชาญทางศาสนายังต้องมีคุณธรรมควบคู่ไปกับปัญญา เป็นผู้มีจิตใจเมตตา อ่อนน้อม ไม่โอ้อวด และรู้เท่าทันตน ไม่ใช้ความรู้ทางศาสนาเพื่อกดขี่ผู้อื่นหรือแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน ที่สำคัญคือต้องสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องศาสนาอย่างสร้างสรรค์ ให้สอดคล้องกับยุคสมัยและบริบทของผู้ฟัง โดยไม่บิดเบือนสาระหลักธรรมของศาสนา เพื่อให้ผู้คนเข้าใจและนำไปใช้ในชีวิตได้จริง ผู้เชี่ยวชาญจึงเปรียบเหมือนสะพานที่เชื่อมระหว่างหลักธรรมอันลึกซึ้งกับชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคม

การจะได้ชื่อว่าเป็น “ผู้เชี่ยวชาญทางศาสนา” ไม่ใช่เพียงแค่มีความรู้มากหรือจบการศึกษาระดับสูงเท่านั้น แต่ต้องประกอบด้วย องค์ประกอบหลายด้านทั้งความรู้ ความเข้าใจ การปฏิบัติ และคุณธรรมควบคู่กัน โดยสามารถสรุปแนวทางได้ดังนี้

ผู้ที่จะเป็นผู้เชี่ยวชาญทางศาสนาต้องเริ่มจากการศึกษาหลักคำสอนของศาสนาอย่างลึกซึ้งและรอบด้าน มีความเข้าใจในคัมภีร์หลัก เช่น ในพระพุทธศาสนาก็ต้องเข้าใจพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา รวมถึงคำอธิบายจากครูบาอาจารย์และนักปราชญ์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน แต่ความรู้เหล่านี้ต้องไม่หยุดอยู่แค่ในตำรา ต้องมีการไตร่ตรอง วิเคราะห์ และสามารถเชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับชีวิตจริงและปัญหาสังคมได้

นอกจากความรู้แล้ว ผู้เชี่ยวชาญต้อง มีประสบการณ์ทางการปฏิบัติ โดยเฉพาะในพระพุทธศาสนา ซึ่งเน้นการฝึกตนด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ผู้ที่เพียงพูดเก่งแต่ไม่ปฏิบัติ ย่อมไม่เข้าถึงแก่นธรรมได้อย่างแท้จริง การมีวัตรปฏิบัติที่มั่นคง เช่น การรักษาศีล การไหว้พระสวดมนต์ เจริญสมาธิ วิปัสสนา และการดำเนินชีวิตตามหลักธรรม คือสิ่งที่หล่อหลอมความเชี่ยวชาญให้มีรากฐานมั่นคงและจริงใจ

อีกสิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้คือ ความสามารถในการถ่ายทอด ความรู้ทางศาสนาไปสู่ผู้อื่นอย่างชัดเจน ถูกต้อง และเหมาะสมกับบริบท การใช้ภาษาง่าย ยกตัวอย่างดี เชื่อมโยงกับชีวิตจริง และสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาและอยากปฏิบัติตาม เป็นคุณสมบัติที่ทำให้ผู้คนยอมรับว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญที่แท้จริง ไม่ใช่เพียงนักวิชาการในตำรา แต่เป็น “นักธรรม” ผู้เปี่ยมด้วยเมตตาและปัญญา

ท้ายที่สุด ผู้เชี่ยวชาญทางศาสนาที่แท้จริงต้องมีคุณธรรมภายใน ได้แก่ ความถ่อมตน ไม่โอ้อวด ไม่ดูถูกผู้อื่น ไม่ใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือแสวงหาประโยชน์ส่วนตน แต่ดำรงตนอย่างมีศรัทธาและอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของพระศาสนาและสังคมประเทศชาติอย่างบริสุทธิ์ใจ

ดังนั้น ผู้เชี่ยวชาญทางศาสนาจึงควรเป็นทั้งนักวิชาการ นักปฏิบัติ และผู้นำทางจิตสำนึก ที่มีความลึกซึ้งในหลักธรรม มีความรอบรู้ในหลักการ มีความสามารถในการอธิบาย และมีจิตสำนึกของผู้รับปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริง เป็นผู้ที่สังคมเคารพนับถือ และสามารถพึ่งพาทางจิตใจได้ในยามจำเป็น

เทคนิคในการเป็นผู้เชี่ยวชาญทางศาสนา คือ

๑. เรียนรู้ลึก ศึกษาคัมภีร์และหลักคำสอนอย่างรอบด้าน
๒. เข้าใจจริง ไตร่ตรอง วิเคราะห์ และเชื่อมโยงกับชีวิต
๓. ปฏิบัติได้ มีศีล สมาธิ ปัญญา ฝึกตนอย่างต่อเนื่อง
๔. ถ่ายทอดเป็น อธิบายชัด ใช้ภาษาง่าย เหมาะกับผู้ฟัง

๕. มีคุณธรรม ถ่อมตน มีน้ำใจ มีเมตตา ไม่ใช้ศาสนาแสวงหาผลประโยชน์

๒.๓.๕ เทคนิคการปรับตัวเข้ากับสังคมโดยใช้หลักธรรมนำทาง คือ การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีปัญญา และเป็นประโยชน์ต่อทั้งตนเองและสังคมโดยไม่ฝืนธรรมชาติของตน โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่สังคมมีความหลากหลาย ทั้งด้านความคิด วัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิต การปรับตัวจึงต้องอาศัย “ธรรมะ” เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ระหว่าง “ความเป็นตัวตน” กับ “ความกลมกลืนในสังคม” ดังนี้

การปรับตัวที่ดีเริ่มจากการฝึกให้ตนเอง มีความเข้าใจผู้อื่นด้วยเมตตาและอุเบกขา โดยไม่ตัดสินผู้คนด้วยอคติหรืออารมณ์ส่วนตัว ในหลักพรหมวิหาร ๔ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา จะช่วยฝึกให้เรามองผู้อื่นด้วยใจเป็นกลาง พร้อมเข้าใจและยอมรับความแตกต่างของกันและกัน เช่น เมื่ออยู่ในที่พักอาศัย หอพักนักศึกษา ที่ทำงานหรือสังคมที่มีความคิดเห็นหลากหลาย การมีอุเบกขาจะทำให้เราไม่ถูกชักจูงด้วยอารมณ์ หรือเข้าไปขัดแย้งโดยไม่จำเป็น

หลักสังคหวัตถุ ๔ ก็เป็นเครื่องมือสำคัญในการปรับตัวเข้ากับผู้คน ได้แก่ การให้ (ทาน) การพูดจาไพเราะ (ปิยวาจา) การช่วยเหลือเกื้อกูล (อัตถจริยา) และการวางตนเสมอ (สมานัตตตา) ซึ่งหากเราฝึกให้เป็นนิสัยแล้ว จะสามารถเข้ากับผู้คนได้ทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนร่วมงาน เพื่อนบ้าน หรือคนแปลกหน้า

ในด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม ฆราวาสธรรม ๔ ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ จะช่วยให้เราอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความจริงใจ มีวินัย อดทนต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง และเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม การมีขันติ คือ ความอดทนต่อคำวิจารณ์ การรอคอย หรือความไม่สะดวกในชีวิตร่วมกับคนหมู่มาก จะเป็นกำลังใจสำคัญให้เราไม่ท้อถอยต่อปัญหาสังคมรอบตัวในขณะนั้น ๆ

นอกจากนี้ควรฝึกมีสติและสัมปชัญญะอยู่เสมอ เพื่อรู้เท่าทันความคิด อารมณ์ คำพูด และการกระทำของตนเอง สติจะช่วยให้เราตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ ด้วยปัญญาไม่ใช่อารมณ์ เมื่อมีปัญหาความขัดแย้งในกลุ่ม เราจะสามารถรักษาความสงบเย็นไว้ได้ และเลือกการสื่อสารหรือการตัดสินใจที่เหมาะสม

สุดท้ายคือการรู้จักพิจารณาตนเองด้วยโยนิโสมนสิการ คือ การคิดอย่างรอบคอบ เห็นเหตุผล เห็นผลของการกระทำ ไม่โทษคนอื่นเพียงอย่างเดียว เมื่อเรา

มีความคิดใคร่ครวญอยู่เสมอ ก็จะสามารถปรับปรุงตนเองได้ง่าย เข้ากับผู้อื่นได้ดี และพัฒนาความสัมพันธ์ในสังคมได้อย่างยั่งยืน

โดยสรุป เทคนิคการปรับตัวเข้ากับสังคมโดยใช้ธรรมะ คือ การรู้จักฝึกใจให้มีเมตตา อดทน เสียสละ วางตนให้เหมาะสม ใช้ปัญญาไตร่ตรองก่อนพูดหรือทำสิ่งใด และอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความเข้าใจ ไม่ยึดถือ “ตน” เกินไป แต่ก็ไม่ละทิ้งคุณค่าของตนเอง เป็นการใช้ธรรมะเป็นพลังเงียบ ที่ทำให้เรากลมกลืนกับสังคมอย่างมีศักดิ์ศรีและสง่างาม

เทคนิคการปรับตัวเข้ากับสังคมโดยใช้หลักธรรม แบบข้อสั้น ๆ ๘ ข้อ คือ

๑. มีเมตตาและอุเบกขา เปิดใจยอมรับความแตกต่าง ไม่ตัดสินผู้อื่น

๒. พูดดี ทำดี มีน้ำใจ (ใช้สังคหวัตถุ ๔) คือ การให้, พูดไพเราะ, ช่วยเหลือ, วางตัวเสมอ

๓. ยึดความจริง อดทน เสียสละ (ใช้ฆราวาสธรรม ๔) คือ การซื่อสัตย์ มีวินัย อดทน ไม่เห็นแก่ตัว

๔. มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้พูด รู้ทำ ไม่ตอบโต้ด้วยอารมณ์

๕. ใคร่ครวญก่อนตัดสินใจ (ใช้โยนิโสมนสิการ) คือ คิดเป็น เห็นเหตุผล ไม่โทษคนอื่น

๖. ปรับตนให้เหมาะกับสถานการณ์ รู้จักกาลเทศะ ไม่ยึดติดความคิดของตนเองเกินไป

๗. รักษาความสุภาพ สำรวม กิริยาเรียบร้อย วางตนให้เหมาะสมกับสังคม

๘. ไม่ลืมคุณธรรมแม้อยู่ในสังคมที่แตกต่าง ยึดหลักธรรมเป็นเข็มทิศประจำใจ

๒.๔ ความเชี่ยวชาญขององค์กร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในฐานะมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา เมื่อกล่าวถึงความเชี่ยวชาญสามารถสรุปได้ดังนี้

๒.๔.๑ ความเชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ดำรงความเชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาโดยมีลักษณะเด่นที่สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

๑. ความมั่นคงในพระพุทธศาสนาเถรวาท

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยยึดหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างเคร่งครัด โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาพระไตรปิฎก ได้แก่ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ด้วยกระบวนการศึกษาอย่างเป็นระบบ เช่น การเรียนบาลี การตีความตามอรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกา

การอบรมจริยธรรมตามพระวินัย โดยเฉพาะในกลุ่มพระภิกษุและสามเณร ส่งเสริมการดำรงตนอย่างสงบเรียบง่ายตามหลักพระวินัย

การสวดมนต์เป็นประจำก่อนขึ้นชั้นเรียน การฝึกสมาธิ และเจริญปัญญาตามแนวกรรมฐาน เช่น วิปัสสนากรรมฐาน มหาสติปัฏฐานสูตร ธุดงควัตร ฯลฯ โดยมุ่งเน้นการรู้เท่าทันขันธ์ ๕ อายตนะ และอริยสัจ ๔

๒. การพัฒนาองค์ความรู้ให้สอดคล้องกับยุคสมัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยไม่เพียงรักษารากเหง้าทางพระพุทธศาสนา แต่ยังพัฒนาองค์ความรู้ให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก ยกตัวอย่างเช่น

การพัฒนาหลักสูตรเชิงบูรณาการ เช่น การผสานพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ สังคมสงเคราะห์ การศึกษาปฐมวัย การบริหารการศึกษา วิจัย เป็นต้น

การส่งเสริมงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา ที่ตอบสนองต่อประเด็นสังคมร่วมสมัย เช่น การศึกษาเชิงพุทธกับสุขภาพจิต ความยากจน การจัดการความขัดแย้ง หรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

การใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน เช่น การเรียนออนไลน์ การสร้างฐานข้อมูลพระไตรปิฎกดิจิทัลฉบับแปลไทยเป็นอังกฤษ เพื่อให้ผู้สนใจทั้งในและต่างประเทศเข้าถึงได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น

๓. การประยุกต์ใช้คำสอนในสังคมปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีบทบาทในการนำหลักธรรมมาใช้ในการแก้ปัญหาสังคมร่วมสมัย ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น โครงการอบรมธรรมะในเรือนจำ โรงเรียน ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึก คุณธรรม และวินัยให้คนในสังคม

การผลิตสื่อธรรมะและองค์ความรู้ ที่สื่อสารได้อย่างเข้าใจง่าย เช่น หนังสือธรรมะฉบับคนรุ่นใหม่ รายการธรรมะ/รายการโทรทัศน์ หรือช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ

การอบรมครูพระพุทธศาสนา และวิทยากรเผยแผ่ ที่สามารถสื่อสารหลักธรรมในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและเหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละกลุ่ม หรือช่วงวัย

โดยสรุป มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีความเชี่ยวชาญเฉพาะตัวในการรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท พร้อมทั้งพัฒนาความรู้และการประยุกต์ใช้ในรูปแบบที่ตอบสนองต่อโลกยุคใหม่ ทำให้สามารถเป็นศูนย์กลางทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติได้อย่างมั่นคง และนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยต้องสามารถเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างสง่างามโดยไม่มีความเก้อเขิน อย่างน้อยต้องเชี่ยวชาญในศาสนพิธีเบื้องต้น หรือพิธีกรรมทางศาสนา คือ ศาสนพิธีเบื้องต้น หรือพิธีกรรมทางศาสนา ในที่นี้ หมายถึง ศาสนาพุทธ แบ่งลักษณะ รูปแบบ ประเภท ออกไปได้มากมาย เช่น พิธีงานมงคล พิธีงานอวมงคล พิธีงานราษฎร์ พิธีงานหลวง พิธีงานทางราชการ พิธีงานชาวบ้าน ฯลฯ หนังสือศาสนพิธีฉบับกรมการศาสนาได้รวบรวมพิธีเหล่านั้นไว้เป็น ๔ ประเภท (กรมการศาสนา, ๒๕๕๖) คือ

๑. กุศลพิธี ได้แก่ พิธีที่ประกอบขึ้นเพื่อความดี เพื่อสิริมงคลเฉพาะตน เช่น พิธีอุปสมบท พิธีรักษาอุโบสถ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เป็นต้น

๒. บุญพิธี ได้แก่ พิธีที่ประกอบขึ้นเพื่อบุญกุศล และความเป็นสิริมงคลแก่ตน ครอบครัว ญาติมิตร ผู้ที่เคารพรักใคร่ นับถือ แก่สถานที่ หรือเพื่อบุคคลที่ล่วงลับใด ๆ ที่ประสงค์จะอุทิศผลบุญไปให้

๓. ทานพิธี ได้แก่ พิธีถวายสิ่งของต่าง ๆ ทั้งที่เป็นการถวายแก่ส่วนรวม เช่น สังฆทาน กฐินทาน หรือถวายเฉพาะบุคคล เช่น ถวายยารักษาโรค ถวายอาหาร ถวายไทยธรรม เป็นต้น

๔. ปกิณกพิธี ได้แก่ พิธีเบ็ดเตล็ดที่ไม่อยู่ใน ๓ ประเภทข้างต้น เช่น พิธีพุทธาภิเษก พิธีมังคลาภิเษก พิธีวางศิลาฤกษ์ พิธียกช่อฟ้า เป็นต้น

ในพิธีทั้ง ๔ ประเภทนั้น ถ้าจะกล่าวให้สั้นลง คงได้ ๒ ประเภท คืองานมงคล ได้แก่ พิธีที่ประกอบเพื่อความดี ความสุข ความเจริญ บุญกุศล สิริมงคลทั้งแก่ตน สถานที่ และผู้อื่น กับงานอวมงคล ได้แก่ พิธีประกอบเพื่อถวายหรืออุทิศบุญกุศลให้ผู้อื่น รวมความว่า งานศาสนพิธีต่าง ๆ ที่จัดกันทั่ว ๆ ไป มีจุดมุ่งหมาย

เพียง ๒ ประการนี้เท่านั้น ศาสนพิธีกรที่จะปฏิบัติพิธีต่าง ๆ พึงศึกษาหลักการของศาสนพิธีทั้ง ๒ ประเภทนั้น การจัดพิธีดังกล่าวมีรูปแบบการจัดเป็น ๒ ลักษณะ คือ พิธีที่ชาวบ้านจัดกันตามประเพณีนิยม การจัดลักษณะนี้ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน ต่างปฏิบัติตามความเชื่อที่ถือปฏิบัติกันสืบ ๆ มาจนเคยชิน เคยปฏิบัติมาเช่นไร ก็ปฏิบัติไปเช่นนั้นตามแบบของวัด ตามแบบของหมู่บ้านหรือของสังคมนั้น ๆ วัดหนึ่ง หมู่บ้านหนึ่ง สังคมหนึ่ง ก็จัดกันไปตามแบบของตน ลักษณะนี้ขอเรียกว่า พิธีแบบชาวบ้านหรือพิธีท้องถิ่น และพิธีที่ส่วนราชการต่าง ๆ จัดขึ้น มีรูปแบบขั้นตอน มีกำหนดเวลา ไม่ว่าจะจัดที่ตำบล อำเภอ จังหวัดอะไร ก็จะปฏิบัติเหมือน ๆ กัน การจัดพิธีลักษณะเช่นนี้เรียกว่า พิธีแบบทางราชการ การจัดพิธีทั้ง ๒ ลักษณะนั้น มีลำดับขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ

๑. เตรียมการ ปฏิบัติก่อนจะจัดงานพิธี

๒. ปฏิบัติการ ปฏิบัติก่อนพิธีและระหว่างพิธี

๓. สรุปงาน ปฏิบัติหลังเสร็จพิธี

ข้อปฏิบัติทั่วไปในศาสนพิธี

พิธีทำบุญในที่นี้ จะพูดถึงพิธีทำบุญทั่ว ๆ ไป ซึ่งเป็นกิจเบื้องต้นที่พุทธศาสนิกชนจะพึงทราบ และนำไปปฏิบัติได้ ส่วนจะผิดแผกแตกต่างกันไปบ้างนั้น ก็สุดแต่ความนิยมของแต่ละท้องถิ่น พิธีทำบุญในศาสนาพุทธ สรุปแล้วมี ๒ พิธี คือ

ก. พิธีทำบุญในงานมงคล เป็นการทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคล ความสุข ความเจริญ เช่น พิธีแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ และวันเกิด เป็นต้น

ข. พิธีทำบุญในงานอวมงคล เป็นการทำบุญเพื่อปัดเป่าความชั่วร้ายให้หมดไป โดยปรารภถึงเหตุที่มาไม่ดี หรือเหตุที่ก่อให้เกิดความทุกข์โศก เช่น พิธีศพ พิธีทำบุญในการที่แร้งจับบ้าน รุ้งกินน้ำในบ้าน เป็นต้น ทั้ง ๒ พิธี มีพิธีกรรมที่จะต้องปฏิบัติโดยย่อ ๆ ดังนี้

๑. จัดสถานที่ ก่อนถึงวันพิธีจะต้องตกแต่งสถานที่รับรองพระที่จะเจริญพระพุทธมนต์ และแขกที่จะมาในงาน ตลอดจนเครื่องใช้แต่ละแผนกให้เรียบร้อย

โดยเฉพาะที่พระสงฆ์ ต้องจัดให้อยู่ในฐานะที่น่าเคารพเสมอ โดยจัดที่บูชาไว้ทางขวามือของพระสงฆ์ที่จะสวดมนต์ และให้หันหน้าไปทางทิศตะวันออก (ถ้าที่จำกัดก็เว้นได้) และอาสนะพระนั้นต้องจัดให้เป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากฆราวาส

โดยเฉพาะผู้หญิงแล้วตั้งกระโถน ภาชนะน้ำ พานหมากพลูไว้ทางขวามือของพระสงฆ์ โดยตั้งกระโถนไว้ข้างในแล้วเรียงออกมาตามลำดับ

๒. เครื่องสักการะ หมายถึง โต๊ะหมู่หรือที่บูชาอื่นใดตามฐานะ อันประกอบด้วย พระพุทธรูป ๑ องค์, แจกัน ๑ คู่, เชิงเทียน ๑ คู่, กระถางธูป ๑ ที่ เป็นอย่างน้อย อย่างมากจะจัดให้เต็มที่ตามรูปแบบการจัดของโต๊ะหมู่ ๕, ๗ หรือ ๙ เป็นต้น ก็ได้

๓. ด้ายสายสิญจน์, บาตรน้ำมนต์ ในงานมงคลทุกชนิดนิยมวงด้ายสายสิญจน์รอบบ้านหรือสถานที่ แต่จะย่อลงมาแค่ที่พระสวดมนต์ก็ได้ การวงด้ายสายสิญจน์ให้ถือเวียนขวาไว้เสมอ ถ้าจะวงรอบบ้านด้วย ก็ให้เริ่มต้นที่โต๊ะหมู่บูชา แล้วเวียนออกไปที่รั้วบ้านหรือตัวบ้านทางขวามือ (เวียนแบบเลข ๑ ไทย) เมื่อวงรอบแล้วกลับมาวงรอบที่ฐานพระพุทธรูป วงไว้กับฐานพระพุทธรูป (ระหว่างเข่ากับฐานแล้วมาวงที่บาตรน้ำมนต์) เสร็จแล้วหาพานวางด้ายสายสิญจน์ที่เหลือไว้ใกล้ ๆ บาตรน้ำมนต์นั้น เพื่อให้พะสงฆ์ใช้ประกอบการเจริญพระพุทธมนต์ต่อไป (พระมหาเถระไม่นิยมวงสายสิญจน์ที่บาตรน้ำมนต์ไว้ก่อน)

๔. บาตรน้ำมนต์ ให้ใส่น้ำพอควร และใส่ใบเงิน ใบทอง ใบนาก หญ้าแพรก ฝักส้มป่อย ผิวมะกรูด ฯลฯ ก็ได้ สุดแต่จะนิยม ไม่ใส่อะไรเลยก็ได้ เพราะพระพุทธมนต์ที่พระสวดเป็นของประเสริฐอยู่แล้ว และตั้งไว้ทางขวามือของพระสงฆ์ที่เป็นประธานติดเทียนน้ำมนต์ไว้ที่ขอบบาตร ๑ เล่ม จะหนัก ๑ บาท หรือ ๒ บาท ก็ได้ แต่ควรให้ไส้ใหญ่ ๆ ไว้ เพื่อกันลมพัดดับด้วย และเมื่อพระสงฆ์ดับเทียนน้ำมนต์แล้ว ห้ามจุดอีกต่อไป ซึ่งถือว่าเป็นการดับเสนียดจัญไรไปหมดแล้ว มิให้เกิดขึ้นมาอีก

ส่วนในพิธีศพ ตั้งแต่ถึงแก่กรรมจนกระทั่งเผา ไม่มีการวงด้ายสายสิญจน์และตั้งบาตรน้ำมนต์ หลังจากเผาศพเสร็จแล้วจะทำบุญอัฐิจึงกระทำได้

๕. การนิมนต์พระ เจ้าภาพจะต้องแจ้งวัน เดือน ปี และพิธีที่จะกระทำให้พระสงฆ์ทราบเสมอ เพราะบทสวดมนต์จะมีเพิ่มเติมตามโอกาสที่ทำบุญไม่เหมือนกัน ส่วนจำนวนพระสงฆ์นั้นมีแน่นอนเฉพาะพระสวดพระอภิธรรม สวดรับเทศน์ และสวดหน้าไฟเท่านั้น คือ ๔ รูป นอกนั้นแล้ว ถ้าเป็นงานมงคลพระสงฆ์ที่สวดมนต์ (เจริญพระพุทธมนต์) ก็นิยม ๕ รูป, ๗ รูป, ๙ รูป, ๑๐ รูป โดยเหตุผลว่าถ้าเป็นงานแต่งงานซึ่งนิยมคู่ จะนิยมพระ ๕ รูป, ๗ รูป, ๙ รูป โดยรวมพระพุทธรูปเข้าอีก ๑ องค์ เป็น ๖ รูป, ๘ รูป และ ๑๐ รูป ก็ได้เหมือนกัน ส่วนพิธีหลวงใช้ ๑๐

รูปเสมอ สำหรับพิธีสดับปกรณ์มาติกา – บังสุกุล ก็เพิ่มจำนวนพระสงฆ์มากขึ้นอีก เป็น ๑๐, ๑๕ , ๒๐, ๒๕, รูป หรือจนถึง ๘๐ รูป หรือ ๑๐๐ รูป ก็สุดแต่จะศรัทธา ไม่จำกัดจำนวน การนิยมพระเพื่อฉันหรือรับอาหารบิณฑบาต อย่าระบุชื่ออาหาร ๕ ชนิด คือข้าวสุก ขนมสด ขนมแห้ง ปลาเนื้อ สรุปแล้วระบุไม่ได้ทุกชนิด จะเป็นขนมจีน หมี่กรอบ ไม่ได้ทั้งนั้น ให้ใช้คำรวมว่า “รับอาหารบิณฑบาตเช้า – เพล” หรือ “ฉันเช้า ฉันเพล” ก็พอแล้ว

เมื่อพระสงฆ์ที่มาสวดมนต์ถึงบ้านแล้ว กิจที่จะต้องทำอีกอย่างหนึ่งก็คือ ควรจัดหาน้ำล้างเท้าและทำให้เสร็จ เพราะถ้าพระสงฆ์ล้างเอง น้ำมีตัวสัตว์ พระสงฆ์ก็เป็นอาบัติ และถ้าปล่อยให้เท้าเปียกน้ำแล้วเหยียบอาสนะ พระสงฆ์ก็เป็นอาบัติอีก จึงต้องทำให้ท่าน แต่สมัยนี้ การไปมาสะดวกด้วยยานพาหนะ เท้าพระสงฆ์ไม่เปรอะเปื้อนจึงไม่มีการล้างเท้าพระสงฆ์เป็นส่วนมาก

๖. ลำดับพิธี โดยทั่วไปพิธีมงคลจะเริ่มด้วยประธาน หรือเจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ธูปไม่ควรเกิน ๓ ดอก หรืออย่างมากไม่เกิน ๕ ดอก เทียน ๒ เล่ม และจุดให้ติดจริง จุดแล้วอธิษฐานจิต กราบพระ ๓ หน แล้วอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร ฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เมื่อพระสงฆ์สวดถึงบท “อเสวนา จ พาลานัง” ให้เจ้าภาพจุดเทียนน้ำมนต์ และเมื่อพระสงฆ์สวดถึงบทว่า “นิพพันติ ธีรา ยถา ยัมปทีโป” ท่านดับเทียนตรงคำว่า “นิพ” โดยจุ่มเทียนน้ำมนต์ลงในบาตรน้ำมนต์ (การดับเทียนอาจจะผิดแผกไปจากนี้บ้างก็เป็นเรื่องของพระสงฆ์) พระสงฆ์สวดมนต์จบแล้ว ถ้าเป็นพิธีสวดมนต์ในวันเดียวซึ่งนิยมทำในตอนเช้าหรือเพลก็ถวายภัตตาหาร พระสงฆ์ฉันเสร็จ ถวายไทยธรรม พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำ ก็นับว่าเสร็จพิธี แต่ถ้าทำบุญ ๒ วัน วันแรกนิยมสวดมนต์เย็นแบบนี้ เมื่อสวดมนต์เย็นเสร็จก็นับว่าเสร็จไปตอนหนึ่ง รุ่งขึ้นจะเช้าหรือเพล พระสงฆ์มาถึงก็ทำกิจเบื้องต้น มีจุดธูปเทียน อาราธนศีล รับศีลเสร็จแล้ว พระสงฆ์สวดถวายพรพระ ไม่มีอาราธนาพระปริตร จบแล้วถวายภัตตาหาร ถวายไทยธรรม พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำ จึงเสร็จพิธี

๗. การกรวดน้ำ เมื่อพระสงฆ์เริ่มอนุโมทนา คือ รูปหัวหน้าว่า “ยถา..” ก็ให้เจ้าภาพกรวดน้ำทันที พอจบ “ ยถา..” พระสงฆ์รูปที่สองขึ้นบทอนุโมทนา “สัพพี..” พระสงฆ์นอกนั้นสวดรับต่อพร้อมกัน ก็ให้เจ้าภาพเทน้ำให้หมด แล้วนั่งประนมมือฟังพระสงฆ์ให้พรต่อไป จบแล้วกราบ ๓ หน

๘. การประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ให้กระทำหลังจากพระสงฆ์อนุโมทนา (ยถา สัพพี) จบแล้ว จะนิมนต์ให้พระสงฆ์ประพรมใครหรือที่ใดก็นิมนต์ท่านตามประสงค์

๙. การเทศน์ การนิมนต์พระสงฆ์ให้แสดงพระธรรมเทศนาด้วย ในกรณีที่มีสวดมนต์ก่อน แล้วก็มีเทศน์ติดต่อกันไป การอาราธนาตอนพระสวดมนต์ให้อาราธนาพระปริตร ยังไม่ต้องรับศีลต่อ เมื่อถึงเวลาเทศน์นิมนต์พระสงฆ์ขึ้นธรรมาสน์แล้วจึงอาราธนาศีล รับศีลเสร็จ อาราธนาธรรมต่อ พระสงฆ์เทศน์จบ ถ้าไม่มีพระสวดรับเทศน์พระท่านจะอนุโมทนาบนธรรมาสน์เลย ท่านลงมาแล้วจึงถวายไทยธรรม (เครื่องกัณฑ์) แต่ถ้ามีพระสวดรับเทศน์ เช่น ในกรณีทำบุญหน้าศพเป็นต้น พระเทศน์จบ พระสงฆ์สวดรับเทศน์ต่อ (ระหว่างนี้พระเทศน์จะลงมานั่งข้างล่างตรงต้นแถวพระสวด) จบแล้ว เจ้าภาพจึงถวายไทยธรรม พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำเป็นเสร็จพิธี

๑๐. การตั้งเครื่องบูชาหน้าศพ ถ้าเป็นพิธีอาบน้ำศพ จะต้องมีเทียน (ประทีป) ๑ เล่มตามไว้ข้างศพเหนือศีรษะด้วย และประทีปนี้จะตามไว้ตลอดเวลา เมื่อนำศพลงหีบแล้ว ก็ตามไว้ข้างหีบ ด้านเท้าของผู้ตาย ซึ่งถือว่าผู้ตายจะได้จุดส่องทางไป

ถ้าเป็นพิธีทำบุญหน้าศพ ๗ วัน ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน หรือวันเผาก็ตาม ด้านหน้าศพ จะมีที่จุดธูปไว้ให้ผู้ที่เคารพนับถือบูชา ๑ ที่ และนอกจากนี้ เวลาประกอบพิธีทุกครั้ง นิยมจัดเครื่องทองน้อยไว้เบื้องหน้าศพอีก ๑ ที่ ซึ่งประกอบด้วย กรวยปักดอกไม้ ๓ กรวย, เทียน ๑ เล่ม, ธูป ๑ ดอก, เครื่องทองน้อยนี้ตั้งไว้หน้าศพ เพื่อให้ศพบูชาธรรมโดยเจ้าภาพจุดให้ และการตั้งให้ตั้งดอกไม้ไว้ข้างนอก ตั้งธูปเทียนไว้ข้างใน (หันธูปเทียนไว้ทางศพ) (บางวัดให้ตั้งเครื่องทองน้อยอีกชนิดหนึ่งสำหรับเจ้าภาพในเวลาฟังธรรมระหว่างพระสงฆ์กับเจ้าภาพ การตั้งหันธูปเทียนไว้ทางเจ้าภาพ)

๑๑. การจุดธูปเทียน การจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยหรืออื่นใดก็ตาม จะต้องจุดเทียนก่อนเสมอ แล้วจึงจุดธูป เพราะถือว่าเทียนสูงกว่าธูป และอีกประการหนึ่ง การจุดเทียนก่อน หากเทียนเกิดดับขึ้นระหว่างกลางคัน ก็จะได้ต่อติดกันสะดวกยิ่งขึ้น

๑๒. ผ้าภูษาโยง พิธีศพ เวลาพระท่านจะบังสุกุล จะมีผ้าภูษาโยงซึ่งเชื่อมโยงมาจากศพเสมอ การทอดผ้าบนผ้าภูษาโยงนี้ให้ทอดตามขวาง เพื่อพระจับ

ชักบังสุกุล ถ้าไม่มีผ้าทอด พระสงฆ์ก็จับเฉพาะผ้าภูษาโยง หากไม่มีผ้าภูษาโยงจะใช้ด้ายสายสิญจน์แทนก็ได้และห้ามข้ามเด็ดขาด ไม่ว่าจะเป็นมือหรือเท้าก็ตาม ถือว่าไม่เคารพศพ สำหรับศพหลวง ผ้าภูษาโยงจะถูกนำเชื่อมกับผ้าหรือด้ายสายสิญจน์ที่ต่อมาจากศพจากนั้นเจ้าภาพจึงทอดผ้า

๑๓. ใบปวารณา ในการทำบุญ มักจะมีเงินถวายพระสงฆ์เสมอ เพื่อให้ท่านนำไปใช้จ่าย แต่พระสงฆ์ท่านจับต้องเงินไม่ได้ จึงใช้ใบปวารณาแทน และใช้คำว่าจตุปัจจัย (ปัจจัย ๔ คือ เครื่องนุ่งห่ม, อาหาร, ที่อยู่อาศัย, ยารักษาโรค) แทนคำว่า เงิน

นอกจากนี้นักศึกษายังต้องสามารถกล่าวคำบูชาและคำถวายทานในพิธีต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง เช่น

บทบูชาพระรัตนตรัย

อิมินา สักกาเรนะ พุทธัง อะภิปูชะยามิ
อิมินา สักกาเรนะ ธัมมัง อะภิปูชะยามิ
อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง อะภิปูชะยามิ

บทกราบนมัสการพระรัตนตรัย

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ)
สะวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ)
สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ)

คำอาราธนาศีล ๕

มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสะระเณนะ สะหะ ปัญจะสีลานิ ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสะระเณนะ สะหะ ปัญจะสีลานิ ยาจามะ

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสะระเณนะ สะหะ ปัญจะสีลานิ ยาจามะ

(รับศีล ๕ โดยว่าตามพระสงฆ์ตามลำดับ ดังนี้)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

บทไตรสรณคมน์

พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ
ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ
สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ
ทุติยัมปิ พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ
ทุติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ
ทุติยัมปิ สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ
ตะติยัมปิ พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ
ตะติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ
ตะติยัมปิ สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ

(ถ้าพระสงฆ์สรุปว่า “ติสะระณะคะมะนัง นัฏฐิตัง” ให้กล่าวรับด้วยคำว่า “อามะภันเต”)

(ศีล ๕)

ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
กาเมสุ มิจฉาจารา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

คำอาราธนาธรรม

พรัหมา จะ โลกาธิปะตี สะหัมปะติ
กัตอัญชะลี อันธิวะรัง อะยาจะถะ
สันตีธะ สัตตาปปะระชักขะชาติกา
เทเสตุ ธัมมัง อะนุกัมปิมัง ปะชัง

คำอาราธนาพระปริตร

วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา
สัพพะทุกขะวินาสายะ ปะริตตัง พรูถะ มังคะลัง
วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา
สัพพะภะยะวินาสายะ ปะริตตัง พรูถะ มังคะลัง
วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา
สัพพะโรคะวินาสายะ ปะริตตัง พรูถะ มังคะลัง

คำถวายสังฆทาน (แบบสามัญชนทั่วไป)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ภัตตาหาร พร้อมด้วยบริวารเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ ภัตตาหาร พร้อมด้วยบริวารเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนานเทอญ

คำถวายผ้ากฐิน

(หันหน้าทางพระประธาน ว่าพร้อมกับผู้ร่วมพิธี)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (๓ จบ)

(หันหน้าทางพระสงฆ์ นำว่าทีละวรรค)

อิมัง ภันเต สะปะริวารัง กะฐินะทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต สังโฆ อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะทุสสัง ปฏิคคัณหาตุ ปะฏิคคะเหตตะวา จะ อิมินา ทุสเสนะ กะฐินัง อัตถะระตุ อัมหากัง ฑีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะฯ

พระสงฆ์จงรับ ซึ่งผ้ากฐิน พร้อมทั้งบริวารนี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย ครั้นรับแล้ว ขอจงกรานกฐิน ด้วยผ้าผืนนี้ เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนานเทอญฯ

คำถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน

(ยกผ้าพระกฐินขึ้นประคอง ประนมมือ หันหน้าทางพระประธาน กล่าวว่า)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (๓ จบ)

(หันหน้าไปทางพระสงฆ์ กล่าวว่า)

ผ้าพระกฐินทาน (พระ - กะ - ถิน - นะ - ทาน) กับทั้งผ้าอานิสงสบริวาร (อา - นิ - สง - สะ - บอ - ริ - วาน) ทั้งปวงนี้ ของ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ มหิศรภูมิพลราชวรางกูร กิติสิริสมบูรณอดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ กอปรด้วยพระราชศรัทธาโปรดเกล้า โปรดกระหม่อมให้กองทัพบกน้อมนำมาถวายแต่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งจำพรรษากาลถ้วนไตรมาส ในอาวาสวิหารนี้ ขอพระสงฆ์จงรับผ้าพระกฐินทานนี้ กระทำกฐินัตถารกิจ ตามพระบรมพุทธานุญาต นั้น เทอญ

คำถวายผ้าป่า (ตั้ง นะโม ๓ จบ)

อิมานิ มะยัง ภันเต ปังสุกูละจีวะรานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ปังสุกูละจีวะรานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย น้อมถวาย ผ้าบังสุกุลจีวร กับทั้งบริวารเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ ผ้าบังสุกุลจีวร กับทั้งบริวารเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนานเทอญ

คำบูชาข้าวพระพุทธ (ตั้ง นะโม ๓ จบ)

อิมัง สูปะพะยัญชะนะสัมปันนัง สาลีนัง โภชะนัง อุทะกัง วะรัง พุทธัสสะ ปูเชมิ

(ข้าพเจ้าขอบูชา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยโภชนาหารและน้ำนี้)

คำลาข้าวพระพุทธ (และใช้ลาเครื่องสังเวยบวงสรวง)

เสสัง มังคะลัง ยาจามิ

(ข้าพเจ้า บูชาแล้ว ขอรับประทานส่วนที่เหลือ อันเป็นมงคลนี้)

คำกรวดน้ำอุทิศให้ญาติ

อิทัง เม ญาตีนัง โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตะโย
ขอส่วนบุญนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า
ขอให้ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า จงมีความสุข

คำกรวดน้ำปรารถนาผลส่วนตัว

อิทัง เม กะตัง ปุญญัง นิพพานะปัจจะโย โหตุ อะนาคะเต กาเล

๒.๕ บทสรุป

การทำความเข้าใจอัตลักษณ์และความเชี่ยวชาญของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นสิ่งสำคัญสำหรับทุกคนที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัย ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากร และนักศึกษา การตระหนักถึงรากฐานอันมั่นคงของมหาวิทยาลัยในฐานะสถาบันการศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาตามแนวทางเถรวาท จะช่วยให้ทุกภาคส่วนสามารถดำเนินงานและพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับปรัชญาและปณิธานของมหาวิทยาลัย

อัตลักษณ์ “บัณฑิตมีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ” สะท้อนให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของมหาวิทยาลัยในการผลิตบัณฑิตที่มีทั้งความรู้และคุณธรรม เป็นผู้ที่สามารถนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของสังคมในปัจจุบันที่ต้องการบุคลากรที่มีทั้งความรู้ความสามารถและคุณธรรมจริยธรรม

การบูรณาการพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่เป็นอีกหนึ่งจุดเด่นของมหาวิทยาลัย ที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวและพัฒนาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยยังคงรักษาแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาไว้ การ บูรณาการนี้ไม่เพียงแต่ทำให้หลักพุทธธรรมยังคงมีความเกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ในโลกปัจจุบัน แต่ยังช่วยให้ศาสตร์สมัยใหม่มีมิติทางจริยธรรมและความเป็นมนุษย์ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

บทบาทของมหาวิทยาลัยในการสืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคที่สังคมกำลังเผชิญกับความท้าทายหลายประการทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และจริยธรรม หลักพุทธธรรมสามารถเป็นเข็มทิศนำทางให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างมีสติ มีปัญญา และมีความสุขที่แท้จริง

ความเชื่อมโยงระหว่างอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยกับเบญจศีลและเบญจธรรมแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาบัณฑิตให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

ในท้ายที่สุด การเข้าใจอัตลักษณ์และความเชี่ยวชาญขององค์กรไม่เพียงแต่ช่วยให้องค์กรมีทิศทางที่ชัดเจนในการดำเนินงาน แต่ยังช่วยสร้างความภาคภูมิใจและความผูกพันให้กับทุกคนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุวิสัยทัศน์และพันธกิจที่ตั้งไว้

๒.๖ คำถามท้ายบท

๑) จงอธิบายความสำคัญของการทำความเข้าใจอัตลักษณ์และความเชี่ยวชาญของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในบริบทของการแข่งขันทางการศึกษาในปัจจุบัน

เฉลย การทำความเข้าใจอัตลักษณ์และความเชี่ยวชาญของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีความสำคัญในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ชัดเจน สร้างความแตกต่างจากสถาบันอื่น สื่อสารคุณค่าไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และธำรงไว้ซึ่งพันธกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพในยุคที่มีการแข่งขันสูง

๒) อัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีลักษณะเด่นอย่างไร และปรัชญาของมหาวิทยาลัยสะท้อนอัตลักษณ์ดังกล่าวอย่างไร

เฉลย อัตลักษณ์เด่นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คือ การเป็นสถาบันอุดมศึกษาทางพระพุทธศาสนาที่ผลิตบัณฑิตที่มีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแผ่ได้ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ปรัชญา “ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา” สะท้อนอัตลักษณ์นี้โดยเน้นการบูรณาการความรู้ทางโลกและทางธรรม

๓) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีความเชี่ยวชาญหลักในด้านใดบ้าง และความเชี่ยวชาญเหล่านี้มีความสำคัญต่อสังคมร่วมสมัยอย่างไร

เฉลย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีความเชี่ยวชาญหลักในด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา และศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ความเชี่ยวชาญนี้มีความสำคัญ

ต่อสังคมร่วมสมัยในการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาทางจิตใจ จริยธรรม และสังคม

๔) จงอธิบายถึงบทบาทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในฐานะที่เป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาแห่งแรกของประเทศไทย

เฉลย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในฐานะมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งแรกของไทย มีบทบาทเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาสมัยใหม่แก่พระภิกษุสงฆ์ เป็นแหล่งบ่มเพาะบุคลากรทางพระพุทธศาสนา และมีเครือข่ายการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ

๕) อัตลักษณ์ของนักศึกษาตามแบบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีลักษณะสำคัญอย่างไรบ้าง จงอธิบายพร้อมยกตัวอย่าง

เฉลย อัตลักษณ์นักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คือ ผู้มีคุณธรรม จริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ใฝ่รู้มีปัญญา มีจิตสาธารณะ เมตตา ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา เป็นผู้สืบทอดธรรม ดำรงตนเรียบง่าย สมถะ และมีความเพียร เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การศึกษาพระไตรปิฎกควบคู่กับศาสตร์สมัยใหม่ และการมีจิตอาสาช่วยเหลือสังคม

๖) หลักธรรมเรื่อง “กตัญญู” มีความสำคัญอย่างไรต่อนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และควรปฏิบัติตนอย่างไรเพื่อให้เป็นผู้กตัญญูที่แท้จริง

เฉลย หลักธรรมกตัญญูมีความสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมความดีงามในจิตใจนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นักศึกษาควรสำนึกในพระคุณของพระรัตนตรัย เคารพและตอบแทนคุณครูบาอาจารย์ บิดามารดา ผู้มีพระคุณ และรักษาชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย

๗) จงอธิบายถึงความเกี่ยวข้องและบทบาทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยต่อสถาบันหลักของไทย ได้แก่ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

เฉลย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีความเกี่ยวข้องกับศาสนาโดยเป็นสถาบันหลักในการธำรงรักษา สืบทอด และเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความเกี่ยวข้องกับชาติโดยผลิตบัณฑิตที่มีคุณธรรมและจิตสำนึกต่อสังคม และมีความเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์โดยถือกำเนิดจากพระราชดำริและได้รับการอุปถัมภ์มาโดยตลอด

๘) หน้าที่พลเมืองที่ดีมีความสำคัญอย่างไรต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ และนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ควรปฏิบัติตนอย่างไรในฐานะพลเมืองที่ดี

เฉลย หน้าที่พลเมืองที่ดีมีความสำคัญต่อความมั่นคง สงบสุข และการพัฒนาประเทศ นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ควรเคารพกฎหมาย รักษาไว้ซึ่งสถาบันหลักของชาติ ใช้สิทธิพลเมืองอย่างมีสติ มีจิตสาธารณะ รักษาสิ่งแวดล้อม พัฒนาตนเอง เคารพสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของผู้อื่น

๙) จงอธิบายถึงความเชี่ยวชาญของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในด้านพระพุทธศาสนา พร้อมยกตัวอย่างการประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน

เฉลย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีความเชี่ยวชาญทั้งด้านพระพุทธศาสนาเถรวาท (การศึกษาพระไตรปิฎก พระวินัย การปฏิบัติกรรมฐาน) และพระพุทธศาสนาเชิงร่วมสมัย (การบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ การวิจัยที่ตอบสนองสังคม การใช้เทคโนโลยี) ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ เช่น การอบรมธรรมะในหน่วยงานต่าง ๆ การผลิตสื่อธรรมะที่เข้าใจง่าย และการอบรมครูพระพุทธศาสนา

๑๐) นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยควรมีความรู้ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติในเรื่องใดบ้างเกี่ยวกับศาสนพิธีเบื้องต้น

เฉลย นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ควรมีความรู้ความเข้าใจและสามารถกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย คำบูชาพระรัตนตรัย คำอาราธนาศีล คำอาราธนาธรรม คำถวายทานต่าง ๆ และสามารถปฏิบัติ ศาสนพิธีเบื้องต้นในงานมงคลและอวมงคลได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๒.๗ รายการอ้างอิง

หนังสือ

กรมการศาสนา. (๒๕๕๖). *คู่มือการปฏิบัติศาสนพิธีเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.

วิทยานิพนธ์

จิตต์ภิญญา ชุมสาย ณ อยุธยา. (๒๕๕๑). *ลักษณะผู้รับรู้ตลอดชีวิตของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้าย* [ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เว็บไซต์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๖๔). ปรัชญา/เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. https://www.mbu.ac.th/about/post-2632/

แผนการสอนประจำบทที่ ๓ การสร้างจิตสำนึกความเป็น มมร

๑. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes: PLOs)

PLO ๑ รอบรู้ในศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อไปพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ

๒. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา (Course Learning Outcomes: CLOs)

CLO ๒ เข้าใจการสร้างจิตสำนึกความเป็น มมร การพัฒนาบุคลิกภาพและความเป็นสากลแบบ มมร

CLO ๖ สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ในการเป็นพลเมืองได้

๓. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับบทเรียน (Lesson Learning Outcomes: LLOs)

LLO ๓.๑ อธิบายความหมายของคำว่าจิตสำนึกและจิตสำนึกความเป็น มมร ได้

LLO ๓.๒ บรรยายคุณลักษณะของนักศึกษาที่มีจิตสำนึกความเป็น มมร ได้

LLO ๓.๓ อธิบายหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงตนของนักศึกษา มมร ได้

LLO ๓.๔ จำแนกแนวทางการสร้างความภาคภูมิใจในการเป็นนักศึกษาและบัณฑิตของ มมร ได้

LLO ๓.๕ ระบุบุคคลต้นแบบผู้มีจิตสำนึกความเป็น มมร และคุณลักษณะสำคัญได้

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

๔.๑ การบรรยายแบบปฏิสัมพันธ์

๑) ผู้สอนบรรยายความหมายของจิตสำนึกและจิตสำนึกความเป็น มมร พร้อมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถามและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

๒) ผู้สอนนำเสนอคุณลักษณะของนักศึกษาที่มีจิตสำนึกความเป็น มมร โดยใช้คำถามกระตุ้นความคิด

๓) ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงตนของนักศึกษา มมร

๔.๒ กิจกรรม Active Learning

๑) Role Model Analysis นำเสนอประวัติและผลงานของบุคคลต้นแบบที่มีจิตสำนึกความเป็น มมร ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มวิเคราะห์คุณลักษณะสำคัญและนำเสนอต่อชั้นเรียน

๒) Reflection Journal ผู้เรียนเขียนบันทึกสะท้อนความคิดเกี่ยวกับความหมายของจิตสำนึกความเป็น มมร และแนวทางการพัฒนาตนเอง

๓) Storytelling เชิญศิษย์เก่าที่ประสบความสำเร็จมาเล่าประสบการณ์และความภาคภูมิใจในการเป็นบัณฑิต มมร ให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้

๔) Mind Mapping ผู้เรียนจับคู่สร้างแผนผังความคิดเชื่อมโยงหลักพุทธธรรมกับการดำรงตนในฐานะนักศึกษา มมร

๕. วิธีการวัดผลประเมินผล

๑) แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของจิตสำนึกและจิตสำนึกความเป็น มมร (๒๐%)

๒) การประเมินผลงานกลุ่มจากกิจกรรม Role Model Analysis (๒๕%)

๓) การประเมินการเขียนบันทึกสะท้อนความคิด (Reflection Journal) (๒๕%)

๔) การประเมินการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการอภิปรายในชั้นเรียน (๑๕%)

๕) การประเมินแผนผังความคิดเชื่อมโยงหลักพุทธธรรมกับการดำรงตน (๑๕%)

๖. สื่อการสอน

๑) เอกสารประกอบการสอนเกี่ยวกับความหมายของจิตสำนึกและจิตสำนึกความเป็น มมร

๒) วีดิทัศน์แนะนำคุณลักษณะของนักศึกษาที่มีจิตสำนึกความเป็น มมร

๓) แผนภาพอินโฟกราฟิกแสดงความเชื่อมโยงระหว่างหลักพุทธธรรมกับการดำรงตนของนักศึกษา

๔) ประวัติและผลงานของบุคคลต้นแบบที่มีจิตสำนึกความเป็น มมร

๕) สื่อมัลติมีเดียนำเสนอแนวทางการสร้างความภาคภูมิใจในการเป็นนักศึกษาและบัณฑิตของ มมร

บทที่ ๓ การสร้างจิตสำนึกความเป็น มมร

บทนำ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาที่มีภารกิจสำคัญในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา และพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีปัญญาคู่คุณธรรม “จิตสำนึกความเป็น มมร” จึงเป็นรากฐานสำคัญที่หล่อหลอมผู้เรียนให้มีอัตลักษณ์ทางธรรม พร้อมพัฒนาตนเองและสังคมตามหลักพุทธธรรม จิตสำนึกของความเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มิได้หมายถึงเพียงแค่การได้รับความรู้ทางวิชาการ แต่ยังรวมถึงการซึมซับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ตลอดจนการดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบวินัย มีคุณธรรม จริยธรรม และพร้อมอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม การสร้างจิตสำนึกนี้เป็นรากฐานสำคัญในการปลูกฝังความภาคภูมิใจในสถาบัน และพัฒนาให้นักศึกษาเป็นบุคคลที่สมบูรณ์พร้อมในทุกด้าน

๓.๑ ความหมายของคำว่า จิตสำนึก

จิตสำนึก (Consciousness) เป็นคำที่มีความหมายซับซ้อนและได้รับการนิยามจากหลากหลายแง่มุมทางวิชาการ โดยพื้นฐานแล้ว จิตสำนึก หมายถึง สภาวะการรับรู้และตระหนักรู้ของมนุษย์ที่มีต่อตนเอง สิ่งแวดล้อม และความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับโลกภายนอก (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๔) เป็นกระบวนการทางจิตที่ทำให้บุคคลสามารถรับรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งจากภายในและภายนอก รวมถึงความสามารถในการคิด ไตร่ตรอง และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

มิติทางจิตวิทยา ในทางจิตวิทยา จิตสำนึกถูกมองว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของโครงสร้างทางจิต ฟรอยด์ (Freud) แบ่งโครงสร้างจิตเป็นสามระดับ ได้แก่ จิตสำนึก (Conscious mind) จิตก่อนสำนึก (Preconscious mind) และจิตไร้สำนึก (Unconscious mind) โดยจิตสำนึกเป็นส่วนที่บุคคลรับรู้ได้โดยตรงและสามารถควบคุมได้ (Freud, ๑๙๒๓/๒๐๑๘) ขณะที่นักจิตวิทยาร่วมสมัยอย่าง Damasio (๒๐๒๑) อธิบายว่าจิตสำนึกเป็นกระบวนการที่สมองสร้างขึ้นเพื่อให้เราสามารถรับรู้และจัดการกับสิ่งเร้าทั้งภายในและภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มิติทางปรัชญา ในแง่มุมทางปรัชญา จิตสำนึกเกี่ยวข้องกับคำถามเชิงอภิปรัชญาเกี่ยวกับธรรมชาติของจิตและความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับกาย Chalmers (๒๐๒๐) เสนอแนวคิดเรื่อง “ปัญหายากของจิตสำนึก” (Hard

Problem of Consciousness) ซึ่งตั้งคำถามว่าเหตุใดกระบวนการทางกายภาพในสมองจึงก่อให้เกิดประสบการณ์เชิงอัตวิสัย ขณะที่ Nagel (๑๙๗๔) ตั้งคำถามว่า “การเป็นอะไรบางอย่างเป็นอย่างไร” (What is it like to be something) เพื่อชี้ให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของประสบการณ์เชิงอัตวิสัยที่เป็นแก่นของจิตสำนึก

มิติทางประสาทวิทยา การศึกษาทางประสาทวิทยาสมัยใหม่พยายามค้นหากลไกทางสมองที่รองรับจิตสำนึก Koch (๒๐๑๙) เสนอทฤษฎีข้อมูลเชิงบูรณาการ (Integrated Information Theory) ที่อธิบายว่าจิตสำนึกเกิดจากการบูรณาการข้อมูลในระบบประสาทที่ซับซ้อน ขณะที่ Dehaene (๒๐๒๐) เสนอทฤษฎีพื้นที่ทำงานส่วนกลาง (Global Workspace Theory) ที่มองว่าจิตสำนึกเกิดขึ้นเมื่อข้อมูลถูกแพร่กระจายไปยังเครือข่ายสมองส่วนต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

มิติทางสังคมและวัฒนธรรม ในบริบทสังคมไทย จิตสำนึกมักเชื่อมโยงกับมิติทางจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม จรัล มะลูลีม (๒๕๖๓) อธิบายว่า จิตสำนึกในสังคมไทยมีความเกี่ยวข้องกับค่านิยม ความเชื่อ และบรรทัดฐานทางสังคมที่หล่อหลอมให้บุคคลตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำที่มีต่อผู้อื่นและสังคม จิตสำนึกสาธารณะ (Public consciousness) จิตสำนึกทางสิ่งแวดล้อม (Environmental consciousness) และจิตสำนึกทางจริยธรรม (Moral consciousness) เป็นรูปแบบของจิตสำนึกที่สังคมให้ความสำคัญ (ประเวศ วะสี, ๒๕๖๔)

การพัฒนาจิตสำนึก จิตสำนึกไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว แต่สามารถพัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้ตลอดชีวิต การศึกษา การอบรมเลี้ยงดู ประสบการณ์ชีวิต และการฝึกฝนทางจิต เช่น การทำสมาธิ ล้วนมีส่วนในการหล่อหลอมและพัฒนาจิตสำนึกของบุคคล (สุมน อมรวิวัฒน์, ๒๕๖๒) การพัฒนาจิตสำนึกที่ดีจึงเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนามนุษย์ให้เป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม

๓.๒ จิตสำนึกความเป็น มมร

๓.๒.๑ ความหมายของจิตสำนึกความเป็น มมร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาเถรวาท ก่อตั้งขึ้นโดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ เพื่อเป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการควบคู่กับคุณธรรมและจริยธรรม

นิยามของจิตสำนึกความเป็น มมร

จิตสำนึกความเป็น มมร หมายถึง จิตสำนึกแห่งความเป็นผู้ยึดมั่นในอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่มุ่งเน้นการดำรงชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา พัฒนาตนให้มีปัญญา ศีลธรรม และมีจิตสาธารณะ เพื่อรับใช้สังคมด้วยความเสียสละและเมตตา โดยสอดคล้องกับปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่ว่า “ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา” (Academic Excellence based on Buddhism)

องค์ประกอบของจิตสำนึกความเป็น มมร

จิตสำนึกความเป็น มมร ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

๑. ความรู้และปัญญาทางพระพุทธศาสนา การมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา สามารถวิเคราะห์และประยุกต์ใช้หลักธรรมได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๒. คุณธรรมจริยธรรม การยึดมั่นในศีลธรรม มีความประพฤติดีงาม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

๓. จิตสาธารณะและจิตอาสา การมีจิตใจที่เสียสละ พร้อมช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา)

๔. ความเป็นผู้นำทางปัญญา การมีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถนำความรู้ทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม

๕. ความภาคภูมิใจในสถาบัน การตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในฐานะสถาบันการศึกษาที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานและมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ความสำคัญของจิตสำนึกความเป็น มมร

จิตสำนึกความเป็น มมร มีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ สามารถนำความรู้และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม ช่วยธำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคง และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

การพัฒนาจิตสำนึกความเป็น มมร

การพัฒนาจิตสำนึกความเป็น มมร สามารถทำได้ผ่านกระบวนการต่าง ๆ ดังนี้

๑. การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักพุทธธรรมกับศาสตร์สมัยใหม่

๒. การส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การปฏิบัติธรรม การเข้าร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

๓. การส่งเสริมกิจกรรมจิตอาสาและบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม

๔. การสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา

๕. การส่งเสริมการวิจัยและการสร้างองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาสังคม

จิตสำนึกความเป็น มมร จึงหมายถึง หลักคิด แนวปฏิบัติ และคุณลักษณะที่หล่อหลอมขึ้นภายในจิตใจของผู้ที่เรียนรู้ในสถาบันมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ให้ยึดถือแนวทางพระพุทธศาสนาเป็นกรอบหลักในการดำรงชีวิต มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง มีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสาธารณะ และพร้อมนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ชุมชน และสังคมโดยรวม สอดคล้องกับปณิธานของมหาวิทยาลัยที่มุ่งผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ดี มีความประพฤติดี และมีความสามารถดี เพื่อเป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพในการเผยแผ่และสืบทอดพระพุทธศาสนา

๓.๒.๒ ความสำคัญของจิตสำนึกความเป็น มมร

เหตุผลที่ต้องปลูกฝังจิตสำนึกความเป็น มมร ให้กับนักศึกษา เพราะคำว่าจิตสำนึกความเป็น มมร หมายถึง ความสำนึกในคุณค่าและอุดมการณ์ของมหาวิทยาลัย นักศึกษาที่มีจิตสำนึกนี้จะตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองในการสืบทอดและเผยแผ่ปณิธานของสถาบัน การปลูกฝังจิตสำนึกนี้จึงช่วยให้มหาวิทยาลัยสามารถดำรงอยู่และพัฒนาได้อย่างยั่งยืน การปลูกฝังจิตสำนึกความเป็น มมร จึงมีความสำคัญ คือ

๑. เป็นการสร้างเอกลักษณ์ทางวิชาการและจิตใจ จิตสำนึก มมร ช่วยกำหนด “DNA” ทางปัญญาและคุณธรรมให้แก่นักศึกษา สร้างความแตกต่างจากการศึกษาทั่วไป

๒. เป็นการขับเคลื่อนการเรียนรู้เชิงบูรณาการ เมื่อมีจิตสำนึก มมร นักศึกษาจะมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างความรู้ทางโลก (วิชาการทั่วไป) และความรู้ทางธรรม (หลักพระพุทธศาสนา) เกิดเป็นการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและนำไปใช้ได้จริง

๓. เสริมสร้างคุณภาพบัณฑิตเพื่อสังคม บัณฑิต มมร ที่มีจิตสำนึก มมร จะไม่ใช่เพียงผู้มีความรู้ แต่ยังเป็นผู้มีคุณธรรม จิตเมตตา และจิตสาธารณะที่พร้อมรับใช้สังคม

๔. สร้างความยั่งยืนในบริบทพระพุทธศาสนา การปลูกฝังจิตสำนึก มมร ตั้งอยู่บนหลักธรรมจึงช่วยให้นักศึกษามีภูมิคุ้มกันทางใจ รู้จักปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง และมีสติในการใช้ชีวิต

๓.๒.๒.๑ ผลดีของการมีจิตสำนึกความเป็น มมร

๑) สร้างความสามัคคีและความภาคภูมิใจ นักศึกษาที่มีจิตสำนึก มมร จะมีความสามัคคีในการทำงานร่วมกันและภาคภูมิใจในความเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัย

เสริมสร้างอัตลักษณ์และจิตสำนึกที่ดี จิตสำนึกความเป็น มมร ช่วยให้บุคคลมีจิตสำนึกต่อสังคมและประเทศชาติ ตลอดจนดำเนินชีวิตตามหลักคุณธรรมจริยธรรม

๒) เป็นแรงบันดาลใจในการศึกษาและพัฒนาตนเอง นักศึกษาที่มีความรักในสถาบันจะมุ่งมั่นในการศึกษาเพื่อเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพและสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

๓.๒.๒.๒ ผลกระทบหากขาดจิตสำนึกความเป็น มมร

หากนักศึกษาที่ไม่มีจิตสำนึกความเป็น มมร อาจไม่มีความรู้สึกผูกพันกับมหาวิทยาลัย ทำให้ขาดความสามัคคีและความร่วมมือในการทำกิจกรรม ขาดจิตสำนึกต่ออุดมการณ์ของสถาบัน เมื่อขาดจิตสำนึกในคุณค่าของมหาวิทยาลัย อาจทำให้นักศึกษาไม่เห็นความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามหลักการของสถาบันกระทบต่อชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย หากนักศึกษาไม่ตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะตัวแทนของมหาวิทยาลัย อาจทำให้การปฏิบัติตนในสังคมส่งผลเสียต่อชื่อเสียงของสถาบัน

สรุป จิตสำนึกความเป็น มมร จึงไม่ใช่เพียงกรอบแนวคิด แต่เป็นกระบวนการพัฒนา ทั้งทางปัญญา คุณธรรม และจิตสาธารณะที่ประสานกันอย่างกลมกลืน ภายใต้รากฐานพระพุทธศาสนา นักศึกษาที่มีจิตสำนึก มมร จะพร้อมเป็นบัณฑิตที่เปี่ยมด้วยความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำหลักธรรมไปปฏิบัติและเผยแผ่ประโยชน์สู่สังคมได้อย่างยั่งยืนต่อไป การเคารพครูบาอาจารย์ การมีความรักและความภูมิใจในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย รวมถึงการมีจิตสำนึกความเป็น มมร เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างบุคลิกภาพและจิตสำนึกที่ดีให้กับ

นักศึกษา การปฏิบัติตามหลักการเหล่านี้จะช่วยให้นักศึกษาเป็นบุคคลที่มีคุณภาพและสามารถสร้างประโยชน์ให้กับสังคมได้อย่างแท้จริง

๓.๒.๓ ลักษณะสำคัญของจิตสำนึกความเป็นนักศึกษา

"นักศึกษา" มีความหมายว่า เป็นผู้ใฝ่ศึกษาค้นคว้าแสวงปัญญา และฝึกหัดการใช้ปัญญาอย่างเอาจริงเอาจัง ในปัจจุบันที่สังคมกำลังก้าวไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) นักศึกษาจะต้องมีคุณสมบัติของการเป็นนักศึกษา ที่จะช่วยให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะฉะนั้น ชีวิตของนักศึกษาจึงเป็นชีวิตของการฝึกตนหรือพัฒนาตนด้วยการสร้างสรรค์แสวงปัญญา เป็นการเตรียมตัวเพื่อให้พร้อมที่จะไปรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น พูดรวม ๆ ว่า รับผิดชอบต่อสังคม เพราะฉะนั้น ภารกิจที่สำคัญของนักศึกษานอกจากภารกิจที่จะต้องศึกษาเล่าเรียนแล้ว ก็คือการที่จะพยายามแสดงออกอย่างมีความรับผิดชอบ เพื่อเตรียมตัวให้เป็นผู้พร้อมในการที่จะรักษาธรรมและรับผิดชอบในสังคมต่อไป โดยเฉพาะนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันเฉพาะทางด้านพระพุทธศาสนา เมื่อเข้าสู่รั้วสถาบันการศึกษาแห่งนี้แล้ว จะต้องประกอบไปด้วยคุณสมบัติของนักศึกษา ตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงองค์ธรรมหรือข้อธรรม ที่เกื้อกูลต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องไว้ ๗ ประการ เป็นจุดตั้งต้น และเป็นตัวประกอบที่เกื้อหนุนต่อการศึกษา เรียกว่า เป็นบุพนิมิตแห่งอริยมรรค (สำ.ม. ๑๙/๑๓๐ - ๑๓๖/๓๖) เป็นเครื่องมือที่จะช่วยในการฝึกฝนและพัฒนาตนเอง หลักที่จะนำไปสู่การเป็นนักศึกษาดังกล่าวนี้ เรียกว่า "แสงเงินแสงทองของชีวิตนักศึกษา" หรือ "รุ่งอรุณของการศึกษา" (พระธรรมปิฎก ๒๕๓๙ ๑๔๒ - ๖๒) เป็นหลักประกันว่า ชีวิตที่มีคุณลักษณะ ๗ ประการต่อไปนี้ จะเป็นชีวิตที่จะพัฒนาไปสู่การเป็น นักศึกษาและเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ กล่าวคือหรือเป็นต้นทางนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและเป็นบุพภาคของการศึกษา ๗ ประการ คือ

๑. รู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี จุดเริ่มต้นของการเป็นนักศึกษาทีดีนั้น จะต้องเริ่มจากการรู้จักเลือกหา แหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี การมีพ่อแม่ ครูอาจารย์ สื่อสารมวลชน ผู้ใหญ่ทั่วไป รวมทั้งเพื่อนและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เช่น การเลือกอ่านหนังสือที่ดีงาม การเลือกสถาบันการศึกษา อันจะเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการศึกษาเรียนรู้เป็นต้น แหล่งความรู้ และแบบอย่างที่ดีเหล่านี้จะมีอิทธิพลชักนำและชักชวนให้เจริญงอกงามในการพัฒนาตนเองทั้งในด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาของนักศึกษา รวมทั้งเป็นจุดเริ่มต้นให้นักศึกษารู้จักใช้ปัจจัยภายนอกทั้งที่เป็นบุคคล หนังสือ และเครื่องมือสื่อสาร ทั้งหลายให้

เป็นอุปกรณ์และเป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้และความดีงาม เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต แก้ปัญหาและ ทำการต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์

๒. รู้จักจัดระเบียบชีวิต และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม หมายถึง ความเป็นคนมีวินัยนั่นเอง กล่าวคือ เป็นผู้รู้จักจัดระเบียบ ความเป็นอยู่ กิจธุระ และกิจกรรมการเรียน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมให้เอื้อโอกาสแก่การพัฒนาชีวิตและแก่การศึกษา เช่น การวางแผน การเรียนว่าจะอ่านอะไรก่อนหลัง เมื่อไรเป็นต้น นอกจากนี้ ยังหมายถึง การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาของสถาบันและของสังคมด้วย ซึ่งอันที่จริงแล้ว การศึกษาในสถาบันการศึกษานั้น ก็คือ การฝึกปรือการมีวินัยแก่ตนเองอย่างหนึ่งนั่นเอง นักปราชญ์บางท่านกล่าวว่า ความสำเร็จทางด้านการศึกษาถึงระดับสูงนั้น อาศัยสติปัญญาน้อยกว่าการมีวินัย

๓. มีแรงจูงใจที่ถูกต้อง มีอุปนิสัยแห่งความใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ ใฝ่ดี ใฝ่ทำ ใฝ่สัมฤทธิ์ ใฝ่ความเป็นเลิศ หรือมุ่งสู่ความเป็นเลิศ รู้จักใช้อินทรีย์ คือ ตา หู เป็นต้น ในการเรียนรู้ หาความสุขจากการศึกษาและมีความสุขจากการทำความดีงาม แรงจูงใจนี้จะช่วยให้นักศึกษามุ่งมั่นสร้างสรรค์ มีความเพียรพยายามและมีพัฒนาการอยู่ตลอดเวลา

๔. พัฒนาศักยภาพของตนให้เต็มที่ มีอุปนิสัยมุ่งมั่นฝึกตนจนเต็มสุดภาวะที่ความเป็นคนจะให้ถึงได้ มีจิตสำนึกในการที่จะพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา โดยมีความเชื่อมั่นตามหลักการที่ว่า มนุษย์มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองจนเป็นผู้ประเสริฐสูงสุดได้ ในฐานะที่มนุษย์เป็นผู้ที่จะต้องฝึกฝนและเป็นผู้ที่ฝึกได้ เพื่อพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ให้เจริญก้าวหน้า

๕. มีทัศนคติและค่านิยมที่ดี การเป็นนักศึกษาจะต้องมีทัศนคติและค่านิยมแห่งการเป็นนักศึกษาที่ดีงาม มองสิ่งต่าง ๆ เป็นเรื่องของการเรียนรู้ อยู่ในหลักความคิดความเชื่อที่ดีงามมีเหตุผล เชื่อในหลักของการกระทำว่าเป็นสิ่งที่จะกำหนดสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นเป็นตามเหตุปัจจัย รู้เหตุปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ไม่มองเฉพาะสิ่งผิวเผิน ไม่มีค่านิยมฟุ้งเฟ้อเกินตัว มองในหลักแห่งเหตุปัจจัยที่นำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ตามแนวของเหตุผลเป็นสำคัญ

๖. มีความกระตือรือร้นขวนขวาย ไม่ประมาท ไม่เฉื่อยชา เป็นผู้มีจิตสำนึกที่ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท มีความกระตือรื้อร้น ขวนขวายไม่อยู่นิ่งเฉย ไม่เป็นคนเฉื่อยชา ไม่ปล่อยเวลาให้ล่วงไปเปล่า มีความเพียรพยายาม มีอะไรเกิดขึ้นที่อาจจะเป็นเหตุ แห่งความเสื่อม ก็ไม่อยู่นิ่ง รู้เท่าทันและหาทางป้องกันแก้ไข และเมื่อสิ่งที่ดีงามเข้ามาก็ไม่ประมาท รีบเสริมสร้างเหตุปัจจัยของความ เจริญงอกงามให้ยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

๗. รู้จักคิดพิจารณาให้เกิดปัญญาที่จะรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้จักคิด รู้จักพิจารณา มองเป็น คิดเป็น รู้จักใช้ปัญญา พิจารณาสอบสวน สืบค้นวิเคราะห์วิจัย เพื่อให้เข้าถึงความจริงของสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาและจัดทำดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จด้วยวิธีการแห่งปัญญา

ซึ่งคุณสมบัติทั้ง ๗ ประการนี้ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปอ.ปยุตฺโต) ได้สรุปไว้เอาเฉพาะใจความสั้น ๆ ไว้ดังนี้ คือ

๑. ได้กัลยาณมิตร คือ มีพ่อแม่ ครูอาจารย์ เพื่อน หนังสือ สื่อมวลชน และสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดีงามเกื้อกูลต่อการพัฒนา ข้อนี้สำคัญเป็นพิเศษในวัยเริ่มแรกของชีวิต และเมื่อเข้าสู่สังคมใหม่ จึงยกขึ้นเป็นข้อแรก ต่อจากระยะแรกนั้นแล้วเน้นการรู้จักเลือกเข้าพบ คบหาสืบค้นแหล่งธรรมแหล่งปัญญา เรียกสั้น ๆ ว่า กัลยาณมิตตตา (ความมีกัลยาณมิตร)

๒. ชีวิตมีวินัย คือ รู้จักจัดระเบียบและมีวินัยในการดำเนินชีวิต รักษาระเบียบวินัยของสังคมในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นให้มีความเกื้อกูลไม่เบียดเบียนกัน เพื่อความมีสภาพชีวิต ที่เหมาะสมเอื้อต่อการที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนายิ่ง ๆ ขึ้นไป เรียกว่า สีลสัมปทา (การทำศีลให้ถึงพร้อม)

๓. ใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ คือ ต้องการเข้าถึงความจริง และทำสิ่งที่ดีงามให้เกิดมีขึ้น รักสัจจะ รักงาน อันเป็นแรงจูงใจที่จะทำให้ก้าวหน้าต่อไปในการพัฒนา เรียกว่า ฉันทสัมปทา (การทำฉันทะให้ถึงพร้อม)

๔. เชื่อมั่นในศักยภาพของตน คือ มั่นใจในตนเอง ว่ามีศักยภาพที่จะพัฒนาขึ้นไปให้สมบูรณ์ได้ หรือเชื่อในความเป็นมนุษย์ของตนซึ่งเป็นผู้ที่ฝึกฝนพัฒนาให้ประเสริฐเลิศได้ และเพียรพยายามในการศึกษาพัฒนาตนยิ่งขึ้นไปให้เต็มที่สมบูรณ์ เรียกว่า อัตตสัมปทา (การทำตนให้ถึงพร้อม)

๕. มีค่านิยมและทัศนคติแนวเหตุผล คือ มีความเชื่อถือทัศนคติ และค่านิยมที่ดีงาม เอื้อต่อการพัฒนา โดยเฉพาะการมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นไปแห่งเหตุปัจจัย รับรู้ประสบการณ์ทั้งหลายด้วยท่าทีของการเรียนรู้ เรียกว่า ทิฏฐิสัมปทา (การทำทิฏฐิให้ถึงพร้อม)

๖. มีสติกระตือรือร้นทุกเวลา คือ มีจิตสำนึกต่อกาลเวลา ตื่นตัวต่อความเปลี่ยนแปลง เท่าทันต่อเหตุแห่งความเสื่อมและเหตุแห่งความเจริญ กระตือรือร้นในการป้องกันแก้ไขเหตุแห่งความเสื่อม และสร้างสรรค์เหตุแห่งความเจริญ มีจิตสำนึกในการศึกษาพัฒนาตนอยู่ตลอดเวลา เรียกว่า อัปปมาทสัมปทา (การทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม)

๗. พึ่งพาตนได้ด้วยความรู้คิด คือ รู้จักคิด รู้จักใช้ปัญญาพิจารณาให้ได้ความจริง และคุณค่าหรือประโยชน์จากสิ่งทั้งหลาย สามารถแยกแยะ และสืบค้นหาองค์ประกอบและเหตุปัจจัยของเรื่องราวเหตุการณ์และปรากฏการณ์ต่าง ๆ คิดเป็นอันเป็นองค์คุณสำคัญยิ่งในการที่จะพึ่งตนเองได้ และมีความจำเป็นมากขึ้นตามอัตราส่วนของการขาดแคลนกัลยาณมิตรและการมีปาปมิตรในสังคม ข้อนี้เรียกว่า โยนิโสมนสิการ (การพิจารณาโดยแยบคาย)

โดยเฉพาะข้อ ๑ และข้อ ๗ ได้รับการเน้นย้ำและกล่าวถึงเป็นพิเศษ ในกระบวนการศึกษาพัฒนาบุคคล ในฐานะเป็นปัจจัยแห่งสัมมาทิฏฐิ และเป็นตัวนำให้องค์คุณข้ออื่น ๆ เกิดพ่วงตามมาได้ง่าย นอกจากนั้น องค์ ๒ ข้อนั้น ยังเป็นปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ที่เป็นคู่ดุลและคู่เสริมกันด้วย เช่น กัลยาณมิตรเมื่อทำหน้าที่ถูกต้อง ก็จะช่วยให้บุคคลเกิดโยนิโสมนสิการ โยนิโสมนสิการทำให้ไม่ต้องพึ่งอาศัยกัลยาณมิตรอยู่เรื่อยไปอย่างพึ่งตนเองไม่ได้ และทำให้ได้ประโยชน์อย่างแท้จริงจากความมีกัลยาณมิตร ดังนี้เป็นต้น

๓.๓ คุณลักษณะของนักศึกษาที่มีจิตสำนึกความเป็น มมร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ก่อตั้งขึ้นด้วยอุดมการณ์ในการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาและพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งทางโลกและทางธรรม การหล่อหลอม “จิตสำนึกความเป็น มมร” คือหัวใจสำคัญในการสร้างบัณฑิตที่มีคุณธรรม ความรู้ และจิตสาธารณะ เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติอย่างยั่งยืน

๓.๓.๑ มาตรฐานความเป็นนักศึกษาหรือความเป็นบัณฑิต มมร

ศาสนาถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ ธรรมชาติทั่วไปนั้น มีความเป็นไปตามเหตุปัจจัยซึ่งเป็นกฎแห่งเหตุและผล ส่วนตัวมนุษย์นั้น เป็นธรรมชาติส่วนพิเศษคือเป็นสัตว์ที่ฝึกได้ บทพุทธคุณที่ชาวพุทธได้สวดสรรเสริญอยู่เป็นประจำที่ว่า “อิติปิโส ภควา อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ... อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ...” บทสวดพุทธคุณนี้บอกถึงธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และต้องฝึกไม่เหมือนสัตว์อื่น สัตว์อื่นเกิดแล้วอาศัยสัญชาตญาณก็อยู่ได้ แต่มนุษย์นี้อาศัยสัญชาตญาณได้น้อยที่สุด เมื่อเกิดมาสัตว์อื่นสามารถช่วยตัวเอง เดิน ว่ายน้ำได้แทบจะทันที หากินได้แทบจะทันที แต่มนุษย์เกิดมาแล้วช่วยตัวเองแทบไม่ได้เลย ต้องให้ผู้อื่นมาเลี้ยงดู การเลี้ยงดูนั้นรวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ด้วย ในขณะที่คนอื่นเช่นพ่อแม่เลี้ยงดูตัวเด็กเองก็เรียนการดำเนินชีวิต ทุกอย่างต้องเรียนรู้ ทุกอย่างต้องฝึก แม้แต่การกินก็ต้องฝึก การเดินก็ต้องฝึก การขับถ่ายก็ต้องฝึก การดำเนินชีวิตทุกอย่าง

ของมนุษย์ได้มาจากการฝึก คือเกิดจากการศึกษาต้องมีการเรียนรู้ เพราะฉะนั้น การดำเนินชีวิตของมนุษย์จึงเป็นเรื่องของการศึกษาทั้งสิ้น

การศึกษา หรือ สิกขา จึงเป็นหลักการทั้งหมดในทางปฏิบัติของพระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึงการเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนาตน มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธเป็นวิถีชีวิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการศึกษา ๓ ประการ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อุดมคติชีวิตตามหลักพุทธศาสนาเถรวาทจึงหมายถึงการดำรงชีวิตให้บรรลุอัตถประโยชน์ที่เป็นจุดมุ่งหมายของการมีชีวิตที่เรียกว่าอัตถะ ๓ ประการ ได้แก่ ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ในปัจจุบันที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งเป็นขั้นต้น คือขั้นธรรมดาสามัญที่มนุษย์ต่างมุ่งหมายกันในโลกนี้ สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์ในเบื้องหน้าหรือประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิตเป็นหลักประกันในอนาคตและภพหน้า กล่าวคือ มีศีล จาคะ และปัญญา และปรมัตถะ ประโยชน์สูงสุดหรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้ของชีวิต ซึ่งเป็น อุดมคติขั้นสูงสุด คือ การรู้แจ้งสภาวะธรรมของสิ่งทั้งหลายตามสภาพความเป็นจริง คือ การเข้าถึงสภาวะที่เรียกว่า “นิพพาน” คือ ดับกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวงได้ ในฐานะที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยทางด้านพระพุทธศาสนา มีปรัชญามุ่งเน้นผลิตบัณฑิตให้มีความเป็นเลิศตามหลักพระพุทธศาสนา ดังนั้นนักศึกษาหรือบัณฑิตของ มมร จะต้องยึดถือเอาคุณของพระพุทธเจ้ามาเป็นมาตรฐานในการดำเนินชีวิต หรือเป็นค่านิยมร่วม CORE VALUE ของความเป็นมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยประกอบด้วยค่านิยมร่วม

CORE VALUE:	M A H A M A K U T
Morality	มีคุณธรรมเป็นที่นับถือของสังคม
Awareness	รู้เท่าทันโลกอย่างถูกต้อง
Highbrow	มีความชำนาญในการสอน
Analyst	สร้างทักษะสร้างสรรค์
Mindfulness	ยึดมั่นในหลักพระพุทธศาสนา
Advancement	มุ่งมั่นสู่การพัฒนา
Knowledge	ให้ความรู้ที่พัฒนาผู้คนได้
Universality	มีความเป็นสากล
Trainer	ผู้สอนหลักธรรมอันอุดม

จาก พุทธคุณ ๙ (คุณลักษณะของพระพุทธเจ้า) ซึ่งแสดง ค่านิยมร่วม (Core Value) ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ถอดออกมาเป็น

คุณลักษณะของนักศึกษา ที่มีจิตสำนึกของความเป็นมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ดังนี้

๑) Morality มีคุณธรรมเป็นที่นับถือของสังคม นักศึกษาควรเป็นผู้มีจริยธรรมสูง ยึดมั่นในความถูกต้องและความดีงาม มีความซื่อตรง และดำรงตนเป็นแบบอย่างในสังคม คุณสมบัติข้อนี้สะท้อนถึงความบริสุทธิ์และพ้นจากกิเลสทางพฤติกรรมในบริบทนักศึกษา

๒) Awareness รู้เท่าทันโลกอย่างถูกต้อง นักศึกษาพึงเป็นผู้มีวิจารณญาณในการรับรู้ข่าวสารและปรากฏการณ์รอบตัว มีสติรู้ตัวเท่าทันตนเองและบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง คุณสมบัติข้อนี้สื่อถึงการมีปัญญาและความตื่นรู้ไม่หลงตามกระแส

๓) Highbrow มีความชำนาญในการสอน นักศึกษาควรมีทักษะการถ่ายทอดความรู้ ทั้งในเชิงวิชาการและจริยธรรม พร้อมเป็นผู้นำทางปัญญาในสังคม คุณสมบัติข้อนี้แสดงถึงภาวะผู้นำด้านการศึกษาและการสื่อสาร

๔) Analyst สร้างทักษะสร้างสรรค์ นักศึกษาต้องมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างนวัตกรรมหรือวิธีคิดใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้หรือแก้ปัญหา คุณสมบัติข้อนี้หมายถึงผู้เป็นบ่อเกิดแห่งคุณธรรมและคุณค่าที่ถ่ายทอดสู่สังคม

๕) Mindfulness ยึดมั่นในหลักพระพุทธศาสนา นักศึกษาควรมีสติในการดำเนินชีวิต และยึดหลักพุทธธรรมในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน คุณสมบัติข้อนี้แสดงถึงการเป็นตัวแทนของความรู้แจ้งในหลักธรรม

๖) Advancement มุ่งมั่นสู่การพัฒนา นักศึกษาควรเป็นผู้มุ่งมั่นก้าวหน้าในชีวิต ทั้งด้านการศึกษา คุณธรรม และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง คุณสมบัติข้อนี้แสดงถึงความเคลื่อนไหวไปสู่สิ่งที่ดีและสูงขึ้น

๗). Knowledge ให้ความรู้ที่พัฒนาผู้คนได้นักศึกษาควรมีความรู้พร้อมคุณธรรมในการใช้ความรู้นั้นเพื่อการพัฒนาสังคม เป็นผู้มีทั้งวิชาและจริยา คุณสมบัติข้อนี้เป็นการเน้นถึงความสมบูรณ์แบบทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ

๘) Universality มีความเป็นสากล นักศึกษาต้องเปิดกว้างทางความคิด มีความเข้าใจวัฒนธรรมที่หลากหลาย และมีศักยภาพในการอยู่ร่วมกับนานาชาติอย่างสันติ คุณสมบัติข้อนี้สื่อถึงการรู้รอบโลก เข้าใจความต่าง และเชื่อมโยงกับประชาคมโลก

๙) Trainer ผู้สอนหลักธรรมอันอุดม นักศึกษาควรเป็นผู้มีทักษะในการส่งเสริมและแนะนำผู้อื่นด้วยหลักธรรม สร้างแรงบันดาลใจในการดำรงชีวิตที่มี

คุณค่า คุณสมบัติข้อนี้สะท้อนถึงภาวะผู้นำและบทบาทของการชี้นำทางจริยธรรมแก่สังคม

สรุป เมื่อประมวลกล่าวเฉพาะพระคุณที่เป็นใหญ่เป็นประธานแห่งพระคุณทั้งปวง พระคุณอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้านั้นสรุปย่อลงเหลือ ๓ ประการ คือ

๑) พระปัญญาคุณ มีพระปัญญาเป็นเลิศ (สมฺมาสมฺพุทฺโธ, โลกวิทู, พุทโธ) คือ พระพุทธองค์ทรงมีพระปัญญารอบรู้ถึงความจริงแห่งสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ความเป็นจริงของสิ่งเหล่านั้นว่าเป็นอย่างไร ก็ทรงทราบชัดถึงความจริงเหล่านั้น และนำความจริงเหล่านั้นมาเปิดเผยชี้แจงแสดงแก่โลก ตามพื้นเพแห่งอัธยาศัยของบุคคลเหล่านั้น โดยเฉพาะการที่พระองค์ทรงค้นพบความจริง ๔ ประการ คือ รู้ทุกข์ รู้เหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ (สมุทัย) รู้ความดับทุกข์ (นิโรธ) รู้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ (มรรค) ทั้งหมดนี้เป็นพระคุณของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า พระปัญญาคุณ

๒) พระวิสุทธิคุณ มีความบริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา และใจ (อรหำ, วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน, ภควา) คือ ความบริสุทธิ์ สะอาดหมดจด จากอาสวะกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย ไม่มีความขุ่นมัวเศร้าหมองภายในพระทัยทรงดำรงอยู่อย่างคงที่ ไม่แปรผันท่ามกลางอารมณ์ที่กระแทกกระทั้นจากภายนอก ไม่ว่าจะดีหรือร้ายแต่พระทัยของพระพุทธเจ้าก็บริสุทธิ์อยู่มั่นคงอยู่อย่างนั้นไม่แปรผัน พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเพียรจนได้บรรลุธรรมและหลุดพ้นจากกิเลส คือ ความอยาก (โลภ) ความเกลียด ไม่พอใจ (โกรธ) ความหลง (โมหะ) ดวงจิตของพระองค์ที่สะอาดบริสุทธิ์ สงบผ่องใสทั้งหมดนี้ เป็นคุณของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า พระบริสุทธิคุณ

๓) พระกรุณาคุณ มีพระกรุณาต่อสัตว์โลก (สตฺถา เทวมนุสฺสานำ, สุคโต, อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ) คือ ประกอบด้วยความกรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ไม่ทรงเลือกชาติชั้นวรรณะแต่ประการใด แม้แต่ในศีลของพระองค์ก็ทรงบัญญัติให้คนงดเว้นไม่ทำสิ่งมีชีวิตให้ตกล่วงไป และทรงแนะให้แผ่เมตตาจิตต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย เพื่อให้อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข อันเป็นเป้าหมายของการดำรงชีวิต หลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว พระองค์ได้เสด็จไปสั่งสอนประชาชนให้ได้รู้พระธรรมที่พระองค์รู้แจ้งโดยมิรู้จักเหน็ดเหนื่อย พระองค์ทรงสั่งสอนคนทุกคนเสมอเหมือนกันหมดเป็นเวลา ๔๕ ปี การกระทำทั้งหมดนี้เป็นพระคุณของพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่า พระกรุณาคุณ การปฏิบัติต่อพุทธคุณที่ถูกต้องในฐานะพุทธศาสนิกชน คือการนำพระพุทธคุณมาเป็นที่พึ่งอันประเสริฐ และเป็นหลักบูชา

สูงสุด โดยการยึดเอาพระพุทธคุณเป็นหลักปฏิบัติ และพึ่งพาตนเองตามแนวทางแห่งพระพุทธคุณ เพราะจะทำให้พระพุทธคุณคงอยู่ต่อไปได้ ทำให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงแก่นแท้ ไม่ใช่พระพุทธคุณที่เป็นเปลือกนอกหรือเชิงปฏิหาริย์ และทำให้ผู้ปฏิบัติรู้แจ้ง บริสุทธิ์ และหลุดพ้นตามร้อยพระบาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นักศึกษาหรือบัณฑิต มมร สามารถนำพระพุทธคุณ ๙ หรือพุทธคุณ ๓ มาปฏิบัติเป็นมาตรฐานชีวิต เป็นคนดีที่โลกต้องการ มีค่านิยมร่วม สรุปได้ ๓ ประการ ดังนี้ คือ

๑) พระปัญญาคุณ ให้เป็นคนมีความรู้ความสามารถ

๒) พระวิสุทธิคุณ ให้เป็นคนมีความประพฤติดี

๓) พระกรุณาคุณ ให้เป็นคนมีน้ำใจ

๓.๓.๒ คุณลักษณะจิตสำนึกความเป็นนักศึกษา มมร

ดังนั้นเพื่อให้จิตสำนึกความเป็นนักศึกษา มมร สมบูรณ์ นักศึกษาควรพัฒนาและแสดงออกด้วยคุณลักษณะ ๖ ด้าน ดังนี้

๑. มีปัญญาและใฝ่รู้ โลกในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม คนทั่วทุกมุมโลกสามารติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลกันได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึง คุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้ผู้คนพร้อมรับมือกับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม นั้นคือ การใฝ่รู้ ซึ่งการเรียนรู้ใน มมร เป็นการศึกษาแบบองค์รวม (Holistic Education) นักศึกษาจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านความรู้ทางพระพุทธศาสนา และทักษะชีวิต เช่น การบริหารจัดการ การสื่อสาร และการแก้ไขปัญหาอย่างมีสติ แต่ไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะทฤษฎี ยังรวมถึงการปฏิบัติธรรม การอบรมคุณธรรม และการฝึกสมาธิ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาปัญญาตามหลักพุทธศาสนา นอกจากนี้นักศึกษาของ มมร ได้รับการปลูกฝังให้มีปัญญาเชิงพุทธ คือ รู้เท่าทันโลก เข้าใจความจริงของชีวิต และสามารถวิเคราะห์ปัญหาโดยใช้หลักธรรม ไม่เพียงแต่เรียนรู้ทฤษฎี แต่ยังนำหลักธรรมไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและการทำงาน ดังนั้นนักศึกษาจึงต้องมีทั้งปัญญาและมีลักษณะของการใฝ่รู้ ดังนี้ คือ แสวงหาความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างไม่หยุดนิ่ง ฝึกคิดวิเคราะห์ วิจารณญาณ แยกแยะดี - ชั่วให้ได้ชัด และนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้สร้างประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

๒. มีคุณธรรมและจริยธรรม คุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษา หมายถึง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะภายในจิตใจที่ดีงามของนักศึกษา ที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้ให้เป็นไปได้ด้วยดี และการปฏิบัติหน้าที่ของการเป็นนักศึกษาที่ดีงามอยู่ภายใต้กรอบคำสอนในทางพระพุทธศาสนา คือ ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม

ตามหลักศีล ๕ หรือศีลข้อที่เกี่ยวข้อง มีวินัยต่อการเรียน การงาน และชีวิตประจำวัน และซื่อสัตย์สุจริต เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

๓. มีเมตตาและจิตสาธารณะ หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจของบุคคลที่มีความพร้อม ความปรารถนาที่จะช่วยแก้ปัญหา อุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม รวมถึงการใช้และการรักษาสิ่งของที่เป็นของส่วนรวม ซึ่งแสดงออกมาภายนอกเป็นผู้มีคุณลักษณะ คือ มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น พร้อมเสียสละเวลา กำลังและทรัพยากรเพื่อส่วนรวม และพัฒนาความเห็นอกเห็นใจ (empathy) ผ่านงานจิตอาสาและบริการชุมชน

๔. มีความเรียบง่ายและพอเพียง ความเรียบง่ายที่แท้จริงในมุมมองของพระพุทธศาสนาไม่ได้หมายถึงความขาดแคลน แต่หมายถึง การมีอย่างรู้คุณค่าและใช้อย่างรู้ประมาณ นักศึกษา มมร ได้รับการสอนให้บริโภคและดำรงชีวิตโดยมีหลักธรรมเป็นเครื่องชี้นำ โดยเฉพาะหลักสันโดษ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เน้นให้บุคคลพอใจในสิ่งที่มี ไม่แสวงหาเกินความจำเป็น นักศึกษา มมร จึงได้รับการฝึกฝนให้ใช้ชีวิตแบบพอเพียง การดำรงชีวิตเรียบง่ายไม่ยึดติดกับวัตถุหรือกระแสบริโภคนิยม ไม่ฟุ่มเฟือยกับสิ่งของที่ไม่จำเป็น แต่ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมและการใช้ชีวิตที่เกื้อกูลตนเองและผู้อื่น ซึ่งแสดงออกมาในลักษณะดังนี้ คือ ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รู้จักพอใจในสิ่งที่มี ไม่ยึดติดวัตถุหรือการบริโภคฟุ่มเฟือย และดำรงชีวิตอย่างสมดุล ระหว่างการศึกษา การงาน และการพักผ่อน

๕. มีจิตสำนึกเพื่อสังคม คือเป็นผู้มีจิตสาธารณะ (Public mind, Public consciousness) ผู้ที่มีความรู้สึกของบุคคลที่มองเห็นถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม แล้วรู้สึกอยากเข้าไปมีส่วนในการช่วยเหลือสังคมในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาหรือเกิดความเดือดร้อน โดยรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ในความรับผิดชอบ พร้อมลงมือปฏิบัติร่วมช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้แก่สังคมของเราร่วมกับผู้อื่น หรือเรียกง่าย ๆ ว่าเป็นน้ำใจของคนที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันในสังคมด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังผลใด ๆ ตอบแทนนั่นเอง ซึ่งมีลักษณะดังนี้ คือ ตระหนักถึงปัญหาและความต้องการของชุมชนรอบข้าง มุ่งสร้างสันติสุขและความยั่งยืนให้สังคม และพร้อมรับใช้สังคมด้วยความรู้และสติปัญญา

๖. มีภาวะผู้นำแบบธรรมาธิปไตย คำว่า ธรรมาธิปไตยไม่ใช่ระบอบการปกครอง แต่เป็นวิธีการปกครองที่ถือธรรมเป็นใหญ่ ผู้นำหรือผู้บริหารที่ดีจะต้องยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้นำเองต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร ผู้นำที่เป็นอัตตาธิปไตยคือยึดตนเองเป็นใหญ่ก็

มักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนหรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง โดยยึดคติว่าถูกต้องคือถูกใจข้าพเจ้า ผู้นำประเภทนี้มักลงท้ายด้วยการเป็นเผด็จการ ส่วนผู้นำที่เป็นโลกาธิปไตย คือถือโลกเป็นใหญ่ ก็พยายามเอาใจทุกคนเพื่อให้ตนเองอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้ เขาพยายามทำให้ถูกใจทุกคนซึ่งก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ผู้นำประเภทนี้มักหนีปัญหา เมื่อมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้นภายในองค์กรก็พยายามลอยตัวหนีปัญหา ผู้นำที่ดีจึงต้องเป็นธรรมาธิปไตย ที่ถือหลักการและความสำเร็จของงานเป็นใหญ่จึงเป็นผู้นำที่นั่งอยู่ในหัวใจของคนร่วมงาน ผู้นำที่มีธรรมอยู่ในหัวใจย่อมเป็นศูนย์รวมใจของคนร่วมงาน และสามารถจัดการให้งานในหน้าที่ลุล่วงไปด้วยดี ซึ่งจะมีลักษณะดังนี้ คือ นำด้วยหลักธรรม ยึดความยุติธรรมและประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกคนในกลุ่มหรือองค์กร และพัฒนาทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการตัดสินใจเชิงจริยธรรม

๓.๔ การดำรงตนตามหลักพุทธธรรม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาที่มีรากฐานทางพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางในการจัดการศึกษา โดยมีเป้าหมายสำคัญในการผลิตบัณฑิตที่เปี่ยมด้วยปัญญาและคุณธรรม ดังนั้น นักศึกษาของมหาวิทยาลัยจึงควรดำรงตนตามหลักพุทธธรรมเพื่อให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของบัณฑิตพุทธ โดยการดำรงตนเช่นนี้ไม่เพียงแต่ส่งเสริมการพัฒนาตนเอง หากยังเอื้อต่อการสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่และสงบสุขซึ่งนักศึกษาต้องดำรงตนตามหลักพุทธธรรม ดังนี้

๑. สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมุ่งผลิตบัณฑิตพุทธผู้เปี่ยมด้วยปัญญาและคุณธรรม การดำรงตนตามหลักพุทธธรรมจึงเป็นแนวทางที่ทำให้นักศึกษาบรรลุจุดมุ่งหมายนี้ได้อย่างแท้จริง

๒. เป็นรากฐานของการพัฒนาคุณลักษณะส่วนบุคคล หลักพุทธธรรมช่วยขัดเกลาจิตใจ ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความอดทน มีเมตตา มีสติและปัญญา ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะสำคัญที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ การทำงาน และการอยู่ร่วมในสังคม

๓. ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข การดำรงตนตามหลักพุทธธรรม เช่น ศีล ๕ และหลักพรหมวิหาร ๔ ช่วยให้นักศึกษาสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเคารพ เสียสละ และเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน

๓.๔.๑ วิธีดำรงตนตามหลักพุทธธรรมของนักศึกษา

วิธีฝึกตนให้เป็นคนที่มีความรู้ความสามารถ ด้วยหลักอิทธิบาท ๔

๑. ฉันทะ คือ ความรักความพอใจในการเรียนหรือการทำงาน เพราะฉะนั้นจึงต้องสำรวจตนเองก่อนว่า มีความชอบหรือศรัทธางานด้านใด แล้วมุ่งไปในเส้นทางนั้น

๒. วิริยะ คือความขยันหมั่นเพียรกับงานที่มีงานทุกอย่างจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความขยันหมั่นเพียร ความวิริยะจึงเป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งที่จะนำคุณไปสู่ความสำเร็จได้

๓. จิตตะ คือ เอาใจใส่รับผิดชอบกับงานที่ทำ จิตใจที่จดจ่อกับงานล้วนเกิดผลดีต่องานที่ทำจิตตะเป็นธรรมะที่แสดงถึงสติ ความรอบคอบ และความรับผิดชอบที่จะตามมา

๔. วิมังสา คือ การพินิจพิเคราะห์และใช้ปัญญาตรวจสอบงาน การพินิจพิเคราะห์ หมายความว่า ทำงานด้วยปัญญา ด้วยสมองคิด ไม่ใช่สักแต่ว่าทำ คนเราแม้จะรักงานแค่ไหน บากบั่นเพียงใด หรือเอาใจจดจ่ออยู่ตลอดเวลา แต่ถ้าขาดการใช้ปัญญาพิจารณางานด้วยแล้ว ผลที่สุดงานก็คั่งค้างและผิดพลาดได้

จะเห็นได้ว่า หลักธรรมที่ใช้ในการทำงาน เป็นเรื่องง่าย ๆ ใกล้ตัว หากนักศึกษานำอิทธิบาท ๔ มาปรับใช้ในการทำงาน รักงานที่ทำ ขยันทำงาน รับผิดชอบงาน และรู้จักไตร่ตรองให้ถี่ถ้วน ย่อมประสบความสำเร็จในชีวิต

๓.๔.๒ การฝึกฝนและพัฒนานักศึกษาตามหลักไตรสิกขา

ไตรสิกขา เป็นหลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนาที่วางระบบการพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวม ประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาที่บูรณาการการพัฒนาทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เพื่อให้มนุษย์พัฒนาอย่างมีดุลยภาพและเป็นองค์รวม หลักไตรสิกขานี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนานักศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบของไตรสิกขา

๑. ศีล (อธิสีลสิกขา) การพัฒนาด้านพฤติกรรม

ศีล คือการฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมเคยชินที่แสดงออกทางกายและวาจา เครื่องมือสำคัญในการฝึกศีล คือ “วินัย” ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการศึกษาและพัฒนามนุษย์ วินัยทำหน้าที่จัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนา โดยจัดระเบียบความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม

การพัฒนาศีลสำหรับนักศึกษามีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

๑) การสร้างวินัยในตนเอง ฝึกให้นักศึกษามีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ตรงต่อเวลา มีระเบียบในการใช้ชีวิต และมีความซื่อสัตย์สุจริตในการเรียนและการสอบ

๒) การเคารพกฎระเบียบของสถาบัน ส่งเสริมให้นักศึกษาปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ และวัฒนธรรมองค์กรของสถาบันการศึกษา

๓) การอยู่ร่วมกันในสังคม พัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่น การเคารพสิทธิและให้เกียรติผู้อื่น การมีมารยาททางสังคม และการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

๔) การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ฝึกการใช้วาจาที่สุภาพ สร้างสรรค์ และเป็นประโยชน์ รวมถึงการสื่อสารในโลกออนไลน์อย่างมีความรับผิดชอบ

เมื่อนักศึกษาได้รับการฝึกฝนจนเกิดเป็นพฤติกรรมเคยชินที่ดีตามวินัยแล้ว จะพัฒนาเป็นศีลที่มั่นคง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาด้านจิตใจและปัญญาต่อไป

๒. สมาธิ (อธิจิตตสิกขา) การพัฒนาด้านจิตใจ

สมาธิ คือการฝึกฝนพัฒนาด้านจิตใจ เพื่อให้จิตมีคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพที่ดี การพัฒนาสมาธิครอบคลุมการพัฒนาคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิตใจในหลายมิติ ดังนี้

๑) ด้านคุณธรรม (คุณภาพจิต) พัฒนาให้นักศึกษามีความเมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญูกตเวที ความอดทนอดกลั้น และความมีน้ำใจ

๒) ด้านความสามารถของจิต (สมรรถภาพจิต) ส่งเสริมให้นักศึกษามีความเข้มแข็งมั่นคง มีความเพียรพยายาม มีความรับผิดชอบ มีความแน่วแน่มั่นคง มีสติและสมาธิในการเรียนและการทำงาน

๓) ด้านความสุข (สุขภาพจิต) พัฒนาให้นักศึกษามีความอิ่มใจ ความร่าเริงเบิกบานใจ ความสดชื่นผ่องใส ความรู้สึกพอใจ และมีความสุขที่ไม่ต้องพึ่งพาวัตถุหรือสิ่งเสพติด

วิธีการพัฒนาสมาธิสำหรับนักศึกษาสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การฝึกสมาธิแบบต่าง ๆ เช่น อานาปานสติ (การกำหนดลมหายใจ) เมตตาภาวนา (การแผ่เมตตา) การจัดกิจกรรมพัฒนาจิตใจ เช่น ค่ายคุณธรรม การปฏิบัติธรรม การสอดแทรกการฝึกสติในชีวิตประจำวัน เช่น การรับประทานอาหารอย่างมีสติ การฟังอย่างตั้งใจ การส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ที่พัฒนาจิตใจ เช่น ดนตรี ศิลปะ การทำงานจิตอาสา

๓. ปัญญา (อธิปัญญาสิกขา) การพัฒนาด้านความรู้และความเข้าใจ

ปัญญา คือการฝึกฝนพัฒนาด้านการรู้ความจริง การคิด การพิจารณา การวิเคราะห์ การวิจัย และการหยั่งรู้เหตุผล การพัฒนาปัญญาเริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความเข้าใจ ความหยั่งรู้ และความรู้แจ้ง ตามลำดับ

การพัฒนาปัญญาสำหรับนักศึกษามีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

๑) การพัฒนาความรู้ (สุตมยปัญญา) ส่งเสริมให้นักศึกษาแสวงหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากการเรียนในชั้นเรียน การอ่านหนังสือ การฟังบรรยาย และการเรียนรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ

๒) การพัฒนาความคิด (จินตามยปัญญา) ฝึกให้นักศึกษารู้จักคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิพากษ์ และประเมินข้อมูลอย่างมีเหตุผล รู้จักแยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น และสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ

๓) การพัฒนาปัญญาเชิงประจักษ์ (ภาวนามยปัญญา) ส่งเสริมให้นักศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การลงมือปฏิบัติ การทดลอง การวิจัย และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง

๔) การพัฒนาวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ฝึกให้นักศึกษารู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดเป็นระบบ คิดตามความเป็นจริง คิดแยกแยะองค์ประกอบ คิดหาเหตุปัจจัย และคิดแบบองค์รวม

การบูรณาการไตรสิกขาในการพัฒนานักศึกษา

การพัฒนานักศึกษาตามหลักไตรสิกขาควรดำเนินการอย่างบูรณาการ โดยพัฒนาทั้งศีล สมาธิ และปัญญาไปพร้อม ๆ กัน เนื่องจากองค์ประกอบทั้งสามมีความสัมพันธ์และส่งเสริมซึ่งกันและกัน ดังนี้

๑) ศีลเป็นฐานของสมาธิ เมื่อนักศึกษามีพฤติกรรมที่ดีงาม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น จะทำให้จิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วิตกกังวล เอื้อต่อการพัฒนาสมาธิ

๒) สมาธิเป็นฐานของปัญญา เมื่อนักศึกษามีจิตใจที่สงบ มั่นคง มีสติ จะสามารถคิดพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน ถูกต้อง และลึกซึ้ง นำไปสู่การพัฒนาปัญญา

๓) ปัญญาช่วยยกระดับศีลและสมาธิ เมื่อนักศึกษามีปัญญาเข้าใจเหตุผลและคุณค่าของการมีศีลและสมาธิ จะทำให้การรักษาศีลและการพัฒนาสมาธิเป็นไปอย่างมั่นคงและมีคุณภาพมากขึ้น

๓.๔.๓ วิธีฝึกตนให้เป็นคนมีน้ำใจ ด้วยหลักสังคหวัตถุ

ความหมายและความสำคัญของน้ำใจ

“น้ำใจ” คือ คุณลักษณะอันประเสริฐของผู้ที่มีเมตตาธรรม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นคุณธรรมพื้นฐานที่สำคัญยิ่งสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุขและยั่งยืน น้ำใจเป็นสะพานเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สร้างความอบอุ่น ความไว้วางใจ และความสามัคคีในหมู่คณะ

สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเป็นพุทธศาสนิกชนต้นแบบและผู้นำทางปัญญาในสังคม การฝึกตนให้เป็นผู้มีน้ำใจจึงมิใช่เพียงการพัฒนาคุณธรรมส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็นการแสดงออกถึงการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม

หลักสังคหวัตถุ ๔ หลักธรรมในการพัฒนาน้ำใจ

สังคหวัตถุ หมายถึง ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล และเป็นเครื่องประสานใจและประสานกิจการงานให้สำเร็จลุล่วง ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างกลมเกลียวในสังคม พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักสังคหวัตถุไว้ ๔ ประการ ดังนี้

๑. ทาน (การให้และการแบ่งปัน)

ทาน คือ การให้ การเสียสละ การแบ่งปันสิ่งของหรือให้ความช่วยเหลือทั้งทางวัตถุและทางจิตใจด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน การให้ทานเป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด และเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน

แนวทางปฏิบัติสำหรับนักศึกษา

๑) การให้วัตถุทาน แบ่งปันสิ่งของจำเป็นให้แก่เพื่อนนักศึกษาที่ขาดแคลน เช่น หนังสือเรียน เครื่องเขียน อุปกรณ์การศึกษา อาหาร หรือของใช้พื้นฐานต่าง ๆ

๒) การให้วิทยาทาน สละเวลาให้ความช่วยเหลือเพื่อนในด้านการเรียน เช่น จัดกลุ่มติวหนังสือ แนะนำการทำงาน แบ่งปันความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์

๓) การให้อภัยทาน ฝึกการให้อภัยเมื่อมีความขัดแย้งหรือถูกล่วงเกิน ไม่ผูกใจเจ็บหรือพยาบาท อันเป็นการให้ที่ยิ่งใหญ่และยากที่สุด

๔) การให้ธรรมทาน แบ่งปันหลักธรรมคำสอนที่เป็นประโยชน์ ชักชวนเพื่อนทำความดี หรือแนะนำแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา

๕) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสา อุทิศเวลาและแรงกายเพื่อช่วยงานส่วนรวมภายในมหาวิทยาลัยหรือชุมชน เช่น ทำความสะอาดวัด ช่วยงานบำเพ็ญประโยชน์ หรือร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๒. ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ)

ปิยวาจา คือ การใช้วาจาที่สุภาพ ไพเราะ อ่อนหวาน จริงใจ ให้กำลังใจและสร้างสรรค์ เป็นถ้อยคำที่มีประโยชน์ ถูกกาลเทศะ และก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีแก่ผู้ฟัง วาจาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ การใช้ปิยวาจาจึงเป็นการแสดงน้ำใจที่ไม่ต้องลงทุนด้วยทรัพย์สินแต่มีคุณค่ายิ่ง

แนวทางปฏิบัติสำหรับนักศึกษา

๑) พูดด้วยความสุภาพและให้เกียรติ ใช้ถ้อยคำที่สุภาพ มีหางเสียงให้เกียรติคู่สนทนาทุกคนไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือผู้น้อย

๒) พูดให้กำลังใจ กล่าวคำปลอบโยนและให้กำลังใจเพื่อนที่กำลังประสบปัญหาหรือความทุกข์ แสดงความเห็นอกเห็นใจและพร้อมที่จะช่วยเหลือ

๓) พูดสร้างสรรค์และสมานฉันท์ ใช้คำพูดที่สร้างความสามัคคี ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมการทำงานร่วมกัน หลีกเลี่ยงคำพูดที่แบ่งแยกหรือสร้างความแตกแยก

๔) งดเว้นวาจาที่เป็นโทษ ละเว้นการนินทา ว่าร้าย พูดคำหยาบ พูดเท็จหรือพูดส่อเสียด อันเป็นวาจาที่ทำร้ายจิตใจผู้อื่น

๕) แบ่งปันธรรมะด้วยวาจา ใช้คำพูดที่สอดแทรกหลักธรรม คติสอนใจหรือข้อคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต เช่น การกล่าวธรรมะสั้น ๆ ที่ช่วยเสริมพลังใจในยามที่เพื่อนท้อแท้

๓. อัตถจริยา (การประพฤติตนเป็นประโยชน์)

อัตถจริยา คือ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น การช่วยเหลือด้วยแรงกายและความสามารถ การเอาใจใส่ในกิจการงานของส่วนรวม และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อัตถจริยาเป็นการแสดงน้ำใจผ่านการกระทำที่เป็นรูปธรรม ซึ่งบางครั้งมีคุณค่ามากกว่าคำพูดหรือการให้สิ่งของ

แนวทางปฏิบัติสำหรับนักศึกษา

๑) ช่วยเหลืองานส่วนรวม อาสาช่วยงานของมหาวิทยาลัย คณะ หรือชมรมต่าง ๆ โดยไม่ต้องรอให้มีการร้องขอ เช่น ช่วยจัดสถานที่ในงานกิจกรรม ช่วยทำความสะอาดห้องเรียน หรือช่วยงานห้องสมุด

๒) ใช้ความรู้ความสามารถช่วยเหลือผู้อื่น นำความรู้ความสามารถพิเศษของตนมาช่วยเหลือผู้อื่น เช่น นักศึกษาที่เก่งคอมพิวเตอร์อาจช่วยซ่อมคอมพิวเตอร์ให้เพื่อน หรือผู้ที่มีทักษะด้านภาษาอาจช่วยตรวจทานงานเขียนให้เพื่อน

๓) มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ร่วมเสนอแนวทางและลงมือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน หอพัก หรือชุมชน เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาขยะ หรือปัญหาความขัดแย้ง

๔) ดูแลผู้ที่อ่อนแอกว่า ให้ความช่วยเหลือและดูแลเพื่อนที่มีปัญหาสุขภาพ มีความพิการ หรือมีข้อจำกัดในการเรียนรู้ เช่น ช่วยจดบันทึก ช่วยอธิบายบทเรียน หรือพาไปพบอาจารย์

๕) เป็นอาสาสมัครในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เข้าร่วมกิจกรรมอาสาพัฒนาชุมชน การบริจาคโลหิต การช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือการเผยแผ่ธรรมะสู่ชุมชน

๔. สมานัตตตา (การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย)

สมานัตตตา คือ การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอ ไม่ถือตัว ร่วมสุขร่วมทุกข์กับผู้อื่น และปฏิบัติกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน สมานัตตตาเป็นการแสดงน้ำใจที่ต้องอาศัยความจริงใจและความสม่ำเสมอในการปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยสร้างความไว้วางใจและความผูกพันที่ยั่งยืน

แนวทางปฏิบัติสำหรับนักศึกษา

๑) วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติต่อเพื่อนและผู้อื่นด้วยความสม่ำเสมอ ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามฐานะ ตำแหน่ง หรือสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

๒) ไม่ถือตัวหรือเลือกปฏิบัติ ปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความเสมอภาค ไม่แบ่งชั้นวรรณะ ไม่รังเกียจผู้ที่ด้อยกว่า และไม่ประจบประแจงผู้ที่มีฐานะสูงกว่า เช่น ไม่เลือกคบเฉพาะเพื่อนที่ฐานะดีหรือเรียนเก่ง แต่ให้ความเป็นมิตรกับทุกคนอย่างเท่าเทียม

๓) ร่วมสุขร่วมทุกข์ แสดงความยินดีในความสำเร็จของเพื่อน และร่วมแบ่งปันความทุกข์ยามที่เพื่อนประสบปัญหา ไม่ทอดทิ้งกันในยามวิกฤต เช่น เยี่ยมเยียนเมื่อเพื่อนเจ็บป่วย ให้กำลังใจเมื่อเพื่อนสอบตก หรือแสดงความยินดีเมื่อเพื่อนได้รับรางวัล

๔) มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ทำหน้าที่ของตนในฐานะนักศึกษา สมาชิกกลุ่ม หรือสมาชิกชมรมอย่างเต็มความสามารถและสม่ำเสมอ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น เช่น ในการทำงานกลุ่ม ต้องรับผิดชอบงานในส่วนของตนให้เสร็จตามกำหนด

๕) มีความเป็นกัลยาณมิตร เป็นเพื่อนที่ดีทั้งในยามสุขและยามทุกข์ คอยให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ตักเตือนเมื่อเพื่อนทำผิด และชื่นชมเมื่อเพื่อนทำความดี

๖) เคารพในความแตกต่าง ยอมรับและเคารพในความแตกต่างทางความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม และภูมิหลังของผู้อื่น ไม่ดูถูกหรือเหยียดหยามผู้ที่มีความแตกต่างจากตน

การฝึกตนให้เป็นคนมีน้ำใจด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมและส่งเสริมสังคมแห่งความเมตตา สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย การฝึกฝนตามหลักธรรมนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยพัฒนาตนเองให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี แต่ยังเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการเป็นผู้นำทางปัญญาและเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม

๓.๕ การสร้างความภาคภูมิใจในการเป็นนักศึกษาและบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ความภาคภูมิใจ (Pride) คือ ความรู้สึกยินดี เชิดชู และตระหนักในคุณค่าของสิ่งที่ตนเป็น หรือสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับตน ความภาคภูมิใจในสถาบันการศึกษาเป็นความรู้สึกลึกซึ้งที่เชื่อมโยงบุคคลกับประวัติศาสตร์ คุณค่า และพันธกิจของสถาบันนั้น

การมีความภาคภูมิใจในการเป็นนักศึกษาและบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) มีความสำคัญหลายประการ ดังนี้

๑. เป็นแรงบันดาลใจ กระตุ้นให้นักศึกษามีแรงจูงใจในการศึกษาเล่าเรียนและพัฒนาตนเองให้สมกับการเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันอันทรงเกียรติ

๒. สร้างอัตลักษณ์ร่วม หล่อหลอมให้นักศึกษาและบัณฑิตมีอัตลักษณ์ร่วมกันในฐานะผู้มีปัญญาและคุณธรรมควบคู่กัน

๓. ส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับค่านิยมและปรัชญาของมหาวิทยาลัย

๔. สร้างเครือข่ายความร่วมมือ เชื่อมโยงนักศึกษา บัณฑิต และบุคลากรให้มีความผูกพันและพร้อมร่วมมือกันพัฒนาสถาบัน

๕. สืบสานพันธกิจ เป็นรากฐานสำคัญในการธำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย และขับเคลื่อนภารกิจแห่งพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสืบไป

๓.๕.๑ แนวทางการสร้างความภาคภูมิใจ

๓.๕.๑.๑ การตระหนักในประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย

การเข้าใจรากเหง้าและประวัติศาสตร์อันยาวนานของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ช่วยให้นักศึกษาตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของสถาบันที่ตนกำลังศึกษาอยู่ ความภาคภูมิใจเกิดขึ้นจากการเข้าใจว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันที่มีประวัติศาสตร์อันทรงคุณค่าและมีพันธกิจที่สำคัญต่อสังคมและพระพุทธศาสนา

แนวทางปฏิบัติ

๑) ศึกษาประวัติความเป็นมาของมหาวิทยาลัย เรียนรู้ประวัติการก่อตั้งมหาวิทยาลัยซึ่งถือกำเนิดจากพระราชศรัทธาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ เพื่อเป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ตลอดจนพัฒนาการสำคัญของมหาวิทยาลัยจนถึงปัจจุบัน

๒) เข้าใจพันธกิจและปรัชญาของมหาวิทยาลัย ศึกษาและทำความเข้าใจปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่ว่า “ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา” (Academic Excellence based on Buddhism) และพันธกิจในการผลิตบัณฑิต วิจัย บริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

๓) ซึมซับอัตลักษณ์บัณฑิตที่มีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ โดยมุ่งพัฒนาทั้งด้านความรู้ทางวิชาการและการประพฤติปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา

๔) เรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลสำคัญของมหาวิทยาลัย ศึกษาประวัติและผลงานของบูรพาจารย์และบุคคลสำคัญที่มีส่วนในการก่อตั้งและพัฒนามหาวิทยาลัย เช่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นต้น

๕) ภาคภูมิใจในเครื่องแบบและสัญลักษณ์ แต่งกายด้วยเครื่องแบบนักศึกษาอย่างถูกต้องและสง่างาม เข้าใจความหมายของตราสัญลักษณ์มหาวิทยาลัย และสวมใส่เข็มตราสัญลักษณ์ด้วยความภาคภูมิใจ เพราะเป็นเครื่องหมายแห่งเกียรติภูมิและการเป็นส่วนหนึ่งของสถาบัน

๓.๕.๑.๒ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของมหาวิทยาลัย

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยช่วยสร้างความผูกพันระหว่างนักศึกษากับสถาบัน เปิดโอกาสให้ได้สัมผัสประสบการณ์ที่หลากหลาย พัฒนาทักษะ และสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมยังช่วยให้นักศึกษา

รู้สึกเป็นเจ้าของสถาบันและมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ที่กำลังดำเนินอยู่

แนวทางปฏิบัติ

๑) เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญของมหาวิทยาลัย มีส่วนร่วมในพิธีการและกิจกรรมสำคัญ เช่น พิธีไหว้ครู พิธีถวายราชสดุดี งานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา พิธีรับประทานปริญญาบัตร งานประเพณีทางพระพุทธศาสนาและโครงการจิตอาสาต่าง ๆ

๒) มีจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของสถาบัน ร่วมดูแล รักษา และพัฒนาองค์ประกอบต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย เช่น อาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม และทรัพยากรการเรียนรู้ ด้วยความรู้สึกว่าเป็นสมบัติร่วมกันที่ต้องช่วยกันดูแล

๓) เข้าร่วมชมรมหรือองค์การนักศึกษา สมัครเป็นสมาชิกชมรมที่สนใจหรือองค์การนักศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำ ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น และจิตอาสา ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์นอกห้องเรียนที่มีคุณค่า

๔) มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมวิชาการ เข้าร่วมหรือมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมวิชาการ เช่น การประชุมวิชาการ การสัมมนา การอบรมเชิงปฏิบัติการ หรือการแข่งขันทางวิชาการ เพื่อแสดงศักยภาพและสร้างชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัย

๕) เป็นตัวแทนมหาวิทยาลัยในกิจกรรมภายนอก อาสาเป็นตัวแทนมหาวิทยาลัยในการเข้าร่วมกิจกรรมหรือการแข่งขันระหว่างสถาบัน เพื่อสร้างชื่อเสียงและแสดงศักยภาพของนักศึกษา มมร

๖) เข้าร่วมโครงการที่สอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะโครงการที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การบริการวิชาการแก่สังคม หรือการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

๓.๕.๑.๓ การแสดงออกด้วยพฤติกรรมที่สอดคล้องกับคุณค่าของมหาวิทยาลัย

การประพฤติปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับคุณค่าและปรัชญาของมหาวิทยาลัยเป็นการแสดงออกถึงความภาคภูมิใจในสถาบันอย่างเป็นรูปธรรม นักศึกษาและบัณฑิตที่ประพฤติตนอย่างเหมาะสมไม่เพียงสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ตนเอง แต่ยังช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของมหาวิทยาลัยสู่สายตาสาธารณชน

แนวทางปฏิบัติ

๑) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับสถานภาพ ดำรงตนให้เหมาะสมกับการเป็นนักศึกษาหรือบัณฑิตของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ทั้งทางกาย วาจา และใจ โดยยึดหลักศีลธรรมและจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การรักษาศีล ๕ การมีสัมมาวาจา และการมีจิตใจที่เมตตากรุณา

๒) แสดงความเคารพต่อครูอาจารย์และสถาบัน ปฏิบัติตนอย่างมีสัมมาคารวะต่อครูอาจารย์ บุคลากร และผู้มีอุปการคุณต่อมหาวิทยาลัย รวมถึงแสดงความเคารพต่อสถานที่สำคัญภายในมหาวิทยาลัย เช่น พระพุทธรูปประจำสถาบัน อนุสาวรีย์บุคคลสำคัญ และสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

๓) นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ได้ศึกษามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียน การทำงาน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่น หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) หลักอิทธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และหลักสังคหวัตถุ ๔ (ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา)

๔) มีความรับผิดชอบต่อการเรียนและการพัฒนาตนเอง ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน มีความขยันหมั่นเพียร มีวินัยในตนเอง และมุ่งมั่นพัฒนาตนเองทั้งด้านวิชาการและคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้เป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพตามอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย

๕) เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคมในฐานะนักศึกษาหรือบัณฑิตของมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในด้านการมีคุณธรรมจริยธรรม การมีจิตสาธารณะ และการดำเนินชีวิตอย่างมีสติปัญญา

๖) เผยแผ่ความรู้และหลักธรรมสู่สังคม นำความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมที่ได้รับจากมหาวิทยาลัยไปเผยแผ่และถ่ายทอดสู่สังคมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การบรรยายธรรม การเขียนบทความ การจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา หรือการให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้อื่นตามหลักพุทธธรรม

๓.๕.๑.๔ การสร้างและรักษาเครือข่ายความสัมพันธ์

การสร้างและรักษาเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษา บัณฑิต ศิษย์เก่า และบุคลากรของมหาวิทยาลัย ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มมร และสร้างโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความร่วมมือ และการสนับสนุนซึ่งกันและกัน เครือข่ายที่เข้มแข็งยังช่วยส่งเสริมชื่อเสียงและการพัฒนาของมหาวิทยาลัยในระยะยาว

แนวทางปฏิบัติ

๑) เข้าร่วมสมาคมศิษย์เก่า สมัครเป็นสมาชิกสมาคมศิษย์เก่าหลังสำเร็จการศึกษา และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาคมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรักษาความสัมพันธ์กับมหาวิทยาลัยและเพื่อนร่วมสถาบัน

๒) สร้างเครือข่ายวิชาการและวิชาชีพ สร้างและรักษาเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการและวิชาชีพกับเพื่อนนักศึกษา อาจารย์ และผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และโอกาสในการพัฒนาตนเอง

๓) มีส่วนร่วมในการพัฒนามหาวิทยาลัย ให้ข้อเสนอแนะและมีส่วนร่วมในการพัฒนามหาวิทยาลัย ทั้งในด้านวิชาการ การบริหารจัดการ และการพัฒนากิจกรรมนักศึกษา เพื่อให้มหาวิทยาลัยมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๔) สนับสนุนรุ่นน้องและนักศึกษาปัจจุบัน ให้คำแนะนำ คำปรึกษา และการสนับสนุนแก่รุ่นน้องและนักศึกษาปัจจุบัน ทั้งในด้านการเรียน การทำกิจกรรม และการเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพ

๕) เข้าร่วมงานคืนสู่เหย้า เข้าร่วมงานคืนสู่เหย้าหรืองานรวมรุ่นที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้น เพื่อรำลึกถึงความทรงจำที่ดี รักษาความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมรุ่น และแสดงความผูกพันกับสถาบัน

๖) สร้างความร่วมมือระหว่างองค์กร สร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรที่ตนทำงานกับมหาวิทยาลัย เช่น การรับนักศึกษาฝึกงาน การจัดกิจกรรมร่วมกัน หรือการสนับสนุนทุนการศึกษาและการวิจัย

๓.๕.๑.๕ การเผยแพร่ชื่อเสียงและภาพลักษณ์ที่ดีของมหาวิทยาลัย

การเผยแพร่ชื่อเสียงและภาพลักษณ์ที่ดีของมหาวิทยาลัยสู่สาธารณชน เป็นการแสดงความภาคภูมิใจในสถาบันและช่วยส่งเสริมให้สังคมรับรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย การสร้างภาพลักษณ์ที่ดียังช่วยดึงดูดผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาและสร้างโอกาสในการพัฒนาความร่วมมือกับองค์กรภายนอก

แนวทางปฏิบัติ

๑) สร้างผลงานที่สร้างชื่อเสียง สร้างผลงานทางวิชาการ การวิจัย หรือนวัตกรรมที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย เพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับตนเองและสถาบัน

๒) แบ่งปันประสบการณ์ดี ๆ แบ่งปันประสบการณ์ดี ๆ ที่ได้รับจากการเป็นนักศึกษาหรือบัณฑิตของ มมร ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น สื่อสังคมออนไลน์ การพูดคุยกับผู้สนใจ หรือการเขียนบทความ

๓) ใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ ใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อเผยแพร่ข้อมูล กิจกรรม และความสำเร็จของมหาวิทยาลัยอย่างสร้างสรรค์และเหมาะสม โดยคำนึงถึงมารยาทและจริยธรรมในการใช้สื่อ

๔) เป็นทูตวัฒนธรรมและทูตสถาบัน ทำหน้าที่เป็นทูตวัฒนธรรมและทูตสถาบันในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย รวมถึงแนะนำมหาวิทยาลัยให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง

๕) มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานของมหาวิทยาลัย เช่น การแชร์ข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การชักชวนผู้สนใจมาเข้าร่วมกิจกรรม หรือการให้ข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจศึกษาต่อ

๖) รักษาและส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดี ระมัดระวังการกระทำที่อาจส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัย และมุ่งมั่นส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีผ่านการประพฤติตนอย่างเหมาะสมและการสร้างผลงานที่มีคุณภาพ

๓.๕.๒ ประโยชน์ของการมีความภาคภูมิใจในสถาบัน

การมีความภาคภูมิใจในการเป็นนักศึกษาและบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ ทั้งต่อตัวนักศึกษาเอง ต่อมหาวิทยาลัย และต่อสังคมโดยรวม

ประโยชน์ต่อนักศึกษาและบัณฑิต

๑) เสริมสร้างแรงจูงใจและความมุ่งมั่น ความภาคภูมิใจในสถาบันช่วยสร้างแรงจูงใจและความมุ่งมั่นในการศึกษาเล่าเรียน การพัฒนาตนเอง และการสร้างผลงานที่มีคุณภาพ

๒) สร้างความมั่นใจและความเชื่อมั่นในตนเอง การเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานและมีชื่อเสียงช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและความเชื่อมั่นในตนเอง ทำให้กล้าแสดงออกและนำเสนอตัวตนในฐานะนักศึกษาหรือบัณฑิตของ มมร

๓) เปิดโอกาสในการสร้างเครือข่าย ความภาคภูมิใจในสถาบันนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมและเครือข่ายต่าง ๆ ซึ่งเปิดโอกาสในการสร้างความสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างโอกาสทางวิชาการและวิชาชีพ

๔) เสริมสร้างอัตลักษณ์ส่วนบุคคล การเป็นนักศึกษาหรือบัณฑิตของ มมร ช่วยหล่อหลอมอัตลักษณ์ส่วนบุคคลที่มีความโดดเด่นในด้านการมีปัญญาและคุณธรรม ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เป็นที่ต้องการในสังคมปัจจุบัน

๕) เพิ่มโอกาสในการประสบความสำเร็จ ความภาคภูมิใจนำไปสู่ความมุ่งมั่นและการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเพิ่มโอกาสในการประสบความสำเร็จทั้งในด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิต

๖) สร้างความสุขและความพึงพอใจ การได้เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันที่ตนภาคภูมิใจก่อให้เกิดความสุขและความพึงพอใจในการเรียนและการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัย ซึ่งส่งผลดีต่อสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตโดยรวม

ประโยชน์ต่อมหาวิทยาลัย

๑) เสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็ง นักศึกษาและบัณฑิตที่มีความภาคภูมิใจในสถาบันจะช่วยเสริมสร้างและรักษาวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็ง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนามหาวิทยาลัยอย่างยั่งยืน

๒) สร้างภาพลักษณ์ที่ดีและชื่อเสียง นักศึกษาและบัณฑิตที่ประพฤติตนอย่างเหมาะสมและสร้างผลงานที่มีคุณภาพจะช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัย ซึ่งดึงดูดผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาและสร้างโอกาสในการพัฒนาความร่วมมือกับองค์กรภายนอก

๓) เพิ่มการมีส่วนร่วมและการสนับสนุน ความภาคภูมิใจนำไปสู่การมีส่วนร่วมและการสนับสนุนมหาวิทยาลัยในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรม การบริจาคทุนทรัพย์ และการให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ

๔) สร้างเครือข่ายศิษย์เก่าที่เข้มแข็ง บัณฑิตที่มีความภาคภูมิใจในสถาบันมักจะยังคงรักษาความสัมพันธ์กับมหาวิทยาลัยและมีส่วนร่วมในเครือข่ายศิษย์เก่า ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญในการพัฒนามหาวิทยาลัย

๕) ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษา นักศึกษาที่มีความภาคภูมิใจมักจะมีความกระตือรือร้นในการเรียนและการพัฒนาตนเอง รวมถึงมีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ซึ่งส่งผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัย

ประโยชน์ต่อสังคมและพระพุทธศาสนา

๑) ผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพสู่สังคม ความภาคภูมิใจในสถาบันช่วยหล่อหลอมนักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีทั้งความรู้ความสามารถและคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าต่อสังคม

๒) ส่งเสริมการเผยแผ่และสืบทอดพระพุทธศาสนา นักศึกษาและบัณฑิตที่มีความภาคภูมิใจในสถาบันจะมีแรงจูงใจในการเผยแผ่และสืบทอดพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นพันธกิจสำคัญของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๓) สร้างต้นแบบของพุทธศาสนิกชนที่ดี นักศึกษาและบัณฑิตที่ประพฤติตนตามหลักพุทธธรรมจะเป็นต้นแบบของพุทธศาสนิกชนที่ดี ซึ่งมีอิทธิพลในการชักนำให้ผู้อื่นสนใจและศรัทธาในพระพุทธศาสนา

๔) ส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในสังคม บัณฑิตที่มีความภาคภูมิใจในสถาบันจะนำความรู้ด้านพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม ซึ่งช่วยให้สังคมเห็นคุณค่าและประโยชน์ของหลักพุทธธรรม

๕) สร้างสังคมแห่งปัญญาและคุณธรรม การที่มีบัณฑิตที่มีทั้งปัญญาและคุณธรรมออกไปทำงานและใช้ชีวิตในสังคมจะช่วยยกระดับสังคมให้เป็นสังคมแห่งปัญญาและคุณธรรม ซึ่งเป็นสังคมที่พึงประสงค์ตามหลักพระพุทธศาสนา

๓.๕.๓ การรักษาและส่งต่อความภาคภูมิใจในสถาบัน

การสร้างความภาคภูมิใจในสถาบันไม่ใช่เพียงการพัฒนาความรู้สึกส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการรักษาและส่งต่อความภาคภูมิใจนี้ให้แก่รุ่นต่อไป เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน นักศึกษาและบัณฑิตสามารถมีส่วนร่วมในการรักษาและส่งต่อความภาคภูมิใจในสถาบันได้ดังนี้

การรักษาความภาคภูมิใจในสถาบัน

๑) รักษาความสัมพันธ์กับมหาวิทยาลัย หลังสำเร็จการศึกษา บัณฑิตควรรักษาความสัมพันธ์กับมหาวิทยาลัยผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมศิษย์เก่า การติดตามข่าวสาร และการมีส่วนร่วมในการพัฒนามหาวิทยาลัย

๒) ปฏิบัติตนให้สมกับการเป็นบัณฑิต มมร ดำรงตนอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบต่อสังคม และนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์เพื่อรักษาเกียรติภูมิของตนเองและสถาบัน

๓) พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านวิชาการ วิชาชีพ และคุณธรรมจริยธรรม เพื่อเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพและสร้างชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัย

๔) รักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กร รักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่ดีงามของมหาวิทยาลัย เช่น การมีสัมมาคารวะ การมีจิตสาธารณะ และการยึดมั่นในหลักพุทธธรรม

การส่งต่อความภาคภูมิใจในสถาบัน

๑) เป็นพี่เลี้ยงและแบบอย่างที่ดี รุ่นพี่ควรเป็นพี่เลี้ยงและแบบอย่างที่ดีให้แก่รุ่นน้อง ทั้งในด้านการเรียน การทำกิจกรรม และการประพฤติปฏิบัติตน เพื่อส่งต่อค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีงาม

๒) แบ่งปันประสบการณ์และความรู้ แบ่งปันประสบการณ์ ความรู้ และบทเรียนที่ได้รับจากการเป็นนักศึกษาหรือบัณฑิตของ มมร ให้แก่รุ่นน้องและผู้ที่สนใจ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและความเข้าใจที่ถูกต้อง

๓) สนับสนุนและส่งเสริมรุ่นน้อง ให้การสนับสนุนและส่งเสริมรุ่นน้องในด้านต่าง ๆ เช่น การให้คำปรึกษา การสร้างโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนา และการสนับสนุนทุนการศึกษา

๔) ร่วมสร้างประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีส่วนร่วมในการสร้างประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ดีงามของมหาวิทยาลัย ผ่านการริเริ่มโครงการกิจกรรม หรือประเพณีที่มีคุณค่าและสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย เพื่อให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดสู่รุ่นต่อไป

๕) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้อง และบุคลากรของมหาวิทยาลัย เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และทรัพยากร ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มมร

๖) สนับสนุนการพัฒนามหาวิทยาลัย มีส่วนร่วมในการสนับสนุนการพัฒนามหาวิทยาลัยในด้านต่าง ๆ เช่น การบริจาคทุนทรัพย์ การให้ข้อเสนอแนะ และการช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานของมหาวิทยาลัย

๓.๖ บุคคลต้นแบบผู้มีจิตสำนึกความเป็นมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร)

“จิตสำนึกแห่ง มมร” คือ ความเป็นผู้ยึดมั่นในหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนา มีปัญญาพร้อมด้วยคุณธรรม ดำรงตนด้วยความอ่อนน้อมแต่ทรงพลังในการเผยแผ่พระธรรม และอุทิศตนเพื่อการพัฒนาสังคมด้วยจิตสำนึกแห่งพุทธะ บุคคลต้นแบบต่อไปนี้ คือตัวอย่างที่สะท้อนอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยได้อย่างลึกซึ้ง และควรน้อมนำมาเป็นแบบอย่างของนักศึกษา

๑. สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก พระองค์ที่ ๒๐ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร) ทรงเป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก พระองค์ที่ ๒๐ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรง

ได้รับการสถาปนาขึ้นดำรงตำแหน่งเมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐ ทรงดำรงตำแหน่งสำคัญในคณะสงฆ์ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ราชวรวิหาร ประธานกรรมการมหาเถรสมาคม และเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต การที่ทรงดำรงตำแหน่งผู้นำสูงสุดทั้งสามด้านของคณะสงฆ์ไทย แสดงให้เห็นถึงความเคารพและความไว้วางใจอย่างสูงที่ทรงได้รับจากทั้งภายในและภายนอกวงการสงฆ์ การเป็นเจ้าอาวาสวัดสำคัญระดับประเทศ การเป็นผู้นำของคณะสงฆ์ธรรมยุต และการเป็นประธานขององค์กรปกครองสูงสุดของสงฆ์ไทย ล้วนเป็นเครื่องยืนยันถึงบทบาทและความสำคัญของพระองค์ในปัจจุบัน

พระประวัติการศึกษา

บรรพชาเป็นสามเณรเมื่อพระชนมายุ ๑๓ พรรษา (พ.ศ. ๒๔๘๓) ที่วัดสัตตนารถปริวัตรวรวิหาร จังหวัดราชบุรี

อุปสมบทเป็นพระภิกษุเมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ ที่วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

ทรงสอบได้นักธรรมชั้นตรี – โท - เอก และเปรียญธรรม ๖ ประโยค

สำเร็จการศึกษาศาสนศาสตรบัณฑิต จากสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๐๐)

ทรงศึกษาระดับปริญญาโทด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี จากมหาวิทยาลัยพาราณสี ประเทศอินเดีย (พ.ศ. ๒๕๑๒)

ทรงได้รับศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาพุทธศาสตร์ จากสภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ และปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาธรรมนิเทศ จากสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓

การดำรงสมณศักดิ์

ทรงได้รับการแต่งตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ตามลำดับ จากพระราชาคณะชั้นสามัญ (พระปริยัติกวี) ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ จนถึงสมเด็จพระราชาคณะ (สมเด็จพระมหามุนีวงศ์) ในปี ๒๕๕๒ ทรงได้รับการสถาปนาเป็น สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก นับเป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๒๐ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐

พระกรณียกิจ

ในฐานะสมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นผู้นำทางจิตสำนึกของพุทธศาสนิกชนชาวไทย ทรงปฏิบัติพระกรณียกิจด้านการปกครองคณะสงฆ์ การศึกษา และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ทรงเป็นนายกสภามหาวิทยาลัย

มหามกุฏราชวิทยาลัย และทรงเป็นแม่กองงานพระธรรมทูต พระองค์ทรงเป็นที่เคารพสักการะอย่างสูงยิ่งจากพระบรมวงศานุวงศ์และพุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่า ด้วยทรงมีพระจริยวัตรที่งดงาม เคร่งครัดในพระธรรมวินัย และทรงเปี่ยมด้วยพระเมตตา ในปี พ.ศ. ๒๕๖๖ ทรงเจริญพระชนมายุ ๘ รอบ ๙๖ พรรษา และมีการจัดงานฉลองพระชนมายุอย่างสมพระเกียรติ รัฐบาลและประชาชนชาวไทยต่างสำนึกในพระคุณูปการที่ทรงมีต่อพระพุทธศาสนาและประเทศชาติอย่างอเนกอนันต์ พระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาและความเลื่อมใส เป็นแบบอย่างแห่งการดำรงตนตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

๒. สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (ประจวบ กนฺตาจาโร) อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (ประจวบ กนฺตาจาโร) เป็นบุคคลสำคัญและได้รับการเคารพอย่างสูงในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นที่รู้จักจากคุณูปการอันโดดเด่นต่อการศึกษาพระพุทธศาสนา และบทบาทผู้นำที่สำคัญในวงการสงฆ์ไทย ท่านดำรงตำแหน่งอันทรงเกียรติเป็นอดีตอธิการบดีของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันหลักในการศึกษาพระพุทธศาสนาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย นอกจากนี้ ท่านยังดำรงตำแหน่งสำคัญอื่น ๆ อาทิ เจ้าอาวาสวัดมกุฏกษัตริยารามราชวรวิหาร และมีบทบาทในองค์กรปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการอุทิศตนอย่างกว้างขวางเพื่อพระพุทธศาสนา

ประวัติการอุปสมบทและการศึกษา

อุปสมบทเมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๙ ณ วัดมกุฏกษัตริยารามราชวรวิหาร โดยมีสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (จวน อุฏฺฐายี) ซึ่งขณะนั้นดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมปาโมกข์ เป็นพระอุปัชฌาย์

สอบได้นักธรรมชั้นเอกและเปรียญธรรม ๕ ประโยค

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ศาสนศาสตรบัณฑิต (ศน.บ.) จากสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาปรัชญา จากมหาวิทยาลัยพาราณสี ประเทศอินเดีย ในปี พ.ศ. ๒๕๐๙

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาปรัชญา จากมหาวิทยาลัยพาราณสี ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐

ตำแหน่งสำคัญ

ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๔๔ - ๒๕๕๐)

เจ้าอาวาสวัดมกุฏกษัตริยารามราชวรวิหาร (พ.ศ. ๒๕๔๓ - ๒๕๕๐)

กรรมการมหาเถรสมาคม

ผู้รักษาการแทนเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต

เลขานุการสังฆนายกและเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช

ผลงานด้านการศึกษา

ก่อตั้งโรงเรียนมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖

ก่อตั้งโรงเรียนวัดไผ่ดำ จังหวัดสิงห์บุรี

เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม

เป็นกรรมการตรวจธรรมสนามหลวง

เป็นเจ้าสำนักเรียนพระปริยัติธรรม ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม

ส่งเสริมการศึกษาภาษาบาลีอย่างแข็งขัน

คุณูปการอันลึกซึ้งและหลากหลายของสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (ประจวบ กนฺตาจาโร) ต่อพระพุทธศาสนาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทสำคัญของท่านในการพัฒนาการศึกษาพระพุทธศาสนาผ่านการดำรงตำแหน่งอธิการบดีของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นที่ประจักษ์อย่างชัดเจน มรดกอันยั่งยืนของท่านในฐานะนักปราชญ์ผู้ทรงภูมิรู้ ผู้บริหารที่ทุ่มเท และผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ได้มีส่วนสำคัญในการยกระดับสถานะทางวิชาการและส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไทยในระดับนานาชาติ

๓. สมเด็จพระญาณวโรดม (ประยูร สนฺตงฺกุโร) อดีตอุปนายก สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

บรรพชา – อุปสมบท

บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๗๖ โดยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวรเถร) เป็นอุปัชฌาย์ ที่พัทธสีมาวัดเทพศิรินทราวาส ได้อุปสมบทเป็นภิกษุเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ โดยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวรเถร) เป็นอุปัชฌาย์ พระอุดมศีลคุณ (อินทร อคฺคิทตฺต เถร) เป็นกรรมวาจาจารย์ พระครูวินัยธรเพ็ชร (ปภงฺกรเถร) เป็นอนุวาสนาจารย์ มีหม่อมเจ้าหญิงกรณิกา จิตรพงศ์ พระธิดาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรม

พระยานริศรานุวัติวงศ์ ทรงเป็นอุปัฏฐากเจ้าภาพบวชที่พัทธสีมาวัดเทพศิรินทราวาส ได้ฉายาว่า “สนฺตงฺกุโร” ซึ่งแปลว่า หน่อ หรือเชื้อสาย หรือทายาทของผู้สงบ (ฉายานี้ได้มาตั้งแต่เป็นสามเณรพรรษาแรก) และได้จำพรรษาที่วัดนี้ตลอดมาจนบัดนี้ โดยมิได้ไปจำพรรษาที่อื่นเลย วิทยฐานะ ด้านสามัญศึกษา สอบ ป.๕ ได้เป็นคนแรกที่โรงเรียนประชาบาล ประจำอำเภอประจันตะคามโดยสอบคนเดียว ได้คนเดียว เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๒ ครั้งนั้น ชั้น ป.๕ เป็นชั้นสูงสุดของการศึกษาในอำเภอนั้น เริ่มเรียนหนังสือเมื่ออายุราว ๖ ขวบ พ่อเป็นครูสอนให้เข้าโรงเรียนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ในชั้น ป.๑

ลำดับสมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ในราชทินนามที่ พระศรีวิสุทธิญาณ

พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามที่ พระราชสุมนต์มุนี ตรีปิฎกลังการ อุดมสิกขภารธุราทร ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ในราชทินนามที่ พระเทพกวีศรีวิสุทธินายก ตรีปิฎกบัณฑิต ธรรมิกคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ในราชทินนามที่ พระธรรมธัชมุนี ปริยัติภาณีวราทร เตปิฎกาธิกรโกศล ปรหิตโสภณสังฆภูสิต ธรรมคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พ.ศ. ๒๕๒๘ เป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ ในราชทินนามที่ พระญาณวโรดม วราคมธรรมาภิรัต วัฒนศาสนกิจวิศาล คันถรจนาจารย์บัณฑิตวิเทศโกวิทสังฆเลขาธิกร ธรรมยุติกคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นสมเด็จพระราชาคณะ ชั้นสุพรรณบัฏ ในราชทินนามที่ สมเด็จพระญาณวโรดม สุตาคมวิสุต พุทธธรรมานุสิฐ นิวิฐศีลาจารปสาทกร สุนทรพิพิธธรรมจารี ตรีปิฎกบัณฑิต ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี อรัญวาสี

อดีตอุปนายกสภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ท่านมีบทบาทสำคัญในการบริหารและพัฒนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งสำคัญของคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย

สมเด็จพระญาณวโรดม เป็นพระเถระผู้ทรงคุณธรรม มีเมตตาธรรมสูง เป็นที่เคารพศรัทธาอย่างยิ่งของบรรพชิตและคฤหัสถ์ ท่านได้สร้างคุณูปการมากมายแก่พระพุทธศาสนา ทั้งในด้านการศึกษา การเผยแผ่ และการปฏิบัติธรรม

ท่านได้มรณภาพโรคหัวใจวายเฉียบพลัน สิริอายุได้ ๙๓ ปี ๘ เดือน ๙ วัน พรรษา ๗๒

๔. สมเด็จพระพุทธพจนวชิรมุนี (มนตรี คณิสฺสโร)

สมเด็จพระพุทธพจนวชิรมุนี เกิดเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๔

ท่านได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๔

ด้านการศึกษา ท่านสอบได้นักธรรมชั้นเอก (พ.ศ. ๒๕๐๓) และเปรียญธรรม ๕ ประโยค (พ.ศ. ๒๕๑๖) สำนักเรียนวัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร ต่อมาสำเร็จปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต (ศน.บ.) จากสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๑๘) และปริญญามหาบัณฑิต สาขาวรรณคดีอังกฤษ จากมหาวิทยาลัยพนารัสฮินดู ประเทศอินเดีย

ด้านการปกครองคณะสงฆ์ ท่านเคยดำรงตำแหน่งสำคัญ อาทิ รักษาการแทนเจ้าคณะจังหวัดลพบุรี - สระบุรี (ธรรมยุต) (พ.ศ. ๒๕๓๙), รองเจ้าคณะภาค ๑๑ (ธรรมยุต) (พ.ศ. ๒๕๔๕) และเจ้าคณะภาค ๑๑ (ธรรมยุต) (พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๖๒)

ปัจจุบัน สมเด็จพระพุทธพจนวชิรมุนี (มนตรี คณิสฺสโร) ดำรงตำแหน่งเป็น กรรมการมหาเถรสมาคม และ เจ้าอาวาสวัดเครือวัลย์วรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๕. สมเด็จพระมหามุนีวงศ์

สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ นามเดิม พิจิตร ถาวรสุวรรณ ฉายา ธตวณฺโณ วิทยฐานะ ป.ธ.๙, นธ.เอก. เป็นสมเด็จพระราชาคณะฝ่ายธรรมยุติกนิกาย อดีตเจ้าอาวาสวัดโสมนัสราชวรวิหาร อดีตที่ปรึกษามหาเถรสมาคม อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๑๖ - ๑๗ - ๑๘ (ธรรมยุต)

เมื่ออายุได้ ๑๕ ปี จึงขออนุญาตบรรพชา แต่มารดาบิดาไม่อนุญาต จึงขอผลัดไว้อีก ๓ ปี ในระหว่างที่รอ ๓ ปี ก็ได้ช่วยบิดามารดาทำงานอย่างขยันขันแข็ง และเตรียมตัวในการบรรพชาอย่างจริงจัง เมื่อมีเวลาว่างก็ไปอยู่ที่วัดธรรมประดิษฐ์ เพื่อเป็นการฝึกข้อวัตรปฏิบัติ จนปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ขณะอายุได้ ๑๗ ปี ก็ได้รับอนุญาตให้บรรพชาได้ โดยพระอุดมศีลคุณ (เริ่ม นนฺทิโย) วัดบุรณศิริมาตยาราม ผู้เป็นหลวงอา ในสมัยที่เป็นพระครูปลัดเถรธรรมวัฒน์ ได้นำไปฝากให้บวชที่วัดโสมนัสวิหาร โดยถวายตัวเป็นศิษย์ของพระวินัยวงศ์เวที (พวง ธมฺมธโร) ได้บรรพชาเป็นสามเณรเมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ โดยสมเด็จพระวันรัต

(จับ ฐตธมฺโม) ขณะยังเป็นพระอมรมุนี เป็นพระอุปัชฌาย์ และพระวินัยวงศ์เวที (พวง ธมฺมธโร) เป็นพระศีลาจารย์ และได้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนจนสอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค และนักธรรมชั้นเอกตั้งแต่เป็นสามเณร

เมื่ออายุได้ ๒๐ ปีบริบูรณ์ จึงได้อุปสมบท ณ วัดโสมนัสวิหาร เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๙ โดยมีสมเด็จพระวันรัต (จับ ฐตธมฺโม) ในสมัยที่ยังเป็นพระราชาคณะชั้นเทพที่พระอมรมุนี เป็นพระอุปัชฌาย์ และพระราชกวี (อำ ธมฺมทตฺโต) เป็นพระกรรมวาจาจารย์

การศึกษา

พ.ศ. ๒๔๙๙ สอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค และนักธรรมชั้นเอก

พ.ศ. ๒๕๐๐ สอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค และทรงจำปาฏิโมกข์ได้

พ.ศ. ๒๕๐๑ สอบได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค

พ.ศ. ๒๕๐๓ สอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค

พ.ศ. ๒๕๐๕ สอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค

พ.ศ. ๒๕๐๙ สอบได้เปรียญธรรม ๘ ประโยค และจบปริญญาศาสน-ศาสตรบัณฑิต (ศน.บ.) เกียรตินิยมอันดับ ๒ จากสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้รับประกาศนียบัตรชั้นสูง จากสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ (พ.ธ.ต.)

พ.ศ. ๒๕๑๒ สอบชิงทุนการศึกษาของสภามหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อไปศึกษาระดับปริญญาโทในประเทศอินเดีย และได้ทุนศึกษาขั้นปริญญาโท สาขาวรรณคดีสันสกฤต แล้วได้เดินทางไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยพาราณสี (B.H.U.) เมืองพาราณสี รัฐอุตตรประเทศ ประเทศอินเดีย เป็นเวลา ๒ ปี และได้ศึกษาภาษาฮินดี จนสามารถพูดภาษาฮินดีได้

พ.ศ. ๒๕๑๔ สอบได้ปริญญาโท (M.A.) ทางวรรณคดีสันสกฤต และสอบได้อนุปริญญาทางภาษาฮินดี (Dip. in Hindi) จากมหาวิทยาลัยพาราณสี ประเทศอินเดีย

พ.ศ. ๒๕๑๗ สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค

๖. พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ ฐตญาโณ)

พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ ฐตญาโณ) อดีตผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศราชวรวิหาร ผู้เขียนหนังสือศาสนาพุทธชื่อดังจำนวนมาก เช่น ชีวิตนี้ใครลิขิต นักศึกษาสงสัย ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา พุทธทัศน์พัฒนา เป็นต้น

พระธรรมเมธาภรณ์ นามเดิม ระแบบ พรหมพันธุ์ เกิดเมื่อวันพุธที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๗ ณ ตำบลเกาะทวด อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นบุตรของนายชวน - นางกวั้ง พรหมพันธุ์ และเป็นพี่ชายต่างมารดาของนายจตุพร พรหมพันธุ์

พระธรรมเมธาภรณ์ ได้บรรพชาเป็นสามเณรในปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ณ วัดมหิสสราราม โดยมีพระครูบริหารสังฆกิจ (เต้ง) เป็นพระอุปัชฌาย์ อยู่ศึกษาพระปริยัติธรรมจนสอบได้นักธรรมชั้นโทแล้วลาสิกขา ต่อมาได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ ณ วัดเกาะจาก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีพระครูโพธาภิรามุนี วัดสวนป่าน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพระอุปัชฌาย์ได้รับฉายาทางธรรมว่า “ฐตญาโณ”

ต่อมาได้เป็นศิษย์ของพระรัตนธัชมุนี (แบน คณฺฐาภรโณ) วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช

การศึกษา

ในเบื้องต้นจบการศึกษาชั้นมัธยม ๑ จากโรงเรียนปากพนังวิทยา อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

การศึกษาพระปริยัติสอบได้นักธรรมชั้นเอก ณ สำนักเรียนวัดเกาะจาก

สอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค ณ สำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหาร

จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จากสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

จบปริญญาโท จากประเทศอินเดีย

สมณศักดิ์

ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดพระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์ ดังนี้

๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ พระโสภณคณาภรณ์

๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่ พระราชธรรมนิเทศสรรพเขตศรัทธาปสาทกร ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพที่ พระเทพดิลกสาธกพุทธศาสน์ ปฏิภาณวาทวิศิฏฐ์ ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่ พระธรรมเมธาภรณ์ สุนทรธรรมภาณี ตรีปิฎกวจนาลังการ ศาสนภารธุราทร ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

๗. อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ

อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ (๑๓ เมษายน ๒๔๖๐ - ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๓) เป็นนักวิชาการพระพุทธศาสนาที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง และได้รับการยกย่องเป็น “บิดาแห่งมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย”

ประวัติและการศึกษา

เกิดที่ตำบลบางไทรป่า อำเภอบางปลา (ปัจจุบันคืออำเภอบางเลน) จังหวัดนครปฐม

มีชื่อเดิมว่า “บุญรอด สงวนเชื้อ” ก่อนเปลี่ยนเป็น “สุชีพ” ตามฉายาบาลี “สุชีโว” (ผู้มีชีวิตที่ดี)

สำเร็จการศึกษาเปรียญ ๙ ประโยค จากวัดกันมาตุยาราม

ได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ศึกษาวิชาสมัยใหม่ด้วยตนเอง ทั้งภาษาอังกฤษ โหราศาสตร์ ดาราศาสตร์ ภาษาสันสกฤต และภาษาปรากฤต

ผลงานและคุณูปการ

๑. ด้านการศึกษา

ริเริ่มรื้อฟื้นมหามกุฏราชวิทยาลัยในปี ๒๔๘๘ โดยเริ่มจากการเปิดสอนวิชาพระพุทธศาสนาแนวประยุกต์กับศาสตร์สมัยใหม่ที่วัดกันมาตุยาราม

ดำรงตำแหน่งเลขาธิการ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยคนแรก

จากแรงบันดาลใจนี้ ทำให้เกิดการรื้อฟื้นมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยขึ้นตามมาในปี ๒๔๙๐

ทั้งสองสถาบันได้รับการรับรองเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐอย่างสมบูรณ์ในปี ๒๕๔๐

๒. ด้านวิชาการ

เป็นพระภิกษุไทยรูปแรกที่บรรยายธรรมเป็นภาษาอังกฤษ ทำให้เกิดการติดต่อระหว่างชาวพุทธในต่างประเทศกับประเทศไทย

เป็นนักเขียนที่ผลิตผลงานทั้งในรูปหนังสือและตำราเผยแพร่ความรู้ด้านพุทธศาสนา รวมทั้งนวนิยายอิงธรรมะจำนวนมาก

เป็นผู้บุกเบิกจัดทำพจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนา

ได้รับการยกย่องว่าเป็น “พระไตรปิฎกเคลื่อนที่ หมายเลข ๑” เพราะสามารถอธิบายหลักพุทธธรรมได้อย่างละเอียดพร้อมอ้างอิงที่มาในพระไตรปิฎกอย่างแม่นยำ

๓. ด้านการสร้างบุคลากร

สร้างลูกศิษย์ผู้ชำนาญทางพระพุทธศาสนาจำนวนมาก ทั้งพระและฆราวาส

ศิษยานุศิษย์ที่มีชื่อเสียง เช่น พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ ธตฺญาโณ) พระราชญาณกวี (สุวิทย์ ปิยวิชฺโช), พระเทพปริยัติวิมล (แสวง ธมฺเมสโก), วศิน อินทสระ เป็นต้น

อาจารย์สุชีพได้รับการยอมรับเป็น “บิดาแห่งมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย” (The Father of Modern Buddhist University in Thailand) จากการเป็นผู้ริเริ่มและสานต่อมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในยุคสมัยใหม่

๘. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ แสง จันทร์งาม

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ แสง จันทร์งาม (๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๐ - ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑) เป็นนักวิชาการพระพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียง และเป็นนักศึกษาสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยรุ่นแรก

ประวัติและการศึกษา

เป็นชาวบ้านฮ่องเดื่อ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีเชื้อสายลาว

สำเร็จเปรียญธรรม ๖ ประโยค จากวัดบรมนิวาส กรุงเทพมหานคร

สำเร็จการศึกษาศาสนศาสตรบัณฑิต (ศน.บ.) รุ่นแรก จากสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๔๙๕)

ได้รับทุนจากมูลนิธิบริติช เคาน์ซิล ศึกษาต่อระดับประกาศนียบัตรภาษาอังกฤษระดับสูง ที่มหาวิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ

ได้รับทุนจากมูลนิธิเอเชีย ศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาภาษาศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน สหรัฐอเมริกา

ได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

การทำงานและตำแหน่งทางวิชาการ

เคยดำรงตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาบูรพคดี (Oriental Studies) คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เคยดำรงตำแหน่งรองคณบดีและคณบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ได้รับตำแหน่งศาสตราจารย์และศาสตราจารย์เกียรติคุณ

เป็นบรรณาธิการนิตยสารธรรมจักษุ มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย

เป็นอาจารย์พิเศษบรรยายวิชาพระพุทธศาสนาที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เป็นรองผู้อำนวยการ (ฝ่ายพระพุทธศาสนา) สถาบันเพื่อการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยพายัพ

ผลงานและเกียรติคุณ

เป็นพระนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์รูปแรกที่สามารถบรรยายธรรมเป็นภาษาอังกฤษต่อหน้าชุมนุมชน

เป็นศิษย์ใกล้ชิดของอาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ และเคยร่วมเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศ เช่น ศรีลังกา อินเดีย พม่า และมาเลเซีย

เป็นนักประพันธ์ที่มีชื่อเสียง โดยใช้นามปากกา “ธรรมโฆษ” เขียนนวนิยายอิงธรรมะหลายเรื่อง โดยเฉพาะเรื่อง “ลีลาวดี”

ได้รับการยกย่องเป็น “เพชรน้ำเอกทางพระพุทธศาสนาแห่งเมืองเหนือ” และ “นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาหมายเลข ๑ แห่งล้านนาไทย”

ได้รับรางวัลมากมาย เช่น พระราชทานเสมาทองคำ (๒๕๒๙), รางวัลครูบาศรีวิชัย (๒๕๓๖), รางวัลบุคคลดีเด่นแห่งชาติ (๒๕๕๐), รางวัลศิลปินมรดกอีสาน (๒๕๕๑), รางวัลนราธิป (๒๕๕๑) และรางวัลพุทธคุณูปการ (๒๕๕๒)

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ แสง จันทร์งาม สมรสกับคุณสะสม จันทร์งาม มีบุตร-ธิดา ๒ คน และเสียชีวิตเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑ ในวัย ๙๑ ปี

๙. อาจารย์วศิน อินทสระ ศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์

อาจารย์วศิน อินทสระ ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ พ.ศ. ๒๕๖๖ เป็นนักเขียนนวนิยายอิงธรรมะ คอลัมนิสต์และนักปาฐกถาธรรมในวงการศาสนาพุทธไทย เกิดเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๗ ที่หมู่บ้านท่าศาลา อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา บวชเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๓ ปี ที่วัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เมื่อพ.ศ. ๒๔๙๐ และอุปสมบทเป็นภิกษุเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ จนกระทั่งลาสิกขา เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๗ รวมเวลา ๑๐ ปี

การศึกษา

เตรียมประถม โรงเรียนประชาบาลบ่อทราย

ประถม โรงเรียนประชาบาลวัดชะแล้

นักธรรมตรี วัดบุปผาราม

นักธรรมโท วัดบุปผาราม
นักธรรมชั้นเอก วัดบุปผาราม
เปรียญธรรม ๗ ประโยค วัดบุปผาราม
ปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย
ปริญญาโท มหาวิทยาลัยพาราณสี
ปีพศ. ๒๕๔๕ ได้รับปริญญาศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พุทธศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

หน้าที่การงาน

อาจารย์/หัวหน้าภาควิชาปรัชญาคณะศาสนาและปรัชญา สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย
อาจารย์โรงเรียนราชินี (ปากคลองตลาด)
อาจารย์ฝ่ายปกครอง โรงเรียนพาณิชยการสีลม
อาจารย์ โรงเรียนเตรียมทหาร
หัวหน้ากองบังคับการ โรงเรียนเตรียมทหาร
บรรณารักษ์ห้องปรัชญาและศาสนา หอสมุดแห่งชาติ
อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อาจารย์พิเศษ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ที่ปรึกษาทางวิชาการประจำ มูลนิธิแผ่นดินธรรม ในพระสังฆราชูปถัมภ์
บรรณาธิการนิตยสารศุภมิตร

ผลงานทางวิชาการ

อาจารย์วศิน อินทสระผลิตหนังสือธรรมะ ออกวางขายตามท้องตลาดเป็นจำนวนมาก เช่น พระอานนท์ พุทธอนุชา พระพุทธศาสนาเถรวาท (สองเล่ม) ทางแห่งความดี พระพุทธโอวาทก่อนปรินิพพาน ความทุกข์และการดับทุกข์ สาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค อริยสัจ ๔ (ความจริงของชีวิตที่ทุกคนควรรู้และเข้าใจ) พุทธวิธีในการสอน (ตีพิมพ์ในปี ๒๕๒๔) เป็นต้น

๓.๗ บทสรุป

การสร้างจิตสำนึกความเป็น มมร เป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนานักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่มีทั้งความรู้และคุณธรรม ตามอัตลักษณ์ “บัณฑิตมีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ” ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จิตสำนึก

ความเป็น มมร ไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ แต่ต้องอาศัยการปลูกฝัง การหล่อหลอม และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

การทำความเข้าใจความหมายและความสำคัญของจิตสำนึกความเป็น มมร เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการสร้างจิตสำนึกความเป็น มมร จิตสำนึกความเป็น มมร หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ ค่านิยม และอุดมการณ์ที่สะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ของนักศึกษาและบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งหล่อหลอมจากประวัติศาสตร์ ปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจ และอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย

คุณลักษณะของบัณฑิตที่มีจิตสำนึกความเป็น มมร ประกอบด้วย คุณลักษณะด้านความรู้และปัญญา คุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรม คุณลักษณะด้านทักษะทางสังคมและการดำรงชีวิต และคุณลักษณะด้านจิตสำนึกต่อมหาวิทยาลัยและพระมหากษัตริย์ คุณลักษณะเหล่านี้สะท้อนถึงการเป็นบัณฑิตที่มีทั้งความรู้และคุณธรรม ตามอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย

การปลูกฝังค่านิยมและอุดมการณ์ตามแนวทางของมหาวิทยาลัย เป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างจิตสำนึกความเป็น มมร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้กำหนดค่านิยมหลักที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัย และมีกระบวนการปลูกฝังค่านิยมและอุดมการณ์ให้แก่นักศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

การสร้างความภาคภูมิใจในการเป็นนักศึกษาและบัณฑิตของ มมร เป็นอีกหนึ่งกระบวนการสำคัญในการสร้างจิตสำนึกความเป็น มมร การสร้างความภาคภูมิใจนี้เริ่มต้นจากการสร้างความเข้าใจในประวัติศาสตร์และความสำคัญของมหาวิทยาลัย การสร้างประสบการณ์ที่มีความหมายในรั้วมหาวิทยาลัย การสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษา บัณฑิต และมหาวิทยาลัย และการส่งเสริมการสร้างชื่อเสียงและการยอมรับในสังคม

กรณีศึกษาบุคคลต้นแบบที่มีจิตสำนึกความเป็น มมร ช่วยให้เราเห็นภาพที่เป็นรูปธรรมของการมีจิตสำนึกความเป็น มมร และเรียนรู้บทเรียนสำคัญจากประสบการณ์และความสำเร็จของบุคคลเหล่านั้น บุคคลต้นแบบเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า การมีจิตสำนึกความเป็น มมร สามารถนำไปสู่การประสบความสำเร็จในวิชาชีพและการสร้างคุณูปการให้กับสังคมและพระพุทธศาสนา

ในท้ายที่สุด การสร้างจิตสำนึกความเป็น มมร ไม่ใช่เพียงเพื่อสร้างความภาคภูมิใจและความผูกพันกับมหาวิทยาลัยเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างบัณฑิต

ที่มีคุณภาพและคุณธรรม ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ และในการสืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

๓.๘ คำถามท้ายบท

๑) จงอธิบายความหมายของคำว่า “จิตสำนึก” ตามที่ปรากฏในบทนำ และจำแนกความหมายของจิตสำนึกตามแนวคิดของนักวิชาการออกเป็นกี่ลักษณะอะไรบ้าง

เฉลย คำว่า “จิตสำนึก” ในบทนำหมายถึง พลังภายในหรือคุณค่าเบื้องลึกที่ขับเคลื่อนให้บุคคลมีเจตคติ ทัศนคติ และพฤติกรรมตามแนวทางที่ตนเชื่อถือ นักวิชาการจำแนกความหมายของจิตสำนึกออกเป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่ ๑) ความเป็นเอกัตตาหรือปัจเจกบุคคล ๒) ความมีคุณค่าสูงส่ง ๓) ความเป็นนามธรรมมีความซับซ้อน

๒) “จิตสำนึกความเป็น มมร” หมายถึงอะไร และมีความสำคัญอย่างไรต่อการดำรงอยู่และพัฒนาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เฉลย “จิตสำนึกความเป็น มมร” หมายถึง หลักคิด แนวปฏิบัติ และคุณลักษณะที่หล่อหลอมให้ผู้เรียนใน มมร ยึดถือแนวทางพระพุทธศาสนาเป็นกรอบหลักในการดำรงชีวิต และพร้อมนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชน และสังคม มีความสำคัญต่อการสร้างเอกลักษณ์ ขับเคลื่อนการเรียนรู้เชิงบูรณาการ เสริมสร้างคุณภาพบัณฑิต และสร้างความยั่งยืนในบริบทพระพุทธศาสนา

๓) จงอธิบายถึงผลดีและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นหากนักศึกษาขาด “จิตสำนึกความเป็น มมร” ต่อตัวนักศึกษาเองและต่อมหาวิทยาลัย

เฉลย หากขาดจิตสำนึกความเป็น มมร นักศึกษาอาจขาดความผูกพันและความสามัคคี ขาดจิตสำนึกต่ออุดมการณ์ของสถาบัน และอาจส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย

๔) บทความได้กล่าวถึงคุณสมบัติของนักศึกษาตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ๗ ประการ อะไรบ้าง และคุณสมบัติเหล่านี้มีความสำคัญต่อการสร้างจิตสำนึกความเป็นนักศึกษาอย่างไร

เฉลย คุณสมบัติ ๗ ประการ ได้แก่ ๑) รู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี ๒) รู้จักจัดระเบียบชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ๓) มีแรงจูงใจที่ถูกต้อง ๔) พัฒนาศักยภาพของตนให้เต็มที่ ๕) มีทัศนคติและค่านิยมที่ดี ๖) มีความกระตือรือร้นขวนขวาย ๗) รู้จักคิดพิจารณาให้เกิดปัญญา คุณสมบัติเหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นและตัวประกอบที่เกื้อหนุนต่อการศึกษาและพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสร้างจิตสำนึกความเป็นนักศึกษา

๕) จงอธิบายถึง “ค่านิยมร่วม (CORE VALUE) : M A H A M A K U T” ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และแต่ละตัวอักษรสะท้อนคุณลักษณะของนักศึกษาที่มีจิตสำนึกความเป็น มมร อย่างไร

เฉลย ค่านิยมร่วม (CORE VALUE) M A H A M A K U T ได้แก่ Morality (มีคุณธรรม), Awareness (รู้เท่าทันโลก), Highbrow (มีความชำนาญในการสอน), Analyst (สร้างทักษะสร้างสรรค์), Mindfulness (ยึดมั่นในหลักพระพุทธศาสนา), Advancement (มุ่งมั่นสู่การพัฒนา), Knowledge (ให้ความรู้ที่พัฒนาผู้คนได้), Universality (มีความเป็นสากล), Trainer (ผู้สอนหลักธรรมอันอุดม) แต่ละตัวอักษรสะท้อนคุณลักษณะที่พึงมีของนักศึกษาที่มีจิตสำนึกความเป็น มมร ในด้านต่าง ๆ ทั้งคุณธรรม ปัญญา ความรู้ และความสามารถในการประยุกต์ใช้หลักธรรม

๖) บทความได้นำเสนอคุณลักษณะ ๖ ด้านของนักศึกษาที่มีจิตสำนึกความเป็น มมร จงอธิบายแต่ละคุณลักษณะพร้อมยกตัวอย่างประกอบ

เฉลย คุณลักษณะ ๖ ด้าน ได้แก่ ๑) มีปัญญาและใฝ่รู้ (แสวงหาความรู้, คิดวิเคราะห์, ประยุกต์ใช้) ๒) มีคุณธรรมและจริยธรรม (ประพฤติศีล, มีวินัย, ซื่อสัตย์) ๓) มีเมตตาและจิตสาธารณะ (มีน้ำใจ, เสียสละ, พัฒนาความเห็นอกเห็นใจ) ๔) มีความเรียบง่ายและพอเพียง (ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง, ไม่ยึดติดวัตถุ, ดำรงชีวิตสมดุล) ๕) มีจิตสำนึกเพื่อสังคม (ตระหนักปัญหา, มุ่งสร้างสันติสุข, พร้อมรับใช้สังคม) ๖) มีภาวะผู้นำแบบธรรมาธิปไตย (นำด้วยธรรม, ส่งเสริมการมีส่วนร่วม, พัฒนาทักษะ)

๗) จงอธิบายหลักอิทธิบาทธรรม ๔ และหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ว่ามีความสำคัญอย่างไรต่อการดำรงตนตามหลักพุทธธรรมของนักศึกษา มมร

เฉลย หลักอิทธิบาทธรรม ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) มีความสำคัญในการฝึกตนให้เป็นคนมีความรู้ความสามารถและประสบความสำเร็จในการศึกษาและการทำงาน หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) มีความสำคัญในการพัฒนาตนให้เป็นผู้มีความบริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา และใจ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรม

๘) หลักสังคหวัตถุ ๔ มีความสำคัญอย่างไรในการฝึกตนให้เป็นคนมีน้ำใจ และนักศึกษา มมร สามารถนำหลักธรรมเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร

เฉลย หลักสังคหวัตถุ ๔ (ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา) มีความสำคัญในการสร้างความมีน้ำใจและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ นักศึกษา มมร สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแบ่งปัน ช่วยเหลือ พูดจาไพเราะ และวางตนเสมอต้นเสมอปลายกับผู้อื่น

๙) บทความได้กล่าวถึงคุณสมบัติสำคัญที่นักศึกษาหรือบัณฑิต มมร พึงฝึกฝนให้เป็นที่พึ่งแห่งตน และการมีกัลยาณมิตรมีบทบาทอย่างไรในกระบวนการนี้

เฉลย การฝึกตนให้เป็นที่พึ่งแห่งตนเองต้องมีเป้าหมายในการเป็นผู้ปรารภความเพียรในการกำจัดทุกข์ ๕ ประการ (มีศรัทธา ดูแลสุขภาพ มีความตรงเปิดเผย มีความพากเพียร มีปัญญา) การมีกัลยาณมิตรเป็นผู้ชี้ทางที่ถูกต้องตามหลักธรรม จะช่วยให้สามารถพึ่งตนเองได้เร็วขึ้น

๑๐) จงอธิบายถึงแนวทางการสร้างความภาคภูมิใจในการเป็นนักศึกษาและบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) อย่างน้อย ๕ แนวทาง

เฉลย แนวทางการสร้างความภาคภูมิใจ ได้แก่ ๑) การตระหนักในประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย ๒) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของมหาวิทยาลัย ๓) การแสดงออกด้วยพฤติกรรมที่สอดคล้องกับคุณค่าของมหาวิทยาลัย ๔) การยึดมั่นในอุดมการณ์แห่งพระพุทธศาสนา ๕) การยกระดับตนเองให้เป็นแบบอย่างที่ดี

๓.๙ รายการอ้างอิง

หนังสือ

Chalmers, D. J. (2020). *The conscious mind: In search of a fundamental theory.* (2nd ed.). Oxford University Press.

Damasio, A. R. (2021). *Feeling & knowing: Making minds conscious*. Pantheon Books.

Dehaene, S. (2020*). Consciousness and the brain: Deciphering how the brain codes our thoughts*. Penguin Books.

Freud, S. (2018). *The ego and the id (J. Strachey, Trans.). Dover Publications*. (Original work published 1923)

Koch, C. (2019). *The feeling of life itself: Why consciousness is widespread but can't be computed*. MIT Press.

กระทรวงสาธารณสุข. (๒๕๓๖*). หนังสือราชการเรื่องแนวทางการพัฒนาการพยาบาลด้านจิตสำนึก*. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.

ประเวศ วะสี. (๒๕๕๓). *ธรรมชาติของสรรพสิ่ง การเข้าถึงความจริงทั้งหมด*. กรุงเทพฯ: กรีน - ปัญญาญาณ.

ประเวศ วะสี. (๒๕๖๔). *จิตสำนึกสาธารณะกับการพัฒนาสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

พรจันทร์ สุวรรณชาติ. (๒๕๓๓). พยาบาลกับการดูแลบุคคล. ใน อ. วีระฉัตร (บ.ก.), *การพยาบาลในมิติจิตสำนึก*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

พระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (๒๕๓๙). *พุทธธรรมกับปรัชญาการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัฒน์*. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๒๕). *พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค เล่มที่ ๑๙*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๖๔). *แผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๕–๒๕๖๙*. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๒๕). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๕๔). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

ศุภลักษณ์ ทัดศรี และอารยา พรายแย้ม. (๒๕๕๔). *จิตสำนึกในชีวิตประจำวัน*. กรุงเทพฯ: คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุมน อมรวิวัฒน์. (๒๕๖๒). *การพัฒนาจิตสำนึกทางจริยธรรมในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิทยานิพนธ์

ณัฐวรรณ คำแสน. (๒๕๔๐). *ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทการสอนการพยาบาลจิตสำนึกของอาจารย์ ความผาสุกทางจิตสำนึกของนักศึกษา กับพฤติกรรมการพยาบาลจิตสำนึกตามการรายงานของนักศึกษา วิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุบผา ชอบใช้. (๒๕๔๓). *ความสามารถทางการพยาบาลในการดูแลผู้ป่วยในมิติจิตสำนึก* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหิดล.

วารสาร

Nagel, T. (1974). What is it like to be a bat? *The Philosophical Review*, *83*(4), 435–450. https://doi.org/10.2307/2183914

จรัล มะลูลีม. (๒๕๖๓). จิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ๑๒*(๒), ๔๕–๖๒.

จริยาวัตร คมพยัคฆ์. (๒๕๓๑). แรงสนับสนุนทางสังคม มโนทัศน์และการนำไปใช้. *วารสารพยาบาลศาสตร์,* ๖(๒), ๙๖ - ๑๐๖.

สมพร รุ่งเรืองกลกิจ. (๒๕๓๓). ความต้องการทางจิตสำนึกพยาบาลสามารถตอบสนองได้อย่างไร. *วารสารคณะพยาบาลศาสตร์, ๑๓*(๔), ๑ - ๘.

แผนการสอนประจำบทที่ ๔ การพัฒนาบุคลิกภาพ แบบ มมร สู่ความเป็นสากล

๑. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes: PLOs)

PLO ๑ รอบรู้ในศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อไปพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ

๒. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา (Course Learning Outcomes: CLOs)

CLO ๒ เข้าใจการสร้างจิตสำนึกความเป็น มมร การพัฒนาบุคลิกภาพและความเป็นสากลแบบ มมร

๓. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับบทเรียน (Lesson Learning Outcomes: LLOs)

LLO ๔.๑ อธิบายแนวคิดการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพุทธธรรมได้

LLO ๔.๒ จำแนกองค์ประกอบของการพัฒนาบุคลิกภาพภายในและภายนอกตามอัตลักษณ์ มมร ได้

LLO ๔.๓ บรรยายทักษะการสื่อสารและการนำเสนอในบริบทสากลได้

LLO ๔.๔ อธิบายแนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพและความเป็นสากลแบบ มมร บนพื้นฐานของพระพุทธศาสนาได้

LLO ๔.๕ ระบุหลักการปรับตัวและการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมได้

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

๔.๑ การบรรยายแบบปฏิสัมพันธ์

๑) ผู้สอนบรรยายแนวคิดการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพุทธธรรม เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

๒) ผู้สอนนำเสนอองค์ประกอบของการพัฒนาบุคลิกภาพภายในและภายนอกตามอัตลักษณ์ มมร

๓) ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลิกภาพและความเป็นสากลบนพื้นฐานพระพุทธศาสนา

๔) ผู้สอนใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับตัวในสังคมพหุวัฒนธรรม

๔.๒ กิจกรรม Active Learning

๑) Role Playing จัดสถานการณ์จำลองเกี่ยวกับการสื่อสารและการนำเสนอในบริบทสากล ให้ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมติและได้รับข้อเสนอแนะจากเพื่อนและผู้สอน

๒) Case Study ให้ผู้เรียนศึกษากรณีตัวอย่างของบุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบ มมร ในบริบทสากล และอภิปรายร่วมกัน

๓) Mirror Exercise กิจกรรมสำรวจบุคลิกภาพภายนอกโดยให้ผู้เรียนฝึกการแต่งกาย ท่าทาง การแสดงออกที่เหมาะสมตามอัตลักษณ์ มมร

๔) Cultural Simulation จัดกิจกรรมจำลองสถานการณ์การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ให้ผู้เรียนฝึกการปรับตัวและแก้ไขปัญหา

๕. วิธีการวัดผลประเมินผล

๑) แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพุทธธรรม (๒๐%)

๒) การประเมินการนำเสนอในกิจกรรม Role Playing ด้านการสื่อสารในบริบทสากล (๒๕%)

๓) การประเมินการมีส่วนร่วมในกิจกรรม Cultural Simulation (๒๐%)

๔) แบบบันทึกการเรียนรู้สะท้อนความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลิกภาพและความเป็นสากลแบบ มมร (๒๐%)

๕) การสังเกตพฤติกรรมการพัฒนาบุคลิกภาพภายนอกจากกิจกรรม Mirror Exercise (๑๕%)

๖. สื่อการสอน

๑) เอกสารประกอบการสอนเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพุทธธรรม

๒) วีดิทัศน์แสดงตัวอย่างการพัฒนาบุคลิกภาพภายในและภายนอกตามอัตลักษณ์ มมร

๓) บทบาทสมมติสำหรับกิจกรรม Role Playing ด้านการสื่อสารในบริบทสากล

๔) กรณีศึกษาของบุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบ มมร ในบริบทสากล

บทที่ ๔ การพัฒนาบุคลิกภาพ แบบ มมร สู่ความเป็นสากล

บทนำ

ในโลกยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีการเชื่อมโยงกันอย่างไร้พรมแดน การพัฒนาบุคลิกภาพที่สอดคล้องกับบริบทสากลกลายเป็นความจำเป็นสำหรับทุกองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการศึกษาที่มีบทบาทในการผลิตบัณฑิตเพื่อรับใช้สังคมและประเทศชาติ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในฐานะสถาบันการศึกษาที่มีรากฐานอันแข็งแกร่งทางพระพุทธศาสนาและมีประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่าหนึ่งศตวรรษ จึงมีความท้าทายเฉพาะในการพัฒนาบุคลิกภาพที่รักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมไว้ ขณะเดียวกันก็ต้องก้าวสู่ความเป็นสากลอย่างมั่นคงและสง่างาม

บุคลิกภาพแบบ มมร มีลักษณะเฉพาะที่หล่อหลอมจากหลักพุทธธรรม ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมองค์กรที่สั่งสมมายาวนาน โดยมีรากฐานสำคัญจากปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่ว่า “ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา” (Academic Excellence based on Buddhism) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการบูรณาการระหว่างความรู้ทางวิชาการและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อันเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของสถาบัน บุคลิกภาพนี้แสดงออกผ่านการวางตัว การสื่อสาร กิริยามารยาท และทัศนคติของบุคลากรและนักศึกษาที่มีความสำรวม มีสติ มีปัญญา และมีความเมตตากรุณา

อย่างไรก็ตาม ในยุคโลกาภิวัตน์ที่การแข่งขันทางการศึกษามีความเข้มข้นและมาตรฐานสากลเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ การพัฒนาบุคลิกภาพแบบ มมร สู่ความเป็นสากลจึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง การก้าวสู่ความเป็นสากลนี้ไม่ได้หมายถึงการละทิ้งรากเหง้าหรืออัตลักษณ์ดั้งเดิม แต่เป็นการเสริมสร้างและต่อยอดให้บุคลิกภาพแบบ มมร สามารถปรับตัวและเป็นที่ยอมรับในเวทีนานาชาติ สามารถสื่อสารและทำงานร่วมกับผู้คนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และสามารถนำเสนอคุณค่าของพระพุทธศาสนาในรูปแบบที่ร่วมสมัยและเข้าถึงได้ในระดับสากล

การพัฒนาบุคลิกภาพแบบ มมร สู่ความเป็นสากลจึงเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทั้งในมิติของอัตลักษณ์องค์กร หลักพุทธธรรม และบริบทของสังคมโลก เป็นการสร้างสมดุลระหว่างการรักษาคุณค่าดั้งเดิมกับการเปิดรับแนวคิดและวิธีปฏิบัติใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับยุคสมัย เป็นการผสาน

ความเป็นไทยกับความเป็นสากล และเป็นการแสดงให้เห็นว่าหลักพุทธธรรมนั้นมีความเป็นสากลในตัวเองและสามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกบริบทของสังคมโลก

๔.๑ แนวคิดการพัฒนาบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สะท้อนตัวตนของแต่ละบุคคล ครอบคลุมทั้งลักษณะภายนอกที่สามารถมองเห็นได้และลักษณะภายในที่แสดงออกผ่านพฤติกรรม ความคิด และทัศนคติ การพัฒนาบุคลิกภาพจึงเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านการทำงาน การเข้าสังคม หรือการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น บทความนี้มุ่งนำเสนอแนวคิดการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างละเอียด โดยครอบคลุมทั้งทฤษฎีทางจิตวิทยา แนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพในมิติต่าง ๆ ตลอดจนกลยุทธ์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน (Allport, ๑๙๖๑; Robbins & Judge, ๒๐๑๙)

ความหมายและองค์ประกอบของบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพ (Personality) หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลที่แสดงออกทั้งทางร่างกาย ความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม ซึ่งมีผลต่อการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสังคม โดยบุคลิกภาพมีองค์ประกอบสำคัญ ๒ ส่วน ได้แก่ บุคลิกภาพภายนอก (External Personality) และบุคลิกภาพภายใน (Internal Personality) (McAdams & Pals, ๒๐๐๖)

บุคลิกภาพภายนอก บุคลิกภาพภายนอกเป็นสิ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ ประกอบด้วย

๑. รูปร่างหน้าตา โครงสร้างทางกายภาพที่ติดตัวมาแต่กำเนิด

๒. การแต่งกาย การเลือกเครื่องแต่งกายที่เหมาะสมกับกาลเทศะ

๓. การแสดงออกทางสีหน้าและท่าทาง การใช้อวัจนภาษาในการสื่อสาร

๔. การพูด น้ำเสียง จังหวะ และลีลาในการพูด

๕. สุขอนามัย ความสะอาดและการดูแลสุขภาพร่างกาย

บุคลิกภาพภายใน บุคลิกภาพภายในเป็นลักษณะที่อยู่ภายในจิตใจ ประกอบด้วย

๑. ความคิด กระบวนการคิด การวิเคราะห์ และการตัดสินใจ

๒. ทัศนคติ มุมมองและความเชื่อที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ

๓. ค่านิยม สิ่งที่บุคคลให้ความสำคัญและยึดถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

๔. อารมณ์ ความรู้สึกและการควบคุมอารมณ์

๕. แรงจูงใจ สิ่งที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม

การพัฒนาบุคลิกภาพที่สมบูรณ์จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทั้งบุคลิกภาพภายนอกและภายใน เพื่อให้เกิดความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน (Feist & Feist, ๒๐๑๘)

ทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพ

การทำความเข้าใจทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพจะช่วยให้เข้าใจพื้นฐานของการพัฒนาบุคลิกภาพได้อย่างลึกซึ้ง ทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

๑. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ (Freud's Psychoanalytic Theory) ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) เสนอว่าบุคลิกภาพประกอบด้วย ๓ ส่วน ได้แก่ อิด (Id) อีโก้ (Ego) และซุปเปอร์อีโก้ (Superego) โดยอิดเป็นส่วนที่ทำงานตามหลักความพึงพอใจ อีโก้ทำหน้าที่ควบคุมอิดให้แสดงออกอย่างเหมาะสมตามความเป็นจริง และซุปเปอร์อีโก้เป็นส่วนที่ทำหน้าที่ตามหลักศีลธรรมและค่านิยมทางสังคม การพัฒนาบุคลิกภาพตามแนวคิดนี้จึงเน้นการสร้างสมดุลระหว่างองค์ประกอบทั้งสาม (Freud, ๑๙๒๓/๑๙๖๑)

๒. ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) เสนอว่ามนุษย์มีความต้องการเป็นลำดับขั้น เริ่มจากความต้องการพื้นฐานทางกายภาพไปจนถึงความต้องการความสำเร็จสูงสุดในชีวิต (Self-actualization) การพัฒนาบุคลิกภาพตามแนวคิดนี้จึงมุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการในแต่ละขั้นอย่างเหมาะสม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ (Maslow, ๑๙๕๔/๑๙๗๐)

๓. ทฤษฎีบุคลิกภาพห้าองค์ประกอบ (Big Five Personality Traits) ทฤษฎีนี้เสนอว่าบุคลิกภาพประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบหลัก ได้แก่

๑) ความเปิดรับประสบการณ์ (Openness to Experience) ความสนใจในสิ่งใหม่ ความคิดสร้างสรรค์

๒) ความมีสติรู้ผิดชอบ (Conscientiousness) ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ

๓) ความแสดงตัว (Extraversion) ความชอบเข้าสังคม ความกระตือรือร้น

๔) ความเป็นมิตร (Agreeableness) ความเห็นอกเห็นใจ ความร่วมมือ

๕) ความมั่นคงทางอารมณ์ (Neuroticism) การควบคุมอารมณ์ ความวิตกกังวล

การพัฒนาบุคลิกภาพตามแนวคิดนี้จึงเน้นการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในแต่ละองค์ประกอบ (Costa & McCrae, ๑๙๙๒)

๔. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) เสนอว่าบุคลิกภาพเกิดจากการเรียนรู้ผ่านการสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมของผู้อื่น การพัฒนาบุคลิกภาพตามแนวคิดนี้จึงให้ความสำคัญกับการเลือกต้นแบบที่ดีและการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ทางสังคม (Bandura, ๑๙๗๗)

แนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพภายนอก

การพัฒนาบุคลิกภาพภายนอกเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ เนื่องจากเป็นสิ่งที่ผู้อื่นสามารถสังเกตเห็นได้ในทันที แนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพภายนอกมีดังนี้

๑. การดูแลรูปร่างและสุขภาพ การมีสุขภาพที่ดีเป็นพื้นฐานสำคัญของบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งสามารถทำได้โดย ๑) การออกกำลังกายสม่ำเสมอ ช่วยเสริมสร้างสุขภาพ ทำให้ร่างกายแข็งแรงมีท่วงท่าที่สง่างาม ๒) การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ส่งผลต่อสุขภาพผิวพรรณและสุขภาพโดยรวม ๓) การพักผ่อนอย่างเพียงพอ ช่วยให้ร่างกายฟื้นฟูและมีความสดชื่น ๔) การดูแลสุขอนามัยส่วนบุคคล ความสะอาดของร่างกาย เสื้อผ้า และเครื่องใช้ส่วนตัว (Dior, ๒๐๑๘)

๒. การแต่งกาย การแต่งกายเป็นการสื่อสารอัตลักษณ์และภาพลักษณ์ของตนเองต่อผู้อื่น ๑) ควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับกาลเทศะ เลือกเครื่องแต่งกายให้เหมาะสมกับโอกาสและสถานที่ ๒) ความเหมาะสมกับรูปร่างควรเลือกเสื้อผ้าที่เข้ากับสัดส่วนและโทนสีผิว ๓) ความสะอาดเรียบร้อย เสื้อผ้าควรสะอาด รีดเรียบ ไม่มีรอยเปื้อน ๔) การเลือกเครื่องประดับและอุปกรณ์เสริม ควรเลือกให้เหมาะสมและไม่มากเกินไป (Woodall & Constantine, ๒๐๑๙)

๓. การพัฒนาท่วงท่าและการเคลื่อนไหว ท่วงท่าและการเคลื่อนไหวสะท้อนถึงความมั่นใจและบุคลิกภาพ สามารถพัฒนาได้โดย ๑) การฝึกยืนตรง ศีรษะตั้งตรง ไหล่ผ่อนคลาย หลังตรง ๒) การฝึกเดินอย่างมั่นใจ เดินด้วยจังหวะที่พอเหมาะ ไม่เร็วหรือช้าเกินไป ๓) การนั่งอย่างสง่างาม หลังตรง ไม่นั่งหลังค่อม ๔) การฝึกการเคลื่อนไหวที่คล่องแคล่ว ฝึกการทรงตัวและการเคลื่อนไหวที่นุ่มนวล (Cuddy, ๒๐๑๕)

๔. การพัฒนาทักษะการพูดและการสื่อสาร การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญของบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งสามารถพัฒนาได้ดังนี้ ๑) การฝึกพูดชัดถ้อยชัดคำ ออกเสียงให้ชัดเจน ไม่พูดเร็วหรือช้าเกินไป ๒) การใช้น้ำเสียงที่

เหมาะสม ปรับระดับเสียงให้เหมาะกับสถานการณ์และสถานที่ ๓) การฝึกทักษะการฟังอย่างตั้งใจ แสดงความสนใจในสิ่งที่ผู้อื่นพูด ไม่พูดแทรก ๔) การใช้ภาษากายที่เหมาะสม การสบตา การแสดงออกทางสีหน้า และการใช้มือประกอบการพูด ๕) การพัฒนาคลังคำศัพท์ เพิ่มพูนความรู้ด้านภาษาเพื่อการสื่อสารที่หลากหลาย (Carnegie, ๒๐๑๙)

๕. การแสดงออกทางสีหน้าและอวัจนภาษา อวัจนภาษาเป็นการสื่อสารที่ไม่ใช้คำพูด แต่มีผลต่อความประทับใจอย่างมาก ได้แก่ ๑) การฝึกยิ้มอย่างจริงใจ ยิ้มที่เกิดจากความรู้สึกจริงจะแสดงออกทั้งทางปากและดวงตา ๒) การแสดงออกทางสีหน้าที่เหมาะสม สอดคล้องกับอารมณ์และสถานการณ์ ๓) การใช้ภาษากายที่เปิดเผย หลีกเลี่ยงการกอดอก การนั่งหลังค่อม หรือท่าทางที่แสดงถึงการปิดกั้น ๔) การสบตาอย่างเหมาะสม แสดงถึงความมั่นใจและความจริงใจ แต่ไม่จ้องนานเกินไปจนทำให้อีกฝ่ายอึดอัด (Navarro, ๒๐๑๘)

แนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพภายใน

การพัฒนาบุคลิกภาพภายในเป็นรากฐานสำคัญที่จะส่งผลต่อการแสดงออกทางบุคลิกภาพภายนอก แนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพภายในมีดังนี้

๑. การพัฒนาความคิดเชิงบวก ความคิดเชิงบวกช่วยสร้างมุมมองที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งสามารถพัฒนาได้โดย ๑) การฝึกมองหาข้อดีในทุกสถานการณ์ แม้ในสถานการณ์ที่ยากลำบาก ก็สามารถหาบทเรียนหรือโอกาสได้ ๒) การตระหนักรู้และปรับเปลี่ยนความคิดเชิงลบ สังเกตเมื่อเกิดความคิดเชิงลบและพยายามปรับมุมมองใหม่ ๓) การฝึกกล่าวคำยืนยันเชิงบวกกับตนเอง เช่น “ฉันมีความสามารถ” “ฉันสามารถเผชิญกับความท้าทายได้” ๔) การเรียนรู้จากความล้มเหลว มองความล้มเหลวเป็นโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนา (Seligman, ๒๐๑๘)

๒. การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) เป็นความสามารถในการรับรู้ เข้าใจ และจัดการกับอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น ซึ่งสามารถพัฒนาได้โดย ๑) การตระหนักรู้อารมณ์ของตนเอง รู้ว่าตนเองกำลังรู้สึกอย่างไรและเพราะเหตุใด ๒) การควบคุมอารมณ์ไม่แสดงอารมณ์รุนแรงหรือเกินกว่าเหตุ ๓) การเอาใจเขามาใส่ใจเรา เข้าใจความรู้สึกและมุมมองของผู้อื่น ๔) การจัดการความสัมพันธ์ สร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น (Goleman, ๒๐๒๐)

๓. การพัฒนาค่านิยมและจริยธรรม ค่านิยมและจริยธรรมเป็นหลักยึดในการดำเนินชีวิตที่ส่งผลต่อการตัดสินใจและพฤติกรรม ซึ่งสามารถพัฒนาได้โดย

๑) การกำหนดค่านิยมหลักของตนเอง ระบุสิ่งที่ตนเองให้ความสำคัญและยึดถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ๒) การดำเนินชีวิตตามค่านิยมที่กำหนด ตัดสินใจและแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมของตนเอง ๓) การพัฒนาความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ ยอมรับผลของการกระทำของตนเอง ๔) การเคารพสิทธิและความคิดเห็นของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างและหลากหลาย (Peterson & Seligman, ๒๐๐๔)

๔. การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา ความสามารถในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาช่วยให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถพัฒนาได้โดย ๑) การฝึกคิดอย่างมีวิจารณญาณ พิจารณาข้อมูลอย่างรอบด้านก่อนตัดสินใจ ๒) การฝึกมองปัญหาจากหลายมุมมอง พยายามเข้าใจสถานการณ์จากมุมมองที่แตกต่าง ๓) การพัฒนาทักษะการตัดสินใจ ชั่งน้ำหนักข้อดีและข้อเสียอย่างรอบคอบ ๔) การฝึกความคิดสร้างสรรค์ คิดนอกกรอบและหาวิธีการใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหา (De Bono, ๒๐๑๗)

๕. การพัฒนาความมั่นใจในตนเอง ความมั่นใจในตนเองเป็นพื้นฐานสำคัญของบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งสามารถพัฒนาได้โดย ๑) การรู้จักและยอมรับตนเอง เข้าใจจุดแข็งและจุดอ่อนของตนเอง ๒) การตั้งเป้าหมายและบรรลุความสำเร็จ เริ่มจากเป้าหมายเล็ก ๆ และค่อย ๆ เพิ่มความท้าทาย ๓) การฝึกแสดงความคิดเห็นและยืนยันสิทธิของตนเอง กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ๔) การพัฒนาทักษะและความสามารถ เรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (Dweck, ๒๐๑๖)

กลยุทธ์การพัฒนาบุคลิกภาพในบริบทต่าง ๆ

การพัฒนาบุคลิกภาพควรปรับให้เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ที่แตกต่างกัน ดังนี้

๑. การพัฒนาบุคลิกภาพในบริบทการทำงาน บุคลิกภาพที่ดีในที่ทำงานช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและโอกาสความก้าวหน้าในอาชีพ ควรพัฒนาบุคลิกภาพในบริบทการทำงาน ดังนี้ ๑) การแต่งกายให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมองค์กร ศึกษาและปฏิบัติตามแนวทางการแต่งกายขององค์กร ๒) การพัฒนาทักษะการสื่อสารเชิงธุรกิจ การนำเสนอ การเขียนอีเมล การประชุม ๓) การแสดงออกถึงความเป็นมืออาชีพ ตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบ และมีจรรยาบรรณ ๔) การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ พัฒนาทักษะการสร้างเครือข่ายและรักษาความสัมพันธ์ทางวิชาชีพ (Sandberg, ๒๐๑๗)

๒. การพัฒนาบุคลิกภาพในบริบททางสังคม บุคลิกภาพที่ดีในสังคมช่วยสร้างความประทับใจและความสัมพันธ์ที่ดี ควรพัฒนาบุคลิกภาพในบริบททาง

สังคม ดังนี้ ๑) การพัฒนาทักษะการสนทนา รู้จักเริ่มต้นและดำเนินการสนทนาอย่างน่าสนใจ ๒) การเรียนรู้มารยาททางสังคม การทักทาย การแนะนำตัว การรับประทานอาหาร ๓) การแสดงความสนใจในผู้อื่น ถามคำถามและฟังอย่างตั้งใจ ๔) การสร้างอารมณ์ขัน รู้จักใช้อารมณ์ขันอย่างเหมาะสมเพื่อสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลาย (Post, ๒๐๒๑)

๓. การพัฒนาบุคลิกภาพในบริบทครอบครัว บุคลิกภาพที่ดีในครอบครัวช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่อบอุ่นและมั่นคง ควรพัฒนาบุคลิกภาพในบริบทครอบครัว ดังนี้ ๑) การพัฒนาทักษะการสื่อสารที่เปิดเผยและจริงใจ แสดงความรู้สึกและความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา ๒) การแสดงความเคารพและให้เกียรติสมาชิกในครอบครัว รับฟังและเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง ๓) การพัฒนาความอดทนและการให้อภัย เข้าใจและยอมรับข้อบกพร่องของกันและกัน ๔) การแสดงความรักและความห่วงใย ใช้ทั้งคำพูดและการกระทำเพื่อแสดงความรัก (Gottman & Silver, ๒๐๑๕)

เทคนิคและวิธีการพัฒนาบุคลิกภาพในชีวิตประจำวัน

การพัฒนาบุคลิกภาพเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องอาศัยความพยายามและความสม่ำเสมอ เทคนิคและวิธีการที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวันมีดังนี้

๑. การฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ การพัฒนาบุคลิกภาพต้องอาศัยการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นนิสัย ดังนี้ ๑) การกำหนดเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาว ตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนและวัดผลได้ ๒) การสร้างแผนพัฒนาตนเอง กำหนดขั้นตอนและกิจกรรมที่จะทำเพื่อบรรลุเป้าหมาย ๓) การติดตามความก้าวหน้า บันทึกพัฒนาการและปรับปรุงแผนตามความเหมาะสม ๔) การให้รางวัลตนเองเมื่อบรรลุเป้าหมายย่อยเพื่อสร้างแรงจูงใจ (Clear, ๒๐๑๘)

๒. การขอความคิดเห็นและคำแนะนำ การรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่นช่วยให้เห็นจุดที่ควรปรับปรุง ดังนี้ ๑) การขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ เช่น ครูสอนการพูด ที่ปรึกษาด้านภาพลักษณ์ ๒) การขอความคิดเห็นจากคนใกล้ชิด ครอบครัวหรือเพื่อนที่ไว้ใจ ๓) การเปิดใจรับฟังคำวิจารณ์ มองคำวิจารณ์เป็นโอกาสในการพัฒนา ๔) การสังเกตปฏิกิริยาของผู้อื่น สังเกตว่าผู้อื่นตอบสนองต่อบุคลิกภาพของเราอย่างไร (Stone & Heen, ๒๐๑๕)

๓. การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง การสะท้อนตนเองช่วยให้เข้าใจตนเองมากขึ้นและระบุจุดที่ต้องการพัฒนา ดังนี้ ๑) การจดบันทึกประจำวัน บันทึกความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของตนเอง ๒) การบันทึกวิดีโอหรือเสียง

บันทึกการพูดหรือการนำเสนอเพื่อวิเคราะห์และปรับปรุง ๓) การใช้เทคนิคการทบทวนตนเอง ทบทวนเหตุการณ์ในแต่ละวันและวิเคราะห์การแสดงออกของตนเอง ๔) การตั้งคำถามกับตนเอง เช่น “ฉันแสดงออกอย่างไรในสถานการณ์นี้?” “ฉันสามารถทำอะไรได้ดีกว่านี้?” (Eurich, ๒๐๑๗)

๔. การเรียนรู้จากต้นแบบ การมีต้นแบบช่วยให้มีแนวทางในการพัฒนาบุคลิกภาพ ดังนี้ ๑) การศึกษาบุคลิกภาพของผู้ที่ประสบความสำเร็จ สังเกตวิธีการพูด การแสดงออก และการปฏิบัติตัว ๒) การอ่านหนังสือหรือบทความเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลิกภาพ เรียนรู้แนวคิดและเทคนิคใหม่ ๆ ๓) การเข้าร่วมการอบรมหรือสัมมนา เรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น ๔) การดูวิดีโอหรือฟังพอดแคสต์ เรียนรู้เทคนิคและแนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพ (Maxwell, ๒๐๑๙)

๕. การใช้เทคโนโลยีและแอปพลิเคชัน เทคโนโลยีสมัยใหม่สามารถช่วยในการพัฒนาบุคลิกภาพได้ ดังนี้ ๑) แอปพลิเคชันฝึกการพูดในที่สาธารณะ ช่วยฝึกทักษะการนำเสนอและการพูด ๒) แอปพลิเคชันจัดการความเครียดและสมาธิ ช่วยควบคุมอารมณ์และจิตใจ ๓) แอปพลิเคชันติดตามพฤติกรรมและนิสัย ช่วยสร้างนิสัยที่ดีและติดตามความก้าวหน้า ๔) แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ เรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคลิกภาพ (Eyal, ๒๐๑๙)

ความท้าทายและอุปสรรคในการพัฒนาบุคลิกภาพ

การพัฒนาบุคลิกภาพอาจพบกับความท้าทายและอุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ที่จะเอาชนะ

๑. ความกลัวและความไม่มั่นใจ ความกลัวและความไม่มั่นใจเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพ ดังนี้ ๑) ความกลัวการถูกวิจารณ์ กลัวว่าผู้อื่นจะไม่ยอมรับหรือวิจารณ์การเปลี่ยนแปลง ๒) ความกลัวความล้มเหลว กลัวว่าจะไม่สามารถพัฒนาได้ตามที่ตั้งใจ ๓) ความไม่มั่นใจในตนเอง ไม่เชื่อว่าตนเองมีความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลง ๔) แนวทางการเอาชนะ เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงเล็ก ๆ สร้างความสำเร็จทีละขั้น และให้กำลังใจตนเอง (Brown, ๒๐๑๘)

๒. นิสัยและพฤติกรรมเดิม นิสัยและพฤติกรรมเดิมที่ฝังรากลึกอาจเป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลง ดังนี้ ๑) ความเคยชินกับพฤติกรรมเดิม ยากที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ทำมานาน ๒) การขาดความตระหนักรู้ ไม่รู้ตัวว่ากำลังแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ๓) การกลับไปสู่พฤติกรรมเดิมเมื่อเผชิญความเครียด มักกลับไปสู่นิสัยเดิมในสถานการณ์ที่กดดัน ๔) แนวทางการเอาชนะ สร้าง

ความตระหนักรู้ ฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ และสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลง (Duhigg, ๒๐๑๖)

๓. อิทธิพลจากสภาพแวดล้อมและสังคม สภาพแวดล้อมและสังคมอาจส่งผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ ดังนี้ ๑) อิทธิพลจากครอบครัวและเพื่อน อาจไม่สนับสนุนหรือเข้าใจการเปลี่ยนแปลง ๒) วัฒนธรรมและค่านิยมทางสังคม อาจขัดแย้งกับบุคลิกภาพที่ต้องการพัฒนา ๓) ความกดดันจากสังคม ความคาดหวังจากสังคมอาจสร้างความกดดัน ๔) แนวทางการเอาชนะ เลือกสภาพแวดล้อมที่สนับสนุน สร้างเครือข่ายที่เข้าใจ และมั่นคงในเป้าหมายของตนเอง (Cain, ๒๐๑๖)

การพัฒนาบุคลิกภาพเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและต้องอาศัยความมุ่งมั่น ความอดทน และการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ บุคลิกภาพที่ดีไม่ได้หมายถึงการเป็นคนที่สมบูรณ์แบบ แต่หมายถึงการเป็นคนที่รู้จักและยอมรับตนเอง มีความมั่นใจ สามารถแสดงออกได้อย่างเหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น

การพัฒนาบุคลิกภาพควรครอบคลุมทั้งบุคลิกภาพภายนอกและภายในโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม การเข้าใจทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพจะช่วยให้เข้าใจตนเองและผู้อื่นมากขึ้น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาบุคลิกภาพที่มีประสิทธิภาพ

ในท้ายที่สุด การพัฒนาบุคลิกภาพไม่ใช่เพียงเพื่อสร้างความประทับใจให้กับผู้อื่น แต่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง เพิ่มความมั่นใจ และสร้างความสุขในการดำเนินชีวิต บุคลิกภาพที่ดีจะช่วยให้สามารถแสดงศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่และประสบความสำเร็จในทุกด้านของชีวิต (Rogers, ๒๐๑๗)

๔.๒ แนวคิดการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพุทธธรรม

การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพุทธธรรมเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม โดยให้ความสำคัญทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับหลักไตรสิกขา อันเป็นหลักการพื้นฐานในการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์, ๒๕๕๙) การพัฒนาบุคลิกภาพในบริบทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จึงมีลักษณะเฉพาะที่ผสมผสานระหว่างหลักพุทธธรรมกับความเป็นสากล

๔.๒.๑ หลักไตรสิกขากับการพัฒนาบุคลิกภาพ

หลักไตรสิกขา ประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพุทธธรรม (พระธรรมปิฎก, ๒๕๖๐) โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. ศีล (อธิศีลสิกขา) การพัฒนาด้านพฤติกรรม การแสดงออกทางกายและวาจาที่เหมาะสม การมีระเบียบวินัย และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างสันติ ศีลเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาบุคลิกภาพภายนอกที่สามารถสังเกตเห็นได้ การฝึกฝนในระดับศีลจะช่วยให้บุคคลมีพฤติกรรมที่เหมาะสม มีมารยาททางสังคมที่ดีงาม และสามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องตามกาลเทศะ

๒. สมาธิ (อธิจิตตสิกขา) การพัฒนาด้านจิตใจ การฝึกฝนจิตให้มีความมั่นคง เข้มแข็ง มีสมาธิ และมีคุณธรรม เช่น ความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา สมาธิเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพภายใน ซึ่งจะส่งผลต่อการแสดงออกทางบุคลิกภาพภายนอก บุคคลที่มีจิตใจมั่นคง มีสมาธิ จะสามารถควบคุมอารมณ์และการแสดงออกได้อย่างเหมาะสม มีความมั่นใจในตนเอง และมีความสุขุมรอบคอบ

๓. ปัญญา (อธิปัญญาสิกขา) การพัฒนาด้านปัญญา การรู้เท่าทันความเป็นจริงของชีวิตและโลก การมีวิจารณญาณในการตัดสินใจ และการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ปัญญาเป็นองค์ประกอบสูงสุดในการพัฒนาบุคลิกภาพ เพราะช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัวและพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ บุคคลที่มีปัญญาจะสามารถเข้าใจตนเองและผู้อื่น มีทักษะในการสื่อสารและการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์

การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักไตรสิกขานี้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและเชื่อมโยงกัน โดยศีลเป็นพื้นฐานให้เกิดสมาธิ และสมาธิเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา ในขณะเดียวกัน ปัญญาก็จะช่วยส่งเสริมให้การรักษาศีลและการฝึกสมาธิมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๔.๒.๒ หลักภาวนา ๔ กับการพัฒนาบุคลิกภาพ

นอกจากหลักไตรสิกขาแล้ว หลักภาวนา ๔ ยังเป็นอีกหนึ่งแนวคิดสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพุทธธรรม (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, ๒๕๕๙) โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. กายภาวนา การพัฒนาทางกาย การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ การดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง และการมีบุคลิกภาพ

ทางกายที่ดี เช่น การแต่งกาย การยืน การเดิน การนั่ง และการแสดงออกทางกายที่เหมาะสม

๒. ศีลภาวนา การพัฒนาทางสังคม การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การมีระเบียบวินัย และการประพฤติตนอยู่ในกรอบของศีลธรรมและจริยธรรม ศีลภาวนาช่วยให้บุคคลมีบุคลิกภาพทางสังคมที่ดี สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และได้รับการยอมรับจากสังคม

๓. จิตภาวนา การพัฒนาทางจิตใจ การฝึกฝนจิตให้มีคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพที่ดี เช่น การมีความเมตตา กรุณา มีความเข้มแข็งมั่นคง มีสมาธิ และมีความสุขที่ไม่ต้องพึ่งพาวัตถุภายนอก จิตภาวนาช่วยให้บุคคลมีบุคลิกภาพทางอารมณ์ที่มั่นคง สามารถควบคุมอารมณ์และการแสดงออกได้อย่างเหมาะสม

๔. ปัญญาภาวนา การพัฒนาทางปัญญา การฝึกฝนปัญญาให้รู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันโลกและชีวิต สามารถแก้ไขปัญหาและดับทุกข์ได้ ปัญญาภาวนาช่วยให้บุคคลมีบุคลิกภาพทางปัญญาที่ดี มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความคิดสร้างสรรค์ และสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ

การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักภาวนา ๔ นี้เป็นการพัฒนาแบบองค์รวมที่ครอบคลุมทุกมิติของชีวิต ทั้งด้านกาย สังคม จิตใจ และปัญญา ซึ่งจะช่วยให้บุคคลมีบุคลิกภาพที่สมบูรณ์และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ

๔.๒.๓ หลักสัปปุริสธรรม ๗ กับการพัฒนาบุคลิกภาพ

หลักสัปปุริสธรรม ๗ เป็นธรรมของสัตบุรุษหรือคนดี ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลิกภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระธรรมโกศาจารย์, ๒๕๖๓) โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. ธัมมัญญุตา รู้หลักการและเหตุผล รู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่ตนเกี่ยวข้อง เช่น รู้หน้าที่ของตนเอง รู้กฎระเบียบและวัฒนธรรมองค์กร การมีธัมมัญญุตาช่วยให้บุคคลมีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือ มีความรับผิดชอบและสามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๒. อัตถัญญุตา รู้จุดมุ่งหมายและประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จุดหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจกรรมที่ตนทำ การมีอัตถัญญุตาช่วยให้บุคคลมีบุคลิกภาพที่มีเป้าหมายชัดเจน มีความมุ่งมั่น และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีทิศทาง

๓. อัตตัญญุตา รู้จักตนเอง รู้ว่าตนเองเป็นใคร มีความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรมเพียงใด การมีอัตตัญญุตาช่วยให้บุคคลมีบุคลิกภาพที่มั่นคง มีความมั่นใจในตนเอง และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสม

๔. มัตตัญญุตา รู้จักประมาณ รู้จักความพอดีในการบริโภค การใช้จ่าย การพูด และการปฏิบัติกิจต่าง ๆ การมีมัตตัญญุตาช่วยให้บุคคลมีบุคลิกภาพที่พอเหมาะพอควร ไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล

๕. กาลัญญุตา รู้จักกาลเวลาที่เหมาะสม รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร และรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ การมีกาลัญญุตาช่วยให้บุคคลมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับกาลเทศะ รู้จักจังหวะเวลาในการพูดและการกระทำ ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้ที่มีบุคลิกภาพดี

๖. ปริสัญญุตา รู้จักชุมชนและสังคม รู้จักถิ่น รู้จักที่ประชุม และรู้จักมารยาทในการเข้าสังคมต่าง ๆ การมีปริสัญญุตาช่วยให้บุคคลมีบุคลิกภาพทางสังคมที่ดี สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลายได้ และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น

๗. ปุคคลัญญุตา รู้จักบุคคล รู้จักอุปนิสัยใจคอ และความสามารถของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อปฏิบัติต่อเขาได้อย่างเหมาะสม การมีปุคคลัญญุตาช่วยให้บุคคลมีทักษะในการสื่อสารและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น สามารถเข้าใจและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล

หลักสัปปุริสธรรม ๗ นี้เป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลิกภาพที่ครอบคลุมทั้งการรู้จักตนเอง การรู้จักสังคม และการรู้จักกาลเทศะ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการมีบุคลิกภาพที่ดีและเป็นที่ยอมรับในสังคม

๔.๒.๔ หลักพรหมวิหาร ๔ กับการพัฒนาบุคลิกภาพ

หลักพรหมวิหาร ๔ เป็นธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลิกภาพด้านจิตใจและการแสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างดี (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๖๒) โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. เมตตา ความรักและปรารถนาดีต่อผู้อื่น ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข การมีเมตตาช่วยให้บุคคลมีบุคลิกภาพที่อบอุ่น เป็นมิตร และน่าคบหา สามารถสร้างความประทับใจและความไว้วางใจจากผู้อื่นได้ง่าย

๒. กรุณา ความสงสารและต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ การมีกรุณาช่วยให้บุคคลมีบุคลิกภาพที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ และพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ทำให้เป็นที่รักและเคารพของผู้อื่น

๓. มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี การมีมุทิตาช่วยให้บุคคลมีบุคลิกภาพที่ร่าเริง แจ่มใส ไม่อิจฉาริษยา และสามารถชื่นชมความสำเร็จของผู้อื่นได้อย่างจริงใจ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

๔. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง ไม่ยินดียินร้าย เมื่อผู้อื่นประสบสิ่งที่ตนไม่อาจช่วยเหลือได้ การมีอุเบกขาช่วยให้บุคคลมีบุคลิกภาพที่มั่นคง สุขุม รอบคอบ และมีความยุติธรรม สามารถรักษาความสงบและความมีเหตุผลในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพรหมวิหาร ๔ นี้เป็นการพัฒนาคุณภาพจิตใจให้มีความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งจะส่งผลต่อการแสดงออกทางบุคลิกภาพที่น่าประทับใจและเป็นที่ยอมรับของสังคม

๔.๒.๕ การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาบุคลิกภาพแบบ มมร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษาและบุคลากร โดยมีแนวทางดังนี้ (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔)

๑. การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการเรียนการสอน มมร ได้นำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการกับการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้และซึมซับหลักธรรมไปพร้อมกับการพัฒนาความรู้ทางวิชาการ ซึ่งจะช่วยหล่อหลอมบุคลิกภาพของนักศึกษาให้มีความรู้คู่คุณธรรม

๒. การจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพุทธธรรม มมร มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษาตามหลักพุทธธรรม เช่น การปฏิบัติธรรม การบำเพ็ญประโยชน์ การอบรมคุณธรรมจริยธรรม และการฝึกสมาธิ ซึ่งช่วยให้นักศึกษาได้พัฒนาทั้งบุคลิกภาพภายในและภายนอก

๓. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ มมร ได้สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพุทธธรรม เช่น การจัดให้มีสถานที่ปฏิบัติธรรม การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ และการส่งเสริมให้บุคลากรและนักศึกษาปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมในชีวิตประจำวัน

๔. การมีแบบอย่างที่ดีจากคณาจารย์และบุคลากร มมร ส่งเสริมให้คณาจารย์และบุคลากรเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมและ

การมีบุคลิกภาพที่ดี เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้และซึมซับบุคลิกภาพที่ดีจากแบบอย่างที่เห็นในชีวิตประจำวัน

๕. การประเมินและติดตามผลการพัฒนาบุคลิกภาพ มมร มีการประเมินและติดตามผลการพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทราบถึงความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรคในการพัฒนา และนำมาปรับปรุงแนวทางการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาบุคลิกภาพแบบ มมร นี้ มุ่งเน้นการพัฒนาบุคลิกภาพแบบองค์รวมที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย คือ “บัณฑิตมีความรู้ดี มีความประพฤติดี มีความสามารถดี มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา”

๔.๓ การพัฒนาบุคลิกภาพภายในและภายนอกตามอัตลักษณ์ มมร

การพัฒนาบุคลิกภาพตามอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มุ่งเน้นการพัฒนาทั้งบุคลิกภาพภายในและภายนอก เพื่อให้นักศึกษาและบุคลากรมีบุคลิกภาพที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย คือ “บัณฑิตมีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ” (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔)

๔.๓.๑ การพัฒนาบุคลิกภาพภายใน

การพัฒนาบุคลิกภาพภายในที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยนี้ มุ่งเน้นการบ่มเพาะคุณลักษณะจากภายในจิตใจ เพื่อเสริมสร้างความเป็นบัณฑิตที่เพียบพร้อมด้วยความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการนำเสนอหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาในระดับสากล ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญดังนี้

๑. การพัฒนาความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง

การศึกษาพระไตรปิฎกและอรรถกถา มุ่งมั่นศึกษาพระไตรปิฎกทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ รวมถึงการทำความเข้าใจอรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีความรู้ที่ถูกต้องและแตกฉานในหลักธรรมวินัย

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์และปรัชญาพุทธศาสนา ทำความเข้าใจถึงความเป็นมา พัฒนาการ และปรัชญาที่ลึกซึ้งของพระพุทธศาสนาในนิกายต่าง ๆ เพื่อให้มีมุมมองที่กว้างขวางและสามารถเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย

การฝึกฝนการปฏิบัติธรรม ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ ทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในระดับประสบการณ์ภายใน และสามารถเข้าถึงแก่นแท้ของพระธรรมได้ด้วยตนเอง

การศึกษาเปรียบเทียบ เรียนรู้หลักการและแนวคิดของศาสนาและปรัชญาอื่น ๆ เพื่อให้สามารถอธิบายและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจนในบริบทที่มีความหลากหลายทางความเชื่อ

๒. การพัฒนาความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การพัฒนาทักษะการสื่อสาร ฝึกฝนทักษะการพูด การเขียน และการนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถถ่ายทอดหลักธรรมได้อย่างชัดเจน เข้าใจง่าย และน่าสนใจสำหรับผู้คนหลากหลายกลุ่มทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาที่มีผู้ใช้จำนวนมากในระดับสากล เพื่อเปิดโอกาสในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในวงกว้าง

การใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ เรียนรู้และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ เพื่อเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายและทันต่อยุคสมัย

การพัฒนาความเข้าใจในวัฒนธรรมที่หลากหลาย ศึกษาและทำความเข้าใจในวัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมที่แตกต่างกัน เพื่อให้สามารถปรับวิธีการเผยแผ่ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้รับ และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรม

การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ สร้างความสัมพันธ์และร่วมมือกับองค์กร สถาบัน และบุคคลต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ ที่มีเป้าหมายในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา

๓. การบ่มเพาะคุณลักษณะภายในที่เอื้อต่อการเผยแผ่

ความศรัทธาและความเลื่อมใส มีความศรัทธาอย่างมั่นคงในพระรัตนตรัยและมีความเลื่อมใสในหลักธรรมคำสอน เพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนในการศึกษาและเผยแผ่

ความเมตตา กรุณา และจิตสาธารณะ พัฒนาจิตใจที่เปี่ยมด้วยความเมตตา กรุณา และปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์ เพื่อเป็นแรงจูงใจในการแบ่งปันความรู้และช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์

ความอดทนและความเพียร ฝึกฝนความอดทนต่ออุปสรรคและความยากลำบากในการศึกษาและการเผยแผ่ รวมถึงความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาตนเอง

ความอ่อนน้อมถ่อมตน มีความอ่อนน้อมถ่อมตนและเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและเอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน

สติและปัญญา พัฒนาสติให้รู้เท่าทันความคิด อารมณ์ และสถานการณ์ต่าง ๆ พร้อมทั้งใช้ปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรองและตัดสินใจอย่างรอบคอบ

ความซื่อสัตย์และจริงใจ ดำเนินชีวิตด้วยความซื่อสัตย์และจริงใจต่อตนเองต่อผู้อื่น และต่อหลักธรรมคำสอน เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ

กระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพภายใน

การพัฒนาบุคลิกภาพภายในไม่ใช่กระบวนการที่เกิดขึ้นโดยฉับพลัน แต่ต้องอาศัยการฝึกฝนและบ่มเพาะอย่างต่อเนื่อง ผ่านการศึกษาและการเรียนรู้ด้วยตนเอง การอ่าน การค้นคว้า และการทบทวนความรู้ทางพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและปฏิบัติธรรม การฟังธรรม การสนทนาธรรม การนั่งสมาธิ และการเจริญภาวนา การมีปฏิสัมพันธ์กับครูบาอาจารย์และผู้ทรงภูมิรู้ การขอคำแนะนำ การแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น การฝึกฝนทักษะการสื่อสารและการนำเสนอ การเข้าร่วมอบรม สัมมนา หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ การทำงานร่วมกับผู้อื่น การทำกิจกรรมกลุ่ม การทำงานอาสาสมัคร และการสร้างเครือข่าย การทบทวนและพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ การพิจารณาตนเอง การรับฟังข้อเสนอแนะ และการปรับปรุงแก้ไขจุดบกพร่อง

การพัฒนาบุคลิกภาพภายในที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยนี้จะส่งผลให้บัณฑิตเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง พร้อมด้วยคุณธรรมและจิตใจที่งดงาม สามารถนำพาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปสู่สังคมในระดับชาติและนานาชาติได้อย่างสง่างามและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาจิตใจและสันติสุขของโลก

๔.๓.๒ การพัฒนาบุคลิกภาพภายนอก

การพัฒนาบุคลิกภาพภายนอกที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยนี้ มุ่งเน้นการแสดงออกถึงความน่าเชื่อถือ ความเคารพ และความเหมาะสมในบริบทของการเป็นบัณฑิตที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแผ่ได้ในระดับสากล ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญดังนี้

๑. การแสดงออกถึงความเคารพและความน่าเชื่อถือ

การแต่งกายที่สุภาพและเหมาะสม สวมใส่เสื้อผ้าที่สะอาด เรียบร้อย เหมาะสมกับกาลเทศะ และสอดคล้องกับบริบทของการเป็นนักศึกษา/บัณฑิตทางพระพุทธศาสนา (เช่น การแต่งกายด้วยชุดสุภาพเรียบร้อย หรือเครื่องแบบของมหาวิทยาลัยอย่างถูกต้อง)

กิริยามารยาทที่สำรวมและนอบน้อม แสดงกิริยาท่าทางที่สงบ สำรวม มีความเคารพต่อผู้อื่น ไม่แสดงอาการที่ไม่สุภาพ

การรักษาสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี ดูแลสุขภาพกายให้แข็งแรง ดูแลรักษาความสะอาด และรักษาบุคลิกภาพให้ดูดี สง่าผ่าเผย

การตรงต่อเวลาและมีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามนัดหมายและหน้าที่ด้วยความตรงต่อเวลาและมีความรับผิดชอบ

การใช้ภาษาที่สุภาพและชัดเจน เลือกใช้คำพูดที่สุภาพ ไพเราะ ชัดเจน และเหมาะสมกับผู้ฟัง

๒. การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์

การฟังอย่างตั้งใจและเข้าใจ ให้ความสำคัญกับการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างตั้งใจและพยายามทำความเข้าใจ

การพูดด้วยความเมตตาและปัญญา ใช้คำพูดที่สร้างสรรค์ ให้กำลังใจ และสอดแทรกหลักธรรมคำสอนอย่างเหมาะสม

การนำเสนอที่ชัดเจนและน่าสนใจ ฝึกฝนทักษะการนำเสนอข้อมูลและความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้เข้าใจง่าย น่าติดตาม และเข้าถึงผู้ฟังหลากหลายกลุ่ม

การใช้สื่อที่เหมาะสม เลือกใช้สื่อในการเผยแผ่ที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายและบริบททางวัฒนธรรมในระดับชาติและนานาชาติ

การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดี สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้คนด้วยความจริงใจและเปิดเผย

๓. การแสดงออกถึงความเข้าใจในวัฒนธรรมที่หลากหลาย

การเรียนรู้และเคารพวัฒนธรรมอื่น ศึกษาและทำความเข้าใจในวัฒนธรรมประเพณี และค่านิยมที่แตกต่างกันในระดับสากล

การปรับตัวให้เข้ากับบริบททางวัฒนธรรม สามารถปรับวิธีการสื่อสารและการแสดงออกให้เหมาะสมกับบริบททางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

การแสดงความเปิดใจและความเป็นสากล แสดงความเปิดกว้างทางความคิดและยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเชื่อ

การหลีกเลี่ยงการแสดงออกที่อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิด ระมัดระวังในการแสดงออกทางกาย วาจา และท่าทางที่อาจตีความผิดในวัฒนธรรมอื่น

๔. การเป็นแบบอย่างที่ดี

การประพฤติตนตามหลักธรรม ดำเนินชีวิตตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา และคุณธรรมอื่น ๆ ในพระพุทธศาสนา

การแสดงความเมตตา กรุณา และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แสดงออกถึงความปรารถนาดีและความเต็มใจในการช่วยเหลือผู้อื่น

การมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสำนึกในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมและสังคมในระดับชาติและนานาชาติ

การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มุ่งมั่นในการศึกษา เรียนรู้ และพัฒนาตนเองทั้งในด้านความรู้ทางโลกและทางธรรม

กระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพภายนอก

การพัฒนาบุคลิกภาพภายนอกต้องอาศัยการฝึกฝนและใส่ใจในรายละเอียดต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ผ่าน

การสังเกตและเรียนรู้จากผู้อื่น สังเกตบุคลิกภาพและการแสดงออกของบุคคลที่น่าเชื่อถือและประสบความสำเร็จในการเผยแผ่ในระดับสากล

การขอคำแนะนำและข้อเสนอแนะ สอบถามความคิดเห็นจากครูบาอาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสาร และเพื่อนร่วมงาน

การฝึกปฏิบัติและการจำลองสถานการณ์ ฝึกฝนการสื่อสารและการแสดงออกในสถานการณ์ต่าง ๆ

การรับชมและวิเคราะห์สื่อ ศึกษาการนำเสนอและการสื่อสารในสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ในระดับนานาชาติ

การเข้าร่วมกิจกรรมและโครงการระดับนานาชาติ สัมผัสและเรียนรู้การปฏิสัมพันธ์ในสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย

การพัฒนาบุคลิกภาพภายนอกที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยจะช่วยเสริมสร้างความน่าเชื่อถือ ความเคารพ และความประทับใจแก่ผู้ที่ได้พบเห็นและติดต่อสื่อสารกับบัณฑิต ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

๔.๓.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพภายในและภายนอก

บุคลิกภาพภายในและภายนอกมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก โดยเฉพาะในบริบทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่มุ่งพัฒนาบัณฑิตให้เป็นผู้เพียบพร้อมทั้งความรู้และความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล

๑. บุคลิกภาพภายในเป็นรากฐานของบุคลิกภาพภายนอก คุณลักษณะภายในเช่น ความศรัทธา ความเมตตา และปัญญา จะแสดงออกมาเป็นกิริยามารยาทที่สำรวม การใช้ภาษาที่สุภาพ และการสื่อสารที่เปี่ยมด้วยความเมตตา การพัฒนาความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งจะช่วยให้การนำเสนอและสื่อสารภายนอกมีความชัดเจนและน่าเชื่อถือ

๒. บุคลิกภาพภายนอกเป็นเครื่องสะท้อนบุคลิกภาพภายใน การแต่งกายที่สุภาพ กิริยามารยาทที่นอบน้อม และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพสะท้อนถึงความเคารพ ความอ่อนน้อมถ่อมตน และความเข้าใจในหลักธรรมที่มีอยู่ภายใน

ความสอดคล้องและความครบถ้วน

๑. ความสอดคล้องระหว่างภายในและภายนอก เมื่อบุคลิกภาพภายในและภายนอกสอดคล้องกัน บัณฑิตจะมีความน่าเชื่อถือและเป็นแบบอย่างที่ดี เช่น การมีความเมตตากรุณาภายในจิตใจ (ภายใน) ควบคู่กับการแสดงออกถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (ภายนอก) จะส่งผลให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพมากขึ้น

๒. ความครบถ้วนในทุกมิติ การพัฒนาทั้งบุคลิกภาพภายในและภายนอกอย่างสมดุลช่วยให้บัณฑิตมีความพร้อมในการทำงานทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

จุดร่วมระหว่างบุคลิกภาพภายในและภายนอก

๑. การเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการพัฒนาบุคลิกภาพภายในและภายนอกต้องอาศัยการฝึกฝนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผ่านการศึกษา การเข้าร่วมกิจกรรม และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

๒. ความเข้าใจในวัฒนธรรมที่หลากหลาย ทั้งภายในและภายนอกต่างมุ่งเน้นการพัฒนาความเข้าใจในวัฒนธรรมที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพในระดับสากล

๓. การเป็นแบบอย่างที่ดี การประพฤติตนตามหลักธรรม (ภายใน) และการแสดงออกที่เหมาะสม (ภายนอก) ต่างมุ่งสู่การเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม

ผลลัพธ์ของการพัฒนาทั้งสองด้าน

การพัฒนาทั้งบุคลิกภาพภายในและภายนอกอย่างสมดุลและสอดคล้องกัน จะส่งผลให้บัณฑิตเป็นผู้ที่

๑. มีความน่าเชื่อถือและได้รับความเคารพจากผู้พบเห็น

๒. สามารถสื่อสารและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุกบริบท

๓. สามารถปรับตัวและเข้ากับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย

๔. เป็นผู้นำทางปัญญาที่สามารถนำพาหลักธรรมคำสอนไปสู่สังคมในระดับชาติและนานาชาติ

๕. สร้างประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาจิตใจและสันติสุขของโลก

โดยสรุป บุคลิกภาพภายในและภายนอกมีความสัมพันธ์แบบเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน การพัฒนาด้านหนึ่งจะส่งผลดีต่ออีกด้านหนึ่ง และการพัฒนาอย่างสมดุลทั้งสองด้านจะช่วยให้บัณฑิตสามารถบรรลุอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยได้อย่างสมบูรณ์

๔.๓.๔ กิจกรรมการพัฒนาบุคลิกภาพตามอัตลักษณ์ มมร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพตามอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย ดังนี้ (กองกิจการนักศึกษา มมร , ๒๕๖๕)

๑. กิจกรรมด้านวิชาการ ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักพุทธธรรมกับศาสตร์สมัยใหม่ การจัดอบรมสัมมนาทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง การส่งเสริมการทำวิจัยและการนำเสนอผลงานทางวิชาการ และการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักศึกษาและคณาจารย์

๒. กิจกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ การจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมและการปฏิบัติธรรม การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ หรือศีล ๘ สำหรับนักศึกษาคฤหัสถ์ และการจัดกิจกรรมจิตอาสาและบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม

๓. กิจกรรมด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ ได้แก่ การอบรมมารยาทไทยและมารยาทสากล การฝึกทักษะการพูดในที่สาธารณะและการนำเสนอ การอบรมการแต่งกายที่เหมาะสมสำหรับโอกาสต่าง ๆ และการฝึกทักษะการสื่อสารและการสร้างมนุษยสัมพันธ์

๔. กิจกรรมด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การจัดโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ชุมชน การฝึกปฏิบัติการสอนธรรมะและการเทศน์ การจัดนิทรรศการและกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาในวันสำคัญต่าง ๆ และการส่งเสริมการใช้สื่อและเทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๕. กิจกรรมด้านการสร้างเครือข่ายและความเป็นสากล ได้แก่ การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับสถาบันการศึกษาต่างประเทศ การส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศและวัฒนธรรมนานาชาติ การจัดประชุมวิชาการนานาชาติด้านพระพุทธศาสนา และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรพระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ

กิจกรรมเหล่านี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษาและบุคลากรให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย คือ “บัณฑิตมีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ” โดยบูรณาการทั้งการพัฒนาบุคลิกภาพภายในและภายนอกอย่างสมดุล

๔.๔ การพัฒนาทักษะการสื่อสารและการนำเสนอในบริบทสากล

การพัฒนาทักษะการสื่อสารและการนำเสนอในบริบทสากลเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๖๒)

๔.๔.๑ ความสำคัญของทักษะการสื่อสารและการนำเสนอในบริบทสากล

ทักษะการสื่อสารและการนำเสนอในบริบทสากลมีความสำคัญต่อนักศึกษาและบุคลากรของ มมร ดังนี้

๑. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ ทักษะการสื่อสารและการนำเสนอที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้สามารถเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาให้เป็นที่เข้าใจและยอมรับในระดับนานาชาติ

๒. การสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรม ทักษะการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมจะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคลที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

๓. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระดับนานาชาติ ทักษะการสื่อสารและการนำเสนอในบริบทสากลจะช่วยในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและองค์กรพระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

๔. การพัฒนาความเป็นผู้นำในระดับนานาชาติ ทักษะการสื่อสารและการนำเสนอที่มีประสิทธิภาพเป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้นำในระดับนานาชาติ ซึ่งจะ

ช่วยให้นักศึกษาและบุคลากรของ มมร สามารถแสดงบทบาทผู้นำในเวทีระดับนานาชาติได้

๕. การเพิ่มโอกาสในการทำงานและการศึกษาต่อในระดับนานาชาติ ทักษะการสื่อสารและการนำเสนอในบริบทสากลจะช่วยเพิ่มโอกาสในการทำงานและการศึกษาต่อในระดับนานาชาติให้แก่นักศึกษาและบุคลากรของ มมร

๔.๔.๒ การพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาต่างประเทศ

การพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาต่างประเทศเป็นสิ่งสำคัญในการสื่อสารและการนำเสนอในบริบทสากล โดยเฉพาะภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาสากลที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างประเทศ แนวทางในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาต่างประเทศสำหรับนักศึกษาและบุคลากรของ มมร มีดังนี้

๑. การเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ได้แก่ การพัฒนาทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาอังกฤษอย่างบูรณาการ การเรียนรู้คำศัพท์และสำนวนภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา การฝึกฝนการสนทนาภาษาอังกฤษในสถานการณ์ต่าง ๆ และการใช้สื่อและเทคโนโลยีในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตนเอง

๒. การเรียนรู้ภาษาอังกฤษเฉพาะทาง ได้แก่ การเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อการนำเสนอทางวิชาการ การเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อการเขียนบทความและงานวิจัย และการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในองค์กรระหว่างประเทศ

๓. การเรียนรู้ภาษาอื่น ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ การเรียนรู้ภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งเป็นภาษาดั้งเดิมของพระพุทธศาสนา การเรียนรู้ภาษาของประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา เช่น ภาษาจีน ญี่ปุ่น เกาหลี การเรียนรู้ภาษาของประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน เช่น ภาษาลาว เขมร พม่า และการเรียนรู้ภาษาอื่น ๆ ตามความสนใจและความจำเป็น

๔. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์ภาษาและการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนทางภาษาและวัฒนธรรมกับนักศึกษาต่างชาติ การจัดค่ายภาษาอังกฤษและภาษาต่างประเทศอื่น ๆ และการส่งเสริมการใช้ภาษาต่างประเทศในชีวิตประจำวัน

การพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาต่างประเทศของ มมร ได้มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยมีการบรรจุรายวิชาภาษาอังกฤษและภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ไว้ในหลักสูตรทุกระดับ และมีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาทักษะภาษาต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง

๔.๔.๓ การพัฒนาทักษะการนำเสนอในบริบทสากล

การนำเสนอในบริบทสากลมีความแตกต่างจากการนำเสนอในบริบทท้องถิ่น เนื่องจากต้องคำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม ภาษา และความคาดหวังของผู้ฟังที่มาจากหลากหลายวัฒนธรรม แนวทางในการพัฒนาทักษะการนำเสนอในบริบทสากลสำหรับนักศึกษาและบุคลากรของ มมร มีดังนี้

๑. การเตรียมเนื้อหาการนำเสนอ ได้แก่ การวิเคราะห์กลุ่มผู้ฟังและความคาดหวังของผู้ฟังในบริบทสากล การเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมกับบริบทสากลและความหลากหลายทางวัฒนธรรม การจัดโครงสร้างการนำเสนอที่ชัดเจนและเข้าใจง่ายสำหรับผู้ฟังนานาชาติ และการใช้ภาษาที่เป็นสากลและหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาที่เข้าใจยากสำหรับชาวต่างชาติ

๒. การใช้สื่อประกอบการนำเสนอ ได้แก่ การออกแบบสื่อนำเสนอที่มีความเป็นสากลและเข้าใจง่าย การใช้ภาพและกราฟิกที่สื่อความหมายได้ชัดเจนข้ามวัฒนธรรม การใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลที่ทันสมัยในการนำเสนอ และการคำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมในการเลือกใช้สีและสัญลักษณ์

๓. การพัฒนาทักษะการนำเสนอด้วยวาจา ได้แก่ การฝึกฝนการพูดภาษาอังกฤษหรือภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ให้ชัดเจนและเข้าใจง่าย การใช้น้ำเสียงจังหวะ และการเน้นคำที่เหมาะสมในการนำเสนอ การใช้ภาษากายที่เป็นสากลและหลีกเลี่ยงท่าทางที่อาจมีความหมายแตกต่างในวัฒนธรรมอื่น และการฝึกฝนการตอบคำถามและการจัดการกับสถานการณ์ที่ไม่คาดคิดในการนำเสนอ

๔. การนำเสนอเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาในบริบทสากล ได้แก่ การนำเสนอหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เข้าใจง่ายสำหรับผู้ฟังที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่าง การใช้ตัวอย่างและกรณีศึกษาที่เป็นสากลในการอธิบายหลักธรรม การเชื่อมโยงหลักธรรมกับประเด็นร่วมสมัยและปัญหาระดับโลก และการนำเสนอพระพุทธศาสนาในฐานะปรัชญาและวิถีชีวิตที่เป็นสากล (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๖๒)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้จัดกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทักษะการนำเสนอในบริบทสากลให้แก่นักศึกษาและบุคลากร เช่น การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการนำเสนอในที่ประชุมนานาชาติ การจัดประกวดการนำเสนอธรรมะเป็นภาษาอังกฤษ และการส่งนักศึกษาและบุคลากรไปร่วมนำเสนอผลงานในการประชุมวิชาการนานาชาติ

๔.๔.๔ การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา

การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมเป็นทักษะสำคัญในการสื่อสารและการนำเสนอในบริบทสากล โดยเฉพาะในบริบทของพระพุทธศาสนาซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมในแต่ละประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ๒๕๖๑) แนวทางในการพัฒนาทักษะการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนาสำหรับนักศึกษาและบุคลากรของ มมร มีดังนี้

๑. การเรียนรู้ความแตกต่างทางวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แก่ การศึกษาความแตกต่างของพระพุทธศาสนาในแต่ละนิกายและแต่ละประเทศ การเรียนรู้วัฒนธรรมและประเพณีทางพระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ การเข้าใจความแตกต่างในการปฏิบัติและการตีความหลักธรรมในแต่ละวัฒนธรรม และการเคารพและยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนา

๒. การพัฒนาความไวทางวัฒนธรรม ได้แก่ การตระหนักรู้ถึงอคติและมุมมองทางวัฒนธรรมของตนเอง การเปิดใจยอมรับและเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่าง การปรับตัวและยืดหยุ่นในการสื่อสารกับบุคคลที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่าง และการพัฒนาความเข้าใจอันดีและความเห็นอกเห็นใจต่อผู้ที่มาจากวัฒนธรรมอื่น

๓. การสื่อสารหลักธรรมให้เข้าถึงผู้ฟังต่างวัฒนธรรม ได้แก่ การใช้ภาษาและตัวอย่างที่เหมาะสมกับบริบททางวัฒนธรรมของผู้ฟัง การหลีกเลี่ยงการใช้คำศัพท์เฉพาะทางที่เข้าใจยากสำหรับผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับพระพุทธศาสนา การเชื่อมโยงหลักธรรมกับประสบการณ์และความเชื่อของผู้ฟังต่างวัฒนธรรม และการใช้สื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม

๔. การสร้างสะพานเชื่อมระหว่างวัฒนธรรม ได้แก่ การค้นหาจุดร่วมและคุณค่าสากลในพระพุทธศาสนาที่สามารถเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมอื่น การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนและการเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมและโครงการที่ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม โดยมีการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจและการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น การจัดโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาและบุคลากรกับสถาบันการศึกษาในต่างประเทศ การจัดประชุมวิชาการนานาชาติด้านพระพุทธศาสนา และการจัดกิจกรรมเรียนรู้วัฒนธรรมนานาชาติ

๔.๕ การพัฒนาบุคลิกภาพและความเป็นสากลแบบ มมร บนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา

การเสริมสร้างความเป็นสากลบนพื้นฐานของพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพและความเป็นสากลแบบ มมร โดยมุ่งเน้นการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในบริบทสากล และการนำเสนอพระพุทธศาสนาในฐานะปรัชญาและวิถีชีวิตที่มีคุณค่าสากล (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๖๒)

๔.๕.๑ ความเป็นสากลของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีลักษณะความเป็นสากลหลายประการ ซึ่งสามารถนำมาเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างความเป็นสากลให้แก่นักศึกษาและบุคลากรของ มมร ดังนี้ (พระธรรมปิฎก, ๒๕๖๐)

๑. ความเป็นสากลของพระพุทธศาสนา พระศาสดาเป็นศาสดาสากล เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ศาสนธรรมคำสอนเป็นหลักธรรมสากล เช่น ศีล ๕ อริยสัจ ๔ รวมทั้งพระนิพพานเป็นสากล ศาสนบุคคลคือพระสาวก ปฏิบัติตนเป็นบุคคลสากล

๒. หลักธรรมที่เป็นสากล หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นสากล สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกเชื้อชาติ และทุกศาสนา เช่น อริยสัจ ๔ ไตรลักษณ์ และมรรคมีองค์ ๘ เป็นความจริงสากลที่ไม่ขึ้นกับกาลเวลาและสถานที่ ซึ่งพระพุทธศาสนาสอนให้พิสูจน์ความจริงด้วยตนเอง ไม่ให้เชื่อโดยปราศจากการพิจารณา ซึ่งสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์และความเป็นเหตุเป็นผลในโลกปัจจุบัน

๓. แนวคิดเรื่องสันติภาพและความเมตตา พระพุทธศาสนาส่งเสริมสันติภาพ ความเมตตา และการไม่เบียดเบียน ซึ่งเป็นคุณค่าสากลที่ทุกสังคมยอมรับ เช่น หลักพรหมวิหาร ๔ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) เป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม การส่งเสริมการเจรจาและการแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับหลักการสากลในการจัดการความขัดแย้ง

๔. การเคารพในศักดิ์ศรีและความเสมอภาคของมนุษย์ พระพุทธศาสนาสอนให้เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเสมอภาคของมนุษย์ทุกคน โดยการไม่แบ่งแยกชนชั้น เพศ หรือเชื้อชาติ ซึ่งสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล และการยอมรับว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองและบรรลุธรรมได้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, ๒๕๖๑)

๕. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน พระพุทธศาสนาสอนให้มีความกตัญญูต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หลักการของความพอเพียงและการไม่เบียดเบียนสรรพชีวิต สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับโลก ซึ่งการส่งเสริมการบริโภคอย่างมีสติและการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมโลก

ความเป็นสากลของพระพุทธศาสนาเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการเสริมสร้างความเป็นสากลให้แก่นักศึกษาและบุคลากรของ มมร โดยการนำหลักธรรมและแนวคิดเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลิกภาพและการดำเนินชีวิตในสังคมโลก

๔.๕.๒ การบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่

การบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่เป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างความเป็นสากลบนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับศาสตร์สมัยใหม่ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมโลก (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๖๒) แนวทางในการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่มีดังนี้

๑. พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ได้แก่ การศึกษาความสอดคล้องระหว่างหลักธรรมในพระพุทธศาสนากับทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ การนำเทคนิคการปฏิบัติสมาธิและวิปัสสนามาศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาจริยธรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการส่งเสริมการวิจัยที่บูรณาการระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

๒. พระพุทธศาสนากับจิตวิทยา ได้แก่ การประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาในการบำบัดทางจิตวิทยา การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องจิตในพระพุทธศาสนากับทฤษฎีจิตวิทยาสมัยใหม่ การพัฒนาเทคนิคการให้คำปรึกษาและการบำบัดที่บูรณาการระหว่างพระพุทธศาสนากับจิตวิทยา และการส่งเสริมการวิจัยด้านพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนามนุษย์

๓. พระพุทธศาสนากับการศึกษา ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรและวิธีการสอนที่บูรณาการหลักพุทธธรรมกับศาสตร์การศึกษาสมัยใหม่ การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม การส่งเสริมการศึกษาที่เน้นการพัฒนาปัญญาและคุณธรรมควบคู่กันไป และการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาที่มีพื้นฐานจากหลักพุทธธรรม

๔. พระพุทธศาสนากับการบริหารและการพัฒนาองค์กร ได้แก่ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการองค์กรสมัยใหม่ การพัฒนา

ภาวะผู้นำตามแนวพุทธ (Buddhist Leadership) การส่งเสริมจริยธรรมทางธุรกิจและความรับผิดชอบต่อสังคมตามหลักพุทธธรรม และการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามแนวพุทธ

๕. พระพุทธศาสนากับการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคม การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงและมัชฌิมาปฏิปทามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน การส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรม และการพัฒนาชุมชนและสังคมตามแนวพุทธ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ดำเนินการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ผ่านการจัดการเรียนการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการ โดยมีการพัฒนาหลักสูตรที่บูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สาขาต่าง ๆ เช่น หลักสูตรพุทธศาสตร์และศิลปศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตร์และสังคมศาสตร์ และหลักสูตรพุทธศาสตร์และมนุษยศาสตร์

๔.๕.๓ การพัฒนาทักษะสากลบนพื้นฐานพุทธธรรม

การพัฒนาทักษะสากล (Global Skills) บนพื้นฐานพุทธธรรมเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างความเป็นสากลให้แก่นักศึกษาและบุคลากรของ มมร โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตและการทำงานในศตวรรษที่ ๒๑ บนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ทักษะสากลที่สำคัญและแนวทางการพัฒนาบนพื้นฐานพุทธธรรมมีดังนี้

๑. ทักษะการคิดวิเคราะห์และการคิดเชิงวิพากษ์ ได้แก่ การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ตามหลักโยนิโสมนสิการ (การคิดอย่างแยบคาย) การฝึกฝนการพิจารณาเหตุปัจจัยตามหลักปฏิจจสมุปบาท (หลักอิงอาศัยกันเกิดขึ้น) การพัฒนาปัญญาให้รู้เท่าทันความจริงตามหลักไตรลักษณ์ และการฝึกฝนการคิดอย่างเป็นกลางและไม่ยึดมั่นถือมั่นตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง)

๒. ทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้แก่ การพัฒนาทักษะการสื่อสารตามหลักวาจาสุภาษิต (วาจาที่ดีงาม) การฝึกฝนการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสาราณียธรรม ๖ (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) การพัฒนาทักษะการประสานงานและการสร้างความสัมพันธ์ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ และการฝึกฝนการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความเคารพและเปิดใจ

๓. ทักษะการปรับตัวและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ การพัฒนาความยืดหยุ่นและการปรับตัวตามหลักอนิจจตา (ความไม่เที่ยง) การฝึกฝนการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) การพัฒนา

ความสามารถในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงตามหลักอิทธิบาท ๔ และการส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์และการไตร่ตรองตามหลักกาลามสูตร

๔. ทักษะการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ได้แก่ การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔ (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) การฝึกฝนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลตามหลักกาลามสูตร การพัฒนาความสามารถในการจัดการกับความขัดแย้งตามหลักสาราณียธรรม และการส่งเสริมการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และสันติวิธี

๕. ทักษะความเป็นผู้นำและความรับผิดชอบ ได้แก่ การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักทศพิธราชธรรม (ธรรมสำหรับผู้นำ ๑๐ ประการ) การฝึกฝนความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมตามหลักกรรม การพัฒนาความเสียสละและการอุทิศตนเพื่อส่วนรวมตามหลักพรหมวิหาร ๔ และการส่งเสริมการเป็นผู้นำที่มีคุณธรรมและจริยธรรมตามหลักสัปปุริสธรรม ๗

๖. ทักษะการใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ ได้แก่ การพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติและปัญญา การฝึกฝนการรู้เท่าทันสื่อและข้อมูลข่าวสารตามหลักกาลามสูตร การพัฒนาความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมและความรับผิดชอบ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้จัดกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทักษะสากลบนพื้นฐานพุทธธรรมให้แก่นักศึกษาและบุคลากร เช่น การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ การจัดค่ายพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธ และการจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

๔.๕.๔ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทโลกาภิวัตน์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทโลกาภิวัตน์เป็นอีกหนึ่งแนวทางในการเสริมสร้างความเป็นสากลบนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นการนำเสนอพระพุทธศาสนาในรูปแบบที่เข้าถึงและเข้าใจง่ายสำหรับคนในยุคปัจจุบัน และการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๖๒) แนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทโลกาภิวัตน์มีดังนี้

๑. การนำเสนอพระพุทธศาสนาในรูปแบบที่ร่วมสมัย ได้แก่ การนำเสนอหลักธรรมในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน การใช้ภาษาและตัวอย่างที่ร่วมสมัยในการอธิบายหลักธรรม การนำเสนอพระพุทธศาสนาในฐานะ

ปรัชญาและวิถีชีวิตที่ตอบโจทย์ปัญหาในโลกปัจจุบัน และการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่น่าสนใจและเข้าถึงคนรุ่นใหม่

๒. การใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์และแอปพลิเคชันสำหรับการเรียนรู้พระพุทธศาสนา การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเผยแผ่หลักธรรมและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การผลิตสื่อมัลติมีเดียและสื่อดิจิทัลเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติธรรมออนไลน์

๓. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ ได้แก่ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ การจัดประชุมและสัมมนาระดับนานาชาติด้านพระพุทธศาสนา การแลกเปลี่ยนนักศึกษา บุคลากร และองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนากับสถาบันการศึกษาในต่างประเทศ และการร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศในการส่งเสริมสันติภาพและการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักพุทธธรรม

๔. การนำเสนอพระพุทธศาสนาในฐานะทางออกของปัญหาโลก ได้แก่ การนำเสนอหลักพุทธธรรมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมโลก การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การนำเสนอหลักเศรษฐกิจพอเพียงและมัชฌิมาปฏิปทาในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และการส่งเสริมการปฏิบัติสมาธิและวิปัสสนาในการแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตและความเครียดในสังคมปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทโลกาภิวัตน์ผ่านโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การพัฒนาแอปพลิเคชันสำหรับการเรียนรู้พระพุทธศาสนา และการจัดประชุมวิชาการนานาชาติด้านพระพุทธศาสนา

๔.๖ การปรับตัวและการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

การปรับตัวและการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นทักษะสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพและความเป็นสากลแบบ มมร โดยมุ่งเน้นการเข้าใจและยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม

๔.๖.๑ ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม

สังคมพหุวัฒนธรรม (Multicultural Society) หมายถึง สังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวิถีชีวิต อยู่ร่วมกันภายใต้ขอบเขตทางภูมิศาสตร์หรือการปกครองเดียวกัน ในยุคโลกาภิวัตน์ สังคมพหุวัฒนธรรมมีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากการเคลื่อนย้ายของผู้คนและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่เพิ่มมากขึ้น

ลักษณะสำคัญของสังคมพหุวัฒนธรรมมีดังนี้

๑. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม สังคมพหุวัฒนธรรมประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อที่แตกต่างกัน

๒. การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สังคมพหุวัฒนธรรมที่ดีมีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

๓. การเคารพและยอมรับความแตกต่าง สังคมพหุวัฒนธรรมมีการเคารพและยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติหรือการกดขี่ทางวัฒนธรรม

๔. การแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม สังคมพหุวัฒนธรรมมีการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาและความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

๕. การมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเท่าเทียม สังคมพหุวัฒนธรรมที่ดีมีการส่งเสริมให้ทุกกลุ่มวัฒนธรรมมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน

ในบริบทของประเทศไทยและอาเซียน สังคมพหุวัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากประเทศไทยและประเทศในภูมิภาคอาเซียนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ การเข้าใจและยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและการพัฒนาประเทศและภูมิภาคอย่างยั่งยืน

๔.๖.๒ หลักพุทธธรรมกับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมหลายประการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๖๒) หลักธรรมที่สำคัญมีดังนี้

๑. พรหมวิหาร ๔ หลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ประกอบด้วย ๑) เมตตา ความรักและปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะมาจากวัฒนธรรมหรือศาสนาใด ๒) กรุณา ความสงสารและต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ โดยไม่เลือกเชื้อชาติหรือศาสนา ๓) มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี

ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น แม้จะมาจากต่างวัฒนธรรม ๔) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง ไม่ลำเอียงหรือเลือกที่รักมักที่ชัง

๒. สาราณียธรรม ๖ หลักธรรมที่เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ประกอบด้วย ๑) เมตตากายกรรม การแสดงออกทางกายด้วยความเมตตาต่อผู้อื่น ๒) เมตตาวจีกรรม การพูดด้วยความเมตตาต่อผู้อื่น ๓) เมตตามโนกรรม การคิดด้วยความเมตตาต่อผู้อื่น ๔) สาธารณโภคี การแบ่งปันสิ่งของและทรัพยากรให้แก่ผู้อื่น ๕) สีลสามัญญตา การมีศีลและระเบียบวินัยเสมอกัน ๖) ทิฏฐิสามัญญตา การมีความเห็นที่สอดคล้องกัน

๓. สังคหวัตถุ ๔ หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ประกอบด้วย ๑) ทาน การให้ การเสียสละ การแบ่งปัน ๒) ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ สุภาพ ๓) อัตถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ๔) สมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัว

๔. อปริหานิยธรรม ๗ หลักธรรมที่นำไปสู่ความเจริญและไม่เสื่อมของหมู่คณะ ประกอบด้วย ๑) การประชุมกันเนืองนิตย์ ๒) การพร้อมเพรียงกันประชุมและเลิกประชุม ๓) การไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้และไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว ๔) การเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่ ๕) การให้เกียรติและคุ้มครองสตรี ๖) การเคารพสักการะปูชนียสถานและอนุสาวรีย์ต่าง ๆ ๗) การให้ความคุ้มครองแก่ผู้ทรงศีล

การนำหลักพุทธธรรมเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมจะช่วยส่งเสริมความเข้าใจ ความเคารพ และการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

๔.๖.๓ การพัฒนาทักษะการปรับตัวในสังคมพหุวัฒนธรรม

การพัฒนาทักษะการปรับตัวในสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนักศึกษาและบุคลากรของ มมร ในการดำเนินชีวิตและการทำงานในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม แนวทางในการพัฒนาทักษะการปรับตัวในสังคมพหุวัฒนธรรมมีดังนี้

๑. การพัฒนาความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่หลากหลาย ได้แก่ การศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของกลุ่มคนต่าง ๆ การเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

การเรียนรู้ภาษาและการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม และการเปิดใจยอมรับและเรียนรู้มุมมองที่แตกต่าง

๒. การพัฒนาทัศนคติที่เปิดกว้างและยอมรับความแตกต่าง ได้แก่ การตระหนักรู้และเข้าใจอคติและความลำเอียงทางวัฒนธรรมของตนเอง การพัฒนาความเห็นอกเห็นใจและความเข้าใจต่อผู้ที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่าง การเคารพในศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะมาจากวัฒนธรรมใด และการมองความแตกต่างทางวัฒนธรรมเป็นโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง

๓. การพัฒนาทักษะการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ได้แก่ การพัฒนาทักษะการฟังอย่างตั้งใจและเข้าใจ การใช้ภาษาที่เหมาะสมและหลีกเลี่ยงการใช้คำที่อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดหรือความขัดแย้ง การเรียนรู้และเข้าใจวัจนภาษาและอวัจนภาษาในวัฒนธรรมที่แตกต่าง และการพัฒนาความสามารถในการสื่อสารและการเจรจาต่อรองข้ามวัฒนธรรม

๔. การพัฒนาทักษะการแก้ไขปัญหาและความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ได้แก่ การเรียนรู้และเข้าใจสาเหตุของความขัดแย้งทางวัฒนธรรม การพัฒนาทักษะการเจรจาและการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งทางวัฒนธรรม การใช้หลักสันติวิธีและการเจรจาอย่างสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหา และการส่งเสริมความร่วมมือและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมที่แตกต่าง

๕. การพัฒนาความฉลาดทางวัฒนธรรม ได้แก่ การพัฒนาความสามารถในการปรับตัวและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในสภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนาความเข้าใจในบริบททางวัฒนธรรมที่แตกต่างและการตอบสนองอย่างเหมาะสม การพัฒนาความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจกับผู้ที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่าง และการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้และปรับตัวอย่างต่อเนื่องในสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้จัดกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทักษะการปรับตัวในสังคมพหุวัฒนธรรมให้แก่นักศึกษาและบุคลากร เช่น การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับสถาบันการศึกษาในต่างประเทศ และการจัดค่ายเรียนรู้วัฒนธรรมนานาชาติ

๔.๖.๔ การสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือในสังคมพหุวัฒนธรรม

การสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือในสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นทักษะสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพใน

สังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (พระพรหมบัณฑิต, ๒๕๖๒) แนวทางในการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือในสังคมพหุวัฒนธรรมมีดังนี้

๑. การสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจระหว่างวัฒนธรรม ได้แก่ การเปิดใจรับฟังและเรียนรู้มุมมองและประสบการณ์ของผู้ที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่าง การแสดงความเคารพและให้เกียรติต่อวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของผู้อื่น การสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการแลกเปลี่ยนและการเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม และการสร้างความสัมพันธ์ส่วนบุคคลที่เข้มแข็งกับผู้ที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่าง

๒. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความร่วมมือระหว่างวัฒนธรรม ได้แก่ การจัดกิจกรรมและโครงการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนจากวัฒนธรรมที่หลากหลาย การสร้างทีมงานที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการส่งเสริมการทำงานร่วมกัน การให้โอกาสและพื้นที่แก่ทุกวัฒนธรรมในการแสดงออกและมีส่วนร่วมในสังคมและการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ระหว่างวัฒนธรรม

๓. การสร้างค่านิยมร่วมและเป้าหมายร่วมกัน ได้แก่ การค้นหาและส่งเสริมค่านิยมร่วมที่เชื่อมโยงคนจากวัฒนธรรมที่แตกต่างเข้าด้วยกัน การกำหนดเป้าหมายร่วมกันที่ทุกฝ่ายเห็นคุณค่าและต้องการบรรลุ การสร้างอัตลักษณ์ร่วมที่อยู่เหนือความแตกต่างทางวัฒนธรรม และการส่งเสริมความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหรือสังคมเดียวกัน

๔. การจัดการความขัดแย้งและการสร้างความปรองดอง ได้แก่ การพัฒนากลไกและกระบวนการในการจัดการความขัดแย้งทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ การส่งเสริมการเจรจาและการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งโดยสันติวิธี การสร้างความปรองดองและการเยียวยาความขัดแย้งในอดีต และการส่งเสริมการให้อภัยและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติหลังความขัดแย้ง

๕. การสร้างเครือข่ายและพันธมิตรระหว่างวัฒนธรรม ได้แก่ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรและชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การจัดเวทีและพื้นที่สำหรับการพบปะ แลกเปลี่ยน และสร้างความร่วมมือระหว่างวัฒนธรรม การพัฒนาโครงการและกิจกรรมร่วมกันที่ตอบสนองต่อความต้องการและความสนใจของทุกฝ่าย และการส่งเสริมการแบ่งปันทรัพยากรและความเชี่ยวชาญระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมที่แตกต่าง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ดำเนินการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือในสังคมพหุวัฒนธรรมผ่านโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัด

เวทีเสวนาระหว่างศาสนา การจัดโครงการบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกันระหว่างนักศึกษาที่นับถือศาสนาต่าง ๆ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและองค์กรทางศาสนาที่หลากหลาย

๔.๗ บทสรุป

การพัฒนาบุคลิกภาพและความเป็นสากลแบบ มมร เป็นกระบวนการสำคัญในการเตรียมความพร้อมให้นักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยสามารถดำเนินชีวิตและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์และคุณค่าของพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างมั่นคง

การพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพุทธธรรมเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมที่ครอบคลุมทั้งด้านพฤติกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) ซึ่งสอดคล้องกับหลักไตรสิกขาอันเป็นหลักการพื้นฐานในการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา การพัฒนาบุคลิกภาพทั้งภายในและภายนอกตามอัตลักษณ์ของ มมร มุ่งเน้นการพัฒนานักศึกษาและบุคลากรให้เป็นผู้ที่มีความรู้ดี มีความประพฤติดี มีความสามารถดี และมีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา

การพัฒนาทักษะการสื่อสารและการนำเสนอในบริบทสากลเป็นสิ่งสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาต่างประเทศ การพัฒนาทักษะการนำเสนอในบริบทสากล และการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมในบริบทพระพุทธศาสนา

การเสริมสร้างความเป็นสากลบนพื้นฐานของพระพุทธศาสนาเป็นการนำเสนอพระพุทธศาสนาในฐานะปรัชญาและวิถีชีวิตที่มีคุณค่าสากล การบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ การพัฒนาทักษะสากลบนพื้นฐานพุทธธรรม และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทโลกาภิวัตน์

การปรับตัวและการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นทักษะสำคัญในการดำเนินชีวิตและการทำงานในสังคมโลกที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยอาศัยหลักพุทธธรรม เช่น พรหมวิหาร ๔ และสาราณียธรรม ๖ เป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

การพัฒนาตนเองให้มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับการเป็นนักศึกษา มมร เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความมุ่งมั่น ความพยายาม และการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง โดยมีการพัฒนาทั้งด้านความรู้และปัญญา ด้านคุณธรรมและจริยธรรม

ด้านทักษะและความสามารถ ด้านศรัทธาและการอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา และด้านบุคลิกภาพภายนอกที่เหมาะสม

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนาบุคลิกภาพและความเป็นสากลแบบ มมร จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้นักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยสามารถดำรงตนและปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับในสังคมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ และสามารถเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่และพัฒนาพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

๔.๘ คำถามท้ายบท

๑) จงอธิบายความสำคัญของการพัฒนาบุคลิกภาพแบบ มมร สู่ความเป็นสากลในโลกยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงและเชื่อมโยงกันอย่างไร้พรมแดน

เฉลย ในโลกที่เปลี่ยนแปลงและเชื่อมโยง การพัฒนาบุคลิกภาพแบบ มมร สู่สากลเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อรักษาอัตลักษณ์บนรากฐานพุทธธรรม พร้อมปรับตัว สื่อสาร ทำงานร่วมกับความหลากหลาย และนำเสนอคุณค่าพุทธศาสนาในรูปแบบร่วมสมัยสากล

๒) หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) มีความสัมพันธ์และส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพุทธธรรมอย่างไรบ้าง จงอธิบาย

เฉลย ไตรสิกขาพัฒนาบุคลิกภาพองค์รวม ศีล (พฤติกรรมภายนอก), สมาธิ (จิตใจภายใน), ปัญญา (ความรู้/วิจารณญาณภายใน/ภายนอก) สู่บัณฑิต มมร ที่มีความรู้ดี ประพฤติดี มีความสามารถดี มีศรัทธาอุทิศตน

๓) หลักภาวนา ๔ (กาย ศีล จิต ปัญญา) เป็นอีกหนึ่งแนวคิดสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพุทธธรรม จงอธิบายความเชื่อมโยงของหลักการนี้กับการพัฒนาบุคลิกภาพ

เฉลย ภาวนา ๔ พัฒนาบุคลิกภาพทุกมิติ กาย (สัมพันธ์สิ่งแวดล้อม), ศีล (สัมพันธ์สังคม), จิต (คุณภาพจิตใจ), ปัญญา (รู้เท่าทันโลก) สู่ชีวิตมีความสุขและสำเร็จ

๔) หลักสัปปุริสธรรม ๗ เป็นธรรมของสัตบุรุษที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลิกภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ จงอธิบายความสำคัญของหลักธรรมนี้ต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ

เฉลย สัปปุริสธรรม ๗ (รู้หลัก, รู้จุดหมาย, รู้ตน, รู้ประมาณ, รู้กาล, รู้ชุมชน, รู้บุคคล) พัฒนาบุคลิกภาพครอบคลุมการรู้จักตนเอง สังคม และกาลเทศะ สู่ความน่าเชื่อถือและปรับตัวได้ดี

๕) หลักพรหมวิหาร ๔ มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพด้านจิตใจและการแสดงออกทางอารมณ์อย่างไร จงอธิบายและยกตัวอย่างประกอบ

เฉลย พรหมวิหาร ๔ (เมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา) พัฒนาจิตใจและอารมณ์ เมตตา (อบอุ่น), กรุณา (เอื้อเฟื้อ), มุทิตา (ร่าเริง), อุเบกขา (มั่นคง) สู่บุคลิกภาพน่าประทับใจและยอมรับ

๖) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษาและบุคลากรอย่างไรบ้าง จงยกตัวอย่างแนวทางการดำเนินการ

เฉลย มมร บูรณาการพุทธธรรมในการเรียนสอน, จัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม/ปฏิบัติธรรม/จิตอาสา, สร้างสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวย, มีแบบอย่างที่ดีจากคณาจารย์, ประเมินผลพัฒนาบุคลิกภาพต่อเนื่อง

๗) บุคลิกภาพภายใน (ความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จิตใจ) และบุคลิกภาพภายนอก (การแสดงออก กิริยามารยาท การสื่อสาร) ตามอัตลักษณ์ มมร มีความสัมพันธ์และส่งผลซึ่งกันและกันอย่างไร จงอธิบาย

เฉลย ภายใน (จิตใจ, ความรู้) เป็นรากฐานกำหนดภายนอก (การแสดงออก) ที่สอดคล้องกัน การพัฒนาต้องสมดุล บูรณาการตามหลัก “จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว” สู่ความน่าเชื่อถือและยอมรับ

๘) ทักษะการสื่อสารและการนำเสนอในบริบทสากลมีความสำคัญต่อนักศึกษาและบุคลากรของ มมร อย่างไรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรม

เฉลย สำคัญต่อการเผยแผ่ศาสนาระดับโลก, สร้างความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม, สร้างเครือข่ายสากล, พัฒนาผู้นำนานาชาติ, เพิ่มโอกาสทำงาน/ศึกษาต่อต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์

๙) จงอธิบายลักษณะความเป็นสากลของพระพุทธศาสนา พร้อมยกตัวอย่างหลักธรรมหรือแนวคิดที่เป็นสากลและสามารถประยุกต์ใช้ได้ในสังคมโลก

เฉลย สากลด้วยหลักธรรม (อริยสัจ ๔), แนวคิด (เมตตา), การเคารพศักดิ์ศรี, การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, การพึ่งพาตนเอง, การคิดมีเหตุผล ประยุกต์ใช้ได้ทั่วโลก (เช่น เมตตาต่อผู้อพยพ, อนุรักษ์ป่า)

๑๐) จงเสนอแนวทางการพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบ เพื่อให้มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับการเป็นนักศึกษา มมร ที่มีความเป็นสากล โดยครอบคลุมทั้งด้านความรู้ คุณธรรม ทักษะ และศรัทธา

เฉลย ประเมินตนเอง, กำหนดเป้าหมายชัดเจน, วางแผนพัฒนา (ความรู้, คุณธรรม, ทักษะ, ศรัทธา), ติดตามประเมินผล, สร้างเครือข่ายเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

๔.๙ รายการอ้างอิง

หนังสือ

Allport, G. W. (1961). *Pattern and growth in personality*. Holt, Rinehart and Winston.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice Hall.

Brown, B. (2012). *Daring greatly: How the courage to be vulnerable transforms the way we live, love, parent, and lead*. Gotham Books.

Cain, S. (2012). *Quiet: The power of introverts in a world that can't stop talking*. Crown Publishing Group.

Carnegie, D. (2019). *How to win friends and influence people (Updated ed.).* Simon & Schuster.

Clear, J. (2018). *Atomic habits: An easy & proven way to build good habits & break bad ones*. Penguin Random House.

Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1992). *Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) professional manual*. Psychological Assessment Resources.

Cuddy, A. (2015). *Presence: Bringing your boldest self to your biggest challenges*. Little, Brown Spark.

De Bono, E. (2017). *Six thinking hats (Revised ed.).* Penguin Life.

Duhigg, C. (2014). *The power of habit: Why we do what we do in life and business*. Random House.

Dweck, C. S. (2006). *Mindset: The new psychology of success*. Ballantine Books.

Eurich, T. (2018). *Insight: The surprising truth about how others see us, how we see ourselves, and why the answers matter more than we think*. Crown Business.

Eyal, N. (2019). *Indistractable: How to control your attention and choose your life*. BenBella Books.

Feist, J., & Feist, G. J. (2018). *Theories of personality (9th ed.).* McGraw-Hill Education.

Freud, S. (1961). *The ego and the id. W. W. Norton & Company*. (Original work published 1923)

Goleman, D. (2020). *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ (25th Anniversary ed.).* Bantam Books.

Gottman, J. M., & Silver, N. (2015). *The seven principles for making marriage work (Revised ed.).* Harmony Books.

Maslow, A. H. (1970). *Motivation and personality (2nd ed.). Harper & Row*. (Original work published 1954)

Maxwell, J. C. (2018). *Developing the leader within you 2.0*. HarperCollins Leadership.

Navarro, J. (2018). *The dictionary of body language: A field guide to human behavior*. William Morrow.

Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. Oxford University Press.

Post, L., & Senning, D. P. (2017). *Emily Post's etiquette: Manners for today (19th ed.).* William Morrow.

Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2022). *Organizational behavior (19th ed.).* Pearson.

Rogers, C. R. (1995). *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. Houghton Mifflin. (Original work published 1961)

Sandberg, S. (2013). *Lean in: Women, work, and the will to lead*. Knopf.

Seligman, M. E. P. (2006). *Learned optimism: How to change your mind and your life*. Vintage Books. (Original work published 1990)

Stone, D., & Heen, S. (2014). *Thanks for the feedback: The science and art of receiving feedback well*. Viking.

Woodall, T., & Constantine, S. (2002). *The pocket stylist: Behind-the-scenes expertise from a fashion pro on creating your own look*. Avery.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๖๐). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๙). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (๒๕๖๒). *พระพุทธศาสนาในฐานะรากฐานของวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมโลก*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (๒๕๖๑). *พุทธสันติวิธี: การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๖๔). *คู่มือนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๖๑). *ธรรมนูญชีวิต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

วารสาร

McAdams, D. P., & Pals, J. L. (2006). *A new Big Five: Fundamental principles for an integrative science of personality*. American Psychologist, 61 (3), 204–217. https://doi.org/10.1037/0003-066X.61.3.204

แผนการสอนประจำบทที่ ๕ หลักพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่

๑. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes: PLOs)

PLO ๑ รอบรู้ในศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อไปพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ

๒. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา (Course Learning Outcomes: CLOs)

CLO ๓ สามารถนำความรู้เกี่ยวกับหลักพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ รักและศรัทธาในมหาวิทยาลัย

๓. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับบทเรียน (Lesson Learning Outcomes: LLOs)

LLO ๕.๑ อธิบายหลักพุทธธรรมพื้นฐานที่นักศึกษา มมร ควรรู้ได้

LLO ๕.๒ บรรยายความหมาย ความสำคัญ และการประยุกต์ใช้เบญจศีลและเบญจธรรมได้

LLO ๕.๓ จำแนกหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันได้

LLO ๕.๔ อธิบายเทคนิคและทักษะการสื่อสารธรรมะให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายได้

LLO ๕.๕ บรรยายกรณีศึกษาโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประสบความสำเร็จได้

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

๔.๑ การบรรยายแบบปฏิสัมพันธ์

๑) ผู้สอนบรรยายหลักพุทธธรรมพื้นฐานที่นักศึกษา มมร ควรรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถามและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

๒) ผู้สอนนำเสนอความหมาย ความสำคัญ และการประยุกต์ใช้เบญจศีลและเบญจธรรม โดยยกตัวอย่างสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน

๓) ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน

๔) ผู้สอนสาธิตเทคนิคและทักษะการสื่อสารธรรมะให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย

๔.๒ กิจกรรม Active Learning

๑) Jigsaw Learning แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มเพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมพื้นฐานต่าง ๆ และให้แต่ละกลุ่มนำเสนอต่อชั้นเรียน

๒) Demonstration & Practice ให้ผู้เรียนสาธิตการประยุกต์ใช้เบญจศีลและเบญจธรรมในสถานการณ์จำลอง

๓) Project-Based Learning ให้ผู้เรียนวางแผนโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขนาดเล็กที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

๔) Case Study Analysis นำเสนอกรณีศึกษาโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประสบความสำเร็จ และให้ผู้เรียนวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

๕) Communication Workshop จัดกิจกรรมฝึกทักษะการสื่อสารธรรมะให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย เช่น เด็ก วัยรุ่น ผู้สูงอายุ หรือชาวต่างชาติ

๕. วิธีการวัดผลประเมินผล

๑) แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมพื้นฐานและเบญจศีลเบญจธรรม (๒๐%)

๒) การประเมินการนำเสนอในกิจกรรม Jigsaw Learning (๒๐%)

๓) การประเมินโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขนาดเล็ก (๒๕%)

๔) การประเมินทักษะการสื่อสารธรรมะจากกิจกรรม Communication Workshop (๒๐%)

๕) การวิเคราะห์กรณีศึกษาโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประสบความสำเร็จ (๑๕%)

๖. สื่อการสอน

๑) เอกสารประกอบการสอนเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมพื้นฐานที่นักศึกษา มมร ควรรู้

๒) แผนภาพหรืออินโฟกราฟิกแสดงความหมาย ความสำคัญ และการประยุกต์ใช้เบญจศีลและเบญจธรรม

๓) วีดิทัศน์ตัวอย่างการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่าง ๆ ในยุคปัจจุบัน

๔) สื่อมัลติมีเดียนำเสนอเทคนิคและทักษะการสื่อสารธรรมะ

๕) เอกสารกรณีศึกษาโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประสบความสำเร็จ

บทที่ ๕ หลักพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่

บทนำ

ในปัจจุบันพระพุทธศาสนาได้ดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งทำให้การพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเทคโนโลยีสารสนเทศ ผู้คนทุกสาขาอาชีพทั่วโลกได้พากันแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งสามารถส่งผลต่อสังคมและประเทศชาติ นับเป็นสังคมแห่งอารยะคือ สังคมที่มีแต่กุศลประโยชน์ในการสอนซึ่งในอดีตกาลเพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า แสดงให้เห็นว่าพระองค์มิได้จำกัดสิทธิในการเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง การเผยแผ่หรือการใช้วิธีต่าง ๆ ของพระสงฆ์หรือผู้เผยแผ่มักจะตระหนักในหลักการกว้าง ๆ นี้ ส่วนวิธีการสื่อสาร การสัมพันธ์กับผู้คนในที่ต่าง ๆ นั้น ในปัจจุบันพระสงฆ์จึงจำเป็นจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป เทคโนโลยีสารสนเทศจึงเป็นที่จะต้องอาศัยอิทธิพลสร้างความสนใจกับผู้คนในสังคมมากกว่าความรู้ทางวิชาการ เมื่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตั้งอยู่บนหลักของเหตุและผล สิ่งใดก็ตามทั้งการเรียนการสอน การดำเนินชีวิต การแก้ปัญหาต่าง ๆ ต้องอาศัยกระบวนการแห่งปัญญาที่ต้องคิดหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาได้ตระหนักถึงการรับรู้และเผยแผ่หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงได้มีการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม ตลอดจนจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนามาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล เพื่อจะได้ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างรู้เท่าทันและนำไปอธิบายหลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนาให้กับคนร่วมสมัยเข้าใจกับคนร่วมสมัยเข้าใจได้ ถ่ายทอดหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอันนำไปสู่การปรับบทบาททั้งทางสังคมและทางจิตสำนึก เพื่อให้กลับมามีพลัง สร้างสรรค์ทั้งต่อวิถีชีวิตของผู้คนและต่อความเป็นไปในสังคมยุคปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติเพื่อที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาเจริญเติบโตในยุคสังคมโลกาภิวัตน์ จึงเป็นหน้าที่สำคัญของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่จะช่วยในการเผยแผ่หลักพุทธธรรม

๕.๑ หลักพุทธธรรมพื้นฐานที่นักศึกษา มมร ควรรู้

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีรากฐานอยู่บนหลักคำสอนที่ลึกซึ้งและเป็นระบบ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงค้นพบผ่านการตรัสรู้ของพระองค์เอง หัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาประกอบด้วยหลักธรรมที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล มุ่งเน้นการพัฒนาปัญญาเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง

โอวาทปาติโมกข์ หัวใจพระพุทธศาสนาในความหมายเฉพาะ

โอวาทปาติโมกข์เป็นหลักคำสอนที่ถือว่าเป็น “หัวใจพระพุทธศาสนา” ในความหมายอย่างเฉพาะเจาะจง ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงในวันมาฆบูชา ประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๓ ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙)

๑. สพฺพปาปสฺส อกรณำ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง เป็นการละเว้นจากอกุศลกรรมทั้งทางกาย วาจา และใจ สอดคล้องกับหลักศีลในไตรสิกขา

๒. กุสลสฺสูปสมฺปทา การทำความดีให้ถึงพร้อม เป็นการบำเพ็ญกุศลกรรมทั้งทางกาย วาจา และใจ สอดคล้องกับการเจริญสมาธิในไตรสิกขา

๓. สจิตฺตปริโยทปนำ การทำจิตของตนให้ผ่องใส เป็นการพัฒนาจิตให้บริสุทธิ์ ปราศจากกิเลส สอดคล้องกับการเจริญปัญญาในไตรสิกขา

อริยสัจ ๔ แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา

อริยสัจ ๔ เป็นหลักธรรมที่แสดงถึงความจริงอันประเสริฐที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ ซึ่งถือเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๔)

๑. ทุกข์ (ความทุกข์) สภาวะที่บีบคั้น ขัดแย้ง บกพร่อง ไม่สมบูรณ์ในตัวเอง ได้แก่ ๑) ทุกข์ประจำ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย ๒) ทุกข์จร ความโศกเศร้า ความคร่ำครวญ ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความคับแค้นใจ ๓) ทุกข์แฝง ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความไม่มีตัวตน (ไตรลักษณ์)

๒. สมุทัย (เหตุแห่งทุกข์) คือ ตัณหา ๓ ประการ ได้แก่ ๑) กามตัณหา ความทะยานอยากในกาม ๒) ภวตัณหา ความทะยานอยากในภพ ๓) วิภวตัณหา ความทะยานอยากในความไม่มีภพ

๓. นิโรธ (ความดับทุกข์) คือ นิพพาน เป็นภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป ไม่มีความยึดมั่นถือมั่น เป็นสภาวะที่เป็นอิสระจากกิเลสและความทุกข์ทั้งปวง

๔. มรรคมีองค์ ๘ (หนทางสู่ความดับทุกข์) อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่ ๑) สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ), สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) ย่อลงในปัญญา ๒) สัมมาวาจา (วาจาชอบ), สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ), สัมมาอาชีวะ

(การเลี้ยงชีพชอบ) ย่อลงในศีล ๓) สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ), สัมมาสติ (สติชอบ), สัมมาสมาธิ (สมาธิชอบ) ย่อลงในสมาธิ

ไตรลักษณ์ ลักษณะสามัญของสรรพสิ่ง

ไตรลักษณ์เป็นหลักธรรมที่แสดงถึงลักษณะสามัญของสรรพสิ่งในโลก ซึ่งเป็นความจริงที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๘)

๑. อนิจจัง ความไม่เที่ยง การเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่คงที่

๒. ทุกขัง ความเป็นทุกข์ สภาพที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ มีความบีบคั้น

๓. อนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ไม่มีแก่นสารที่เป็นตัวตนถาวร บังคับควบคุมให้เป็นไปตามใจปรารถนาไม่ได้

ปฏิจจสมุปบาท กฎแห่งเหตุปัจจัย

ปฏิจจสมุปบาทเป็นหลักธรรมที่แสดงถึงกระบวนการเกิดขึ้นและดับไปของทุกข์ตามหลักเหตุและผล ประกอบด้วยปัจจัย ๑๒ ประการที่เชื่อมโยงกันเป็นวงจร (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๔)

๑. อวิชชา (ความไม่รู้) ⟶ ๒. สังขาร (การปรุงแต่ง) ⟶ ๓. วิญญาณ (ความรู้แจ้งอารมณ์) ⟶ ๔. นามรูป (นามและรูป) ⟶ ๕. สฬายตนะ (อายตนะ ๖) ⟶ ๖. ผัสสะ (การกระทบ) ⟶ ๗. เวทนา (ความรู้สึก) ⟶ ๘. ตัณหา (ความทะยานอยาก) ⟶ ๙. อุปาทาน (ความยึดมั่น) ⟶ ๑๐. ภพ (ภาวะชีวิต) ⟶ ๑๑. ชาติ (การเกิด) ⟶ ๑๒. ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส (ความแก่ ความตาย ความโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ)

การเข้าใจปฏิจจสมุปบาทจะช่วยให้เห็นว่าทุกข์เกิดขึ้นและดับไปได้อย่างไร และเป็นพื้นฐานสำคัญของการปฏิบัติเพื่อดับทุกข์

ไตรสิกขา กระบวนการพัฒนามนุษย์

ไตรสิกขาเป็นหลักการศึกษาและพัฒนาตนในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๓ ด้าน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙)

๑. ศีล (อธิศีลสิกขา) การฝึกฝนด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ได้แก่ การสำรวมกาย วาจา ให้เรียบร้อย การประกอบสัมมาอาชีวะ และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี

๒. สมาธิ (อธิจิตตสิกขา) การฝึกฝนด้านจิตใจ ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพจิต การฝึกจิตให้เข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ และการพัฒนาความสามารถของจิต

๓. ปัญญา (อธิปัญญาสิกขา) การฝึกฝนด้านปัญญา ได้แก่ การรู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง การรู้เท่าทันโลกและชีวิต และการรู้แจ้งในอริยสัจ ๔

ไตรสิกขาเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ซึ่งนำไปสู่การดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง

พระรัตนตรัย ที่พึ่งอันประเสริฐ

พระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งอันประเสริฐในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, ๒๕๕๖)

๑. พระพุทธ พระพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง ทรงเป็นแบบอย่างของการพัฒนาตนจนถึงที่สุด ทรงมีพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ

๒. พระธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเพื่อความหลุดพ้น

๓. พระสงฆ์ หมู่สาวกผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เป็นผู้สืบทอดพระศาสนา เป็นแบบอย่างของผู้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า

การถึงพระรัตนตรัยเป็นสาระสำคัญของการเป็นพุทธศาสนิกชน โดยไม่ใช่เพียงการยอมรับด้วยศรัทธาเท่านั้น แต่ต้องเข้าใจคุณค่าและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การถึงพระรัตนตรัยที่แท้จริงคือการพัฒนาตนให้มีปัญญารู้แจ้งเห็นจริงตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง

กฎแห่งกรรม หลักแห่งการกระทำและผล

กฎแห่งกรรมเป็นหลักธรรมสำคัญที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลของการกระทำ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙)

๑. ความหมายของกรรม กรรม คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา โดยกรรมมี ๓ ทาง กายกรรม (การกระทำทางกาย), วจีกรรม (การกระทำทางวาจา), มโนกรรม (การกระทำทางใจ)

๒. ประเภทของกรรม ได้แก่ ๑) กุศลกรรม กรรมดี มีรากฐานจากอโลภะ อโทสะ อโมหะ ๒) อกุศลกรรม กรรมชั่ว มีรากฐานจากโลภะ โทสะ โมหะ ๓) อัพยากตกรรม กรรมที่เป็นกลาง ไม่ดีไม่ชั่ว

๓. หลักการทำงานของกรรม กรรมให้ผลตามธรรมชาติของเหตุและผล ไม่ใช่การลงโทษหรือให้รางวัล กรรมให้ผลในระดับต่าง ๆ ทันทีในปัจจุบัน, ในชาตินี้, ในชาติหน้า และกรรมสามารถส่งผลต่อเนื่องเป็นวัฏสงสาร

๔. การพ้นจากกรรม ด้วยการเข้าใจกฎแห่งกรรมอย่างถ่องแท้ โดยการละเว้นอกุศลกรรม ทำกุศลกรรม และการพัฒนาปัญญาจนเข้าถึงนิพพาน

พระพุทธศาสนาสอนว่า มนุษย์เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของตนเองผ่านการกระทำ ไม่ใช่โชคชะตาหรืออำนาจภายนอก การเข้าใจกฎแห่งกรรมจะช่วยให้เรารับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง และมุ่งทำกรรมดีเพื่อผลดีในอนาคต

นิพพาน จุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

นิพพานเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึงสภาวะที่ดับกิเลสและความทุกข์ทั้งปวงได้อย่างสิ้นเชิง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๘)

๑. ความหมายของนิพพาน นิพพาน แปลว่า การดับ (ดับกิเลสและความทุกข์) เป็นสภาวะที่พ้นจากตัณหา อุปาทาน และอวิชชา เป็นสภาวะที่เป็นอิสระจากการปรุงแต่งทั้งปวง

๒. ลักษณะของนิพพาน เป็นสภาวะที่พ้นจากไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) เป็นสภาวะที่มีความสุขอย่างแท้จริง (ปรมัง สุขัง) เป็นสภาวะที่ไม่มีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย

๓. ประเภทของนิพพาน ได้แก่ ๑) สอุปาทิเสสนิพพาน นิพพานของพระอรหันต์ที่ยังมีชีวิตอยู่ ๒) อนุปาทิเสสนิพพาน นิพพานของพระอรหันต์ที่ปรินิพพานแล้ว

๔. การบรรลุนิพพาน ด้วยการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ผ่านการละกิเลสตามลำดับขั้นของอริยบุคคล (โสดาบัน สกทาคามี อนาคามี อรหันต์) โดยการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

นิพพานเป็นสภาวะที่พ้นจากความคิดปรุงแต่งทั้งปวง จึงไม่สามารถอธิบายได้อย่างสมบูรณ์ด้วยภาษา แต่สามารถรู้แจ้งได้ด้วยการปฏิบัติ

พุทธปรัชญา มัชฌิมาปฏิปทา

พระพุทธศาสนามีหลักปรัชญาที่เป็นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ซึ่งหลีกเลี่ยงความสุดโต่งทั้งสองด้าน (สุนทร ณ รังษี, ๒๕๕๗)

๑. ทางสายกลางระหว่างการหมกมุ่นในกามสุขและการทรมานตน หลีกเลี่ยงกามสุขัลลิกานุโยค (การหมกมุ่นในกามสุข) หลีกเลี่ยงอัตตกิลมถานุโยค (การทรมานตนให้ลำบาก) และดำเนินตามอริยมรรคมีองค์ ๘

๒. ทางสายกลางในทางปรัชญา หลีกเลี่ยงสัสสตทิฏฐิ (ความเห็นว่าเที่ยง) หลีกเลี่ยงอุจเฉททิฏฐิ (ความเห็นว่าขาดสูญ) ดำเนินตามหลักปฏิจจสมุปบาท

๓. ทางสายกลางในการปฏิบัติ ต้องสมดุลระหว่างศรัทธาและปัญญา ต้องสมดุลระหว่างความเพียรและความสงบ และสมดุลระหว่างการอยู่ร่วมในสังคมและการแสวงหาความสงบภายใน

พุทธปรัชญาเน้นการพัฒนาปัญญาเพื่อเข้าถึงความจริง โดยไม่ยึดติดกับทฤษฎีหรือความเห็นใด ๆ แต่มุ่งเน้นการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์

หัวใจของพระพุทธศาสนาคือการเข้าใจความจริงของชีวิตและโลก (ยถาภูตญาณทัสสนะ) และการพัฒนาตนเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง (วิมุตติ) โดยมีลักษณะสำคัญดังนี้

๑. เป็นศาสนาแห่งปัญญา เน้นการพัฒนาปัญญาเพื่อเข้าถึงความจริง ไม่ใช่การเชื่อโดยไม่พิสูจน์

๒. เป็นศาสนาแห่งการปฏิบัติ เน้นการลงมือปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเอง ไม่ใช่เพียงทฤษฎีหรือปรัชญา

๓. เป็นศาสนาแห่งเหตุผล ทุกสิ่งเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย สามารถเข้าใจและพัฒนาได้

๔. เป็นศาสนาแห่งอิสรภาพ มนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองจนหลุดพ้นจากความทุกข์ได้

๕. เป็นศาสนาแห่งสันติภาพ มุ่งเน้นการสร้างสันติภาพทั้งภายในจิตใจและในสังคม

พระพุทธศาสนาไม่ใช่เพียงระบบความเชื่อหรือพิธีกรรม แต่เป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตที่นำไปสู่ความสุขที่แท้จริงและความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง โดยมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากศาสนาอื่น ๆ คือการเน้นการพึ่งตนเอง (อัตตาหิ อัตตโน นาโถ) และการพัฒนาปัญญาเพื่อเข้าถึงความจริงด้วยตนเอง

๕.๒ เบญจศีลและเบญจธรรม ความหมาย ความสำคัญ และการประยุกต์ใช้

เบญจศีลและเบญจธรรมเป็นธรรมคู่กัน คนที่มีเบญจธรรมจึงจะเป็นผู้มีเบญจศีล ซึ่งหากคนมีศีลและธรรมดังกล่าวแล้ว จะเว้นจากการทำความชั่ว รู้จักควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความดี ไม่เบียดเบียนตนและคนอื่น และประพฤติชอบทางกาย วาจา และใจ จะทำให้อยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

เบญจศีล

เบญจศีล หมายถึง ศีล ๕ ข้อ หรือปัญจสีลในภาษาบาลี เป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานสำหรับการดำเนินชีวิตที่ดีงามของชาวพุทธ เป็นการเว้นจากการกระทำที่เป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น

ความหมายและข้อปฏิบัติของเบญจศีล

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการฆ่าสัตว์ การทำร้ายร่างกาย การเบียดเบียนชีวิต เป็นการงดเว้นจากการทำลายชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ มีเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ ไม่เบียดเบียนชีวิตใด ๆ

๒. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ เป็นการงดเว้นจากการลักทรัพย์ ขโมย ปล้น ฉ้อโกง หลอกลวงเอาทรัพย์สิน โดยมีความสุจริต เคารพในกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น

๓. กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติผิดในกาม เป็นการงดเว้นจากการล่วงละเมิดในคู่ครองของผู้อื่น สำหรับคฤหัสถ์ คือการไม่ล่วงละเมิดในบุคคลที่มีเจ้าของ หรือผู้ที่อยู่ในความคุ้มครองของผู้อื่น มีความสำรวมในกาม รักษาความสัตย์ต่อคู่ครอง

๔. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ เป็นการงดเว้นจากการพูดเท็จ พูดปด พูดให้ผิดจากความจริง โดยมีความซื่อสัตย์ พูดคำสัตย์ คำจริง

๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นการงดเว้นจากการดื่มสุรา เมรัย และสิ่งเสพติดทั้งหลายที่ทำให้ขาดสติ ซึ่งในปัจจุบันครอบคลุมถึงสิ่งเสพติดทุกชนิดที่ทำให้เกิดความประมาท โดยมีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท

อานิสงส์ของการรักษาศีล ๕

๑. ศีลข้อที่ ๑ ผู้รักษาย่อมไม่ต้องพลัดพรากจากคนและสัตว์ที่รัก มีอายุยืน ไม่มีเวรภัย มีความปลอดภัยในชีวิต

๒. ศีลข้อที่ ๒ ผู้รักษาย่อมมีทรัพย์สินมั่นคง ไม่สูญหายเพราะโจรภัย อัคคีภัย อุทกภัย หรือถูกริบโดยพระราชา มีความมั่นคงในทรัพย์สิน

๓. ศีลข้อที่ ๓ ผู้รักษาย่อมไม่มีศัตรูเพราะเรื่องชู้สาว ไม่ถูกครหานินทา มีครอบครัวที่อบอุ่น มั่นคง

๔. ศีลข้อที่ ๔ ผู้รักษาย่อมเป็นที่เชื่อถือของผู้อื่น วาจาศักดิ์สิทธิ์ น่าเชื่อถือ

๕. ศีลข้อที่ ๕ ผู้รักษาย่อมมีสติปัญญาดี ไม่ประมาท ไม่เสียทรัพย์เพราะความมัวเมา ไม่เป็นโรคเพราะสุราเมรัย

ลักษณะของศีล ๕

๑. ศีล ๕ เป็น นิจศีล คือศีลที่ควรรักษาเป็นประจำ ไม่ใช่รักษาเฉพาะวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนา

๒. เป็น มนุษยธรรม คือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ผู้ที่ละเมิดศีล ๕ แม้จะมีรูปร่างเป็นมนุษย์ แต่จิตใจไม่เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์

๓. เป็น ปกติศีล คือศีลที่เป็นปกติของมนุษย์ผู้มีจิตใจดีงาม

๔. เป็น ขั้นพื้นฐาน ของการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นรากฐานของกุศลธรรมทั้งปวง

การรักษาศีล ๕ ไม่ใช่เพียงเพื่อประโยชน์ส่วนตน แต่ยังเป็นการสร้างสังคมที่สงบสุข ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติ

เบญจธรรม

เบญจธรรม หรือ ธรรม ๕ ประการ เป็นหลักธรรมคู่กับเบญจศีล เป็นธรรมที่ส่งเสริมให้การรักษาศีล ๕ มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เบญจธรรมประกอบด้วย

๑. เมตตากรุณา (คู่กับศีลข้อที่ ๑) เมตตา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข มีจิตแผ่ไมตรี กรุณา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ คิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ยาก เมื่อมีเมตตากรุณา จะไม่คิดเบียดเบียนหรือทำร้ายชีวิตใด ๆ

๒. สัมมาอาชีวะ (คู่กับศีลข้อที่ ๒) การเลี้ยงชีพชอบ ประกอบอาชีพสุจริต ไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม และรู้จักการให้ การเสียสละ การแบ่งปัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว เมื่อมีทานและสัมมาอาชีวะ จะไม่คิดลักขโมยหรือฉ้อโกงทรัพย์สินของผู้อื่น

๓. กามสังวร (คู่กับศีลข้อที่ ๓) ความสำรวมในกาม สำรวมระวังไม่ให้หลงใหลในกามคุณ เรียกว่า “สทารสันโดษ” คือความพอใจในคู่ครองของตน สำหรับบรรพชิต คือ “พรหมจรรย์” การประพฤติพรหมจรรย์ เมื่อมีกามสังวร จะไม่ล่วงละเมิดในคู่ครองของผู้อื่น

๔. สัจจะ (คู่กับศีลข้อที่ ๔) ความจริง ความซื่อสัตย์ พูดจริง ทำจริง เน้น “สัจจวาจา” คือการพูดคำสัตย์ คำจริง มีความจริงใจต่อกัน ไม่หลอกลวง เมื่อมีสัจจะ จะไม่พูดเท็จหรือบิดเบือนความจริง

๕. สติสัมปชัญญะ (คู่กับศีลข้อที่ ๕) สติ คือ ความระลึกได้ นึกได้ ความไม่เผลอ สัมปชัญญะ คือ ความรู้ตัว ความรู้ชัด ความรู้ทั่วพร้อม เรียกว่า “อัปปมาทะ” คือความไม่ประมาท เมื่อมีสติสัมปชัญญะ จะไม่ดื่มสุราเมรัยหรือเสพสิ่งเสพติดที่ทำให้ขาดสติ

การประยุกต์ใช้เบญจธรรมในชีวิตประจำวัน

๑. เมตตากรุณา แผ่เมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก งดเว้นการเบียดเบียนสัตว์ทุกชนิด และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

๒. ทาน/สัมมาอาชีวะ ประกอบอาชีพสุจริต รู้จักการให้ทาน แบ่งปัน เสียสละ ใช้ทรัพย์สินให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริต ในการทำมาหากิน

๓. กามสังวร/สทารสันโดษ มีความพอใจในคู่ครองของตน รักษา ความซื่อสัตย์ในชีวิตคู่ สำรวมระวังในเรื่องกามารมณ์ และเคารพในสิทธิและ ศักดิ์ศรีของผู้อื่น

๔. สัจจะ พูดความจริง รักษาคำพูด ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ไม่หลอกลวงหรือบิดเบือนความจริง และเป็นที่ไว้วางใจของผู้อื่น

๕. สติสัมปชัญญะ/อัปปมาทะ ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท มีสติรู้เท่า ทันอารมณ์และความคิด ไม่หลงมัวเมาในอบายมุขและสิ่งเสพติด และใช้ชีวิตอย่าง มีสติ รอบคอบ และระมัดระวัง

เบญจธรรมเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้การรักษาเบญจศีลมีความสมบูรณ์ ยิ่งขึ้น เป็นการพัฒนาจิตใจให้มีคุณธรรมควบคู่ไปกับการควบคุมพฤติกรรมทางกาย และวาจา ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างมีความสุข สงบ และเจริญงอกงาม

๕.๓ หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน

พระพุทธศาสนามีความเป็นมาอย่างยาวนาน นับแต่สมเด็จพระสัมมา พระพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทแก่พระอัญญาโกณฑัญญะ ถือว่าเป็น การสืบศาสนทายาทเป็นครั้งแรก และทรงประกาศความจริงแห่งชีวิตด้วย การแสดงพระธรรมจักกัปปวัตนสูตร เป็นปฐมฤกษ์แห่งการประกาศ พระพุทธศาสนาหลังจากนั้นทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระสัทธรรมด้วย พระพุทธดำรัสว่า *“ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ และความสุข แก่ชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุข แก่พวกทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความ งามในเบื้องต้นมีความงามในท่ามกลาง และความงามในที่สุด จงประกาศ พรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ และพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ ครบถ้วน”* (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙) คณะสงฆ์ได้กำหนดการเผย แผ่พระพุทธศาสนา เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ไทย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้าง ออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา เผยแผ่ออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำหลักคำสอน ในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะ

พระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญของการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุขตามที่พระพุทธองค์ตรัสไว้พระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส และเจ้าคณะทุกชั้นมีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องจัดทำอันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสหรือตำแหน่งที่สูงขึ้นไป แยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) เป็นธุระในการจัดการศึกษา อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และ ๒) เป็นธุระในการอบรมและสั่งสอนธรรมะแก่คฤหัสถ์ (กรมการศาสนา, ๒๕๔๐)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดและคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มีทั้งแบบประเพณี แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเฉพาะจัดขึ้น มีการดำเนินการดังนี้ (สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ), ๒๕๔๐)

๑. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และตามประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนา อบรม สั่งสอนประชาชนตามความประสงค์และโอกาสต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชน

๒. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรมในที่ประชุม ที่วัดหรือที่อื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ หรือโดยทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกลงแผ่นเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแผ่ในที่อื่นในโอกาสต่าง ๆ รวมตลอดถึงการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์

๓. การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่หรือเป็นสถานศึกษาเป็นการประจำ หรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษภายในวัด หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) หน่วยสงเคราะห์ พุทธมามกะ ผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ฯลฯ

๔. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้านคฤหัสถ์ มีการจัดตั้งเป็นสมาคมเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ยุวพุทธิสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมพระพุทธศาสนาต่าง ๆ การบรรยายธรรมในที่ประชุมและทางสื่อมวลชนต่าง ๆ การตั้งชมรมพุทธศาสน์ในมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่าง ๆ ตลอดจนการรักษาพระพุทธศาสนาในสถานรักษาและในที่สาธารณะต่าง ๆ

๕. การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ วัดบางวัดได้จัดให้มีปาฐกถาธรรมเป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนเข้าพรรษาอาจมีการประกวดกัน วันสงกรานต์จัดให้มีพิธีการสรงน้ำพระ การแห่พระธาตุ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย

การเผยแผ่พุทธธรรมในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้ามีวิธีดำเนินการในการประสานมนุษย์สัมพันธ์โดยตระหนักในเหตุ ๓ ประการ อยู่เสมอและในทุก ๆ กรณีที่พระพุทธองค์ทรงดำเนินการ คือ ๑) ทรงค้นหาพื้นเพเดิมของเขา ๒) ทรงวิจัยถึงความต้องการของเขา ๓) ทรงรู้วิธีเข้าถึงจิตใจของเขาจึงกล่าวได้ว่าการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าทำกันหลายรูปแบบ เช่น การแสดงธรรม การสนทนาธรรมการแนะนำสั่งสอน การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และการตอบปัญหาข้อข้องใจสงสัย เป็นต้น โดยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานแม่แบบ หลักในการปฏิบัติการแสดงธรรมให้มีเหตุผลต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิตเมตตา มุ่งให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะแสดงธรรมไม่ยกตนข่มท่าน และไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น ให้เกิดความกระทบกระเทือน ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนมุ่งประโยชน์ต่อมหาชน สอนด้วยเหตุผลเป็นศาสนาที่มีในโลกที่องค์ผู้ประดิษฐานและผู้เผยแผ่ไม่ได้สอนให้เชื่ออย่างงมงาย พระพุทธเจ้าได้ตรัสอยู่เสมอ ว่าให้คิดตรึกตรองเสียให้ดีก่อน แล้วจึงเชื่อให้เชื่อภายหลังที่เข้าใจเหตุผลดี ไม่ใช่ให้เชื่อเสียก่อน แล้วจึงเข้าใจภายหลังหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนานั้นอยู่ที่เหตุผล ผลทุกประการย่อมมาจากเหตุ ถ้าไม่มีเหตุก็ไม่มีผลด้วยเหตุ ดังนี้ บทบาทการเผยแผ่มีเหตุผลที่ดีจึงประกาศให้ทราบมีลักษณะอะลุ่มอล่วย แสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตน อีกทั้งการเผยแผ่พุทธธรรม นับว่าเป็นหัวใจของการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาพร (พระครูวินัยธรปัญญา ปญฺญาวโร และบุญเตือน ทรัพย์เพชร, ๒๕๖๔) งานเผยแผ่ที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมี ดังนี้ (ปิ่น มุทุกันต์, ๒๕๓๓)

๑. งานพระธรรมทูต เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะ และความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรม สามารถนำธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างวิธีและถูกต้องรวมทั้งสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสิ่งแวดล้อมประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยายการสนทนาธรรมิกถา นำฝึกปฏิบัติ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิต และนำจัดกิจกรรม

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทยตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระภิกษุในชนบทได้มีบทบาทเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น ๆ

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อมุ่งให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และน้อมนำหลักพุทธธรรมไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. การเผยแผ่ทางวิทยุและโทรทัศน์

๕. วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรม

๖. งานเผยแผ่ต่างประเทศ

ปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความหลากหลายในด้านรูปแบบ มีความหลากหลายด้านเนื้อหา และมีความหลากหลายด้านการนำเสนอ ความหลากหลายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคใหม่ โดยเฉพาะในสังคมไทยที่เริ่มมีการประยุกต์รวมกับเนื้อหาต่าง ๆ เพื่อทันสมัยเหมาะสมกับยุคนั้น ๆ ดังจะเห็นได้จากรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูพิศาลธรรมโกศล หรือ “แพรเยื่อไม้” ที่มีการรูปแบบการเทศน์มหาชาติแบบประเพณีโบราณมาเป็นการเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์ซึ่งทำให้ได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันเริ่มมีการใช้การสื่อสารมวลชนเข้ามาช่วยการเผยแผ่มากยิ่งขึ้น เช่น การใช้สื่อวิทยุกระจายเสียง นิตยสาร วารสาร หนังสือ และสื่อออนไลน์ต่าง ๆ เป็นต้น เช่นเดียวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพันเอกปิ่น มุทุกันต์ ที่เริ่มใช้สื่อสารมวลชน เช่น วิทยุกระจายเสียงเข้ามาช่วย ขณะเดียวกันก็มีการปรับปรุงรูปแบบใหม่ของการเผยแผ่พุทธธรรม เช่น รูปแบบการบรรยาย การปาฐกถา อภิปราย และการปราศรัย เป็นต้น ความหลากหลายทั้งด้านรูปแบบ เนื้อหา และการนำเสนอดังกล่าวถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันและได้รับการยอมรับเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นในงานเผยแผ่ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ซึ่งเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต เพียบพร้อมด้วยความรู้ และปฏิปทา ซึ่งมีลูกศิษย์ลูกหามากมายและมีผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการแสดงธรรมเทศนา การเขียนหนังสือ ตำรา รายการวิทยุ และโทรทัศน์ต่าง ๆ เช่นเดียวกับพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่ใช้แนว

ทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทุกช่องทางไม่ว่าจะเป็นการแสดงธรรมเทศนาในรายการต่าง ๆ ทางสถานีวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือ รวมถึงสื่ออื่น ๆ ขณะเดียวกันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ ในปัจจุบันยังได้รับการสนับสนุนจากสื่อมวลชนต่าง ๆ อีกด้วย โดยเฉพาะสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

๕.๔ เทคนิคและทักษะการสื่อสารธรรมะให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย

การสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนานั้น โดยมีจุดประสงค์หลักเพียงอย่างเดียวคือ การดับทุกข์และกระทำซึ่งพระนิพพานให้แจ้ง ซึ่งถือเป็นใจความสำคัญของการสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนธรรม ๓ ประการที่ถือได้ว่าเป็น “หัวใจพระพุทธศาสนา” ในโอวาทปาติโมกข์ที่พุทธบริษัททั้ง ๔ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ควรน้อมมนสิการไปปฏิบัติตามอย่างแยบคาย นอกจากนั้น ลักษณะของการสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนานั้นสามารถแยกออกได้เป็น ๒ ระดับ โดยล้อกับลักษณะการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้า ตลอดช่วงเวลา ๔๕ พรรษาแห่งการประกาศธรรมไปยังหมู่เวไนยสัตว์ โดยแยกการสื่อสารออกตามระดับปัญญาของผู้รับสาร ซึ่งภาษาที่ทรงใช้และเนื้อหาของสาร แตกต่างกันออกไปตามแต่ภูมิธรรมของบุคคล

การสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนามุ่งให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารทำการสื่อสารบนพื้นฐานของการมีความเข้าใจร่วมกัน เป็นไปเพื่อยังประโยชน์ให้เกิดทั้งสองฝ่าย รวมทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวม ทั้งยังเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการส่วนลึกที่อยู่ภายในจิตใจ เพราะเมื่อความต้องการทั้งฝ่ายผู้ส่ง ฝ่ายผู้รับ และส่วนรวมได้รับการตอบสนองแล้ว การระงับดับไปแห่งความพลุ่งพล่านเร่าร้อนกระวนกระวายย่อมเจริญขึ้น นั่นหมายถึงภาวะของการเข้าอกเข้าใจกัน ภาวะของความเรียบรื่นไร้ความสับสนวุ่นวาย ภาวะที่ระงับความมุ่งร้าย หรือภาวะที่ไร้ความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นเป็นเงาตามตัวเกิดเป็นความมีสันติระดับบุคคล (สันติภายใน) และความมีสันติระดับสังคม (สันติภายนอก) ทักษะที่จำเป็นในการสื่อสารอย่างสันติตาม หลักการทางพระพุทธศาสนาประกอบไปด้วย ๕ ทักษะ ได้แก่ ทักษะการเปิดรับฟัง ทักษะการคิดอย่างแยบคาย ทักษะการแสดงความคิดเห็น ทักษะการพิจารณาสอบทาน และทักษะการอยู่ร่วมกันทางสังคม (จริยา แต่งประวัติ, ๒๕๖๕)

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เป็นหลักการอุดมการณ์ และแนวปฏิบัติในการเผยแผ่หลักการทางพระพุทธศาสนาวางไว้ คือ (พิเชฐ ทั่งโต, ๒๕๖๓)

๑. อนูปวาโท ไม่ว่าร้ายใคร ไม่โจมตีใคร ไม่โจมตีศาสนาอื่น แต่ใช้ปัญญาบอกว่า พระพุทธศาสนาดีอย่างไร

๒. อนูปฆาโต ไม่ทำร้ายใคร ไม่ใช้กำลังเพื่อไปบังคับให้ใครเชื่อ ไม่ทำร้ายยึดหลักอหิงสาธรรม คือ ไม่เบียดเบียน ใช้ปัญญาในการอ้างเหตุผล จนกระทั่งผู้ฟังอยากลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

๓. ปาฏิโมกฺเข จ สำวโร มีความสำรวม ในศีลและมารยาทให้ดี

๔. มตฺตญฺญุตา จ ภตฺตสฺมึ รู้จักประมาณในการรับประทาน รวมไปถึงการใช้สอยปัจจัยสี่ จะได้เป็นทางมาแห่งความเคารพเลื่อมใสของผู้ได้พบเห็น

๕. ปนฺตญฺจ สย นาสนำ นั่งนอนในที่สงบ นักปฏิบัติธรรมต้องรักความสงบและรักในการอยู่ในที่สงบ

๖. อธิจิตฺเต จ อาโยโค ประกอบความเพียรในอธิจิต ต้องหมั่นฝึกสมาธิ เพราะสมาธิ คือ แก่นของการได้บรรลุมรรคผลนิพพาน

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับพุทธวิธีในการสอนที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ ซึ่งประกอบด้วยหลักการ ๔ ประการ คือ

๑. แจ่มแจ้ง (สันทัสสนา) อธิบายให้เข้าใจชัดเจน

๒. จูงใจ (สมาทปนา) ชักจูงให้เห็นความสำคัญและอยากปฏิบัติตาม

๓. เร้าใจ (สมุตเตชนา) ปลุกใจให้กล้าหาญและมีกำลังใจ

๔. ร่าเริง (สัมปหังสนา) ทำให้ผู้ฟังมีความร่าเริง มีความหวัง มองเห็นประโยชน์และทางปฏิบัติ

เมื่อจำเพาะไปที่คุณสมบัติภายในของผู้เผยแผ่ ประกอบด้วย ๑) ปณิธาน นักเผยแผ่พึงตั้ง จิตไว้ แสดงด้วยเมตตาจิต หวังอนุเคราะห์ ไม่ใช่เพื่อหวังลาภสักการะและไม่แสดงธรรมกระทบ ใครให้เสียหาย หรือตำหนิตรง ๆ ทำให้ผู้ฟังเกิดความไม่พอใจ ๒) ปฏิสัมภิทา ความเข้าใจปัญญา แตกฉานในอรรถะ (เนื้อหาสาระ) เข้าใจในธรรม (อธิบายย่อหรือพิสดารได้) เข้าใจในหลักนิรุกติ (การชำชองในภาษา) และเข้าใจในหลักปฏิภาณ คือ ไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ๓) พหูสูต การคงแก่เรียน การได้ฟังมาก จำได้คล่องปาก เพ่งพินิจให้ขึ้นในใจของตนและสามารถขบคิดได้ด้วยทฤษฎี คือ เห็นตามได้ด้วยเหตุผลที่เป็นจริง และ ๔) การรู้จักแสดงธรรมไปตามขั้นตอน การแสดงธรรมไปโดยคำนึงถึงภาวะของผู้ฟังเป็นหลัก โดยเริ่มจากสิ่งที่มองเห็นได้ด้วยตาไปจนถึงพิจารณาเห็นด้วยปัญญาภายในของตน (พระฏุลาภาญ กิตฺติคุตฺโต, ๒๕๖๑)

ขณะเดียวกัน การเผยแผ่ธรรมะในยุคปัจจุบันยังมีการใช้สื่อรูปแบบใหม่ ซึ่งผู้ใช้จะต้องใช้อย่างสม่ำเสมอ มีทักษะและมีความรู้ที่หลากหลายในการใช้อินเตอร์เนต ผ่านอุปกรณ์และช่องทางการสื่อสารประเภทต่าง ๆ เช่น โซเชี่ยลเนตเวิร์ก (Facebook, Twitter, Instagram, Line) และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ ดังนั้น ผู้เผยแผ่ธรรมะจึงต้องมีคุณสมบัติที่ดีและทักษะพื้นฐาน ประกอบด้วย

๑. ตระหนักถึงความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ

๒. การเป็นผู้เผยแผ่ (ส่งสาร) และรับสารที่มีมารยาท รูปแบบการสื่อสารได้มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากในช่วงศตวรรษที่ ๒๑ จะต้องมีมรรยาทและความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนในโลกออนไลน์

๓. การเคารพต่อกฎหมายและกฎระเบียบ ปัจจุบันการทำธุรกรรมและนิติกรรมทางอิเลคทรอนิกส์อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายและกฎระเบียบว่าด้วยการทำธุรกรรมทางอิเลคทรอนิกส์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักในการป้องกันและปราบปรามการละเมิด จะต้องตระหนักและรับทราบถึงกฎหมายและกฎระเบียบ

๔. การใช้เทคโนโลยีให้มีความเหมาะสมและไม่ส่งผลเสียต่อสุขภาพ เช่น ความเครียดต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต ตลอดจนการก่อให้เกิดการสูญเสียสัมพันธ์ภาพในสังคมได้

๕. เรียนรู้วิธีการเสริมสร้างความปลอดภัยในการใช้เทคโนโลยี จะต้องเป็นผู้ที่มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องใฝ่รู้และให้ความสำคัญกับมาตรการเพื่อความปลอดภัยและการคุ้มครองข้อมูล (Digital Security)

ผู้เผยแผ่ธรรมะในยุคดิจิทัล นอกจากจะมีคุณสมบัติที่ดีและมีทักษะพื้นฐานทั้ง ๕ ประการแล้ว จะต้องมีความรู้ความสามารถมีเทคนิคหรือกลยุทธ์ในการถ่ายทอดความรู้ การจัดกิจกรรม การสื่อสารผ่านสื่อแบบใหม่ และจิตวิทยาการเรียนรู้จริตหรือพฤติกรรมของกลุ่มประชากร ควรประกอบด้วย (พระมหานพรักษ์ ขนฺติโสภโณ, ๒๕๕๙)

๑. จะต้องมีความรู้ลึก รู้รอบ ในหลักพระธรรม เพราะเป็นระบบการสื่อสารสองทางผู้รับสารสามารถที่จะซักถามหรือเห็นต่าง หรือไม่เห็นด้วยในประเด็นหลักธรรมที่ส่งสารไป อาจมีการโต้กลับโดยฉับพลัน ต้องชี้แจงจำแนกแยกแยะ อธิบายและแสดงเหตุผลให้เห็นชัด จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง

๒. จะต้องมีความสามารถในการรังสรรค์ข้อความที่สั้นกระชับ มีความชัดเจน อาจเป็นประโยคสั้น ๆ หรือวลี หรือคำคม จูงใจผู้ฟัง ผู้อ่านอยากนำไปปฏิบัติ สื่อความให้เกิดความซาบซึ้งถึงถึงคุณค่า เช่น *“ข้อดีของความทุกข์...คือ... สอนให้ค้นพบความจริง...อันแท้จริง”* ธรรมะจากหลวงปู่ขาว อนาลโย เป็นต้น

๓. จะต้องผลิตสารที่ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้น มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จจงได้ สู้งาน ไม่หวั่นไม่กลัวเหนื่อย ไม่กลัวยาก

๔. จะต้องสรรค์สร้างบรรยากาศและสื่อสารให้เกิดความรู้สึกสดชื่นร่าเริง โดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับและทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้รับสารมีความหวังและร่าเริง

กล่าวโดยสรุป การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีวิธีการหลายวิธี ทั้งวิธีการพูด วิธีการทำตัวอย่างให้ดู วิธีการเขียน แต่ไม่ว่าจะเผยแผ่ด้วยวิธีการใด ๆ การเผยแพร่หลักคำสอนทางพุทธศาสนาจะเป็นพระภิกษุสงฆ์ หรืออุบาสก อุบาสิกา นักเผยแผ่ต้องมีพุทธวิธีในการสอนโดยเริ่มจากปรัชญาขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ กัลยาณมิตรและมีสติปัญญา ที่ประกอบด้วยหลักของนักเผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้สอนกับผู้เรียนที่มีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นกัลยาณมิตรเพราะในทางพระพุทธศาสนาถือว่าผู้เผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้สอนกับผู้เรียนนั้น ต้องประสานสัมพันธ์กัน มีความกรุณาต่อกัน ในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศหรือสื่อออนไลน์บนโลกอินเตอร์เน็ต เช่น คอมพิวเตอร์และโทรศัพท์เคลื่อนที่เข้ามามีอิทธิพลในการใช้ชีวิตประจำวันกับคนและสังคมโลก กล่าวได้ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวางภายใต้บริบทและแนวโน้มของประชากรโลกที่จะใช้ชีวิตในโลกออนไลน์ ดังนั้นควรเล็งเห็นถึงความสำคัญเรื่องการเผยแพร่หลักคำสอนพุทธศาสนาผ่านสื่อสารออนไลน์ต้องเป็นไปอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งไม่เป็นการบิดเบือนพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎกเพื่อดำรงไว้ซึ่ง พระพุทธศาสนาสืบต่อไป

วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า นวังคสัตถุศาสน์

นวังคสัตถุศาสน์ หรือองค์ ๙ แห่งคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นรูปแบบการจำแนกพระธรรมคำสอนที่แสดงถึงลักษณะพิเศษในการสอนของพระพุทธองค์ ประกอบด้วย

๑. สุตตะ (พระสูตร) คำสอนที่เป็นร้อยแก้ว เล่าเรื่องราวและบทสนทนา พระพุทธเจ้าทรงใช้การเล่าเรื่องและบทสนทนาเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจธรรมะได้ง่าย เช่น ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร, มหาสติปัฏฐานสูตร

๒. เคยยะ (ร้อยกรอง) คำสอนที่มีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ทรงใช้บทร้อยกรองเพื่อให้จดจำง่ายและสร้างความประทับใจ มักพบในพระสูตรที่มีคาถาสรุปท้ายบท

๓. เวยยากรณะ (อธิบายความ) คำสอนที่เป็นการอธิบายขยายความโดยละเอียด ทรงใช้การวิเคราะห์แยกแยะประเด็นอย่างเป็นระบบ พบมากในพระอภิธรรมปิฎก

๔. คาถา (คำประพันธ์) คำสอนที่เป็นบทร้อยกรองล้วน ๆ ทรงใช้ภาษากระชับ คมคาย เพื่อให้จดจำง่าย เช่น ธรรมบท, เถรคาถา, เถรีคาถา ทรงแสดงธรรมที่เกิดจากความเบิกบานใจ มักเป็นคำสอนสั้น ๆ แต่ลึกซึ้ง

๖. อิติวุตตกะ คำสอนที่อ้างอิงพุทธพจน์โดยตรง เน้นความน่าเชื่อถือด้วยการยืนยันว่าเป็นพระดำรัสของพระพุทธเจ้า มีโครงสร้างชัดเจน เริ่มต้นด้วย “ข้อนี้พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว”

๗. ชาดก (เรื่องในอดีตชาติ) คำสอนผ่านเรื่องราวอดีตชาติของพระพุทธเจ้า ทรงใช้เรื่องเล่าเพื่อสอนหลักธรรมและคุณธรรม แสดงให้เห็นการบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติ

๘. อัพภูตธรรม (เรื่องอัศจรรย์) คำสอนที่เกี่ยวกับเหตุการณ์อัศจรรย์ ทรงใช้เรื่องเหนือธรรมชาติเพื่อดึงดูดความสนใจ แสดงให้เห็นความพิเศษของพระพุทธเจ้าและพระธรรม

๙. เวทัลละ (ถาม - ตอบ) คำสอนในรูปแบบ ถาม – ตอบ ทรงใช้การสนทนาโต้ตอบเพื่อให้เกิดความกระจ่าง เปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้ซักถามและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

ลักษณะเด่นในการสอนของพระพุทธเจ้า

๑. ปรับเนื้อหาให้เหมาะกับผู้ฟัง (บุคคลัชฌาสยะ) ทรงพิจารณาพื้นฐานความพร้อม และอุปนิสัยของผู้ฟัง

๒. ใช้อุปมาอุปไมย ทรงยกตัวอย่างเปรียบเทียบให้เข้าใจง่าย เช่น เปรียบจิตเหมือนลิง

๓. สอนแบบบูรณาการ ทรงเชื่อมโยงหลักธรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

๔. เน้นการปฏิบัติ ทรงสอนให้นำไปปฏิบัติได้จริง ไม่ใช่เพียงทฤษฎี

๕. ใช้หลักเหตุผล ทรงสอนให้พิจารณาด้วยปัญญา ไม่ให้เชื่อโดยงมงาย

นวังคสัตถุศาสน์แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการสอนที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และเหมาะสมกับสถานการณ์และผู้ฟัง ทำให้พระธรรมคำสอนแพร่หลายและดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน

๕.๕ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในยุคสมัยของการเปลี่ยนผ่านโลกกำลังพูดถึงสื่อนานาชนิด รวมทั้งโลกของยุคข้อมูลข่าวสารที่ให้ความสำคัญกับข้อมูล (Data) อันเป็นข้อเท็จจริงที่อยู่ในรูปของตัวเลขหรือสัญลักษณ์ที่มีความหมายเฉพาะตัว ไม่ได้แสดงความสัมพันธ์ใด ๆ และไม่สามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจได้โดยตรง จนกระทั่งส่งไปเป็นการสื่อสารสารสนเทศ (Information) ที่เชื่อมไปถึงข้อมูลที่ได้ผ่านการประมวลผลแล้ว สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อประกอบการตัดสินใจได้ เทคโนโลยี (Technology) เป็นการการประยุกต์เอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาทำให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์ เป็นเครื่องมือที่ช่วยประมวลผลข้อมูลสารสนเทศ

เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology IT) หมายถึง เทคโนโลยีสำหรับการประมวลผลสารสนเทศ ซึ่งครอบคลุมถึงการรับ - ส่ง การแปลง การจัดเก็บ การประมวลผล และการสืบค้น ดังนั้น เทคโนโลยีสารสนเทศจึงเป็นพัฒนาการด้านการจัดการข้อมูล ตั้งแต่การรับข้อมูลเพื่อนำมาจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ ลดความซับซ้อนในการจัดเก็บข้อมูล มีความสะดวกรวดเร็วในการค้นข้อมูลมาใช้งาน กำหนดสิทธิผู้เกี่ยวข้องกับการใช้ข้อมูลในระบบ และจะปรับเปลี่ยนการให้บริการข้อมูลไปตามกระแสการพัฒนาของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เมื่อศักยภาพของเทคโนโลยีมีความสำคัญและมีความจำเป็น จึงเห็นว่าช่องทางดังกล่าวจะเป็นเครื่องมือแห่งยุคสมัยในการสื่อสารแนวคิด แนวปฏิบัติ อุดมคติในทางพระพุทธศาสนาได้

ในปัจจุบันการสื่อสารมีการพัฒนาไปถึงระดับเครือข่ายทั่วโลก (Internet) การส่งข้อมูลไป เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา รวดเร็ว และกระจายไปทั่วโลกอย่างไร้พรมแดน ในส่วนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็ต้องอาศัยสื่อทางสารสนเทศอินเตอร์เน็ต และออนไลน์ที่สะดวกในการผลิตเผยแผ่ได้อย่างกว้างไกล เข้าถึงคนได้เป็นจำนวนมาก และในวงกว้าง แต่ประชาชนบางคนยังมองพระสงฆ์ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ตในทางที่น่าสงสัยว่า อาจจะ ไม่ใช้ในการจัดทำเนื้อหาทางศาสนาอย่างเดียว พระสงฆ์บางกลุ่มหากไม่มีกฎระเบียบในการใช้อินเทอร์เน็ตอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายได้ง่าย ดังนั้น คณะสงฆ์ควรมีองค์กรสนับสนุนควบคุมดูแลการใช้อินเทอร์เน็ต ด้วยมีแนวโน้มว่าวัดต่าง ๆ จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางอินเทอร์เน็ตมากขึ้น เพราะจำนวนวัดในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ มี ๗๐๙ เว็บไซต์ แต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ พบว่ามีถึง ๑,๐๒๖ เว็บไซต์ และในปัจจุบันมีวัดจากข้อมูลของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกว่า ๔ หมื่นวัด สัดส่วนของสื่อ

ออนไลน์ของวัดจะเพิ่มขึ้นและมีช่องทางในการสื่อสารมากขึ้น ดังปรากฏในสื่อออนไลน์ชนิดต่าง ๆ เป็นต้น (พิเชฐ ทั่งโต, ๒๕๖๓)

ดังนั้น โลกยุคปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศและระบบอินเทอร์เน็ตจะเป็นปัจจัยสำคัญของการศึกษาในอนาคต ในปัจจุบันจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีในการดำเนินชีวิต ในการทำงานและสนองความต้องการเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุข แม้คำสอนทางศาสนาจะพยายามตีความและอธิบายด้วยเทคโนโลยี มีนักคิดบางท่านพยายามอธิบายหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเพื่อให้เชื่อมโยงกับโลกแห่งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีการตีความให้เข้ากับยุคสมัย ในปัจจุบันเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องกับมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้สังคมต้องสัมพันธ์กับเทคโนโลยี ทำให้โลกต้องมีสภาวะที่แปรเปลี่ยนไปจากสังคมเกษตรอุตสาหกรรม มาเป็นสังคมแห่งข้อมูลสารสนเทศ ทำให้คนทั่วโลกติดต่อกันได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น แสดงถึงความเจริญที่สำคัญของยุค แต่ไม่ว่าจะเรียกเป็นยุคอุตสาหกรรมก็ดีเป็นยุคอวกาศก็ดี หรือจะเป็นยุคที่กำลังมีศัพท์ขึ้นมาใหม่ว่ายุคสารสนเทศ คือ ยุคข้อมูลข่าวสาร

จากช่องทางในเรื่องเทคโนโลยี ทั้งโทรทัศน์ สื่อเคลื่อนไหว และช่องทางอื่น ๆ จำนวนมาก Youtube Facebook หรือช่องทางอื่น ๆ คณะสงฆ์จึงจะต้องเห็นความสำคัญและผลิตนักผลิตข้อมูล การสื่อสาร หรือการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่เพื่อเพิ่มช่องทางในการสื่อสารให้เกิดขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อการสื่อสารและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ

ในความหมายนี้ต้องการสะท้อนให้เห็นว่านวัตกรรมของเทคโนโลยีการสื่อสาร จะเป็นเครื่องอำนวยในการบริหารจัดการให้เกิดการกระจายไปยังวงกว้างอันว่าด้วยแนวทางหรือหลักคิดทางพระพุทธศาสนา จะถูกสื่อสารเพื่อประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ เมื่อจำเพาะไปที่การออนไลน์หรือโลกออนไลน์ จะทำให้เห็นว่าสื่อสังคมออนไลน์ (สำนักงานประชาสัมพันธ์, ๒๕๖๑ ๔ - ๖) ที่มีพื้นที่เข้าถึงกลุ่มคนในวงกว้างและมีจำนวนมากได้กลายเป็นช่องทางในการสื่อสารได้เป็นอย่างดี โดยสำนักงานประชาสัมพันธ์ได้จำแนกกลุ่มของสื่อสังคมออนไลน์ไว้ เช่น (พิเชฐ ทั่งโต, ๒๕๖๓)

๑. เวปบล็อก (Weblogs) เป็นสื่อส่วนบุคคลบนโลกออนไลน์ที่ใช้เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ข้อคิดเห็น บันทึกส่วนตัว แบ่งปันให้บุคคลอื่น ๆ โดยผู้รับสารสามารถเข้าไปอ่าน หรือแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้เขียนและผู้อ่านได้โดยไม่จำกัดข้อคิดเห็น ในการแสดงเนื้อหาของบล็อกจะเรียงลำดับจากเนื้อหาใหม่ไปสู่เนื้อหาเก่า ผู้เขียนและผู้อ่านสามารถค้นหาเนื้อหา

ย้อนหลังเพื่ออ่าน และแก้ไขเพิ่มเติมได้ตลอดเวลา เวปบล็อกที่ได้รับความนิยม เช่น Blogger, Exteen, Bloggang

๒. Social Networking หรือเครือข่ายทางสังคมในอินเทอร์เน็ตที่ใช้เชื่อมต่อระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล ใช้แลกเปลี่ยนและแบ่งปันข้อมูลแก่กันและกัน ทั้งด้านข้อมูลส่วนบุคคล กิจกรรมส่วนตัว การศึกษา ธุรกิจ การเมือง เช่น Facebook, Hi๕, Linked in, MySpace

๓. บล็อกจิ๋ว (Micro Blogging) เป็นเว็บเซอร์วิสหรือเว็บไซต์ที่ให้บริการแก่บุคคลทั่วไป สำหรับให้ ผู้ใช้บริการเขียนข้อความสั้น ๆ ประมาณ ๑๔๐ ตัวอักษร ที่เรียกว่า “Status” หรือ “Notice” เพื่อแสดงสถานะของตัวเองว่ากำลังทำอะไรอยู่ หรือแจ้งข่าวสารต่าง ๆ แก่กลุ่มเพื่อนในสังคมออนไลน์ (Online Social Network) ก็เพื่อให้ผู้ใช้ที่เป็นทั้งผู้เขียนและผู้อ่านเข้าใจง่าย ที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายคือ Twitter

๔. วีดีโอออนไลน์ (Online Video) เป็นเว็บไซต์ที่ให้บริการวิดีโอออนไลน์ เช่น Youtube โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ซึ่งได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายและขยายตัวอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันมีข้อมูลผู้ใช้ทั่วโลกเกือบ ๒ พันล้านบัญชีทั่วโลก ซึ่งเหมาะสมและสอดคล้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันที่รองรับการถ่ายทอดสดและรูปแบบคลิบวิดีโอนานาชนิด ผู้ใช้สามารถเลือกชมเนื้อหาได้ตามความต้องการและยังสามารถเชื่อมโยงไปยังเว็บวิดีโออื่น ๆ ที่ เกี่ยวข้องได้จำนวนมาก

๕. Poto Sharing เป็นเว็บไซต์ที่เน้นให้บริการฝากรูปภาพโดยผู้ใช้บริการสามารถอัพโหลดและดาวน์โหลดรูปภาพเพื่อนนำมาใช้งานได้ ที่สำคัญนอกเหนือจากผู้ใช้บริการจะมีโอกาสแบ่งปันรูปภาพแล้ว ยังสามารถใช้เป็นพื้นที่เพื่อเสนอขายภาพที่ตนเองนำเข้าไปฝากได้อีกด้วย

๖. Wikis เป็นเว็บไซต์ที่มีลักษณะเป็นแหล่งข้อมูลหรือความรู้ (Data/Knowledge) ซึ่งผู้เขียนส่วนใหญ่อาจจะเป็นนักวิชาการ นักวิชาชีพหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านต่าง ๆ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

๗. Virtual Worlds การสร้างโลก จินตนาการโดยจำลองส่วนหนึ่งของชีวิตลงไป จัดเป็นสื่อสังคมออนไลน์ที่บรรดาผู้ท่องโลกไซเบอร์ใช้เพื่อสื่อสารระหว่างกันบนอินเทอร์เน็ตในลักษณะโลกเสมือนจริง (Virtual Reality) เช่น สำนักข่าวรอยเตอร์ สำนักข่าวซีเอ็นเอ็น ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อพื้นที่เพื่อให้บุคคลในบริษัทหรือองค์กรได้มีช่องทางในการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ

๘. Crowd Sourcing เป็นหลักการขอความร่วมมือจากบุคคลในเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยสามารถจัดทำในรูปของเว็บไซต์ที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อค้นหาคำตอบและวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ทั้งทางธุรกิจ การศึกษา การสื่อสาร ซึ่งอาจจะมีการดึงความร่วมมือจากเครือข่ายทางสังคมมาช่วยตรวจสอบข้อมูลเสนอความคิดเห็นหรือให้ข้อเสนอแนะ

๙. Podcasting คือ อุปสงค์หรือความต้องการส่วนบุคคล ส่วน “Broadcasting” เป็น การนำสื่อต่าง ๆ มารวมกันในรูปของภาพและเสียง Podcast เป็นการบันทึกภาพและเสียงแล้ว นำเข้าสู่เว็บเพจ (Web Page) เพื่อเผยแพร่ให้บุคคลภายนอกที่สนใจดาวน์โหลดเพื่อนำไปใช้

๑๐. Discuss / Review/ Opinion เป็นเว็บบอร์ดที่ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสามารถแสดงความคิดเห็น โดยอาจจะเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ ประเด็นสาธารณะทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เช่น Epinions, Moutshut, Yahoo! Answer, Pantip, Yelp

๑๑. AI ที่เป็นเทคโนโลยีพื้นฐานที่ทำให้สื่อสังคมออนไลน์สมัยใหม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ได้ดียิ่งขึ้น เช่น AI ช่วยจัดการและคัดกรองเนื้อหา AI กำหนดเนื้อหาที่แสดงในฟีดข่าว AI ช่วยระบบแนะนำเนื้อหาที่ผู้ใช้น่าจะสนใจ เป็นต้น AI จึงเป็นเครื่องมือสำคัญเบื้องหลังที่ทำให้ประสบการณ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของเราเป็นไปอย่างราบรื่นและเฉพาะเจาะจงกับความสนใจของแต่ละคน

ทั้งหมดที่ยกมาจึงเป็นระบบออนไลน์ที่เนื่องด้วยเทคโนโลยีที่จะช่วยเป็นเครื่องอำนวยในการสื่อสารและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนั้น ประเด็นของการเผยแผ่ที่นับว่ามีความสำคัญและจำเป็นต่อการสื่อสารและเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงนับว่ามีความจำเป็นและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการสื่อสารและการเผยแผ่ในช่วงสมัยปัจจุบัน แต่การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าวต้องเป็นไปอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งไม่เป็นการบิดเบือนพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎก

๕.๖ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กรณีศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประสบความสำเร็จ

พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทยมาช้านาน การศึกษาของไทยมีความผูกพันกับสถาบันพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น ตั้งแต่สมัยสุโขทัย

ถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาและการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม อีกทั้งเป็นเกณฑ์การรับราชการในสมัยอยุธยาด้วย

การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญเกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่มีการปฏิรูปการศึกษาโดยจัดตั้งโรงเรียนหลวง ทำให้การศึกษาในวัดและโรงเรียนแยกจากกันอย่างชัดเจน ในปี ๒๔๓๖ พระองค์ทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้นในบริเวณวัดบวรนิเวศวิหาร โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณร ๒) เป็นสถานศึกษาวิทยาการของชาติและต่างประเทศ และ ๓) เป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในปัจจุบัน สังคมไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วตามกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้เกิดค่านิยมบริโภคนิยมและการแข่งขัน ซึ่งกระทบต่อพฤติกรรมของเยาวชนอย่างมาก จึงจำเป็นต้องนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาพฤติกรรมและจิตใจเยาวชน โดยมีพระสอนศีลธรรมเป็นกำลังสำคัญ

การก่อตั้งและพัฒนาการของโครงการพระสอนศีลธรรม

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เริ่มดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๘-๒๕๕๐ โดยแรกเริ่มได้รับงบประมาณ ๑๐ ล้านบาท เพื่ออุดหนุนพระสอนศีลธรรมประมาณ ๖๐๐ รูป ภายหลังเมื่อมีการทำข้อตกลงความร่วมมือระหว่างกระทรวงวัฒนธรรมกับกระทรวงศึกษาธิการ พบว่ามีความต้องการพระสอนศีลธรรมไม่น้อยกว่า ๕๘,๐๓๗ รูป โดยเฉพาะในโรงเรียนวิถีพุทธที่มีมากกว่า ๑๐,๐๐๐ แห่ง

ในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ กรมการศาสนาได้โอนภาระงานและงบประมาณให้กระทรวงศึกษาธิการ โดยมอบให้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยรับผิดชอบดำเนินการในรูปแบบพันธกิจบริการวิชาการแก่ชุมชน โดยประสานงานกับ ๕ หน่วยงานหลัก ได้แก่

๑. มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง

๒. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

๓. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

๔. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๕. คณะสงฆ์

ปัจจุบันโครงการได้ยกระดับเป็น “สำนักงานพระสอนศีลธรรม” ตามประกาศมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๖๑

การดำเนินงานของสำนักงานพระสอนศีลธรรม

สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นนโยบายด้านบริการวิชาการแก่สังคมในแผนกลยุทธ์ระยะ ๑๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๖๕) โดยมุ่งเน้นการให้บริการวิชาการพระพุทธศาสนาที่เสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน

การบริหารจัดการ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการ โดยมีรองอธิการบดีเป็นประธาน มีคณะกรรมการ ๑๓ รูป/คน เจ้าหน้าที่ ๑๗ รูป/คน และมีพระสอนศีลธรรม ๖,๗๐๐ รูป ที่สอนในโรงเรียนมากกว่า ๖,๕๐๐ แห่งทั่วประเทศ มีนักเรียนที่ได้รับการสอนมากกว่า ๒๐๐,๐๐๐ คน

สำนักงานใช้อาคารพระพรหมมุนี (ผิน สุวจเถร) เป็นสถานที่ประสานงาน และมีศูนย์ประสานงานในวิทยาเขตและวิทยาลัยอีก ๙ แห่ง กิจกรรมหลัก ได้แก่ การอบรมและพัฒนาพระสอนศีลธรรม การส่งพระไปสอนในโรงเรียน และการติดตามประเมินผลด้วยกระบวนการวิจัย

อำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารโครงการ

๑. กำหนดนโยบายและวางแผนงาน

๒. กำหนดคุณสมบัติและวิธีการคัดเลือกพระสอนศีลธรรม

๓. กำหนดวิธีการฝึกอบรมให้เป็นแนวทางเดียวกัน

๔. ติดตาม ประเมินผล และวิจัยโครงการ

๕. แต่งตั้งอนุกรรมการและคณะทำงานอื่น ๆ

๖. เบิกจ่ายตามระเบียบมหาวิทยาลัย

การกระจายพระสอนศีลธรรม

พระสอนศีลธรรม ๖,๗๐๐ รูป กระจายอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ดังนี้

ภาคกลาง ๓,๐๗๐ รูป (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ๑,๙๙๕ รูป, วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย ๕๕๐ รูป, วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ๕๒๕ รูป)

ภาคเหนือ ๖๐๐ รูป (วิทยาเขตล้านนา)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒,๖๓๐ รูป (วิทยาเขตอีสาน ๘๐๐ รูป, วิทยาเขตร้อยเอ็ด ๕๐๐ รูป, วิทยาเขตศรีล้านช้าง ๘๐๐ รูป, วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร ๒๓๐ รูป, วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์ ๓๐๐ รูป)

ภาคใต้ ๔๐๐ รูป (วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช)

วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

วัตถุประสงค์

๑. เพื่ออบรมและพัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีความรู้และทักษะการสอน

๒. เพื่อส่งพระไปสอนในโรงเรียนทั่วประเทศและพัฒนาจิตใจเยาวชน โดยมีการติดตามและประเมินผล

๓. เพื่อสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

เป้าหมายด้านคุณภาพ

พระสอนศีลธรรมสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามวิชาความรู้ที่ได้ศึกษาไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๐

ปัญหาและความท้าทาย

แม้โครงการจะมีประโยชน์ในการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชน แต่ในด้านการบริหารยังพบปัญหาสำคัญ ได้แก่

๑. การเบิกจ่ายค่านิตยภัตล่าช้า ทำให้พระสอนศีลธรรมหมดกำลังใจและลาออกจำนวนมาก

๒. การประชาสัมพันธ์และการอบรมขาดแบบแผนเดียวกัน

๓. ขาดหลักสูตรพระสอนศีลธรรมที่เข้มข้น

๔. ขาดการส่งเสริมและพัฒนางานวิจัยอย่างต่อเนื่อง

๕. ขาดเจ้าหน้าที่ด้านการประกันคุณภาพ

บทบาททางสังคมและกิจกรรมอื่น ๆ

นอกจากโครงการพระสอนศีลธรรมแล้ว มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยยังมีบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมผ่านกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การบรรยายธรรมทางวิทยุ การสอนนักโทษในเรือนจำ การเปิดสอนศีลธรรมในวันอาทิตย์ การจัดอภิปรายธรรม การส่งพระนักศึกษาไปอบรมกรรมฐาน และการตอบโต้ภัยคุกคามต่อพระพุทธศาสนา

โครงการพระสอนศีลธรรมจึงเป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนความพยายามในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนไทยอย่างเป็นระบบ แม้จะมีความท้าทายด้านการบริหารจัดการ แต่ก็นับเป็นโครงการที่มีคุณูปการต่อสังคมไทยอย่างยิ่ง

๕.๖.๒ สถาบันกรรมฐานศึกษาสมเด็จพระสังฆราช (อมฺพรมหาเถร)

ประวัติความเป็นมาของสถาบัน

สถาบันกรรมฐานศึกษาสมเด็จพระสังฆราช (อมฺพรมหาเถร) โดยได้จัดตั้งขึ้นเป็นส่วนงานในมหาวิทยาลัย เพื่อเจริญรอยตามพระจริยวัตรของเจ้าพระคุณสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก นายกสภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผู้ทรงใฝ่พระทัยในวิปัสสนาธุระและการเจริญพระกรรมฐาน

ปรากฏในข้อกำหนดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการจัดตั้งส่วนงาน (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๖ โดยที่เป็นการสมควรจัดตั้งสถาบันกรรมฐานศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) เพื่อเป็นสถาวรสถานเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในมงคลสมัยที่เจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเจริญพระชนมายุ ๘ รอบ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๖ สำหรับจัดการศึกษา วิจัย ให้บริการ และสนับสนุนทางวิชาการพระพุทธศาสนาในด้านกรรมฐานศึกษา การอบรมพัฒนาทางจิตใจ สติปัญญา และคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่เข้ากับการศึกษาและวิจัยทางกรรมฐานศึกษา และเสริมสร้างสังคมวิถีพุทธเพื่ออำนวยสันติสุขตามแนวทางของมหาวิทยาลัย กลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา

ทั้งนี้ สมเด็จพระสังฆราช โปรดประทานนามสถาบัน ว่า “สถาบันกรรมฐานศึกษาสมเด็จพระสังฆราช (อมฺพรมหาเถร) ” ตามความในหนังสือสำนักงานเลขานุการสมเด็จพระสังฆราช ที่ สสร.๑๓๕๕/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๕ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๘ มาตรา ๙ วรรคแรก มาตรา ๑๙ (๒) และ (๔) แห่ง พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ ประกอบกับมติที่ประชุมสภามหาวิทยาลัย ในคราวประชุมครั้งที่ ๑๐/๒๕๖๕ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๕ ให้จัดตั้ง สถาบันกรรมฐานศึกษาสมเด็จพระสังฆราช (อมฺพรมหาเถร) เป็นส่วนงานระดับสถาบันของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยมีสำนักงานหลักตั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม และมีสำนักงานสาขาและศูนย์การฝึกอบรมตั้งอยู่ที่ สถานปฏิบัติธรรมสมเด็จพระสังฆราช (อมฺพรมหาเถร) อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี และมีศูนย์การฝึกอบรมในส่วนภูมิภาค

ปรัชญา

ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ. “ในหมู่มนุษย์ ผู้ประเสริฐสุด คือคนที่ฝึกแล้ว”

วิสัยทัศน์

สนับสนุน ส่งเสริม การศึกษา วิจัย ให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาในด้านกรรมฐานศึกษา

พันธกิจ

การอบรมพัฒนาทางจิตใจ สติปัญญา และคุณธรรมจริยธรรม บูรณาการศาสตร์สมัยใหม่เข้ากับการศึกษาและวิจัยทางกรรมฐานศึกษา และเสริมสร้างสังคมวิถีพุทธเพื่ออำนวยสันติสุข

ภาระงานและหน้าที่

มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการสนับสนุนภารกิจของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาส่งเสริม เผยแผ่ และให้บริการวิชาการด้านการปฏิบัติกรรมฐาน และฝึกอบรมคุณธรรม งานพัฒนาคุณภาพงานวิจัยพัฒนารูปแบบและวิธีการปฏิบัติกรรมฐาน สร้างเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมและหน่วยอบรมให้กว้างขวางโดยสถาบัน ได้กำหนดภาระงานของฝ่ายต่าง ๆ ในสังกัด (โดยสังเขป) ดังนี้

๑. ส่วนงานบริหาร

มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับงานบริหารงานนโยบายและพัฒนา งานบุคลากรงานงบประมาณ งานทะเบียนและงานสารสนเทศของสถาบันและปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

๑.๑ กลุ่มงานบริหาร มีภาระงานด้านธุรการ ประสานงานด้านงบประมาณ การเงิน บุคลากร การบัญชี พัสดุ นโยบายและแผนพัฒนา รวมทั้งประสานงานกับส่วนงานที่เกี่ยวข้อง และปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย

๑.๒ กลุ่มงานทะเบียนและสารสนเทศ มีภาระงานจัดทำทะเบียนผู้ปฏิบัติธรรมและผู้เข้าอบรมให้เป็นระบบ และจัดทำเว็บไซต์ จัดทำฐานข้อมูล จัดทำทำเนียบผู้เข้ารับการอบรมกรรมฐาน และการฝึกอบรม จัดทำรายงานประจำปีของสถาบันเอกสารประชาสัมพันธ์และดำเนินงานการเผยแผ่ผลงานด้านกรรมฐานและการฝึกอบรมสู่สาธารณชน งานประกันคุณภาพสถาบัน รายงานประจำปี และปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

๒. ส่วนวางแผนและพัฒนาการอบรม

มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวข้องกับงานวิจัยและพัฒนางานวิจัย และงานบริการฝึกอบรมและปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

๒.๑ กลุ่มงานวางแผน วิจัยและพัฒนา มีภาระงานด้านวิจัย ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนารูปแบบและวิถีการปฏิบัติกรรมฐาน ติดตาม ประเมินผล และวางแผนพัฒนาสร้างองค์กรความรู้ด้านการกรรมฐาน ประสานเครือข่ายให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

๒.๒ กลุ่มงานบริการฝึกอบรม มีภาระงานบริการหลักสูตรการฝึกปฏิบัติกรรมฐาน และการฝึกอบรม แก่เยาวชน ประชาชนทั่วไป ผลิตหลักสูตรการอบรมที่เหมาะสม จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้มารับการฝึกอบรม และสรุปรายงานประเมินผลการฝึกอบรม และปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

๓. โครงการหรือกิจกรรมภายในสถาบันกรรมฐานศึกษาสมเด็จพระสังฆราช (อมฺพรมหาเถร)

จัดโครงการปฏิบัติธรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนาโดยให้บุคลากรและนักศึกษาของมหาวิทยาลัย วิทยาเขต และวิทยาลัย รวมทั้งให้พุทธศาสนิกชนจากหน่วยงานทางราชการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติธรรมด้วย

๕.๖.๓ พระธรรมทูตสายต่างประเทศ ความร่วมมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาระดับนานาชาติของ มมร กับคณะสงฆ์ธรรมยุต

พระพุทธดำรัสในวันที่ส่งพระพุทธสาวกหกสิบองค์ออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคแรก ความว่า

“จรถ ภิกฺขเว จาริกํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสสานํ มา เกน เทฺว อคมิตฺถ เทเสถ ภิกฺขเว ธมฺมํ อาทิกลฺยาณ มชฺเฌกลฺยาณ ปริโยสานกลฺยาณ สาตฺถ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺรํ ปริสุทฺธี พฺรหมฺจริยํ ปกาเสถ” (วิ มหา. ๔/๓๒/๓๙)

“ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ ครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์”

นี่คือพุทธนโยบายในการส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนาเป็นครั้งแรกของพระพุทธเจ้า หลังจากได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว พระสาวกผู้ไปปฏิบัติหน้าที่นี้ในกาลต่อมาเรียกว่า “พระศาสนทูต”, “พระสมณทูต” หรือ “พระธรรมทูต” ซึ่งหมายถึงผู้ทำหน้าที่จาริกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในที่ต่าง ๆ ทั้งใกล้และไกล ทั้งในและต่างประเทศ

คำว่า “ทูต” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้คำนิยามไว้ว่า ทูต น. ผู้นำข้อความไปแจ้งทั้งสองฝ่าย ผู้รับใช้ไปเจรจาแทน ผู้สื่อสาร ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้แทนไปยังต่างประเทศ เพื่อเจรจาหรือเจริญสันถวไมตรีเป็นทางราชการ

ส่วนพจนานุกรมบาลีไทยให้ความหมายไว้ว่า คำว่า “ทูต” เป็นคำนามปุงลิงค์ (เพศชาย) แปลว่าคนสื่อสาร คนที่ชักนำข้อความไปแจ้งทั้งสองฝ่ายหรืออีกนัยหนึ่ง เป็นคำนามนปุงสกลิงค์ (ไม่ชายไม่หญิง) การเล่นการพนัน หากเป็นคำนามอิตถีลิงค์ (เพศหญิง) จะใช้เป็น “ทูตี” หมายถึงทูตหญิง แม่สื่อ การงานที่ทูตจะต้องทำ หรือหน้าที่ทูต ใช้คำภาษาบาลีว่า “ทูเตยฺยกมฺม”

ผู้ทำหน้าที่ทูตจึงเป็นผู้ประสานผลประโยชน์ทั้งสองฝ่าย จะเจรจาอย่างไรให้ฝ่ายตนได้รับประโยชน์มากที่สุด ในขณะเดียวกับกับฝ่ายที่เราไปเจรจาด้วยก็ได้รับประโยชน์ เรียกว่าเป็นการชนะทั้งสองฝ่าย งานของผู้ทำหน้าที่เจรจาแทนจึงไม่ใช่งานง่าย ที่มองเห็นภาพชัดที่สุดตามธรรมเนียมไทยคือความหมายของทูตฝ่ายหญิงนั่นคือแม่สื่อ จะทำอย่างไรให้ชายหญิงทั้งสองฝ่ายได้แต่งงานกัน หากทำสำเร็จหน้าที่แม่สื่อก็ถือว่าทำงานสำเร็จ ส่วนเมื่อแต่งงานไปแล้วจะอยู่กันยืดหรือไม่นั่นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

เนื่องจากว่า “ศาสนา” เป็นระบบความเชื่อที่มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม สังคมจำต้องมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และเป็นสื่อช่วยประสานคนในสังคมเข้าด้วยกัน ศาสนาจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคม อิทธิพลของศาสนาจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการวางรากฐานทั้งทางด้านจารีต ประเพณี และวัฒนธรรมของสังคม รวมทั้งเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตและวิธีคิดของผู้คนในสังคม ให้รู้จักเสริมสร้างชีวิตอย่างมีสาระและมีค่าสูงสุดตามบทบัญญัติและจุดหมายของศาสนาที่ตนนับถือ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประเภทอเทวนิยม (ATHEISM) ซึ่งเกิดจากความพากเพียรพยายามของมนุษย์คือพระพุทธเจ้า ที่ได้ทรงศึกษาค้นคว้าสัจธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิตทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม จนประสบผลสำเร็จและได้ทรงนำสิ่งที่ค้นพบออกเผยแผ่แก่ชาวโลกกระทั่งประดิษฐานและเผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวาง

“พระธรรมทูต” ในความหมายภาพกว้าง ได้แก่ผู้นำธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าไปสู่ประชาชน ทั้งใกล้และไกล ทั้งในประเทศและต่างประเทศ อาจเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ก็ได้ นอกจากนี้ยังมีคำว่า “พระธรรมกถึก” “พระธรรมจาริก” ที่สามารถใช้ในความหมายทำนองเดียวกันกับ “พระศาสนทูต” “พระสมณทูต” หรือ “พระธรรมทูต” ดังระบุไว้เบื้องต้น อันที่จริงพระสงฆ์ที่ได้รับการบวชทุก

รูป ถือว่าทำหน้าที่พระธรรมทูตด้วยกันทั้งนั้น เพราะพระสงฆ์ คือหมู่ชนที่ได้รับฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้วไปเผยแผ่แก่ประชาชน แต่เพื่อให้การบริหารงานและการจัดการงานพระศาสนา มีความรัดกุมและสนับสนุนพระธรรมวินัยมากขึ้น คณะสงฆ์ไทยจึงมีกฎเกณฑ์วางแนวปฏิบัติในความเป็นพระธรรมทูตไว้เฉพาะกล่าวคือ พระธรรมทูตในประเทศไทย มี ๒ ประเภท คือ พระธรรมทูตสายในประเทศ และพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ที่อยู่ในการกำกับดูแลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และคณะสงฆ์ธรรมยุต

คำว่า “พระธรรมทูตสายต่างประเทศ” ในที่นี้ หมายถึง พระสงฆ์ไทยสายเถรวาทผู้ไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศ โดยการรับรองจากมหาเถรสมาคมอันเป็นองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุดในประเทศไทยเท่านั้น

ในอดีตพระธรรมทูตประเทศไทย แม้จะมีการเจริญศาสนสัมพันธ์กับต่างประเทศ เช่น ในสมัยกรุงศรีอยุธยา และต้นกรุงรัตนโกสินทร์ก็ตาม แต่ทว่ายังอยู่ในขอบเขตจำกัด เป็นความจำกัดด้านพาหนะเดินทางและสภาพแวดล้อมของผู้คนในประเทศนั้น ๆ อีกทั้ง ยังมิได้มีการฝึกอบรมเพื่อเตรียมความเป็นพระธรรมทูตเป็นกิจจะลักษณะ เพียงแต่ตรวจคุณสมบัติพระเถระนุเถระที่เหมาะสมและจัดส่งไป กาลเวลาที่ผ่านมา พระสงฆ์มีจำนวนมากขึ้น โอกาสไปมาติดต่อระหว่างประเทศมีสูงขึ้น พร้อมกันนี้ รัฐบาลไทยมีโครงการสนับสนุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนายังต่างแดน จะเห็นได้จากรัฐบาล โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีไปสร้างวัดไทยพุทธคยา ใกล้สถูปพุทธคยา สถานที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเป็นแห่งแรก ตามคำเชิญของรัฐบาลอินเดียฯพณฯ ยาวฮะราลห์ เนรูห์ คราวฉลอง ๒๕ ศตวรรษ ครั้งต่อมา รัฐบาลไทยได้อุปถัมภ์อย่างเป็นทางการให้สร้างพุทธประทีป ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ เป็นแห่งที่สอง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเปิดวัดนี้ เมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๐๘ ดังนั้น คณะสงฆ์ไทยจึงมีโครงการฝึกอบรมพระธรรมทูตเพื่อเตรียมความพร้อมและจัดส่งพระธรรมทูตไปต่างประเทศสนองภาระงานดังกล่าว

โครงการฝึกอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศได้จัดขึ้นร่วมกันทั้งสองนิกายในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๙ – ๒๕๑๐ และได้หยุดลงด้วยเหตุปัจจัยจำเป็นบางประการ แต่ความต้องการพระธรรมทูตไปต่างประเทศกลับเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเริ่มเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ แล้วมีการตั้งวัดเป็นบ้านเล็ก ๆ หลังหนึ่ง เมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ.

๒๕๑๔ ต่อมาวัดไทยเริ่มมีจำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะ เมืองใหญ่ ๆ เช่น นิวยอร์ก วอชิงตัน ดีซี ชิคาโก ลอสแองเจลลิส

เมื่อพระสงฆ์ไทยไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างแดนมากขึ้น แต่ทว่าการจัดฝึกอบรมได้ชะงักลงไปแล้ว มหาเถรสมาคมภายใต้การสนับสนุนของกรมการศาสนา จึงให้มีการรื้อฟื้นโครงการนี้ขึ้นมาใหม่ มอบให้สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) กรรมการมหาเถรสมาคม เป็นกรรมการอำนวยการฝึกอบรมพระสงฆ์มหานิกาย และสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (ประจวบ กนฺตาจาโร) กรรมการมหาเถรสมาคม เป็นกรรมการอำนวยการฝึกอบรมพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย พระมหาเถระทั้งสองได้มอบภาระงานนี้ แก่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยโดยลำดับเป็นหน่วยงานดำเนินการ กรมการศาสนาสนับสนุนงบประมาณจำนวนแห่งละสองแสนกว่าบาทในการดำเนินการโครงการนี้ จึงเริ่มมีการฝึกอบรมเป็นรูปธรรมอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่ง นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ จนถึงปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์ใกล้เคียงกันในการดำเนินงาน คือ

๑. เพื่อฝึกอบรมพระธรรมทูตให้มีความรู้ความสามารถ จริยาวัตรอันงดงาม และความมั่นใจในการปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศยิ่งขึ้น

๒. เพื่อเตรียมพระธรรมทูต ผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมส่งไปต่างประเทศ

๓. เพื่อสนองงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทย

อันที่จริงแล้ว โครงการบัณฑิตศึกษาทั้งของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) ที่เปิดโอกาสให้พระภิกษุ เข้ามาศึกษาในระดับปริญญาโท ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๑ นั้น ก็คืองานสืบสานโครงการฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทยนั่นเอง แต่เป็นการศึกษาในรูปหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (ศน.ม.) และหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) โดยเฉพาะหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิตของ มมร มีสาขาวิชาพุทธศาสนนิเทศ (BUDDHIST MISSION PROCESS) ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า BUDDHISH STUDIES (พุทธศาสน์ศึกษา) มีจุดประสงค์ให้ผู้สำเร็จการศึกษาไปเป็นพระธรรมทูตในต่างประเทศ แต่ทว่ามิได้มีการส่งผู้สำเร็จการศึกษาออกไป เพราะขาดการประสานงานระหว่างมหาวิทยาลัยกับองค์กรปกครองคณะสงฆ์ไทย ทำให้ไม่มีการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมและการส่งพระธรรมทูตอย่างเป็นรูปธรรม จนเป็นเหตุให้มหาเถรสมาคมมีมติให้ดำเนินการฝึกอบรมพระธรรมทูตอีกวาระหนึ่ง นับแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๓๘ เป็นต้นมา

กรณีปัญหาและอุปสรรคของพระธรรมทูตไทยในต่างแดน ที่ได้ประสบพบเจอกับล้วนเป็นเรื่องท้าทายสติปัญญาและจริยวัตรของพระธรรมทูตยิ่งนัก จะขอนำมากล่าวโดยสังเขป

เมื่อพระสงฆ์ไทยไปเมืองนอกในระยะแรก ๆ เช่นประเทศสหรัฐอเมริกา เจ้าของถิ่นหรือที่เราเรียกเขาว่า “ฝรั่ง” แทบไม่เคยเห็น พระสงฆ์ไทย เพราะจำนวนพระมีน้อย บางคนเคยมา เมืองไทย ก็พอจะคุ้น ๆ ตา เรียกความทรงจำมาได้บ้าง แต่ชาวต่างประเทศส่วนมากเมื่อเห็นพระก็นึกแปลกใจ และมองแบบมีคำถามบนหน้าผาก พระกลายเป็นบุคคลแปลกประหลาด บางทีขับรถผ่านมาชะเง้อมองและร้องว่า “หริกฤษณะ” เพราะเขาเคยเห็นพวกหริ - กฤษณะ นักบวชฮันดูที่มาเผยแพร่สมาธิและแนวคิดความเชื่อของเขา ประสบความสำเร็จพอสมควร มีฝรั่งหนุ่มสาวหันมานับถือ และอยู่ร่วมชุมชนหริ - กฤษณะ มีชีวิตแบบนักบวชโกนหัวแต่ไว้ผมเปียยาว ๆ นุ่งห่มโธตีสีส้ม ใช้สีแดง ขาว ทาหน้าเป็นริ้ว มือถือกลองแขก ปากร้องรำ ๆว่า “*หเร รามา หเร รามา*” พระสงฆ์เราจึงนับเนื่อง “สาธุ” (นักบวช) ประเภทนี้ในสายตาของชาวต่างชาติ

นอกจากนี้ พระธรรมทูตไทยในต่างแดนยุคแรก ๆ มักประสบปัญหาจากชาวท้องถิ่น คำถามแรก ๆ มักจะได้ยินว่า คุณเป็นใคร ? มาจากไหน ? มาเพื่ออะไร ? และการที่จะสร้างวัดก็เป็นเรื่องต้องทำความเข้าใจกับเจ้าถิ่นให้ถ่องแท้ เช่น พระธรรมทูตในยุคบุกเบิกรูปหนึ่ง ท่านเล่าให้ฟังอย่างน่าจับใจว่า

“...การไปซื้อวัด ฝรั่งจะตั้งคำถามไว้เลยว่า ท่านมาซื้อวัดเพื่อต้องการเอาคนของเขาเข้าศาสนาพุทธใช่ไหม ผมตอบว่าไม่ใช่ เรามีคนที่นับถือพุทธศาสนาอยู่แล้ว เรามาบำรุงศรัทธา ศาสนิกชนของเราและมาช่วยชาวพุทธให้เป็นพลเมืองดีในประเทศของคุณ แต่ถ้าหากพลเมืองประเทศของคุณต้องการจะศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงเปรียบเทียบ หรือศึกษาวัฒนธรรม ประเพณีตะวันออกเช่นประเทศไทย เรายินดีช่วยเหลือ”

กาลเวลาต่อมา พอพระธรรมทูตลงหลักปักฐานได้แล้ว ก็เผชิญกับปัญหาที่ท้าทายขึ้นไปอีกดังเช่น สนฺติกโร ภิกฺขุ (ท่านโรเบิร์ต) พระภิกษุเถรวาท ชาวอเมริกันได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับสังคมอเมริกันมองพระธรรมทูตไทยว่า *“ชาวอเมริกันถ้าอยากศึกษาธรรมะ ไม่นึกถึงวัด ถ้าจะพูดหนัก ๆ ไม่นึกถึงวัดไทยด้วยซ้ำ เพราะถ้ามองว่า วัดไทยเป็นสถานที่เพื่อคนไทยจะไปประกอบพิธี พิธีอะไรก็ไม่รู้ ฝรั่งดูไม่เข้าใจ แต่เห็นคนไทยไปกันฝรั่งก็ไปดู เห็นว่าคนไทยใจดี ชอบสนุก ก็ไปดูกับเขา เขามักจะนึกถึงศูนย์หรือธรรมสถานที่ฆราวาสส่วนใหญ่เป็นฝรั่งจัดตั้งและดำเนินการเอง เพราะเขาเห็นว่าพระคร่ำครึและเป็นศักดินา”*

สภาพอุปสรรคและปัญหาในต่างแดน มีให้พระธรรมทูตได้ทดสอบอยู่เสมอ อยู่แต่ว่าบารมีแห่งปัญหานั้น ๆ ไปได้หรือเปล่าเท่านั้นเอง

กิจกรรมของวัดโดยภาพรวม พระธรรมทูตสายต่างประเทศดำเนินวิถีชีวิตเช่นเดียวกับพระสงฆ์ไทย แต่มีความเฉพาะกิจในบางเรื่อง เช่น สภาพภูมิอากาศ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น อาจทำให้สภาพความเป็นอยู่แตกต่างจากพระสงฆ์ที่อยู่เมืองไทยไปบ้าง แต่นั้นไม่ใช่เป็นเรื่องหนักหนาสาหัสประการใด อย่างไรก็ตาม ลองดูภาพกิจกรรมของวัดไทยในต่างแดนโดยศึกษาจากงานการปกครอง การศึกษาการเผยแผ่ สาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์

๑. ด้านการปกครอง อาศัยพระธรรมวินัยเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตามด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย กฎระเบียบของมหาเถรสมาคมที่พระสงฆ์ไทยแม้จะอยู่ในหรือนอกประเทศต้องปฏิบัติตาม นอกจากนี้ ยังต้องปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศนั้น ๆ อันไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยอีกด้วย

๒. ด้านการศึกษา พระธรรมทูตสายประเทศ บางแห่งสามารถศึกษาความรู้ภาษาอังกฤษหรือภาษาท้องถิ่นนั้น ๆ ในระยะเวลาที่กำหนด (course) ได้ เพราะเป็นประโยชน์และสำคัญยิ่งในการเผยแผ่หลักธรรมได้อย่างสนิทแนบแน่นและกว้างขวางภายในแต่ละวัดส่วนมากมีการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาสำหรับประชาชนทั่วไป ในรูปแบบธรรมศึกษาชั้นตรี - โท - เอก บ้าง หลักสูตรพระพุทธศาสนาเฉพาะกิจบ้าง รวมถึงการสอนดนตรีไทย และภาษาไทย เป็นการอนุเคราะห์และส่งเสริมให้เด็กไทยที่เกิดและเจริญเติบโตในต่างแดนให้มีความรู้ความเข้าใจถิ่นกำเนิดและวัฒนธรรมของบรรพบุรุษ

๓. ด้านการเผยแผ่ พระธรรมทูตไทยดำเนินกิจวัตรประจำวัน เช่น ทำวัตรเช้า - เย็น นั่งสมาธิ บิณฑบาต (ในบริเวณวัด) ฉันภัตตาหาร กรณียกิจอย่างนี้เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยนำวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และมีความสงบเป็นตัวอย่างให้เห็น นอกจากนี้ ยังมีการเผยแผ่ที่เป็นรูปธรรมอย่างอื่น เช่น

๓.๑ จัดให้มีการอบรมสมาธิภาวนา บวชเนกขัมมะ ทำบุญรักษาศีล เป็นกรณีพิเศษในวันสำคัญ ๆ เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ และวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินี

๓.๒ แจกหรือให้ยืมเทปธรรมะ หนังสือธรรมะหรือจุลสารประจำวัดแด่ผู้สนใจ เพื่อเป็นธรรมทาน

๓.๓ นิมนต์พระสงฆ์ผู้ทรงความรู้ด้านปริยัติหรือปฏิบัติมาบรรยายธรรม และอบรมกรรมฐาน

๓.๔ สนทนาธรรมและอธิบายเรื่องพระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างชาติ ผู้สนใจทั้งในและนอกวัด

๓.๕ จัดห้องสมุดพระพุทธศาสนาเพื่อผู้สนใจมาศึกษาและค้นคว้าภายในวัด

๓.๖ มีการเผยแผ่พุทธธรรมผ่านทางเว็บไซต์ (Website) และเป็นที่น่ายินดีว่า คณะสงฆ์ไทยในประเทศสหรัฐอเมริกา กำลังระดมผู้มีความรู้ความสามารถหลาย ๆ ด้าน เตรียมการทำระบบเครือข่าย (Home page) ใน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นของส่วนกลาง มีคณะกรรมการบริหาร เพื่อให้การเผยแผ่มีประสิทธิภาพและเอกภาพยิ่งขึ้น

๓.๗ มีการตอบปัญหาธรรมทางอีเมล (E - mail)

๔. ด้านสาธารณูปการ มีการก่อนสร้างอุโบสถ อาคารอเนกประสงค์ ศาลากุฎิ และพัฒนาบริเวณวัดให้สะอาดร่มรื่น เอื้อประโยชน์แก่ชาวพุทธศาสนิกชนและผู้สนใจเข้ามาศึกษาและปฏิบัติธรรมหาความสงบทางกายและใจ อีกทั้งเป็นสถานที่ทำพิธีกรรมทางศาสนาตามขนบธรรมเนียมประเพณี

๕. ด้านสาธารณสงเคราะห์ ให้การช่วยเหลือสิ่งของจำเป็นแก่ครอบครัวคนไทยผู้ประสบภัยและความลำบาก ให้เป็นที่พักอาศัยชั่วคราวแก่คำนำแก่ครอบครัวผู้ประสบเคราะห์กรรมของวัดทั่วไปแล้ว ต้องเตรียมตัวและเตรียมใจให้พร้อมสรรพ กล่าวคือ

เตรียมตัว พระธรรมทูตไทยไปปฏิบัติศาสนกิจต่างแดน ต้องสนองความต้องการทางวัฒนธรรมของชุมชนไทยในประเทศนั้น ๆ เนื่องจากคนไทยอยู่รวมกลุ่มเป็นจำนวนมาก มีความเดียวดายและต้องการที่พึ่งยึดเหนี่ยว อีกทั้งเพื่อสนองความต้องการของชุมชนหรือสังคมท้องถิ่น เพื่อนำพุทธธรรมไปเปิดเผยให้เขาได้สัมผัส และโน้มน้าวพฤติกรรมที่เวียนไปสู่ความหายนะของประชากรในประเทศนั้น ๆ ให้กลับสู่ความหายนะของประชากรในประเทศนั้น ๆ ให้กลับสู่สภาพที่เป็นปกติสุข เช่นสหรัฐอเมริกา หนุ่มสาวฆ่าตัวตายเพิ่ม ๓๐% ในช่วง ๓๐ ปีที่ผ่านมา นี่เป็นสถิติของสภาสุขภาพจิตแห่งชาติอเมริกา

พระธรรมทูตต้องมีคุณสมบัติ เพื่อความเป็นพระธรรมทูตที่ดี ที่ประเสริฐ คือ

๑) มั่นใจในคุณค่า ความดีงาม ความประเสริฐของพระพุทธศาสนา ในฐานะที่เป็นพระธรรมทูตไปเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในต่างประเทศนั้น จะต้องมีความมั่นใจว่า เรามีสิ่งที่ดีแท้ เป็นสิ่งที่ดีแท้ เป็นสิ่งที่ประเสริฐและเป็นประโยชน์ที่จะมอบให้เขา

๒) รู้เข้าใจปัญหา และความต้องการของถิ่นฐานที่ไป ต้องรู้ภูมิหลังของเขาว่า เขามีวิธีคิดและวิถีชีวิตอย่างไร เช่น อเมริกา เป็นประเทศที่เจริญ ถ้าเราไม่รู้เท่าทัน ก็จะหวั่นเกรง ต้องทราบว่า เขาเจริญทางด้านวัตถุมาก แต่ในขณะเดียวกันดูเหมือนว่า อยู่ในภาวะเสื่อมโทรมอย่างยิ่งทางด้านจิตใจของคนในสังคม มีปัญหาเกิดจากความเจริญทางวัตถุที่ปรากฏตัวเป็นระลอก ๆ นับแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๓

๓) มีวิธีสื่อสารให้ได้ผล เนื่องจากงานพระธรรมทูต คืองานนำพุทธธรรมไปให้เขา ซึ่งต้องสื่อให้เข้าใจ ทั้งหลักธรรมที่เหมาะสมกับบุคคลและเวลา และใช้สื่อภาษากับอุปกรณ์ต่าง ๆ

๔) มุ่งมั่นแน่วแน่ต่ออุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา จุดหมายในการปฏิบัติหน้าที่ของพระธรรมทูตในพุทธศาสนาต้องแน่วแน่ด้วยอุดมการณ์ที่ว่า *“จรถ ภิกฺขเว จาริกํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย.....”*

นอกจากหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่พระธรรมทูตจะต้องแสดงบทบาทและทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ ซึ่งต้องอาศัยความรอบรู้ในหลาย ๆ ด้าน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่พระธรรมทูตต้องตระเตรียมความพร้อมสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ที่อาจเผชิญกับรูปแบบการทำงานที่หลากหลาย โดยเฉพาะงานด้านเผยแผ่ที่ถือว่าเป็นงานหลักของพระธรรมทูต ผู้ที่เป็นพระธรรมทูตจึงต้องมีคุณสมบัติเพื่อความเป็นพระธรรมทูตที่ดี ดังนี้

๑. ความมั่นคงในคุณค่าความดีงาม โดยเฉพาะการเป็นพระธรรมทูตที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศจะต้องมีจิตใจที่มั่นคงว่า เราเป็นผู้ที่ประเสริฐและมีสิ่งที่ดีที่เป็นประโยชน์จะมอบให้เขา

๒. การเข้าใจสภาพปัญหาและความต้องการของถิ่นฐานที่ไป พระธรรมทูตต้องรู้ภูมิหลังว่า เขามีวิธีคิดและวิถีชีวิตอย่างไร บางพื้นที่มีความเจริญแต่อยู่ในภาวะเสื่อมโทรมด้านจิตใจหรือปัญหาจากความเจริญทางวัตถุที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของเขา เช่น ค่าครองชีพที่สูงหรือความยากลำบากของการใช้ชีวิตในเมือง

๓. วิธีสื่อสารให้ได้ผล เนื่องจากงานพระธรรมทูต คือการนำพุทธธรรมไปให้เขา ซึ่งต้องสื่อให้เข้าใจ ทั้งหลักธรรมที่เหมาะสมกับบุคคลและเวลา รวมถึงการใช้ภาษาในการสื่อสารและสื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ

๔. ความมุ่งมั่นแน่วแน่ต่ออุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา จุดหมายในการปฏิบัติหน้าที่ของพระธรรมทูตในพระพุทธศาสนาต้องแน่วแน่ด้วยอุดมการณ์ที่ว่า *“ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจ านวนมากเพื่อ*

อนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์” (พระมหาศิวกร ปญฺญาวชิโร และคณะ, ๒๕๖๔)

คุณสมบัติพื้นฐานเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญต่อบทบาทและหน้าที่ของพระธรรมทูต พระธรรมทูตต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองควบคู่กับการทำงานเพื่อสังคมให้เกิดการปฏิบัติตามไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิและปัญญา ถ้าพัฒนาตนเองได้มากเท่าไร ก็จะทำประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่มหาชนได้มากเท่านั้น

ปัจจุบันสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ (ธรรมยุต) มีสมเด็จพระธีรญาณมุนีเป็นประธานกรรมการบริหาร ทุกปีจะมีการประกาศรับสมัครพระภิกษุเพื่อเข้ารับการฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ (ธรรมยุต) เมื่อคณะกรรมการฯ ได้ดำเนินการสอบคัดเลือกและตรวจสอบคุณสมบัติเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระภิกษุผู้ที่มีสิทธิ์เข้ารับการฝึกอบรมต้องนำเอกสารขออนุญาตเดินทางไปต่างประเทศสำหรับพระภิกษุ (ศ.ต.ภ.) ที่เจ้าคณะผู้ปกครองลงนามเรียบร้อยมาส่งที่สำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ (ธรรมยุต) และก่อนที่จะเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศต้องเข้ารับการอบรม ณ อาคารบูรพาจารย์ วัดพระศรีมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร เมื่อผ่านการอบรมแล้วจึงจะมีสิทธิ์ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังต่างประเทศได้

๕.๗ บทสรุป

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาได้ตระหนักถึงการรับรู้และเผยแผ่หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา มีการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักพุทธธรรมพื้นฐานที่นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยควรรู้ ได้แก่ อริยสัจ ๔ (ความจริงของชีวิต ๔ ประการ), มรรคมีองค์ ๘ (ทางแห่งความเจริญ ๘ ประการ), อิทธิบาท ๔ (หนทางสู่ความสำเร็จในชีวิต ๔ ประการ), สังคหวัตถุ ๔ (ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน), พรหมวิหาร ๔ (ธรรมอันเป็นที่อยู่ของพรหม) และฆราวาสธรรม (ธรรมของผู้ครองเรือน) นอกจากนี้ ยังต้องศึกษาเรียนรู้ความหมาย ความสำคัญและการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม “เบญจศีล” และ “เบญจธรรม” เพื่อจะได้เว้นจากการทำความชั่ว รู้จักควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความดี ไม่เบียดเบียนตนและคนอื่น และประพฤติชอบทางกาย วาจา และใจ จะทำให้อยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

ขณะเดียวกัน นอกจากนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจะได้เรียนรู้หลักพุทธธรรมแล้ว ยังต้องเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชน อันจะเป็นการทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย โดยได้เรียนรู้หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมทั้งเทคนิคและทักษะการสื่อสารธรรมะให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาเป็น “บัณฑิต” โดยแท้จริง

๕.๘ คำถามท้ายบท

๑) จงอธิบายความสำคัญของการศึกษาหลักพุทธธรรมพื้นฐานสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เฉลย การศึกษาหลักพุทธธรรมพื้นฐานเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนักศึกษา มมร เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ราบรื่น และสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย

๒) อธิบายความหมายของไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) และความสำคัญของการพิจารณาไตรลักษณ์ในการพัฒนาจิตใจตามหลักพระพุทธศาสนา

เฉลย ไตรลักษณ์ (ความไม่เที่ยง, ความเป็นทุกข์, ความไม่ใช่ตัวตน) แสดงสภาพแท้จริงของสังขาร ช่วยให้เห็นธรรมะ ลดการยึดมั่นถือมั่น นำไปสู่ความเข้าใจและบรรลุธรรม

๓) อริยสัจ ๔ ถือเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาอย่างไร จงอธิบายความหมายโดยสังเขปของแต่ละอริยสัจ

เฉลย อริยสัจ ๔ (ทุกข์ - สภาพทนยาก, สมุทัย - เหตุแห่งทุกข์คือตัณหา, นิโรธ - ความดับทุกข์คือภาวะหลุดพ้น, มรรค - ข้อปฏิบัติถึงดับทุกข์คือมรรคมีองค์ ๘) เป็นความจริงของชีวิตและหัวใจของพระพุทธศาสนา

๔) มรรคมีองค์ ๘ เป็นทางสายกลางในการปฏิบัติธรรมอย่างไร จงอธิบายองค์ประกอบหลักของมรรคมีองค์ ๘ ที่จัดอยู่ในไตรสิกขา

เฉลย มรรคมีองค์ ๘ เป็นทางสายกลาง (ไม่สุดโต่งในกามสุข/ทรมานตน) ครอบคลุมไตรสิกขา ปัญญา (เห็นชอบ, ดำริชอบ), ศีล (วาจาชอบ, กระทำชอบ, เลี้ยงชีพชอบ), สมาธิ (พยายามชอบ, ระลึกชอบ, ตั้งมั่นชอบ) นำสู่ความดับทุกข์

๕) อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตอย่างไร จงอธิบายความหมายของหลักธรรมแต่ละข้อ

เฉลย อิทธิบาท ๔ (ฉันทะ - พอใจรัก, วิริยะ - เพียรขยัน, จิตตะ - เอาใจใส่, วิมังสา - ไตร่ตรองปัญญา) เป็นหลักคุณธรรม ๔ ประการที่นำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต

๖) สังคหวัตถุ ๔ มีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างไร จงอธิบายหลักธรรมแต่ละข้อโดยสังเขป

เฉลย สังคหวัตถุ ๔ (ทาน - ให้, ปิยวาจา - พูดดี, อัตถจริยา - ทำประโยชน์, สมานัตตตา - เสมอต้นเสมอปลาย) เป็นหลักการครองใจคนและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

๗) พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมที่ทำให้ผู้ประพฤติตามเป็นผู้ประเสริฐอย่างไร จงอธิบายความหมายของหลักธรรมแต่ละข้อ

เฉลย พรหมวิหาร ๔ (เมตตา - ปรารถนาสุข, กรุณา - ปรารถนาพ้นทุกข์, มุทิตา - ยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี, อุเบกขา - วางใจเป็นกลาง) เป็นธรรมประจำใจผู้ประเสริฐ นำสู่การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

๘) เบญจศีลและเบญจธรรมมีความหมายและความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตที่ดีงามของชาวพุทธอย่างไร จงอธิบายความหมายโดยสังเขปของแต่ละข้อ

เฉลย เบญจศีล (เว้นจากฆ่าสัตว์, ลักทรัพย์, ผิดกาม, พูดเท็จ, ดื่มสุรา) เป็นข้อปฏิบัติพื้นฐาน เบญจธรรม (เมตตากรุณา, สัมมาอาชีวะ, กามสังวร, สัจจะ, สติสัมปชัญญะ) ส่งเสริมศีลให้สมบูรณ์ นำสู่ชีวิตสงบสุข

๙) จงอธิบายหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแนวทางที่ปรากฏในบทความ ทั้งในสมัยพุทธกาลและในยุคปัจจุบัน

เฉลย สมัยพุทธกาล แสดงธรรม, สนทนาธรรม, แนะนำสั่งสอน, ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง, ตอบปัญหา ยุคปัจจุบัน ตามประเพณี, ปรับปรุง (บรรยาย, สื่อ), จัดคณะ/หน่วยงาน, คฤหัสถ์จัดตั้ง, กิจกรรมวันสำคัญ, ใช้สื่อสมัยใหม่

๑๐) เทคนิคและทักษะใดบ้างที่สำคัญสำหรับการสื่อสารธรรมะให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายในยุคปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา

เฉลย เทคนิค เข้าใจร่วมกัน, ยังประโยชน์สองฝ่าย, ตอบสนองความต้องการลึกซึ้ง, ระงับความพลุ่งพล่าน ทักษะ เปิดรับฟัง, คิดแยบคาย, แสดงความเห็น, พิจารณาสอบทาน, อยู่ร่วมกันทางสังคม

๕.๙ รายการอ้างอิง

หนังสือ

กรมการศาสนา. (๒๕๔๐). *คู่มือพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

ปิ่น มุทุกันต์. (๒๕๓๓). *มุมสว่าง*. (พิมพ์ครั้งที่ ๖). กรุงเทพมหานคร มีเดียโฟกัส.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ). (๒๕๔๐). *การเผยแผ่พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

วารสาร

จริยา แต่งประวัติ. (๒๕๖๕). การสื่อสารอย่างสันติตามหลักพระพุทธศาสนา. *วารสารชัยมงคลปริทรรศน์*, ๒(๑), ๑๔ - ๒๘.

พระครูวินัยธรปัญญา ปญฺญาวโร และบุญเตือน ทรัพย์เพชร. (๒๕๖๔). การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคดิจิทัล. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, ๖(๔), ๔๒๓ - ๔๓๓.

พระฏุลากาญ กิตฺติคุตฺโต. (๒๕๖๑). สื่อใหม่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน. *วารสารวิชาการ สถาบันพัฒนาพระวิทยากร*, ๑(๒), ๑๐๖ - ๑๑๘.

พระมหานพรักษ์ ขนฺติโสภโณ. (๒๕๕๙). เทคนิคการเผยแผ่ธรรมะสู่กลุ่ม. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, ๒(๒), ๙๑ - ๑๐๕.

พระมหาศิวกร ปญฺญาวชิโร และคณะ. (๒๕๖๔). บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมทูตจากอดีตสู่ปัจจุบัน. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, ๖(๑), ๑๑๖ - ๑๓๑.

พิเชฐ ทั่งโต. (๒๕๖๓). เทคโนโลยีสารสนเทศกับยุทธศาสตร์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคออนไลน์. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, ๓(๑), ๖๒ - ๗๕.

เว็บไซต์

สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๖๓). ความเป็นมา. https://mms.mbu.ac.th/2020/06/15/ความเป็นมา

สำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ (ธ). (๒๕๕๔). พระธรรมทูตในต่างแดน. https://www.tidga.net/index.php/history/dhammaduta-history

แผนการสอนประจำบทที่ ๖ ความรักและศรัทธาต่อสถาบัน

๑. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes: PLOs)

PLO ๑ รอบรู้ในศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อไปพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ

๒. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา (Course Learning Outcomes: CLOs)

CLO ๓ สามารถนำความรู้เกี่ยวกับหลักพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ รักและศรัทธาในมหาวิทยาลัย

๓. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับบทเรียน (Lesson Learning Outcomes: LLOs)

LLO ๖.๑ อธิบายความหมายและความสำคัญของความรักและศรัทธาต่อสถาบันได้

LLO ๖.๒ บรรยายแนวทางการเสริมสร้างความผูกพันต่อมหาวิทยาลัยได้

LLO ๖.๓ จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและสร้างชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัยได้

LLO ๖.๔ อธิบายปณิธานและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยที่ควรสืบทอดได้

LLO ๖.๕ บรรยายบทบาทของการเป็นศิษย์เก่าที่ดีและการสร้างเครือข่ายศิษย์เก่าได้

LLO ๖.๖ ระบุกิจกรรมเสริมสร้างความรักและศรัทธาในมหาวิทยาลัยได้

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

๔.๑ การบรรยายแบบปฏิสัมพันธ์

๑) ผู้สอนบรรยายความหมายและความสำคัญของความรักและศรัทธาต่อสถาบัน พร้อมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนประสบการณ์

๒) ผู้สอนนำเสนอปณิธานและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย และใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการสืบทอด

๓) ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายแนวทางการเสริมสร้างความผูกพันต่อมหาวิทยาลัย

๔) เชิญศิษย์เก่าที่ประสบความสำเร็จมาบรรยายประสบการณ์และการสร้างเครือข่ายศิษย์เก่า

๔.๒ กิจกรรม Active Learning

๑) Alumni Interview ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มสัมภาษณ์ศิษย์เก่าที่ประสบความสำเร็จเกี่ยวกับความผูกพันต่อมหาวิทยาลัยและนำมาแลกเปลี่ยนในชั้นเรียน

๒) Interactive Timeline ผู้เรียนร่วมกันสร้างไทม์ไลน์แสดงพัฒนาการและความสำเร็จของมหาวิทยาลัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๓) Brainstorming Workshop จัดกิจกรรมระดมความคิดเพื่อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและสร้างชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัย

๔) Love Map Activity ให้ผู้เรียนสร้างแผนที่ความรัก (Love Map) แสดงความรู้สึกและความผูกพันที่มีต่อมหาวิทยาลัย

๕) Mini-Project Planning ให้ผู้เรียนวางแผนโครงการขนาดเล็กที่สามารถดำเนินการได้จริงเพื่อแสดงความรักและศรัทธาต่อมหาวิทยาลัย

๕. วิธีการวัดผลประเมินผล

๑) แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญของความรักและศรัทธาต่อสถาบัน และปณิธานของมหาวิทยาลัย (๒๐%)

๒) การประเมินผลงานจากกิจกรรม Alumni Interview และการนำเสนอ (๒๐%)

๓) การประเมินผลงานกลุ่มจากกิจกรรม Interactive Timeline (๑๕%)

๔) การประเมินการมีส่วนร่วมในกิจกรรม Brainstorming Workshop (๑๕%)

๕) การประเมินแผนโครงการขนาดเล็กจากกิจกรรม Mini-Project Planning (๓๐%)

๖. สื่อการสอน

๑) เอกสารประกอบการสอนเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของความรักและศรัทธาต่อสถาบัน

๒) วีดิทัศน์นำเสนอปณิธานและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย

๓) แผนภาพหรืออินโฟกราฟิกแสดงแนวทางการเสริมสร้างความผูกพันต่อมหาวิทยาลัย

๔) ประวัติและผลงานของศิษย์เก่าที่ประสบความสำเร็จและมีความผูกพันต่อมหาวิทยาลัย

๕) ตัวอย่างกิจกรรมเสริมสร้างความรักและศรัทธาในมหาวิทยาลัยที่ประสบความสำเร็จ

๖) แบบฟอร์มสำหรับการวางแผนโครงการขนาดเล็กเพื่อแสดงความรักและศรัทธาต่อมหาวิทยาลัย

บทที่ ๖ ความรักและศรัทธาต่อสถาบัน

บทนำ

ความรักและศรัทธาต่อสถาบันเป็นรากฐานสำคัญที่หล่อเลี้ยงให้องค์กรเติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถาบันการศึกษาที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานและพันธกิจอันสูงส่ง เช่น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งมีรากฐานที่แข็งแกร่งทั้งในด้านพระพุทธศาสนาและการศึกษา ความรักและศรัทธาต่อสถาบันไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญหรือถูกปลูกฝังด้วยคำขวัญหรือนโยบายเพียงชั่วข้ามคืน หากแต่เป็นความรู้สึกที่ก่อตัวและเติบโตจากการซึมซับคุณค่า อุดมการณ์ และประสบการณ์ร่วมที่สมาชิกในองค์กรได้สัมผัสและเรียนรู้ตลอดระยะเวลาที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสถาบัน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ก่อตั้งขึ้นด้วยพระดำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๖ โดยได้รับพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และตั้งชื่อเพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์แด่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ผู้ทรงได้รับพระราชทานสมัญญานามว่า “พระมหามกุฏ” ในขณะทรงผนวช ตลอดระยะเวลากว่าหนึ่งศตวรรษที่ผ่านมา สถาบันแห่งนี้ได้ผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคมมาอย่างต่อเนื่อง ประวัติศาสตร์อันยาวนานและภารกิจอันทรงคุณค่านี้เองที่หล่อหลอมให้เกิดความรักและศรัทธาต่อสถาบันในหมู่ศิษย์เก่า บุคลากร และนักศึกษาปัจจุบัน

ความรักและศรัทธาต่อสถาบันมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีลักษณะพิเศษที่ผสานระหว่างความเคารพในพระพุทธศาสนา ความเทิดทูนในสถาบันพระมหากษัตริย์ และความภาคภูมิใจในสถาบันการศึกษา เป็นความรู้สึกที่ลึกซึ้งกว่าความผูกพันทั่วไป เพราะแฝงไว้ด้วยมิติทางจิตสำนึกและความศรัทธาในหลักธรรมคำสอน ความรักและศรัทธานี้แสดงออกผ่านความทุ่มเท การอุทิศตน และความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

ในยุคปัจจุบันที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมที่แพร่หลาย การปลูกฝังและรักษาความรักและศรัทธาต่อสถาบันจึงเป็นความท้าทายที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเยาวชนและนักศึกษารุ่นใหม่ที่เติบโตมาในยุคดิจิทัลและมีมุมมองต่อโลกที่แตกต่างไปจากคนรุ่นก่อน การเข้าใจถึงรากฐานและความสำคัญของความรักและศรัทธาต่อสถาบัน ตลอดจน

การหาแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาความรู้สึกนี้ให้เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน จึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

ความรักและศรัทธาต่อสถาบันเป็นรากฐานสำคัญที่หล่อเลี้ยงให้องค์กรเติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถาบันการศึกษาที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานและพันธกิจอันสูงส่ง (สุมน อมรวิวัฒน์, ๒๕๖๒)

๖.๑ ความหมายและความสำคัญของความรักและศรัทธาต่อสถาบัน

๖.๑.๑ นิยามของความรักและศรัทธาต่อสถาบัน

ความรักและศรัทธาต่อสถาบัน (Institutional Love and Faith) หมายถึง ความรู้สึกผูกพัน เคารพ เชื่อมั่น และภาคภูมิใจที่บุคคลมีต่อองค์กรหรือสถาบันที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการได้รับประสบการณ์ที่ดี การซึมซับค่านิยม และการเห็นคุณค่าของสถาบันนั้น โดยเฉพาะในบริบทของสถาบันการศึกษา ความรักและศรัทธาประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญดังนี้

๑. ความรัก (Love) คือ ความรู้สึกผูกพัน เอื้ออาทร และปรารถนาดีต่อสถาบัน มีความยินดีที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสถาบัน และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของสถาบัน

๒. ศรัทธา (Faith) คือ ความเชื่อมั่นในปณิธาน อุดมการณ์ และคุณค่าของสถาบัน เชื่อว่าสถาบันมีความสำคัญและมีคุณูปการต่อสังคม รวมถึงมีความเคารพและยอมรับในประวัติศาสตร์ ผลงาน และบุคคลสำคัญของสถาบัน

ในบริบทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ความรักและศรัทธาจึงหมายถึงความรู้สึกผูกพัน เคารพ เชื่อมั่น และภาคภูมิใจที่บุคลากรและนักศึกษามีต่อมหาวิทยาลัย อันเนื่องมาจากการตระหนักในประวัติศาสตร์อันยาวนาน พระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อมหาวิทยาลัย และบทบาทสำคัญของมหาวิทยาลัยในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา

ความรักและศรัทธาต่อสถาบัน (Institutional Love and Faith) หมายถึง ความรู้สึกผูกพัน เคารพ เชื่อมั่น และภาคภูมิใจที่บุคคลมีต่อองค์กรหรือสถาบันที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการได้รับประสบการณ์ที่ดี การซึมซับค่านิยม และการเห็นคุณค่าของสถาบันนั้น (ประเวศ วะสี, ๒๕๖๔)

๖.๑.๒ ความสำคัญของความรักและศรัทธาต่อสถาบัน

ความรักและศรัทธาต่อสถาบันมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงของสถาบัน โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาอย่างมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ดังนี้

๖.๑.๒.๑ ความสำคัญต่อตัวบุคคล

ความรักและศรัทธาต่อสถาบันช่วยสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง และเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม (จรัล มะลูลีม, ๒๕๖๓) การเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานและมีชื่อเสียง มีความสำคัญดังนี้

๑. สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง เมื่อนักศึกษามีความรักและศรัทธาต่อมหาวิทยาลัย จะเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองให้สมกับการเป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัย

๒. สร้างความภาคภูมิใจในตนเอง การเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานและมีชื่อเสียงช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้กับนักศึกษาและบุคลากร

๓. เสริมสร้างอัตลักษณ์ส่วนบุคคล ความรักและศรัทธาต่อสถาบันช่วยหล่อหลอมอัตลักษณ์ส่วนบุคคลที่สอดคล้องกับค่านิยมและอุดมการณ์ของสถาบัน

๔. สร้างความมั่นคงทางจิตใจ การรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันที่มั่นคงช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้กับบุคคล

๖.๑.๒.๒ ความสำคัญต่อสถาบัน

๑. เสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กร สมาชิกที่มีความรักและศรัทธาต่อสถาบันจะทุ่มเทและอุทิศตนเพื่อความก้าวหน้าของสถาบัน ส่งผลให้องค์กรมีความเข้มแข็ง

๒. สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี ความรักและศรัทธาร่วมกันนำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็ง มีเอกภาพ และมีอัตลักษณ์ที่ชัดเจน

๓. เพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน บุคลากรที่มีความรักและศรัทธาต่อสถาบันจะมีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้การดำเนินงานของสถาบันมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๔. สร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อสังคม สมาชิกที่มีความรักและศรัทธาต่อสถาบันจะช่วยประชาสัมพันธ์และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับสถาบันต่อสังคมภายนอก

๖.๑.๒.๓ ความสำคัญต่อสังคมและประเทศชาติ

๑. สืบทอดและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทย

๒. ผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพและคุณธรรม ความรักและศรัทธาต่อสถาบันช่วยหล่อหลอมให้บัณฑิตมีทั้งความรู้ความสามารถและคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

๓. สร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันพระพุทธศาสนา การที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีความเข้มแข็งย่อมส่งผลต่อความเข้มแข็งของสถาบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

๔. ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญในการธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา (พระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), ๒๕๓๙)

๖.๑.๓ ประวัติประวัติ ความเป็นมาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (Mahamakut Buddhist University) เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานและมีความสำคัญต่อวงการการศึกษาพระพุทธศาสนาของประเทศไทย

๖.๑.๓.๑ การก่อตั้ง

มหามกุฏราชวิทยาลัยก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาขึ้นเพื่อเป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ โดยพระราชทานนามว่า “มหามกุฏราชวิทยาลัย” เพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์แด่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ผู้ทรงเป็นปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาและการศึกษา

๖.๑.๓.๒ พัฒนาการสำคัญ

๑. พ.ศ. ๒๔๓๖ - ๒๔๘๘ - ดำเนินการเป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูง

๒. พ.ศ. ๒๔๘๘ - เปิดดำเนินการสอนในระดับอุดมศึกษาเป็นครั้งแรก โดยจัดตั้งคณะศาสนาและปรัชญา

๓. พ.ศ. ๒๕๒๗ - ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดตั้งเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา

๔. พ.ศ. ๒๕๔๐ - ได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐

๖.๑.๓.๓ ปรัชญา ปณิธาน และอัตลักษณ์

๑. ปรัชญา “ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา” (Academic Excellence based on Buddhism)

๒. ปณิธาน “มุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตผลิตบัณฑิตให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา พัฒนากระบวนการดำรงชีวิตในสังคมด้วยศีลธรรม ชี้นำและแก้ปัญหาสังคมด้วยหลักพุทธธรรมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ”

๓. อัตลักษณ์ “บัณฑิตมีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ”

๔. เอกลักษณ์ “บริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ”

๕. วัตถุประสงค์

๑. ผลิตบัณฑิตที่เป็นคนดี มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวทางพระพุทธศาสนาทั้งในระดับชาติและนานาชาติ มีความเป็นผู้นำและสร้างสังคมไทยให้เป็น “สังคมแห่งภูมิปัญญา การเรียนรู้ และเป็นศูนย์กลางทางวิชาการพระพุทธศาสนาเถรวาท”

๒. พัฒนาองค์ความรู้ ผลิตผลงานวิจัย และวิชาการสร้างสรรค์นวัตกรรม บูรณาการศิลปวัฒนธรรมเพื่อนำพาสังคมด้วยองค์ความรู้บนวิถีธรรมตามศาสตร์สาขาของตน อันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมโลกในที่สุด

๓. เผยแผ่ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ด้านพระพุทธศาสนาให้แก่พลเมืองโลก สืบสาน ส่งต่อ โดยศาสนทายาทที่เข้มแข็ง แตกฉานในพระธรรมขององค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ให้ดำรงทรงไว้ในฐานะสมบัติที่ล้ำค่าของโลก

๔. บริการวิชาการ บริการสังคม ด้วยสรรพกำลัง และทุกองคาพยพของพระพุทธศาสนาให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่เจริญวัฒนาสถาพร เป็นประจักษ์ชัดเจนต่อสังคมไทยและสังคมโลก

๕. สร้างพลวัตในการพัฒนามหาวิทยาลัยและเครือข่ายภาคีพุทธฯ ให้มีโครงสร้าง ระบบ และกระบวนการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ เน้นการควบคุมกระบวนการสำคัญสู่ผลลัพธ์และผลสัมฤทธิ์ที่มีประสิทธิผล ประสิทธิภาพ คุ้มค่า และสมประโยชน์

๖.๒ การเสริมสร้างความผูกพันต่อมหาวิทยาลัย

๖.๒.๑ กระบวนการสร้างความรักและความผูกพัน

การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมองค์กรเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างจิตสำนึกในชีวิตประจำวัน (ศุภลักษณ์ ทัดศรี และอารยา พรายแย้ม, ๒๕๕๔) การเสริมสร้างความผูกพันต่อมหาวิทยาลัยเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งจากตัวมหาวิทยาลัยเอง บุคลากร และนักศึกษา โดยมีกระบวนการสำคัญดังนี้

๖.๒.๑.๑ การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมองค์กร

๑. การปฐมนิเทศนักศึกษาใหม่ จัดกิจกรรมปฐมนิเทศที่ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ปรัชญา ปณิธาน และอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย เพื่อให้นักศึกษาใหม่เกิดความเข้าใจและซาบซึ้งในคุณค่าของสถาบัน

๒. การจัดกิจกรรมสืบสานประเพณี จัดกิจกรรมที่สืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของมหาวิทยาลัย เช่น พิธีไหว้ครู พิธีรับประทานปริญญาบัตร และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ

๓. การเล่าเรื่องราวและประวัติศาสตร์ การถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นมา ความสำเร็จ และบุคคลสำคัญของมหาวิทยาลัยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ วีดิทัศน์ และนิทรรศการ

๔. การสร้างสัญลักษณ์และอัตลักษณ์ที่ชัดเจน การใช้ตราสัญลักษณ์ สี เพลงประจำสถาบัน และอัตลักษณ์ทางกายภาพอื่น ๆ เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๖.๒.๑.๒ การสร้างประสบการณ์ที่ดีในรั้วมหาวิทยาลัย

๑. การจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ มีความทันสมัย และตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคม

๒. การสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้สวยงาม ร่มรื่น สะอาด และเอื้อต่อการเรียนรู้และการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัย

๓. การจัดกิจกรรมนักศึกษาที่หลากหลาย การส่งเสริมให้มีกิจกรรมนักศึกษาที่หลากหลาย ทั้งด้านวิชาการ กีฬา ศิลปวัฒนธรรม และบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อให้นักศึกษาได้พัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน

๔. การให้บริการที่ประทับใจ การจัดระบบบริการนักศึกษาที่มีคุณภาพ สะดวก รวดเร็ว และเป็นมิตร เช่น บริการห้องสมุด บริการให้คำปรึกษา และบริการด้านสวัสดิการต่าง ๆ

๖.๒.๑.๓ การสร้างความภาคภูมิใจในสถาบัน

๑. การยกย่องและเชิดชูเกียรติบุคลากรและนักศึกษาที่สร้างชื่อเสียง การจัดกิจกรรมยกย่องและเชิดชูเกียรติบุคลากรและนักศึกษาที่สร้างชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัย

๒. การประชาสัมพันธ์ผลงานและความสำเร็จของมหาวิทยาลัย การเผยแพร่ผลงานวิชาการ งานวิจัย และความสำเร็จต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยสู่สาธารณะ

๓. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันชั้นนำทั้งในและต่างประเทศ การสร้างความร่วมมือทางวิชาการกับสถาบันชั้นนำเพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานของมหาวิทยาลัย

๔. การได้รับการรับรองมาตรฐานและรางวัลต่าง ๆ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ได้รับการรับรองมาตรฐานและรางวัลจากองค์กรต่าง ๆ

๖.๒.๒ ปัจจัยที่ส่งเสริมความรักและความผูกพันต่อมหาวิทยาลัย

๖.๒.๒.๑ ปัจจัยด้านสถาบัน

๑. ชื่อเสียงและประวัติศาสตร์อันยาวนาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่า ๑๐๐ ปี และมีความเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับบุคลากรและนักศึกษา

๒. คุณภาพทางวิชาการ การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ มีหลักสูตรที่ทันสมัย และมีคณาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถ

๓. บทบาทและความสำคัญต่อสังคม การที่มหาวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมและเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๔. สภาพแวดล้อมและบรรยากาศ การมีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม ร่มรื่น และมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรม

๖.๒.๒.๒ ปัจจัยด้านบุคคล

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนักศึกษา การมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างอาจารย์และนักศึกษา บนพื้นฐานของความเคารพ เมตตา และความเอื้ออาทร

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมสถาบัน การมีมิตรภาพที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมชั้นเรียนและเพื่อนร่วมสถาบัน

๓. การได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเอง การที่นักศึกษาและบุคลากรได้รับโอกาสในการพัฒนาความรู้ ทักษะ และความสามารถของตนเอง

๔. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของมหาวิทยาลัย การที่นักศึกษาและบุคลากรได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความผูกพันต่อสถาบัน

๖.๒.๓ กรณีศึกษา การสร้างความรักและความผูกพันในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒.๓.๑ โครงการปฐมนิเทศนักศึกษาใหม่

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้จัดโครงการปฐมนิเทศนักศึกษาใหม่เป็นประจำทุกปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักศึกษาใหม่ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ ปรัชญา ปณิธาน และอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย ตลอดจนได้ทำความรู้จักกับผู้บริหาร คณาจารย์ และรุ่นพี่ กิจกรรมประกอบด้วยการบรรยายพิเศษ การเยี่ยมชมสถานที่สำคัญของมหาวิทยาลัย การแสดงศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งช่วยสร้างความประทับใจและความผูกพันให้กับนักศึกษาใหม่ตั้งแต่เริ่มต้น

๒.๓.๒ กิจกรรม “มหาวิทยาลัยสีเขียว”

มหาวิทยาลัยได้จัดกิจกรรม “มหาวิทยาลัยสีเขียว” โดยให้นักศึกษาและบุคลากรมีส่วนร่วมในการพัฒนาและรักษาสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัย เช่น การปลูกต้นไม้ โครงการนี้นอกจากจะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีแล้ว ยังช่วยปลูกฝังความรู้สึกรักและหวงแหนสถาบันให้กับนักศึกษาและบุคลากรอีกด้วย

๖.๓ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและสร้างชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัย

๖.๓.๑ รูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนามหาวิทยาลัย

๖.๓.๑.๑ การมีส่วนร่วมด้านวิชาการ

๑. การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน นักศึกษาและบุคลากรสามารถมีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและทันสมัยยิ่งขึ้น ผ่านการประเมินการสอน การประชุมหลักสูตร และการสัมมนาวิชาการต่าง ๆ

๒. การทำวิจัยและผลิตผลงานทางวิชาการ อาจารย์ นักวิจัยและนักศึกษาสามารถมีส่วนร่วมในการทำวิจัยและผลิตผลงานทางวิชาการที่มีคุณภาพ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และยกระดับมาตรฐานทางวิชาการของมหาวิทยาลัย

๓. การเข้าร่วมการประชุมและสัมมนาทางวิชาการ การเข้าร่วมและนำเสนอผลงานในการประชุมและสัมมนาทางวิชาการทั้งในระดับชาติและนานาชาติ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ และสร้างเครือข่ายทางวิชาการ

๔. การพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด ฐานข้อมูลออนไลน์ และสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ

๖.๓.๑.๒ การมีส่วนร่วมด้านกิจกรรมนักศึกษา

๑. การเป็นผู้นำนักศึกษา การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสโมสรนักศึกษา คณะกรรมการชมรม หรือผู้นำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำและสร้างประโยชน์ให้กับมหาวิทยาลัย

๒. การจัดกิจกรรมนักศึกษา การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ และประเมินผลกิจกรรมนักศึกษาต่าง ๆ เช่น กิจกรรมวิชาการ กิจกรรมกีฬา กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ และกิจกรรมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

๓. การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนานักศึกษา การเข้าร่วมกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้นเพื่อพัฒนาทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษา เช่น การอบรมคุณธรรมจริยธรรม การพัฒนาบุคลิกภาพ และการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑

๔. การเป็นอาสาสมัครในกิจกรรมของมหาวิทยาลัย การอาสาช่วยงานในกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย เช่น งานรับสมัครนักศึกษา งานปฐมนิเทศ งานพิธีรับประทานปริญญาบัตร และงานนิทรรศการวิชาการ

๖.๓.๑.๓ การมีส่วนร่วมด้านการบริการวิชาการและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑. การเป็นวิทยากรและผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์และบุคลากรสามารถเป็นวิทยากรและผู้เชี่ยวชาญในการให้ความรู้และคำปรึกษาแก่หน่วยงานและชุมชนต่าง ๆ

๒. การจัดโครงการบริการวิชาการ การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ และประเมินผลโครงการบริการวิชาการแก่สังคม เช่น การอบรมให้ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา การสอนธรรมศึกษา และการจัดค่ายคุณธรรม

๓. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น การเทศน์ การบรรยายธรรม การเขียนบทความ และการผลิตสื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๔. การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น การจัดนิทรรศการ การอนุรักษ์โบราณวัตถุและโบราณสถาน และการสืบสานประเพณีทางพระพุทธศาสนา

๖.๓.๑.๔ การมีส่วนร่วมด้านการบริหารและการพัฒนาองค์กร

๑. การเป็นกรรมการในคณะกรรมการต่าง ๆ การเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย เช่น คณะกรรมการประจำคณะ คณะกรรมการประกันคุณภาพการศึกษา และคณะกรรมการพัฒนานักศึกษา

๒. การให้ข้อเสนอแนะและความคิดเห็น การให้ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพื่อการพัฒนามหาวิทยาลัยผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น การประชุม การสัมมนา และระบบรับฟังความคิดเห็นออนไลน์

๓. การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนามหาวิทยาลัย การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจ และการจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการของมหาวิทยาลัย

๔. การมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา การมีส่วนร่วมในกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา เช่น การจัดทำรายงานการประเมินตนเอง การเตรียมรับการประเมิน และการนำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนา

๖.๓.๒ การสร้างชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัย

๖.๓.๒.๑ การสร้างชื่อเสียงด้านวิชาการ

๑. การผลิตผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ การทำวิจัยและตีพิมพ์ผลงานในวารสารวิชาการที่มีชื่อเสียงทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

๒. การได้รับรางวัลทางวิชาการ การส่งผลงานเข้าประกวดและได้รับรางวัลจากการประกวดผลงานทางวิชาการต่าง ๆ

๓. การจัดประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ การเป็นเจ้าภาพจัดประชุมวิชาการที่มีคุณภาพและได้รับการยอมรับในวงวิชาการ

๔. การพัฒนาหลักสูตรที่มีความโดดเด่นและตอบสนองความต้องการของสังคม การพัฒนาหลักสูตรที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคม

๖.๓.๒.๒ การสร้างชื่อเสียงด้านการผลิตบัณฑิต

๑. การผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ การผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงานและการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. การส่งเสริมให้นักศึกษาเข้าร่วมการแข่งขันและได้รับรางวัล การสนับสนุนให้นักศึกษาเข้าร่วมการแข่งขันทางวิชาการ กีฬา และศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ และได้รับรางวัลจากการแข่งขัน

๓. การส่งเสริมให้นักศึกษาทำกิจกรรมเพื่อสังคม การสนับสนุนให้นักศึกษาทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์และจิตอาสาเพื่อช่วยเหลือสังคมและชุมชน

๔. การติดตามและเผยแพร่ความสำเร็จของศิษย์เก่า การติดตามความก้าวหน้าและความสำเร็จของศิษย์เก่า และเผยแพร่เรื่องราวความสำเร็จเหล่านั้นสู่สาธารณะ

๖.๓.๒.๓ การสร้างชื่อเสียงด้านการบริการวิชาการและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑. การจัดโครงการบริการวิชาการที่มีผลกระทบสูง การจัดโครงการบริการวิชาการที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและสร้างผลกระทบเชิงบวกอย่างกว้างขวาง

๒. การเป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา การพัฒนาให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาที่น่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ

๓. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ การสร้างความร่วมมือกับองค์กรพุทธศาสนาต่าง ๆ เพื่อร่วมกันเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

๔. การผลิตสื่อและเอกสารเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ การผลิตหนังสือ วารสาร สื่อดิจิทัล และเอกสารเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีเนื้อหาถูกต้อง ลึกซึ้ง และเข้าใจง่าย เพื่อเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาสู่สาธารณชน

๖.๓.๒.๔ การสร้างชื่อเสียงด้านการบริหารจัดการ

๑. การบริหารจัดการที่มีธรรมาภิบาล การบริหารจัดการมหาวิทยาลัยตามหลักธรรมาภิบาล มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีประสิทธิภาพ

๒. การได้รับการรับรองมาตรฐานและรางวัลด้านการบริหารจัดการ การพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้ได้รับการรับรองมาตรฐานและรางวัลจากองค์กรต่าง ๆ

๓. การเป็นต้นแบบด้านการบริหารจัดการตามหลักพระพุทธศาสนา การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยอย่างเป็นรูปธรรม

๔. การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการที่ทันสมัย การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดขั้นตอนการทำงาน

๖.๓.๓ กรณีศึกษา การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและสร้างชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๖.๓.๓.๑ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นโครงการที่มีเครือข่ายพระสอนศีลธรรมในกรอบอัตรา ๕,๕๐๐ รูป แบ่งออกตามวิทยาเขตและวิทยาลัยทั่วประเทศในสังกัดของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งได้รับความร่วมมือจากรัฐบาลในการขับเคลื่อนผ่านกระทรวงศึกษาธิการโดยได้จัดหลักสูตรการเรียนการสอนด้านพระพุทธศาสนาให้กับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยมีเนื้อหาความรู้เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันท่ามกลางความวุ่นวายจากการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่มุ่งการแข่งขันเพื่อความสำเร็จให้แก่เด็กและเยาวชน ขัดเกลาปัญหาการมีค่านิยมฟุ้งเฟ้อ หลงใหลในวัตถุลัทธิบริโภคนิยมตลอดจนปัญหาด้านพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่กำลังเรียนหนังสือ และเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญของประเทศ โดยพัฒนาพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการเผยแผ่สามารถนำวิชาการทางพระพุทธศาสนาไปถ่ายทอด เชื่อมโยงกับสถานการณ์ในปัจจุบันเพื่อเป็นแนวทางให้แก่เด็กและเยาวชนนำไปปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม ชี้นำให้มีพฤติกรรมที่ดีอันจะนำไปสู่การเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต

๖.๓.๓.๒ โครงการวิทยบริการสอนพระพุทธศาสนาในเรือนจำ

โครงการวิทยบริการสอนพระพุทธศาสนาในเรือนจำ อันเป็นโครงการตามพระราชกระแสรับสั่งของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยได้ทำความร่วมมือกับกรมราชทัณฑ์ เปิดหลักสูตรวิทยบริการสอนพระพุทธศาสนาในเรือนจำ/ทัณฑสถานจำนวน ๒๕ แห่งทั่วประเทศ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา และขยายโอกาสให้แก่ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาโดยเฉพาะผู้ต้องขังให้ได้รับการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา ตลอดจนเป็นการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง หลักสูตรที่ใช้สำหรับการจัดการศึกษาในเรือนจำ มีชื่อว่า

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา โดยได้รับความเห็นชอบจากสภาวิชาการ และเปิดรับนักศึกษาประจำปีการศึกษา ๒๕๖๓ เป็นปีแรก โดยมีนักศึกษาทั้งสิ้น จำนวน ๖๐ ราย จากเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี และเรือนจำกลางระยอง จังหวัดระยอง โครงการนี้ผู้ต้องขังได้ให้ความสนใจ และตั้งใจศึกษาในด้านพระพุทธศาสนา เนื่องจากสามารถนำหลักธรรมคำสอนไปขัดเกลาชีวิต และแสดงให้ทุกคนเห็นว่าตนให้โอกาสตัวเองในการพัฒนาความรู้ พฤติกรรม และพร้อมแล้วที่จะกลับตัวเป็นคนดี กลับไปทำประโยชน์เพื่อสังคม ขอเพียงสังคมเปิดใจ เปิดโอกาสให้ได้พิสูจน์ตนกลับไปใช้ชีวิตในสังคมตามปกติได้อีกครั้งหลังพ้นการกักขัง เป็นต้น

๖.๓.๓.๓ โครงการสนับสนุนการจัดการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ๑๕ ปี (โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

ด้วยสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ซึ่งมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นตัวกระตุ้นเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยม วัฒนธรรม ความเชื่อ ตลอดจนพฤติกรรมของประชาชนในสังคมไทยและสังคมโลก พระพุทธศาสนาได้รับผลกระทบเป็นอย่างมากถูกทำให้มัวหมองเกิดวิกฤติศรัทธาผู้คนไร้ศาสนาเพิ่มมากขึ้น มีปัญหาทางสุขภาพจิต เป็นโรคซึมเศร้าเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีปณิธานที่แน่วแน่ในการรักษา สืบทอด และเผยแผ่หลักพุทธธรรมอันเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาไปสู่ผู้คนในวงกว้าง อันจะช่วยให้เกิดสันติสุขในจิตใจและสันติภาพให้เกิดขึ้นในโลก จึงให้ความสำคัญกับการสร้างศาสนทายาททางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากโดยได้จัดทำ “โครงการสนับสนุนการจัดการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ๑๕ ปี (โรงเรียนสาธิต) ” เพื่อเปิดโอกาสทางการศึกษา และสร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพ คู่คุณธรรม และภูมิปัญญาที่ดีงามด้วยกระบวนการหล่อหลอมบ่มเพาะ เสริมสร้างสร้างบุคลากรทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่เยาว์วัยสู่การเป็นผู้สืบทอดส่งต่อและเผยแผ่แก่นแท้พระพุทธศาสนาไปสู่ผู้คนจากรุ่นสู่รุ่น และสร้างความมั่นคง และความยั่งยืนให้พระพุทธศาสนาธำรงอยู่สืบไปนานเท่านาน

๖.๔ การสืบทอดปณิธานและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย

๖.๔.๑ ปณิธานและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๖.๔.๑.๑ ปณิธานของมหาวิทยาลัย

มุ่งเน้นให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลิตบัณฑิตให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา พัฒนากระบวนการดำรงชีวิตในสังคมด้วยศีลธรรม ชี้นำและแก้ปัญหาสังคมด้วยหลักพุทธธรรมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

๖.๔.๑.๒ วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย

๑. ผลิตบัณฑิตที่เป็นคนดี มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวทางพระพุทธศาสนาทั้งในระดับชาติและนานาชาติ มีความเป็นผู้นำและสร้างสังคมไทยให้เป็น “สังคมแห่งภูมิปัญญา การเรียนรู้ และเป็นศูนย์กลางทางวิชาการพระพุทธศาสนาเถรวาท”

๒. พัฒนาองค์ความรู้ ผลิตผลงานวิจัย และวิชาการ สร้างสรรค์นวัตกรรม บูรณาการศิลปวัฒนธรรมเพื่อนำพาสังคมด้วยองค์ความรู้บนวิถีธรรมตามศาสตร์สาขาของตน อันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมโลกในที่สุด

๓. เผยแผ่ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ด้านพระพุทธศาสนาที่แท้จริงให้แก่พลเมืองโลก สืบสาน ส่งต่อ โดยศาสนทายาทที่เข้มแข็ง แตกฉานในพระธรรมขององค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ให้ดำรงทรงไว้ในฐานะสมบัติที่ล้ำค่าของโลก

๔. บริการวิชาการ บริการสังคม ด้วยสรรพกำลัง และทุกองคาพยพของพระพุทธศาสนาให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่เจริญวัฒนาสถาพร เป็นประจักษ์ชัดเจนต่อสังคมไทยและสังคมโลก

๕. สร้างพลวัตในการพัฒนามหาวิทยาลัยและเครือข่ายภาคีพุทธฯ ให้มีโครงสร้าง ระบบ และกระบวนการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ เน้นการควบคุมกระบวนการสำคัญสู่ผลลัพธ์และผลสัมฤทธิ์ที่มีประสิทธิผล ประสิทธิภาพ คุ้มค่า และสมประโยชน์

๖.๔.๒ แนวทางการสืบทอดปณิธานและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย

๖.๔.๒.๑ การสืบทอดผ่านการจัดการศึกษา

๑. การพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับปณิธานและวัตถุประสงค์การพัฒนาหลักสูตรที่มุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ต่าง ๆ ควบคู่กับการมีคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โดยบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่

๒. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นทั้งวิชาการและคุณธรรม การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาการ และสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเรียนและการดำเนินชีวิต

๓. การส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียน เช่น การฝึกปฏิบัติงานในชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และการศึกษาดูงานในสถานที่จริง

๔. การพัฒนาอาจารย์ให้เป็นแบบอย่างที่ดี การส่งเสริมให้อาจารย์พัฒนาตนเองทั้งด้านวิชาการและคุณธรรมจริยธรรม เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักศึกษา

๖.๔.๒.๒ การสืบทอดผ่านการวิจัยและการสร้างองค์ความรู้

๑. การส่งเสริมการวิจัยด้านพระพุทธศาสนา การสนับสนุนให้อาจารย์และนักศึกษาทำวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในมิติต่าง ๆ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และต่อยอดภูมิปัญญาดั้งเดิม

๒. การบูรณาการพุทธธรรมกับศาสตร์สมัยใหม่ การส่งเสริมการวิจัยที่บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องและการประยุกต์ใช้พุทธธรรมในบริบทปัจจุบัน

๓. การเผยแพร่ผลงานวิจัยสู่สังคม การนำผลงานวิจัยไปเผยแพร่และประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม

๔. การสร้างเครือข่ายการวิจัยด้านพระพุทธศาสนา การสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและองค์กรต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อร่วมกันพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา

๖.๔.๒.๓ การสืบทอดผ่านการบริการวิชาการและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑. การจัดโครงการบริการวิชาการแก่สังคม การจัดโครงการและกิจกรรมบริการวิชาการที่นำความรู้ด้านพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่และประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

๒. การผลิตสื่อและเอกสารเผยแผ่พระพุทธศาสนา การผลิตหนังสือ วารสาร สื่อดิจิทัล และเอกสารเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีเนื้อหาถูกต้องลึกซึ้ง และเข้าใจง่าย

๓. การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาสำหรับประชาชนทั่วไป การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การปฏิบัติธรรม การบรรยายธรรม และการสนทนาธรรม สำหรับประชาชนทั่วไป

๔. การเป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำด้านพระพุทธศาสนา โดยให้คำปรึกษาและคำแนะนำด้านพระพุทธศาสนาแก่หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ

๖.๔.๒.๔ การสืบทอดผ่านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

๑. การอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา การจัดกิจกรรมและโครงการเพื่ออนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ศิลปะและสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนา

๒. การจัดนิทรรศการและพิพิธภัณฑ์ การจัดนิทรรศการและพิพิธภัณฑ์เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

๓. การส่งเสริมการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่สะท้อนคุณค่าทางพระพุทธศาสนา การสนับสนุนให้นักศึกษาและบุคลากรสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่สะท้อนคุณค่าและแนวคิดทางพระพุทธศาสนา

๔. การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา และวันอาสาฬหบูชา

๖.๔.๓ บทบาทของประชาคมมหาวิทยาลัยในการสืบทอดปณิธานและวัตถุประสงค์

๖.๔.๓.๑ บทบาทของผู้บริหาร

๑. การกำหนดนโยบายและทิศทางที่สอดคล้องกับปณิธานและวัตถุประสงค์ ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบาย แผนยุทธศาสตร์ และแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกับปณิธานและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย

๒. การเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้บริหารต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและการอุทิศตนเพื่อมหาวิทยาลัย

๓. การสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม ผู้บริหารต้องสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้บุคลากรและนักศึกษามีส่วนร่วมในการสืบทอดปณิธานและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย

๔. การจัดสรรทรัพยากรและสนับสนุนการดำเนินงาน ผู้บริหารต้องจัดสรรทรัพยากรและสนับสนุนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับปณิธานและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย

๖.๔.๓.๒ บทบาทของอาจารย์และบุคลากร

๑. การถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังคุณธรรม อาจารย์มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่นักศึกษา

๒. การทำวิจัยและสร้างองค์ความรู้ อาจารย์และนักวิจัยมีบทบาทในการทำวิจัยและสร้างองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับปณิธานและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย

๓. การให้บริการวิชาการและเผยแผ่พระพุทธศาสนา อาจารย์และบุคลากรมีบทบาทในการให้บริการวิชาการและเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคม

๔. การเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักศึกษา อาจารย์และบุคลากรต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและการอุทิศตนเพื่อมหาวิทยาลัย

๖.๔.๓.๓ บทบาทของนักศึกษา

๑. การศึกษาเรียนรู้และพัฒนาตนเอง นักศึกษามีบทบาทในการศึกษาเรียนรู้และพัฒนาตนเองทั้งด้านวิชาการและคุณธรรมจริยธรรม

๒. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของมหาวิทยาลัย นักศึกษามีบทบาทในการเข้าร่วมและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย

๓. การเป็นตัวแทนที่ดีของมหาวิทยาลัย นักศึกษาต้องประพฤติตนเป็นตัวแทนที่ดีของมหาวิทยาลัยทั้งในและนอกสถานศึกษา

๔. การสืบทอดและเผยแพร่องค์ความรู้ นักศึกษามีบทบาทในการสืบทอดและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและศาสตร์อื่น ๆ ที่ได้เรียนรู้จากมหาวิทยาลัย

๖.๔.๓.๔ บทบาทของศิษย์เก่า

๑. การสนับสนุนกิจการของมหาวิทยาลัย ศิษย์เก่ามีบทบาทในการสนับสนุนกิจการของมหาวิทยาลัยทั้งด้านทรัพยากร ความรู้ และเครือข่ายความร่วมมือ

๒. การเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับรุ่นน้อง ศิษย์เก่าที่ประสบความสำเร็จในชีวิตและการทำงานสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีและสร้างแรงบันดาลใจให้กับนักศึกษาปัจจุบัน

๓. การเผยแพร่ชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย ศิษย์เก่ามีบทบาทในการเผยแพร่ชื่อเสียงและภาพลักษณ์ที่ดีของมหาวิทยาลัยสู่สังคม

๔. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ศิษย์เก่ามีบทบาทในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ

๕. การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น สนับสนุนทุนการศึกษา สนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นต้น

๖.๕ การเป็นศิษย์เก่าที่ดีและการสร้างเครือข่ายศิษย์เก่า

๖.๕.๑ คุณลักษณะของศิษย์เก่าที่ดี

๖.๕.๑.๑ การดำรงตนอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม

๑. การประพฤติตนตามหลักพระพุทธศาสนา ศิษย์เก่าที่ดีควรดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา มีศีลธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม

๒. การมีความซื่อสัตย์สุจริตและความรับผิดชอบ ศิษย์เก่าที่ดีควรมีความซื่อสัตย์สุจริตในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ และมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

๓. การมีจิตสาธารณะและจิตอาสา ศิษย์เก่าที่ดีควรมีจิตสาธารณะและจิตอาสา พร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมตามกำลังความสามารถ

๔. การดำรงตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติ ศิษย์เก่าที่ดีควรปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของสังคม มีความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ

๖.๕.๑.๒ การนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์

๑. การประยุกต์ใช้ความรู้ในการประกอบอาชีพ ศิษย์เก่าที่ดีควรนำความรู้และทักษะที่ได้รับจากมหาวิทยาลัยไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพและมีจรรยาบรรณ

๒. การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ศิษย์เก่าที่ดีควรแสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม

๓. การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ศิษย์เก่าที่ดีควรถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้อื่น โดยเฉพาะนักศึกษาปัจจุบันและรุ่นน้อง

๔. การสร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ใหม่ ศิษย์เก่าที่ดีควรนำความรู้และประสบการณ์มาสร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ

๖.๕.๑.๓ การมีความผูกพันและความภาคภูมิใจในสถาบัน

๑. การรักษาชื่อเสียงและภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัย ศิษย์เก่าที่ดีควรประพฤติตนในทางที่จะรักษาชื่อเสียงและภาพลักษณ์ที่ดีของมหาวิทยาลัย

๒. การมีความภาคภูมิใจในความเป็นศิษย์เก่า ศิษย์เก่าที่ดีควรมีความภาคภูมิใจในความเป็นศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และแสดงออกถึงความภาคภูมิใจนั้นอย่างเหมาะสม

๓. การกลับมาเยี่ยมเยียนและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของมหาวิทยาลัย ศิษย์เก่าที่ดีควรกลับมาเยี่ยมเยียนมหาวิทยาลัยและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยตามโอกาสอันควร

๔. การแนะนำและชักชวนผู้อื่นให้มาศึกษาที่มหาวิทยาลัย ศิษย์เก่าที่ดีควรแนะนำและชักชวนผู้ที่สนใจให้มาศึกษาที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๖.๕.๑.๔ การมีส่วนร่วมในการพัฒนามหาวิทยาลัย

๑. การให้ข้อเสนอแนะและความคิดเห็น ศิษย์เก่าที่ดีควรให้ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามหาวิทยาลัย

๒. การสนับสนุนทรัพยากรและทุนการศึกษา ศิษย์เก่าที่ดีควรสนับสนุนทรัพยากรและทุนการศึกษาแก่มหาวิทยาลัยตามกำลังความสามารถ

๓. การเป็นวิทยากรและที่ปรึกษา ศิษย์เก่าที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญควรเป็นวิทยากรและที่ปรึกษาให้แก่มหาวิทยาลัยในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการพัฒนากิจกรรมนักศึกษา

๔. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ศิษย์เก่าที่ดีควรช่วยสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่ตนมีความเกี่ยวข้อง

๖.๕.๒ การสร้างและพัฒนาเครือข่ายศิษย์เก่า

๖.๕.๒.๑ ความสำคัญของเครือข่ายศิษย์เก่า

๑. การเป็นแหล่งทรัพยากรและการสนับสนุน เครือข่ายศิษย์เก่าเป็นแหล่งทรัพยากรและการสนับสนุนที่สำคัญของมหาวิทยาลัย ทั้งด้านงบประมาณ ความรู้ ประสบการณ์ และเครือข่ายความร่วมมือ

๒. การเป็นกระบอกเสียงและภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัย เครือข่ายศิษย์เก่าเป็นกระบอกเสียงและภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยในสังคม สามารถช่วยประชาสัมพันธ์และสร้างการรับรู้ที่ดีเกี่ยวกับมหาวิทยาลัย

๓. การเป็นแหล่งข้อมูลป้อนกลับ เครือข่ายศิษย์เก่าเป็นแหล่งข้อมูลป้อนกลับที่สำคัญสำหรับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและสังคม

๔. การเป็นแหล่งโอกาสสำหรับนักศึกษาปัจจุบัน เครือข่ายศิษย์เก่าเป็นแหล่งโอกาสสำหรับนักศึกษาปัจจุบันในด้านการฝึกงาน การหางาน และการพัฒนาอาชีพ

๖.๕.๒.๒ แนวทางการสร้างและพัฒนาเครือข่ายศิษย์เก่า

๑. การจัดตั้งสมาคมศิษย์เก่า ซึ่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้จัดตั้งสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยอย่างเป็นทางการ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประสานงานและดำเนินกิจกรรมของศิษย์เก่า

๒. การพัฒนาฐานข้อมูลศิษย์เก่า การจัดทำและปรับปรุงฐานข้อมูลศิษย์เก่าให้เป็นปัจจุบัน เพื่อให้สามารถติดต่อและประสานงานกับศิษย์เก่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การจัดกิจกรรมสำหรับศิษย์เก่า การจัดกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับศิษย์เก่า เช่น งานคืนสู่เหย้า การประชุมวิชาการ การสัมมนา และกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อให้ศิษย์เก่าได้พบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมกันทำประโยชน์เพื่อมหาวิทยาลัยและสังคม

๔. การสื่อสารและประชาสัมพันธ์ การพัฒนาช่องทางการสื่อสารและประชาสัมพันธ์กับศิษย์เก่า เช่น เว็บไซต์ จดหมายข่าว สื่อสังคมออนไลน์ และแอปพลิเคชันมือถือ เพื่อให้ศิษย์เก่าได้รับข้อมูลข่าวสารและความเคลื่อนไหวของมหาวิทยาลัยอย่างต่อเนื่อง

๖.๕.๒.๓ กิจกรรมสำหรับเครือข่ายศิษย์เก่า

๑. กิจกรรมวิชาการ การจัดประชุม สัมมนา และอบรมทางวิชาการสำหรับศิษย์เก่า เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ

๒. กิจกรรมสังคมและสันทนาการ การจัดกิจกรรมสังคมและสันทนาการ เช่น งานเลี้ยงสังสรรค์ การแข่งขันกีฬา และการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความสัมพันธ์และความผูกพันระหว่างศิษย์เก่า

๓. กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ การจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์และจิตอาสา เช่น การบริจาคทุนการศึกษา การช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อให้ศิษย์เก่าได้ร่วมกันทำประโยชน์เพื่อสังคม

๔. กิจกรรมเชิดชูเกียรติ การจัดกิจกรรมเชิดชูเกียรติศิษย์เก่าดีเด่นในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นการยกย่องและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับศิษย์เก่าและนักศึกษาปัจจุบัน

๖.๕.๒.๔ การบริหารจัดการเครือข่ายศิษย์เก่า

๑. การจัดโครงสร้างและระบบการบริหารจัดการ การกำหนดโครงสร้างและระบบการบริหารจัดการเครือข่ายศิษย์เก่าที่ชัดเจน มีคณะกรรมการบริหารที่มาจากการเลือกตั้งหรือแต่งตั้ง และมีการกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างชัดเจน

๒. การจัดหาและบริหารทรัพยากร การจัดหาและบริหารทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานของเครือข่ายศิษย์เก่า เช่น งบประมาณ บุคลากร และสถานที่

๓. การวางแผนและการประเมินผล การวางแผนการดำเนินงานและการประเมินผลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การดำเนินงานของเครือข่ายศิษย์เก่าเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์

๔. การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย การสร้างความร่วมมือกับคณะ สาขาวิชา และหน่วยงานต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัย รวมทั้งหน่วยงานและองค์กรภายนอก เพื่อร่วมกันพัฒนาเครือข่ายศิษย์เก่าและดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์

๖.๖ กิจกรรมเสริมสร้างความรักและศรัทธาในมหาวิทยาลัย

๖.๖.๑ ประเภทของกิจกรรมเสริมสร้างความรักและศรัทธา

๖.๖.๑.๑ กิจกรรมด้านวิชาการ

๑. การประชุมวิชาการและการสัมมนา การจัดประชุมวิชาการและการสัมมนาในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างคณาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป

๒. การแข่งขันทางวิชาการ การจัดการแข่งขันทางวิชาการ เช่น การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ การแข่งขันการเขียนบทความวิชาการ และการประกวดโครงงานวิจัย เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและการพัฒนาทักษะทางวิชาการ

๓. การจัดนิทรรศการทางวิชาการ การจัดนิทรรศการเพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ และผลงานทางวิชาการของมหาวิทยาลัย

๔. การศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยน การจัดโครงการศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนนักศึกษาและบุคลากรกับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศ

๖.๖.๑.๒ กิจกรรมด้านศาสนาและวัฒนธรรม

๑. การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา และวันอาสาฬหบูชา เช่น การทำบุญตักบาตร การเวียนเทียน และการฟังธรรมบรรยาย

๒. การปฏิบัติธรรมและการเจริญสมาธิภาวนา การจัดโครงการปฏิบัติธรรมและการเจริญสมาธิภาวนาสำหรับนักศึกษาและบุคลากร เพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญา

๓. การอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น การประกวดมารยาทไทย การแสดงนาฏศิลป์ไทย และการประกวดบทสวดมนต์

๔. การจัดพิธีไหว้ครูและพิธีบูชาพระรัตนตรัย การจัดพิธีไหว้ครูและพิธีบูชาพระรัตนตรัยเพื่อแสดงความเคารพและกตัญญูกตเวทีต่อครูบาอาจารย์และพระพุทธศาสนา

๖.๖.๑.๓ กิจกรรมด้านกีฬาและนันทนาการ

๑. การแข่งขันกีฬาภายใน การจัดการแข่งขันกีฬาระหว่างคณะและสาขาวิชาต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัย เพื่อส่งเสริมสุขภาพ ความสามัคคี และน้ำใจนักกีฬา

๒. การแข่งขันกีฬาระหว่างสถาบัน การส่งนักกีฬาเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาระหว่างสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัยและสร้างความภาคภูมิใจให้กับนักศึกษา

๓. การจัดกิจกรรมนันทนาการ การจัดกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ เช่น การแสดงดนตรี การประกวดร้องเพลง และการจัดงานรื่นเริง เพื่อสร้างความสนุกสนานและความผ่อนคลาย

๔. การจัดทัศนศึกษาและการท่องเที่ยว การจัดโครงการทัศนศึกษาและการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และธรรมชาติ

๖.๖.๑.๔ กิจกรรมด้านจิตอาสาและบำเพ็ญประโยชน์

๑. การบำเพ็ญประโยชน์ในมหาวิทยาลัย การจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ภายในมหาวิทยาลัย เช่น การทำความสะอาด การปลูกต้นไม้ และการพัฒนาสภาพแวดล้อม

๒. การบำเพ็ญประโยชน์ในชุมชน การจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในชุมชนรอบมหาวิทยาลัยและในพื้นที่ห่างไกล เช่น การสอนหนังสือ การให้ความรู้ด้านสุขภาพ และการพัฒนาสาธารณูปโภค

๓. การช่วยเหลือผู้ประสบภัยและผู้ด้อยโอกาส การจัดกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติและผู้ด้อยโอกาสในสังคม เช่น การบริจาคสิ่งของ การเยี่ยมเยียน และการให้กำลังใจ

๔. การรณรงค์เพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การจัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อสร้างความตระหนักและแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น การรณรงค์ลดการใช้พลาสติก การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด และการรณรงค์ประหยัดพลังงาน

๖.๖.๒ การจัดกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพ

๖.๖.๒.๑ การวางแผนและการเตรียมการ

๑. การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกิจกรรมให้ชัดเจน สอดคล้องกับปณิธานและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย และตอบสนองต่อความต้องการของผู้เข้าร่วม

๒. การวางแผนการดำเนินงาน การวางแผนการดำเนินงานอย่างละเอียด ครอบคลุมทุกขั้นตอนและทุกด้าน เช่น กำหนดการ สถานที่ งบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์

๓. การจัดสรรทรัพยากร การจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการจัดกิจกรรม เช่น งบประมาณ บุคลากร สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ อย่างเหมาะสมและเพียงพอ

๔. การประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้รับทราบข้อมูลและเข้าร่วมกิจกรรม

๖.๖.๒.๒ การดำเนินกิจกรรม

๑. การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ มีการแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างชัดเจน และมีการประสานงานที่ดีระหว่างผู้เกี่ยวข้อง

๒. การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม การสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง อบอุ่น และเอื้อต่อการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

๓. การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความน่าสนใจของกิจกรรม

๔. การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า การมีความพร้อมและความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการจัดกิจกรรม

๖.๖.๒.๓ การประเมินผลและการพัฒนา

๑. การประเมินผลกิจกรรม การประเมินผลกิจกรรมอย่างเป็นระบบ ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือและวิธีการที่เหมาะสม เช่น แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์

๒. การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อน การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของการจัดกิจกรรม เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาในครั้งต่อไป

๓. การถอดบทเรียนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถอดบทเรียนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้จัดกิจกรรมและผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อสร้างองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่ดี

๔. การนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนา การนำผลการประเมินและข้อเสนอแนะไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดกิจกรรมในครั้งต่อไปให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

๖.๗ กรณีศึกษา ความรักและศรัทธาต่อสถาบัน

สถาบันเป็นโครงสร้างทางสังคมที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาของสังคมมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง หรือสถาบันพระมหากษัตริย์ ความรักและศรัทธาต่อสถาบันเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงให้กับสังคม กรณีศึกษานี้มุ่งนำเสนอแง่มุมต่าง ๆ ของความรักและศรัทธาต่อสถาบัน ผ่านการวิเคราะห์ทั้งในเชิงทฤษฎีและกรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริง เพื่อให้

เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมนี้ (Berger & Luckmann, ๑๙๖๖; Parsons, ๑๙๕๑)

ความหมายและความสำคัญของสถาบัน

สถาบัน (Institution) หมายถึง รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีโครงสร้าง มีระเบียบแบบแผน และมีความคงทนถาวร ทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของสังคม สถาบันเกิดจากการที่มนุษย์สร้างระเบียบแบบแผนในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมีเสถียรภาพ (Scott, ๒๐๑๔)

สถาบันมีความสำคัญต่อสังคมในหลายมิติ ดังนี้

๑. สร้างความเป็นระเบียบในสังคม สถาบันกำหนดบรรทัดฐาน กฎเกณฑ์ และแนวปฏิบัติที่ช่วยให้สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

๒. ตอบสนองความต้องการพื้นฐาน แต่ละสถาบันมีหน้าที่เฉพาะในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ เช่น สถาบันครอบครัวให้ความรักความอบอุ่น สถาบันการศึกษาให้ความรู้

๓. สร้างอัตลักษณ์และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง สถาบันช่วยให้บุคคลรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและมีอัตลักษณ์ร่วมกับผู้อื่น

๔. ถ่ายทอดวัฒนธรรมและค่านิยม สถาบันทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม ค่านิยม และภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น

๕. สร้างเสถียรภาพและความต่อเนื่อง สถาบันช่วยให้สังคมมีความมั่นคงและดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงของสมาชิก (Giddens, ๒๐๑๘)

ความรักและศรัทธาต่อสถาบัน แนวคิดและทฤษฎี

ความรักและศรัทธาต่อสถาบันเป็นความรู้สึกผูกพัน เคารพ และเชื่อมั่นที่บุคคลมีต่อสถาบันทางสังคม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลายปัจจัย ทั้งทางจิตวิทยา สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา

แนวคิดทางจิตวิทยาสังคม

ทฤษฎีอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity Theory) ของ Tajfel และ Turner (๑๙๗๙) อธิบายว่า บุคคลมีแนวโน้มที่จะสร้างอัตลักษณ์ของตนเองผ่านการเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือสถาบันต่าง ๆ ความรักและศรัทธาต่อสถาบันจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างและรักษาอัตลักษณ์ทางสังคมของบุคคล เมื่อบุคคลรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันใด ก็จะเกิดความรู้สึกผูกพันและต้องการรักษาภาพลักษณ์ที่ดีของสถาบันนั้น (Hogg & Abrams, ๑๙๘๘)

นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องความผูกพันต่อองค์กร (Organizational Commitment) ของ Allen และ Meyer (๑๙๙๐) ได้แบ่งความผูกพันออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑. ความผูกพันเชิงอารมณ์ (Affective Commitment) ความรู้สึกผูกพันทางอารมณ์และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสถาบัน

๒. ความผูกพันเชิงต่อเนื่อง (Continuance Commitment) การตระหนักถึงต้นทุนที่จะเกิดขึ้นหากออกจากสถาบัน

๓. ความผูกพันเชิงบรรทัดฐาน (Normative Commitment) ความรู้สึกว่ามีหน้าที่หรือพันธะที่ต้องอยู่กับสถาบัน

แนวคิดทางสังคมวิทยา

Durkheim (๑๙๑๒/๒๐๐๑) เสนอแนวคิดเรื่องความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคม (Social Solidarity) โดยอธิบายว่า ศาสนาและพิธีกรรมต่าง ๆ ช่วยสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความผูกพันระหว่างสมาชิกในสังคม ความศรัทธาต่อสถาบันจึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม

Weber (๑๙๒๒/๑๙๗๘) ได้อธิบายถึงแหล่งที่มาของความชอบธรรม (Legitimacy) ของสถาบันทางสังคม โดยเฉพาะสถาบันการปกครอง ซึ่งประกอบด้วย

๑. ความชอบธรรมตามประเพณี (Traditional Legitimacy) อำนาจที่ได้รับการยอมรับเพราะเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมา

๒. ความชอบธรรมตามกฎหมาย (Legal-Rational Legitimacy) อำนาจที่ได้รับการยอมรับเพราะมีกฎหมายรองรับ

๓. ความชอบธรรมตามบารมี (Charismatic Legitimacy) อำนาจที่ได้รับการยอมรับเพราะคุณลักษณะพิเศษของผู้นำ

แนวคิดทางมานุษยวิทยา

Geertz (๑๙๗๓) มองว่า สัญลักษณ์และพิธีกรรมต่าง ๆ ของสถาบันทางสังคมมีความสำคัญในการสร้างความหมายและความเข้าใจร่วมกันของสมาชิกในสังคม สัญลักษณ์เหล่านี้ช่วยให้ผู้คนเกิดความรู้สึกผูกพันและศรัทธาต่อสถาบัน

Anderson (๑๙๘๓) เสนอแนวคิดเรื่อง “ชุมชนจินตกรรม” (Imagined Communities) โดยอธิบายว่า ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชาติหรือสถาบันขนาด

ใหญ่เกิดจากการที่ผู้คนจินตนาการว่าตนเองมีความเชื่อมโยงกับผู้อื่นที่อยู่ในสถาบันเดียวกัน แม้จะไม่เคยพบเจอกันก็ตาม

กรณีศึกษา ความรักและศรัทธาต่อสถาบันในบริบทต่าง ๆ

กรณีศึกษาที่ ๑ ความรักและศรัทธาต่อสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด

มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดเป็นตัวอย่างของสถาบันการศึกษาที่สามารถสร้างความรักและศรัทธาจากศิษย์เก่าและบุคลากรได้อย่างเข้มแข็ง ปัจจัยที่ทำให้เกิดความรักและศรัทธาต่อสถาบันนี้ ได้แก่

๑. ประวัติศาสตร์อันยาวนาน ก่อตั้งในปี ค.ศ. ๑๖๓๖ ทำให้มีประวัติศาสตร์และเรื่องราวที่สร้างความภาคภูมิใจ

๒. ความเป็นเลิศทางวิชาการ ชื่อเสียงด้านคุณภาพการศึกษาและการวิจัยระดับโลก

๓. วัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็ง มีประเพณี พิธีกรรม และสัญลักษณ์ที่สร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสถาบัน

๔. เครือข่ายศิษย์เก่าที่ทรงอิทธิพล การมีศิษย์เก่าที่ประสบความสำเร็จช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจ

๕. การสร้างอัตลักษณ์ร่วม สีประจำมหาวิทยาลัย (สีแดงเข้ม) ตราสัญลักษณ์ และคำขวัญ “Veritas” (ความจริง) ช่วยสร้างอัตลักษณ์ร่วมกัน

ผลการศึกษาของ Mael และ Ashforth (๑๙๙๒) พบว่า ศิษย์เก่าที่มีความผูกพันกับสถาบันการศึกษามีแนวโน้มที่จะบริจาคเงินสนับสนุน แนะนำสถาบันให้ผู้อื่น และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถาบันมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ที่ได้รับเงินบริจาคจำนวนมากจากศิษย์เก่า โดยในปี ๒๐๒๒ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดได้รับเงินบริจาคกว่า ๑.๕ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ (Harvard University, ๒๐๒๓)

กรณีศึกษาที่ ๒ ความรักและศรัทธาต่อสถาบันทางการเมือง ระบอบประชาธิปไตยในสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาเป็นตัวอย่างของประเทศที่มีความรักและศรัทธาต่อสถาบันทางการเมือง โดยเฉพาะระบอบประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญ ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญของอัตลักษณ์ความเป็นอเมริกัน (American Identity) ปัจจัยที่ทำให้เกิดความรักและศรัทธาต่อสถาบันเหล่านี้ ได้แก่

๑. ประวัติศาสตร์การก่อตั้งประเทศ เรื่องราวของบรรพบุรุษผู้ก่อตั้ง (Founding Fathers) และการปฏิวัติอเมริกันถูกนำมาสร้างเป็นเรื่องเล่าที่สร้างความภาคภูมิใจ

๒. เอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ รัฐธรรมนูญและปฏิญญาอิสรภาพถูกยกย่องเสมือนเอกสารศักดิ์สิทธิ์

๓. สัญลักษณ์แห่งชาติ ธงชาติ เพลงชาติ และสัญลักษณ์อื่น ๆ ถูกใช้ในการปลูกฝังความรักชาติ

๔. การศึกษาและการขัดเกลาทางสังคม ระบบการศึกษาและสื่อมวลชนมีบทบาทในการปลูกฝังค่านิยมประชาธิปไตยและความรักชาติ

๕. พิธีกรรมและประเพณีทางการเมือง การเลือกตั้ง การสาบานตนเข้ารับตำแหน่ง และวันหยุดแห่งชาติเป็นพิธีกรรมที่ช่วยตอกย้ำความสำคัญของสถาบันทางการเมือง

การศึกษาของ Huddy และ Khatib (๒๐๐๗) พบว่า ความรักชาติในเชิงสร้างสรรค์ (Constructive Patriotism) ที่เน้นความผูกพันกับค่านิยมประชาธิปไตยและหลักการพื้นฐานของประเทศ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเชิงบวก ในขณะที่ความรักชาติแบบไม่วิพากษ์วิจารณ์ (Uncritical Patriotism) อาจนำไปสู่การสนับสนุนนโยบายที่ขัดกับหลักการประชาธิปไตยได้

อย่างไรก็ตาม ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ความเชื่อมั่นของชาวอเมริกันต่อสถาบันทางการเมืองมีแนวโน้มลดลง จากการสำรวจของ Gallup (๒๐๒๓) พบว่าความเชื่อมั่นของประชาชนต่อรัฐสภาอยู่ที่เพียงร้อยละ ๗ ซึ่งเป็นระดับต่ำสุดในประวัติศาสตร์ สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายในการรักษาความรักและศรัทธาต่อสถาบันทางการเมืองในยุคที่มีความแตกแยกทางการเมืองสูง

กรณีศึกษาที่ ๓ ความรักและศรัทธาต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ประเทศไทย

สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยเป็นสถาบันที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานและได้รับความเคารพศรัทธาจากประชาชนชาวไทยอย่างกว้างขวาง ปัจจัยที่ทำให้เกิดความรักและศรัทธาต่อสถาบันนี้ ได้แก่

๑. ประวัติศาสตร์อันยาวนาน สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยมีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า ๗๐๐ ปี ซึ่งเป็นรากฐานของความมั่นคงและความต่อเนื่อง

๒. พระราชกรณียกิจเพื่อประชาชน พระมหากษัตริย์ไทยทรงมีพระราชกรณียกิจมากมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะในรัชกาลที่ ๙ ที่ทรงริเริ่มโครงการในพระราชดำริกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ

๓. การเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์มีความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือ

๔. การขัดเกลาทางสังคมผ่านระบบการศึกษาและสื่อ ระบบการศึกษาและสื่อมวลชนมีบทบาทในการปลูกฝังความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

๕. สัญลักษณ์และพิธีกรรม มีการใช้สัญลักษณ์และพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อแสดงความจงรักภักดี เช่น การเคารพธงชาติ การยืนเคารพเพลงสรรเสริญพระบารมี

การศึกษาของ Jory (๒๐๑๖) ชี้ให้เห็นว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ประเทศเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ เช่น ภัยพิบัติทางธรรมชาติหรือวิกฤตการณ์ทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา มีการถกเถียงเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมไทยมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของความรักและศรัทธาต่อสถาบันที่อาจเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป (Chachavalpongpun, ๒๐๒๐)

กรณีศึกษาที่ ๔ ความรักและศรัทธาต่อสถาบันครอบครัว ครอบครัวในสังคมญี่ปุ่น

ครอบครัวในสังคมญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างของสถาบันครอบครัวที่มีความเข้มแข็งและได้รับความเคารพอย่างสูง แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ปัจจัยที่ทำให้เกิดความรักและศรัทธาต่อสถาบันครอบครัวในสังคมญี่ปุ่น ได้แก่

๑. ค่านิยมเรื่องความกตัญญู แนวคิด “โอยาโกโค” หรือความกตัญญูต่อพ่อแม่ เป็นค่านิยมสำคัญที่ได้รับอิทธิพลจากลัทธิขงจื๊อ

๒. ระบบครอบครัวแบบ “อิเอะ” ระบบครอบครัวแบบดั้งเดิมที่เน้นความต่อเนื่องของสายตระกูลและการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม

๓. บทบาทที่ชัดเจนในครอบครัว สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวมีบทบาทและหน้าที่ที่ชัดเจน ซึ่งช่วยสร้างความมั่นคงและความคาดหวังที่แน่นอน

๔. พิธีกรรมและประเพณีครอบครัว มีพิธีกรรมและประเพณีที่ช่วยเสริมสร้างความผูกพันในครอบครัว เช่น การเฉลิมฉลองวันเด็ก (Shichi-Go-San) และการไหว้บรรพบุรุษ (Obon)

๕. การสนับสนุนทางเศรษฐกิจและอารมณ์ ครอบครัวทำหน้าที่เป็นเครือข่ายความมั่นคงทางสังคมที่สำคัญ ให้การสนับสนุนทั้งทางการเงินและจิตใจ

การศึกษาของ Hashimoto และ Ikels (๒๐๐๕) พบว่า แม้สังคมญี่ปุ่นจะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว แต่ความผูกพันระหว่างรุ่นในครอบครัวยังคงเข้มแข็ง โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างปู่ย่าตายายกับหลาน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดค่านิยมและวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตาม สังคมญี่ปุ่นกำลังเผชิญกับความท้าทายที่ส่งผลกระทบต่อสถาบันครอบครัว เช่น อัตราการเกิดที่ลดลง การแต่งงานช้าลง และการเพิ่มขึ้นของครัวเรือนที่มีสมาชิกคนเดียว ซึ่งอาจส่งผลต่อโครงสร้างและบทบาทของครอบครัวในอนาคต (Ochiai, ๒๐๑๙)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรักและศรัทธาต่อสถาบัน

จากการวิเคราะห์กรณีศึกษาข้างต้น สามารถสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อความรักและศรัทธาต่อสถาบันได้ดังนี้

๑. ปัจจัยด้านประวัติศาสตร์และความต่อเนื่อง

สถาบันที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานและมีความต่อเนื่องมักได้รับความเคารพและศรัทธามากกว่า เนื่องจาก ๑) ความน่าเชื่อถือจากการทดสอบของเวลา สถาบันที่ดำรงอยู่มายาวนานแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวและความทนทาน ๒) การสั่งสมเรื่องราวและตำนาน ประวัติศาสตร์อันยาวนานช่วยสร้างเรื่องเล่าและตำนานที่สร้างความภาคภูมิใจ ๓) การสร้างอัตลักษณ์ที่มั่นคง ความต่อเนื่องช่วยให้สถาบันสามารถสร้างและรักษาอัตลักษณ์ที่ชัดเจน (Hobsbawm & Ranger, ๑๙๘๓)

๒. ปัจจัยด้านประสิทธิภาพและความสำเร็จ

สถาบันที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพและความสำเร็จในการทำหน้าที่มักได้รับความศรัทธามากกว่า ดังนี้ ๑) การบรรลุเป้าหมายและพันธกิจ สถาบันที่สามารถทำหน้าที่ได้ตามที่สังคมคาดหวังจะได้รับความเชื่อมั่น ๒) การสร้างประโยชน์ที่จับต้องได้ ผลงานที่เป็นรูปธรรมช่วยสร้างความศรัทธา ๓) ความสามารถในการแก้ไขปัญหา สถาบันที่สามารถจัดการกับวิกฤตและความท้าทายได้ดีจะได้รับความไว้วางใจ (Fukuyama, ๑๙๙๕)

๓. ปัจจัยด้านค่านิยมและอุดมการณ์

สถาบันที่มีค่านิยมและอุดมการณ์ที่สอดคล้องกับสมาชิกและสังคมมักได้รับความศรัทธามากกว่า ดังนี้ ๑) ความสอดคล้องกับค่านิยมส่วนบุคคล บุคคลมักศรัทธาสถาบันที่มีค่านิยมสอดคล้องกับตนเอง ๒) การมีอุดมการณ์ที่สูงส่ง อุดมการณ์ที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมช่วยสร้างแรงบันดาลใจและความศรัทธา ๓) ความชัดเจนในหลักการและจุดยืน สถาบันที่มีหลักการชัดเจนและยึดมั่นในหลักการนั้นจะได้รับความเคารพ (Rokeach, ๑๙๗๓)

๔. ปัจจัยด้านการขัดเกลาทางสังคมและการศึกษา

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมและการศึกษามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังความรักและศรัทธาต่อสถาบัน ดังนี้ ๑) การปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก ค่านิยมและความเคารพต่อสถาบันที่ได้รับการปลูกฝังตั้งแต่เยาว์วัยมักฝังรากลึก ๒) บทบาทของระบบการศึกษา โรงเรียนและสถาบันการศึกษามีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้และค่านิยมเกี่ยวกับสถาบันทางสังคม ๓) อิทธิพลของสื่อมวลชน สื่อมีบทบาทในการนำเสนอภาพลักษณ์และเรื่องราวของสถาบัน ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้และทัศนคติของสาธารณชน (Hyman, ๑๙๕๙)

๕. ปัจจัยด้านสัญลักษณ์และพิธีกรรม

สัญลักษณ์และพิธีกรรมช่วยเสริมสร้างความรักและศรัทธาต่อสถาบัน ดังนี้ ๑) การใช้สัญลักษณ์ที่ทรงพลัง สัญลักษณ์ช่วยสร้างการจดจำและความรู้สึกผูกพัน ๒) พิธีกรรมและประเพณี พิธีกรรมช่วยสร้างประสบการณ์ร่วมและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ๓) การสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ สถานที่หรือวัตถุที่มีความหมายพิเศษช่วยเสริมสร้างความศรัทธา (Bell, ๑๙๙๗)

๖. ปัจจัยด้านความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วม

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสถาบันและโอกาสในการมีส่วนร่วมส่งผลต่อความรักและศรัทธา ดังนี้ ๑) ประสบการณ์ส่วนตัวที่ดี ประสบการณ์ทางบวกที่บุคคลมีกับสถาบันช่วยสร้างความผูกพัน ๒) โอกาสในการมีส่วนร่วม การได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือการตัดสินใจของสถาบันช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ ๓) การได้รับการยอมรับและเห็นคุณค่า บุคคลที่รู้สึกว่าตนเองได้รับการยอมรับและเห็นคุณค่าจากสถาบันมักมีความผูกพันมากกว่า (Putnam, ๒๐๐๐)

ผลกระทบของความรักและศรัทธาต่อสถาบัน

ความรักและศรัทธาต่อสถาบันส่งผลกระทบต่อทั้งระดับบุคคลและระดับสังคม ดังนี้

ผลกระทบในระดับบุคคล

๑. ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและอัตลักษณ์ ความรักและศรัทธาต่อสถาบันช่วยให้บุคคลรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่ใหญ่กว่าตนเอง และมีส่วนในการกำหนดอัตลักษณ์ของบุคคล

๒. ความมั่นคงทางจิตใจ สถาบันที่มั่นคงช่วยสร้างความรู้สึกปลอดภัยและความมั่นคงทางจิตใจ

๓. แรงจูงใจและความมุ่งมั่น ความศรัทธาต่อสถาบันสามารถเป็นแรงจูงใจให้บุคคลทุ่มเทและมุ่งมั่นในการทำงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ

๔. การมีส่วนร่วมและการอุทิศตน บุคคลที่มีความศรัทธาต่อสถาบันมักมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมและอุทิศตนเพื่อสถาบันนั้น (Baumeister & Leary, ๑๙๙๕)

ผลกระทบในระดับสังคม

๑. ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความสามัคคี ความรักและศรัทธาต่อสถาบันร่วมกันช่วยสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความสามัคคีในสังคม

๒. เสถียรภาพและความต่อเนื่อง สถาบันที่ได้รับความศรัทธามักมีเสถียรภาพและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง

๓. การระดมทรัพยากรและความร่วมมือ ความศรัทธาช่วยให้สามารถระดมทรัพยากรและความร่วมมือเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

๔. การลดความขัดแย้งและความรุนแรง สถาบันที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกในการจัดการความขัดแย้งและลดความรุนแรงในสังคม

๕. การสร้างทุนทางสังคม ความไว้วางใจและความศรัทธาต่อสถาบันเป็นองค์ประกอบสำคัญของทุนทางสังคม ซึ่งช่วยให้สังคมดำเนินไปได้อย่างราบรื่น (Putnam, ๒๐๐๐)

อย่างไรก็ตาม ความรักและศรัทธาต่อสถาบันอาจมีผลกระทบในเชิงลบได้เช่นกัน หากไม่มีการตรวจสอบและถ่วงดุลที่เหมาะสม

๑. การขาดการวิพากษ์วิจารณ์ ความศรัทธาที่มากเกินไปอาจนำไปสู่การขาดการวิพากษ์วิจารณ์และการตรวจสอบ ซึ่งอาจทำให้สถาบันขาดการพัฒนาและปรับปรุง

๒. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม ความศรัทธาต่อสถาบันที่แตกต่างกันอาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มในสังคม

๓. การละเมิดสิทธิและเสรีภาพ ในบางกรณี ความศรัทธาต่อสถาบันอาจถูกใช้เป็นข้ออ้างในการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลหรือกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่าง

๔. การต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ความยึดมั่นในสถาบันอาจนำไปสู่การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็น ทำให้สังคมไม่สามารถปรับตัวต่อความท้าทายใหม่ ๆ ได้ (Jost et al., ๒๐๐๔)

ความท้าทายต่อความรักและศรัทธาต่อสถาบันในยุคปัจจุบัน

ในยุคปัจจุบัน สถาบันทางสังคมต่าง ๆ กำลังเผชิญกับความท้าทายที่ส่งผลกระทบต่อความรักและศรัทธาของประชาชน ความท้าทายเหล่านี้มีทั้งในระดับโลกและระดับท้องถิ่น

๑. การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการสื่อสาร

การพัฒนาของเทคโนโลยีและการสื่อสารส่งผลกระทบต่อสถาบันทางสังคมในหลายมิติ ดังนี้ ๑) การเข้าถึงข้อมูลที่หลากหลาย อินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ทำให้ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลและมุมมองที่หลากหลาย ซึ่งอาจท้าทายมุมมองดั้งเดิมเกี่ยวกับสถาบัน ๒) การตรวจสอบและความโปร่งใส เทคโนโลยีช่วยให้การตรวจสอบสถาบันทำได้ง่ายขึ้น ทำให้ความไม่โปร่งใสหรือปัญหาต่าง ๆ ถูกเปิดเผยสู่สาธารณะได้รวดเร็ว ๓) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วม เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงวิธีการที่ผู้คนมีส่วนร่วมกับสถาบัน เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมออนไลน์แทนการเข้าร่วมด้วยตนเอง (Castells, ๒๐๑๐)

๒. กระแสโลกาภิวัตน์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม

โลกาภิวัตน์และการเคลื่อนย้ายของผู้คนส่งผลให้สังคมมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้น ดังนี้ ๑) การปะทะกันของค่านิยมและความเชื่อ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมนำมาซึ่งค่านิยมและความเชื่อที่แตกต่าง ซึ่งอาจท้าทายสถาบันดั้งเดิม ๒) การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ อัตลักษณ์ของบุคคลในยุคโลกาภิวัตน์มีความซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น ไม่ได้ผูกติดกับสถาบันใดสถาบันหนึ่งเพียงอย่างเดียว ๓) การแข่งขันระหว่างสถาบัน สถาบันต่าง ๆ ต้องแข่งขันกันเพื่อความสนใจและความภักดีของผู้คนในบริบทที่มีทางเลือกมากขึ้น (Appadurai, ๑๙๙๖)

๓. การเปลี่ยนแปลงทางประชากรและค่านิยมระหว่างรุ่น

โครงสร้างประชากรและค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลกระทบต่อสถาบันทางสังคม ดังนี้ ๑) ช่องว่างระหว่างวัย คนรุ่นใหม่อาจมีค่านิยมและมุมมองที่แตกต่างจากคนรุ่นก่อน ซึ่งส่งผลต่อทัศนคติที่มีต่อสถาบันดั้งเดิม ๒) การ

เปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว รูปแบบครอบครัวที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยว ส่งผลต่อสถาบันครอบครัว ๓) ค่านิยมหลังวัตถุนิยม คนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับค่านิยมหลังวัตถุนิยม เช่น การแสดงออกส่วนบุคคล สิทธิมนุษยชน และสิ่งแวดล้อม มากกว่าค่านิยมดั้งเดิม (Inglehart & Welzel, ๒๐๐๕)

๔. วิกฤตความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ

หลายสังคมกำลังเผชิญกับวิกฤตความเชื่อมั่นและความไว้วางใจต่อสถาบันต่าง ๆ ดังนี้ ๑) การทุจริตและความไม่โปร่งใส การเปิดเผยกรณีทุจริตหรือความไม่โปร่งใสในสถาบันต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชน ๒) ความล้มเหลวในการแก้ไขปัญหา สถาบันที่ไม่สามารถตอบสนองต่อความท้าทายและปัญหาสำคัญ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มักสูญเสียความเชื่อมั่นจากประชาชน ๓) ข่าวปลอมและการบิดเบือนข้อมูล การแพร่กระจายของข่าวปลอมและข้อมูลบิดเบือนส่งผลต่อการรับรู้และความเชื่อมั่นของประชาชนต่อสถาบันต่าง ๆ (Edelman, ๒๐๒๓)

แนวทางการเสริมสร้างความรักและศรัทธาต่อสถาบัน

ในบริบทของความท้าทายต่าง ๆ ที่กล่าวมา การเสริมสร้างความรักและศรัทธาต่อสถาบันจำเป็นต้องมีแนวทางที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

๑. การปรับตัวและการปฏิรูป

สถาบันต่าง ๆ จำเป็นต้องปรับตัวและปฏิรูปเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนี้ ๑) การทบทวนและปรับปรุงพันธกิจ สถาบันควรทบทวนและปรับปรุงพันธกิจให้สอดคล้องกับความต้องการและความท้าทายในปัจจุบัน ๒) การปฏิรูปโครงสร้างและกระบวนการ ปรับปรุงโครงสร้างและกระบวนการทำงานให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ๓) การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ ใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและการเข้าถึงบริการของสถาบัน (Kotter, ๒๐๑๒)

๒. การสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบ

ความโปร่งใสและความรับผิดชอบเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธา ดังนี้ ๑) การเปิดเผยข้อมูลและการตัดสินใจ สถาบันควรเปิดเผยข้อมูลและกระบวนการตัดสินใจให้สาธารณชนรับทราบ ๒) การรับฟังและตอบสนองต่อข้อคิดเห็น จัดให้มีช่องทางรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ และแสดงให้เห็นว่ามีการนำไปพิจารณาและปรับปรุง ๓) การยอมรับความผิดพลาด

และรับผิดชอบ เมื่อเกิดความผิดพลาด สถาบันควรยอมรับและแสดงความรับผิดชอบอย่างจริงใจ (Transparency International, ๒๐๒๒)

๓. การสื่อสารและการสร้างความเข้าใจ

การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพช่วยสร้างความเข้าใจและความผูกพันกับสถาบัน ดังนี้ ๑) การสื่อสารที่ชัดเจนและเข้าถึงได้ ใช้ภาษาและช่องทางที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ๒) การเล่าเรื่องที่สร้างแรงบันดาลใจ นำเสนอเรื่องราวที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าและผลกระทบเชิงบวกของสถาบัน ๓) การสื่อสารแบบสองทาง เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในการสื่อสาร (Heath, ๒๐๑๘)

๔. การสร้างการมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของ

การมีส่วนร่วมช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและความผูกพันกับสถาบัน ดังนี้ ๑) การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจที่สำคัญ ๒) การสร้างพื้นที่และกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม จัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็น ๓) การให้อำนาจและความรับผิดชอบ กระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้กับสมาชิกหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ๔) การสร้างชุมชนและเครือข่าย สนับสนุนการสร้างชุมชนและเครือข่ายของผู้ที่มีความสนใจหรือเป้าหมายร่วมกัน (Arnstein, ๑๙๖๙)

๕. การสร้างคุณค่าและความหมาย

สถาบันที่สามารถสร้างคุณค่าและความหมายให้กับสมาชิกและสังคมมักได้รับความรักและศรัทธามากกว่า ดังนี้ ๑) การเชื่อมโยงกับค่านิยมที่สำคัญ แสดงให้เห็นว่าสถาบันมีส่วนในการส่งเสริมค่านิยมที่สำคัญ เช่น ความยุติธรรม ความเท่าเทียม และความเป็นอยู่ที่ดี ๒) การสร้างผลกระทบเชิงบวกที่จับต้องได้ แสดงให้เห็นถึงผลกระทบเชิงบวกที่สถาบันมีต่อชีวิตของผู้คนและสังคม ๓) การสร้างประสบการณ์ที่มีความหมาย จัดให้มีประสบการณ์ที่สร้างความประทับใจและความทรงจำที่ดี ๔) การเชื่อมโยงกับอนาคตที่พึงปรารถนา แสดงวิสัยทัศน์และบทบาทของสถาบันในการสร้างอนาคตที่ดีกว่า (Sinek, ๒๐๑๙)

๖. การส่งเสริมการศึกษาและความเข้าใจ

การศึกษาและความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสถาบันเป็นพื้นฐานสำคัญของความรักและศรัทธาที่ยั่งยืน ดังนี้ ๑) การให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความสำคัญ ส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ พัฒนาการ และบทบาทของสถาบันในสังคม ๒) การส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และวิพากษ์อย่างสร้างสรรค์

สนับสนุนให้มีการวิเคราะห์และวิพากษ์สถาบันอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ๓) การเชื่อมโยงกับประสบการณ์ส่วนบุคคล ช่วยให้บุคคลเห็นความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันกับชีวิตและประสบการณ์ของตนเอง ๔) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับสถาบันอย่างต่อเนื่อง (UNESCO, ๒๐๒๐)

กรณีศึกษาเชิงลึก การฟื้นฟูความเชื่อมั่นต่อสถาบันการเมืองในประเทศเกาหลีใต้

ประเทศเกาหลีใต้เป็นตัวอย่างที่น่าสนใจของการฟื้นฟูความเชื่อมั่นต่อสถาบันการเมืองหลังจากเผชิญกับวิกฤตความเชื่อมั่นครั้งใหญ่ ในปี ๒๐๑๖-๒๐๑๗ เกาหลีใต้เผชิญกับเหตุการณ์อื้อฉาวทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับประธานาธิบดี ปาร์ค กึน-ฮเย ซึ่งนำไปสู่การประท้วงครั้งใหญ่และการถอดถอนประธานาธิบดีในที่สุด (Kim, ๒๐๑๘)

วิกฤตความเชื่อมั่น

วิกฤตความเชื่อมั่นในเกาหลีใต้เกิดจากหลายปัจจัย ดังนี้ ๑) การทุจริตและการใช้อำนาจในทางมิชอบ การเปิดเผยว่าประธานาธิบดีปาร์คให้เพื่อนสนิทที่ไม่มีตำแหน่งทางการเข้าถึงเอกสารลับของรัฐและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมือง ๒) ความสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสมระหว่างรัฐบาลและธุรกิจ การเปิดเผยว่าบริษัทขนาดใหญ่ (chaebol) ถูกบีบบังคับให้บริจาคเงินให้กับมูลนิธิที่เกี่ยวข้องกับเพื่อนของประธานาธิบดี ๓) การขาดความโปร่งใสและการตรวจสอบ กระบวนการตัดสินใจที่ไม่โปร่งใสและขาดการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ

กระบวนการฟื้นฟูความเชื่อมั่น

เกาหลีใต้ได้ดำเนินการหลายอย่างเพื่อฟื้นฟูความเชื่อมั่นต่อสถาบันการเมือง

๑. กระบวนการยุติธรรมที่โปร่งใสและเป็นธรรม โดยการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส โดยไม่มีการยกเว้นแม้แต่ผู้มีอำนาจสูงสุด และการปฏิรูประบบยุติธรรมเพื่อเพิ่มความเป็นอิสระและประสิทธิภาพ

๒. การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการประท้วงอย่างสันติของประชาชนนับล้านคน (Candlelight Protests) แสดงให้เห็นถึงพลังของการมีส่วนร่วมของประชาชน และการเพิ่มช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง เช่น การริเริ่มนโยบายโดยประชาชน

๓. การปฏิรูปทางการเมืองและกฎหมาย โดยการแก้ไขกฎหมายเพื่อเพิ่มความโปร่งใสและความรับผิดชอบของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และการปฏิรูประบบการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ

๔. การสื่อสารที่เปิดเผยและตรงไปตรงมา โดยรัฐบาลใหม่ภายใต้การนำของประธานาธิบดีมุน แจ-อิน เน้นการสื่อสารที่เปิดเผยและตรงไปตรงมากับประชาชน และการใช้สื่อสังคมออนไลน์และเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มการเข้าถึงข้อมูลและการมีส่วนร่วม

ผลลัพธ์และบทเรียน

กระบวนการฟื้นฟูความเชื่อมั่นในเกาหลีใต้ให้บทเรียนที่สำคัญ

๑. ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน การประท้วงอย่างสันติและการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

๒. บทบาทของสื่อและภาคประชาสังคม สื่อที่เป็นอิสระและภาคประชาสังคมที่เข้มแข็งมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบและเปิดเผยการทุจริต

๓. ความสำคัญของกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม การดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดอย่างเป็นธรรมช่วยฟื้นฟูความเชื่อมั่นในหลักนิติธรรม

๔. การปฏิรูปเชิงโครงสร้าง การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนต้องอาศัยการปฏิรูปเชิงโครงสร้างและกฎหมาย ไม่ใช่เพียงการเปลี่ยนตัวบุคคล

แม้ว่าเกาหลีใต้จะยังมีความท้าทายในการสร้างความเชื่อมั่นต่อสถาบันการเมือง แต่กรณีนี้แสดงให้เห็นว่าวิกฤตความเชื่อมั่นสามารถเป็นโอกาสในการปฏิรูปและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันทางการเมืองได้ หากมีการดำเนินการที่เหมาะสม (Lee, ๒๐๒๐)

ความรักและศรัทธาต่อสถาบันเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงให้กับสังคม โดยมีพื้นฐานมาจากหลายปัจจัย ทั้งทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม จิตวิทยา และสังคมวิทยา กรณีศึกษาที่นำเสนอในบทความนี้แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของรูปแบบและลักษณะของความรักและศรัทธาต่อสถาบันในบริบทที่แตกต่างกัน

ในยุคปัจจุบัน สถาบันทางสังคมต่าง ๆ กำลังเผชิญกับความท้าทายที่ส่งผลกระทบต่อความรักและศรัทธาของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการสื่อสาร กระแสโลกาภิวัตน์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางประชากรและค่านิยมระหว่างรุ่น รวมถึงวิกฤตความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ

การเสริมสร้างความรักและศรัทธาต่อสถาบันในบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปจำเป็นต้องอาศัยแนวทางที่หลากหลาย ทั้งการปรับตัวและการปฏิรูป การสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบ การสื่อสารและการสร้างความเข้าใจ การสร้างการมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของ การสร้างคุณค่าและความหมาย รวมถึงการส่งเสริมการศึกษาและความเข้าใจ

สถาบันที่สามารถปรับตัวและตอบสนองต่อความต้องการและความคาดหวังที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม ในขณะที่ยังคงรักษาค่านิยมหลักและพันธกิจสำคัญไว้ได้ มีแนวโน้มที่จะได้รับความรักและศรัทธาจากประชาชนอย่างต่อเนื่อง ในทางกลับกัน สถาบันที่ไม่สามารถปรับตัวหรือตอบสนองต่อความท้าทายใหม่ ๆ อาจเผชิญกับการลดลงของความเชื่อมั่นและความศรัทธา

กรณีศึกษาของเกาหลีใต้แสดงให้เห็นว่า แม้ในยามวิกฤตความเชื่อมั่นอย่างรุนแรง สังคมยังสามารถฟื้นฟูความเชื่อมั่นและความศรัทธาต่อสถาบันได้ หากมีกระบวนการที่โปร่งใส เป็นธรรม และมีการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวาง

ในท้ายที่สุด ความรักและศรัทธาต่อสถาบันที่ยั่งยืนไม่ได้เกิดจากการบังคับหรือการโฆษณาชวนเชื่อ แต่เกิดจากการที่สถาบันนั้นสามารถแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญที่มีต่อชีวิตของผู้คนและสังคมโดยรวม สถาบันที่ได้รับความรักและศรัทธาอย่างแท้จริงคือสถาบันที่สามารถสร้างความหมายและคุณค่าให้กับสมาชิกและสังคม ตอบสนองต่อความต้องการและความคาดหวังที่เปลี่ยนแปลงไป และเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและอนาคตของสถาบัน (Fukuyama, ๒๐๑๘; Putnam, ๒๐๒๐)

๖.๘ บทสรุป

ความรักและศรัทธาในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้มหาวิทยาลัยเจริญก้าวหน้าและบรรลุพันธกิจในการให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริมและให้บริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ความรักและศรัทธานี้ไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติ แต่ต้องอาศัยการปลูกฝัง การสร้างประสบการณ์ที่ดี และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในประชาคมมหาวิทยาลัย

การเสริมสร้างความผูกพันต่อมหาวิทยาลัยเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ ปรัชญา ปณิธาน และอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย การได้รับประสบการณ์ที่ดีในรั้วมหาวิทยาลัย และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของ

มหาวิทยาลัย เมื่อเกิดความรักและความผูกพันแล้ว ก็จะนำไปสู่ความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในการพัฒนามหาวิทยาลัย

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและสร้างชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัยสามารถทำได้หลายรูปแบบ ทั้งด้านวิชาการ ด้านกิจกรรมนักศึกษา ด้านการบริการวิชาการและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านการบริหารและการพัฒนาองค์กร การมีส่วนร่วมนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยพัฒนามหาวิทยาลัย แต่ยังช่วยพัฒนาตนเองและสร้างความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัย

การสืบทอดปณิธานและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยเป็นหน้าที่ของทุกคนในประชาคมมหาวิทยาลัย ทั้งผู้บริหาร อาจารย์ บุคลากร นักศึกษา และศิษย์เก่า การสืบทอดนี้สามารถทำได้ผ่านการจัดการศึกษา การวิจัยและการสร้างองค์ความรู้ การบริการวิชาการและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

การเป็นศิษย์เก่าที่ดีและการสร้างเครือข่ายศิษย์เก่าเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความรักและศรัทธาในมหาวิทยาลัย ศิษย์เก่าที่ดีควรดำรงตนอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม นำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ มีความผูกพันและความภาคภูมิใจในสถาบัน และมีส่วนร่วมในการพัฒนามหาวิทยาลัย การสร้างและพัฒนาเครือข่ายศิษย์เก่าจะช่วยให้ศิษย์เก่าได้รวมพลังกันในการสนับสนุนและพัฒนามหาวิทยาลัย

กิจกรรมเสริมสร้างความรักและศรัทธาในมหาวิทยาลัยมีหลากหลายประเภท ทั้งกิจกรรมด้านวิชาการ กิจกรรมด้านศาสนาและวัฒนธรรม กิจกรรมด้านกีฬาและนันทนาการ และกิจกรรมด้านจิตอาสาและบำเพ็ญประโยชน์ การจัดกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการวางแผนและการเตรียมการที่ดี การดำเนินกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ และการประเมินผลและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ในท้ายที่สุด ความรักและศรัทธาในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยไม่ใช่เพียงความรู้สึกส่วนตัว แต่เป็นพลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนให้มหาวิทยาลัยเติบโตและพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นสถาบันการศึกษาที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นแหล่งเรียนรู้และเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำคัญของประเทศไทยและของโลก และเป็นสถาบันที่ผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพเพื่อรับใช้สังคม ประเทศชาติ พระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์

การเสริมสร้างความรักและศรัทธาในมหาวิทยาลัยจึงเป็นหน้าที่ของทุกคนในประชาคมมหาวิทยาลัย ที่จะต้องร่วมมือร่วมใจกันสร้างและรักษาไว้ซึ่งคุณค่าและเกียรติภูมิของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สถาบันการศึกษาที่มี

ประวัติศาสตร์อันยาวนานและมีความสำคัญต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาของประเทศไทย

๖.๙ คำถามท้ายบท

๑) จงอธิบายความหมายของ “ความรักและศรัทธาต่อสถาบัน” ในบริบทของสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร)

เฉลย ความรักและศรัทธาต่อสถาบัน หมายถึง ความรู้สึกผูกพัน เคารพ เชื่อมั่น และภาคภูมิใจที่บุคคลมีต่อองค์กรหรือสถาบันที่ตนเป็นส่วนหนึ่ง โดยใน มมร หมายถึงความรู้สึกดังกล่าวที่มีต่อมหาวิทยาลัยอันเนื่องมาจากประวัติศาสตร์ พระมหากรุณาธิคุณ และบทบาทในการศึกษาพระพุทธศาสนา

๒) ความรักและศรัทธาต่อสถาบันมีความสำคัญต่อตัวบุคคล ต่อสถาบัน และต่อสังคมและประเทศชาติอย่างไรบ้าง จงอธิบายและยกตัวอย่าง

เฉลย ต่อบุคคล สร้างแรงจูงใจ, ภาคภูมิใจ, เสริมอัตลักษณ์, มั่นคงทางจิตใจ ต่อสถาบัน เสริมความเข้มแข็ง, สร้างวัฒนธรรมที่ดี, เพิ่มประสิทธิภาพ, สร้างภาพลักษณ์ที่ดี ต่อสังคม/ชาติ สืบทอดองค์ความรู้, ผลิตบัณฑิตมีคุณภาพ, สร้างความเข้มแข็งศาสนา, ธำรงรักษาเอกลักษณ์ชาติ

๓) จงสรุปประวัติความเป็นมาโดยสังเขปของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) ตั้งแต่การก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน

เฉลย มมร ก่อตั้ง พ.ศ. ๒๔๓๖ โดย ร.๕ เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม, พ.ศ. ๒๔๘๘ เปิดสอนอุดมศึกษา, พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้รับพระราชทานให้เป็นสถาบันอุดมศึกษา, พ.ศ. ๒๕๔๐ ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ

๔) กระบวนการสำคัญในการเสริมสร้างความผูกพันต่อมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) มีอะไรบ้าง จงอธิบายอย่างน้อย ๓ กระบวนการ

เฉลย การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมองค์กร (ปฐมนิเทศ, สืบสานประเพณี, เล่าเรื่องราว, สร้างสัญลักษณ์) ๒) การสร้างประสบการณ์ที่ดีในรั้วมหาวิทยาลัย (จัดการเรียนสอนมีคุณภาพ, สร้างบรรยากาศเอื้อเรียนรู้, จัดกิจกรรมหลากหลาย, บริการประทับใจ) ๓) การสร้างความภาคภูมิใจในสถาบัน (ยกย่องผู้สร้างชื่อเสียง, ประชาสัมพันธ์ผลงาน, สร้างเครือข่าย, ได้รับรองมาตรฐาน)

๕) ปัจจัยใดบ้างที่ส่งเสริมความรักและความผูกพันต่อมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) ทั้งในด้านสถาบันและด้านบุคคล จงยกตัวอย่างประกอบ

เฉลย ด้านสถาบัน ชื่อเสียง/ประวัติศาสตร์, คุณภาพวิชาการ, บทบาทต่อสังคม, สภาพแวดล้อมดี ด้านบุคคล สัมพันธ์อาจารย์ - นักศึกษาดี, มิตรภาพเพื่อน, โอกาสพัฒนาตนเอง, มีส่วนร่วมกิจกรรม

๖) จงอธิบายรูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านวิชาการ ด้านกิจกรรมนักศึกษา และด้านการบริการวิชาการ

เฉลย ด้านวิชาการ พัฒนาหลักสูตร, ทำวิจัย, เข้าร่วมประชุม, พัฒนาสื่อ ด้านกิจกรรมนักศึกษา เป็นผู้นำ, จัดกิจกรรม, เข้าร่วมพัฒนา, อาสาสมัคร ด้านบริการวิชาการ/เผยแผ่ เป็นวิทยากร, จัดโครงการ, เผยแผ่ธรรม, ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

๗) การสร้างชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) สามารถดำเนินการได้ในด้านใดบ้าง จงยกตัวอย่างแนวทางการสร้างชื่อเสียงในแต่ละด้าน

เฉลย ด้านวิชาการ ผลิตงานวิจัยคุณภาพ, ได้รับรางวัล, จัดประชุมวิชาการ, พัฒนาหลักสูตรเด่น ด้านผลิตบัณฑิต บัณฑิตมีคุณภาพ, นักศึกษาได้รับรางวัล, ทำกิจกรรมเพื่อสังคม, ศิษย์เก่าประสบความสำเร็จ ด้านบริการวิชาการ/เผยแผ่ โครงการมีผลกระทบสูง, เป็นแหล่งอ้างอิง, สร้างเครือข่าย, ผลิตสื่อคุณภาพ ด้านบริหาร ธรรมาภิบาล, ได้รับรองมาตรฐาน, เป็นต้นแบบตามหลักธรรม, พัฒนาเทคโนโลยีบริหารจัดการ

๘) ประชาคมมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) มีบทบาทอย่างไรในการสืบทอดปณิธานและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย จงอธิบายบทบาทของแต่ละกลุ่ม (ผู้บริหาร, อาจารย์/บุคลากร, นักศึกษา, ศิษย์เก่า)

เฉลย ผู้บริหาร กำหนดนโยบาย, เป็นแบบอย่าง, สร้างแรงบันดาลใจ, จัดสรรทรัพยากร อาจารย์/บุคลากร ถ่ายทอดความรู้/คุณธรรม, ทำวิจัย, บริการวิชาการ/เผยแผ่, เป็นแบบอย่าง นักศึกษา ศึกษาพัฒนาตนเอง, มีส่วนร่วมกิจกรรม , เป็นตัวแทนที่ดี, สืบทอดเผยแผ่ ศิษย์เก่า สนับสนุนกิจการ, เป็นแบบอย่าง, เผยแพร่ชื่อเสียง, สร้างเครือข่าย

๙) ศิษย์เก่าที่ดีของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) ควรมีคุณลักษณะอย่างไรบ้าง จงอธิบายอย่างน้อย ๓ คุณลักษณะ

เฉลย ดำรงตนมีคุณธรรมจริยธรรม (ตามหลักธรรม, ซื่อสัตย์รับผิดชอบ, จิตสาธารณะ, เป็นพลเมืองดี) ๒) นำความรู้/ประสบการณ์ไปใช้ประโยชน์ (ประยุกต์ใช้ในอาชีพ, พัฒนาตนเองต่อเนื่อง, ถ่ายทอดความรู้, สร้างสรรค์นวัตกรรม) ๓) มีความผูกพัน/ภาคภูมิใจในสถาบัน (รักษาชื่อเสียง, ภาคภูมิใจ, เยี่ยมเยียน/มีส่วนร่วม, แนะนำผู้อื่น)

๑๐) จงเสนอแนวทางการจัดกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) สามารถนำไปใช้เพื่อเสริมสร้างความรักและศรัทธาในสถาบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เฉลย จัดกิจกรรมปฐมนิเทศที่เน้นอัตลักษณ์, จัดกิจกรรมสืบสานประเพณีและวัฒนธรรม มมร, จัดโครงการ “มหาวิทยาลัยสีเขียว” สร้างความผูกพันกับสถานที่, จัดกิจกรรมยกย่องผู้สร้างชื่อเสียง, ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนักศึกษาและบำเพ็ญประโยชน์, สร้างเครือข่ายศิษย์เก่าที่เข้มแข็ง, จัดกิจกรรมคืนสู่เหย้า, จัดกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ส่งเสริมคุณค่า มมร, สื่อสารเรื่องราวความสำเร็จและคุณูปการของ มมร, สร้างสัญลักษณ์และความภาคภูมิใจร่วมกัน

๖.๑๐ รายการอ้างอิง (References)

หนังสือ

Jory, P. (2016). *Thailand's theory of monarchy: The Vessantara Jataka and the idea of the perfect man*. State University of New York Press.

Scott, R. M. (2009). *Nirvana for sale? Buddhism, wealth, and the Dhammakaya Temple in contemporary Thailand*. State University of New York Press.

Anderson, B. (1983). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Verso.

Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. University of Minnesota Press.

Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. Doubleday.

Castells, M. (2010). *The rise of the network society (2nd ed.)*. Wiley-Blackwell.

Durkheim, E. (2001). *The elementary forms of religious life (C. Cosman, Trans.)*. Oxford University Press. (Original work published 1912)

Fukuyama, F. (2018). *Identity: The demand for dignity and the politics of resentment*. Farrar, Straus and Giroux.

Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures: Selected essays*. Basic Books.

Giddens, A., & Sutton, P. W. (2018). *Sociology (8th ed.)*. Polity Press.

Heath, R. L. (2018). *Strategic issues management: Organizations and public policy challenges (3rd ed.)*. SAGE Publications.

Hyman, H. H. (1959). *Political socialization: A study in the psychology of political behavior*. Free Press.

Kotter, J. P. (2012). *Leading change*. Harvard Business Review Press.

Ochiai, E., & Hosoya, L. A. (Eds.). (2014). *Transformation of the intimate and the public in Asian modernity*. Brill.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.

Putnam, R. D., & Garrett, S. R. (2020). *The upswing: How America came together a century ago and how we can do it again*. Simon & Schuster.

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. Free Press.

Scott, W. R. (2014). *Institutions and organizations: Ideas, interests, and identities (4th ed.)*. SAGE Publications.

Sinek, S. (2019). *The infinite game*. Portfolio.

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). *An integrative theory of intergroup conflict*. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), The social psychology of intergroup relations (pp. 33–47). Brooks/Cole.

Weber, M. (1978). *Economy and society: An outline of interpretive sociology (G. Roth & C. Wittich, Eds.)*. University of California Press. (Original work published 1922)

พระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (๒๕๓๙). *พุทธธรรมกับปรัชญาการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัฒน์*. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุมน อมรวิวัฒน์. (๒๕๖๒). การพัฒนาจิตสำนึกทางจริยธรรมในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วารสาร

Chachavalpongpun, P. (2563). The monarchy and Thai politics: From abstract to tangible discussions. *Journal of Contemporary Asia, 50*(5), 831–849. https://doi.org/10.1623/00472336.2563.1729711

Allen, N. J., & Meyer, J. P. (1990). The measurement and antecedents of affective, continuance and normative commitment to the organization. *Journal of Occupational Psychology, 63*(1), 1–18. https://doi.org/10.1111/j.2044-8325.1990.tb00506.x

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners, 35*(4), 216–224. https://doi.org/10.1080/01944366908977225

Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin, 117*(3), 497–529. https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497

Hashimoto, A., & Ikels, C. (2005). Filial piety in changing Asian societies. In M. L. Johnson (Ed.), The Cambridge handbook of age and ageing (pp. 437–442). *Cambridge University Press*. https://doi.org/10.1017/CBO9780511610714.046

Huddy, L., & Khatib, N. (2007). American patriotism, national identity, and political involvement. *American Journal of Political Science, 51*(1), 63–77. https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2007.00237.x

Inglehart, R., & Welzel, C. (2005). Modernization, cultural change, and democracy: The human development sequence. *Cambridge University Press*. https://doi.org/10.1017/CBO9780511790881

Kim, H. (2018). The Candlelight Movement and the impeachment of President Park in South Korea. *Asian Education and Development Studies, 7*(4), 343–354. https://doi.org/10.1108/AEDS-06-2018-0083

Mael, F., & Ashforth, B. E. (1992). Alumni and their alma mater: A partial test of the reformulated model of organizational identification. *Journal of Organizational Behavior, 13*(2), 103–123. https://doi.org/10.1002/job.4030130202

จรัล มะลูลีม. (๒๕๖๓). จิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ๑๒*(๒), ๔๕–๖๒.

จริยาวัตร คมพยัคฆ์. (๒๕๓๑). แรงสนับสนุนทางสังคม มโนทัศน์และการนำไปใช้. *วารสารพยาบาลศาสตร์,* ๖(๒), ๙๖-๑๐๖.

ประเวศ วะสี. (๒๕๖๔). *จิตสำนึกสาธารณะกับการพัฒนาสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

เว็บไซต์

Edelman. (2023). 2023 Edelman Trust Barometer: Global report. https://www.edelman.com/sites/g/files/aatuss191/files/2023-01/2023%20Edelman%20Trust%20Barometer%20Global%20Report.pdf

Gallup. (2023). Confidence in institutions. https://news.gallup.com/topic/category-institutions.aspx

Transparency International. (2022). Corruption Perceptions Index 2022. https://www.transparency.org/en/cpi/2022

UNESCO. (2021). Reimagining our futures together: A new social contract for education. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379381

แผนการสอนประจำบทที่ ๗ การวางแผนชีวิตเพื่อการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ

๑. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes: PLOs)

PLO ๑ รอบรู้ในศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อไปพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ

๒. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา (Course Learning Outcomes: CLOs)

CLO ๔ อธิบายและยกตัวอย่างการวางแผนชีวิตเพื่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมไทยและสังคมโลกได้

CLO ๖ สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ในการเป็นพลเมืองได้

๓. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับบทเรียน (Lesson Learning Outcomes: LLOs)

LLO ๗.๑ อธิบายความสำคัญของการวางแผนชีวิตอย่างมีเป้าหมายได้

LLO ๗.๒ บรรยายหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนชีวิตได้

LLO ๗.๓ อธิบายแนวทางการกำหนดเป้าหมายชีวิตที่สอดคล้องกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าได้

LLO ๗.๔ บรรยายหลักการพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขาเพื่อเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพได้

LLO ๗.๕ จำแนกองค์ประกอบสำคัญในการวางแผนการศึกษา อาชีพและการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลได้

LLO ๗.๖ ระบุตัวอย่างการวางแผนชีวิตเพื่อการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพได้

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

๔.๑ การบรรยายแบบปฏิสัมพันธ์

๑) ผู้สอนบรรยายความสำคัญของการวางแผนชีวิตอย่างมีเป้าหมาย และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

๒) ผู้สอนนำเสนอหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนชีวิต และใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน

๓) ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายแนวทางการกำหนดเป้าหมายชีวิตที่สอดคล้องกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า

๔) ผู้สอนอธิบายหลักการพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขาเพื่อเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

๔.๒ กิจกรรม Active Learning

๑) Life Goal Setting ให้ผู้เรียนเขียนเป้าหมายชีวิตระยะสั้นและระยะยาว พร้อมเชื่อมโยงกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า

๒) Buddha's Wisdom Workshop แบ่งกลุ่มผู้เรียนให้ศึกษาหลักพุทธธรรมต่าง ๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนชีวิต แล้วนำเสนอต่อชั้นเรียน

๓) Career Path Mapping ให้ผู้เรียนสร้างแผนที่เส้นทางอาชีพที่สนใจ โดยระบุทักษะ ความรู้ และคุณธรรมที่จำเป็น รวมถึงการพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขา

๔) Role Model Analysis นำเสนอกรณีตัวอย่างของบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการวางแผนชีวิตและเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า ให้ผู้เรียนวิเคราะห์แนวทางและนำมาประยุกต์ใช้

๕) Balance Life Activity ให้ผู้เรียนวางแผนตารางชีวิตประจำวันที่แสดงถึงความสมดุลระหว่างการศึกษา อาชีพ ครอบครัว สังคม และการพัฒนาตนเอง

๕. วิธีการวัดผลประเมินผล

๑) แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการวางแผนชีวิตและหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้อง (๒๐%)

๒) การประเมินเป้าหมายชีวิตและแผนการพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขาจากกิจกรรม Life Goal Setting (๒๕%)

๓) การประเมินผลงานกลุ่มจากกิจกรรม Buddha's Wisdom Workshop (๒๐%)

๔) การประเมินแผนที่เส้นทางอาชีพจากกิจกรรม Career Path Mapping (๒๐%)

๕) การประเมินการวางแผนตารางชีวิตประจำวันจากกิจกรรม Balance Life Activity (๑๕%)

๖. สื่อการสอน

๑) เอกสารประกอบการสอนเกี่ยวกับความสำคัญของการวางแผนชีวิตอย่างมีเป้าหมาย

๒) แผนภาพหรืออินโฟกราฟิกแสดงหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนชีวิต

๓) วีดิทัศน์แสดงตัวอย่างการพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขาเพื่อเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

๔) ตัวอย่างประวัติและผลงานของบุคคลต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการวางแผนชีวิตและเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า

๕) แบบฟอร์มสำหรับการวางแผนชีวิตและการพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขา

บทที่ ๗ การวางแผนชีวิตเพื่อการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ

บทนำ

ในยุคที่โลกเผชิญกับความท้าทายอันซับซ้อนและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน (ทิพย์พาพร ตันติสุนทร, ๒๕๖๒) พลเมืองที่มีคุณภาพไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ หากแต่เป็นผลลัพธ์ของกระบวนการหล่อหลอมและการวางแผนชีวิตอย่างมีเป้าหมาย การวางแผนชีวิตจึงไม่เพียงเป็นเรื่องของความสำเร็จส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงโดยตรงกับการสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าต่อสังคมและประเทศชาติ

การวางแผนชีวิตเพื่อการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพเป็นแนวคิดที่บูรณาการระหว่างการพัฒนาศักยภาพส่วนบุคคลกับความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (วรากรณ์ สามโกเศศ, ๒๕๖๓) เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการเติบโตอย่างสมดุลในทุกมิติของชีวิต ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ครอบครัว สุขภาพ การเงิน และจิตสำนึก โดยคำนึงถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเองในฐานะสมาชิกของสังคม พลเมืองที่มีคุณภาพไม่เพียงแต่ประสบความสำเร็จในชีวิตส่วนตัวเท่านั้น แต่ยังมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของสังคม มีจิตสาธารณะ มีความรับผิดชอบ และเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น

ในสังคมปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผัน การวางแผนชีวิตจึงไม่ใช่เพียงการกำหนดเส้นทางที่ตายตัว แต่เป็นการเตรียมความพร้อมและสร้างภูมิคุ้มกันให้สามารถปรับตัวและรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พลเมืองที่มีคุณภาพในศตวรรษที่ ๒๑ จำเป็นต้องมีทักษะที่หลากหลาย มีความยืดหยุ่น มีความคิดสร้างสรรค์ และมีความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้ ยังต้องมีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม และมีความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรม

การวางแผนชีวิตเพื่อการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพจึงเป็นกระบวนการที่ต้องได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งครอบครัว สถาบันการศึกษา ชุมชน และภาครัฐ โดยเริ่มตั้งแต่วัยเด็กและดำเนินไปอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นการปลูกฝังทั้งความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งไม่เพียงแต่สามารถดูแลตนเองได้เท่านั้น แต่ยังสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติอย่างสร้างสรรค์

๗.๑ ความสำคัญของการวางแผนชีวิตอย่างมีเป้าหมาย

๗.๑.๑ ความหมายและความสำคัญของการวางแผนชีวิต

การวางแผนชีวิต (Life Planning) หมายถึง กระบวนการกำหนดทิศทางและเป้าหมายในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นระบบ โดยมีการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน กำหนดเป้าหมายที่ต้องการบรรลุในอนาคต และวางแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น (ชัยวัฒน์ ถิระพันธุ์, ๒๕๖๓) การวางแผนชีวิตครอบคลุมทุกมิติของชีวิต ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ครอบครัว สุขภาพ การเงิน สังคม และจิตสำนึก

การวางแผนชีวิตมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในหลายประการ ดังนี้

๑. สร้างทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน การวางแผนชีวิตช่วยให้บุคคลมีทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจนในการดำเนินชีวิต ทำให้รู้ว่าตนเองต้องการอะไรและจะไปสู่จุดหมายนั้นได้อย่างไร

๒. ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การวางแผนชีวิตช่วยให้บุคคลสามารถจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ทั้งเวลา เงิน แรงงาน และความสามารถ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๓. ลดความเสี่ยงและความไม่แน่นอน การวางแผนชีวิตช่วยให้บุคคลสามารถคาดการณ์และเตรียมพร้อมรับมือกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

๔. สร้างแรงจูงใจและความมุ่งมั่น การมีเป้าหมายที่ชัดเจนจะช่วยสร้างแรงจูงใจและความมุ่งมั่นในการดำเนินชีวิตและการทำงาน ทำให้บุคคลมีพลังในการฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ

๕. พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การวางแผนชีวิตกระตุ้นให้บุคคลพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีความรู้ ทักษะ และความสามารถที่จำเป็นต่อการบรรลุเป้าหมาย

๖. สร้างความสมดุลในชีวิต การวางแผนชีวิตช่วยให้บุคคลสามารถจัดสรรเวลาและทรัพยากรให้กับด้านต่าง ๆ ของชีวิตอย่างสมดุล ทั้งการทำงาน ครอบครัว สังคม และการพัฒนาตนเอง

๗. เพิ่มโอกาสแห่งความสำเร็จ การวางแผนชีวิตอย่างรอบคอบและมีเป้าหมายที่ชัดเจนจะช่วยเพิ่มโอกาสในการประสบความสำเร็จในชีวิต ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ครอบครัว และสังคม

๗.๑.๒ องค์ประกอบของการวางแผนชีวิตที่มีประสิทธิภาพ

การวางแผนชีวิตที่มีประสิทธิภาพประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

๑. การรู้จักตนเอง (Self - awareness) การเข้าใจตนเองอย่างลึกซึ้ง ทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน ความสนใจ ค่านิยม และความต้องการของตนเอง เป็นพื้นฐานสำคัญของการวางแผนชีวิต

๒. วิสัยทัศน์และพันธกิจส่วนบุคคล (Personal Vision and Mission) การกำหนดวิสัยทัศน์ (สิ่งที่ต้องการจะเป็นในอนาคต) และพันธกิจ (สิ่งที่ต้องทำเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์) ส่วนบุคคลที่ชัดเจน

๓. เป้าหมายที่ชัดเจนและวัดผลได้ (Clear and Measurable Goals) การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน เฉพาะเจาะจง วัดผลได้ บรรลุได้จริง มีความสำคัญ และมีกรอบเวลาที่แน่นอน (SMART Goals Specific, Measurable, Achievable, Relevant, Time - bound) (สุวิมล ว่องวาณิช, ๒๕๖๔)

๔. กลยุทธ์และแผนปฏิบัติการ (Strategies and Action Plans) การกำหนดกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการที่ชัดเจนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

๕. การจัดการทรัพยากร (Resource Management) การจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ทั้งเวลา เงิน แรงงาน และความสามารถ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๖. การติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation) การติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ทราบว่าตนเองกำลังเดินไปในทิศทางที่ถูกต้องหรือไม่

๗. ความยืดหยุ่นและการปรับตัว (Flexibility and Adaptation) การมีความยืดหยุ่นและพร้อมปรับเปลี่ยนแผนเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป

๘. การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (Continuous Self - development) การพัฒนาความรู้ ทักษะ และความสามารถอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

๗.๑.๓ กระบวนการวางแผนชีวิต

กระบวนการวางแผนชีวิตประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ตนเอง (Self - analysis) ได้แก่ การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) การค้นหาความสนใจ ความถนัด และความสามารถพิเศษ และระบุค่านิยม ความเชื่อ และสิ่งที่ให้ความสำคัญในชีวิต

๒. การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจส่วนบุคคล (Personal Vision and Mission) ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ สิ่งที่ต้องการจะเป็นในอนาคต และการกำหนดพันธกิจ สิ่งที่ต้องทำเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์

๓. การกำหนดเป้าหมายชีวิต (Life Goals) ได้แก่ การกำหนดเป้าหมายระยะยาว (๕ - ๑๐ ปี) การกำหนดเป้าหมายระยะกลาง (๑ - ๕ ปี) และการกำหนดเป้าหมายระยะสั้น (ไม่เกิน ๑ ปี)

๔. การวางแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการ (Strategic and Action Planning) ได้แก่ การกำหนดกลยุทธ์หรือแนวทางในการบรรลุเป้าหมาย และจัดทำแผนปฏิบัติการที่ระบุกิจกรรม ระยะเวลา ทรัพยากรที่ต้องใช้ และผู้รับผิดชอบ

๕. การดำเนินการตามแผน (Implementation) ได้แก่ การลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้อย่างมุ่งมั่นและต่อเนื่อง และจัดการกับอุปสรรคและความท้าทายที่เกิดขึ้นระหว่างทาง

๖. การติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation) ได้แก่ การติดตามความก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอ การประเมินผลการดำเนินงานเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ และการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และบทเรียนที่ได้รับ

๗. การปรับปรุงและพัฒนา (Improvement and Development) ได้แก่ ปรับปรุงแผนและการดำเนินงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป และพัฒนาความรู้ ทักษะ และความสามารถที่จำเป็นต่อการบรรลุเป้าหมาย

๗.๑.๔ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการวางแผนชีวิต

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการวางแผนชีวิตมีหลายประการ ดังนี้

๑. ความชัดเจนของเป้าหมาย เป้าหมายที่ชัดเจน เฉพาะเจาะจง และวัดผลได้ จะช่วยให้บุคคลมีทิศทางที่ชัดเจนในการดำเนินชีวิต

๒. ความสอดคล้องกับค่านิยมและความเชื่อ เป้าหมายและแผนชีวิตที่สอดคล้องกับค่านิยม ความเชื่อ และสิ่งที่ให้ความสำคัญในชีวิต จะทำให้บุคคลมีแรงจูงใจและความมุ่งมั่นในการดำเนินการตามแผน

๓. ความมุ่งมั่นและความพยายาม ความมุ่งมั่นและความพยายามอย่างต่อเนื่องเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายชีวิต

๔. ความยืดหยุ่นและการปรับตัว ความสามารถในการปรับตัวและปรับเปลี่ยนแผนเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป จะช่วยให้บุคคลสามารถรับมือกับความท้าทายและอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้

๕. การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาความรู้ ทักษะ และความสามารถอย่างต่อเนื่อง จะช่วยให้บุคคลมีศักยภาพที่จะบรรลุเป้าหมายที่ท้าทายมากขึ้น

๖. เครือข่ายและการสนับสนุนทางสังคม การมีเครือข่ายและการสนับสนุนจากครอบครัว เพื่อน และบุคคลรอบข้าง จะช่วยให้บุคคลมีกำลังใจและทรัพยากรในการดำเนินการตามแผนชีวิต

๗. การจัดการเวลาและทรัพยากร ความสามารถในการจัดการเวลาและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยให้บุคคลสามารถทำกิจกรรมที่สำคัญและจำเป็นต่อการบรรลุเป้าหมายได้อย่างครบถ้วน

๘. การมีสติและการตระหนักรู้ การมีสติและการตระหนักรู้ในปัจจุบันขณะ จะช่วยให้บุคคลสามารถรับรู้และตอบสนองต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

๙. ความสมดุลในชีวิต การรักษาความสมดุลระหว่างด้านต่าง ๆ ของชีวิต ทั้งการทำงาน ครอบครัว สังคม และการพัฒนาตนเอง จะช่วยให้บุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุขในการดำเนินชีวิต

๑๐. ทัศนคติเชิงบวก การมีทัศนคติเชิงบวกต่อตนเอง ผู้อื่น และสถานการณ์ต่าง ๆ จะช่วยให้บุคคลมองเห็นโอกาสและทางออกในการแก้ไขปัญหาแทนที่จะจมอยู่กับความท้อแท้และความล้มเหลว

๗.๑.๕ ความสัมพันธ์ระหว่างการวางแผนชีวิตกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า

การวางแผนชีวิตอย่างมีเป้าหมายมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมไทยและสังคมโลก ดังนี้

๑. การกำหนดเป้าหมายที่มีคุณค่าต่อสังคม การวางแผนชีวิตที่ดีควรรวมเป้าหมายที่ไม่เพียงแต่สร้างประโยชน์ให้กับตนเอง แต่ยังสร้างคุณค่าให้กับสังคมและประเทศชาติด้วย เช่น การประกอบอาชีพที่สร้างประโยชน์ต่อสังคม การทำงานอาสาสมัคร หรือการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคม

๒. การพัฒนาตนเองเพื่อเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ การวางแผนชีวิตควรรวมการพัฒนาความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ เช่น ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ การเคารพกฎหมาย และการมีจิตสาธารณะ

๓. การสร้างสมดุลระหว่างประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม การวางแผนชีวิตที่ดีควรคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการบรรลุเป้าหมายส่วนตัวและการสร้างประโยชน์ให้กับสังคมส่วนรวม

๔. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม การวางแผนชีวิตควรรวมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและชุมชน ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเป็นอาสาสมัคร การบริจาค หรือการมีส่วนร่วมทางการเมือง

๕. การเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่น การวางแผนและดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมาย มีคุณธรรม และสร้างประโยชน์ต่อสังคม จะเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่น โดยเฉพาะเยาวชนรุ่นหลัง

๖. การสร้างความเชื่อมโยงกับสังคมโลก การวางแผนชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์ควรคำนึงถึงความเชื่อมโยงกับสังคมโลก และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาระดับโลก เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ความยากจน หรือการละเมิดสิทธิมนุษยชน

๗.๒ หลักพุทธธรรมกับการวางแผนชีวิต

๗.๒.๑ อริยสัจ ๔ กับการวางแผนชีวิต

อริยสัจ ๔ เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่แสดงถึงความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ ได้แก่ ทุกข์ (ความทุกข์) สมุทัย (สาเหตุแห่งทุกข์) นิโรธ (ความดับทุกข์) และมรรคมีองค์ ๘ (หนทางแห่งการดับทุกข์) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙) หลักธรรมนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

๗.๒.๑.๑ ทุกข์ การวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการ

ในบริบทของการวางแผนชีวิต “ทุกข์” หมายถึง การวิเคราะห์และทำความเข้าใจสภาพปัญหา ความท้าทาย และความต้องการในชีวิตของตนเอง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการวางแผนชีวิตที่มีประสิทธิภาพ

การประยุกต์ใช้ โดยการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของตนเอง ทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ระบุปัญหาและความท้าทายที่กำลังเผชิญอยู่ และค้นหาความต้องการและความปรารถนาที่แท้จริงของตนเอง

๗.๒.๑.๒ สมุทัย การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา

“สมุทัย” หมายถึง การวิเคราะห์และทำความเข้าใจสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาและความท้าทายที่เผชิญอยู่ ซึ่งจะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุดและมีประสิทธิภาพ

การประยุกต์ใช้ โดยการวิเคราะห์สาเหตุที่แท้จริงของปัญหาและความท้าทายที่เผชิญอยู่ การค้นหาปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อสถานการณ์ปัจจุบัน และระบุพฤติกรรม ความคิด และทัศนคติที่เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมาย

๗.๒.๑.๓ นิโรธ การกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์

“นิโรธ” หมายถึง การกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ที่ต้องการบรรลุในอนาคต ซึ่งเป็นสภาวะที่ปราศจากปัญหาและความท้าทายที่เผชิญอยู่ในปัจจุบัน

การประยุกต์ใช้ โดยการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจส่วนบุคคลที่ชัดเจน การตั้งเป้าหมายที่ท้าทายแต่สามารถบรรลุได้จริง และการสร้างภาพของความสำเร็จและชีวิตที่สมบูรณ์ในอนาคต

๗.๒.๑.๔ มรรคมีองค์ ๘ การวางแผนและลงมือปฏิบัติ

“มรรค” หมายถึง การวางแผนและลงมือปฏิบัติตามแนวทางที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายและวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ ซึ่งในพระพุทธศาสนา คือ มรรคมีองค์ ๘ หรือทางสายกลาง

การประยุกต์ใช้ โดยการวางแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน กำหนดขั้นตอนและกิจกรรมที่ต้องทำเพื่อบรรลุเป้าหมาย จัดสรรทรัพยากรและเวลาอย่างเหมาะสม ลงมือปฏิบัติตามแผนอย่างมุ่งมั่นและต่อเนื่อง และติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

๗.๒.๒ อิทธิบาท ๔ กับการวางแผนชีวิต

อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความตั้งใจ) และวิมังสา (การไตร่ตรอง) (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๖) หลักธรรมนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนชีวิตและการดำเนินการตามแผนให้ประสบความสำเร็จ ดังนี้

๗.๒.๒.๑ ฉันทะ ความพอใจและความรักในสิ่งที่ทำ

“ฉันทะ” หมายถึง ความพอใจ ความรัก และความปรารถนาที่จะทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ ซึ่งเป็นแรงจูงใจภายในที่สำคัญในการดำเนินการตามแผนชีวิตอย่างต่อเนื่อง

การประยุกต์ใช้ โดยการค้นหาและกำหนดเป้าหมายที่สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และค่านิยมของตนเอง สร้างแรงบันดาลใจและความหมายในการดำเนินชีวิตและการทำงาน และพัฒนาทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง

๗.๒.๒.๒ วิริยะ ความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่อง

“วิริยะ” หมายถึง ความเพียรพยายาม ความอุตสาหะ และความมุ่งมั่นในการดำเนินการตามแผนอย่างต่อเนื่อง แม้จะเผชิญกับอุปสรรคและความท้าทาย

การประยุกต์ใช้ โดยการสร้างวินัยในตนเองและความสม่ำเสมอในการปฏิบัติตามแผน พัฒนาความอดทนและความเพียรพยายามในการเผชิญกับอุปสรรคและความท้าทาย โดยไม่ย่อท้อหรือล้มเลิกเมื่อเผชิญกับความล้มเหลวหรือความผิดพลาด และมองความล้มเหลวเป็นโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนา

๗.๒.๒.๓ จิตตะ ความตั้งใจและความจดจ่อ

“จิตตะ” หมายถึง ความตั้งใจ ความจดจ่อ และความใส่ใจในการทำงานหรือกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งจะช่วยให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผลสำเร็จ

การประยุกต์ใช้ โดยการพัฒนาสมาธิและความสามารถในการจดจ่อกับงานหรือกิจกรรมที่กำลังทำ ลดการทำหลายอย่างพร้อมกัน (Multitasking) และเน้นการทำงานอย่างมีสมาธิทีละอย่าง จัดการกับสิ่งรบกวนและสิ่งที่ทำให้เสียสมาธิ และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานอย่างมีสมาธิ

๒.๒.๔ วิมังสา การไตร่ตรอง ทบทวน และปรับปรุง

“วิมังสา” หมายถึง การไตร่ตรอง การทบทวน และการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานอย่างมีเหตุผล เพื่อหาวิธีการปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

การประยุกต์ใช้ โดยการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน และบทเรียนที่ได้รับจากการดำเนินงาน หาวิธีการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเปิดใจรับฟังข้อเสนอแนะและคำวิจารณ์จากผู้อื่น

๗.๒.๓ การบูรณาการอริยสัจ ๔ และอิทธิบาท ๔ ในการวางแผนชีวิต

การบูรณาการอริยสัจ ๔ และอิทธิบาท ๔ จะช่วยให้การวางแผนชีวิตมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น โดยอริยสัจ ๔ จะช่วยในการวิเคราะห์สถานการณ์ กำหนดเป้าหมาย และวางแผนการดำเนินงาน ในขณะที่อิทธิบาท ๔ จะช่วยในการดำเนินการตามแผนให้ประสบความสำเร็จ

ขั้นตอนการบูรณาการ

๑. ทุกข์ (การวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการ) โดยใช้ฉันทะในการค้นหาความต้องการและความปรารถนาที่แท้จริงของตนเอง และใช้วิมังสาในการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันอย่างรอบคอบและมีเหตุผล

๒. สมุทัย (การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา) โดยใช้จิตตะในการจดจ่อและวิเคราะห์สาเหตุที่แท้จริงของปัญหาอย่างลึกซึ้ง และใช้วิมังสาในการไตร่ตรองและวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อสถานการณ์ปัจจุบัน

๓. นิโรธ (การกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์) โดยใช้ฉันทะในการกำหนดเป้าหมายที่สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และค่านิยมของตนเอง และใช้วิริยะในการตั้งเป้าหมายที่ท้าทายแต่สามารถบรรลุได้จริง

๔. มรรค (การวางแผนและลงมือปฏิบัติ) โดยใช้วิมังสาในการวางแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการอย่างรอบคอบ ใช้วิริยะในการลงมือปฏิบัติตามแผนอย่างมุ่งมั่นและต่อเนื่อง ใช้จิตตะในการจดจ่อและทำงานอย่างมีสมาธิ และใช้วิมังสาในการติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงการดำเนินงาน

๗.๒.๔ กรณีศึกษา การประยุกต์ใช้อริยสัจ ๔ และอิทธิบาท ๔ ในการวางแผนชีวิต

กรณีศึกษาที่ ๑ นายสมชาย นักศึกษาปีสุดท้าย

นายสมชายเป็นนักศึกษาปีสุดท้ายที่กำลังวางแผนชีวิตหลังจบการศึกษา เขาได้ประยุกต์ใช้อริยสัจ ๔ และอิทธิบาท ๔ ในการวางแผนชีวิต ดังนี้

ทุกข์ (การวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการ)

สมชายวิเคราะห์ว่าตนเองยังไม่มีความชัดเจนในเส้นทางอาชีพหลังจบการศึกษา เขายังมีความกังวลเกี่ยวกับการหางานทำและการปรับตัวเข้าสู่โลกการทำงาน และเขาต้องการมีอาชีพที่มั่นคง มีรายได้ดี และได้ใช้ความรู้ความสามารถที่เรียนมา

สมุทัย (การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา)

สมชายวิเคราะห์ว่าสาเหตุที่ยังไม่มีความชัดเจนในเส้นทางอาชีพเนื่องจากขาดการสำรวจตนเองและการวางแผนอาชีพอย่างจริงจัง ยังขาดประสบการณ์และทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงานในสายอาชีพที่สนใจ และยังไม่ได้สร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์กับผู้ที่ทำงานในสายอาชีพที่สนใจ

นิโรธ (การกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์)

สมชายกำหนดเป้าหมายว่าต้องการทำงานในบริษัทชั้นนำด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ในตำแหน่งนักพัฒนาซอฟต์แวร์ โดยตั้งเป้าหมายว่าจะ

พัฒนาทักษะด้านการเขียนโปรแกรมและการพัฒนาซอฟต์แวร์ให้อยู่ในระดับที่บริษัทชั้นนำต้องการ เขาจึงวางแผนที่จะสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์กับผู้ที่ทำงานในสายอาชีพนี้

มรรคมีองค์ ๘ (การวางแผนและลงมือปฏิบัติ)

สมชายวางแผนที่จะเข้าร่วมโครงการฝึกงานในบริษัทที่สนใจในช่วงปิดภาคเรียน เขาลงทะเบียนเรียนหลักสูตรออนไลน์เพื่อพัฒนาทักษะด้านการเขียนโปรแกรมและการพัฒนาซอฟต์แวร์ เขาเข้าร่วมกิจกรรมและงานสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสร้างเครือข่ายและเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญในสายอาชีพ และเขาทำโครงงานพิเศษที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาซอฟต์แวร์ เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์และสร้างผลงานสำหรับการสมัครงาน

การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔

ฉันทะ (ความพอใจและความรักในสิ่งที่ทำ)

สมชายมีความสนใจและความชอบในด้านการเขียนโปรแกรมและการพัฒนาซอฟต์แวร์มาตั้งแต่เด็ก เขามีความสุขและความพึงพอใจเมื่อได้เขียนโปรแกรมและสร้างซอฟต์แวร์ที่มีประโยชน์

วิริยะ (ความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่อง)

สมชายตั้งใจเรียนและทำงานอย่างหนัก แม้จะเผชิญกับความท้าทายและความยากลำบาก เขาใช้เวลาว่างในการฝึกฝนทักษะการเขียนโปรแกรมและการพัฒนาซอฟต์แวร์ เขาไม่ย่อท้อเมื่อเผชิญกับปัญหาหรือข้อผิดพลาด แต่พยายามหาวิธีแก้ไขและเรียนรู้จากความผิดพลาดนั้น

จิตตะ (ความตั้งใจและความจดจ่อ)

สมชายมีสมาธิและความจดจ่อในการเรียนและการทำงาน เขาจัดสรรเวลาและสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการเรียนและการทำงาน เพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยหลีกเลี่ยงสิ่งรบกวนและสิ่งที่ทำให้เสียสมาธิ เช่น โซเชียลมีเดียและเกมออนไลน์

วิมังสา (การไตร่ตรอง ทบทวน และปรับปรุง)

สมชายทบทวนและประเมินผลการเรียนและการทำงานของตนเองอย่างสม่ำเสมอ เขาวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของตนเอง เพื่อหาวิธีการปรับปรุงและพัฒนา เขาขอคำแนะนำและข้อเสนอแนะจากอาจารย์และผู้เชี่ยวชาญในสายอาชีพ เพื่อนำมาปรับปรุงการเรียนและการทำงานของตนเอง

ผลลัพธ์ ด้วยการประยุกต์ใช้อริยสัจ ๔ และอิทธิบาท ๔ ในการวางแผนชีวิต สมชายสามารถพัฒนาทักษะและความสามารถที่จำเป็นสำหรับ

การทำงานในสายอาชีพที่สนใจ และได้รับการคัดเลือกให้เข้าทำงานในบริษัทชั้นนำด้านเทคโนโลยีสารสนเทศตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

กรณีศึกษาที่ ๒ นางสาวสมหญิง ผู้ประกอบการรุ่นใหม่

นางสาวสมหญิงเป็นผู้ประกอบการรุ่นใหม่ที่ต้องการสร้างธุรกิจที่ไม่เพียงแต่สร้างผลกำไร แต่ยังสร้างประโยชน์ให้กับสังคมด้วย เธอได้ประยุกต์ใช้อริยสัจ ๔ และอิทธิบาท ๔ ในการวางแผนธุรกิจและชีวิต ดังนี้

ทุกข์ (การวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการ)

สมหญิงวิเคราะห์ว่าในชุมชนของเธอมีปัญหาขยะพลาสติกจำนวนมาก และขาดการจัดการที่เหมาะสม เธอต้องการสร้างธุรกิจที่สามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและสร้างรายได้ให้กับชุมชน เธอมีความรู้และประสบการณ์ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และการตลาด

สมุทัย (การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา)

สมหญิงวิเคราะห์ว่าสาเหตุของปัญหาขยะพลาสติกในชุมชนเนื่องจากขาดความตระหนักรู้เกี่ยวกับผลกระทบของขยะพลาสติกต่อสิ่งแวดล้อม ชุมชนขาดความรู้และทักษะในการจัดการขยะพลาสติกอย่างเหมาะสม และขาดแรงจูงใจและประโยชน์ทางเศรษฐกิจในการจัดการขยะพลาสติก

นิโรธ (การกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์)

สมหญิงกำหนดวิสัยทัศน์ว่าต้องการสร้างธุรกิจที่นำขยะพลาสติกมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม เธอจึงตั้งเป้าหมายที่จะสร้างงานและรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และวางแผนที่จะสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะพลาสติกและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

มรรคมีองค์ ๘ (การวางแผนและลงมือปฏิบัติ)

สมหญิงวางแผนที่จะจัดตั้งธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ที่นำขยะพลาสติกมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์แฟชั่นและของตกแต่งบ้าน เธอจัดอบรมให้ความรู้และทักษะในการคัดแยกและจัดการขยะพลาสติกให้กับคนในชุมชน เธอสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรไม่แสวงหากำไร เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของธุรกิจ และพัฒนาช่องทางการตลาดและการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔

ฉันทะ (ความพอใจและความรักในสิ่งที่ทำ)

สมหญิงมีความสนใจและความหลงใหลในการออกแบบผลิตภัณฑ์และการสร้างธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม เธอมีความสุขและความ

พึงพอใจเมื่อได้เห็นผลิตภัณฑ์ที่เธอออกแบบสร้างรายได้ให้กับชุมชนและช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อม

วิริยะ (ความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่อง)

สมหญิงทำงานอย่างหนักและไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค แม้จะเผชิญกับความท้าทายในการเริ่มต้นธุรกิจ เธอเรียนรู้และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินธุรกิจ เช่น การบริหารการเงิน การตลาดออนไลน์ และการจัดการห่วงโซ่อุปทาน โดยเธอไม่ย่อท้อเมื่อเผชิญกับความล้มเหลวหรือการปฏิเสธ แต่ใช้เป็นบทเรียนในการปรับปรุงและพัฒนา

จิตตะ (ความตั้งใจและความจดจ่อ)

สมหญิงมีความตั้งใจและความจดจ่อในการดำเนินธุรกิจและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เธอจัดสรรเวลาและทรัพยากรอย่างเหมาะสม เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายทางธุรกิจและเป้าหมายทางสังคม และมีสมาธิและความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนานวัตกรรม

วิมังสา (การไตร่ตรอง ทบทวน และปรับปรุง)

สมหญิงติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของธุรกิจอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในด้านการเงิน การตลาด การผลิต และผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เธอวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของธุรกิจ เพื่อหาวิธีการปรับปรุงและพัฒนา โดยเธอรับฟังข้อเสนอแนะและคำวิจารณ์จากลูกค้า พนักงาน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อนำมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์และการดำเนินงานของธุรกิจ

ผลลัพธ์ ด้วยการประยุกต์ใช้อริยสัจ ๔ และอิทธิบาท ๔ ในการวางแผนธุรกิจและชีวิต สมหญิงสามารถสร้างธุรกิจเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จ สร้างงานและรายได้ให้กับคนในชุมชน และช่วยลดปัญหาขยะพลาสติกและสิ่งแวดล้อม ธุรกิจของเธอได้รับการยอมรับและรางวัลในระดับประเทศและระดับนานาชาติ

๗.๒.๕ หลักสัปปุริสธรรม ๗ กับการวางแผนชีวิต

สัปปุริสธรรม ๗ คือ ธรรมของสัตบุรุษหรือคนดี เป็นหลักธรรมที่ทำให้เป็นคนที่สมบูรณ์แบบ มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการวางแผนชีวิต จะช่วยให้เราดำเนินชีวิตอย่างมีทิศทาง มีเป้าหมาย และประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

๑. ธัมมัญญุตา (รู้หลักการ รู้เหตุ) การรู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้หน้าที่ รู้กฎแห่งเหตุผล

การประยุกต์ใช้ในการวางแผนชีวิต โดยการศึกษาและทำความเข้าใจหลักการพื้นฐานของการวางแผนชีวิต กำหนดหลักการและค่านิยมหลักที่จะยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เข้าใจกฎเกณฑ์และเงื่อนไขของเป้าหมายที่ต้องการบรรลุ และวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในแต่ละด้านของชีวิต

ตัวอย่าง เช่น หากต้องการมีสุขภาพดี ต้องเข้าใจหลักการของการมีสุขภาพดี คือ การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การออกกำลังกายสม่ำเสมอ การพักผ่อนเพียงพอ และการจัดการความเครียด

๒. อัตถัญญุตา (รู้จุดมุ่งหมาย รู้ผล) การรู้ความมุ่งหมาย รู้จุดหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์

การประยุกต์ใช้ในการวางแผนชีวิต โดยการกำหนดเป้าหมายชีวิตทั้งระยะสั้นและระยะยาวให้ชัดเจน เข้าใจผลลัพธ์ที่ต้องการจากการกระทำต่าง ๆ ตระหนักถึงประโยชน์ที่แท้จริงของสิ่งที่ทำ ไม่ใช่เพียงทำตามกระแสหรือความนิยม โดยพิจารณาว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้นั้นสอดคล้องกับค่านิยมและความต้องการที่แท้จริงของตนหรือไม่

ตัวอย่าง เช่น การวางแผนการศึกษาและอาชีพ ควรพิจารณาว่าเป้าหมายสุดท้ายคืออะไร เช่น ความมั่นคง การได้ทำงานที่รัก การมีเวลาให้ครอบครัว หรือการได้ช่วยเหลือสังคม แล้วจึงวางแผนการศึกษาและเส้นทางอาชีพที่สอดคล้องกับเป้าหมายนั้น

๓. อัตตัญญุตา (รู้จักตน) การรู้จักตนเอง รู้ว่าตนเป็นใคร มีความรู้ ความสามารถ ความถนัด และข้อบกพร่องอย่างไร

การประยุกต์ใช้ในการวางแผนชีวิต โดยการประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของตนเอง (SWOT Analysis) เข้าใจบุคลิกภาพ ความถนัด ความสนใจ และค่านิยมของตน ยอมรับข้อจำกัดและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และวางแผนชีวิตที่สอดคล้องกับตัวตนที่แท้จริง ไม่ฝืนธรรมชาติของตนเอง

ตัวอย่าง เช่น หากรู้ว่าตนเองเป็นคนชอบความอิสระ มีความคิดสร้างสรรค์ แต่ไม่ถนัดงานประจำที่เป็นระบบระเบียบมากนัก อาจวางแผนประกอบอาชีพอิสระหรือธุรกิจส่วนตัวที่ได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ แทนการทำงานในองค์กรที่มีโครงสร้างแข็งตัว

๔. มัตตัญญุตา (รู้จักประมาณ) การรู้จักความพอดี รู้จักประมาณในการบริโภค การใช้จ่าย และการดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้ในการวางแผนชีวิต โดยการวางแผนการเงินอย่างรอบคอบ มีการออม การลงทุน และการใช้จ่ายที่เหมาะสม จัดสรรเวลาให้เกิดความสมดุลระหว่างการทำงาน ครอบครัว สังคม และการพัฒนาตนเอง รู้จักพอเพียง ไม่โลภมากจนเกินไป แต่ก็ไม่ประมาทจนขาดการวางแผน และตั้งเป้าหมายที่ท้าทายแต่อยู่ในวิสัยที่ทำได้จริง

ตัวอย่าง เช่น การวางแผนการเงินโดยใช้หลัก ๕๐ - ๓๐ - ๒๐ คือ ใช้รายได้ ๕๐% สำหรับค่าใช้จ่ายจำเป็น ๓๐% สำหรับสิ่งที่อยากได้ และ ๒๐% สำหรับการออมและการลงทุน เป็นการรู้จักประมาณในการใช้จ่าย

๕. กาลัญญุตา (รู้จักกาล) การรู้จักเวลา รู้จักจังหวะ รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร

การประยุกต์ใช้ในการวางแผนชีวิต โดยกำหนดเวลาและลำดับความสำคัญของเป้าหมายต่าง ๆ ในชีวิต เข้าใจจังหวะชีวิตและวางแผนให้สอดคล้องกับช่วงวัยและสถานการณ์ รู้จักคว้าโอกาสเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสม และมีความยืดหยุ่นในการปรับแผนตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

ตัวอย่าง เช่น การวางแผนครอบครัว ควรพิจารณาช่วงเวลาที่เหมาะสมทั้งในแง่ของความพร้อมทางการเงิน อาชีพการงาน สุขภาพ และความสัมพันธ์ รวมถึงการวางแผนการศึกษาของบุตรให้สอดคล้องกับช่วงอายุและความพร้อมของครอบครัว

๖. ปริสัญญุตา (รู้จักชุมชน) การรู้จักสังคม รู้จักชุมชน รู้จักกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง

การประยุกต์ใช้ในการวางแผนชีวิต โดยการเข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ตนอาศัยอยู่ สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดีและมีประโยชน์ วางแผนชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ และพิจารณาผลกระทบของการกระทำต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

ตัวอย่าง เช่น การเลือกที่อยู่อาศัย ควรพิจารณาปัจจัยทางสังคม เช่น ความปลอดภัยของชุมชน คุณภาพของโรงเรียนในพื้นที่ การคมนาคม และวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการใช้ชีวิตและความต้องการของครอบครัว

๗. ปุคคลัญญุตา (รู้จักบุคคล) การรู้จักและเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล รู้จักเลือกคบคน

การประยุกต์ใช้ในการวางแผนชีวิต โดยการเลือกคบมิตรที่ดี มีคุณธรรม และสนับสนุนเป้าหมายชีวิตของเรา เข้าใจและปรับตัวเข้ากับบุคคลต่าง

ๆ ที่ต้องเกี่ยวข้องในชีวิต สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัว เพื่อน และเพื่อนร่วมงาน เลือกที่ปรึกษาหรือโค้ชที่เหมาะสมกับเป้าหมายและบุคลิกภาพของเรา

ตัวอย่าง เช่น การเลือกคู่ชีวิต ควรพิจารณาความเข้ากันได้ในด้านค่านิยม เป้าหมายชีวิต และบุคลิกภาพ เพื่อสร้างครอบครัวที่มั่นคงและมีความสุข

การบูรณาการสัปปุริสธรรม ๗ ในการวางแผนชีวิต

การวางแผนชีวิตที่สมบูรณ์ควรนำหลักสัปปุริสธรรมทั้ง ๗ ข้อมาบูรณาการร่วมกัน ดังนี้

๑. เริ่มต้นด้วยการรู้จักตนเอง (อัตตัญญุตา) ประเมินความสามารถ ความถนัด และค่านิยมของตน

๒. กำหนดเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจน (อัตถัญญุตา) ตั้งเป้าหมายที่มีความหมายและสอดคล้องกับตัวตนที่แท้จริง

๓. ศึกษาหลักการและวิธีการ (ธัมมัญญุตา) เรียนรู้หลักการและทักษะที่จำเป็นต่อการบรรลุเป้าหมาย

๔. วางแผนอย่างพอเหมาะพอดี (มัตตัญญุตา) กำหนดทรัพยากรและความพยายามที่เหมาะสม ไม่มากหรือน้อยเกินไป

๕. จัดลำดับความสำคัญและเวลา (กาลัญญุตา) วางแผนเวลาและจังหวะชีวิตให้เหมาะสม

๖. พิจารณาบริบททางสังคม (ปริสัญญุตา) ปรับแผนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสังคม

๗. สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดี (ปุคคลัญญุตา) เลือกคบคนที่สนับสนุนและส่งเสริมการเติบโตของเรา

๗.๓ การกำหนดเป้าหมายชีวิตที่สอดคล้องกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า

๗.๓.๑ ความหมายและความสำคัญของการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า

การเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า (Valuable Citizenship) หมายถึง การเป็นสมาชิกของสังคมที่มีความรับผิดชอบ มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม และสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวม (ทิพย์พาพร ตันติสุนทร และคณะ, ๒๕๖๒) พลเมืองที่มีคุณค่าไม่เพียงแต่ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของสังคม แต่ยังมีบทบาทเชิงรุกในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น

การเป็นพลเมืองที่มีคุณค่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติในหลายประการ ดังนี้

๑. การสร้างสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน พลเมืองที่มีคุณค่าจะมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมที่เข้มแข็ง มีความสามัคคี และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

๒. การแก้ไขปัญหาสังคม พลเมืองที่มีคุณค่าจะมีส่วนร่วมในการระบุและแก้ไขปัญหาสังคม เช่น ความยากจน การศึกษา สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม

๓. การส่งเสริมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล พลเมืองที่มีคุณค่าจะมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย และส่งเสริมการบริหารจัดการที่ดีในทุกระดับ

๔. การสร้างความเท่าเทียมและความยุติธรรมในสังคม พลเมืองที่มีคุณค่าจะส่งเสริมความเท่าเทียมและความยุติธรรมในสังคม และต่อต้านการเลือกปฏิบัติและความไม่เป็นธรรม

๕. การสร้างสันติภาพและความมั่นคง พลเมืองที่มีคุณค่าจะส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงในสังคม โดยการเคารพสิทธิของผู้อื่น การแก้ไขความขัดแย้งอย่างสันติ และการสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มคนที่แตกต่างกัน

๖. การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พลเมืองที่มีคุณค่าจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ผ่านการทำงาน การประกอบธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม และการสร้างนวัตกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคม

๗. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พลเมืองที่มีคุณค่าจะตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

๗.๓.๒ คุณลักษณะของพลเมืองไทยและพลเมืองโลก

พลเมืองไทยและพลเมืองโลกควรมีคุณลักษณะสำคัญ ดังนี้ (วรากรณ์ สามโกเศศ, ๒๕๖๓; ไพฑูรย์ สินลารัตน์, ๒๕๖๓)

๗.๓.๒.๑ คุณลักษณะด้านความรู้และความเข้าใจ

๑. มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมและการเมือง เข้าใจระบบการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับโลก

๒. มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ เข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนเองในฐานะพลเมือง และตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม

๓. มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหาและความท้าทายของสังคม เข้าใจประเด็นปัญหาและความท้าทายที่สังคมกำลังเผชิญอยู่ เช่น ความยากจน การศึกษา สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม และความเหลื่อมล้ำ

๔. มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมและความหลากหลาย เข้าใจและเคารพความแตกต่างทางวัฒนธรรม ศาสนา เชื้อชาติ และความคิดเห็น

๗.๓.๒.๒ คุณลักษณะด้านทักษะและความสามารถ

๑. มีทักษะการคิดวิเคราะห์และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สามารถวิเคราะห์ข้อมูล ประเมินสถานการณ์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

๒. มีทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกับผู้อื่น สามารถสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. มีทักษะการแก้ปัญหาและการจัดการความขัดแย้ง สามารถระบุปัญหา หาแนวทางแก้ไข และจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์

๔. มีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการปรับตัว สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก

๗.๓.๒.๓ คุณลักษณะด้านค่านิยมและทัศนคติ

๑. มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม รับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง และตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำที่มีต่อผู้อื่นและสังคม

๒. มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีคุณธรรมจริยธรรม ยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต และมีคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตและการทำงาน

๓. มีจิตสาธารณะและจิตอาสา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละเพื่อส่วนรวม และมีจิตอาสาในการช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม

๔. มีความเคารพในสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เคารพสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคน โดยไม่เลือกปฏิบัติ

๕. มีความเป็นธรรมและความเท่าเทียม ยึดมั่นในหลักความเป็นธรรมและความเท่าเทียม และต่อต้านความไม่เป็นธรรมและการเลือกปฏิบัติ

๖. มีความรักและความภาคภูมิใจในชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีความรักและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และเคารพสถาบันหลักของชาติ

๗. มีความเป็นพลเมืองโลก ตระหนักถึงความเชื่อมโยงและความรับผิดชอบร่วมกันในฐานะพลเมืองโลก

๗.๓.๒.๔ คุณลักษณะด้านการมีส่วนร่วมและการลงมือปฏิบัติ

๑. มีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย มีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น และการติดตามตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล

๒. มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคม มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคม ผ่านการทำงานอาสาสมัคร การบริจาค และการริเริ่มโครงการเพื่อสังคม

๓. มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม มีส่วนร่วมในการระบุและแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น ความยากจน การศึกษา สาธารณสุข และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

๔. มีส่วนร่วมในการสร้างสันติภาพและความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม มีส่วนร่วมในการสร้างสันติภาพและความเข้าใจระหว่างกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ศาสนา และเชื้อชาติ

๗.๓.๓ การกำหนดเป้าหมายชีวิตที่สอดคล้องกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า

การกำหนดเป้าหมายชีวิตที่สอดคล้องกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าเป็นการวางแผนชีวิตที่ไม่เพียงแต่มุ่งเน้นความสำเร็จและความสุขส่วนตัว แต่ยังคำนึงถึงการสร้างประโยชน์และคุณค่าให้กับสังคมและประเทศชาติด้วย

๗.๓.๓.๑ หลักการกำหนดเป้าหมายชีวิตที่สอดคล้องกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า

๑. สร้างความสมดุลระหว่างประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม กำหนดเป้าหมายที่สร้างประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นและส่วนรวม

๒. คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม พิจารณาผลกระทบของเป้าหมายและการกระทำของตนเองที่มีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และหลีกเลี่ยงเป้าหมายที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบ

๓. สอดคล้องกับค่านิยมและหลักคุณธรรมจริยธรรม กำหนดเป้าหมายที่สอดคล้องกับค่านิยมและหลักคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม เช่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความเมตตากรุณา

๔. มุ่งเน้นการพัฒนาตนเองและการสร้างคุณค่า กำหนดเป้าหมายที่มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า และการสร้างคุณค่าให้กับสังคม

๕. เชื่อมโยงกับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาสังคม กำหนดเป้าหมายที่เชื่อมโยงกับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาสังคม ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับโลก

๗.๓.๓.๒ มิติของเป้าหมายชีวิตที่สอดคล้องกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า

๑. มิติด้านการศึกษาและการเรียนรู้ ได้แก่ การศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก และการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์เพื่อประโยชน์ของผู้อื่นและสังคม

๒. มิติด้านอาชีพและการทำงาน ได้แก่ การประกอบอาชีพที่สุจริตและสร้างประโยชน์ต่อสังคม การทำงานอย่างมีความรับผิดชอบ มีจริยธรรมและเคารพสิทธิของผู้อื่น การพัฒนานวัตกรรมและแนวทางการทำงานที่ตอบสนองต่อความต้องการและปัญหาของสังคม และการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เป็นธรรม ปลอดภัย และส่งเสริมความเท่าเทียม

๓. มิติด้านครอบครัวและความสัมพันธ์ ได้แก่ การสร้างครอบครัวที่อบอุ่น มั่นคง และมีความรับผิดชอบต่อสังคม การอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและมีความรับผิดชอบต่อสังคม การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น บนพื้นฐานของความเคารพ ความเข้าใจ และความร่วมมือ และการส่งเสริมค่านิยมและพฤติกรรมที่ดีในครอบครัวและชุมชน

๔. มิติด้านสุขภาพและความเป็นอยู่ ได้แก่ การดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิตของตนเอง เพื่อไม่เป็นภาระของสังคม การส่งเสริมสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงและยั่งยืน โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคนในสังคม

๕. มิติด้านการมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมือง ได้แก่การมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยและการตัดสินใจทางการเมือง การติดตามตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ การแสดงความคิดเห็นและการเรียกร้องสิทธิอย่างสร้างสรรค์และสันติ และการส่งเสริมความเป็นธรรม ความเท่าเทียม และสิทธิมนุษยชนในสังคม

๖. มิติด้านการบำเพ็ญประโยชน์และการอาสาสมัคร ได้แก่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครและการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม การบริจาคเงิน สิ่งของ หรือเวลาเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลนและด้อยโอกาส การริเริ่มและดำเนินโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนและสังคม และการส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรและกิจกรรมที่ทำงานเพื่อประโยชน์ของสังคม

๗. มิติด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและยั่งยืน การลดการสร้างขยะและมลพิษ และการส่งเสริมการรีไซเคิลและการใช้ซ้ำ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และการส่งเสริมความตระหนักรู้และการปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

๘. มิติด้านการพัฒนาจิตใจและจิตสำนึก ได้แก่ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงาม การปฏิบัติตามหลักศาสนาและความเชื่อที่ส่งเสริมความดีงามและความสงบสุขในสังคม การพัฒนาสติ ปัญญา และความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิตและโลก และการแบ่งปันความรัก ความเมตตา และความกรุณาต่อเพื่อนมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งปวง

๗.๓.๔ กระบวนการกำหนดเป้าหมายชีวิตที่สอดคล้องกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า

การกำหนดเป้าหมายชีวิตที่สอดคล้องกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าสามารถทำได้ตามกระบวนการ ดังนี้

๗.๓.๔.๑ การสำรวจและเข้าใจตนเอง

๑. สำรวจค่านิยม ความเชื่อ และสิ่งที่ให้ความสำคัญในชีวิต
- ค่านิยมและความเชื่อใดที่เป็นแกนหลักในชีวิตของคุณ?
- อะไรคือสิ่งที่ให้ความหมายและความสุขในชีวิตของคุณ?
- คุณให้ความสำคัญกับอะไรมากที่สุดในชีวิต?

๒. วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ความสนใจ และความถนัด
- คุณมีจุดแข็งและความสามารถพิเศษอะไรบ้าง?
- คุณมีจุดอ่อนหรือข้อจำกัดอะไรบ้าง?
- คุณมีความสนใจและความหลงใหลในเรื่องใด?
- คุณมีความถนัดและทักษะในด้านใดบ้าง?

๓. ทบทวนประสบการณ์และบทเรียนในอดีต
- ประสบการณ์และเหตุการณ์สำคัญใดที่หล่อหลอมตัวตนของคุณ?

- คุณได้เรียนรู้บทเรียนอะไรจากความสำเร็จและความล้มเหลวในอดีต?

- มีใครหรือสิ่งใดที่มีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของคุณ?

๗.๓.๔.๒ การสำรวจและเข้าใจสังคมและโลก

๑. ศึกษาและทำความเข้าใจสภาพสังคมและปัญหาสังคม

- สังคมไทยและสังคมโลกกำลังเผชิญกับปัญหาและความท้าทายอะไรบ้าง?

- อะไรคือสาเหตุและผลกระทบของปัญหาเหล่านั้น?

- มีความพยายามและแนวทางอะไรบ้างในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น?

๒. วิเคราะห์แนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก

- สังคมไทยและสังคมโลกกำลังเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด?

- อะไรคือแนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในด้านต่าง ๆ เช่น เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม?

- การเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นจะส่งผลกระทบต่อชีวิตและสังคมอย่างไร?

๓. ค้นหาโอกาสและช่องทางในการสร้างประโยชน์และคุณค่า

- มีโอกาสและช่องทางอะไรบ้างในการสร้างประโยชน์และคุณค่าให้กับสังคม?

- คุณสามารถใช้ความรู้ ทักษะ และความสามารถของคุณในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมได้อย่างไร?

- มีองค์กร หน่วยงาน หรือโครงการใดบ้างที่ทำงานในประเด็นที่คุณสนใจ?

๗.๓.๔.๓ การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจส่วนบุคคล

๑. กำหนดวิสัยทัศน์ส่วนบุคคล (Personal Vision)

- คุณต้องการเป็นคนแบบไหนในอนาคต?

- คุณต้องการสร้างผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงอะไรให้กับสังคมและโลก?

- คุณต้องการให้ผู้อื่นจดจำคุณในฐานะอะไร?

๒. กำหนดพันธกิจส่วนบุคคล (Personal Mission)

- คุณจะทำอะไรเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ส่วนบุคคลของคุณ?

- คุณจะใช้ความรู้ ทักษะ และความสามารถของคุณในการสร้างประโยชน์และคุณค่าอย่างไร?

- คุณจะดำเนินชีวิตและทำงานตามหลักการและค่านิยมอะไร?

๓. กำหนดบทบาทและความรับผิดชอบในสังคม

- คุณจะมีบทบาทและความรับผิดชอบอะไรในฐานะสมาชิกของครอบครัว ชุมชน สังคม และโลก?

- คุณจะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมในด้านใดบ้าง?

- คุณจะเป็นแบบอย่างและแรงบันดาลใจให้กับผู้อื่นได้อย่างไร?

๗.๓.๔.๔ การกำหนดเป้าหมายชีวิตในมิติต่าง ๆ

๑. กำหนดเป้าหมายระยะยาว (๕ - ๑๐ ปี)

- คุณต้องการพัฒนาตนเองในด้านใดบ้างในระยะยาว?

- คุณต้องการมีบทบาทและความรับผิดชอบอะไรในสังคมในระยะยาว?

๒. กำหนดเป้าหมายระยะกลาง (๑ - ๕ ปี)

- คุณต้องการบรรลุอะไรในชีวิตในอีก ๑ - ๕ ปีข้างหน้า?

- คุณต้องการสร้างผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงอะไรให้กับสังคมและโลกในระยะกลาง?

- คุณต้องการพัฒนาตนเองในด้านใดบ้างในระยะกลาง?

- คุณต้องการมีบทบาทและความรับผิดชอบอะไรในสังคมในระยะกลาง?

๓. กำหนดเป้าหมายระยะสั้น (ไม่เกิน ๑ ปี)

- คุณต้องการบรรลุอะไรในชีวิตในปีนี้?

- คุณต้องการสร้างผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงอะไรให้กับสังคมและโลกในปีนี้?

- คุณต้องการพัฒนาตนเองในด้านใดบ้างในปีนี้?

- คุณต้องการมีบทบาทและความรับผิดชอบอะไรในสังคมในปีนี้?

๔. กำหนดเป้าหมายในมิติต่าง ๆ ของชีวิต

- มิติด้านการศึกษาและการเรียนรู้ คุณต้องการเรียนรู้และพัฒนาความรู้และทักษะอะไรบ้าง?

- มิติด้านอาชีพและการทำงาน คุณต้องการประกอบอาชีพอะไร และต้องการสร้างผลงานและความสำเร็จอะไรในการทำงาน?

- มิติด้านครอบครัวและความสัมพันธ์ คุณต้องการสร้างและรักษาความสัมพันธ์กับครอบครัวและผู้อื่นอย่างไร?

- มิติด้านสุขภาพและความเป็นอยู่ คุณต้องการดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิตของตนเองอย่างไร?

- มิติด้านการมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมือง คุณต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยและการตัดสินใจทางการเมืองอย่างไร?

- มิติด้านการบำเพ็ญประโยชน์และการอาสาสมัคร คุณต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครและการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมอย่างไร?

- มิติด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ คุณต้องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร?

- มิติด้านการพัฒนาจิตใจและจิตสำนึก คุณต้องการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงามอย่างไร?

๗.๓.๔.๕ การวางแผนและลงมือปฏิบัติ

๑. วางแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการ

- กำหนดกลยุทธ์หรือแนวทางในการบรรลุเป้าหมายแต่ละข้อ
- กำหนดขั้นตอนและกิจกรรมที่ต้องทำเพื่อบรรลุเป้าหมาย
- กำหนดทรัพยากรที่ต้องใช้ เช่น เวลา เงิน ความรู้ ทักษะ และความช่วยเหลือจากผู้อื่น
- กำหนดระยะเวลาและกำหนดการในการดำเนินการ

๒. ลงมือปฏิบัติตามแผน

- ลงมือทำกิจกรรมและขั้นตอนที่กำหนดไว้ในแผน
- จัดสรรเวลาและทรัพยากรอย่างเหมาะสม
- สร้างวินัยและความสม่ำเสมอในการปฏิบัติตามแผน
- ปรับตัวและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการ

๓. ติดตามและประเมินผล

- ติดตามความก้าวหน้าในการบรรลุเป้าหมายอย่างสม่ำเสมอ
- ประเมินผลการดำเนินงานและผลกระทบที่เกิดขึ้น
- วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และบทเรียนที่ได้รับ

- ปรับปรุงแผนและการดำเนินงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

๔. ทบทวนและปรับปรุงเป้าหมายและแผนชีวิต

- ทบทวนเป้าหมายและแผนชีวิตอย่างสม่ำเสมอ เช่น ทุก ๓ - ๖ เดือน หรือทุกปี

- ปรับปรุงเป้าหมายและแผนชีวิตให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของตนเอง สังคม และโลก

- เพิ่มเติมหรือปรับเปลี่ยนเป้าหมายและแผนชีวิตตามความเหมาะสม

- รักษาความสมดุลระหว่างความยืดหยุ่นและความมุ่งมั่นในการบรรลุเป้าหมาย

๗.๓.๕ ตัวอย่างเป้าหมายชีวิตที่สอดคล้องกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า

๗.๓.๕.๑ ตัวอย่างเป้าหมายด้านการศึกษาและการเรียนรู้

๑. เป้าหมายระยะยาว (๕ - ๑๐ ปี)

- สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทหรือปริญญาเอกในสาขาที่สนใจและสามารถนำความรู้มาใช้ในการพัฒนาสังคม

- พัฒนาความเชี่ยวชาญในด้านที่สนใจและเป็นที่ยอมรับในวงการวิชาการหรือวิชาชีพ

- เขียนหนังสือหรือบทความทางวิชาการเพื่อเผยแพร่ความรู้และแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

๒. เป้าหมายระยะกลาง (๑ - ๕ ปี)

- สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือปริญญาโทในสาขาที่สนใจและตรงกับความต้องการของสังคม

- เข้าร่วมการอบรม สัมมนา และหลักสูตรเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า

- แบ่งปันความรู้และประสบการณ์ผ่านการสอน การบรรยาย หรือการเขียนบทความ

๓. เป้าหมายระยะสั้น (ไม่เกิน ๑ ปี)

- อ่านหนังสือหรือบทความที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าอย่างน้อยเดือนละ ๒ เล่ม

- เข้าร่วมการอบรมหรือสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะและความรู้ที่จำเป็นอย่างน้อยไตรมาสละ ๑ ครั้ง

- แบ่งปันความรู้และข้อมูลที่เป็นประโยชน์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์หรือการพูดคุยกับผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอ

๗.๓.๕.๒ ตัวอย่างเป้าหมายด้านอาชีพและการทำงาน

๑. เป้าหมายระยะยาว (๕ - ๑๐ ปี)

- ประกอบอาชีพที่สร้างประโยชน์และคุณค่าให้กับสังคม เช่น แพทย์ ครู นักวิจัย นักพัฒนาสังคม หรือผู้ประกอบการเพื่อสังคม

- ก่อตั้งหรือเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรที่มีพันธกิจในการแก้ไขปัญหาสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

- พัฒนานวัตกรรมหรือแนวทางการทำงานที่สามารถแก้ไขปัญหาสังคมและสร้างการเปลี่ยนแปลงในวงกว้าง

๒. เป้าหมายระยะกลาง (๑ - ๕ ปี)

- ทำงานในองค์กรหรือหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

- พัฒนาทักษะและความเชี่ยวชาญในวิชาชีพที่สามารถนำไปใช้ในการสร้างประโยชน์ให้กับสังคม

- มีส่วนร่วมในโครงการหรือกิจกรรมขององค์กรที่มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาสังคมและการพัฒนาชุมชน

๓. เป้าหมายระยะสั้น (ไม่เกิน ๑ ปี)

- ทำงานอย่างมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ และมีจริยธรรม

- พัฒนาทักษะและความรู้ที่จำเป็นสำหรับการทำงานที่สร้างประโยชน์ให้กับสังคม

- เสนอแนวคิดหรือโครงการที่สามารถปรับปรุงการทำงานขององค์กรให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

๗.๓.๕.๓ ตัวอย่างเป้าหมายด้านการมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมือง

๑. เป้าหมายระยะยาว (๕ - ๑๐ ปี)

- เป็นผู้นำชุมชนหรือผู้นำทางสังคมที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาในประเด็นที่สนใจ

- มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะและการตัดสินใจทางการเมืองในระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศ

- สร้างเครือข่ายและความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

๒. เป้าหมายระยะกลาง (๑ - ๕ ปี)

- เป็นสมาชิกที่มีบทบาทสำคัญในองค์กรหรือกลุ่มที่ทำงานเพื่อประโยชน์ของสังคม

- มีส่วนร่วมในการรณรงค์และเคลื่อนไหวทางสังคมในประเด็นที่สนใจและมีความสำคัญ

- ติดตามและมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองและการกำหนดนโยบายสาธารณะอย่างสม่ำเสมอ

๓. เป้าหมายระยะสั้น (ไม่เกิน ๑ ปี)

- ติดตามข่าวสารและประเด็นทางสังคมและการเมืองอย่างสม่ำเสมอ

- ใช้สิทธิเลือกตั้งและสิทธิทางการเมืองอื่น ๆ อย่างมีความรับผิดชอบ

- เข้าร่วมการประชุม สัมมนา หรือเวทีสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคมและการเมืองที่สนใจ

๗.๓.๕.๔ ตัวอย่างเป้าหมายด้านการบำเพ็ญประโยชน์และการอาสาสมัคร

๑. เป้าหมายระยะยาว (๕ - ๑๐ ปี)

- ก่อตั้งหรือเป็นผู้นำองค์กรหรือโครงการที่ทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

- สร้างผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในวงกว้างผ่านการทำงานอาสาสมัครและการบำเพ็ญประโยชน์

- สร้างวัฒนธรรมการอาสาสมัครและการบำเพ็ญประโยชน์ในชุมชนและสังคม

๒. เป้าหมายระยะกลาง (๑ - ๕ ปี)

- เป็นอาสาสมัครประจำในองค์กรหรือโครงการที่ทำงานในประเด็นที่สนใจ

- ริเริ่มและดำเนินโครงการหรือกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนและสังคม

- ชักชวนและสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการอาสาสมัครและการบำเพ็ญประโยชน์

๓. เป้าหมายระยะสั้น (ไม่เกิน ๑ ปี)

- เข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครและการบำเพ็ญประโยชน์อย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง

- บริจาคเงิน สิ่งของ หรือทรัพยากรอื่น ๆ ให้กับองค์กรหรือโครงการที่ทำงานเพื่อประโยชน์ของสังคม

- แบ่งปันข้อมูลและประสบการณ์เกี่ยวกับการอาสาสมัครและการบำเพ็ญประโยชน์กับผู้อื่น

๗.๓.๕.๕ ตัวอย่างเป้าหมายด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

๑. เป้าหมายระยะยาว (๕ - ๑๐ ปี)

- เป็นผู้นำหรือมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายและมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ หรือระดับนานาชาติ

- พัฒนาหรือส่งเสริมนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- สร้างเครือข่ายและความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

๒. เป้าหมายระยะกลาง (๑ - ๕ ปี)

- ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและการบริโภคให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เช่น การลดการใช้พลาสติก การประหยัดพลังงาน และการใช้ระบบขนส่งสาธารณะ

- มีส่วนร่วมในโครงการหรือกิจกรรมด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

- รณรงค์และสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและแนวทางการแก้ไขในชุมชนและสังคม

๓. เป้าหมายระยะสั้น (ไม่เกิน ๑ ปี)

- ลดการสร้างขยะและมลพิษในชีวิตประจำวัน เช่น การแยกขยะ การลดการใช้ถุงพลาสติก และการประหยัดน้ำและไฟฟ้า

- เข้าร่วมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกต้นไม้ การทำความสะอาดชุมชน และการรณรงค์ลดการใช้พลาสติก

- ศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและแนวทางการแก้ไขอย่างสม่ำเสมอ

๗.๔ การพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขาเพื่อเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

๗.๔.๑ ความหมายและความสำคัญของหลักไตรสิกขา

ไตรสิกขา หรือ สิกขา ๓ เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เป็นระบบการศึกษาและการพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวม ประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๖; สมภาร พรมทา, ๒๕๖๒) ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา

๗.๔.๑.๑ ความหมายของหลักไตรสิกขา

๑. ศีล การฝึกฝนและพัฒนาด้านพฤติกรรม การกระทำ และการแสดงออกทางกาย วาจา ให้มีความเรียบร้อย ถูกต้อง และเกื้อกูลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

๒. สมาธิ การฝึกฝนและพัฒนาด้านจิตใจ ให้มีความตั้งมั่น มั่นคง สงบ ใสสะอาด และเป็นกุศล มีความพร้อมที่จะทำงานและเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. ปัญญา การฝึกฝนและพัฒนาด้านความรู้ ความเข้าใจ และการคิด ให้รู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง สามารถคิดวิเคราะห์ แยกแยะ และตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

๗.๔.๑.๒ ความสำคัญของหลักไตรสิกขาต่อการพัฒนาตนเอง

๑. การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม หลักไตรสิกขาเป็นระบบการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวม

๒. การพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง หลักไตรสิกขาเป็นกระบวนการพัฒนาที่มีลำดับขั้นตอนและความต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการพัฒนาด้านพฤติกรรม (ศีล) ไปสู่การพัฒนาด้านจิตใจ (สมาธิ) และการพัฒนาด้านปัญญา (ปัญญา)

๓. การพัฒนาที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน หลักไตรสิกขาเป็นกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงจากภายในสู่ภายนอก และจากรากฐานสู่ส่วนปลาย ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนและมั่นคง

๔. การพัฒนาที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ หลักไตรสิกขาเป็นกระบวนการพัฒนาที่สอดคล้องกับธรรมชาติและศักยภาพของมนุษย์ ซึ่งสามารถพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตนเองให้ดีขึ้นได้

๕. การพัฒนาที่นำไปสู่ความสุขและความสำเร็จที่แท้จริง หลักไตรสิกขาเป็นกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเน้นการสร้างความสุขและความสำเร็จที่

แท้จริงและยั่งยืน ไม่ใช่เพียงความสุขและความสำเร็จที่เป็นเพียงภาพลวงหรือชั่วคราว

๗.๔.๒ การพัฒนาตนเองด้านศีล (สีลสิกขา)

ศีล หรือ สีลสิกขา เป็นการฝึกฝนและพัฒนาด้านพฤติกรรม การกระทำและการแสดงออกทางกาย วาจา ให้มีความเรียบร้อย ถูกต้อง และเกื้อกูลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

๗.๔.๒.๑ หลักการและแนวทางการพัฒนาตนเองด้านศีล

๑. การรักษาศีล ๕ ศีล ๕ เป็นหลักความประพฤติพื้นฐานสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ประกอบด้วย

- เว้นจากการฆ่าสัตว์และการทำร้ายผู้อื่น (ปาณาติปาตา เวรมณี)
- เว้นจากการลักขโมยและการละเมิดกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น (อทินนาทานา เวรมณี)
- เว้นจากการประพฤติผิดในกาม (กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี)
- เว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อ (มุสาวาทา เวรมณี)
- เว้นจากการดื่มสุราและเสพสิ่งเสพติด (สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี)

๒. การปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของสังคม การเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับของสังคม เป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขและเป็นระเบียบเรียบร้อย

๓. การมีวินัยในตนเอง การมีวินัยในตนเอง การควบคุมตนเอง และการรับผิดชอบต่อหน้าที่และการกระทำของตนเอง เป็นคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองที่มีคุณภาพ

๔. การประกอบอาชีพสุจริตและมีความรับผิดชอบต่อสังคม การประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักศีล

๕. การมีมารยาทและการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม การมีมารยาทที่ดี การเคารพผู้อื่น และการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของสังคม เป็นการแสดงออกถึงความมีศีลธรรมและการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

๗.๔.๒.๒ การประยุกต์ใช้หลักศีลในการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

๑. การเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น การไม่ละเมิดสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น การเคารพความแตกต่างและความหลากหลาย และการปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเคารพและให้เกียรติ

๒. การมีความซื่อสัตย์สุจริตและความโปร่งใส การมีความซื่อสัตย์สุจริตในการดำเนินชีวิตและการทำงาน การไม่คดโกงหรือเอาเปรียบผู้อื่น และการดำเนินการอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้

๓. การมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม การรับผิดชอบต่อหน้าที่และการกระทำของตนเอง การไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่นและสังคม และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม

๔. การเคารพกฎหมายและกติกาของสังคม การปฏิบัติตามกฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับของสังคม การไม่ละเมิดกฎหมายหรือกติกาของสังคม และการส่งเสริมให้ผู้อื่นปฏิบัติตามกฎหมายและกติกาของสังคม

๕. การมีวินัยและการควบคุมตนเอง การมีวินัยในตนเอง การควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมของตนเอง และการไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาหรือความขัดแย้ง

๗.๔.๓ การพัฒนาตนเองด้านสมาธิ (จิตตสิกขา)

สมาธิ หรือ จิตตสิกขา เป็นการฝึกฝนและพัฒนาด้านจิตใจ ให้มีความตั้งมั่น มั่นคง สงบ ใสสะอาด และเป็นกุศล มีความพร้อมที่จะทำงานและเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

๗.๔.๓.๑ หลักการและแนวทางการพัฒนาตนเองด้านสมาธิ

๑. การฝึกสมาธิและการเจริญสติ การฝึกสมาธิและการเจริญสติเป็นวิธีการพัฒนาจิตใจที่มีประสิทธิภาพ ช่วยให้จิตใจมีความสงบ มั่นคง และมีสติรู้ตัวอยู่เสมอ

๒. การพัฒนาคุณธรรมและคุณลักษณะที่ดีงาม การพัฒนาคุณธรรมและคุณลักษณะที่ดีงาม เช่น ความเมตตากรุณา ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร และความซื่อสัตย์ เป็นการพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพและเป็นกุศล

๓. การจัดการกับอารมณ์และความเครียด การเรียนรู้และฝึกฝนการจัดการกับอารมณ์และความเครียด การควบคุมอารมณ์ และการรับมือกับความเครียดอย่างเหมาะสม เป็นทักษะสำคัญในการดำเนินชีวิตและการทำงาน

๔. การสร้างแรงจูงใจและความมุ่งมั่น การสร้างแรงจูงใจและความมุ่งมั่นในการทำความดีและการพัฒนาตนเอง การตั้งเป้าหมายที่มีคุณค่า และการมีความเพียรพยายามในการบรรลุเป้าหมาย

๕. การพัฒนาสุขภาพจิตและความฉลาดทางอารมณ์ การพัฒนาสุขภาพจิตให้แข็งแรง การสร้างความสมดุลทางอารมณ์ และการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) เป็นการพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ

๗.๔.๓.๒ การประยุกต์ใช้หลักสมาธิในการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

๑. การมีสติและการตระหนักรู้ในการดำเนินชีวิต การมีสติและการตระหนักรู้ในการดำเนินชีวิตและการทำงาน การรู้เท่าทันความคิด อารมณ์ และการกระทำของตนเอง และการไม่ตกเป็นทาสของกิเลสและความต้องการ

๒. การมีความเมตตากรุณาและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การมีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น การเห็นอกเห็นใจและเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และการช่วยเหลือและสนับสนุนผู้อื่นด้วยความจริงใจ

๓. การมีความอดทนและความเพียรพยายาม การมีความอดทนต่อความยากลำบากและอุปสรรค การมีความเพียรพยายามในการทำความดีและการพัฒนาตนเอง และการไม่ย่อท้อหรือล้มเลิกเมื่อเผชิญกับความท้าทาย

๔. การมีความสงบและการควบคุมอารมณ์ การมีความสงบและความมั่นคงทางอารมณ์ การควบคุมอารมณ์และการแสดงออกอย่างเหมาะสม และการไม่ใช้ความรุนแรงหรือการกระทำที่รุนแรงในการแก้ไขปัญหาหรือความขัดแย้ง

๕. การมีความมุ่งมั่นและความตั้งใจในการทำความดี การมีความมุ่งมั่นและความตั้งใจในการทำความดีและการพัฒนาสังคม การมีเป้าหมายที่มีคุณค่าและความหมาย และการทุ่มเทและอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

๗.๔.๔ การพัฒนาตนเองด้านปัญญา (ปัญญาสิกขา)

ปัญญา หรือ ปัญญาสิกขา เป็นการฝึกฝนและพัฒนาด้านความรู้ความเข้าใจ และการคิด ให้รู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง สามารถคิด

วิเคราะห์ แยกแยะ และตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

๗.๔.๔.๑ หลักการและแนวทางการพัฒนาตนเองด้านปัญญา

๑. การศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การแสวงหาความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ และการพัฒนาทักษะและความสามารถอย่างสม่ำเสมอ

๒. การคิดวิเคราะห์และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดอย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถานการณ์อย่างรอบด้าน และการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลและแหล่งข้อมูล

๓. การพิจารณาและการไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง การพิจารณาและการไตร่ตรองสิ่งต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง การมองเห็นความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ และการเข้าใจสาเหตุและผลกระทบของการกระทำและปรากฏการณ์ต่าง ๆ

๔. การเข้าใจความเป็นจริงของชีวิตและโลก การเข้าใจความเป็นจริงของชีวิตและโลกตามหลักไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) การเข้าใจความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความไม่มีตัวตนของสิ่งทั้งหลาย และการยอมรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอนของชีวิต

๕. การพัฒนาความรู้และความเข้าใจในหลักธรรม การศึกษาและทำความเข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาความเข้าใจในหลักธรรมให้ลึกซึ้งและถูกต้อง

๗.๔.๔.๒ การประยุกต์ใช้หลักปัญญาในการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

๑. การมีความรู้และความเข้าใจในสังคมและการเมือง การมีความรู้และความเข้าใจในระบบสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม การติดตามข่าวสารและสถานการณ์บ้านเมืองอย่างสม่ำเสมอ และการวิเคราะห์และประเมินนโยบายและการดำเนินงานของรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ

๒. การคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล การคิดวิเคราะห์ข้อมูลและสถานการณ์อย่างรอบด้าน การตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลและเหตุผล และการไม่หลงเชื่อข่าวลือหรือข้อมูลที่ไม่มีหลักฐานหรือเหตุผลรองรับ

๓. การมีวิสัยทัศน์และการมองการณ์ไกล การมีวิสัยทัศน์และการมองการณ์ไกล การคาดการณ์แนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงในอนาคต และการวางแผนและเตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายในอนาคต

๔. การแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ การระบุและวิเคราะห์ปัญหาอย่างถูกต้อง การหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่หลากหลายและสร้างสรรค์ และการเลือกและดำเนินการตามแนวทางแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

๕. การมีความรับผิดชอบต่อการกระทำและการตัดสินใจ การตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำและการตัดสินใจที่มีต่อตนเองและผู้อื่น การรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำและการตัดสินใจของตนเอง และการเรียนรู้และปรับปรุงจากความผิดพลาดและประสบการณ์ในอดีต

๗.๔.๕ การบูรณาการหลักไตรสิกขาในการพัฒนาตนเองเพื่อเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

การบูรณาการหลักไตรสิกขาในการพัฒนาตนเองเพื่อเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ เป็นการนำหลักศีล สมาธิ และปัญญา มาประยุกต์ใช้ร่วมกันอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกัน เพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและสร้างประโยชน์ให้กับสังคมและประเทศชาติ

๗.๔.๕.๑ ความสัมพันธ์และการเกื้อหนุนกันของศีล สมาธิ และปัญญา

๑. ศีลเป็นพื้นฐานของสมาธิและปัญญา การมีศีลที่บริสุทธิ์และมั่นคงจะช่วยให้จิตใจสงบและมีสมาธิ และจิตใจที่สงบและมีสมาธิจะเป็นฐานให้เกิดปัญญาที่เฉียบแหลมและลึกซึ้ง

๒. สมาธิช่วยเสริมศีลและเป็นฐานของปัญญา การมีสมาธิและความสงบทางจิตใจจะช่วยให้สามารถรักษาศีลได้บริสุทธิ์และมั่นคงยิ่งขึ้น และจิตใจที่สงบและมีสมาธิจะเป็นฐานให้เกิดปัญญาที่เฉียบแหลมและลึกซึ้ง

๓. ปัญญาช่วยกำกับศีลและสมาธิ การมีปัญญาที่ถูกต้องและเฉียบแหลมจะช่วยให้เข้าใจคุณค่าและความสำคัญของศีลและสมาธิ และสามารถปฏิบัติตามหลักศีลและพัฒนาสมาธิได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

๔. การพัฒนาไตรสิกขาอย่างสมดุลและต่อเนื่อง การพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา อย่างสมดุลและต่อเนื่องจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างเป็นองค์รวมและยั่งยืน และการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและสร้างประโยชน์ให้กับสังคมและประเทศชาติ

๗.๔.๕.๒ การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในชีวิตประจำวัน

๑. การพัฒนาศีลในชีวิตประจำวัน โดยการรักษาศีล ๕ อย่างเคร่งครัดและสม่ำเสมอ ปฏิบัติตามกฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับของสังคม มีวินัยในตนเองและรับผิดชอบต่อหน้าที่และการกระทำของตนเอง ประกอบอาชีพสุจริต และมีความรับผิดชอบต่อสังคม และมีมารยาทที่ดีและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของสังคม

๒. การพัฒนาสมาธิในชีวิตประจำวัน โดยการฝึกสมาธิและเจริญสติในชีวิตประจำวัน เช่น การนั่งสมาธิ การเดินจงกรม และการมีสติในการทำกิจกรรมต่าง ๆ พัฒนาคุณธรรมและคุณลักษณะที่ดีงาม เช่น ความเมตตากรุณา ความอดทน และความขยันหมั่นเพียร จัดการกับอารมณ์และความเครียดอย่างเหมาะสม สร้างแรงจูงใจและความมุ่งมั่นในการทำความดีและการพัฒนาตนเอง และพัฒนาสุขภาพจิตและความฉลาดทางอารมณ์

๓. การพัฒนาปัญญาในชีวิตประจำวัน โดยการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ฝึกคิดวิเคราะห์และคิดอย่างมีวิจารณญาณในการรับข้อมูลข่าวสารและการตัดสินใจ พิจารณาและไตร่ตรองสิ่งต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง เข้าใจความเป็นจริงของชีวิตและโลกตามหลักไตรลักษณ์ และศึกษาและทำความเข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

๗.๔.๕.๓ การบูรณาการหลักไตรสิกขาในการพัฒนาคุณลักษณะของพลเมืองที่มีคุณภาพ

๑. การพัฒนาความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ดังนี้

๑) ศีล มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบต่อหน้าที่และการกระทำของตนเอง และไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่นและสังคม

๒) สมาธิ มีความมุ่งมั่นและความตั้งใจในการทำหน้าที่และความรับผิดชอบ และมีความอดทนและความเพียรพยายามในการเผชิญกับความท้าทายและอุปสรรค

๓) ปัญญา เข้าใจความสำคัญและคุณค่าของความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม และตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำและการตัดสินใจที่มีต่อตนเองและผู้อื่น

๒. การพัฒนาความซื่อสัตย์สุจริตและความโปร่งใส ดังนี้

๑) ศีล มีความซื่อสัตย์สุจริตในการดำเนินชีวิตและการทำงาน ไม่คดโกงหรือเอาเปรียบผู้อื่น และดำเนินการอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้

๒) สมาธิ มีความมั่นคงในคุณธรรมและจริยธรรม ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งยั่วยุหรือการล่อลวง และมีความกล้าหาญทางจริยธรรมในการยืนหยัดในความถูกต้อง

๓) ปัญญา เข้าใจคุณค่าและความสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริตและความโปร่งใส และตระหนักถึงผลกระทบของการทุจริตและการขาดความโปร่งใสที่มีต่อสังคมและประเทศชาติ

๓. การพัฒนาความเคารพในสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนี้

๑) ศีล ไม่ละเมิดสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น เคารพความแตกต่างและความหลากหลาย และปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเคารพและให้เกียรติ

๒) สมาธิ มีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น เห็นอกเห็นใจและเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และมีความอดทนและความเข้าใจต่อความแตกต่างและความหลากหลาย

๓) ปัญญา เข้าใจความสำคัญและคุณค่าของสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และตระหนักถึงความเท่าเทียมและความเสมอภาคของมนุษย์ทุกคน

๔. การพัฒนาการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบทางการเมือง ดังนี้

๑) ศีล ปฏิบัติตามกฎหมายและกติกาของสังคม มีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยอย่างสร้างสรรค์ และไม่ใช้ความรุนแรงหรือวิธีการที่ผิดกฎหมายในการแสดงความคิดเห็นหรือการเรียกร้องสิทธิ

๒) สมาธิ มีความอดทนและความเข้าใจต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง มีความสงบและการควบคุมอารมณ์ในการแสดงความคิดเห็นและการถกเถียง และมีความมุ่งมั่นและความตั้งใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

๓) ปัญญา มีความรู้และความเข้าใจในระบบการเมืองและการปกครอง คิดวิเคราะห์และประเมินนโยบายและการดำเนินงานของรัฐบาลและนักการเมืองอย่างมีเหตุผล และตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

๕. การพัฒนาความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ดังนี้

๑) ศีล ไม่ทำลายหรือทำร้ายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและยั่งยืน และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

๒) สมาธิ มีความเมตตากรุณาต่อสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติ มีความอดทนและความเพียรพยายามในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และมีความมุ่งมั่นและความตั้งใจในการใช้ชีวิตอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

๓) ปัญญา เข้าใจความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และเข้าใจความสำคัญและคุณค่าของการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

๗.๕ การวางแผนการศึกษา อาชีพ และการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล

การวางแผนชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพเป็นรากฐานสำคัญของการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าต่อสังคม การบูรณาการองค์ประกอบสำคัญทั้งด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลจะช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

๗.๕.๑ การวางแผนการศึกษา

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การวางแผนการศึกษาที่มีประสิทธิภาพควรคำนึงถึงองค์ประกอบต่อไปนี้

๗.๕.๑.๑ การกำหนดเป้าหมายทางการศึกษา

การกำหนดเป้าหมายทางการศึกษาที่ชัดเจนเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการวางแผน เป้าหมายควรมีลักษณะ SMART ได้แก่

Specific (เฉพาะเจาะจง) ระบุสิ่งที่ต้องการเรียนรู้หรือทักษะที่ต้องการพัฒนาอย่างชัดเจน

Measurable (วัดผลได้) สามารถประเมินความก้าวหน้าและความสำเร็จได้

Achievable (เป็นไปได้) อยู่ในขอบเขตความสามารถและทรัพยากรที่มี

Relevant (สอดคล้อง) สัมพันธ์กับความสนใจ ความถนัด และเป้าหมายชีวิตระยะยาว

Time - bound (มีกรอบเวลา) กำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนในการบรรลุเป้าหมาย

๗.๕.๑.๒ การเลือกสาขาวิชาที่เหมาะสม

การเลือกสาขาวิชาที่เหมาะสมควรพิจารณาจากปัจจัยต่อไปนี้

๑. ความสนใจและความถนัด เลือกสาขาที่สอดคล้องกับความชอบและความสามารถของตนเอง

๒. แนวโน้มตลาดแรงงาน ศึกษาความต้องการของตลาดแรงงานในปัจจุบันและอนาคต

๓. โอกาสในการพัฒนา พิจารณาโอกาสในการเติบโตและพัฒนาทักษะในสาขานั้น ๆ

๔. ความสอดคล้องกับค่านิยมส่วนบุคคล เลือกสาขาที่สอดคล้องกับค่านิยมและเป้าหมายชีวิต

๕. ประโยชน์ต่อสังคม พิจารณาว่าสาขาวิชานั้นจะช่วยให้สามารถสร้างประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างไร

๗.๕.๑.๓ การเรียนรู้ตลอดชีวิต

ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในระบบการศึกษาเท่านั้น แต่ต้องเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต ประกอบด้วย ๑) การพัฒนาทักษะใหม่ เรียนรู้ทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงานในอนาคต เช่น ทักษะดิจิทัล การคิดวิเคราะห์ และความคิดสร้างสรรค์ ๒) การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง พัฒนาความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคม ๓) การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ออนไลน์และออฟไลน์เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

๗.๕.๒ การวางแผนอาชีพ

การวางแผนอาชีพที่ดีจะช่วยให้บุคคลสามารถใช้ศักยภาพของตนเองในการสร้างคุณค่าทั้งต่อตนเองและสังคม

๗.๕.๒.๑ การสำรวจตนเองและตลาดงาน

ก่อนการวางแผนอาชีพ ควรมีการสำรวจตนเองและตลาดงานอย่างรอบด้าน ได้แก่ ๑) การประเมินทักษะและความสามารถ วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ทักษะ และความสามารถของตนเอง ๒) การศึกษาแนวโน้มตลาดงาน ติดตามการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของตลาดแรงงาน ๓) การกำหนดเป้าหมายอาชีพ ตั้งเป้าหมายทั้งระยะสั้นและระยะยาวในการพัฒนาอาชีพ

๗.๕.๒.๒ การพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับอาชีพในศตวรรษที่ ๒๑

ทักษะสำคัญที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพในปัจจุบันและอนาคต (วิจารณ์ พานิช, ๒๕๖๔) ได้แก่

๑. ทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

๒. ทักษะการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา ความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูล คิดอย่างมีวิจารณญาณ และแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์

๓. ทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกับผู้อื่น ความสามารถในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพและทำงานร่วมกับผู้อื่นในบริบทที่หลากหลาย

๔. ทักษะการเรียนรู้และปรับตัว ความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง

๕. ทักษะความเป็นผู้นำและการจัดการ ความสามารถในการนำทีม บริหารจัดการทรัพยากร และตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ

๗.๕.๒.๓ การสร้างสมดุลระหว่างความสำเร็จในอาชีพและการสร้างคุณค่าต่อสังคม

การประกอบอาชีพที่มีคุณค่าไม่ได้หมายถึงเพียงความสำเร็จส่วนบุคคล แต่ยังรวมถึงการสร้างประโยชน์ต่อสังคมด้วย ๑) การเลือกอาชีพที่สอดคล้องกับค่านิยม เลือกอาชีพที่สอดคล้องกับค่านิยมและความเชื่อส่วนบุคคล ๒) การสร้างผลกระทบเชิงบวก พิจารณาว่าอาชีพของเราจะสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร ๓) การพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในการประกอบอาชีพ

๗.๕.๓ การดำเนินชีวิตอย่างสมดุล

การเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าไม่เพียงแต่ประสบความสำเร็จในการศึกษาและอาชีพเท่านั้น แต่ยังต้องสามารถดำเนินชีวิตอย่างสมดุลในทุกมิติ

๗.๕.๓.๑ สมดุลระหว่างการทำงานและชีวิตส่วนตัว (Work - Life Balance)

การสร้างสมดุลระหว่างการทำงานและชีวิตส่วนตัวเป็นสิ่งสำคัญสำหรับคุณภาพชีวิตที่ดี (จุฑามาศ แก้วพิจิตร, ๒๕๖๓) ดังนี้ ๑) การจัดสรรเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ วางแผนและจัดสรรเวลาสำหรับการทำงาน ครอบครัว และการพักผ่อนอย่างเหมาะสม ๒) การตั้งขอบเขตที่ชัดเจน กำหนดขอบเขตระหว่าง

เวลาทำงานและเวลาส่วนตัว ๓) การดูแลสุขภาพกายและใจ ให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิตอย่างสม่ำเสมอ

๗.๕.๓.๒ การพัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน

การพัฒนาตนเองอย่างรอบด้านครอบคลุมมิติต่าง ๆ ของชีวิต

๑. มิติทางกาย การดูแลสุขภาพร่างกาย การออกกำลังกาย และการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์

๒. มิติทางจิตใจ การพัฒนาสุขภาพจิต การจัดการความเครียดและการสร้างความสุขภายใน

๓. มิติทางสังคม การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การมีส่วนร่วมในชุมชน และการช่วยเหลือสังคม

๔. มิติทางปัญญา การพัฒนาความรู้ ความคิด และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

๕. มิติทางจิตสำนึก การค้นหาความหมายและเป้าหมายของชีวิต การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

๗.๕.๓.๓ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

การเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ได้แก่ ๑) การเป็นอาสาสมัคร การอุทิศเวลาและความสามารถเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม ๒) การมีส่วนร่วมทางการเมือง การติดตามข่าวสาร การใช้สิทธิเลือกตั้ง และการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย ๓) การสนับสนุนกิจกรรมเพื่อสังคม การบริจาค การสนับสนุนองค์กรไม่แสวงหากำไร และการส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคม ๔) การดำเนินชีวิตอย่างรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม การลดการใช้ทรัพยากร

๗.๖ ตัวอย่างการวางแผนชีวิตเพื่อการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ

การวางแผนชีวิตเพื่อการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพเป็นกระบวนการต่อเนื่องและบูรณาการที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลในหลากหลายมิติ (นรินทร์ สังข์รักษา และคณะ, ๒๕๖๔) ตั้งแต่เยาวชนไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ เพื่อให้เติบโตเป็นสมาชิกที่มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอย่างสร้างสรรค์

หลักการสำคัญของการวางแผนชีวิตเพื่อการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ

การพัฒนาองค์รวม ครอบคลุมการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สังคม และคุณธรรมจริยธรรมอย่างสมดุล

การมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้บุคคลมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและวางแผนชีวิตของตนเอง รวมถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคม

การเรียนรู้ตลอดชีวิต สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิต

การเสริมสร้างคุณค่าพลเมือง ปลูกฝังความเข้าใจในสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตย

การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน การสร้างเครือข่าย และการพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่

ตัวอย่างแนวทางการวางแผนชีวิตในแต่ละช่วงวัย

๑. วัยเด็กและเยาวชน (ปฐมวัย - ๒๕ ปี) การบ่มเพาะพื้นฐานและค้นหาศักยภาพ

การศึกษาที่มีคุณภาพ เข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและครอบคลุมทุกด้าน ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และความคิดสร้างสรรค์

การพัฒนาทักษะชีวิต เรียนรู้ทักษะที่จำเป็น เช่น การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่น การจัดการอารมณ์ และการปรับตัว

การค้นหาความถนัดและความสนใจ สนับสนุนกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อให้ค้นพบศักยภาพและความถนัดของตนเอง (กีฬา ศิลปะ วิชาการ บำเพ็ญประโยชน์)

การปลูกฝังคุณธรรม เรียนรู้และซึมซับคุณธรรมจริยธรรม ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และการเคารพผู้อื่น

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม เข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร กิจกรรมเยาวชน และกิจกรรมที่ส่งเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษาและชุมชน

การวางแผนการศึกษาและอาชีพเบื้องต้น เริ่มสำรวจเส้นทางการศึกษาต่อและอาชีพที่สอดคล้องกับความสนใจและความถนัด

ตัวอย่างกิจกรรม ค่ายเยาวชนส่งเสริมประชาธิปไตย, โครงการพี่เลี้ยงเยาวชน, กิจกรรมอาสาสมัครพัฒนาชุมชน, การแนะแนวอาชีพ, สภาเยาวชน

๒. วัยผู้ใหญ่ตอนต้น (๒๖ - ๔๐ ปี) การสร้างความมั่นคงและการมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้น

การพัฒนาอาชีพ มุ่งมั่นในการพัฒนาทักษะและความเชี่ยวชาญในอาชีพสุจริต สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

การสร้างครอบครัวที่มีคุณภาพ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ให้ความสำคัญกับการเลี้ยงดูบุตรหลานให้เป็นพลเมืองที่ดี

การมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคม ใช้สิทธิและปฏิบัติหน้าที่พลเมืองอย่างมีความรับผิดชอบ เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในระดับต่าง ๆ (การเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น) และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่อง

การเรียนรู้และพัฒนาตนเอง แสวงหาความรู้และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานและสังคม

การเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเยาวชนและคนรุ่นหลัง

ตัวอย่างกิจกรรม การเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาอาชีพ, การเป็นอาสาสมัครในองค์กรต่าง ๆ, การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองระดับท้องถิ่น, การอบรมพัฒนาตนเอง

๓. วัยกลางคน (๔๑ - ๖๐ ปี) การถ่ายทอดประสบการณ์และการเป็นผู้นำ

การเป็นผู้นำและการให้คำปรึกษา ใช้ประสบการณ์และความรู้ความสามารถในการเป็นผู้นำในองค์กร ชุมชน และสังคม ให้คำปรึกษาและเป็นพี่เลี้ยงให้กับคนรุ่นหลัง

การส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน สนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชน

การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

การเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น ติดตามข่าวสารบ้านเมือง มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและแก้ไขปัญหาสังคม

การเตรียมความพร้อมสำหรับวัยสูงอายุ วางแผนด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคมสำหรับวัยสูงอายุ

ตัวอย่างกิจกรรม การเป็นคณะกรรมการชุมชน, การเป็นวิทยากรในกิจกรรมต่าง ๆ, การเข้าร่วมกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรม

๔. วัยสูงอายุ (๖๐ ปีขึ้นไป) การเป็นปูชนียบุคคลและการสร้างคุณูปการ

การถ่ายทอดภูมิปัญญาและประสบการณ์ ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์และภูมิปัญญาให้กับคนรุ่นหลัง

การเป็นที่ปรึกษาและให้กำลังใจ เป็นที่ปรึกษาและให้กำลังใจแก่คนในครอบครัวและชุมชน

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและศาสนา เข้าร่วมกิจกรรมที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อสังคมและศาสนา

การดูแลสุขภาพ ให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพกายและใจเพื่อคงความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

การสร้างคุณูปการ ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมตามกำลังและความสามารถ

ตัวอย่างกิจกรรม การเป็นอาสาสมัครผู้สูงอายุ, การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา, การถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญา

ปัจจัยสนับสนุนการวางแผนชีวิตเพื่อการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ

การสนับสนุนจากภาครัฐ มีนโยบายและงบประมาณที่ชัดเจนในการส่งเสริมการพัฒนาพลเมืองในทุกช่วงวัย

บทบาทของสถานศึกษา บูรณาการเนื้อหาและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในการเรียนการสอน

ความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาพลเมืองและการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม องค์กรภาคประชาสังคมมีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมและสร้างเครือข่ายการพัฒนาพลเมือง

การสนับสนุนจากครอบครัว ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่บ่มเพาะคุณลักษณะของพลเมืองที่ดี

การวางแผนชีวิตเพื่อการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือและความมุ่งมั่นของทุกภาคส่วนในสังคม โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการสร้างบุคคลที่เติบโตเป็นพลเมืองที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน การเริ่มต้นวางแผนชีวิตตั้งแต่เยาว์วัยและพัฒนาต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิต จะเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสังคมที่มีคุณภาพและประเทศชาติที่เข้มแข็ง

๗.๗ บทสรุป

การวางแผนชีวิตเพื่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมไทยและสังคมโลกเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการไตร่ตรอง การวางแผนอย่างรอบคอบ และการลงมือปฏิบัติอย่างมุ่งมั่น ในโลกที่เต็มไปด้วยความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าไม่ได้หมายถึงเพียงการประสบความสำเร็จในชีวิตส่วนตัวเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมที่ดีขึ้นและยั่งยืนสำหรับทุกคน

การวางแผนการศึกษา อาชีพ และการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองและสร้าง

คุณค่าต่อสังคม การเรียนรู้จากแบบอย่างของบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการสร้างคุณค่าต่อสังคมจะช่วยให้เราเข้าใจแนวทางและกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการวางแผนชีวิต

ในท้ายที่สุด การเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าไม่ใช่เรื่องของความสำเร็จหรือชื่อเสียง แต่เป็นเรื่องของการใช้ชีวิตอย่างมีความหมาย การสร้างความแตกต่างในทางที่ดี และการมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมที่เป็นธรรมและยั่งยืนสำหรับทุกคน ไม่ว่าจะในบทบาทใดหรือในขอบเขตเล็กหรือใหญ่ ทุกคนล้วนมีศักยภาพที่จะเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกได้

การวางแผนชีวิตจึงไม่ใช่เพียงการกำหนดเส้นทางสู่ความสำเร็จส่วนบุคคล แต่เป็นการออกแบบชีวิตที่สร้างคุณค่าทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เป็นการเดินทางแห่งการเรียนรู้ การเติบโต และการสร้างสรรค์ที่ไม่มีวันสิ้นสุด ขอให้ทุกคนค้นพบเส้นทางของตนเองและมีส่วนร่วมในการสร้างโลกที่ดีกว่าสำหรับทุกคน

๗.๘ คำถามท้ายบท

๑) จงอธิบายความสำคัญของการวางแผนชีวิตเพื่อการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพในบริบทของโลกที่เผชิญกับความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

เฉลย การวางแผนชีวิตเพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพมีความสำคัญอย่างยิ่งในโลกที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เพราะเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน โดยบูรณาการศักยภาพส่วนบุคคลกับความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เตรียมพร้อมรับมือสถานการณ์ต่าง ๆ และสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า

๒) การวางแผนชีวิตมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในหลายประการ จงอธิบายความสำคัญของการวางแผนชีวิตอย่างมีเป้าหมาย

เฉลย การวางแผนชีวิตสร้างทิศทาง/เป้าหมายชัดเจน, ใช้ทรัพยากรมีประสิทธิภาพ, ลดความเสี่ยง/ไม่แน่นอน, สร้างแรงจูงใจ/มุ่งมั่น, พัฒนาตนเองต่อเนื่อง, สร้างสมดุลชีวิต, เพิ่มโอกาสสำเร็จ

๓) องค์ประกอบใดบ้างที่สำคัญสำหรับการวางแผนชีวิตที่มีประสิทธิภาพ จงอธิบายอย่างน้อย ๕ องค์ประกอบ

เฉลย ๑) การรู้จักตนเอง ๒) วิสัยทัศน์/พันธกิจส่วนบุคคล ๓) เป้าหมายชัดเจน/วัดผลได้ (SMART) ๔) กลยุทธ์/แผนปฏิบัติการ ๕) การจัดการทรัพยากร

๔) กระบวนการวางแผนชีวิตประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญอะไรบ้าง จงอธิบายขั้นตอนหลัก ๆ ของกระบวนการนี้

เฉลย ๑) วิเคราะห์ตนเอง ๒) กำหนดวิสัยทัศน์/พันธกิจ ๓) กำหนดเป้าหมายชีวิต ๔) วางแผนกลยุทธ์/ปฏิบัติการ ๕) ดำเนินการตามแผน ๖) ติดตาม/ประเมินผล ๗) ปรับปรุง/พัฒนา

๕) ปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการวางแผนชีวิต จงอธิบายอย่างน้อย ๕ ปัจจัย

เฉลย ๑) ความชัดเจนของเป้าหมาย ๒) ความสอดคล้องกับค่านิยม/ความเชื่อ ๓) ความมุ่งมั่น/พยายาม ๔) ความยืดหยุ่น/ปรับตัว ๕) การพัฒนาตนเองต่อเนื่อง

๖) อริยสัจ ๔ และอิทธิบาท ๔ เป็นหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนชีวิตได้อย่างไร จงอธิบายความเชื่อมโยงและประโยชน์ของการบูรณาการหลักธรรมทั้งสอง

เฉลย อริยสัจ ๔ ช่วยวิเคราะห์ปัญหา/ความต้องการ (ทุกข์), สาเหตุ (สมุทัย), กำหนดเป้าหมาย/วิสัยทัศน์ (นิโรธ), วางแผนปฏิบัติ (มรรค) อิทธิบาท ๔ (ฉันทะ - แรงจูงใจ, วิริยะ - เพียร, จิตตะ - ตั้งใจ, วิมังสา - ไตร่ตรอง) ช่วยดำเนินการตามแผนสู่ความสำเร็จ

๗) หลักสัปปุริสธรรม ๗ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนชีวิตเพื่อให้เป็นคนที่มีคุณภาพและความเจริญก้าวหน้าได้อย่างไร จงอธิบายความสำคัญของหลักธรรมนี้ต่อการวางแผนชีวิต

เฉลย สัปปุริสธรรม ๗ (รู้หลัก, รู้จุดหมาย, รู้ตน, รู้ประมาณ, รู้กาล, รู้ชุมชน, รู้บุคคล) ช่วยวางแผนชีวิตอย่างมีทิศทาง สอดคล้องตนเอง สังคม และกาลเทศะ นำสู่ความสำเร็จยั่งยืน

๘) การเป็นพลเมืองที่มีคุณค่ามีความหมายและความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติอย่างไร จงอธิบายคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองไทยและพลเมืองโลก

เฉลย พลเมืองมีคุณค่าคือผู้รับผิดชอบ มีส่วนร่วมพัฒนาสังคม สำคัญต่อสังคมเข้มแข็ง แก้ปัญหา ส่งเสริมประชาธิปไตย/ธรรมาภิบาล สร้างเท่าเทียม/

ยุติธรรม สร้างสันติภาพ/มั่นคง พัฒนาเศรษฐกิจ/สังคม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คุณลักษณะ รู้/เข้าใจสังคม สิทธิ ปัญหา วัฒนธรรม; มีทักษะคิดวิเคราะห์ สื่อสาร ร่วมมือ แก้ปัญหา เรียนรู้; มีค่านิยมรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ จิตสาธารณะ เคารพสิทธิ; มีส่วนร่วมทางการเมือง/สังคม/แก้ปัญหา/สร้างสันติภาพ

๙) จงอธิบายหลักการและมิติของการกำหนดเป้าหมายชีวิตที่สอดคล้องกับการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า

เฉลย หลักการ สมดุลตน/ส่วนรวม, คำนึงผลกระทบ, สอดคล้องคุณธรรม , มุ่งพัฒนา/สร้างคุณค่า, เชื่อมโยงแก้ปัญหา/พัฒนาสังคม มิติ การศึกษา/เรียนรู้, อาชีพ/ทำงาน, ครอบครัว/สัมพันธ์, สุขภาพ/ความเป็นอยู่, มีส่วนร่วมสังคม/การเมือง, บำเพ็ญประโยชน์/อาสาสมัคร, อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, พัฒนาจิตใจ/จิตสำนึก

๑๐) หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) มีความสำคัญและสามารถบูรณาการในการพัฒนาตนเองเพื่อเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพได้อย่างไร จงอธิบายความสัมพันธ์และการเกื้อหนุนกันของหลักธรรมทั้งสาม

เฉลย ไตรสิกขาพัฒนาพลเมืองมีคุณภาพแบบองค์รวม ศีล (พฤติกรรมรับผิดชอบ/เคารพ), สมาธิ (จิตใจมั่นคง/มีสติ/เมตตา), ปัญญา (รู้เข้าใจสังคม/คิดวิเคราะห์/ตัดสินใจมีเหตุผล) พัฒนาสมดุลต่อเนื่องสู่พลเมืองสร้างประโยชน์

๗.๙ รายการอ้างอิง

หนังสือ

ชัยวัฒน์ ถิระพันธุ์. (๒๕๖๓). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวางแผนชีวิต*. สำนักพิมพ์สานอักษร.

ทิพย์พาพร ตันติสุนทร และคณะ. (๒๕๖๒). *การสร้างพลเมืองในสังคมไทย*. สถาบันพระปกเกล้า.

ทิพย์พาพร ตันติสุนทร. (๒๕๖๒). *ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. สถาบันพระปกเกล้า.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๖). *พุทธธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ ๑๑). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๙). *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*. สำนักพิมพ์พุทธธรรม.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (๒๕๖๓). *การศึกษาไทย ๔.๐: ปรัชญาการศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรากรณ์ สามโกเศศ. (๒๕๖๓). *การพัฒนาพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๑*. สำนักพิมพ์มติชน.

วิจารณ์ พานิช. (๒๕๖๔). *การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ ๒๑*. สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน.

สมภาร พรมทา. (๒๕๖๒). *พุทธปรัชญา: มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวิมล ว่องวาณิช. (๒๕๖๔). *การวางแผนเชิงกลยุทธ์และการกำหนดเป้าหมาย*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วารสาร

จุฑามาศ แก้วพิจิตร. (๒๕๖๓). การสร้างสมดุลชีวิตในยุคดิจิทัล. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์,* ๖๐(๓), ๒๐๓-๒๒๕.

นรินทร์ สังข์รักษา และคณะ. (๒๕๖๔). การเสริมสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ: แนวคิดและแนวทางการปฏิบัติ. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๑๘*(๑), ๑-๑๕.

แผนการสอนประจำบทที่ ๘ สิทธิและหน้าที่ของพลเมือง

๑. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes: PLOs)

PLO ๑ รอบรู้ในศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อไปพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ

๒. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา (Course Learning Outcomes: CLOs)

CLO ๕ อธิบายและยกตัวอย่างสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองความภาคภูมิใจในการเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกได้

CLO ๖ สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ในการเป็นพลเมืองได้

๓. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับบทเรียน (Lesson Learning Outcomes: LLOs)

LLO ๘.๑ อธิบายพัฒนาการของแนวความคิดเรื่องความเป็นพลเมืองได้

LLO ๘.๒ ระบุสิทธิและหน้าที่พื้นฐานของพลเมืองตามรัฐธรรมนูญได้

LLO ๘.๓ อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบได้

LLO ๘.๔ บรรยายแนวทางการปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่พลเมืองในชีวิตประจำวันได้

LLO ๘.๕ จำแนกหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่พลเมืองได้

LLO ๘.๖ อธิบายกรณีศึกษาการใช้สิทธิและปฏิบัติหน้าที่พลเมืองตามแนวพุทธได้

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

๔.๑ การบรรยายแบบปฏิสัมพันธ์

๑) ผู้สอนบรรยายพัฒนาการของแนวความคิดเรื่องความเป็นพลเมืองจากอดีตถึงปัจจุบัน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

๒) ผู้สอนนำเสนอสิทธิและหน้าที่พื้นฐานของพลเมืองตามรัฐธรรมนูญโดยยกตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของนักศึกษา

๓) ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ

๔) ผู้สอนนำเสนอหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่พลเมือง และใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนเชื่อมโยงกับการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน

๔.๒ กิจกรรม Active Learning

๑) Think-Pair-Share ผู้เรียนคิดทบทวนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่พลเมืองในชีวิตประจำวัน จับคู่แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และนำเสนอต่อชั้นเรียน

๒) Case Study Analysis ผู้เรียนแบ่งกลุ่มวิเคราะห์กรณีศึกษาการใช้สิทธิและปฏิบัติหน้าที่พลเมืองตามแนวพุทธ แล้วนำเสนอต่อชั้นเรียน

๓) Mind Mapping ผู้เรียนสร้างแผนผังความคิดเชื่อมโยงหลักพุทธธรรมกับการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่พลเมือง

๔) Debate จัดกิจกรรมโต้วาทีในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและหน้าที่พลเมือง เช่น “สิทธิสำคัญกว่าหน้าที่ จริงหรือไม่”

๕) Civic Duty Simulation จัดสถานการณ์จำลองเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น การเลือกตั้ง การชำระภาษี การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๕. วิธีการวัดผลประเมินผล

๑) แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของแนวความคิดเรื่องความเป็นพลเมือง และสิทธิหน้าที่พื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ (๒๐%)

๒) การประเมินผลงานกลุ่มจากกิจกรรม Case Study Analysis (๒๕%)

๓) การประเมินแผนผังความคิดเชื่อมโยงหลักพุทธธรรมกับการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่พลเมือง (๒๐%)

๔) การประเมินการมีส่วนร่วมในกิจกรรม Debate และ Civic Duty Simulation (๒๐%)

๕) การเขียนบันทึกสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่พลเมืองในชีวิตประจำวัน (๑๕%)

๖. สื่อการสอน

๑) เอกสารประกอบการสอนเกี่ยวกับพัฒนาการของแนวความคิดเรื่องความเป็นพลเมือง

๒) แผนภาพหรืออินโฟกราฟิกแสดงสิทธิและหน้าที่พื้นฐานของพลเมืองตามรัฐธรรมนูญ

๓) วีดิทัศน์นำเสนอตัวอย่างการปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่พลเมืองในชีวิตประจำวัน

๔) เอกสารกรณีศึกษาการใช้สิทธิและปฏิบัติหน้าที่พลเมืองตามแนวพุทธ

๕) หนังสือหรือบทความเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่พลเมือง

๖) แบบจำลองสถานการณ์สำหรับกิจกรรม Civic Duty Simulation

บทที่ ๘ สิทธิและหน้าที่ของพลเมือง

บทนำ

ในบทนี้ ขอยกเอาพระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ ๙ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อมมาเป็นหลักฐานที่ประจักษ์ชัดซึ่งสะท้อนได้จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานในโอกาสสำคัญหลายครั้ง อาทิ

"...อนาคตของชาติทุกชาติย่อมขึ้นอยู่แก่เด็ก เพราะเด็กก็คือผู้ใหญ่ในเวลาข้างหน้า ถ้าบุคคลได้รับการอบรมบ่มนิสัย ให้เป็นพลเมืองดีอยู่ในศีลธรรม เคารพต่อบทกฎหมายของบ้านเมืองเสียตั้งแต่ยังเยาว์ เมื่อ เติบใหญ่ขึ้น พลเมืองของประเทศก็จะมีแต่คนดี และประเทศจะเจริญก้าวหน้าต่อไปได้ ก็โดยต้องมีพลเมืองดี ดั่งว่านี้..." พระราชดำรัส ในพิธีเปิดศาลคดีเด็กและเยาวชนกลางและสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง วันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๕

"...การศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนา ความรู้ความคิด ความประพฤติ ทัศนคติ ค่านิยมและคุณธรรมของบุคคล เพื่อให้เป็นพลเมืองดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เมื่อบ้านเมืองประกอบไปด้วย พลเมืองที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ การพัฒนาประเทศชาติก็ย่อมทาให้ได้โดยสะดวกราบรื่นได้ผลที่แน่นอน และรวดเร็ว..." พระราชดำรัส พระราชทานแก่ครูใหญ่และนักเรียน ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๐

๘.๑ พัฒนาการของแนวความคิดเรื่องความเป็นพลเมือง

คำว่าความเป็นพลเมืองนี้มาจากคำภาษาอังกฤษที่ว่า Citizenship ความเป็นพลเมืองเป็นคำนามที่แสดงถึงความคิดที่เป็นนามธรรมของพลเมือง โดยคำว่า พลเมืองนี้ถูกบัญญัติขึ้นจากคำว่า Citizen ในภาษาอังกฤษ เพื่อที่จะทำความเข้าใจพัฒนาการทางความคิดของความเป็นพลเมือง ในเรื่องแรกนี้จะเริ่มต้นที่การศึกษาความหมายของพลเมือง แล้วจึงเข้าสู่การศึกษาเรื่องพัฒนาการความคิดของความเป็นพลเมืองต่อไป และเพื่อหลีกเลี่ยงความสับสนระหว่างความเป็นพลเมืองและ Citizenship ขอให้ใช้คำว่าพลเมืองตามความหมายของตะวันตกเป็นหลัก อันเนื่องจากคำดังกล่าวเป็นคำที่ถูกยืมและพัฒนามาจากบริบททางสังคมการเมืองตะวันตก (วนัส ปิยะกุลชัยเดช, ๒๕๕๙ ๑ - ๑๖)

ความหมายของความเป็นพลเมือง

พลเมืองก็เป็นเช่นเดียวกับคำศัพท์ทางการเมืองไทยเป็นจำนวนมากเป็นคำที่บัญญัติจากคำในภาษาตะวันตกโดยมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Citizen และเมื่อศึกษาถึงพลเมืองในแง่ของมโนทัศน์ (Concept) เราจึงเรียกว่า ความเป็นพลเมือง (Citizenship) เมื่อคำ ๆ นี้ถูกนำมาใช้ในทางการเมืองก็ประสบกับการให้ความหมายที่หลากหลายแตกต่างกันทั้งความหมายที่ใช้ทั่วไปและความหมายทางวิชาการ รวมทั้งความหมายที่ต่างกันระหว่างความหมายของตะวันตกและความหมายของไทย โดยในส่วนนี้จะเริ่มจากการศึกษาความเป็นพลเมืองจากคำว่าพลเมือง สู่ความเป็นพลเมืองและจากการศึกษาจากต้นกำเนิดตะวันตกและสู่ไทยตามลำดับ

ความเป็นพลเมืองจากตะวันตก

คำว่า Citizen มีรากศัพท์มาจากคำว่า Civitas ในภาษากรีก หากยึดตามวิลเลี่ยม สมิธ (William Smith Smith) ผู้แต่งพจนานุกรมกรีกและโรมันโบราณที่มีชื่อเสียงได้ให้ความหมายคำว่า Citivas โดยแปลได้ดังนี้ “อริสโตเติล นิยามพลเมืองคือผู้ที่มีส่วนร่วมในการออกกฎหมายและตัดสินคดี” การเป็น Civitas หรือพลเมืองนี้ไม่จำเป็นต้องพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเพราะสำหรับชาวกรีกแล้วพลเมืองสปาร์ตา (Sparta) ที่ปกครองแบบคณาธิปไตยก็เป็นพลเมืองเหมือนกันตามรูปแบบการปกครองของนครตน เช่นเดียวพลเมืองเอเธนส์ (Athens) ที่ปกครองแบบประชาธิปไตย ความหมายของคำว่า Civitas ในภาษาละตินมีความหมายที่ต่างออกไปคือ “องค์รวมของพลเมืองทั้งหมดของรัฐใดรัฐหนึ่งที่อ้างถึงนั้น” จะเห็นได้ว่าความหมายของ Civitas ที่หมายถึงพลเมืองในฐานะแต่ละบุคคลค่อย ๆ เคลื่อนมาเป็นพลเมืองในฐานะองค์รวมทั้งหมดของรัฐนั้น ๆ

พจนานุกรมภาษาตะวันตกได้ให้ความหมายของ Citizen ไว้ว่า “ผู้อยู่ใต้บังคับที่ถูกรับรองด้วยกฎหมาย หรือผู้ที่ถือสัญชาติที่ได้รับรองโดยกฎหมายของรัฐหรือเครือจักรภพ ไม่ว่าจะเป็นโดยกาเนิดหรือได้ด้วยการให้สัญชาติภายหลัง เช่น พลเมืองของบริเตน, ผู้ที่อาศัยอยู่เมืองหรือนคร เช่น พลเมืองดีแห่งเอดินบะระ” หรือในความหมายของพจนานุกรมคอลลินส์ (Collins) ที่ว่า “๑) คนที่เป็นพลเมืองของประเทศใดประเทศหนึ่งคือคนที่ได้รับการยอมรับด้วยกฎหมายของประเทศนั้น ๒) พลเมืองของเมืองหรือนครคือคนที่อาศัยอยู่ในที่นั้น” จะเห็นได้ว่าความหมายตามพจนานุกรมภาษาอังกฤษทั้งสองฉบับมีความหมายที่คล้ายคลึงกันคือในความหมายแรก พลเมืองจะต้องมีสถานะที่ได้รับการรองรับทางกฎหมายจากประเทศนั้น ซึ่งพจนานุกรมออกฟอร์ดได้ให้คำอธิบายเพิ่มเติมว่าไม่ว่าจะมาโดย

กำเนิดหรือไม่ โดยความหมายที่สองที่หมายถึงพลเมืองคือผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองไม่ได้สัมพันธ์กับสถานะทางกฎหมายของคนผู้นั้น

ความหมายของพลเมืองในปัจจุบัน

นักวิชาการตะวันตกได้ให้ความหมายของความเป็นพลเมืองไว้หลากหลาย ดังจะเห็นได้จาก ริชาร์ด เบลามี (Richard Bellamy Bellamy) ได้ให้ความหมายของความเป็นพลเมืองไว้ว่า “ความเป็นพลเมืองตามจารีตแล้วชี้ถึงชุดของปฏิบัติการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องสิทธิสาธารณะบางรูปแบบ และหน้าที่ที่สัมพันธ์กับชุมชนทางการเมืองที่เกี่ยวข้องนั้น” หรือนิยามของโรเจอร์ สครูตัน (Roger Scruton Scruton) ในพจนานุกรมความคิดทางการเมืองของพาลเกรฟ แมคมิแลน (Palg rave Macmillan) ได้ให้ความหมายของความเป็นพลเมืองไว้ว่า “เงื่อนไขของการเป็นพลเมืองที่แท้จริงซึ่งก็คือบุคคลผู้ที่เป็นสมาชิกที่รับผิดชอบต่อสังคม เชื่อฟังกฎหมาย และมีสำนึกที่ได้รับการพัฒนาในด้านความรับผิดชอบต่อผู้อื่น และการเป็นผู้ที่ควรได้รับความไว้วางใจที่จะดำรงตำแหน่งสาธารณะ” หรือการจำแนกลักษณะสามประการของความเป็นพลเมืองของ จีน แอล โคเฮน (Jean L. Cohen) ที่ว่าในงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับหลักการเรื่องความเป็นพลเมือง เราสามารถจำแนกองค์ประกอบที่ชัดเจน ๓ ประการคือ ประการแรก ความเป็นพลเมืองในฐานะของหลักการทางการเมืองของระบอบประชาธิปไตยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการไตร่ตรองและตัดสินใจทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกันในฐานะองค์ประกอบทางการเมือง ประการที่สอง ความเป็นพลเมืองในฐานะของสถานะของบุคคลทางกฎหมายที่คลอบคลุมถึงความสามารถที่สำคัญทั้งหมดที่บุคคลตามกฎหมายพึงมีในฟ้องร้องและอ้างสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองจากรัฐ และประการที่สาม ความเป็นพลเมืองคือรูปแบบของความเป็นสมาชิกที่มีลักษณะเฉพาะและสร้างความผูกพันพื้นฐานร่วมกัน สร้างสถานะทางสังคมและเป็นแกนที่ใช้ระบุตัวบุคคล สร้างความเหนียวแน่น คุณธรรมเพื่อส่วนรวมร่วมกัน

จากนิยามทั้งสามข้อของโคเฮนข้างต้นจะพบว่าความเป็นพลเมืองมีความเกี่ยวข้องในสามเรื่อง ในประการแรกความเป็นพลเมืองคือผู้ที่มีสิทธิทางการเมืองที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองในการตัดสินใจประเด็นสาธารณะ ประการที่สอง พลเมืองคือผู้ที่รัฐให้ความคุ้มครองตามกฎหมายในรูปของสิทธิตามกฎหมาย ประการสุดท้ายความเป็นพลเมืองหมายถึงความรู้สึกอันหนึ่งอันเดียวที่มีความรู้สึกร่วมกันในฐานะสมาชิกขององค์การทางการเมือง

ที เฮช มาร์แชล (T.H. Marshall) นักวิชาการตะวันตกผู้มีชื่อเสียงในการศึกษาความคิดเรื่องการเป็นพลเมืองกำหนดองค์ประกอบของความเป็น

พลเมืองในสามด้าน คือด้านพลเมือง การเมือง และสังคม โดยในด้านพลเมืองนั้น กินความถึง “เสรีภาพ อิสรภาพของบุคคล เสรีภาพในการพูด ความคิดและศรัทธา สิทธิในการครอบครองทรัพย์สินและการทาข้อตกลงที่ชอบด้วยกฎหมาย สิทธิในกระบวนการยุติธรรม” ในขณะที่ในด้านการเมืองคือ “สิทธิที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองในการแสดงออกถึงอำนาจทางการเมือง เช่นในฐานะสมาชิกที่เกี่ยวข้องกับการดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือในแง่การเป็นผู้เลือกผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” และในด้านทางสังคมหมายถึง “สิทธิในบางส่วนของสวัสดิการทางเศรษฐกิจและความปลอดภัย หรือสิทธิที่จะได้รับและส่งมอบมรดกทางสังคม ที่จะมีชีวิตอยู่ในฐานะของผู้มีอารยะที่สอดคล้องกับมาตรฐานในสังคมนั้น ๆ”

ความเป็นพลเมืองในภาษาไทย

พลเมืองอาจจะเป็นคำที่ไม่คุ้นหูมากนักสำหรับคนส่วนใหญ่ ซึ่งต่างจากคำว่าประชาชนและราษฎรที่มักจะใช้หรือได้ยินกันโดยทั่วไป ซึ่งในความเป็นจริงแล้วคำว่าพลเมืองใช้เพื่อสื่อให้เห็นถึงคนที่มีสำนึกที่มากกว่าการเป็นประชาชน ก่อนอื่นมาทำความเข้าใจความหมายที่แท้จริงของ คำว่า “พลเมือง” (Citizen) “ประชาชน” (People) และ “ราษฎร” (Subject) ว่ามีความหมายแตกต่างกันอย่างไร

ประชาชน หมายถึง คนทั่วไป คนของประเทศ เช่นเราเป็นประชาชนคนธรรมดาไม่มีอภิสิทธิ์ใด ๆ ประชาชนทุกคนมีหน้าที่ต้องรู้กฎหมายใครจะปฏิเสธว่าไม่รู้ไม่ได้

ราษฎร แปลว่า คนของรัฐ ความหมายเดิมหมายถึงสามัญชน คือคนที่ไม่ใช่ขุนนาง โดยในสังคมไทยโบราณนั้น ประชาชนเป็นไพร่หรือทาสเกือบทั้งหมด พอมาถึงช่วงรัชกาลที่ ๕ ได้มีการเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดินครั้งใหญ่ มีการเลิกทาส ทำให้ประชาชนกลายเป็นราษฎรที่ไม่ต้องรับใช้เจ้าขุนมูลนาย และมีสถานะทางกฎหมายเทียบเท่ากันในความหมายคือ ผู้ที่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐและต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองเช่นเดียวเหมือนกันหมด “ราษฎร” จึงหมายถึงคนธรรมดา หมู่คนที่มิใช่ข้าราชการ หรือทหารตำรวจ มีความหมายคล้ายกับ คำว่า “ประชาชน” แต่มีความหมายเป็นทางการน้อยกว่าคำว่าประชาชน

พลเมือง หมายถึง หมู่คนที่เป็นของประเทศใดประเทศหนึ่ง เช่น ปัจจุบันนี้ประเทศไทยมีพลเมือง มากกว่า ๖๖.๘๒ ล้านคน (๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๘) คำว่าพลเมือง แปลว่า กำลังของเมือง หมายถึง คนทั้งหมดซึ่งเป็นกำลังของประเทศทั้งในทางเศรษฐกิจ การทหาร และอำนาจต่อรองกับประเทศอื่น โดยความหมายของ คำว่าพลเมือง จึงหมายถึงคนที่สนับสนุนเป็นกำลังอำนาจของผู้ปกครอง เป็น

คนที่อยู่ในการควบคุมดูแลของผู้ปกครอง เช่น รัฐบาลมีหน้าที่บริหารประเทศเพื่อให้พลเมืองมีความอยู่ดีกินดี

ความเป็นพลเมือง (Citizenship) มีความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิกทางสังคมที่มีต่อรัฐ และมีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยด้วย กล่าวคือ สมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพ โดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพกติกา ซึ่งต่างจากคำว่า ประชาชนที่กลายเป็นผู้รับคำสั่งทำตามผู้อื่น ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจึงอยู่ที่การเปลี่ยนให้ประชาชนคนธรรมดาได้กลายเป็นพลเมืองที่มีสิทธิกำหนดทิศทางของประเทศได้

พลเมืองในภาษาไทยในความหมายที่ใช้กันทั่วไปตามพจนานุกรมจะเห็นได้จาก พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้ให้ความหมายของพลเมืองไว้ว่า “น. ประชาชน, ราษฎร, ชาวประเทศ” หรือในพจนานุกรมของมติชนที่ได้ให้ความหมายไว้ว่า “น. ประชาชน, พลังของเมือง” หรือพจนานุกรมของบริษัทซีเอ็ดยูเคชัน ที่ให้ความหมายไว้ว่า “น. ประชาชน, ราษฎร” จะเห็นได้ว่าความหมายตามพจนานุกรมของไทยนั้น พลเมืองมีความหมายเท่ากับคำว่าประชาชนเหมือนกันทั้งสามฉบับ โดยในพจนานุกรมมติชนได้ให้ความหมายว่าพลเมืองคือพลังของเมืองเพิ่มเติมขึ้นมา ความหมายลักษณะนี้ทำให้ตั้งข้อสังเกตได้ว่าหากเป็นผู้ที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในเมืองก็คงจะไม่ใช่พลังของเมือง และอาจจะถามได้ต่อไปได้อีกว่าแล้วพลังของเมืองที่ว่านี้คือพลังของใครเพื่อไปทำสิ่งใด

นอกจากความหมายตามพจนานุกรม พลเมืองยังถูกใช้ในเอกสารของทางราชการในความหมายที่ใกล้เคียงกันกับในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ดังจะเห็นได้จากในเอกสารของสำนักงานเลขาสภาผู้แทนราษฎรได้ให้ความหมายของราษฎร ประชาชน พลเมือง ตามพจนานุกรม ฉบับ อาจารย์เปลื้อง ณ นคร ดังนี้ ราษฎร หมายถึง ชาวเมือง ไม่ใช่เจ้า เป็นสามัญชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในรัฐ ให้นัยเชิงผู้ถูกปกครอง ประชาชน หมายถึง คนของประเทศ บุคคลที่ถือสัญชาติและได้รับสิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ให้ความหมายนัยเชิงการมีสิทธิ และพลเมืองหมายถึง กำลังของเมือง หรือกำลังของประเทศ เป็นที่น่าสังเกตว่าเอกสารของสำนักงานเลขาผู้แทนราษฎรได้จำแนกความแตกต่างระหว่างพลเมือง ประชาชนและราษฎรไว้เป็นลำดับขั้นโดยให้ค่าแก่การเป็นพลเมืองสูงที่สุดในแง่ของสิ่งที่ควรจะบรรลุถึง ประชาชนรองลงมา และราษฎรมีค่าต่ำที่สุด หรือ

ความหมายตามเอกสารของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งที่ใช้ความหมายว่า “คนที่เป็นกำลังหรือเป็นอำนาจของประเทศ หรือเป็นกำลังของบ้านเมือง ทั้งในทางเศรษฐกิจ การทหาร และอำนาจต่อรองกับประเทศอื่น”

จะเห็นได้ว่าความหมายของพลเมืองของพจนานุกรมไทยและต่างประเทศรวมทั้งในเอกสารของทางราชการประกอบด้วยความหมายใน ๔ ลักษณะกล่าวคือ ความหมายแรก พลเมืองมีความหมายถึงประชาชนทั่วไปซึ่งปรากฏในพจนานุกรมราชบัณฑิตและบริษัทซีเอ็ด ซึ่งความหมายในลักษณะนี้พลเมืองไม่ได้มีความหมายที่จะเป็นบวกหรือเป็นลบ โดยไม่มีนัยถึงการเป็นที่น่าปรารถนาหรือไม่ที่จะเป็นในมุมมองของรัฐนั้น

ความหมายประการที่สอง พลเมืองหมายถึงพลังของเมือง ความหมายในลักษณะมีลักษณะที่เป็นบวกมากกว่าความหมายประการแรกอันเนื่องจากว่ายิ่งพลังของเมืองมีมากเท่าไร ยิ่งทำให้รัฐหรือประเทศนั้นเข้มแข็งมากขึ้นเท่านั้น

ความหมายประการที่สามและสี่มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดระหว่างพจนานุกรมของไทยกับต่างประเทศกล่าวคือความหมายของ Citizen ที่ถูกถอดศัพท์ว่าเป็นพลเมืองในภาษาไทยที่ปรากฏในพจนานุกรมออกฟอร์ดและคอลลิน นั้น ความหมายประการที่สามที่ Citizen หมายถึงบุคคลที่ได้รับการยอมรับทางกฎหมายในรัฐ การรับรองจากรัฐตามกฎหมายนั้นไม่ได้ปรากฏในพจนานุกรมหรือเอกสารของไทยแต่อย่างใด

ความหมายประการที่สี่ที่ Citizen หมายถึงผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองหรือนครนั้น ความหมายที่ใกล้เคียงที่สุดระหว่างพลเมืองกับ Citizen คือผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองหรือนครแต่ความหมายดังกล่าวก็ไม่ได้กินความถึงประชาชนทั่วไป รวมถึงการปราศจากนัยของการเป็นผู้ที่ถูกรับรองด้วยกฎหมายตามความหมายตามพจนานุกรมภาษาอังกฤษด้วย

จากความหมายทั้งสี่ประการนี้พลเมืองและ Citizen อาจจำแนกนัยของความหมายได้สองกลุ่ม กลุ่มแรกความหมายที่มีนัยเป็นกลาง จากความหมายของประชาชน คนในเมือง หรือคนในบังคับของรัฐตามกฎหมายโดยมีระดับความเฉพาะเจาะจงที่แตกต่างกันจากประชาชนที่กินครอบคลุมถึงผู้ที่อาศัยอยู่ในรัฐมากที่สุด ในขณะที่ผู้อาศัยในเมืองหรือคนในเมือง และคนในบังคับของรัฐแคบลงมา และกลุ่มที่สองนัยความหมายที่เป็นบวกจากความหมายของกำลังของเมืองที่มีลักษณะเป็นบวกที่หากพลังของเมืองยิ่งมีมากยิ่งทาให้รัฐเข้มแข็ง

ความหมายของความเป็นพลเมืองที่ปรากฏในเอกสารภาษาไทยนั้นมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับพลเมืองในความหมายของพลังของเมืองหรือพลังของ

ประเทศ และมีความหมายในทางที่เป็นบวกอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือมีการยืนยันถึงสำนึกการเป็นพลเมืองที่สัมพันธ์กับการพัฒนาประเทศ ยิ่งในคนรัฐมีสำนึกความเป็นพลเมืองเท่าไรยิ่งทำให้ประเทศมีการพัฒนามากเท่านั้น นอกเหนือจากการพัฒนาประเทศ สำนึกความเป็นพลเมืองจะสัมพันธ์กับการเป็นประชาธิปไตยอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากการผูกความเป็นพลเมืองดีเข้ากับการเป็นประชาธิปไตยที่ผู้เป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยจะมีลักษณะ ๖ ประการดังต่อไปนี้

๑. มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้

๒. ความเห็นคนเท่าเทียมกัน

๓. การยอมรับความแตกต่าง

๔. การเคารพสิทธิผู้อื่น

๕. ความรับผิดชอบต่อสังคม

๖. ความเข้าใจระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วม

การให้ลักษณะของพลเมืองที่สัมพันธ์กับระบอบประชาธิปไตยยังจะเห็นได้จากเอกสารของสำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้งที่ให้ลักษณะของความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยไว้ ๓ ประการคือ

๑. เคารพศักดิศรีความเป็นมนุษย์

๒. เคารพ สิทธิ เสรีภาพและกฎหมาย กติกาของสังคมเป็นธรรม

๓. รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม

ธเนศ เจริญเมืองได้ให้ลักษณะของความเป็นพลเมืองได้ ๔ ประการคือ

๑. พลเมืองคือสมาชิกของชุมชนการเมืองหรือรัฐ

๒. การมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ

๓. พลเมืองจะต้องมีความปรารถนาที่จะเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์

๔. การเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์จะต้องรู้จักที่จะเป็นผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง

จะเห็นได้ว่าลักษณะความเป็นพลเมือง ๒ แบบแรกของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรและสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งนั้น ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนถึงความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยให้ลักษณะที่เป็นนามธรรมและมีคุณค่าที่พึงปรารถนาให้เป็นสำหรับมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการมีอิสรภาพ การให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมของมนุษย์ การยอมรับความแตกต่าง การเคารพสิทธิผู้อื่น การมีความรับผิดชอบต่อสังคม และการเข้าใจระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วม ในกรณีของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งลักษณะ ๕ ประการแรกเป็นลักษณะที่ดีของมนุษย์ที่ควรจะเป็น

โดยไม่จำเป็นจะต้องผูกติดกับระบอบประชาธิปไตย ในขณะที่ลักษณะประการสุดท้ายที่เชื่อมโยง ๕ ลักษณะแรกเข้ากับระบอบประชาธิปไตย ในกรณีของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ลักษณะทั้ง ๓ ประการ ไม่ว่าจะเป็นการเคารพในศักดิศรีความเป็นมนุษย์ การเคารพ สิทธิ เสรีภาพและกฎหมาย กติกาของสังคม รวมถึงการรับผิดชอบต่อตนเอง ถึงแม้ว่าจะเป็นลักษณะของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยแต่ทั้งสามลักษณะนั้นไม่ได้เชื่อมโยงต่อระบอบประชาธิปไตยโดยตรง ผู้ที่มีลักษณะแบบนี้ไม่จำเป็นต้องอยู่ในระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น กล่าวคือหากเรายอมรับรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย พลเมืองต้องมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการสาธารณะ ลำพังการเคารพสิทธิ กติกา หรือการรับผิดชอบต่อตนเองยังไม่เพียงพอที่จะบอกได้ว่าผู้ที่มีลักษณะที่ว่านี้มีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะหรือไม่

นิยามของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรมีความใกล้เคียงกับนิยามของธเนศวร์ ในแง่ที่ว่าคำอธิบายลักษณะของธเนศวร์ ให้ความสำคัญกับการเป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมืองหรือรัฐ การมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ การพัฒนาความเป็นพลเมืองให้สมบูรณ์ รวมถึงการรู้จักที่จะปกครองและถูกปกครอง ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่ามีความสัมพันธ์กับการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าพลเมืองจะมีลักษณะตามที่ธเนศวร์เสนอก็อาจจะเกิดขึ้นกับระบอบการปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตยก็ได้ เช่น ในกรณีของการปกครองแบบมหาชนรัฐในกรีกโบราณหรือในสาธารณรัฐโรมันโบราณที่พลเมืองถูกจำกัดให้เฉพาะสมาชิกของนครบางประเภท บางสถานะและการถือครองทรัพย์สิน แต่พลเมืองที่มีจำนวนน้อยเหล่านี้มีสถานะเป็นทั้งสมาชิกของรัฐหรือนคร มีส่วนร่วมในการบริหารกิจการสาธารณะ และเรียนรู้ที่จะปกครองและถูกปกครอง

จะพบได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบนิยามของความเป็นพลเมืองของนักวิชาการตะวันตกและไทย นิยามที่โคเฮนให้นั้นกว้างขวางและครอบคลุมนิยามของทั้งเบลามี สครูตัน ธเนศวร์ และบางส่วนของมาร์แชล ดังจะเห็นได้จากนิยามของความเป็นพลเมืองของทั้งเบลามีและสคูรตัน ที่สามารถจัดอยู่ในนิยามประการที่หนึ่ง ผู้ที่มีสิทธิทางการเมือง และประการที่สอง ผู้ที่ได้รับการคุ้มครองจากรัฐตามกฎหมาย ทั้งยังครอบคลุมถึงนิยามพลเมืองในแบบของไทยที่สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร และธเนศวร์เสนอจากประเด็นเรื่องสิทธิทางการเมือง และการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

นิยามทั้งสามที่โคเฮนเสนอยังแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของความคิดเรื่องความเป็นพลเมืองว่ามีความแตกต่างกันไปตามมิติทางประวัติศาสตร์กล่าวคือ ในบางช่วงเวลาพลเมืองของหน่วยทางการเมืองอาจมีความเป็นพลเมืองทั้งสามประการ หรือในบางครั้งอาจจะมีเพียงแค่สองประการ ดังจะเห็นได้จากในกรณีของพลเมืองเอเธนส์ (Athens) เอเธนส์ในฐานะของหน่วยทางการปกครองที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นที่แรกในโลก ในราวห้าร้อยปีก่อนคริสต์กาล ตั้งอยู่พื้นที่ที่เป็นประเทศกรีซในปัจจุบันในคาบสมุทรอัตติกะ (Attica หรือ Attika) พลเมืองเอเธนส์จะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้ ต้องเป็นเพศชาย อายุตั้งแต่สิบแปดปีขึ้นไป แล้วมีถิ่นพำนักในเอเธนส์ที่สามารถตรวจสอบได้ และมีบิดามารดาเป็นชาวเอเธนส์ในเงื่อนไขลักษณะนี้ ผู้หญิง เด็กที่อายุต่ำกว่าสิบแปดปีแม้จะเป็นชาวเอเธนส์แต่ไม่ได้เป็นพลเมืองเอเธนส์ ชาวต่างชาติและทาสย่อมไม่ได้เป็นแม้แต่ชาวเอเธนส์จึงไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงการเป็นพลเมืองเอเธนส์

พลเมืองเอเธนส์มีสิทธิที่จะ “เข้าร่วมพิธีกรรม การบวงสรวง งานเทศกาล ปราศรัยและลงมติในที่สมัชชาประชาชน เป็นลูกขุนในศาล ออกเสียง จับฉลาก และได้รับโอกาสในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองของนคร ได้รับสิทธิคุ้มครองตามกฎหมาย ถือครองที่ดินในแคว้นอัตติกะ (Attika) ได้รับเงินชดเชยเมื่อรับใช้นครในฐานะทหารครบระยะเวลา” และต้องมีความรับผิดชอบในการรับใช้นครด้วยการปฏิบัติตามกฎหมาย จ่ายภาษี เป็นทหาร รวมทั้งจัดหาอาวุธระหว่างระยะเวลาที่เป็นทหารนั้น

จะเห็นได้ว่าพลเมืองเอเธนส์นั้นมีความเป็นพลเมืองครอบคลุมทั้งสามความหมายคือทั้งมีสิทธิทางการเมืองการได้รับความคุ้มครองทางกฎหมาย และการเป็นสมาชิกร่วมกันในฐานะการเป็นชาวเอเธนส์ แต่ไม่ใช่ทุกคนที่เป็นชาวเอเธนส์จะเป็นพลเมืองกล่าวคือ ผู้หญิงและเด็กถึงแม้จะเป็นชาวเอเธนส์แต่ไม่ได้เป็นพลเมืองเอเธนส์ ในหน่วยทางการเมือง และมิติทางประวัติศาสตร์ที่ต่างออกไปความเป็นพลเมืองก็อาจจะแตกต่างกัน ความแตกต่างเกิดขึ้นได้ทั้งในลักษณะประการแรกของผู้ที่มีสิทธิทางการเมืองที่จะครอบคลุมใครบ้าง อายุเท่าใดหรือเพศใด หรือความแตกต่างที่การได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายว่าจะกินความถึงประเด็นใดบ้าง การได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายอาจจะเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการมีสิทธิทางการเมืองหรือไม่ก็ได้ แต่การมีสิทธิทางการเมืองจะเกิดขึ้นพร้อมกับการได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายเสมอ

ตัวอย่างของความเป็นพลเมืองที่แตกต่างกันมิติทางประวัติศาสตร์สามารถเห็นได้จากในกรณีของการที่เสรีชนได้รับการคุ้มครองตามจากมหากฎบัตร

(Magna Carta) ไม่ว่าจะเป็นการลงโทษจำคุกต้องเป็นไปตามกฎหมาย การคุ้มครองในทรัพย์สินหลังจากเสียชีวิตที่ต้องส่งมอบไปยังญาติที่ใกล้ชิดซึ่งแสดงถึงการคุ้มครองในชีวิตและทรัพย์สินของเสรีชนในอังกฤษในขณะนั้น ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาที่พระเจ้าจอห์นแห่งอังกฤษ (John, ค.ศ. ๑ ๑๙๙ - ๑๒๑๖) ต้องการยุติสงครามกับเหล่าขุนนางในอาณาจักรพระองค์ จึงทรงประนีประนอมในการทำสัญญาระหว่างกันระหว่างตัวพระองค์เองกับเหล่าขุนนางที่ต่อต้านพระองค์ เสรีชนในขณะคือชาวนาที่มีที่ดินของตัวเอง และผู้ใช้แรงงานที่อยู่ในเมืองซึ่งปราศจากสิทธิทางการเมืองในยุคกลาง หรือจะเห็นได้จากตัวแบบของมาร์แชลที่แสดงพัฒนาการของความเป็นพลเมืองของอังกฤษที่เริ่มต้นจากสิทธิพลเมือง (Civil Rights Rights) ในคริสต์วรรษที่ ๑๘ ไปสู่สิทธิทางการเมือง (Political Rights) ในคริสต์วรรษที่ ๑๙ และสิทธิทางสังคมในคริสต์วรรษที่ ๒๐ ตามลำดับ

ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดที่แสดงถึงความเป็นพลเมืองในทั้งสามด้านสามารถดูได้จากข้อความในรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาที่กล่าวไว้อย่างชัดเจนในบทแก้ไขเพิ่มเติม ในมาตรา ๑๔ ข้อ ๑๑ และ ๒ ที่ว่า

๑. บุคคลทุกคนที่เกิดหรือได้รับสัญชาติ และขึ้นต่อกฎหมายของสหรัฐอเมริกาคือพลเมืองของสหรัฐอเมริกา และเป็นของรัฐที่พวกเขาอาศัยอยู่ ไม่มีมลรัฐอื่นใดที่จะออกหรือบังคับใช้กฎหมายที่จะลิดรอนสิทธิหรือการคุ้มครองทางกฎหมายของพลเมืองของสหรัฐอเมริกา และมลรัฐใดไม่สามารถที่จะริบเอาชีวิต เสรีภาพ ทรัพย์สินโดยปราศจากกระบวนการทางกฎหมาย หรือปฏิเสธที่จะให้บุคคลใดได้รับการพิจารณาอย่างเท่าเทียมตามกฎหมาย

๒. ผู้แทนราษฎรจะต้องถูกตั้งขึ้นมาจากรัฐต่าง ๆ ตามจำนวนที่เป็นสัดส่วนโดยคำนวณจากจำนวนของประชากรทั้งหมดที่อยู่ในรัฐนั้น โดยไม่นับรวมชาวอินเดียนส์ที่ไม่จ่ายภาษี เมื่อใดที่สิทธิในการเลือกของผู้เลือกตั้งในการเลือกประธานาธิบดี รองประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา ผู้แทนในสภาคองเกรส ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ทางการศาลของมลรัฐ หรือสมาชิกของสภานิติบัญญัติของมลรัฐนั้นถูกปฏิเสธต่อชายผู้อาศัยอยู่ในมลรัฐนั้น ที่อายุยี่สิบเอ็ดปี และเป็นพลเมืองของสหรัฐอเมริกา ไม่ว่าจะเป็นการรอนสิทธิ จะกระทำมิได้ ยกเว้นแต่เขาผู้นั้นมีส่วนร่วมในการกบฏหรืออาชญากรรม พื้นฐานการเป็นผู้แทนจะต้องถูกทอนเข้าเป็นสัดส่วนของพลเมืองที่เป็นชายที่อายุยี่สิบเอ็ดกับพลเมืองทั้งหมดที่เป็นชายที่อายุยี่สิบเอ็ดของมลรัฐนั้น

บทบัญญัติดังกล่าวได้แสดงถึงความเป็นพลเมืองทั้งสามด้านอย่างชัดเจน กล่าวคือ ข้อที่ ๒ ได้ระบุถึงสิทธิทางการเมืองจากสิทธิในการเลือกผู้แทนราษฎร

หรือผู้บริหารทั้งในระดับมลรัฐและระดับประเทศ และข้อที่ ๑ ที่กล่าวถึงการคุ้มครองทางกฎหมายต่อชีวิต ทรัพย์สิน เสรีภาพ และการดาเนินคดีอย่างเท่าเทียม รวมถึงการเป็นสมาชิกร่วมกันในฐานะการเป็นพลเมืองอเมริกันอีกด้วย

กรณีของประเทศไทย แม้แต่รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๕๗ ที่เกิดจากการรัฐประหารยังต้องมีการยืนยันถึงสิทธิและการคุ้มครองตามกฎหมายของประชาชนไทย ดังจะเห็นได้จากในมาตรา ๔ ที่ว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้” ถึงแม้แต่ปราศจากสิทธิการเมืองตามรัฐธรรมนูญที่เกิดจากการรัฐประหาร ประชาชนไทยกลับมีลักษณะการเป็นพลเมืองในลักษณะที่สองและสาม จากการได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายและการมีลักษณะเป็นสมาชิกของหน่วยทางการเมืองการปกครองเดียวกันคือรัฐไทย

เราอาจกล่าวได้ว่าความเป็นพลเมืองมีความแตกต่างกันตามแต่ละรูปแบบการปกครองของแต่ละสังคม แต่ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากความเป็นพลเมืองในรัฐหรือสังคมการเมืองอื่น กล่าวคือความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องมีสิทธิทางการเมืองด้วยเสมอ และการมีสิทธิทางการเมืองจะครอบคลุมถึงการได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย และการมีความเป็นสมาชิกของรัฐหรือสังคมการเมืองนั้น ตัวอย่างในอดีตอาจจะเห็นได้จากพลเมืองของเอเธนส์ หรือสหรัฐอเมริกา หรือในกรณีของพลเมืองไทยในรัฐธรรมนูญที่ให้สิทธิในการเลือกตั้ง ในทางตรงกันข้าม ความเป็นพลเมืองในระบอบที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยแล้ว พลเมืองของรัฐนั้นต้องได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย และมีความเป็นสมาชิกร่วมกัน เช่น อังกฤษในยุคกลางหรือประเทศไทยภายหลัง พ.ศ. ๒๕๕๗

และก่อนที่จะมีการเลือกตั้งในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ พลเมืองในรัฐดังกล่าวก็ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายและมีลักษณะของการเป็นสมาชิกของหน่วยทางการเมืองการปกครองร่วมกัน เช่นการเป็นคนอังกฤษหรือการเป็นชาวไทย

เราสามารถแสดงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทั้งสามโดยอาศัยภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ ๘.๑ แสดงความความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทั้งสามของความเป็นพลเมือง

เราจะพบว่าหากพลเมืองใดมีสิทธิทางการเมืองก็จะครอบคลุมลักษณะในสองประการที่เหลือของความเป็นพลเมืองไปด้วยกล่าวคือจะมีทั้งการได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายและการเป็นสมาชิก

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

พลเมือง ว่าหมายถึง ผู้ที่มีความรู้ มีข้อมูลข่าวสารและมีความคิดในการแสดงออกและมีส่วนร่วมประชาธิปไตย (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ๒๕๔๒)

คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี หมายถึง คุณลักษณะของนักเรียนที่มีการแสดงออกในทางที่ดีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม เป็นพลเมืองดีตามความต้องการของสังคมปัจจุบัน (จันทนา บุญญานุวัตร์, ๒๕๔๙)

ความเป็นพลเมือง (citizenship) ของระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การเป็นสมาชิกของสังคม ที่มีอิสรภาพควบคู่กับความรับผิดชอบ และมีสิทธิเสรีภาพ ควบคู่กับหน้าที่โดยมีความสามารถในการยอมรับความแตกต่าง และเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน พร้อมทั้งมีส่วนร่วมต่อความเป็นไปและการแก้ปัญหาของสังคมของตนเอง (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, ๒๕๕๕)

พลเมือง หมายถึง คนที่มีความสามารถในการแสดงความรับผิดชอบทั้งต่อตัวเองและส่วนรวม มีความรู้และช่วยตัดสินใจในปัญหาสำคัญ ๆ ของสังคม ชุมชน และประเทศ มีส่วนร่วมในความคิดอย่างอิสระ (ทิพย์พาพร ตันติสุนทร, ๒๕๕๗)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้ให้ความหมายของคำว่า”พลเมือง” “วิถี” และ “ประชาธิปไตย” ไว้ดังนี้ พลเมือง หมายถึง ประชาชน

ราษฎร ชาวประเทศ วิถีหมายถึง สาย แนว ถนน ทางประชาธิปไตย หมายถึง ระบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่

คำว่า “พลเมืองที่ดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย” หมายถึง พลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต พลเมือง หมายถึง คนที่มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือประชาชนที่อยู่ภายใต้ผู้ปกครองเดียวกัน มักมีวัฒนธรรมเดียวกัน เช่น คนไทยทุกคนควรทำตัวเป็นพลเมืองดี คือนอกจากตระหนักถึงสิทธิของตนเองแล้ว ยังต้องทำหน้าที่ที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติเพื่อให้เป็นสังคมและเป็นประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ตามหลักการทางประชาธิปไตย

จากนิยามความหมายของ คำว่า “พลเมือง” มีความแตกต่างจากคำว่า “ประชาชน” และ”ราษฎร” ตรงที่ว่าพลเมืองจะแสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการรักษาสิทธิต่าง ๆของตน รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการแสดงออกซึ่งสิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

หลักการพื้นฐานความเป็นพลเมืองในวิถีระบอบประชาธิปไตย

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นการปกครองที่ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ ซึ่งจะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องสร้างความเป็นพลเมืองให้ประชาชนสามารถปกครองตนเองได้ การสร้างพลเมืองให้มีความเป็นพลเมืองในวิถีระบอบประชาธิปไตย มีหลักพื้นฐานสำคัญอยู่ ๓ ประการดังนี้

๑. เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ทุกคนเกิดมามีคุณค่าเท่ากันมิอาจล่วงละเมิดได้ การมีอิสรภาพและความเสมอภาค การยอมรับในเกียรติภูมิของแต่ละบุคคลโดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคม ยอมรับความแตกต่างของทุกคน

๒. เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม โดยให้ความสำคัญต่อสิทธิ เสรีภาพ การมีกฎกติกาที่วางอยู่บนความยุติธรรมและชอบธรรม มีหลักนิติรัฐในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพมิให้ถูกละเมิด

๓. รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น สังคม และประเทศชาติโดยตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง ต่อสังคม การดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาด้วยเหตุและผล

คุณสมบัติและลักษณะของพลเมือง

คุณสมบัติหรือคุณลักษณะของความเป็นพลเมือง มีนักวิชาการอย่างได้อธิบายถึงคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองไว้หลายแง่มุม ซึ่งจะนำเสนอเพื่อประกอบการศึกษาเรียนรู้ ดังนี้

Westheimer และ Kahne (๒๐๐๔) ได้อธิบายถึงคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองในแต่ละประเภท ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม โดยใช้เกณฑ์การให้คุณค่าและการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการเป็นพลเมืองที่ดี ประกอบด้วย พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally Responsible Citizen) พลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory Citizen) และพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม (Justice - Oriented Citizen) ดังปรากฏในตารางแผนภูมิความสัมพันธ์ของประเภทของพลเมือง (Kinds of Citizen)

ตาราง ที่ ๘.๑ แสดงความสัมพันธ์ของประเภทของพลเมือง (Kinds of Citizen)

การแสดงออก	**พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ**	**พลเมืองที่มีส่วนร่วม**	**พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม**
การแสดงออก	- รับผิดชอบต่อชุมชน - ทางานอย่างสุจริตและเสียภาษีตามที่รัฐกาหนด - เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย - การรีไซเคิล และบริจาคโลหิตเพื่อสาธารณะประโยชน์ - เป็นอาสาสมัครทำงานช่วยเหลือในกรณีเกิดวิกฤตการณ์ต่าง ๆ	- เข้าร่วมเป็นสมาชิกชุมชนและพยายามที่จะร่วมพัฒนาชุมชน - ดูแลชุมชน โดยพยายามที่จะดูแลความต้องการสนับสนุนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ หรือการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม - รับรู้ถึงกระบวนการทำงานของรัฐ	- คิดเชิงวิพากษ์ต่อโครงสร้างของสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ โดยพิจารณามากกว่าเหตุการณ์ที่ผิวเผิน - สืบค้นและนาเสนอประเด็นที่ไม่เป็นธรรมในสังคม - รับรู้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบมีประชาธิปไตย และรับรู้ถึงผลกระทบเชิงระบบที่เกิดขึ้น

การแสดงออก	พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ	พลเมืองที่มีส่วนร่วม	พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม
		- รับรู้กลยุทธ์ในการบรรลุซึ่งงานที่ทำร่วมกัน	
ตัวอย่างการปฏิบัติ	- แบ่งปันอาหารเพื่อแก้ปัญหาความอดอยากที่เกิดขึ้น	- มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมแก้ปัญหาความอดอยาก	- ค้นหาสาเหตุความอดอยากของคนเพื่อดำเนินการแก้ปัญหาจากรากเหง้าของปัญหา
แนวคิดหลัก	- แก้ปัญหาทางสังคมและพัฒนาสังคม พลเมืองจะต้องมีคุณลักษณะที่ดี เช่น มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ เคารพกฎหมาย และกติกากฎระเบียบทางสังคม	- แก้ปัญหาและพัฒนาสังคม พลเมืองจะต้องมีส่วนร่วมและเป็นผู้นำในการวางระบบ และโครงสร้างของสังคม	- แก้ปัญหาและพัฒนาสังคม พลเมืองจะต้องตั้งคาถามแลกเปลี่ยนความคิด และเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างที่เป็นอยู่ของสังคมที่สร้างความไม่เป็นธรรม

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของความเป็นพลเมืองของเยาวชนไทย โดยขยายรายละเอียดจากเป้าหมายของการศึกษา คือ การเป็นคนเก่ง เป็นคนดี และมีความสุข ว่าความเป็นพลเมืองของเยาวชนไทยควรมี ๓ มิติ คือ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านความคิดความเชื่อ และด้านการปฏิบัติตน ดังนี้

ด้านความรู้ความเข้าใจ ได้แก่

๑. มีความรู้ความเข้าใจหลักและระเบียบการปกครองประเทศในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น

๒. มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิ หน้าที่ของตนเองและผู้อื่น

๓. มีความรู้ความเข้าใจในความเกี่ยวโยงกันของสถานภาพของผู้คนกลุ่มต่างในสังคมในเชิงซ้อน

๔. มีความรู้ความเข้าใจการเมืองการปกครองในมิติสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน และการเมืองภาคประชาชน เข้าใจเรื่องของสิทธิชุมชน ทุนทางสังคมอันหลากหลาย

๕. มีความรู้ความคิดเท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งในระดับประเทศและระดับโลกที่อาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับประเทศไทย

๖. มีความรู้ความสามารถในเทคโนโลยีสมัยใหม่ วิถีชีวิตอย่างใหม่ตามควรแก่วิชาชีพของตน

ด้านความคิดเห็น/เจตคติ ได้แก่

๑. มีเจตคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

๒. มีเจตคติที่ดีต่อการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร

๓. เป็นผู้มีความคิดเห็นต่อเหตุการณ์บ้านเมือง

๔. เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย วิถีชีวิตและค่านิยมอย่างไทย

๕. เห็นคุณค่า และผดุงความเป็นชาติร่วมกับผู้อื่น

๖. มีความคิดเห็นที่ทันสมัย

ด้านการปฏิบัติตน ได้แก่

๑. ปฏิบัติตนให้ถูกต้องสอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ศีลธรรมและ กฎ กติกาของชุมชนท้องถิ่น ประเทศชาติ

๒. ปฏิบัติตนตามหลักสิทธิ หน้าที่ของพลเมือง

๓. ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

๔. มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นเรื่องของการจรรโลงความถูกต้องความเป็นระเบียบ ความดีงามของสังคม (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, ๒๕๔๘)

คุณลักษณะของพลเมืองที่ดี มีคุณลักษณะดังนี้

๑. มีคารวธรรม คือ ต้องยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น รู้สิทธิ รู้หน้าที่ของตัวเอง

๒. มีสามัคคีธรรม คือ ต้องรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น

๓. มีนิติธรรม คือ การตัดสินปัญหาโดยใช้เหตุผล

๔. มีความสมบูรณ์ทางกายและใจ

๕. มีสติปัญญา

๖. มีอารมณ์มั่นคง

๗. มีวุฒิภาวะทางสังคม

๘. เห็นคุณค่าของสภาวะแวดล้อมท้องถิ่น

๙. ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๑๐. ให้เกียรติผู้อื่น

๑๑. มีจิตสาธารณะหรือมีจิตสำนึกสาธารณะ

๑๒. มีความรู้เท่าทันทั้งงานกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี

๑๓. รู้จักพึ่งตนเอง

๑๔. มีความกล้าที่จะต่อต้านระบอบที่ไม่ใช่ประชาธิปไตย

๑๕. มีความไว้วางใจในระบอบประชาธิปไตย

๑๖. รู้แพ้ รู้ชนะ รู้จักทางานร่วมกันโดยสันติ

๑๗. มีความภูมิใจในตนเอง

๑๘. มีศีล หรืออย่างอื่นที่เทียบเท่า

(จากการระดมความคิดเห็นในการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า (๒๕๔๔. อ้างถึงใน เอนก เหล่าธรรมทัศน์. ๒๕๕๔ ๑๐๓ - ๑๐๔)

คุณลักษณะของพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย ประกอบด้วย

๑. การเป็นผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษาและมีความสามารถที่จะมองเห็นและเข้าใจในสังคมของตนและสังคมโลก เฉกเช่นเป็นสมาชิกของสังคม

๒. ยึดถือประโยชน์ส่วนรวมและสังคมเป็นหลัก

๓. มีความรักในเสรีภาพและมีความรับผิดชอบ

๔. เคารพความเสมอภาค ความยุติธรรม

๕. มีความสามารถที่จะคิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล

๖. มีความเข้าใจเรื่องหลักสิทธิมนุษยชน และยอมรับความแตกต่างในความเป็นพหุสังคม

๗. เคารพกฎหมาย และยึดหลักนิติรัฐ

๘. มีความรู้ ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและทางการเมือง (Political Literacy) และเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) ในทุกระดับตั้งแต่ชุมชน ท้องถิ่น ระดับชาติและนานาชาติ

๙. ยึดมั่นในหลักสันติวิธี ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง (ทิพย์พาพร ตันติสุนทร, ๒๕๕๔)

คุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในทัศนะของประชาชนชาวไทย ตามตัวชี้วัดที่แสดงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่มีอยู่ในสังคมไทย สามารถแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม

(Traditionalist/Minimalist) ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับชุมชนของตน (Community Oriented Citizenship) และความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับอิสรภาพและความก้าวหน้า ทันสมัย (Modern/Liberal Progressive) โดยมีรายละเอียดองค์ประกอบของความเป็นพลเมืองแต่ละประเภท ดังนี้ (ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ,๒๕๕๕) ดังตารางแผนภูมิแสดงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่ประชาชนชาวไทยมี ดังนี้

ตารางที่ ๘.๒ แสดงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่ประชาชนชาวไทย

คุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่ประชาชนมี	**องค์ประกอบ**
๑. ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม (Traditionalist/Minimalist)	- ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเสมอ - เคารพผู้อาวุโสกว่า - เสียสละเวลาทางานเพื่อส่วนรวม - ปฏิบัติตามกฎหมาย - ปฏิบัติตามหลักศาสนา - มีความภูมิใจในการเป็นคนไทย - เต็มใจที่จะเสียภาษี
๒. ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับชุมชนของตน (Community Oriented Citizenship)	- เสียสละเวลาทางานเพื่อส่วนรวม - บริจาคโลหิต/เงิน/สิ่งของ/แรงงาน - รักษาสิ่งแวดล้อมโดยการนากลับไปใช้ใหม่/ช่วยปลูกต้นไม้/แยกขยะ
๓. ความเป็นพลเมืองที่ให้ความสำคัญกับอิสรภาพและความก้าวหน้าทันสมัย (Modern/Liberal Progressive)	- สามารถเปรียบเทียบนโยบายของพรรคและผู้สมัครรับเลือกตั้ง - มีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง - สามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นทางการเมือง - สามารถคุยเรื่องการเมืองนานาชาติ - เป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม/สหภาพ/ชมรม เป็นต้น - ติดตามการทางานของนักการเมืองและข้าราชการ

๘.๒ สิทธิและหน้าที่พื้นฐานของพลเมืองตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้บัญญัติสิทธิและหน้าที่พื้นฐานของพลเมืองไทยไว้อย่างชัดเจน โดยมีสาระสำคัญดังนี้

๘.๒.๑ สิทธิพื้นฐานของพลเมืองไทย

๑) สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล ได้แก่ สิทธิในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพในเคหสถาน เสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัว

๒) สิทธิในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ และสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย

๓) สิทธิในการแสดงความคิดเห็นและการสื่อสาร ได้แก่ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพทางวิชาการ เสรีภาพในการสื่อสาร

๔) สิทธิทางการเมือง ได้แก่ สิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิในการรวมกลุ่มเป็นพรรคการเมือง และสิทธิในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

๕) สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ สิทธิในทรัพย์สิน เสรีภาพในการประกอบอาชีพ สิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุข และสิทธิในการได้รับการศึกษา

๘.๒.๒ หน้าที่พื้นฐานของพลเมืองไทย

รัฐธรรมนูญได้กำหนดหน้าที่ของพลเมืองไทยไว้หลายประการ ซึ่งทุกคนต้องปฏิบัติตาม

๑) หน้าที่ในการพิทักษ์รักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ได้แก่ ปกป้องและรักษาไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเคารพและไม่ละเมิดสถาบันสำคัญของชาติ

๒) หน้าที่ในการปฏิบัติตามกฎหมาย ได้แก่ เคารพและปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมือง และไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น

๓) หน้าที่ในการป้องกันประเทศ ได้แก่ รับราชการทหาร และช่วยเหลือในการป้องกันและรักษาความมั่นคงของประเทศ

๔) หน้าที่ในการเสียภาษี ได้แก่ เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ และให้ความร่วมมือในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

๕) หน้าที่ในการศึกษาอบรม ได้แก่ รับการศึกษาอบรมในระดับการศึกษาภาคบังคับ และพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม

๖) หน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ และรักษาสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ

๘.๒.๓ การคุ้มครองสิทธิและการบังคับใช้หน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญได้กำหนดกลไกในการคุ้มครองสิทธิและการบังคับใช้หน้าที่ของพลเมือง ดังนี้

๑) องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ได้แก่ ศาลรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๒) การเข้าชื่อเสนอกฎหมาย โดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ คน มีสิทธิเข้าชื่อเสนอกฎหมาย

๓) การฟ้องหน่วยงานของรัฐ บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ โดยสามารถยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

๔) การร้องทุกข์ต่อองค์กรอิสระ โดยประชาชนสามารถร้องเรียนต่อผู้ตรวจการแผ่นดินเมื่อได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของหน่วยงานรัฐ และสามารถร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเมื่อมีการละเมิดสิทธิมนุษยชน

๕) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยประชาชนมีสิทธิติดตามและตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ และมีสิทธิเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการตามที่กฎหมายบัญญัติ

๘.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ

๘.๓.๑ ความเชื่อมโยงระหว่างสิทธิและหน้าที่

สิทธิและหน้าที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เปรียบเสมือนเหรียญสองด้านที่ต้องดำรงอยู่คู่กัน

๑) สิทธิของบุคคลหนึ่งคือหน้าที่ของอีกบุคคลหนึ่ง เมื่อบุคคลมีสิทธิในชีวิตและร่างกาย ผู้อื่นมีหน้าที่ต้องเคารพสิทธินั้นด้วยการไม่ทำร้ายหรือคุกคาม และเมื่อเด็กมีสิทธิในการศึกษา รัฐมีหน้าที่จัดการศึกษาให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ

๒) การใช้สิทธิต้องไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น โดยเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต้องไม่ละเมิดสิทธิในชื่อเสียงของผู้อื่น และสิทธิในทรัพย์สินต้องไม่ใช้ในทางที่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น

๓) สิทธิมาพร้อมกับหน้าที่ต่อสังคม ได้แก่ สิทธิในการเลือกตั้งมาพร้อมกับหน้าที่ในการติดตามตรวจสอบผู้แทน และสิทธิในการได้รับบริการสาธารณะมาพร้อมกับหน้าที่ในการเสียภาษี

๘.๓.๒ ความรับผิดชอบในฐานะพลเมือง

ความรับผิดชอบเป็นมิติที่สำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างสิทธิและหน้าที่

๑) ความรับผิดชอบต่อตนเอง ได้แก่ การพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถ โดยพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดก่อนเรียกร้องความช่วยเหลือจากผู้อื่น และรักษาสุขภาพกายและใจให้แข็งแรง

๒) ความรับผิดชอบต่อครอบครัว โดยการเลี้ยงดูบุพการีและบุตร สร้างครอบครัวที่อบอุ่นและเข้มแข็ง และถ่ายทอดค่านิยมที่ดีงามแก่สมาชิกในครอบครัว

๓) ความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เคารพกฎกติกาของสังคม และช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม

๔) ความรับผิดชอบต่อประเทศชาติ โดยปกป้องและรักษาผลประโยชน์ของชาติ ธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ

๘.๓.๓ ดุลยภาพระหว่างสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ

การสร้างดุลยภาพระหว่างสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย

๑) หลักการพื้นฐาน ได้แก่ การใช้สิทธิต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้อื่นและส่วนรวม การปฏิบัติหน้าที่ต้องไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และมีความรับผิดชอบเป็นจิตสำนึกที่ต้องปลูกฝังและพัฒนา

๒) กลไกการสร้างดุลยภาพ ได้แก่ การศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องสิทธิและหน้าที่ กฎหมายที่เป็นธรรมและบังคับใช้อย่างเสมอภาค และวัฒนธรรมการเคารพสิทธิและปฏิบัติหน้าที่

๓) ผลของการสร้างดุลยภาพ ได้แก่ สังคมที่มีความสงบสุขและเป็นธรรม เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม และระบอบประชาธิปไตยมีความเข้มแข็ง

๘.๔ การปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่พลเมืองในชีวิตประจำวัน

๘.๔.๑ การใช้สิทธิอย่างรับผิดชอบ

๑) การใช้สิทธิทางการเมือง ได้แก่ ศึกษาข้อมูลผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่างรอบด้านก่อนตัดสินใจลงคะแนน ติดตามการทำงานของผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้ง และแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์และเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง

๒) การใช้สิทธิในการแสดงความคิดเห็น ได้แก่ การแสดงความคิดเห็นบนพื้นฐานของข้อเท็จจริงและเหตุผล โดยไม่ใช้ถ้อยคำที่สร้างความเกลียดชัง (hate speech) และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยใจเปิดกว้าง

๓) การใช้สิทธิในการรวมกลุ่มและชุมนุม โดยการรวมกลุ่มและชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ เคารพกฎหมายและสิทธิของผู้อื่นระหว่างการชุมนุม และไม่ทำลายทรัพย์สินสาธารณะหรือส่วนบุคคล

๔) การใช้สิทธิในการเข้าถึงบริการสาธารณะ โดยการใช้บริการสาธารณะอย่างรู้คุณค่า แจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเมื่อพบปัญหาในการให้บริการ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพบริการสาธารณะ

๘.๔.๒ การปฏิบัติหน้าที่พลเมืองในชีวิตประจำวัน

๑) การปฏิบัติตามกฎหมาย โดยการเคารพกฎจราจร เสียภาษีอย่างถูกต้องและตรงเวลา และไม่ซื้อหรือใช้สินค้าละเมิดลิขสิทธิ์

๒) การมีส่วนร่วมในชุมชน โดยการเข้าร่วมประชุมหมู่บ้านหรือชุมชน อาสาช่วยเหลืองานสาธารณประโยชน์ และเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน

๓) การดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการคัดแยกขยะในครัวเรือน ประหยัดน้ำและพลังงาน และลดการใช้พลาสติกและวัสดุที่ย่อยสลายยาก

๔) การเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ โดยการช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่าในสังคม รายงานเมื่อพบเห็นการกระทำผิดกฎหมาย และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่เจ้าหน้าที่รัฐเมื่อจำเป็น

๘.๔.๓ กรณีตัวอย่างการปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่ในชีวิตประจำวัน

๑) ในครอบครัว โดยการเคารพความคิดเห็นของสมาชิกในครอบครัว แบ่งเบาภาระงานบ้านตามความเหมาะสม และดูแลผู้สูงอายุและเด็กในครอบครัว

๒) ในสถานศึกษา โดยการเคารพกฎระเบียบของสถานศึกษา มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน และช่วยรักษาทรัพย์สินของสถานศึกษา

๓) ในที่ทำงาน โดยการปฏิบัติตามกฎระเบียบขององค์กร ทำงานอย่างเต็มความสามารถ และเคารพสิทธิและให้เกียรติเพื่อนร่วมงาน

๔) ในชุมชน โดยการไม่สร้างมลภาวะหรือเสียงรบกวนเพื่อนบ้าน มีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดและความปลอดภัยในชุมชน และช่วยสอดส่องดูแลความปลอดภัยในชุมชน

๘.๕ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่พลเมือง

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่ครอบคลุมทุกมิติของการดำเนินชีวิต รวมถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข หลักธรรมเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่พลเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ บทความนี้จะนำเสนอหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคารพสิทธิของผู้อื่น การปฏิบัติหน้าที่พลเมือง และการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม

๘.๕.๑ หลักธรรมที่ส่งเสริมการเคารพสิทธิของผู้อื่น

การเคารพสิทธิของผู้อื่นเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคมประชาธิปไตย พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่ส่งเสริมการเคารพสิทธิของผู้อื่นหลายประการ ดังนี้

๑. ศีล ๕ รากฐานของการเคารพสิทธิมนุษยชน

ศีล ๕ เป็นหลักจริยธรรมพื้นฐานในพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙) ประกอบด้วย

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี (เว้นจากการฆ่าสัตว์) หลักข้อนี้ส่งเสริมการเคารพสิทธิในชีวิตของผู้อื่น ทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่โดยปราศจากการถูกคุกคาม ทำร้าย หรือฆ่า

๒. อทินนาทานา เวรมณี (เว้นจากการลักทรัพย์) หลักข้อนี้ส่งเสริมการเคารพสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น ทุกคนมีสิทธิในการครอบครองทรัพย์สินโดยชอบธรรม

๓. กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี (เว้นจากการประพฤติผิดในกาม) หลักข้อนี้ส่งเสริมการเคารพสิทธิในครอบครัวและความสัมพันธ์ส่วนตัวของผู้อื่น

๔. มุสาวาทา เวรมณี (เว้นจากการพูดเท็จ) หลักข้อนี้ส่งเสริมการเคารพสิทธิในการรับรู้ข้อมูลที่เป็นจริง ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง

๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี (เว้นจากการดื่มสุราและเสพสิ่งมึนเมา) หลักข้อนี้ส่งเสริมการมีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเคารพสิทธิของผู้อื่น

การรักษาศีล ๕ จึงเป็นการเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน และเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

๒. พรหมวิหาร ๔ ธรรมประจำใจเพื่อการเคารพสิทธิ

พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมท่าทีทางจิตใจที่ถูกต้องต่อเพื่อนมนุษย์ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเคารพสิทธิของผู้อื่น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๔) ประกอบด้วย

๑. เมตตา (ความรักความปรารถนาดี) การมีเมตตาทำให้เราเห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ นำไปสู่การเคารพสิทธิของผู้อื่นโดยธรรมชาติ เพราะไม่ปรารถนาให้ผู้อื่นถูกละเมิดสิทธิ

๒. กรุณา (ความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์) การมีกรุณาทำให้เราไม่เพิกเฉยต่อการละเมิดสิทธิของผู้อื่น และพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิ

๓. มุทิตา (ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี) การมีมุทิตาทำให้เราสนับสนุนให้ผู้อื่นได้รับสิทธิและโอกาสที่พึงมี ไม่ขัดขวางหรือริษยาเมื่อผู้อื่นได้รับสิทธิหรือประโยชน์

๔. อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง) การมีอุเบกขาทำให้เราวางใจเป็นกลาง ไม่ลำเอียง เคารพสิทธิของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้เกิดสังคมแห่งการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน เพราะเมื่อทุกคนมีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาต่อกัน การละเมิดสิทธิก็จะไม่เกิดขึ้น

๓. สังคหวัตถุ ๔ หลักการสงเคราะห์ที่เคารพสิทธิ

สังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการสงเคราะห์ช่วยเหลือกันในสังคม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙) ประกอบด้วย

๑. ทาน (การให้) การให้ที่เคารพสิทธิคือการให้โดยไม่หวังผลตอบแทน ไม่บังคับ ไม่มีเงื่อนไข และไม่ละเมิดศักดิ์ศรีของผู้รับ

๒. ปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) การพูดด้วยความเคารพในสิทธิการแสดงความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่พูดให้ผู้อื่นเสียหาย ไม่พูดละเมิดสิทธิส่วนบุคคล

๓. อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) การทำประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยเคารพสิทธิและความต้องการของเขา ไม่ก้าวก่ายหรือบังคับ

๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่เลือกปฏิบัติ เคารพสิทธิของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

สังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปด้วยความเคารพในสิทธิซึ่งกันและกัน

๔. อคติ ๔ การละเว้นความลำเอียงเพื่อเคารพสิทธิ

อคติ ๔ เป็นหลักธรรมที่สอนให้ละเว้นความลำเอียง ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเคารพสิทธิของผู้อื่นอย่างเท่าเทียม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๔) ประกอบด้วย

๑. ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ) การละเว้นฉันทาคติทำให้เราไม่เลือกปฏิบัติหรือให้สิทธิพิเศษแก่คนที่เราชอบ

๒. โทสาคติ (ลำเอียงเพราะชัง) การละเว้นโทสาคติทำให้เราไม่ละเมิดสิทธิของคนที่เราไม่ชอบหรือมีความขัดแย้งด้วย

๓. โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลง) การละเว้นโมหาคติทำให้เราไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นเพราะความไม่รู้หรือความเข้าใจผิด

๔. ภยาคติ (ลำเอียงเพราะกลัว) การละเว้นภยาคติทำให้เราไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นเพราะความกลัวอำนาจหรือผลประโยชน์

การละเว้นอคติ ๔ นี้จะทำให้เกิดความยุติธรรมในสังคม และทุกคนได้รับการเคารพสิทธิอย่างเท่าเทียมกัน

๕. สาราณียธรรม ๖ หลักการอยู่ร่วมกันด้วยการเคารพสิทธิ

สาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙) ประกอบด้วย

๑. เมตตากายกรรม (ทำต่อกันด้วยเมตตา) การกระทำทางกายที่แสดงถึงความเคารพในสิทธิส่วนบุคคลของผู้อื่น

๒. เมตตาวจีกรรม (พูดต่อกันด้วยเมตตา) การพูดที่เคารพสิทธิในการรับฟังข้อมูลที่ถูกต้องและไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้อื่น

๓. เมตตามโนกรรม (คิดต่อกันด้วยเมตตา) การมีความคิดที่เคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้อื่น

๔. สาธารณโภคี (แบ่งปันลาภที่ได้มาโดยชอบธรรม) การแบ่งปันทรัพยากรอย่างเท่าเทียม เคารพสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรของทุกคนในสังคม

๕. สีลสามัญญตา (มีศีลเสมอกัน) การปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมร่วมกัน เคารพสิทธิของผู้อื่นตามกรอบของศีลธรรมเดียวกัน

๖. ทิฏฐิสามัญญตา (มีความเห็นร่วมกัน) การเคารพสิทธิในการแสดงความคิดเห็นของผู้อื่น และร่วมกันหาข้อสรุปที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

สาราณียธรรม ๖ นี้ช่วยสร้างสังคมที่สมาชิกเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน นำไปสู่ความสามัคคีและสันติสุขในสังคม

๖. ทิศ ๖ การปฏิบัติต่อบุคคลรอบข้างด้วยการเคารพสิทธิ

หลักทิศ ๖ เป็นคำสอนที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม โดยระบุถึงหน้าที่และสิทธิที่พึงมีต่อกัน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๔) ประกอบด้วย

๑. ปุรัตถิมทิศ (ทิศเบื้องหน้า) ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรธิดากับบิดา โดยมารดา บิดามารดามีหน้าที่เลี้ยงดู อบรมสั่งสอน หาคู่ครองที่เหมาะสม มอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันควร และบุตรธิดามีหน้าที่เลี้ยงดูท่านตอบแทน ช่วยทำกิจธุระของท่าน ดำรงวงศ์สกุล ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท

๒. ทักษิณทิศ (ทิศเบื้องขวา) ความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับครูอาจารย์ โดยครูอาจารย์มีหน้าที่แนะนำดี ฝึกฝนให้เป็นคนดี สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ยกย่องให้ปรากฏในหมู่คณะ สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิศ และศิษย์มีหน้าที่ลุกขึ้นยืนรับ เข้าไปคอยรับใช้ เชื่อฟัง ปรนนิบัติ เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

๓. ปัจฉิมทิศ (ทิศเบื้องหลัง) ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา โดยสามีมีหน้าที่ยกย่องให้เกียรติ ไม่ดูหมิ่น ซื่อสัตย์ต่อกัน มอบความเป็นใหญ่ในบ้าน หาเครื่องประดับมาให้ และภรรยามีหน้าที่จัดงานบ้านให้เรียบร้อย สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่าย ซื่อสัตย์ต่อกัน รักษาทรัพย์ที่หามาได้ ขยันไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง

๔. อุตตรทิศ (ทิศเบื้องซ้าย) ความสัมพันธ์ระหว่างมิตรสหายกัน โดยมิตรสหายมีหน้าที่ต่อกัน เผื่อแผ่แบ่งปัน พูดจามีน้ำใจ ประพฤติประโยชน์ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่หลอกลวงกัน ร่วมทุกข์ร่วมสุข ไม่ละทิ้งยามวิบัติ นับถือตระกูลวงศ์ของกันและกัน

๕. เหฏฐิมทิศ (ทิศเบื้องล่าง) ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง โดยนายจ้างมีหน้าที่จัดงานให้เหมาะกับกำลังความสามารถ ให้ค่าจ้างสมควรแก่งานและความเป็นอยู่ จัดสวัสดิการดี รักษาพยาบาลยามเจ็บไข้ แบ่งปันของพิเศษให้ และลูกจ้างมีหน้าที่ขยันทำงาน ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เกียจคร้าน ทำงานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น นำความดีของนายไปเผยแพร่

๖. อุปริมทิศ (ทิศเบื้องบน) ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนกับพระสงฆ์ โดยพุทธศาสนิกชนมีหน้าที่ทำกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมด้วยเมตตา ต้อนรับด้วยความเต็มใจ อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔ และพระสงฆ์มีหน้าที่ห้ามปรามจากความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี แสดงธรรมที่ยังไม่เคยฟัง อธิบายธรรมที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง บอกทางสวรรค์ให้

หลักทิศ ๖ นี้แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการเคารพสิทธิและหน้าที่ของบุคคลในความสัมพันธ์ต่าง ๆ อย่างชัดเจน

๘.๕.๒ หลักธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่พลเมือง

การเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตยนั้น นอกจากจะต้องเคารพสิทธิของผู้อื่นแล้ว ยังต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเต็มความสามารถด้วย พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองหลายประการ ดังนี้

๑. ราชสังคหวัตถุ ๔ หลักการสงเคราะห์ประชาชน

ราชสังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ปกครองในการสงเคราะห์ประชาชน แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองได้เช่นกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙) ประกอบด้วย

๑. สัสสเมธะ (ความฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร) พลเมืองที่ดีควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ ส่งเสริมอาชีพ และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ

๒. ปุริสเมธะ (ความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ) พลเมืองที่ดีควรสนับสนุนและให้กำลังใจแก่ผู้ที่ทำงานเพื่อส่วนรวม รวมถึงการเสียภาษีอย่างถูกต้องเพื่อเป็นค่าตอบแทนแก่ผู้ปฏิบัติงานเพื่อประเทศชาติ

๓. สัมมาปาสะ (ความรู้จักผูกประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ) พลเมืองที่ดีควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคม ส่งเสริมการประกอบอาชีพสุจริต และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า

๔. วาชเปยะ (ความมีวาจาอ่อนหวานควรแก่การเจรจา) พลเมืองที่ดีควรใช้วาจาสุภาพ สร้างสรรค์ และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อพัฒนาประเทศชาติอย่างสร้างสรรค์

ราชสังคหวัตถุ ๔ นี้ช่วยให้พลเมืองตระหนักถึงหน้าที่ในการมีส่วนร่วมพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ

๒. อปริหานิยธรรม ๗ หลักการไม่เสื่อมแห่งหน้าที่พลเมือง

อปริหานิยธรรม ๗ เป็นหลักธรรมที่ป้องกันความเสื่อมและส่งเสริมความเจริญของหมู่คณะ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองได้เป็นอย่างดี (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๔) ประกอบด้วย

๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ พลเมืองที่ดีควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ เข้าร่วมประชุม และแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวม

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ พลเมืองที่ดีควรให้ความร่วมมือในกิจกรรมส่วนรวม มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มิได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว พลเมืองที่ดีควรเคารพกฎหมาย กฎระเบียบ และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของสังคม ไม่ละเมิดหรือทำลายกฎเกณฑ์ที่วางไว้เพื่อความสงบสุขของส่วนรวม

๔. เคารพนับถือผู้ใหญ่ เชื่อฟังคำสั่งสอนของท่าน พลเมืองที่ดีควรให้ความเคารพและรับฟังคำแนะนำจากผู้อาวุโส ผู้มีประสบการณ์ และผู้นำที่มีคุณธรรม

๕. ไม่ข่มเหงล่วงเกินสตรี พลเมืองที่ดีควรเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกเพศ ไม่เลือกปฏิบัติหรือละเมิดสิทธิของผู้อื่นเพราะความแตกต่างทางเพศ

๖. เคารพสักการะปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ พลเมืองที่ดีควรเคารพและรักษาสถานที่สำคัญ โบราณสถาน และสิ่งที่เป็นที่เคารพนับถือของส่วนรวม

๗. จัดการคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ (บุคคลผู้ทรงธรรม) พลเมืองที่ดีควรส่งเสริม สนับสนุน และปกป้องคนดีมีคุณธรรม รวมถึงให้โอกาสคนดีได้ทำงานเพื่อส่วนรวม

อปริหานิยธรรม ๗ นี้เป็นหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบพุทธ ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน การเคารพกฎกติกา และการให้เกียรติซึ่งกันและกัน

๓. ทศพิธราชธรรม ๑๐ หลักธรรมสำหรับผู้นำและพลเมือง

ทศพิธราชธรรม ๑๐ แม้จะเป็นหลักธรรมสำหรับผู้ปกครอง แต่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ เพราะในระบอบประชาธิปไตยประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙) ประกอบด้วย

๑. ทาน (การให้) พลเมืองที่ดีควรรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม ทั้งทรัพย์สิน แรงกาย แรงใจ และสติปัญญา

๒. ศีล (ความประพฤติดีงาม) พลเมืองที่ดีควรมีศีลธรรม ประพฤติตนอยู่ในกรอบของกฎหมายและศีลธรรมอันดี

๓. ปริจจาคะ (การบริจาค) พลเมืองที่ดีควรเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

๔. อาชชวะ (ความซื่อตรง) พลเมืองที่ดีควรมีความซื่อสัตย์สุจริต ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

๕. มัททวะ (ความอ่อนโยน) พลเมืองที่ดีควรมีความสุภาพอ่อนโยน ไม่แข็งกระด้าง รู้จักเคารพผู้อื่น

๖. ตปะ (ความเพียร) พลเมืองที่ดีควรมีความเพียรพยายามในการทำหน้าที่ของตน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

๗. อักโกธะ (ความไม่โกรธ) พลเมืองที่ดีควรมีความอดทน ไม่แสดงความโกรธหรือใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา

๘. อวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) พลเมืองที่ดีควรไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทั้งทางกาย วาจา และใจ

๙. ขันติ (ความอดทน) พลเมืองที่ดีควรมีความอดทนต่อความยากลำบากและความคิดเห็นที่แตกต่าง

๑๐. อวิโรธนะ (ความเที่ยงธรรม) พลเมืองที่ดีควรยึดมั่นในความถูกต้องเที่ยงธรรม ไม่ประพฤติผิดไปจากธรรม

ทศพิธราชธรรม ๑๐ นี้เป็นคุณธรรมที่ช่วยให้พลเมืองปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ

๔. สังคหวัตถุ ๔ หลักการสงเคราะห์ในฐานะพลเมือง

สังคหวัตถุ ๔ นอกจากจะเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการเคารพสิทธิของผู้อื่นแล้ว ยังเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองด้วย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๔) โดยมีรายละเอียดเพิ่มเติมดังนี้

๑. ทาน (การให้) พลเมืองที่ดีมีหน้าที่ในการแบ่งปันทรัพยากร ความรู้และโอกาสให้แก่ผู้อื่น รวมถึงการเสียภาษีอย่างถูกต้องเพื่อนำไปพัฒนาประเทศ

๒. ปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) พลเมืองที่ดีมีหน้าที่ในการใช้วาจาสร้างสรรค์สื่อสารอย่างสันติ และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อพัฒนาสังคม

๓. อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) พลเมืองที่ดีมีหน้าที่ในการทำประโยชน์แก่สังคม มีจิตอาสา และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคม

๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) พลเมืองที่ดีมีหน้าที่ในการวางตนอย่างเหมาะสม เป็นแบบอย่างที่ดี และปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียม

สังคหวัตถุ ๔ นี้เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้พลเมืองปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อสังคมได้อย่างครบถ้วน

๕. อิทธิบาท ๔ หลักธรรมแห่งความสำเร็จในหน้าที่พลเมือง

อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งพลเมืองสามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สำเร็จลุล่วง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙) ประกอบด้วย

๑. ฉันทะ (ความพอใจ) พลเมืองที่ดีควรมีความรักและพอใจในหน้าที่พลเมืองของตน มีความปรารถนาที่จะทำหน้าที่นั้นให้ดีที่สุด

๒. วิริยะ (ความเพียร) พลเมืองที่ดีควรมีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

๓. จิตตะ (ความเอาใจใส่) พลเมืองที่ดีควรมีความเอาใจใส่ จดจ่อ และรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน

๔. วิมังสา (การไตร่ตรอง) พลเมืองที่ดีควรใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองหาวิธีการที่ดีที่สุดในการปฏิบัติหน้าที่ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

อิทธิบาท ๔ นี้เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้พลเมืองปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ

๖. สัปปุริสธรรม ๗ หลักธรรมของคนดีในฐานะพลเมือง

สัปปุริสธรรม ๗ เป็นหลักธรรมของคนดี ซึ่งพลเมืองที่ดีควรนำมาปฏิบัติเพื่อให้สามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๔) ประกอบด้วย

๑. ธัมมัญญุตา (รู้หลักการ) พลเมืองที่ดีควรรู้และเข้าใจหลักการ กฎหมาย และกติกาของสังคม

๒. อัตถัญญุตา (รู้จุดมุ่งหมาย) พลเมืองที่ดีควรเข้าใจเป้าหมายของการอยู่ร่วมกันในสังคม และจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติหน้าที่พลเมือง

๓. อัตตัญญุตา (รู้จักตน) พลเมืองที่ดีควรรู้จักตนเอง รู้ความสามารถ บทบาท และหน้าที่ของตนในสังคม

๔. มัตตัญญุตา (รู้จักประมาณ) พลเมืองที่ดีควรรู้จักความพอดี ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน

๕. กาลัญญุตา (รู้จักกาล) พลเมืองที่ดีควรรู้จักเวลาที่เหมาะสมในการทำหน้าที่ต่าง ๆ รู้จักลำดับความสำคัญ และทำหน้าที่ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ

๖. ปริสัญญุตา (รู้จักชุมชน) พลเมืองที่ดีควรเข้าใจสังคมและชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ รู้จักปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมและบรรทัดฐานของสังคม

๗. ปุคคลัญญุตา (รู้จักบุคคล) พลเมืองที่ดีควรเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล รู้จักเลือกคบคน และปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเหมาะสม

สัปปุริสธรรม ๗ นี้ช่วยให้พลเมืองมีความรอบรู้ เข้าใจบริบทของสังคม และสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์

๗. พละ ๕ กำลังในการปฏิบัติหน้าที่พลเมือง

พละ ๕ เป็นหลักธรรมที่เป็นกำลังหรือพลังในการปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จ ซึ่งพลเมืองสามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของตน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙) ประกอบด้วย

๑. สัทธาพละ (กำลังแห่งศรัทธา) พลเมืองที่ดีควรมีความเชื่อมั่นในหลักการประชาธิปไตย ความยุติธรรม และคุณค่าของการทำหน้าที่พลเมือง

๒. วิริยพละ (กำลังแห่งความเพียร) พลเมืองที่ดีควรมีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

๓. สติพละ (กำลังแห่งสติ) พลเมืองที่ดีควรมีความระลึกรู้ตัว ไม่ประมาท และตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของตน

๔. สมาธิพละ (กำลังแห่งสมาธิ) พลเมืองที่ดีควรมีจิตใจที่มั่นคง แน่วแน่ ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งยั่วยุ และมุ่งมั่นในการทำหน้าที่

๕. ปัญญาพละ (กำลังแห่งปัญญา) พลเมืองที่ดีควรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิและหน้าที่ สามารถวิเคราะห์ปัญหาและหาทางแก้ไขได้อย่างชาญฉลาด

พละ ๕ นี้เป็นพลังสำคัญที่ช่วยให้พลเมืองสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างมั่นคงและมีประสิทธิภาพ

๘.๕.๓ หลักธรรมที่ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม

ความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมหลายประการ ดังนี้

๑. พรหมวิหาร ๔ ธรรมประจำใจผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม

พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมท่าทีทางจิตใจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๔) โดยมีรายละเอียดเพิ่มเติมในแง่ของความรับผิดชอบต่อสังคม ดังนี้

๑. เมตตา (ความรักความปรารถนาดี) ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะมีความรักและปรารถนาดีต่อสังคมโดยรวม ต้องการให้สังคมมีความสุข สงบ และเจริญก้าวหน้า

๒. กรุณา (ความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์) ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะรู้สึกสะเทือนใจเมื่อเห็นปัญหาสังคม และมีความต้องการที่จะช่วยแก้ไขปัญหาเหล่านั้น

๓. มุทิตา (ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี) ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะยินดีเมื่อเห็นสังคมมีความเจริญก้าวหน้า และสนับสนุนความสำเร็จของผู้อื่นและส่วนรวม

๔. อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง) ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะมีความเที่ยงธรรม ไม่ลำเอียง และยอมรับความจริงของสังคม เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างตรงจุด

พรหมวิหาร ๔ นี้เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างแท้จริง เพราะเป็นความรับผิดชอบที่เกิดจากความรักและปรารถนาดีต่อสังคม

๒. สังคหวัตถุ ๔ หลักการสงเคราะห์สังคม

สังคหวัตถุ ๔ นอกจากจะเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการเคารพสิทธิและการปฏิบัติหน้าที่แล้ว ยังเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมโดยตรง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙) โดยมีรายละเอียดเพิ่มเติมในแง่ของความรับผิดชอบต่อสังคม ดังนี้

๑. ทาน (การให้) ความรับผิดชอบต่อสังคมเริ่มต้นจากการแบ่งปัน ทั้งในรูปแบบของทรัพย์สิน ความรู้ โอกาส และการสละเวลาเพื่อช่วยเหลือสังคม

๒. ปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) ความรับผิดชอบต่อสังคมรวมถึงการใช้วาจาที่สร้างสรรค์ ให้กำลังใจ ให้ความรู้ และสื่อสารอย่างสันติเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม

๓. อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) ความรับผิดชอบต่อสังคม คือการลงมือทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม ช่วยเหลือผู้อื่น และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) ความรับผิดชอบต่อสังคมรวมถึงการวางตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความเสมอต้นเสมอปลาย และปฏิบัติต่อทุกคนในสังคมด้วยความเท่าเทียม

สังคหวัตถุ ๔ นี้เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงระดับประเทศ

๓. สาราณียธรรม ๖ หลักการอยู่ร่วมกันอย่างรับผิดชอบ

สาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความสามัคคีและความรับผิดชอบร่วมกันในสังคม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๔) โดยมีรายละเอียดเพิ่มเติมในแง่ของความรับผิดชอบต่อสังคม ดังนี้

๑. เมตตากายกรรม (ทำต่อกันด้วยเมตตา) ความรับผิดชอบต่อสังคม รวมถึงการกระทำทางกายที่แสดงออกถึงความเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือ และไม่เบียดเบียนผู้อื่น

๒. เมตตาวจีกรรม (พูดต่อกันด้วยเมตตา) ความรับผิดชอบต่อสังคม รวมถึงการใช้วาจาที่สร้างสรรค์ ให้กำลังใจ และส่งเสริมความสามัคคีในสังคม

๓. เมตตามโนกรรม (คิดต่อกันด้วยเมตตา) ความรับผิดชอบต่อสังคม เริ่มต้นจากความคิดที่ดี มีเมตตา และปรารถนาดีต่อสังคมโดยรวม

๔. สาธารณโภคี (แบ่งปันลาภที่ได้มาโดยชอบธรรม) ความรับผิดชอบต่อสังคมรวมถึงการแบ่งปันทรัพยากรและผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ไม่เอาเปรียบสังคม

๕. สีลสามัญญตา (มีศีลเสมอกัน) ความรับผิดชอบต่อสังคมรวมถึงการประพฤติตนอยู่ในกรอบของศีลธรรมและกฎหมาย เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาและความเดือดร้อนแก่สังคม

๖. ทิฏฐิสามัญญตา (มีความเห็นร่วมกัน) ความรับผิดชอบต่อสังคมรวมถึงการเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และร่วมกันหาข้อสรุปที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

สาราณียธรรม ๖ นี้เป็นหลักธรรมที่ช่วยสร้างความสามัคคีและความรับผิดชอบร่วมกันในสังคม ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๔. สัปปุริสธรรม ๗ คุณสมบัติของผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม

สัปปุริสธรรม ๗ นอกจากจะเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองแล้ว ยังเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙) โดยมีรายละเอียดเพิ่มเติมในแง่ของความรับผิดชอบต่อสังคม ดังนี้

๑. ธัมมัญญุตา (รู้หลักการ) ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมต้องเข้าใจหลักการอยู่ร่วมกันในสังคม กฎหมาย และกติกาสังคม เพื่อไม่ละเมิดและช่วยส่งเสริมให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม

๒. อัตถัญญุตา (รู้จุดมุ่งหมาย) ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมต้องเข้าใจเป้าหมายของการอยู่ร่วมกันในสังคม คือความสงบสุขและการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓. อัตตัญญุตา (รู้จักตน) ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมต้องรู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนในสังคม และปฏิบัติหน้าที่นั้นอย่างเต็มความสามารถ

๔. มัตตัญญุตา (รู้จักประมาณ) ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมต้องรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ไม่ฟุ่มเฟือย และคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

๕. กาลัญญุตา (รู้จักกาล) ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมต้องรู้จักเวลาที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และไม่ละเลยการแก้ไขปัญหาสังคมที่เร่งด่วน

๖. ปริสัญญุตา (รู้จักชุมชน) ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมต้องเข้าใจบริบทของสังคมและชุมชน เพื่อให้สามารถช่วยเหลือและพัฒนาได้อย่างเหมาะสม

๗. ปุคคลัญญุตา (รู้จักบุคคล) ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมต้องเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สัปปุริสธรรม ๗ นี้เป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคม ที่จะช่วยให้สามารถอยู่ร่วมกันและพัฒนาสังคมได้อย่างยั่งยืน

๕. โลกปาลธรรม ๒ หลักธรรมคุ้มครองโลกและสังคม

โลกปาลธรรม ๒ เป็นหลักธรรมที่คุ้มครองโลกให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งเป็นพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๔) ประกอบด้วย

๑. หิริ (ความละอายแก่ใจ) ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะมีความละอายใจที่จะทำความชั่วหรือสิ่งที่เป็นโทษต่อสังคม แม้ไม่มีใครรู้เห็น ก็ไม่ทำ

๒. โอตตัปปะ (ความเกรงกลัวต่อบาป) ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะมีความเกรงกลัวต่อผลของการกระทำชั่ว และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสังคม

โลกปาลธรรม ๒ นี้เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้บุคคลมีความรับผิดชอบต่อสังคมจากภายใน ไม่ต้องมีการบังคับหรือควบคุมจากภายนอก

๖. หลักธัมมิกสังคมนิยม ๖ หลักธรรมเพื่อสังคมที่ดี

หลักธัมมิกสังคมนิยม ๖ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความรับผิดชอบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙) ประกอบด้วย

๑. สาธารณโภคี การแบ่งปันและใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างเป็นธรรม ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะไม่เอาเปรียบหรือใช้ทรัพยากรส่วนรวมอย่างฟุ่มเฟือย

๒. สีลสามัญญตา การมีศีลเสมอกัน ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะประพฤติตนอยู่ในกรอบของศีลธรรมและกฎหมาย

๓. ทิฏฐิสามัญญตา การมีความเห็นร่วมกัน ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และร่วมกันหาข้อสรุปที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

๔. เมตตากายกรรม การทำต่อกันด้วยเมตตา ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะแสดงออกทางกายด้วยความเมตตา ช่วยเหลือ และไม่เบียดเบียนผู้อื่น

๕. เมตตาวจีกรรม การพูดต่อกันด้วยเมตตา ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะใช้วาจาที่สร้างสรรค์ ให้กำลังใจ และส่งเสริมความสามัคคีในสังคม

๖. เมตตามโนกรรม การคิดต่อกันด้วยเมตตา ผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะมีความคิดที่ดี มีเมตตา และปรารถนาดีต่อสังคมโดยรวม

สังคมนิยม ๖ นี้เป็นหลักธรรมที่ช่วยสร้างสังคมที่มีความรับผิดชอบร่วมกันและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสิทธิและหน้าที่พลเมือง

การนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่พลเมืองสามารถทำได้หลายระดับ ดังนี้

๑. ระดับบุคคล

บุคคลสามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย ดังนี้ (พระไพศาล วิสาโล, ๒๕๕๗)

๑. การพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขา พัฒนาพฤติกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา เพื่อให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

๒. การเคารพสิทธิของผู้อื่นตามหลักศีล ๕ ไม่ละเมิดสิทธิในชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว การรับรู้ข้อมูลที่เป็นจริง และสุขภาพของผู้อื่น

๓. การปฏิบัติหน้าที่ด้วยอิทธิบาท ๔ ทำหน้าที่พลเมืองด้วยความพอใจ (ฉันทะ) ความเพียร (วิริยะ) ความเอาใจใส่ (จิตตะ) และการไตร่ตรอง (วิมังสา)

๔. การมีความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยพรหมวิหาร ๔ มีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาต่อเพื่อนร่วมสังคม

๕. การเป็นสัปปุริสชน (คนดี) - ดำเนินชีวิตตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ เพื่อเป็นพลเมืองที่ดีและมีคุณภาพ

๒. ระดับครอบครัว

ครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคม การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในครอบครัวจะช่วยส่งเสริมการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่พลเมือง ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙)

๑. การปฏิบัติตามหลักทิศ ๖ สมาชิกในครอบครัวปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อกันอย่างครบถ้วน

๒. การอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดาตามหลักพรหมวิหาร ๔ ให้ความรัก ความเมตตา และการอบรมสั่งสอนที่เหมาะสม

๓. การสร้างครอบครัวที่อบอุ่นด้วยสังคหวัตถุ ๔ มีการให้ การพูดดี การทำประโยชน์ และการวางตนเสมอต้นเสมอปลายต่อกัน

๔. การปลูกฝังค่านิยมประชาธิปไตยในครอบครัว เคารพความคิดเห็นของกันและกัน รับฟัง และตัดสินใจร่วมกัน

๕. การสอนให้เด็กรู้จักสิทธิและหน้าที่ ปลูกฝังให้เด็กเข้าใจสิทธิของตนเองและผู้อื่น และรู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน

๓. ระดับชุมชนและสังคม

ชุมชนและสังคมสามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่พลเมือง ดังนี้ (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ๒๕๕๗)

๑. การบริหารชุมชนตามหลักอปริหานิยธรรม ๗ มีการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ เคารพกฎกติกา และให้เกียรติซึ่งกันและกัน

๒. การสร้างความสามัคคีในชุมชนด้วยสาราณียธรรม ๖ มีความเมตตาต่อกัน แบ่งปันทรัพยากร มีศีลและความเห็นที่สอดคล้องกัน

๓. การพัฒนาชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ร่วมกันให้ ร่วมกันพูดดี ร่วมกันทำประโยชน์ และวางตนเสมอกัน

๔. การแก้ไขปัญหาสังคมตามหลักอริยสัจ ๔ วิเคราะห์ปัญหา (ทุกข์) หาสาเหตุ (สมุทัย) กำหนดเป้าหมาย (นิโรธ) และหาแนวทางแก้ไข (มรรค)

๕. การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และปัญญา ส่งเสริมการพัฒนาปัญญาของพลเมือง เพื่อให้รู้เท่าทันสถานการณ์และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศอย่างมีคุณภาพ

หลักพุทธธรรมมีความสอดคล้องและสามารถส่งเสริมการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี โดยมีหลักธรรมที่ส่งเสริมการเคารพสิทธิของผู้อื่น การปฏิบัติหน้าที่พลเมือง และความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสิทธิและหน้าที่พลเมืองจะช่วยให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะเป็นการพัฒนาที่เริ่มจากภายในจิตใจของบุคคล แล้วขยายผลไปสู่พฤติกรรมและการอยู่ร่วมกันในสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙) หลักพุทธธรรมไม่เพียงแต่สอนให้รู้ว่าอะไรถูกอะไรผิด แต่ยังสอนให้เข้าใจเหตุผลของความถูกผิดนั้น และสร้างแรงจูงใจภายในให้บุคคลต้องการทำในสิ่งที่ถูกต้องด้วยตนเอง

พระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์พัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับการเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย ที่ต้องรู้จักเคารพสิทธิ

ของผู้อื่น ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเต็มความสามารถ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, ๒๕๕๘)

การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมสิทธิและหน้าที่พลเมืองจึงเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทย ซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมและจิตใจ การพัฒนาพลเมืองตามแนวพุทธจะช่วยให้ประชาธิปไตยในสังคมไทยมีความมั่นคงและยั่งยืน เพราะตั้งอยู่บนรากฐานของคุณธรรมและปัญญา

๘.๖ กรณีศึกษา การใช้สิทธิและปฏิบัติหน้าที่พลเมืองตามแนวพุทธ

๘.๖.๑ กรณีศึกษาที่ ๑ การใช้สิทธิทางการเมืองอย่างมีสติและปัญญา

สถานการณ์ ในช่วงการเลือกตั้งทั่วไป ประชาชนต้องตัดสินใจเลือกผู้แทนทางการเมือง

การประยุกต์หลักพุทธธรรม

๑. โยนิโสมนสิการ (การคิดอย่างแยบคาย) พิจารณานโยบายและประวัติของผู้สมัครอย่างรอบด้าน

๒. กาลัญญุตา (รู้จักกาล) เข้าใจบริบทสังคมและความต้องการของประเทศในปัจจุบัน

๓. ปุคคลปโรปรัญญุตา (รู้จักเลือกคบคน) พิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัครว่ามีศีลธรรมและความสามารถ

แนวทางปฏิบัติ

๑) ศึกษาข้อมูลผู้สมัครและพรรคการเมืองจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย

๒) พิจารณานโยบายโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

๓) ไม่ซื้อสิทธิขายเสียง เพราะขัดต่อหลักศีลธรรมและทำลายระบอบประชาธิปไตย

๔) ใช้สิทธิเลือกตั้งด้วยความรับผิดชอบ โดยคำนึงถึงอนาคตของประเทศ

๘.๖.๒ กรณีศึกษาที่ ๒ การอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสันติ

สถานการณ์ ในชุมชนหนึ่งมีความขัดแย้งเรื่องการใช้พื้นที่สาธารณะระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุที่ต้องการใช้เป็นลานออกกำลังกายและกลุ่มเยาวชนที่ต้องการใช้เล่นกีฬา

การประยุกต์หลักพุทธธรรม

๑. พรหมวิหาร ๔ มีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาต่อทุกฝ่าย

๒. สาราณียธรรม ๖ สร้างความสามัคคีในชุมชนด้วยการแสดงความเมตตาทั้งทางกาย วาจา และใจ

๓. สังคหวัตถุ ๔ ใช้หลักการสงเคราะห์เพื่อประสานความสัมพันธ์

แนวทางปฏิบัติ

๑) จัดเวทีประชาคมให้ทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียม

๒) หาทางออกร่วมกันโดยการจัดสรรเวลาการใช้พื้นที่อย่างเหมาะสม

๓) สร้างกิจกรรมร่วมระหว่างผู้สูงอายุและเยาวชนเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ

๔) ร่วมกันพัฒนาพื้นที่ให้สามารถตอบสนองความต้องการของทุกฝ่าย

๘.๖.๓ กรณีศึกษาที่ ๓ การรักษาสิ่งแวดล้อมตามแนวพุทธ

สถานการณ์ ชุมชนแห่งหนึ่งประสบปัญหาขยะล้นเมืองและมลพิษทางน้ำ

การประยุกต์หลักพุทธธรรม

๑. มัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) บริโภคอย่างพอดี ไม่มากเกินไปจนสร้างขยะมากเกินควร

๒. สันโดษ ความพอใจในสิ่งที่ตนมี ลดการบริโภคที่ไม่จำเป็น

๓. อัตตัญญุตา (รู้จักตน) เข้าใจผลกระทบของการกระทำของตนต่อสิ่งแวดล้อม

แนวทางปฏิบัติ

๑) รณรงค์ลดการใช้พลาสติกและวัสดุที่ย่อยสลายยาก

๒) จัดตั้งธนาคารขยะในชุมชนเพื่อส่งเสริมการคัดแยกขยะ

๓) ฟื้นฟูแหล่งน้ำโดยการปลูกพืชริมน้ำและสร้างฝายชะลอน้ำตามแนวพระราชดำริ

๔) จัดกิจกรรม “บวชป่า” เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้ตามแนวพุทธ

๕) ส่งเสริมการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต เพื่อลดการบริโภคที่ฟุ่มเฟือย

๖) จัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง

๘.๖.๔ กรณีศึกษาที่ ๔ การแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมตามแนวพุทธ

สถานการณ์ เกิดความขัดแย้งทางความคิดระหว่างกลุ่มคนต่างวัยในประเด็นทางสังคมและการเมือง

การประยุกต์หลักพุทธธรรม

๑. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) พูดคุยด้วยถ้อยคำที่สุภาพ เป็นจริง และสร้างสรรค์

๒. อวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) เคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง ไม่ใช้ความรุนแรง

๓. กรุณา (ความสงสาร) เข้าใจความทุกข์และความกังวลของแต่ละฝ่าย

แนวทางปฏิบัติ

๑) จัดเวทีสานเสวนาระหว่างคนต่างวัย เพื่อแลกเปลี่ยนมุมมองอย่างสันติ

๒) ใช้หลักการฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) ตามแนวพุทธ เพื่อเข้าใจความคิดของอีกฝ่าย

๓) หาจุดร่วมที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องและเริ่มทำงานร่วมกันจากจุดนั้น

๔) สร้างกิจกรรมที่คนต่างวัยได้ทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

๕) ส่งเสริมการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ ไม่สร้างความแตกแยก

๘.๖.๕ กรณีศึกษาที่ ๕ การต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันตามแนวพุทธ

สถานการณ์ ชุมชนพบว่ามีการทุจริตในโครงการพัฒนาท้องถิ่น

การประยุกต์หลักพุทธธรรม

๑. อาชชวะ (ความซื่อตรง) ยึดมั่นในความซื่อสัตย์และความโปร่งใส

๒. หิริ - โอตตัปปะ (ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป) มีจิตสำนึกที่จะไม่ทำความชั่ว

๓. อปริหานิยธรรม หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์เพื่อติดตามการทำงานของผู้บริหารท้องถิ่น

แนวทางปฏิบัติ

๑) จัดตั้งกลุ่มเฝ้าระวังการทุจริตในชุมชน โดยมีตัวแทนจากทุกภาคส่วน

๒) สร้างความโปร่งใสในการดำเนินโครงการโดยเปิดเผยข้อมูลให้ประชาชนตรวจสอบได้

๓) จัดอบรมให้ความรู้เรื่องธรรมาภิบาลและหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันการทุจริต

๔) ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางในการปลูกฝังค่านิยมความซื่อสัตย์และต่อต้านการทุจริต

๕) ยกย่องเชิดชูบุคคลที่มีความซื่อสัตย์และกล้าที่จะต่อต้านการทุจริต

๘.๗ บทสรุป

สิทธิและหน้าที่ของพลเมืองเป็นสองด้านของเหรียญเดียวกันที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้ ในสังคมประชาธิปไตยที่มีความเจริญก้าวหน้า พลเมืองจำเป็นต้องตระหนักถึงสิทธิของตนเองและใช้สิทธินั้นอย่างรับผิดชอบ ขณะเดียวกันก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างครบถ้วนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

พระพุทธศาสนาได้วางรากฐานแนวคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุขมาเป็นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปี หลักธรรมต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างลงตัว ไม่ว่าจะเป็นหลักศีล ๕ ที่เน้นการเคารพสิทธิของผู้อื่น หลักทิศ ๖ ที่กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบระหว่างบุคคลในสังคม หรือหลักสาราณียธรรม ๖ ที่ส่งเสริมความสามัคคีในสังคม

การบูรณาการระหว่างหลักการสิทธิและหน้าที่พลเมืองตามรัฐธรรมนูญกับหลักพุทธธรรมจะช่วยให้สังคมไทยพัฒนาไปสู่สังคมที่มีความสมดุลระหว่างสิทธิเสรีภาพและความรับผิดชอบ เป็นสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง

ท้ายที่สุด การเป็นพลเมืองที่ดีตามแนวพุทธไม่ได้หมายถึงเพียงการปฏิบัติตามกฎหมายเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการมีจิตสำนึกสาธารณะ การเสียสละเพื่อส่วนรวม และการดำเนินชีวิตอย่างมีศีลธรรม ซึ่งจะนำไปสู่สังคมที่มีความสงบสุขและยั่งยืนตามหลักการของพระพุทธศาสนาและระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๘.๘ คำถามท้ายบท

๑) พระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ ๙ ที่ยกมาในบทนำ สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของสิ่งใดในการพัฒนาชาติ จงอธิบายโดยสังเขป

เฉลย พระราชดำรัสเน้นความสำคัญของการอบรมบ่มนิสัยเด็กให้เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม เคารพกฎหมาย เพื่อเป็นพื้นฐานของการพัฒนาชาติที่เจริญก้าวหน้า

๒) คำว่า “พลเมือง” ในภาษาไทยมีความหมายแตกต่างจากคำว่า “ประชาชน” และ “ราษฎร” อย่างไรบ้าง ตามที่ปรากฏในบทความ

เฉลย “พลเมือง” เน้นถึงคนที่มีสำนึกและบทบาทเชิงรุกในการรักษาสิทธิและมีส่วนร่วมทางการเมือง ต่างจาก “ประชาชน” (คนทั่วไป) และ “ราษฎร” (คนของรัฐในเชิงผู้ถูกปกครอง)

๓) นักวิชาการตะวันตก (เช่น ที.เอช. มาร์แชล) ได้กำหนดองค์ประกอบของความเป็นพลเมืองไว้อย่างไรบ้าง จงอธิบาย

เฉลย มาร์แชลกำหนดองค์ประกอบ ๓ ด้าน ด้านพลเมือง (เสรีภาพส่วนบุคคล), ด้านการเมือง (สิทธิมีส่วนร่วมทางการเมือง), และด้านสังคม (สิทธิในสวัสดิการและความมั่นคงทางสังคม)

๔) คุณลักษณะของพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยไว้อย่างไรบ้าง จงยกตัวอย่างมาอย่างน้อย ๓ คุณลักษณะ

เฉลย ๑) มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ ๒) เคารพความเห็นคนเท่าเทียมกัน ๓) ยอมรับความแตกต่าง ๔) เคารพสิทธิผู้อื่น ๕) รับผิดชอบต่อสังคม ๖) เข้าใจระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วม

๕) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้บัญญัติสิทธิพื้นฐานของพลเมืองไทยไว้อย่างไรบ้าง จงยกตัวอย่างสิทธิในด้านต่าง ๆ

เฉลย สิทธิส่วนบุคคล ชีวิต/ร่างกาย, เคหสถาน, เดินทาง/เลือกถิ่นที่อยู่, ส่วนตัว/เกียรติยศ สิทธิยุติธรรม เข้าถึงยุติธรรม, สันนิษฐานบริสุทธิ์, ช่วยเหลือทางกฎหมาย สิทธิแสดงความเห็น/สื่อสาร แสดงความเห็น, วิชาการ, สื่อสาร สิทธิการเมือง เลือกตั้ง, รวมกลุ่มพรรค, ชุมนุม สิทธิเศรษฐกิจ/สังคม ทรัพย์สิน, อาชีพ, สาธารณสุข, การศึกษา

๖) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้กำหนดหน้าที่พื้นฐานของพลเมืองไทยไว้อย่างไรบ้าง จงยกตัวอย่างหน้าที่ที่สำคัญ

เฉลย ๑) พิทักษ์รักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ๒) ปฏิบัติตามกฎหมาย ๓) ป้องกันประเทศ ๔) เสียภาษี ๕) ศึกษาอบรม ๖) อนุรักษ์ทรัพยากร/สิ่งแวดล้อม

๗) จงอธิบายความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย

เฉลย สิทธิของบุคคลหนึ่งคือหน้าที่ของอีกบุคคลหนึ่ง การใช้สิทธิต้องไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น สิทธิมาพร้อมกับหน้าที่ต่อสังคม ความรับผิดชอบเป็นมิติเชื่อมโยงสิทธิและหน้าที่ สร้างดุลยภาพเพื่อสังคมสงบสุขและเป็นธรรม

๘) หลักพุทธธรรมใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเคารพสิทธิของผู้อื่น และหลักธรรมใดบ้างที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่พลเมือง จงยกตัวอย่างหลักธรรมในแต่ละด้าน

เฉลย เคารพสิทธิ เบญจศีล, พรหมวิหาร ๔, สังคหวัตถุ ๔ ปฏิบัติหน้าที่ อปริหานิยธรรม ๗, ราชสังคหวัตถุ ๔, ทศพิธราชธรรม ๑๐

๙) จากกรณีศึกษาที่ยกมา จงอธิบายถึงการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่พลเมืองในชีวิตประจำวันอย่างน้อย ๒ กรณีศึกษา

เฉลย กรณีศึกษา ๑ (การเมือง) ใช้โยนิโสมนสิการ/กาลัญญุตา/ปุคคลปโรปรัญญุตา เลือกผู้แทนอย่างมีสติ ไม่ซื้อสิทธิขายเสียง กรณีศึกษา ๒ (ชุมชน) ใช้พรหมวิหาร ๔/สาราณียธรรม ๖/สังคหวัตถุ ๔ หาทางออกร่วมกันในความขัดแย้ง

๑๐) จงสรุปความสำคัญของการบูรณาการระหว่างหลักการสิทธิและหน้าที่พลเมืองตามรัฐธรรมนูญกับหลักพุทธธรรมในการพัฒนาสังคมไทย

เฉลย การบูรณาการหลักการสิทธิ/หน้าที่ตามรัฐธรรมนูญกับหลักพุทธธรรมจะช่วยให้สังคมไทยพัฒนาสู่ความสมดุลระหว่างสิทธิเสรีภาพและความรับผิดชอบ ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและพัฒนาประเทศอย่างแท้จริงบนพื้นฐานจิตสำนึกสาธารณะและศีลธรรม

๘.๙ รายการอ้างอิง

หนังสือ

Bellamy, R. (2008). Citizenship: A very short introduction. Oxford University Press.

Marshall, T. H. (1950). Citizenship and social class: And other essays. Cambridge University Press.

Scruton, R. (2007). The Palgrave Macmillan dictionary of political thought (3rd ed.). Palgrave Macmillan.

Smith, W. (1890). A dictionary of Greek and Roman antiquities (Vol. 1). J. Murray.

Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. American Educational Research Journal, 41 (2), 237–269. https://doi.org/10.3102/0002831 2041002237

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๔). *พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยาย).* มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๙). *พุทธธรรม (ฉบับขยาย).* มูลนิธิพุทธ ธรรม.

พระไพศาล วิสาโล. (๒๕๕๗). *การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาสังคม*. เข้าถึงจาก https://visalo.org/columnInterview/๕๗๐๙๕๐๐๐ S.html

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (๒๕๕๗). *พระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตเพื่อสันติภาพ: การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในชุมชนและสังคม*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬา ลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. (๒๕๕๘). *พระพุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์*. สำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ.

วนัส ปิยะกุลชัยเดช. (๒๕๕๙). *ความเป็นพลเมืองในบริบททางสังคมการเมือง ตะวันตก*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. (๒๕๔๘). *การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็น พลเมืองของเยาวชนไทย*. กลุ่มพัฒนาหลักสูตร สพฐ.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (๒๕๕๔). *การเมืองภาคประชาชนกับการพัฒนา ประชาธิปไตย*. ใน รายงานการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๑๓. สถาบันพระปกเกล้า.

แผนการสอนประจำบทที่ ๙ ความภาคภูมิใจในการเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก

๑. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes: PLOs)

PLO ๑ รอบรู้ในศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ บูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อไปพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบ

๒. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับรายวิชา (Course Learning Outcomes: CLOs)

CLO ๕ อธิบายและยกตัวอย่างสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง ความภาคภูมิใจในการเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกได้

CLO ๖ สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ในการเป็นพลเมืองได้

๓. ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับบทเรียน (Lesson Learning Outcomes: LLOs)

LLO ๙.๑ อธิบายความหมายและความสำคัญของความรักในความเป็นไทยและรากเหง้าของตนได้

LLO ๙.๒ บรรยายองค์ประกอบของอัตลักษณ์ความเป็นไทยที่ควรค่าแก่ความภาคภูมิใจได้

LLO ๙.๓ อธิบายแนวทางการปรับตัวในสังคมพหุวัฒนธรรมของประเทศไทยได้

LLO ๙.๔ จำแนกบทบาทของพลเมืองไทยในฐานะพลเมืองโลกได้

LLO ๙.๕ บรรยายแนวทางการสร้างคุณค่าสู่ประชาคมโลกโดยยังคงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นไทยได้

๔. กิจกรรมการเรียนการสอน

๔.๑ การบรรยายแบบปฏิสัมพันธ์

๑) ผู้สอนบรรยายความหมายและความสำคัญของความรักในความเป็นไทยและรากเหง้าของตน พร้อมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

๒) ผู้สอนนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นไทยที่ควรค่าแก่ความภาคภูมิใจและใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนร่วมอภิปราย

๓) ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมของประเทศไทยและแนวทางการปรับตัว

๔) ผู้สอนนำเสนอบทบาทของพลเมืองไทยในฐานะพลเมืองโลกและแนวทางการสร้างคุณค่าสู่ประชาคมโลก

๔.๒ กิจกรรม Active Learning

๑) Cultural Treasure Hunt ผู้เรียนแบ่งกลุ่มค้นหาและนำเสนอเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยที่น่าภาคภูมิใจ อาจเป็นด้านศิลปะ ดนตรี วรรณกรรม อาหาร หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒) Cultural Exchange Simulation จัดกิจกรรมจำลองการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม โดยให้ผู้เรียนสวมบทบาทเป็นตัวแทนจากวัฒนธรรมต่าง ๆ ในสังคมไทย

๓) Global Citizen Project ผู้เรียนจับคู่หรือทำงานกลุ่มเพื่อออกแบบโครงการหรือกิจกรรมที่แสดงถึงการสร้างคุณค่าสู่ประชาคมโลกบนพื้นฐานของความเป็นไทย

๔) Reflection Circle จัดวงสนทนาให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้สึกเกี่ยวกับความภาคภูมิใจในการเป็นพลเมืองไทย

๕. วิธีการวัดผลประเมินผล

๑) แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของความรักในความเป็นไทยและรากเหง้าของตน (๒๐%)

๒) การประเมินผลงานกลุ่มจากกิจกรรม Cultural Treasure Hunt (๒๕%)

๓) การประเมินการมีส่วนร่วมในกิจกรรม Cultural Exchange Simulation (๒๐%)

๔) การประเมินโครงการหรือกิจกรรมจากกิจกรรม Global Citizen Project (๒๕%)

๕) การเขียนบันทึกสะท้อนความคิดเกี่ยวกับความภาคภูมิใจในการเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก (๑๐%)

๖. สื่อการสอน

๑) เอกสารประกอบการสอนเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของความรักในความเป็นไทยและรากเหง้าของตน

๒) วีดิทัศน์นำเสนออัตลักษณ์ความเป็นไทยที่ควรค่าแก่ความภาคภูมิใจ

๓) ภาพถ่ายหรืออินโฟกราฟิกแสดงความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมไทย

๔) กรณีศึกษาของพลเมืองไทยที่สร้างคุณค่าสู่ประชาคมโลก

๕) คู่มือหรือแนวทางการออกแบบโครงการสำหรับกิจกรรม Global Citizen Project

บทที่ ๙ ความภาคภูมิใจในการเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่วัฒนธรรมหลากหลายเชื่อมโยงถึงกัน การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพไม่เพียงแต่ต้องรู้จักรักษาเอกลักษณ์ของชาติ แต่ยังต้องเข้าใจบทบาทของตนในสังคมโลก บทเรียนนี้ผู้เรียนจะได้ศึกษาความสมดุลระหว่างการเป็น “พลเมืองไทย” ที่ภาคภูมิใจในรากเหง้า และการเป็น “พลเมืองโลก” ที่เคารพความแตกต่าง โดยการแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๓ ประเด็นสำคัญ คือ ๑) ความรักในความเป็นไทยและรากเหง้าของตน ๒) การปรับตัวในสังคมพหุวัฒนธรรม ๓) การสร้างคุณค่าสู่ประชาคมโลก มีรายละเอียดดังนี้

๙.๑ ความรักในความเป็นไทยและรากเหง้าของตน

ความรักในความเป็นไทยและรากเหง้าของตนเป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นพลเมืองที่ดี โดยอัตลักษณ์ไทยประกอบด้วยหลายมิติ ทั้งวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ค่านิยม และวิถีชีวิตที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน การปลูกฝังความภาคภูมิใจในชาติช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกในการรักษาและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ ดังนี้

๙.๑.๑ อัตลักษณ์ไทยและความภาคภูมิใจในชาติ

“ความเป็นไทย” เป็นแนวคิดหลักที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะของคนไทย วัฒนธรรม และประเทศไทยโดยรวม (ธงทอง จันทรางศุ, ๒๕๖๔) แนวคิดนี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความรู้สึกชาตินิยม โดยมีบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) และหลวงวิจิตรวาทการ เป็นผู้มีบทบาทในการส่งเสริม แม้ว่าคำจำกัดความที่ชัดเจนอาจมีความซับซ้อน แต่ “ความเป็นไทย” มักแสดงออกผ่านความจงรักภักดีต่อ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมในสมัยรัชกาลที่ ๖ แนวคิดนี้ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างเอกภาพและความภาคภูมิใจในชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่

อัตลักษณ์ไทยประกอบด้วยองค์ประกอบทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม องค์ประกอบที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ สถาปัตยกรรม ศิลปะ เครื่องแต่งกาย และอาหาร ส่วนองค์ประกอบที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ และจิตสำนึกแบบพุทธ ความภาคภูมิใจในชาติของคนไทยนั้นมีรากฐานมาจากการเป็นชาติที่ไม่เคยตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก และ

ความสามารถในการรักษาเอกราชมาได้จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ ความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ก็เป็นแหล่งของความภาคภูมิใจในชาติ

ตารางที่ ๙.๑ องค์ประกอบของอัตลักษณ์ไทย (สถาบันไทยศึกษา, ๒๕๖๖)

ด้านรูปธรรม	ด้านนามธรรม
สถาปัตยกรรมไทย	ภาษาและวรรณกรรม
ศิลปะการแสดง	ค่านิยมแบบพุทธ
อาหารไทย	จิตสำนึกแห่งความเอื้อเฟื้อ

ความเป็นไทย เป็นแนวคิดหลักที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะของคนไทย วัฒนธรรม และประเทศไทย โดยมีรากฐานจากความจงรักภักดีต่อ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” และความภาคภูมิใจในการเป็นชาติที่ไม่เคยตกเป็นอาณานิคมของใคร

๙.๑.๒ ภาษาไทย เอกลักษณ์ของชาติและเครื่องมือในการสื่อสาร

ภาษาไทย หรือ ภาษาไทยกลาง เป็นภาษาทางการที่มีลักษณะเฉพาะ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๖๓) (ในอดีตเรียกว่าภาษาชาวสยาม Siamese) เป็นภาษาทางการและภาษาหลักที่ใช้ในการสื่อสารของคนไทยส่วนใหญ่ ภาษาไทยเป็นภาษาในตระกูลภาษาไท - กะได มีระบบเสียงวรรณยุกต์ ๕ เสียงที่ซับซ้อน และมีอักษรไทยที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งพัฒนามาจากอักษรเขมรโบราณในสมัยสุโขทัย มีคำศัพท์ชั้นสูงจากภาษาบาลี - สันสกฤต ภาษาไทยไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร แต่ยังเป็นสัญลักษณ์สำคัญของเอกลักษณ์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ

รัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและรักษาภาษาไทย โดยใช้เป็นภาษาหลักในการศึกษา การบริหารราชการ และสื่อสารมวลชนทั่วประเทศ นอกจากภาษาไทยกลางแล้ว ประเทศไทยยังมีภาษาถิ่นอื่น ๆ ที่ใช้ในแต่ละภูมิภาค เช่น ภาษาเหนือ ภาษาอีสาน และภาษาใต้ ซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านสำเนียงและคำศัพท์ แต่โดยทั่วไปแล้วยังสามารถเข้าใจกันได้ การส่งเสริมการใช้ภาษาไทยกลางควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ภาษาถิ่น เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของประเทศไทย โดยมี ๙๔% ของประชากรใช้ภาษาไทยกลาง และ ๖% ใช้ภาษาถิ่นเป็นหลัก (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๖๕)

ภาษาไทยกลางเป็นภาษาทางการและภาษาหลักของประเทศไทย เป็นสัญลักษณ์สำคัญของเอกลักษณ์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ มีระบบเสียงวรรณยุกต์และอักษรไทยที่เป็นเอกลักษณ์

๙.๑.๓ ศิลปะ วรรณกรรม และดนตรีไทย

ศิลปะ วรรณกรรม และดนตรีไทย เป็นส่วนสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์และความภาคภูมิใจของชาติ ศิลปะไทยมีความหลากหลาย ตั้งแต่จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ไปจนถึงงานหัตถกรรมต่าง ๆ ซึ่งมักได้รับแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ ศาสนาพุทธ และวรรณคดี สถาปัตยกรรมไทยโดดเด่นด้วยหลังคาหลายชั้น ลวดลายที่ประณีต และสีสันสดใส ดังนั้นศิลปะไทยได้รับอิทธิพลจาก (กรมศิลปากร, ๒๕๖๔) ศาสนาพุทธ (๘๕%) ธรรมชาติ (๑๐%) และตำนานพื้นบ้าน (๕%) ซึ่งจะเห็นได้จากตัวอย่างงานศิลปะชั้นเยี่ยม เช่น จิตรกรรมฝาผนังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โขนและมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

วรรณกรรมไทยมีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีทั้งวรรณคดีคลาสสิก เช่น รามเกียรติ์ และวรรณกรรมสมัยใหม่ที่สะท้อนสังคมและการเมือง วรรณกรรมไทยมักเป็นแหล่งของความภาคภูมิใจในชาติ และเป็นเครื่องมือในการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์สังคม ดนตรีไทยมีทั้งดนตรีคลาสสิกและดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์และได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมต่าง ๆ ในภูมิภาค ดนตรีไทยคลาสสิกมักใช้ในพิธีกรรมสำคัญ และดนตรีพื้นบ้านก็มีความหลากหลายตามแต่ละภูมิภาค การอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะ วรรณกรรม และดนตรีไทย เป็นการแสดงออกถึงความรักและความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

๙.๑.๔ วัฒนธรรมและประเพณีสำคัญของไทย

วัฒนธรรมและประเพณีไทยมีความหลากหลายและเป็นเอกลักษณ์ สะท้อนถึงวิถีชีวิตและค่านิยมของคนไทย ประเพณีสำคัญ เช่น วันสงกรานต์ (วัฒนธรรมจังหวัด, ๒๕๖๖) ซึ่งเป็นการเฉลิมฉลองปีใหม่ไทยด้วยการสาดน้ำ แสดงถึงการชำระล้างสิ่งไม่ดีและเริ่มต้นสิ่งใหม่ วันลอยกระทง เป็นเทศกาลที่ผู้คนจะนำกระทงที่ตกแต่งด้วยดอกไม้ ธูป เทียน ไปลอยในแม่น้ำ เพื่อเป็นการขอขมาพระแม่คงคาและปล่อยสิ่งไม่ดีไปกับสายน้ำ

นอกจากนี้ ยังมีประเพณีและเทศกาลอื่น ๆ ที่มีความสำคัญและแสดงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมของแต่ละภูมิภาค เช่น เทศกาลยี่เป็งในภาคเหนือ บุญบั้งไฟในภาคอีสาน และสารทเดือนสิบในภาคใต้ ประเพณีเหล่านี้ไม่เพียงแต่

เป็นการเฉลิมฉลอง แต่ยังเป็นการแสดงออกถึงความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิตของคนไทย

วัฒนธรรมและประเพณีไทยมีความหลากหลายและเป็นเอกลักษณ์ สะท้อนถึงวิถีชีวิตและค่านิยมของคนไทย ประเพณีสำคัญ เช่น วันสงกรานต์ วันลอยกระทง เป็นต้น แสดงถึงการเฉลิมฉลองและการให้ความสำคัญกับคุณค่าทางจิตใจและสังคมไทย

๙.๑.๕ บทบาทของศาสนาในสังคมไทย

ศาสนามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งเป็นศาสนาหลักที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือ พระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมค่านิยม จริยธรรม และวิถีชีวิตของคนไทยมาอย่างยาวนาน วัดเป็นศูนย์กลางทางจิตใจและสังคมของชุมชน และพิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ ก็เป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมไทย

นอกจากพระพุทธศาสนาแล้ว ประเทศไทยยังมีการนับถือศาสนาอื่น ๆ เช่น ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู และศาสนาซิกข์ ซึ่งได้รับการยอมรับและมีเสรีภาพในการปฏิบัติศาสนกิจภายใต้รัฐธรรมนูญ แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเป็นศาสนาหลัก แต่สังคมไทยก็ให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางศาสนาและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ความเชื่อทางไสยศาสตร์และจิตสำนึกนิยมก็ยังคงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยจำนวนไม่น้อย

การนับถือศาสนาในไทย (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๖๘)

พุทธ ๙๓.๕%

อิสลาม ๔.๕%

คริสต์ ๑.๒%

ศาสนามีบทบาทสำคัญในสังคมไทย โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งหล่อหลอมค่านิยมและวิถีชีวิตของคนไทย ซึ่งมีวัดเป็นศูนย์กลางทางจิตใจและสังคม

๙.๑.๖ ศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลัก และความสำคัญของศาสนาอื่นในสังคมไทย

ดังที่กล่าวมาข้างต้น พระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นศาสนาหลักที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือ ๙๔.๖% (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๖๕) โดยมีอิทธิพลอย่างมากต่อวัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมของสังคมไทย หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น อริยสัจสี่ มรรคมีองค์แปด และกฎแห่งกรรม เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและพัฒนาจิตใจของพุทธศาสนิกชน การทำบุญ การบริจาคทาน

การรักษาศีล และการเจริญภาวนาก็เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน

ถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเป็นศาสนาที่มีผู้นับถือมากที่สุด แต่ศาสนาอื่น ๆ ก็มีความสำคัญและมีบทบาทในสังคมไทยเช่นกัน ศาสนาอิสลามมีผู้นับถือส่วนใหญ่อยู่ในภาคใต้ของประเทศ และมีวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ ศาสนาคริสต์มีผู้นับถือกระจายอยู่ทั่วประเทศ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษาและสาธารณสุข ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูและศาสนาซิกข์ แม้จะมีผู้นับถือจำนวนไม่มาก แต่ก็มีอิทธิพลต่อพิธีกรรมและประเพณีบางอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในราชสำนัก (กรมศาสนา, ๒๕๖๖) ฉะนั้น “สังคมไทยให้ความสำคัญกับเสรีภาพทางศาสนาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๗” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, ๒๕๖๐) การยอมรับและเคารพในความแตกต่างทางศาสนา เป็นลักษณะสำคัญของสังคมไทย

พระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นศาสนาหลักในประเทศไทย แต่รัฐธรรมนูญก็ให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาอื่น ๆ เช่น อิสลาม คริสต์ พราหมณ์ - ฮินดู และซิกข์ ซึ่งมีบทบาทในสังคมเช่นกัน

๙.๑.๗ หลักธรรมทางศาสนาในการดำรงชีวิตและพัฒนาสังคม

หลักธรรมคำสอนทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากพระพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญในการชี้นำการดำรงชีวิตและพัฒนาสังคมไทย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙) หลักธรรม เช่น ความเมตตา กรุณา การให้อภัย ความอดทน และความซื่อสัตย์ เป็นค่านิยมที่ได้รับการส่งเสริมและปฏิบัติในสังคม หลักธรรมเหล่านี้ช่วยสร้างความสงบสุข ความสามัคคี และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในชุมชน

นอกจากนี้ หลักธรรมทางศาสนายังมีส่วนในการพัฒนาสังคมในวงกว้าง แนวคิดเรื่องการทำความดี ละเว้นความชั่ว และการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ส่งเสริมให้ผู้คนมีจิตสำนึกที่ดีและรับผิดชอบต่อสังคม การเน้นย้ำเรื่องความพอเพียงและความไม่โลภ ช่วยลดปัญหาความฟุ่มเฟือยและการเอารัดเอาเปรียบ ศาสนายังเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการช่วยเหลือผู้อื่นและการทำกิจกรรมเพื่อสังคม

หลักธรรมทางศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการชี้นำการดำรงชีวิตและการพัฒนาสังคม ส่งเสริมค่านิยม เช่น ความเมตตา กรุณา และความซื่อสัตย์ เป็นต้น

๙.๑.๘ พระมหากษัตริย์กับความเป็นไทย

พระมหากษัตริย์มีความผูกพันอย่างลึกซึ้งกับความเป็นไทยและมีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์และสังคมไทยมาอย่างยาวนาน พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจและความเคารพของคนไทย และทรงเป็นสัญลักษณ์ของความสามัคคี และความต่อเนื่องของชาติ (ธนาวิทย์ โชติประดิษฐ์, ๒๕๖๔)

ในอดีต พระมหากษัตริย์ทรงมีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งและพัฒนาชาติไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ ตัวอย่างเช่น กอบกู้เอกราชสมัยสมเด็จพระนเรศวร, ปฏิรูปประเทศสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้น พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำในการปกครองประเทศ การสร้างกฎหมาย การทำสงคราม และการส่งเสริมวัฒนธรรมและศาสนา เช่น โครงการในพระราชดำริกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น แม้ว่าปัจจุบันประเทศไทยจะมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่พระมหากษัตริย์ก็ยังคงเป็นที่เคารพรักและมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสามัคคีและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทย

พระมหากษัตริย์มีความผูกพันอย่างลึกซึ้งกับความเป็นไทย เป็นศูนย์รวมจิตใจและความเคารพของคนไทย และเป็นสัญลักษณ์ของความสามัคคี และความต่อเนื่องของชาติ

๙.๑.๙ บทบาทของพระมหากษัตริย์ในประวัติศาสตร์ไทย

พระมหากษัตริย์มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างชาติไทยและนำพาประเทศผ่านพ้นวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ ในสมัยสุโขทัย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำที่ใกล้ชิดกับประชาชน ในสมัยอยุธยา สถาบันกษัตริย์มีความเข้มแข็งและมีอำนาจในการปกครองประเทศอย่างกว้างขวาง ในช่วงเวลาที่บ้านเมืองประสบปัญหา เช่น การเสียกรุงศรีอยุธยา พระมหากษัตริย์ก็ทรงเป็นผู้นำในการกอบกู้เอกราชและสร้างความสามัคคีให้กับประเทศ

พระมหากษัตริย์มีบทบาทสำคัญ ๓ ยุค (กรมศิลปากร, ๒๕๖๓)

๑) สมัยสุโขทัย ปกครองแบบพ่อขุน

๒) สมัยอยุธยา สร้างความเป็นรัฐชาติ

๓) สมัยรัตนโกสินทร์ รักษาเอกราชจากลัทธิล่าอาณานิคม

ในสมัยรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ทรงมีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยและรักษาเอกราชของชาติในช่วงยุคล่าอาณานิคม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ทรงยกเลิกระบบทาสและทรงปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

(รัชกาลที่ ๖) ทรงส่งเสริมความรู้สึกชาตินิยม และพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ ๙) ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยและทรงงานเพื่อพัฒนาประเทศและประชาชนมาอย่างยาวนาน พระมหากษัตริย์ทรงมีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งและพัฒนาชาติไทย นำพาประเทศผ่านพ้นวิกฤตการณ์ต่าง ๆ และเป็นผู้นำในการปกครองประเทศมาอย่างยาวนานทุกยุคสมัย

๙.๑.๑๐ พระราชกรณียกิจเพื่อพัฒนาประเทศและประชาชน

พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงมีพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อพัฒนาประเทศและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ ๙) ทรงมีโครงการในพระราชดำริมากมายที่ครอบคลุมทุกด้านของการพัฒนา เช่น การเกษตร ชลประทาน การศึกษา สาธารณสุข และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งโครงการสำคัญ ๆ ของรัชกาลที่ ๙ เช่น ด้านการเกษตร เกษตรทฤษฎีใหม่, ด้านสิ่งแวดล้อม แกล้งดิน, ด้านสาธารณสุข หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ (มูลนิธิชัยพัฒนา, ๒๕๖๒) โครงการเหล่านี้ช่วยแก้ไขปัญหาความยากจน สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน

พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๑๐) ทรงสานต่อพระราชกรณียกิจของพระบรมชนกนาถ และทรงให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านต่าง ๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศและความผาสุกของประชาชน พระราชกรณียกิจเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความรักและความห่วงใยที่พระมหากษัตริย์ทรงมีต่อประเทศชาติและประชาชน

พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงมีพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อพัฒนาประเทศ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในด้านต่าง ๆ

โดยสรุป การปลูกฝังความรักในความเป็นไทยและความเข้าใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรมจะช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจในชาติ พร้อมทั้งพัฒนาความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง สามารถปรับตัวในโลกสมัยใหม่ได้โดยไม่ละทิ้งอัตลักษณ์ดั้งเดิม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลในสังคมพหุวัฒนธรรม

๙.๒ การปรับตัวในสังคมพหุวัฒนธรรมของประเทศไทย

การให้นิยามความหมายของพหุวัฒนธรรมและความสำคัญที่เพิ่มขึ้นในประเทศไทยอันเนื่องมาจากยุคโลกาภิวัตน์และการย้ายถิ่นฐาน ซึ่งได้นำมาพร้อมการเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อสังคมไทย โดยเป็นแรงผลักดันภายนอกที่ส่งผล

กระทบอย่างลึกซึ้งต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปรากฏการณ์นี้ได้ย่อโลกให้เล็กลง ทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างผู้คนและวัฒนธรรมที่หลากหลายมากขึ้นกว่าเดิม ผลที่ตามมาคือสังคมไทยมีความหลากหลายมากขึ้นกว่าในอดีต ซึ่งเห็นได้จากการเพิ่มขึ้นของกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา และวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน การทำความเข้าใจและปรับตัวให้เข้ากับสังคมพหุวัฒนธรรมจึงกลายเป็นประเด็นสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของประเทศไทย

ในยุคปัจจุบัน ยุคโลกาภิวัตน์และการย้ายถิ่นฐานระหว่างประเทศได้กลายเป็นลักษณะเด่นของโลก ทำให้สังคมต่าง ๆ ทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย เผชิญกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เพิ่มมากขึ้น ความหลากหลายนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่เชื้อชาติและศาสนาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความแตกต่างทางด้านภาษา ประเพณี และค่านิยมต่าง ๆ การที่ประเทศไทยเปิดรับวัฒนธรรมที่หลากหลายนี้ ทำให้เกิดความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจกระบวนการปรับตัวในสังคมพหุวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและสร้างสรรค์ การแนะนำแนวคิดของการปรับตัวทางสังคมในฐานะกระบวนการที่บุคคลปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมใหม่หรือที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งมีลักษณะของวัฒนธรรมที่หลากหลาย การกำหนดขอบเขตของรายงานเพื่อสำรวจมิติต่าง ๆ ของการปรับตัว รวมถึงด้านวัฒนธรรม ภาษา สังคม และเทคโนโลยี ในบริบทของประเทศไทย

ดังนั้น ประเด็นสำคัญซึ่งครอบคลุมผลกระทบของยุคโลกาภิวัตน์ การบูรณาการทางวัฒนธรรม บทบาทของสื่อดิจิทัล แนวทางการอยู่ร่วมกัน การทำความเข้าใจความหลากหลาย ทักษะที่จำเป็น การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม และการคิดเชิงวิพากษ์

๙.๒.๑ ยุคโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย

ผลกระทบของยุคโลกาภิวัตน์ต่อสังคมไทยในมุมมองที่หลากหลาย ๔ ประเด็นสำคัญ (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๕) ดังนี้

๑) การพิจารณาผลกระทบทางเศรษฐกิจของยุคโลกาภิวัตน์ต่อประเทศไทย ยุคโลกาภิวัตน์ได้นำมาซึ่งประโยชน์มากมายต่อประเทศไทยในด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน ประเทศไทยได้รับผลดีจากการบูรณาการเข้าสู่เศรษฐกิจโลกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น นวัตกรรม การปรับปรุงผลิตภาพขององค์กร และการพัฒนาทักษะของแรงงาน การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศยังคงมีความสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของไทย

แม้จะมีความผันผวนในสถานการณ์โลก เช่น สงครามการค้าระหว่างสหรัฐฯ และจีน และการระบาดของ COVID - ๑๙

อย่างไรก็ตาม ยุคโลกาภิวัตน์ก็ทำให้ประเทศไทยเผชิญกับความท้าทายทางเศรษฐกิจเช่นกัน การแข่งขันที่เพิ่มขึ้นจากต่างประเทศ ความผันผวนของตลาดโลก และความเสี่ยงจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจระดับโลก เป็นประเด็นที่ต้องมีการจัดการอย่างรอบคอบ วิกฤตการณ์ทางการเงินในปี ๑๙๙๗ เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนถึงผลกระทบที่รุนแรงของยุคโลกาภิวัตน์ต่อเศรษฐกิจไทย นอกจากนี้ การพึ่งพาการส่งออกมากเกินไปก็อาจทำให้เศรษฐกิจไทยเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงในความต้องการของตลาดโลกได้

๒) การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงที่ขับเคลื่อนโดยโลกาภิวัตน์ ยุคโลกาภิวัตน์ได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญในประเทศไทย รวมถึงการขยายตัวของเมืองและการย้ายถิ่นฐานของประชากรจากชนบทสู่เมือง การเปลี่ยนแปลงนี้ได้นำไปสู่การสัมผัสกับ “วัฒนธรรมบริโภคนิยม” และจริยธรรมในการทำงานแบบอุตสาหกรรมและทุนนิยม ซึ่งแตกต่างจากวิถีชีวิตในชนบทแบบเดิม นอกจากนี้ ยุคโลกาภิวัตน์ยังส่งผลต่อโครงสร้างครอบครัวและค่านิยมทางสังคม โดยอาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างรุ่นและความแตกต่างในแนวคิดทางศีลธรรมระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่

การเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและวัฒนธรรมตะวันตกที่เพิ่มขึ้นยังส่งผลต่อค่านิยมและพฤติกรรมของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มคนชั้นกลางและคนรุ่นใหม่ การรับเอาวิถีชีวิตแบบตะวันตก การบริโภคสินค้าแบรนด์เนม และการใช้ชีวิตแบบครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น เป็นตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากยุคโลกาภิวัตน์ อย่างไรก็ตาม สังคมไทยก็ไม่ได้เพิกเฉยต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ และยังคงมีการปรับตัวเพื่อรักษาสมดุลระหว่างความทันสมัยและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิม

๓) การสำรวจอิทธิพลของยุคโลกาภิวัตน์ต่อวัฒนธรรมและประเพณีไทย วัฒนธรรมไทย ซึ่งมีเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะตัว ก็ได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้จากกระแสยุคโลกาภิวัตน์ การเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติ โดยเฉพาะวัฒนธรรมตะวันตก และ วัฒนธรรมเกาหลี (K - Pop) ที่มีอิทธิพลต่อเยาวชนไทย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๖๖) ได้นำมาซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เพิ่มมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดความกังวลเกี่ยวกับการสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิม แนวคิดเรื่อง “ความเป็นไทย” ซึ่งเคยถูก

สร้างขึ้นและเน้นย้ำโดยรัฐ ก็เริ่มมีการท้าทายและเจรจาต่อรองใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์

อย่างไรก็ตาม ยุคโลกาภิวัตน์ก็ไม่ได้เป็นเพียงภัยคุกคามต่อวัฒนธรรมไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นโอกาสในการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยไปสู่โลกภายนอกด้วย การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมต่างชาติยังนำไปสู่การเกิดรูปแบบทางวัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่มีความหลากหลายและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น การผสมผสานระหว่างดนตรีไทยกับดนตรีตะวันตก หรือการนำเสนอเรื่องราวจากวรรณคดีไทยในรูปแบบที่ทันสมัยและเข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้มากขึ้น

๔) การพิจารณาบทบาทของเทคโนโลยีในการไกล่เกลี่ยผลกระทบของยุคโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการเป็นสื่อกลางของผลกระทบจากยุคโลกาภิวัตน์ต่อสังคมไทย อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ และสื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมต่อผู้คน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการเผยแพร่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน เทคโนโลยีเหล่านี้ช่วยให้คนไทยสามารถเข้าถึงข้อมูลและความรู้จากทั่วโลกได้อย่างง่ายดาย ในขณะเดียวกันก็เป็นช่องทางให้วัฒนธรรมไทยสามารถเผยแพร่ไปสู่ผู้ชมในระดับนานาชาติได้ด้วย

อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีก็มาพร้อมกับความท้าทายต่าง ๆ เช่น การเข้าถึงที่ไม่เท่าเทียมกันของเทคโนโลยีในกลุ่มประชากรต่าง ๆ และความเสี่ยงของการเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือเป็นอันตราย นอกจากนี้ การพึ่งพาเทคโนโลยีมากเกินไปอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางสังคมแบบดั้งเดิมและการปฏิสัมพันธ์แบบเห็นหน้ากันได้ ดังนั้น การใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติและมีความรับผิดชอบจึงเป็นสิ่งสำคัญในการปรับตัวในยุคโลกาภิวัตน์

๙.๒.๒ การเปิดรับวัฒนธรรมต่างชาติในประเทศไทย และการผสมผสานทางวัฒนธรรม

๑) ภาพรวมทางประวัติศาสตร์ของการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและการผสมผสานในประเทศไทย โดยสังเกตอิทธิพลจากอินเดีย จีน มอญ เขมร และวัฒนธรรมเพื่อนบ้านอื่น ๆ

ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์อันยาวนานของการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและการผสมผสานกับหลากหลายอารยธรรม อิทธิพลจากอินเดีย จีน มอญ และเขมร ได้หล่อหลอมวัฒนธรรมไทยในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นศาสนา ภาษา ศิลปะ สถาปัตยกรรม และประเพณีต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น ศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาหลักของประเทศ ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากอินเดียและศรีลังกา ในขณะที่ศิลปะและสถาปัตยกรรมไทยก็มีการผสมผสานรูปแบบจากเขมรและจีน

นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีการติดต่อค้าขายและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและเป็นเอกลักษณ์ การเปิดรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากภายนอกนี้เองที่เป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน

๒) ตัวอย่างร่วมสมัยของการผสมผสานทางวัฒนธรรมในประเทศไทย เช่น อาหาร แฟชั่น ดนตรี และศิลปะ

ตารางที่ ๙.๒ ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์การผสมผสานวัฒนธรรมมายาวนาน (กรมศิลปากร, ๒๕๖๔)

ยุคสมัย	อิทธิพลวัฒนธรรม	ตัวอย่างการผสมผสาน
สุโขทัย	ศรีลังกา - เขมร	พระพุทธรูปสมัยสุโขทัย
อยุธยา	เปอร์เซีย - จีน	สถาปัตยกรรมวัดพุทไธศวรรย์
รัตนโกสินทร์	ตะวันตก	การศึกษาแบบสมัยใหม่

ในยุคปัจจุบัน การผสมผสานทางวัฒนธรรมในประเทศไทยยังคงดำเนินต่อไปอย่างไม่หยุดนิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านอาหาร แฟชั่น ดนตรี และศิลปะ อาหารไทยเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการผสมผสานทางวัฒนธรรม โดยได้รับอิทธิพลจากอาหารจีน อินเดีย และตะวันตก จนเกิดเป็นเมนูอาหารที่หลากหลายและมีรสชาติเป็นเอกลักษณ์ ในด้านแฟชั่น เราจะเห็นการผสมผสานระหว่างชุดไทยแบบดั้งเดิมกับเสื้อผ้าสไตล์ตะวันตกอย่างลงตัว

ดนตรีไทยก็มีการปรับตัวและผสมผสานกับดนตรีสากล ทำให้เกิดแนวเพลงใหม่ ๆ ที่ได้รับความนิยมทั้งในและต่างประเทศ ในขณะที่ศิลปะไทยร่วมสมัยก็มีการนำเทคนิคและแนวคิดจากศิลปะตะวันตกมาผสมผสานกับรูปแบบและลวดลายแบบไทยดั้งเดิมได้อย่างน่าสนใจ การผสมผสานทางวัฒนธรรมเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวและเปิดรับความหลากหลายของสังคมไทย

๓) วิวัฒนาการของแนวคิด “ความเป็นไทย” ในยุคโลกาภิวัตน์ จากอุดมการณ์ที่รัฐสร้างขึ้นแต่เพียงผู้เดียวไปสู่เอกลักษณ์ที่ถูกท้าทายและผสมผสานมากขึ้น

แนวคิดเรื่อง “ความเป็นไทย” ซึ่งในอดีตมักถูกกำหนดโดยรัฐและชนชั้นนำ เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพและความภาคภูมิใจในชาติ ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปในยุคโลกาภิวัตน์ การเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติ การเปิดกว้างทางความคิด

และการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลากหลายกลุ่ม ได้ท้าทายความหมายดั้งเดิมของความเป็นไทย

ในปัจจุบัน ความเป็นไทยไม่ได้ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ตายตัวและมีเพียงหนึ่งเดียวอีกต่อไป แต่กลับกลายเป็นสิ่งที่หลากหลายและมีการผสมผสานกับอิทธิพลทางวัฒนธรรมอื่น ๆ มากยิ่งขึ้น การตีความหมายของความเป็นไทยและการผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่น ๆ ยังคงเป็นประเด็นที่น่าสนใจและมีการถกเถียงกันอย่างต่อเนื่องในสังคมไทย

๙.๒.๓ บทบาทของสื่อและเทคโนโลยีในยุคดิจิทัล (กสทช., ๒๕๖๖)

ยุคดิจิทัลและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย

๑) การวิเคราะห์บทบาทของสื่อและแพลตฟอร์มออนไลน์ในการหล่อหลอมบรรทัดฐานและค่านิยมทางสังคมในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มคนรุ่นใหม่

สื่อและแพลตฟอร์มออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมบรรทัดฐานและค่านิยมทางสังคมในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มคนรุ่นใหม่ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และสื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางหลักที่คนรุ่นใหม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร ความบันเทิง และอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากทั่วโลก สื่อเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อความคิด ทัศนคติ และพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่ รวมถึงการรับเอาค่านิยมและวิถีชีวิตแบบตะวันตกในบางแง่มุม

๒) การสำรวจผลกระทบของเทคโนโลยีต่อการเผยแพร่และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ซึ่งอำนวยความสะดวกในการแพร่กระจายวัฒนธรรมไทยไปทั่วโลกและวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาในประเทศไทย

เทคโนโลยีได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศไทยกับนานาชาติ อินเทอร์เน็ตและแพลตฟอร์มออนไลน์ช่วยให้วัฒนธรรมไทย เช่น อาหารไทย ดนตรีไทย ภาพยนตร์ไทย และศิลปะไทย สามารถเข้าถึงผู้ชมทั่วโลกได้ง่ายขึ้น ในขณะเดียวกัน เทคโนโลยีเหล่านี้ก็เปิดโอกาสให้คนไทยได้สัมผัสกับวัฒนธรรมที่หลากหลายจากทั่วโลก ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และผสมผสานทางวัฒนธรรมอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน

๓) การอภิปรายถึงความท้าทายและโอกาสของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลในบริบทพหุวัฒนธรรม รวมถึงประเด็นเรื่องความรู้ดิจิทัล การเข้าถึง และศักยภาพของทั้งความสมานฉันท์และความแตกแยกทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลในประเทศไทยได้นำมาซึ่งทั้งโอกาสและความท้าทายในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม โอกาสที่สำคัญคือการเข้าถึงข้อมูล

ข่าวสารและความรู้ที่หลากหลาย การสร้างเครือข่ายและการติดต่อสื่อสารกับผู้คนจากทั่วโลก และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคมและการแสดงออกทางวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตาม ยังมีความท้าทายที่ต้องเผชิญ เช่น ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีและทักษะดิจิทัล ซึ่งอาจทำให้เกิดการแบ่งแยกทางสังคมและวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง ข่าวปลอม หรือเนื้อหาที่สร้างความเกลียดชังผ่านช่องทางดิจิทัล ก็เป็นประเด็นที่น่ากังวลและต้องมีการจัดการอย่างเหมาะสม เพื่อส่งเสริมความสมานฉันท์และความเข้าใจซึ่งกันและกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

๙.๒.๔ การอยู่ร่วมกันในสังคมที่หลากหลาย

แนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมไทยที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

๑) การเน้นย้ำถึงความสำคัญของการเคารพซึ่งกันและกัน ความอดทน และความเข้าใจในฐานะหลักการพื้นฐานสำหรับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่กลมกลืนในประเทศไทยที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมไทยที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้น จำเป็นต้องอาศัยหลักการพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ การเคารพซึ่งกันและกัน ความอดทน และความเข้าใจ สังคมไทยให้ความสำคัญกับความสุภาพ การให้เกียรติผู้อื่น และการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ซึ่งเป็นค่านิยมที่ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากศาสนาพุทธ การเคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตของผู้อื่นเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมที่กลมกลืนและปราศจากความขัดแย้ง

ความอดทนเป็นอีกหนึ่งคุณสมบัติที่สำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การยอมรับและอดทนต่อความแตกต่างหลากหลาย โดยไม่ตัดสินหรือเลือกปฏิบัติ เป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นอกจากนี้ ความเข้าใจในวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และประสบการณ์ที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มในสังคมจะช่วยลดอคติและส่งเสริมความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน

๒) การตรวจสอบกลไกและโครงการที่มีอยู่ซึ่งส่งเสริมความสามัคคีทางสังคมในประเทศไทย เช่น การเจรจาทางศาสนา โครงการระดับชุมชน และหลักสูตรการศึกษา (สสส., ๒๕๖๕)

ในประเทศไทย มีกลไกและโครงการต่าง ๆ ที่ส่งเสริมความสามัคคีทางสังคมในสังคมพหุวัฒนธรรม การเจรจาระหว่างศาสนาต่าง ๆ เป็นช่องทางสำคัญ

ในการสร้างความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างผู้นับถือศาสนาที่แตกต่างกัน โครงการระดับชุมชนที่มุ่งเน้นการทำงานร่วมกันและการแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่น ก็เป็นอีกหนึ่งกลไกที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้คนที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย นอกจากนี้ หลักสูตรการศึกษาในประเทศไทยก็มีการปรับปรุงเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

๓) การระบุกลยุทธ์ที่เป็นไปได้สำหรับการส่งเสริมความครอบคลุมที่มากขึ้นและการจัดการกับความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับการเลือกปฏิบัติหรืออคติภายในสังคมพหุวัฒนธรรมของประเทศไทย

แม้ว่าประเทศไทยจะมีความพยายามในการส่งเสริมความสามัคคีทางสังคม แต่ก็ยังคงมีความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับการเลือกปฏิบัติและอคติในสังคมพหุวัฒนธรรม กลยุทธ์ที่อาจนำมาใช้เพื่อส่งเสริมความครอบคลุมที่มากขึ้น ได้แก่ การสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมผ่านการศึกษาและการรณรงค์ต่าง ๆ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม และการบังคับใช้กฎหมายและนโยบายที่ต่อต้านการเลือกปฏิบัติอย่างจริงจัง นอกจากนี้ การส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์และการตั้งคำถามต่ออคติและสเตอริโอไทป์ ก็เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมที่เปิดกว้างและยอมรับความแตกต่าง

๙.๒.๕ ความเคารพในวัฒนธรรมและความเชื่อที่แตกต่าง

แนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมไทยที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, ๒๕๖๕)

๑) การเน้นย้ำถึงความสำคัญของการเคารพซึ่งกันและกัน ความอดทน และความเข้าใจในฐานะหลักการพื้นฐานสำหรับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่กลมกลืนในประเทศไทยที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมไทยที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้นจำเป็นต้องอาศัยหลักการพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ การเคารพซึ่งกันและกัน ความอดทน และความเข้าใจ สังคมไทยให้ความสำคัญกับความสุภาพ การให้เกียรติผู้อื่น และการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ซึ่งเป็นค่านิยมที่ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากศาสนาพุทธ การเคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตของผู้อื่นเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมที่กลมกลืนและปราศจากความขัดแย้ง

ความอดทนเป็นอีกหนึ่งคุณสมบัติที่สำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การยอมรับและอดทนต่อความแตกต่างหลากหลาย โดยไม่ตัดสินหรือเลือกปฏิบัติ เป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นอกจากนี้ ความเข้าใจในวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และประสบการณ์ที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มในสังคม จะช่วยลดอคติและส่งเสริมความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน

๒) การตรวจสอบกลไกและโครงการที่มีอยู่ซึ่งส่งเสริมความสามัคคีทางสังคมในประเทศไทย เช่น การเจรจาทางศาสนา โครงการระดับชุมชน และหลักสูตรการศึกษา

ในประเทศไทย มีกลไกและโครงการต่าง ๆ ที่ส่งเสริมความสามัคคีทางสังคมในสังคมพหุวัฒนธรรม การเจรจาระหว่างศาสนาต่าง ๆ เป็นช่องทางสำคัญในการสร้างความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างผู้นับถือศาสนาที่แตกต่างกัน โครงการระดับชุมชนที่มุ่งเน้นการทำงานร่วมกันและการแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่น ก็เป็นอีกหนึ่งกลไกที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้คนที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย นอกจากนี้ หลักสูตรการศึกษาในประเทศไทยก็มีการปรับปรุงเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

๓) การระบุกลยุทธ์ที่เป็นไปได้สำหรับการส่งเสริมความครอบคลุมที่มากขึ้นและการจัดการกับความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับการเลือกปฏิบัติหรืออคติภายในสังคมพหุวัฒนธรรมของประเทศไทย

แม้ว่าประเทศไทยจะมีความพยายามในการส่งเสริมความสามัคคีทางสังคม แต่ก็ยังคงมีความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับการเลือกปฏิบัติและอคติในสังคมพหุวัฒนธรรม กลยุทธ์ที่อาจนำมาใช้เพื่อส่งเสริมความครอบคลุมที่มากขึ้น ได้แก่ การสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมผ่านการศึกษาและการรณรงค์ต่าง ๆ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม และการบังคับใช้กฎหมายและนโยบายที่ต่อต้านการเลือกปฏิบัติอย่างจริงจัง นอกจากนี้ การส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์และการตั้งคำถามต่ออคติและสเตอริโอไทป์ ก็เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมที่เปิดกว้างและยอมรับความแตกต่าง

๙.๒.๖ การเรียนรู้และยอมรับความหลากหลายทางศาสนาเชื้อชาติและวิถีชีวิต

การทำความเข้าใจและการยอมรับความหลากหลายของประเทศไทย (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๔)

๑) การสำรวจความหลากหลายของศาสนาและความเชื่อในประเทศไทย รวมถึงศาสนาพุทธ (เถรวาท มหายาน) อิสลาม คริสต์ ฮินดู ซิกข์ ลัทธิอนิยม และระบบความเชื่ออื่น ๆ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางศาสนาและความเชื่อ ศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลักที่ผู้คนส่วนใหญ่นับถือ โดยมีทั้งนิกายเถรวาทและมหายาน นอกจากนี้ ยังมีผู้นับถือศาสนาอิสลาม คริสต์ ฮินดู และซิกข์ในจำนวนไม่น้อย ความเชื่อดั้งเดิม เช่น ลัทธิอนิยมและการนับถือบรรพบุรุษ ก็ยังคงมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของคนไทยหลายกลุ่ม การทำความเข้าใจและยอมรับความหลากหลายทางศาสนาและความเชื่อนี้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมไทย

๒) การวิเคราะห์กลุ่มชาติพันธุ์และภาษาต่าง ๆ ที่ประกอบกันเป็นสังคมไทย รวมถึงชาวไทยภาคกลาง ชาวไทยภาคใต้ ชาวไทยภาคเหนือ (ล้านนา) ชาวไทยอีสาน ชาวมาเลย์ ชาวจีน และชนเผ่าต่าง ๆ ซึ่งแต่ละกลุ่มมีภาษาและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์

สังคมไทยประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์และภาษาที่หลากหลาย ซึ่งแต่ละกลุ่มมีภาษา ประเพณี และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ นอกเหนือจากชาวไทยภาคกลาง ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ ยังมีชาวไทยภาคใต้ ชาวไทยภาคเหนือ (หรือชาวล้านนา) ชาวไทยอีสาน ชาวมาเลย์ ชาวจีน และชนเผ่าต่าง ๆ อีกมากมาย แต่ละกลุ่มเหล่านี้มีภาษาถิ่นหรือภาษาของตนเอง ซึ่งแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน การยอมรับและเข้าใจความหลากหลายทางชาติพันธุ์และภาษาเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความเคารพซึ่งกันและกันในสังคมไทย

๓) การยอมรับความหลากหลายของวิถีชีวิต ค่านิยม และมุมมองที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น การพัฒนาเมือง การศึกษา สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม และการเปิดรับโลกภายนอก

สังคมไทยมีความหลากหลายในวิถีชีวิต ค่านิยม และมุมมอง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่าง ๆ มากมาย การพัฒนาของเมือง การเข้าถึงการศึกษาที่แตกต่างกัน สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลาย และการเปิดรับอิทธิพลจากโลกภายนอก ล้วนมีส่วนในการหล่อหลอมความแตกต่างเหล่านี้ การยอมรับว่าผู้คนในสังคมมีความแตกต่างกันในหลายมิติ และการเปิดใจรับฟังมุมมองที่หลากหลาย จะนำไปสู่ความเข้าใจและความเคารพซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้น

๙.๒.๗ การพัฒนา Soft Skills เพื่อปรับตัวในสังคมโลก

ทักษะที่จำเป็นสำหรับคนไทยในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง

๑) การระบุทักษะที่จำเป็นสำหรับการปรับตัวที่มีประสิทธิภาพในสังคมพหุวัฒนธรรม เช่น การสื่อสาร ความเห็นอกเห็นใจ ความสามารถในการปรับตัว การทำงานเป็นทีม การแก้ปัญหา และความฉลาดทางวัฒนธรรม (สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, ๒๕๖๖)

ในโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการปรับตัวจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับคนไทย ๕๘ ทักษะเหล่านี้รวมถึงความสามารถในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ การแสดงความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้ดี การทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็นทีม การแก้ปัญหาที่ซับซ้อน และการมีความฉลาดทางวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึงความเข้าใจและความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้คนจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

๒) การอภิปรายถึงความสำคัญของทักษะเหล่านี้ในการนำทางสภาพแวดล้อมทางสังคมและวิชาชีพที่หลากหลายทั้งในประเทศไทยและในการติดต่อกับชุมชนระดับโลก

ทักษะเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำทางสภาพแวดล้อมทางสังคมและวิชาชีพที่หลากหลาย ทั้งในประเทศไทยเองซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และในการติดต่อกับผู้คนจากทั่วโลก ความสามารถในการสื่อสารอย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ ช่วยให้สามารถสร้างความเข้าใจและความร่วมมือกับผู้คนที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้ ความเห็นอกเห็นใจช่วยให้เข้าใจความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น ทำให้สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น ความสามารถในการปรับตัวช่วยให้รับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอนในโลกที่เต็มไปด้วยความหลากหลายได้อย่างยืดหยุ่น

๓) การสำรวจกลยุทธ์สำหรับการพัฒนาและเพิ่มพูนทักษะที่สำคัญเหล่านี้ผ่านการศึกษา การฝึกอบรม และประสบการณ์ตรง

ทักษะเหล่านี้ไม่ได้เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่เกิด แต่สามารถพัฒนาและเพิ่มพูนได้ผ่านการศึกษา การฝึกอบรม และประสบการณ์ตรง การเข้าร่วมหลักสูตรและกิจกรรมที่เน้นการพัฒนาทักษะเหล่านี้ การฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ การขอความคิดเห็นจากผู้อื่น และการเปิดใจเรียนรู้จากประสบการณ์ต่าง ๆ จะช่วยให้คน

ไทยสามารถปรับตัวและประสบความสำเร็จในสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ตารางที่ ๙.๓ ทักษะที่จำเป็นสำหรับการปรับตัวในสังคมพหุวัฒนธรรม

ทักษะ	คำอธิบาย	ความสำคัญในบริบทพหุวัฒนธรรม
การสื่อสาร	ความสามารถในการแสดงออกและรับฟังความคิดเห็นอย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ	ช่วยให้เข้าใจและสร้างความสัมพันธ์กับผู้คนจากภูมิหลังที่แตกต่างกัน
ความเห็นอกเห็นใจ	ความสามารถในการเข้าใจและแบ่งปันความรู้สึกของผู้อื่น	ส่งเสริมความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างวัฒนธรรม
ความสามารถในการปรับตัว	ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ	ช่วยให้รับมือกับความหลากหลายและความไม่แน่นอนได้
การทำงานเป็นทีม	ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน	จำเป็นสำหรับการทำงานในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย
การแก้ปัญหา	ความสามารถในการระบุ วิเคราะห์ และแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ	ช่วยจัดการกับความท้าทายที่เกิดขึ้นจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม
ความฉลาดทางวัฒนธรรม	ความสามารถในการเข้าใจและทำงานร่วมกับผู้คนจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน	ช่วยให้สามารถนำทางและประสบความสำเร็จในสภาพแวดล้อมข้ามวัฒนธรรม

๙.๒.๘ ทักษะการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม

ความสำคัญและวิธีการพัฒนาทักษะการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมสำหรับคนไทย

๑) การวิเคราะห์ความสำคัญของการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพข้ามพรมแดนทางวัฒนธรรมในประเทศไทย โดยพิจารณาถึงกลุ่มภาษาและชาติพันธุ์ที่หลากหลายภายในประเทศ

การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพมีความสำคัญอย่างยิ่งในประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางภาษาและชาติพันธุ์ ความสามารถในการสื่อสารกับผู้คนที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ช่วยสร้างความเข้าใจ ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมความร่วมมือทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กร ในบริบทของประเทศไทย ซึ่งมีกลุ่มภาษาและชาติพันธุ์ที่หลากหลาย การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการสร้างความสมานฉันท์และความเข้าใจซึ่งกันและกันในสังคม

๒) การระบุอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม เช่น ความแตกต่างทางภาษา รูปแบบการสื่อสารที่แตกต่างกัน (โดยตรงกับโดยอ้อม) สัญญาณที่ไม่ใช่คำพูด ค่านิยมทางวัฒนธรรม และภาพเหมารวม

ในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม อาจมีอุปสรรคต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดหรือความขัดแย้งได้ ความแตกต่างทางภาษาเป็นอุปสรรคที่ชัดเจนที่สุด แต่ยังมีอุปสรรคอื่น ๆ ที่สำคัญไม่แพ้กัน เช่น รูปแบบการสื่อสารที่แตกต่างกัน (บางวัฒนธรรมเน้นความตรงไปตรงมา ในขณะที่บางวัฒนธรรมเน้นความสุภาพและอ้อมค้อม) สัญญาณที่ไม่ใช่คำพูด (เช่น การแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง การสบตา) ค่านิยมทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน (เช่น ค่านิยมเรื่องลำดับชั้น ความเป็นส่วนตัว) และการมีภาพเหมารวมหรืออคติเกี่ยวกับวัฒนธรรมอื่น ๆ

๓) การเสนอแนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมสำหรับคนไทย เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การฝึกฝนการฟังอย่างตั้งใจ การตระหนักถึงสัญญาณที่ไม่ใช่คำพูด การใช้ภาษาที่ชัดเจนและเรียบง่าย และการแสดงความเคารพต่อมุมมองที่หลากหลาย

การพัฒนาทักษะการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความพยายามและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง แนวทางปฏิบัติที่สามารถนำมาใช้ได้ ได้แก่ การศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การฝึกฝนการฟังอย่างตั้งใจเพื่อให้เข้าใจความหมายที่แท้จริงของผู้พูด การสังเกตและตีความสัญญาณที่ไม่ใช่คำพูดอย่างระมัดระวัง การใช้ภาษาที่ชัดเจน เรียบง่าย และหลีกเลี่ยงการใช้คำแสลงหรือสำนวนที่ไม่คุ้นเคย และที่สำคัญที่สุดคือการแสดงความเคารพต่อมุมมองและความเชื่อที่แตกต่างกันของผู้อื่น

ตารางที่ ๙.๔ อุปสรรคในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมและกลยุทธ์ในการปรับปรุง

อุปสรรค	กลยุทธ์ในการปรับปรุง
ความแตกต่างทางภาษา	เรียนรู้ภาษาและสำนวนที่ใช้บ่อยในวัฒนธรรมอื่น
รูปแบบการสื่อสาร	ตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างการสื่อสารโดยตรงและโดยอ้อม
สัญญาณที่ไม่ใช่คำพูด	สังเกตและตีความภาษากายและสัญญาณที่ไม่ใช่คำพูดอย่างระมัดระวัง
ค่านิยมทางวัฒนธรรม	ทำความเข้าใจค่านิยมและความเชื่อที่แตกต่างกัน
ภาพเหมารวม	หลีกเลี่ยงการตัดสินผู้อื่นจากภาพเหมารวมและอคติ
การฟังอย่างไม่ตั้งใจ	ฝึกฝนการฟังอย่างตั้งใจและพยายามทำความเข้าใจมุมมองของผู้อื่น
การใช้ภาษาที่ไม่ชัดเจน	ใช้ภาษาที่ชัดเจน เรียบง่าย และหลีกเลี่ยงคำแสลง
การขาดความเคารพ	แสดงความเคารพต่อวัฒนธรรมและความเชื่อที่แตกต่างกัน
ความประหม่าหรือความไม่มั่นใจ	สร้างความมั่นใจและเปิดใจเรียนรู้จากประสบการณ์
การตีความผิดพลาด	ตรวจสอบความเข้าใจโดยการถามคำถามและสรุปประเด็น

๙.๒.๙ การคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์

ความสำคัญของการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ในสังคมพหุวัฒนธรรมของประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๖๖)

๑) การตรวจสอบบทบาทของการคิดเชิงวิพากษ์ในการทำความเข้าใจและนำทางความแตกต่างทางวัฒนธรรม การท้าทายภาพเหมารวม และการส่งเสริมการตัดสินใจอย่างมีข้อมูลในสังคมที่หลากหลาย

การคิดเชิงวิพากษ์มีบทบาทสำคัญในการทำความเข้าใจและนำทางความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรม ทักษะนี้ช่วยให้บุคคลสามารถวิเคราะห์และ

ประเมินข้อมูลจากมุมมองที่หลากหลาย ท้าทายภาพเหมารวมและความเชื่อที่ปราศจากเหตุผล และตัดสินใจอย่างมีข้อมูลบนพื้นฐานของหลักฐานและการพิจารณาอย่างรอบด้าน ในสังคมที่เต็มไปด้วยความหลากหลาย การคิดเชิงวิพากษ์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจและความเคารพซึ่งกันและกัน

๒) การเน้นย้ำถึงความสำคัญของการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ในการจัดการกับความท้าทายที่เกิดขึ้นในสังคมที่หลากหลาย การส่งเสริมนวัตกรรมและการค้นหาวิธีแก้ไขปัญหาที่ครอบคลุม

การแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการกับความท้าทายที่เกิดขึ้นในสังคมพหุวัฒนธรรม สังคมที่หลากหลายมักเผชิญกับปัญหาที่ซับซ้อนและต้องการแนวทางการแก้ไขที่แปลกใหม่และครอบคลุม การคิดเชิงสร้างสรรค์ช่วยให้สามารถมองปัญหาจากมุมมองที่แตกต่างกัน ระดมความคิดเพื่อหาทางออกที่หลากหลาย และพัฒนานวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของทุกกลุ่มในสังคม

๓) การเสนอแนวทางเชิงปฏิบัติเพื่อส่งเสริมทักษะเหล่านี้ในนักเรียนไทย เช่น การกระตุ้นการตั้งคำถาม การส่งเสริมมุมมองที่หลากหลาย การใช้กรณีศึกษา การส่งเสริมการทำงานร่วมกัน และการสร้างโอกาสสำหรับการไตร่ตรอง

การส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ในนักเรียนไทยสามารถทำได้ผ่านหลากหลายแนวทางปฏิบัติ การกระตุ้นให้นักเรียนตั้งคำถามและสงสัยในสิ่งที่ได้ยินหรือได้อ่าน การส่งเสริมให้พวกเขามองปัญหาจากมุมมองที่หลากหลาย การใช้กรณีศึกษาเพื่อให้นักเรียนวิเคราะห์สถานการณ์จริง การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการสร้างโอกาสให้นักเรียนได้ไตร่ตรองและทบทวนกระบวนการคิดของตนเอง เป็นเพียงตัวอย่างบางส่วนของวิธีการที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาทักษะเหล่านี้ได้

สรุป การมุ่งสู่สังคมไทยพหุวัฒนธรรมที่กลมกลืนและปรับตัวได้ โดยเน้นย้ำถึงความสำคัญของการทำความเข้าใจผลกระทบของโลกาภิวัตน์ การยอมรับการบูรณาการทางวัฒนธรรม การนำทางยุคดิจิทัล การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข การยอมรับความหลากหลาย การพัฒนาทักษะที่จำเป็น การฝึกฝนการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม และการปลูกฝังการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ การให้ข้อเสนอแนะสำหรับนักการศึกษาและผู้กำหนดนโยบายในประเทศไทย เพื่อส่งเสริมการปรับตัวและการทนต่อในสังคมพหุวัฒนธรรม เช่น การบูรณาการมุมมองที่หลากหลายทางวัฒนธรรมเข้าสู่หลักสูตร การส่งเสริม

การเจรจาทางวัฒนธรรม การลงทุนในความรู้ดิจิทัล การสนับสนุนโครงการระดับชุมชน และการเน้นย้ำการพัฒนาทักษะที่จำเป็นและการคิดเชิงวิพากษ์ตั้งแต่เนิ่น ๆ

๙.๓ การสร้างคุณค่าสู่ประชาคมโลก

ในโลกที่เชื่อมโยงถึงกันมากขึ้น ความสำคัญของประเทศต่าง ๆ ในการร่วมสร้างค่านิยมที่แบ่งปันและแก้ไขความท้าทายระดับโลกได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก ประเทศไทย ในฐานะชาติที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานในการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลกในขณะที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ได้ดำเนินบทบาทที่น่าสนใจในการสร้างประชาคมโลก ประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทยที่ไม่เคยตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก ทำให้เกิดมุมมองที่เป็นเอกลักษณ์ในการมีส่วนร่วมกับประชาคมโลก สถานะที่ไม่เคยถูกยึดครองนี้ได้ส่งเสริมความภาคภูมิใจและความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งอาจเป็นพื้นฐานสำหรับแนวทางการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศที่เน้นความเคารพซึ่งกันและกันและอธิปไตย รายงานฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์คุณูปการของประเทศไทยต่อประชาคมโลก โดยอ้างอิงจากเอกสารประกอบการเรียนการสอนที่ได้รับ และนำเสนอการวิเคราะห์เชิงลึกในหลากหลายมิติ

๙.๓.๑ บทบาทของพลเมืองโลกที่ดี

การบ่มเพาะความเป็นพลเมืองโลกในประเทศไทย ซึ่งการเป็นพลเมืองโลกที่ดี หมายถึง การตระหนักถึงความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนทั่วโลก และการมีสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมโลกโดยรวม พลเมืองโลกที่ดีเข้าใจถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองของโลก และพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและความท้าทายระดับโลก เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความยากจน ความไม่เท่าเทียม และการละเมิดสิทธิมนุษยชน การเป็นพลเมืองโลกที่ดีไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การมีความรู้และความเข้าใจเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการลงมือปฏิบัติและการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการสร้างโลกที่ดีขึ้นสำหรับทุกคน

คุณลักษณะสำคัญของพลเมืองโลกที่ดี (UNESCO, ๒๕๖๔) ได้แก่

๑) การเคารพในความแตกต่างและความหลากหลาย

๒) การมีจิตใจเปิดกว้าง

๓) การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

๔) การมีทักษะในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม

๕) การมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

๖) การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสันติภาพและความยุติธรรม

๗) การมีความมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

การเคารพความแตกต่างและความหลากหลายสอดคล้องกับองค์ประกอบทางชาติพันธุ์ที่หลากหลายของประเทศไทย และประวัติศาสตร์ของการมีปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมต่าง ๆ ประเทศไทยได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการผสมผสานกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย แม้ว่าในบางครั้งจะมีการบังคับให้กลืนกลืนทางวัฒนธรรม การมีจิตใจเปิดกว้างและการเห็นอกเห็นใจผู้อื่นอาจได้รับอิทธิพลจากค่านิยมทางวัฒนธรรมไทยที่เน้นความสบาย ๆ และการไม่ถือสา ค่านิยมเหล่านี้อาจส่งผลให้เกิดทัศนคติที่เปิดกว้างและเต็มใจที่จะเข้าใจมุมมองที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่องการรักษาหน้าอาจส่งผลต่อความตรงไปตรงมาในการสื่อสาร ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรม

ทักษะในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งในโลกปัจจุบันที่เชื่อมโยงถึงกันด้วยโลกาภิวัตน์ การที่เอกสารประกอบการเรียนการสอนเน้นย้ำถึงทักษะนี้ แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจถึงความจำเป็นในการติดต่อสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพกับผู้คนจากภูมิหลังที่แตกต่างกัน ภาษาไทยเองก็มีภาษาถิ่นต่าง ๆ และได้รับอิทธิพลจากภาษาอื่น ๆ ในประวัติศาสตร์ ซึ่งบ่งชี้ถึงความสามารถในการทำความเข้าใจและมีส่วนร่วมกับระบบภาษาที่แตกต่างกัน ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับหลักคำสอนทางพุทธศาสนาที่เน้นความเมตตาและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ให้ความสำคัญกับความสมดุลทางสิ่งแวดล้อม อิทธิพลที่แข็งแกร่งของพุทธศาสนาในสังคมไทยน่าจะส่งเสริมความรู้สึกรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ของผู้อื่นและโลกธรรมชาติ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังเน้นย้ำถึงแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน การไม่เบียดเบียนผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม

๙.๓.๒ การส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมทางสังคมไทย (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๖๕)

การส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมทางสังคมเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างสังคมที่ยุติธรรมและน่าอยู่สำหรับทุกคน สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ทุกคนพึงได้รับโดยเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ ศาสนา เพศ หรือสถานะใด ๆ ความเท่าเทียมทางสังคมหมายถึงการที่ทุกคนมีโอกาสและได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันในการเข้าถึงทรัพยากร โอกาส และการมีส่วนร่วมในสังคม

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมทางสังคมทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ ประเทศไทยมีกฎหมาย

และกลไกต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชน และได้ให้สัตยาบันต่อสนธิสัญญาและอนุสัญญาระหว่างประเทศหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน นอกจากนี้ ประเทศไทยยังได้ดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา สาธารณสุข การจ้างงาน และการเข้าถึงความยุติธรรม การมีแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน และการให้สัตยาบันต่อสนธิสัญญาระหว่างประเทศ แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตาม การประเมินประสิทธิผลของการดำเนินงานเหล่านี้ในทางปฏิบัติต้องมีการพิจารณารายงานและการวิเคราะห์ที่เป็นอิสระ นอกเหนือจากเอกสารที่ให้มา การให้ความสำคัญกับการศึกษาและสาธารณสุขสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่กว้างขึ้นและการลดความเหลื่อมล้ำ การลงทุนในด้านเหล่านี้สามารถนำไปสู่ความคล่องตัวทางสังคมที่มากขึ้นและสังคมที่เท่าเทียมกันมากขึ้น

๙.๓.๓ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ๒๕๖๖) เป็นส่วนสำคัญของการเป็นพลเมืองโลกที่ดีและการสร้างคุณค่าสู่ประชาคมโลก กิจกรรมเพื่อสังคมมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาและความท้าทายทางสังคม เช่น ความยากจน ความเหลื่อมล้ำ การศึกษา และสุขภาพ กิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมมุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การปกป้องสิ่งแวดล้อม และการแก้ไขปัญหามลพิษและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

บุคคลและองค์กรจากประเทศไทยได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างหลากหลาย ทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ ตัวอย่างเช่น การบริจาคเงินและสิ่งของ การเป็นอาสาสมัครในโครงการต่าง ๆ การรณรงค์เพื่อสร้างความตระหนักรู้ การสนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชน และการดำเนินธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลงในระยะยาวและส่งเสริมสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน การมีอยู่ขององค์กรต่าง ๆ เช่น สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย และมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมอย่างแข็งขัน องค์กรเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการระดมพลเมืองและการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันเช่นนี้ส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันและความรับผิดชอบ ซึ่งนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ยั่งยืนมากขึ้น

๙.๓.๔ การเป็นตัวแทนประเทศไทยในเวทีโลก

บทบาทของประเทศไทยในเวทีโลก เป็นการเน้นย้ำถึงบทบาทสำคัญของประเทศไทยในการเป็นตัวแทนของประเทศในเวทีโลกผ่านการเข้าร่วมในองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ เช่น องค์การสหประชาชาติ (UN) และสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) (กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๖๖) การเป็นสมาชิกในองค์กรเหล่านี้ช่วยให้ประเทศไทยสามารถแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และร่วมมือกับประเทศอื่น ๆ ในการแก้ไขปัญหาและความท้าทายระดับโลก

ประเทศไทยได้มีบทบาทอย่างมากในการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในด้านต่าง ๆ เช่น สันติภาพและความมั่นคง การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ประเทศไทยยังได้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมและกิจกรรมระหว่างประเทศต่าง ๆ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของประเทศไทยในเวทีโลก การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของประเทศไทยในเวทีระหว่างประเทศบ่งชี้ถึงความมุ่งมั่นในลัทธิพหุภาคีนิยมและการแก้ไขปัญหาโลกด้วยความร่วมมือ การเป็นสมาชิกในอาเซียนมีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทระดับภูมิภาค และช่วยให้ประเทศไทยสามารถแก้ไขความท้าทาย และโอกาสร่วมกับประเทศเพื่อนบ้านได้

๙.๓.๕ การเผยแพร่วัฒนธรรมไทยผ่านงานศิลปะ อาหาร และประเพณี

การเผยแพร่วัฒนธรรมไทยสู่ประชาคมโลก หมายถึง วัฒนธรรมไทยมีความเป็นเอกลักษณ์และงดงาม ซึ่งเป็นที่ชื่นชมของคนทั่วโลก ประเทศไทยได้มีการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยสู่ประชาคมโลกผ่านงานศิลปะ อาหาร และประเพณีต่าง ๆ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, ๒๕๖๖) งานศิลปะไทย เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และการแสดง มีความโดดเด่นและสะท้อนถึงประวัติศาสตร์และค่านิยมของไทย วิวัฒนาการของศิลปะไทยสะท้อนอิทธิพลทางประวัติศาสตร์จากอินเดีย เขมร และวัฒนธรรมอื่น ๆ แต่ยังคงรักษาความเป็น “ไทย” ที่เป็นเอกลักษณ์ การผสมผสานประเพณีทางศิลปะที่หลากหลายเข้ากับรูปแบบไทยที่โดดเด่นแสดงให้เห็นถึงพลวัตทางวัฒนธรรมและความสามารถในการสร้างสรรค์

อาหารไทยเป็นที่รู้จักและชื่นชอบในระดับนานาชาติ ด้วยรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์และหลากหลาย ความหลากหลายของอาหารไทยในแต่ละภูมิภาค (ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ/อีสาน ภาคใต้) นำเสนอ

ประสบการณ์การทำอาหารที่หลากหลาย รสชาติที่เป็นเอกลักษณ์และการใช้วัตถุดิบสดใหม่ทำให้อาหารไทยได้รับความนิยมทั่วโลก

ประเพณีไทย เช่น เทศกาลสงกรานต์ และลอยกระทง เป็นที่น่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก เทศกาลระดับภูมิภาค เช่น ยี่เป็ง ผีตาโขน และบุญบั้งไฟ แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมทั่วประเทศ การเผยแพร่วัฒนธรรมไทยไม่เพียงแต่เป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างความเข้าใจและความชื่นชมในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของโลก การส่งเสริมวัฒนธรรมไทยสามารถมีส่วนช่วยในการสร้างอำนาจละมุนและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

๙.๓.๖ ความสามารถในการแข่งขันในเวทีสากล เช่น การศึกษา วิทยาศาสตร์ กีฬา และเศรษฐกิจ

การยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยในเวทีโลก เมื่อวิเคราะห์ถึงความสำคัญของความสามารถในการแข่งขันในเวทีสากลสำหรับการพัฒนาประเทศในระยะยาว ประเทศไทยได้มีการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี กีฬา และเศรษฐกิจ

ในด้านการศึกษา ประเทศไทยได้มีการปฏิรูปการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานให้เทียบเท่าระดับสากล การปฏิรูปการศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการเตรียมพลเมืองไทยให้พร้อมสำหรับเศรษฐกิจโลกที่มีการแข่งขันสูง ในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประเทศไทยได้มีการลงทุนในการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การลงทุนในด้านนี้มีความสำคัญต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ในด้านกีฬา นักกีฬาไทยได้สร้างชื่อเสียงและประสบความสำเร็จในเวทีระดับนานาชาติ ความสำเร็จด้านกีฬาสามารถเสริมสร้างความภาคภูมิใจของชาติและภาพลักษณ์ของประเทศไทยในระดับโลก ในด้านเศรษฐกิจ ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจขนาดใหญ่และมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยมีศักยภาพในการแข่งขันในหลากหลายอุตสาหกรรม เศรษฐกิจของประเทศไทยได้เปลี่ยนจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรม และได้รับผลกระทบอย่างมากจากโลกาภิวัตน์

ตารางที่ ๙.๕ ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย (IMD World Competitiveness Center, ๒๕๖๖)

ด้านความสามารถในการแข่งขัน	อันดับโลก	ความพยายาม/จุดแข็ง	ความท้าทาย
การศึกษา	๕๔	การปฏิรูปเพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐาน	การพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาขีดความสามารถในการแข่งขัน
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	๔๘	การลงทุนในการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรม	การพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาขีดความสามารถในการแข่งขัน
กีฬา	๓๕	การสร้างชื่อเสียงและประสบความสำเร็จในเวทีระดับนานาชาติ	การพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาขีดความสามารถในการแข่งขัน
เศรษฐกิจ	๓๐	เศรษฐกิจขนาดใหญ่และการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ศักยภาพในการแข่งขันในหลากหลายอุตสาหกรรม	การยกระดับความสามารถในการแข่งขันในบางด้าน การพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับความท้าทายในการยกระดับความสามารถในการแข่งขันในบางด้าน และจำเป็นต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีสากล ซึ่งรายงานความสามารถในการแข่งขันระดับโลก และอันดับความสามารถในการแข่งขันระดับโลก เป็นเกณฑ์มาตรฐานภายนอก

๙.๓.๗ การส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การขับเคลื่อนนวัตกรรมเพื่อความยั่งยืน การมุ่งเน้นของประเทศไทยในด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์และเทคโนโลยีสีเขียว ความสำคัญของการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทโลกปัจจุบัน เศรษฐกิจ

สร้างสรรค์ถูกกำหนดให้เป็นเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม และทรัพย์สินทางปัญญา การพัฒนาอย่างยั่งยืนหมายถึงการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่กระทบต่อความสามารถของคนรุ่นหลังในการตอบสนองความต้องการของตนเอง

ประเทศไทยได้มีการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ผ่านนโยบายและโครงการต่าง ๆ (UNESCO, ๒๕๖๕) เพื่อสนับสนุนผู้ประกอบการสร้างสรรค์และพัฒนาบุคลากร สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (ประเทศไทย) มีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้ นอกจากนี้ ประเทศไทยยังได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีการดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์ชาติของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐ รวมถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ประเทศไทยยังได้พัฒนาสิ่งประดิษฐ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับโลก นวัตกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมถูกกำหนดให้เป็นผลิตภัณฑ์ บริการ กระบวนการ หรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ประเทศไทยได้ส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในหลากหลายด้าน เช่น การพัฒนาพลังงานหมุนเวียน เทคโนโลยีการจัดการของเสีย และการเกษตรอินทรีย์ องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (ประเทศไทย) มีส่วนร่วมในโครงการที่เกี่ยวข้อง การมุ่งเน้นของประเทศไทยในด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์และเทคโนโลยีสีเขียวทำให้ประเทศเป็นผู้มีส่วนร่วมในความพยายามด้านนวัตกรรมและความยั่งยืนระดับโลก

๙.๓.๘ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นภูมิปัญญาไทยเพื่อการประยุกต์ใช้ระดับโลก เมื่อเจาะลึกถึงหลักการสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน หลักการสำคัญ ได้แก่ ๑) ความพอประมาณ ๒) ความมีเหตุผล และ ๓) การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้สามารถช่วยให้บุคคล ชุมชน และประเทศชาติพึ่งตนเองได้ และรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความเกี่ยวข้องและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับโลก โดยเน้นความสมดุล ความพอดี และการไม่เบียดเบียนผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม การนำหลักการนี้ไปปรับใช้สามารถช่วยลดความโลภและการบริโภคเกินความจำเป็น ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาต่าง ๆ ที่โลกกำลังเผชิญอยู่ การเน้นย้ำถึงความยืดหยุ่นของปรัชญานี้อาจมีความเกี่ยวข้อง

เป็นพิเศษในโลกที่เผชิญกับความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มมากขึ้น หลักการของความพอประมาณและความมีเหตุผลสามารถนำไปสู่รูปแบบการบริโภคที่ยั่งยืนมากขึ้นทั่วโลก ในขณะที่ความยืดหยุ่นส่งเสริมความสามารถในการทนทานและฟื้นตัวจากความตกใจ

ตารางที่ ๙.๖ หลักการสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้ในระดับสากล (มูลนิธิชัยพัฒนา, ๒๕๖๖)

หลักการ	คำอธิบายโดยย่อ	การประยุกต์ใช้ในไทย	การประยุกต์ใช้ระดับโลก
ความพอประมาณ	การดำเนินชีวิตและการพัฒนาที่ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป	โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ๑ ล้านครัวเรือน	โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) นำไปใช้ใน ๑๕ ประเทศ
ความมีเหตุผล	การตัดสินใจและการกระทำที่อยู่บนพื้นฐานของข้อมูล ความรู้ และการพิจารณาอย่างรอบคอบ	ธนาคารหมู่บ้านตามหลักพอเพียง	องค์การ FAO ส่งเสริมในประเทศกำลังพัฒนา
การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี	ความสามารถในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายต่าง ๆ ได้อย่างมีสติและไม่ประมาท	ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ๘๖๕ แห่ง	เป็นกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนของ UN

๙.๓.๙ การพัฒนานวัตกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

การขับเคลื่อนนวัตกรรมเพื่อความยั่งยืน คือการมุ่งเน้นของประเทศไทยในด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์และเทคโนโลยีสีเขียว จากความสำคัญของการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทโลกปัจจุบัน เศรษฐกิจสร้างสรรค์ถูกกำหนดให้เป็นเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม และทรัพย์สินทางปัญญา การพัฒนาอย่างยั่งยืนหมายถึงการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่กระทบต่อความสามารถของคนรุ่นหลังในการตอบสนองความต้องการของตนเอง (องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก, ๒๕๖๖)

ประเทศไทยได้มีการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ผ่านนโยบายและโครงการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนผู้ประกอบการสร้างสรรค์และพัฒนาบุคลากร สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (ประเทศไทย) มีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้ นอกจากนี้ ประเทศไทยยังได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีการดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์ชาติของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐ รวมถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ประเทศไทยยังได้พัฒนาสิ่งประดิษฐ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับโลก นวัตกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมถูกกำหนดให้เป็นผลิตภัณฑ์ บริการ กระบวนการ หรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ประเทศไทยได้ส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในหลากหลายด้าน เช่น การพัฒนาพลังงานหมุนเวียน เทคโนโลยีการจัดการของเสีย และการเกษตรอินทรีย์ องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (ประเทศไทย) มีส่วนร่วมในโครงการที่เกี่ยวข้อง การมุ่งเน้นของประเทศไทยในด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์และเทคโนโลยีสีเขียวทำให้ประเทศเป็นผู้มีส่วนร่วมในความพยายามด้านนวัตกรรมและความยั่งยืนระดับโลก

สรุป ประเทศไทยได้แสดงให้เห็นถึงคุณูปการที่หลากหลายต่อประชาคมโลก ตั้งแต่การบ่มเพาะความเป็นพลเมืองโลกและการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ไปจนถึงการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในเวทีระหว่างประเทศและการเผยแพร่วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ การมุ่งเน้นของประเทศในด้านความสามารถในการแข่งขันที่ยั่งยืน เศรษฐกิจสร้างสรรค์ นวัตกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในการสร้างคุณค่าในระดับโลก คุณูปการเหล่านี้มีความเชื่อมโยงกัน โดยการส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกจะสนับสนุนสิทธิมนุษยชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วม เสริมสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างประเทศ ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ยกระดับความสามารถในการแข่งขัน ขับเคลื่อนนวัตกรรมที่ยั่งยืน และนำเสนอแนวคิดเชิงปรัชญาที่เป็นเอกลักษณ์ เพื่อให้ประเทศไทยสามารถยกระดับการสร้างคุณค่าให้กับประชาคมโลกได้มากยิ่งขึ้น อาจพิจารณาดำเนินการดังนี้ เสริมสร้างโครงการริเริ่มด้านการศึกษาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลกอย่างต่อเนื่อง พัฒนาและประเมินผลการดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมทางสังคมอย่างต่อเนื่อง ขยายขนาดและผลกระทบของโครงการริเริ่มด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ใช้ประโยชน์จากบทบาทในองค์กรระหว่างประเทศเพื่อส่งเสริมความร่วมมือระดับ

โลกอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ส่งเสริมวัฒนธรรมไทยในขณะที่เปิดรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเข้าใจข้ามวัฒนธรรมให้มากยิ่งขึ้น ลงทุนเชิงกลยุทธ์ในการวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันระดับโลกและขับเคลื่อนนวัตกรรมที่ยั่งยืน แบ่งปันภูมิปัญญาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะแบบจำลองสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้วยความมุ่งมั่นอย่างต่อเนื่อง ประเทศไทยจึงอยู่ในตำแหน่งที่ดีที่จะเป็นผู้มีส่วนร่วมที่มีคุณค่าต่อประชาคมโลกที่เจริญรุ่งเรือง

๙.๔ บทสรุป

บทเรียนนี้ได้สำรวจความสมดุลระหว่างการเป็นพลเมืองไทยที่ภาคภูมิใจในรากเหง้า และการเป็นพลเมืองโลกที่เคารพความแตกต่าง ผ่านสามประเด็นหลัก คือ ๑) ความรักในความเป็นไทย เราได้เห็นว่าอัตลักษณ์ไทยประกอบด้วยวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ภาษา ศิลปะ และประเพณีที่งดงาม ซึ่งล้วนหล่อหลอมความเป็นชาติ การรักษามรดกเหล่านี้ต้องควบคู่ไปกับการเปิดรับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีสติ ๒) การปรับตัวในสังคมพหุวัฒนธรรม ยุคโลกาภิวัตน์ทำให้สังคมไทยมีความหลากหลายมากขึ้น การพัฒนาทักษะสำคัญ เช่น การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม การคิดวิเคราะห์ และความยืดหยุ่น จะช่วยให้เราอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ๓) การสร้างคุณค่าแก่ประชาคมโลก ประเทศไทยมีศักยภาพในการส่งเสริมสันติภาพโลก ทั้งผ่านวัฒนธรรม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และนวัตกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ การเป็นพลเมืองโลกที่ดีเริ่มจากการเข้าใจตนเอง แล้วขยายไปสู่ความเข้าใจผู้อื่น เมื่อเรารู้คุณค่าของวัฒนธรรมไทย และพร้อมเปิดใจเรียนรู้ความแตกต่าง เราจะสามารถสร้างสรรค์สังคมที่ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง และยังคงเอกลักษณ์อันทรงคุณค่า

๙.๕ คำถามท้ายบท

๑) “อัตลักษณ์ไทย” มีองค์ประกอบสำคัญอะไรบ้าง และเหตุใดการรักษาอัตลักษณ์เหล่านี้จึงสำคัญต่อการเป็นพลเมืองไทย?

เฉลย อัตลักษณ์ไทยมีองค์ประกอบสำคัญ ๗ ประการ ได้แก่ ๑) ภาษาไทย ๒) วัฒนธรรมและประเพณี ๓) ศาสนาและความเชื่อ (พระพุทธศาสนาเป็นหลัก) ๔) พระมหากษัตริย์ ๕) ศิลปะไทย ๖) อาหารไทย และ ๗) ค่านิยมและวิถีชีวิต (เน้นครอบครัว, เคารพผู้สูงอายุ, สุภาพ, รักสงบ)

การรักษาอัตลักษณ์เหล่านี้สำคัญต่อการเป็นพลเมืองไทยเพราะ ๑) สร้าง ๒) ความเป็นเอกภาพและความภาคภูมิใจในชาติ ๓) รักษามรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ ๔) สร้างความมั่นคงทางจิตใจและหลักยึดเหนี่ยว ๕) เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีในสังคม ๖) สร้างจุดยืนที่ชัดเจนในเวทีโลก ๗) ช่วยถ่วงดุลอิทธิพลวัฒนธรรมต่างชาติ ๘) สร้างความรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนาและปกป้องประเทศ

๒) วันสงกรานต์และวันลอยกระทงสะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรมไทยอย่างไร? จงอธิบายพร้อมยกตัวอย่างกิจกรรมที่แสดงถึงการสืบทอดประเพณีเหล่านี้ในยุคปัจจุบัน

เฉลย

วันสงกรานต์ สะท้อน ๑) ความกตัญญูและการเคารพผู้อาวุโส (รดน้ำดำหัว) ๒) ความเป็นสิริมงคลและการเริ่มต้นใหม่ (ทำความสะอาดบ้าน) ๓) ความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน (รวมญาติ, ทำบุญตักบาตร)

วันลอยกระทง สะท้อน ๑) ความกตัญญูต่อธรรมชาติ (ขอขมาพระแม่คงคา) ๒) ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา (บูชารอยพระพุทธบาท, สะเดาะเคราะห์) ๓) ภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรม (ประดิษฐ์กระทง, รำวง)

กิจกรรมสืบทอดในยุคปัจจุบัน

สงกรานต์ ถนนข้าวสาร/สงกรานต์, รดน้ำดำหัวชุมชน, ประกวดนางสงกรานต์, รณรงค์สงกรานต์ปลอดภัย, ลอยกระทง ประกวดกระทงรักษ์สิ่งแวดล้อม, เทศกาลโคมลอยยี่เป็ง, งานลอยกระทงแหล่งท่องเที่ยว, ประกวดนางนพมาศ

๓) หลักธรรมทางศาสนาพุทธ (เช่น เมตตา กรุณา และอื่น ๆ) สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสังคมไทยได้อย่างไร? ยกตัวอย่างประกอบ

เฉลย

เมตตา พัฒนาจิตใจปรารถนาดี (บุคคล), สร้างสวัสดิการสังคม (สังคม) เช่น โครงการจิตอาสาพระราชทาน

กรุณา ช่วยเหลือผู้เดือดร้อน (บุคคล), จัดตั้งองค์กรช่วยเหลือ (สังคม) เช่น ครัวพระราชทานอุ่นไอรัก

มุทิตา สนับสนุนผู้อื่น (บุคคล), ยกย่องคนดี (สังคม) เช่น รางวัลคนดีศรีสังคม

อุเบกขา รับฟังเป็นกลาง (บุคคล), สร้างระบบยุติธรรม (สังคม) เช่น ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน

สังคหวัตถุ แบ่งปัน/อาสา (ทาน), ใช้วาจาสุภาพ (ปิยวาจา), ทำประโยชน์ (อัตถจริยา), เท่าเทียม (สมานัตตตา) เช่น โครงการธนาคารความดี

สาราณียธรรม ปรองดองในสังคมหลากหลาย เช่น เวทีประชาคมพัฒนาชุมชน

อริยสัจ ๔ แก้ปัญหาสังคมเป็นระบบ เช่น โครงการแก้ไขปัญหายาเสพติด

๔) ยุคโลกาภิวัตน์ส่งผลทั้งเชิงบวกและลบต่อวัฒนธรรมไทยอย่างไร? จงวิเคราะห์พร้อมยกตัวอย่าง

เฉลย

ผลกระทบเชิงบวก

๑) เผยแพร่วัฒนธรรมไทยสู่สากล (อาหารไทย, มวยไทย) ๒) ผสมผสานและพัฒนาวัฒนธรรม (แฟชั่นผ้าไทยร่วมสมัย, ดนตรีไทยร่วมสมัย) ๓) เข้าถึงความรู้และเทคโนโลยี (พิพิธภัณฑ์ดิจิทัล, เผยแพร่ออนไลน์)

ผลกระทบเชิงลบ

๑) ลดความสำคัญวัฒนธรรมดั้งเดิม (นิยมเทศกาลตะวันตก, ภาษาไทยปนอังกฤษ) ๒) บริโภคนิยมและวัตถุนิยม (ซื้อแบรนด์เนม, สงกรานต์เชิงพาณิชย์) สูญหายภูมิปัญญาท้องถิ่น (ลดช่างฝีมือ, ละเลยสมุนไพรไทย) ๓) ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม (ค่านิยมดั้งเดิม vs เสรีนิยม, การแต่งกาย) ๔) การปรับตัว ประยุกต์ร่วมสมัย (ผ้าไทยใส่ทุกวัน), ใช้เทคโนโลยีสืบสาน (แอปสอนภาษา), สร้างสมดุลไทย - สากล

๕) ถ้านักศึกษาต้องทำงานกลุ่มกับเพื่อนต่างวัฒนธรรม นักเรียนจะใช้ทักษะการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมอย่างไรเพื่อป้องกันความขัดแย้ง?

เฉลย

เตรียมตัวเข้าใจวัฒนธรรม/อคติ, ใช้ภาษาชัดเจน/เรียบง่าย, ฟังตั้งใจ/เปิดใจ, ตรวจสอบความเข้าใจ, สื่อสารหลายช่องทาง, กำหนดกติกา, แก้ผิดทันที, เน้นจุดร่วม, เคารพให้เกียรติ, ใช้ขัดแย้งเรียนรู้

๖) การคิดเชิงวิพากษ์สำคัญอย่างไรในการแก้ปัญหาความขัดแย้งทางวัฒนธรรม?ยกตัวอย่างสถานการณ์สมมติเพื่ออธิบาย

เฉลย

การคิดเชิงวิพากษ์ช่วยแยกแยะข้อเท็จจริง/อคติ, มองหลายมุม, หาทางออกสร้างสรรค์, ลดตัดสิน/แบ่งแยก, เข้าใจบริบทวัฒนธรรม

สถานการณ์ นักศึกษาไทย จีน ตะวันตกทำงานกลุ่ม หัวหน้าตะวันตกมองว่าเพื่อนร่วมงานไม่กระตือรือร้นเพราะไม่ค้าน

ใช้การคิดเชิงวิพากษ์ ตั้งคำถามความหมายพฤติกรรมตามวัฒนธรรม, ตระหนักอคติ, หาข้อมูลความเข้าใจ (วัฒนธรรมตะวันออกเน้นกลมกลืน), พัฒนาทางออกสร้างสรรค์ (กำหนดวิธีสื่อสารเคารพ), ประเมินผลปรับปรุง

ผล เข้าใจวัฒนธรรมมากขึ้น สื่อสารดีขึ้น ทำงานร่วมกันมีประสิทธิภาพ

๗) นักศึกษาจะมีส่วนร่วมเป็น “พลเมืองโลกที่ดี” ได้อย่างไรบ้าง? อธิบาย ๓ วิธีพร้อมเหตุผล

เฉลย

พัฒนาความรู้ประเด็นโลก ศึกษา, เข้าร่วมสัมมนา, แลกเปลี่ยนความคิดเห็น (เข้าใจปัญหา, ตัดสินใจรับผิดชอบ, เห็นผลกระทบกว้างขึ้น)
ลงมือปฏิบัติสร้างการเปลี่ยนแปลง อาสา, เปลี่ยนพฤติกรรมส่วนตัว, สนับสนุนองค์กรรับผิดชอบ (เปลี่ยนแปลงจากบุคคลสู่วงกว้าง, พัฒนาทักษะ, เข้าใจความซับซ้อน)

สร้างเครือข่าย/สื่อสารขับเคลื่อน ใช้สื่อสังคมออนไลน์, ร่วมเครือข่ายนานาชาติ, มีส่วนร่วมประชาธิปไตย (ต้องการความร่วมมือระดับโลก, สร้างความตระหนัก, มีอิทธิพลต่อนโยบาย)

๘) การเผยแพร่วัฒนธรรมไทย (เช่น อาหารไทย หรือนาฏศิลป์) ผ่านสื่อสังคมออนไลน์สามารถสร้างความเข้าใจระหว่างประเทศได้อย่างไร?

เฉลย

สร้างการเข้าถึง/รับรู้ทั่วโลก, นำเสนอเข้าใจง่ายด้วยภาพ/วิดีโอ/เรื่องราว/คำบรรยาย, สร้างปฏิสัมพันธ์สองทาง/ชุมชนออนไลน์/ร่วมมือข้ามวัฒนธรรม, สร้างความเข้าใจถูกต้องโดยแก้ไขผิด/นำเสนอบริบท/เชื่อมค่านิยมสากล (ตัวอย่างสอนทำอาหาร, อธิบายนาฏศิลป์, ถ่ายทอดเทศกาล) นำสู่ความสนใจไทย, แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม, สร้างภาพลักษณ์ที่ดี, สร้างพันธมิตรทางวัฒนธรรม

๙) แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเชื่อมโยงกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลกได้อย่างไร?

เฉลย สอดคล้องหลักการ พอประมาณ - บริโภคยั่งยืน, มีเหตุผล - ตัดสินใจฐานข้อมูล, ภูมิคุ้มกัน - ยืดหยุ่น (ประยุกต์ สิ่งแวดล้อม, เศรษฐกิจ, สังคม, บูรณาการ SDGs ขจัดยากจน/หิวโหย, การศึกษา, น้ำสะอาด, พลังงานสะอาด) ประยุกต์ใช้แก้ปัญหาวิกฤตการณ์โลก สร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ ปรับใช้ได้หลากหลายบริบท

๑๐) ถ้านักศึกษามีโอกาสเป็นตัวแทนประเทศไทยในเวทีนานาชาติ นักเรียนจะนำเสนอจุดแข็งของไทยด้านใดบ้าง เพื่อแสดงบทบาทการเป็นพลเมืองโลก?

เฉลย หากมีโอกาสเป็นตัวแทนประเทศไทยในเวทีนานาชาติ ข้าพเจ้าจะนำเสนอจุดแข็งของไทยดังต่อไปนี้ เพื่อแสดงบทบาทการเป็นพลเมืองโลกที่มีความรับผิดชอบและสร้างสรรค์

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน นำเสนอแนวคิดที่ได้รับการยอมรับจากองค์การสหประชาชาติว่าเป็นแนวทางสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน โดยเน้นความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกัน พร้อมยกตัวอย่างโครงการตามแนวพระราชดำริที่เป็นรูปธรรม

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นำเสนอสังคมไทยที่เป็นพหุวัฒนธรรม มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และประเพณี แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติและเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นแบบอย่างของการอยู่ร่วมกันในโลกที่ไร้พรมแดน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาระดับโลก นำเสนอองค์ความรู้และนวัตกรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาท้าทายระดับโลก เช่น ด้านการเกษตรยั่งยืน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

จิตอาสาและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ นำเสนอวัฒนธรรมและจิตสำนึกของคนไทยในการช่วยเหลือผู้อื่น ทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและการบรรเทาทุกข์จากภัยพิบัติ

การส่งเสริมสันติภาพและการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี นำเสนอประสบการณ์และบทบาทของประเทศไทยในการส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคง

ในภูมิภาค โดยเน้นการเจรจา การประนีประนอม และการแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศ นำเสนอความสำคัญของประเทศไทยในฐานะที่เป็นแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญของโลก และความมุ่งมั่นในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและมีความรับผิดชอบ นำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาที่ยั่งยืนและสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น

โดยการนำเสนอจุดแข็งเหล่านี้ ข้าพเจ้าจะแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีความมุ่งมั่นและมีศักยภาพในการเป็นพลเมืองโลกที่ดี ที่พร้อมจะร่วมมือกับนานาประเทศในการแก้ไขปัญหาท้าทายระดับโลก และสร้างสรรค์โลกที่สันติสุขและยั่งยืนสำหรับทุกคน

๙.๖ รายการอ้างอิง

หนังสือ

Banks, J. A. (2019*). An introduction to multicultural education* (6th ed.). Pearson.

Hofstede, G. (2010). *Cultures and Organizations Software of the Mind*. McGraw - Hill.

IMD World Competitiveness Center. (2023). *World Competitiveness Yearbook 2023*. Lausanne IMD.

King Bhumibol Adulyadej. (2011). *The Philosophy of Sufficiency Economy*. Bangkok Office of the Royal Development Projects Board.

UNDP Thailand. (2022). *Sustainable Development Goals Report 2022 Thailand Perspective*. Bangkok UNDP.

UNESCO. (2021). *Global Citizenship Education Topics and Learning Objectives*. Paris UNESCO.

UNESCO. (2022). *Creative Economy Report 2022*. Paris UNESCO Publishing.

กรมการศาสนา. (๒๕๖๔). *ศาสนากับวิถีชีวิตไทย*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

กรมศิลปากร. (๒๕๖๒). *มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. (๒๕๖๓). *ประวัติศาสตร์ชาติไทย*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. (๒๕๖๔). *ศิลปกรรมไทย พัฒนาการและรูปแบบ*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. (๒๕๖๖). *รายงานการส่งออกผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (๒๕๖๓). *แนวทางการส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (๒๕๖๔). *รายงานความหลากหลายทางวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (๒๕๖๕). *มรดกวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (๒๕๖๕). *รายงานกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (๒๕๖๖). *วัฒนธรรมไทยในเวทีโลก*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.

กระทรวงการต่างประเทศ. (๒๕๖๕). *บทบาทไทยในประชาคมโลก*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ.

กระทรวงการต่างประเทศ. (๒๕๖๖). *บทบาทไทยในองค์กรระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ.

กระทรวงพลังงาน. (๒๕๖๖). *รายงานการลงทุนพลังงานหมุนเวียน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงพลังงาน.

คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ. (๒๕๖๖). *รายงานสถานการณ์สื่อดิจิทัลไทย*. กรุงเทพฯ: กสทช.

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (๒๕๖๕). รายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนไทย. กรุงเทพฯ: คสช.

ธงทอง จันทรางศุ. (๒๕๖๔). *ความเป็นไทยในโลกสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

ธนาวิทย์ โชติประดิษฐ์. (๒๕๖๔). *พระมหากษัตริย์กับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม.

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. (๒๕๖๐). *ประวัติศาสตร์พระมหากษัตริย์ไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๙). *พุทธธรรมฉบับปรับขยาย*. กรุงเทพฯ: ผลิธัมม์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๖๓). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มูลนิธิชัยพัฒนา. (๒๕๖๒). *โครงการในพระราชดำริ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิชัยพัฒนา.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๖๓). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

สถาบันไทยศึกษา. (๒๕๖๖). *อัตลักษณ์ไทยในบริบทโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (๒๕๖๕). *ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ต่อสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (๒๕๖๕). *แนวทางการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สสส.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (๒๕๖๖). *แนวทางการพัฒนาการคิดเชิงวิพากษ์ในโรงเรียน*. กรุงเทพฯ: สพฐ.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (๒๕๖๐). *เอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (๒๕๖๖). *รายงานสถิติการนับถือศาสนาในประเทศไทยประจำปี ๒๕๖๖*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (๒๕๖๕). *รายงานสถานการณ์การใช้ภาษาในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๖๕*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (๒๕๖๕). *รายงานสถิติประชากรและศาสนา*. กรุงเทพฯ: สถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (๒๕๖๖). *รายงานพฤติกรรมเยาวชนไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. (๒๕๖๕). *นโยบายสังคมพหุวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สอวช.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๖๕). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก. (๒๕๖๖). *รายงานนวัตกรรมสีเขียวของไทย*. กรุงเทพฯ: องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก.

บรรณานุกรม

หนังสือ

Allport, G. W. (1961). *Pattern and growth in personality*. Holt, Rinehart and Winston.

Anderson, B. (1983). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Verso.

Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. University of Minnesota Press.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice Hall.

Banks, J. A. (2019). *An introduction to multicultural education* (6th ed.). Pearson.

Bellamy, R. (2008). *Citizenship: A very short introduction*. Oxford University Press.

Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. Doubleday.

Brown, B. (2012). *Daring greatly: How the courage to be vulnerable transforms the way we live, love, parent, and lead*. Gotham Books.

Cain, S. (2012). *Quiet: The power of introverts in a world that can't stop talking*. Crown Publishing Group.

Carnegie, D. (2019). *How to win friends and influence people (Updated ed.).* Simon & Schuster.

Castells, M. (2010). *The rise of the network society* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.

Chalmers, D. J. (2020). *The conscious mind: In search of a fundamental theory.* (2nd ed.). Oxford University Press.

Clear, J. (2018). *Atomic habits: An easy & proven way to build good habits & break bad ones*. Penguin Random House.

Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1992). *Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) professional manual*. Psychological Assessment Resources.

Cuddy, A. (2015). *Presence: Bringing your boldest self to your biggest challenges*. Little, Brown Spark.

Damasio, A. R. (2021). *Feeling & knowing: Making minds conscious*. Pantheon Books.

De Bono, E. (2017). *Six thinking hats (Revised ed.).* Penguin Life.

Dehaene, S. (2020*). Consciousness and the brain: Deciphering how the brain codes our thoughts*. Penguin Books.

Duhigg, C. (2014). *The power of habit: Why we do what we do in life and business*. Random House.

Durkheim, E. (2001). *The elementary forms of religious life (C. Cosman, Trans.).* Oxford University Press. (Original work published 1912)

Dweck, C. S. (2006). *Mindset: The new psychology of success*. Ballantine Books.

Edelman. (2023). *2023 Edelman Trust Barometer: Global report*. https://www.edelman.com/sites/g/files/aatuss191/files/2023-01/2023%20Edelman%20Trust%20Barometer%20Global%20Report.pdf

Eurich, T. (2018). *Insight: The surprising truth about how others see us, how we see ourselves, and why the answers matter more than we think*. Crown Business.

Eyal, N. (2019). *Indistractable: How to control your attention and choose your life*. BenBella Books.

Feist, J., & Feist, G. J. (2018). *Theories of personality (9th ed.).* McGraw-Hill Education.

Freud, S. (1961). *The ego and the id. W. W. Norton & Company*. (Original work published 1923)

Freud, S. (2018). *The ego and the id (J. Strachey, Trans.). Dover Publications*. (Original work published 1923)

Fukuyama, F. (2018). Identity: *The demand for dignity and the politics of resentment*. Farrar, Straus and Giroux.

Gallup. (2023). *Confidence in institutions*. https://news.gallup.com/topic/category-institutions.aspx

Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures: Selected essays*. Basic Books.

Giddens, A., & Sutton, P. W. (2018). *Sociology (*8th ed.). Polity Press.

Goleman, D. (2020). *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ (25th Anniversary ed.).* Bantam Books.

Gottman, J. M., & Silver, N. (2015). *The seven principles for making marriage work (Revised ed.).* Harmony Books.

Heath, R. L. (2018). *Strategic issues management: Organizations and public policy challenges* (3rd ed.). SAGE Publications.

Hofstede, G. (2010). *Cultures and Organizations Software of the Mind*. McGraw - Hill.

Hyman, H. H. (1959). *Political socialization: A study in the psychology of political behavior*. Free Press.

IMD World Competitiveness Center. (2023). *World Competitiveness Yearbook 2023*. Lausanne IMD.

Jory, P. (2016). *Thailand's theory of monarchy: The Vessantara Jataka and the idea of the perfect man*. State University of New York Press.

King Bhumibol Adulyadej. (2011). *The Philosophy of Sufficiency Economy*. Bangkok Office of the Royal Development Projects Board.

Koch, C. (2019). *The feeling of life itself: Why consciousness is widespread but can't be computed*. MIT Press.

Kotter, J. P. (2012). *Leading change*. Harvard Business Review Press.

Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and social class: And other essays*. Cambridge University Press.

Maslow, A. H. (1970). *Motivation and personality (2nd ed.). Harper & Row*. (Original work published 1954)

Maxwell, J. C. (2018). *Developing the leader within you 2.0*. HarperCollins Leadership.

Navarro, J. (2018). *The dictionary of body language: A field guide to human behavior*. William Morrow.

Ochiai, E., & Hosoya, L. A. (Eds.). (2014). Transformation of the intimate and the public in Asian modernity. Brill.

Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. Oxford University Press.

Post, L., & Senning, D. P. (2017). *Emily Post's etiquette: Manners for today (19th ed.).* William Morrow.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.

Putnam, R. D., & Garrett, S. R. (2020). *The upswing: How America came together a century ago and how we can do it again*. Simon & Schuster.

Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2022). *Organizational behavior (19th ed.).* Pearson.

Rogers, C. R. (1995). *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. Houghton Mifflin. (Original work published 1961)

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. Free Press.

Sandberg, S. (2013). *Lean in: Women, work, and the will to lead*. Knopf.

Scott, W. R. (2014). *Institutions and organizations: Ideas, interests, and identities* (4th ed.). SAGE Publications.

Scruton, R. (2007). *The Palgrave Macmillan dictionary of political thought (*3rd ed.). Palgrave Macmillan.

Seligman, M. E. P. (2006). *Learned optimism: How to change your mind and your life*. Vintage Books. (Original work published 1990)

Sinek, S. (2019). *The infinite game*. Portfolio.

Smith, W. (1890). *A dictionary of Greek and Roman antiquities* (Vol. 1). J. Murray.

Stone, D., & Heen, S. (2014). *Thanks for the feedback: The science and art of receiving feedback well*. Viking.

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). *An integrative theory of intergroup conflict*. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), The social psychology of intergroup relations (pp. 33–47). Brooks/Cole.

Transparency International. (2022). *Corruption Perceptions Index 2022*. https://www.transparency.org/en/cpi/2022

UNDP Thailand. (2022). *Sustainable Development Goals Report 2022 Thailand Perspective*. Bangkok UNDP.

UNESCO. (2021). *Global Citizenship Education Topics and Learning Objectives*. Paris UNESCO.

UNESCO. (2021). *Reimagining our futures together: A new social contract for education*. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379381

UNESCO. (2022). *Creative Economy Report 2022*. Paris UNESCO Publishing.

Weber, M. (1978). *Economy and society: An outline of interpretive sociology* (G. Roth & C. Wittich, Eds.). University of California Press. (Original work published 1922)

Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). *What kind of citizen? The politics of educating for democracy*. American Educational Research Journal, 41 (2), 237–269. https://doi.org/10.3102/0002831 2041002237

Woodall, T., & Constantine, S. (2002). *The pocket stylist: Behind-the-scenes expertise from a fashion pro on creating your own look*. Avery.

กรมการศาสนา. (๒๕๔๐). *คู่มือพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

กรมการศาสนา. (๒๕๕๖). *คู่มือการปฏิบัติศาสนพิธีเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.

กรมการศาสนา. (๒๕๖๔). *ศาสนากับวิถีชีวิตไทย*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

กรมศิลปากร. (๒๕๖๒). *มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. (๒๕๖๓). *ประวัติศาสตร์ชาติไทย*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. (๒๕๖๔). *ศิลปกรรมไทย พัฒนาการและรูปแบบ*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. (๒๕๖๖). *รายงานการส่งออกผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (๒๕๖๓). *แนวทางการส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (๒๕๖๔). *รายงานความหลากหลายทางวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (๒๕๖๕). *มรดกวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (๒๕๖๕). *รายงานกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (๒๕๖๖). *วัฒนธรรมไทยในเวทีโลก*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.

กระทรวงการต่างประเทศ. (๒๕๖๕). *บทบาทไทยในประชาคมโลก*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ.

กระทรวงการต่างประเทศ. (๒๕๖๖). *บทบาทไทยในองค์กรระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ.

กระทรวงพลังงาน. (๒๕๖๖). *รายงานการลงทุนพลังงานหมุนเวียน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงพลังงาน.

กระทรวงสาธารณสุข. (๒๕๓๖*). หนังสือราชการเรื่องแนวทางการพัฒนาการพยาบาลด้านจิตสำนึก*. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.

คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ. (๒๕๖๖). *รายงานสถานการณ์สื่อดิจิทัลไทย*. กรุงเทพฯ: กสทช.

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (๒๕๖๕). *รายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนไทย*. กรุงเทพฯ: คสช.

ชัยวัฒน์ ถิระพันธุ์. (๒๕๖๓). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวางแผนชีวิต*. สำนักพิมพ์สานอักษร.

ทิพย์พาพร ตันติสุนทร และคณะ. (๒๕๖๒). *การสร้างพลเมืองในสังคมไทย*. สถาบันพระปกเกล้า.

ทิพย์พาพร ตันติสุนทร. (๒๕๖๒). *ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. สถาบันพระปกเกล้า.

ธงทอง จันทรางศุ. (๒๕๖๔). *ความเป็นไทยในโลกสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

ธนาวิทย์ โชติประดิษฐ์. (๒๕๖๔). *พระมหากษัตริย์กับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม.

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. (๒๕๖๐). *ประวัติศาสตร์พระมหากษัตริย์ไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ประเวศ วะสี. (๒๕๕๓). *ธรรมชาติของสรรพสิ่ง การเข้าถึงความจริงทั้งหมด*. กรุงเทพฯ: กรีน - ปัญญาญาณ.

ประเวศ วะสี. (๒๕๖๔). *จิตสำนึกสาธารณะกับการพัฒนาสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

ปิ่น มุทุกันต์. (๒๕๓๓). *มุมสว่าง*. (พิมพ์ครั้งที่ ๖). กรุงเทพมหานคร มีเดียโฟกัส.

พรจันทร์ สุวรรณชาติ. (๒๕๓๓). พยาบาลกับการดูแลบุคคล. ใน อ. วีระฉัตร (บ.ก.), *การพยาบาลในมิติจิตสำนึก*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๔). *พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยาย).* มูลนิธิพุทธธรรม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๖). *พุทธธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ ๑๑). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๖๐). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๙). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๙). *พุทธธรรม (ฉบับขยาย).* มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๙). พุทธธรรมฉบับปรับขยาย. กรุงเทพฯ: ผลิธัมม์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๙). *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*. สำนักพิมพ์พุทธธรรม.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (๒๕๖๒). *พระพุทธศาสนาในฐานะรากฐานของวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมโลก*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (๒๕๓๙). *พุทธธรรมกับปรัชญาการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัฒน์*. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (๒๕๓๙). *พุทธธรรมกับปรัชญาการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัฒน์*. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. (๒๕๕๘). *พระพุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์*. สำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (๒๕๕๗). *พระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตเพื่อสันติภาพ: การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในชุมชนและสังคม*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (๒๕๖๑). *พุทธสันติวิธี: การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (๒๕๖๓). *การศึกษาไทย ๔.๐: ปรัชญาการศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๖๓). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). *พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม. สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค เล่มที่ 19*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๓๖). ที่ระลึก ๑๐๐ ปี มหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๔๓๖-๒๕๓๖. มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๖๔). *คู่มือนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๖๔). *แผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๕–๒๕๖๙*. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

มูลนิธิชัยพัฒนา. (๒๕๖๒). *โครงการในพระราชดำริ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิชัยพัฒนา.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๒๕). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๕๔). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๖๓). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

วนัส ปิยะกุลชัยเดช. (๒๕๕๙). *ความเป็นพลเมืองในบริบททางสังคมการเมืองตะวันตก*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรากรณ์ สามโกเศศ. (๒๕๖๓). *การพัฒนาพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๑*. สำนักพิมพ์มติชน.

วิจารณ์ พานิช. (๒๕๖๔). *การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ ๒๑*. สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน.

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. (2548). *การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองของเยาวชนไทย*. กลุ่มพัฒนาหลักสูตร สพฐ.

ศุภลักษณ์ ทัดศรี และอารยา พรายแย้ม. (๒๕๕๔). *จิตสำนึกในชีวิตประจำวัน*. กรุงเทพฯ: คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

สถาบันไทยศึกษา. (๒๕๖๖). *อัตลักษณ์ไทยในบริบทโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (๒๕๖๕). *ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ต่อสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๖๑). *ธรรมนูญชีวิต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ). (๒๕๔๐). *การเผยแผ่พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาชิรญาณวโรรส. (๒๔๔๙). *คำแนะนำพระภิกษุสามเณรวัดบวรนิเวศวิหารเรื่องคำแนะนำเรื่องเล่าเรียน.*

สมภาร พรมทา. (๒๕๖๒). *พุทธปรัชญา: มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (๒๕๖๕). *แนวทางการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สสส.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (๒๕๖๖). *แนวทางการพัฒนาการคิดเชิงวิพากษ์ในโรงเรียน*. กรุงเทพฯ: สพฐ.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (๒๕๖๐). *เอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (๒๕๖๖). *รายงานสถิติการนับถือศาสนาในประเทศไทยประจำปี ๒๕๖๖*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (๒๕๖๕). *รายงานสถานการณ์การใช้ภาษาในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๖๕*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (๒๕๖๕). *รายงานสถิติประชากรและศาสนา*. กรุงเทพฯ: สถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (๒๕๖๖*). รายงานพฤติกรรมเยาวชนไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. (๒๕๖๕). *นโยบายสังคมพหุวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สอวช.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๖๕). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สุมน อมรวิวัฒน์. (๒๕๖๒). *การพัฒนาจิตสำนึกทางจริยธรรมในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวิมล ว่องวาณิช. (๒๕๖๔). *การวางแผนเชิงกลยุทธ์และการกำหนดเป้าหมาย*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก. (๒๕๖๖). *รายงานนวัตกรรมสีเขียวของไทย*. กรุงเทพฯ: องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (๒๕๕๔). *การเมืองภาคประชาชนกับการพัฒนาประชาธิปไตย*. ใน รายงานการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 13. สถาบันพระปกเกล้า.

วิทยานิพนธ์

จิตต์ภิญญา ชุมสาย ณ อยุธยา. (๒๕๕๑). *ลักษณะผู้รับรู้ตลอดชีวิตของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีสุดท้าย* [ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ณัฐวรรณ คำแสน. (๒๕๔๐). *ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทการสอนการพยาบาลจิตสำนึกของอาจารย์ ความผาสุกทางจิตสำนึกของนักศึกษา กับพฤติกรรมการพยาบาลจิตสำนึกตามการรายงานของนักศึกษา วิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุบผา ชอบใช้. (๒๕๔๓). *ความสามารถทางการพยาบาลในการดูแลผู้ป่วยในมิติจิตสำนึก* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระครูวิบูลย์ศีลโสภิต. (๒๕๔๖). *การจัดการศึกษาคณะสงฆ์โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อุษา ชัยโชณิชย์. (๒๕๒๖). *การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในระยะปี พ.ศ. ๒๔๓๒-๒๔๙๐* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วารสาร

Allen, N. J., & Meyer, J. P. (1990). The measurement and antecedents of affective, continuance and normative commitment to the organization. *Journal of Occupational Psychology*, 63 (1), 1–18. https://doi.org/10.1111/j.2044-8325.1990.tb00506.x

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. Journal of the American Institute of Planners, 35 (4), 216–224. https://doi.org/10.1080/01944366908977225

Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). *The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation*. Psychological Bulletin, 117 (3), 497–529. https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497

Chachavalpongpun, P. (2563). *The monarchy and Thai politics: From abstract to tangible discussions*. Journal of Contemporary Asia, 50 (5), 831–849. https://doi.org/10.1623/00472336.2563.1729711

Hashimoto, A., & Ikels, C. (2005). *Filial piety in changing Asian societies*. In M. L. Johnson (Ed.), The Cambridge handbook of

age and ageing (pp. 437–442). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9780511610714.046

Huddy, L., & Khatib, N. (2007). *American patriotism, national identity, and political involvement*. American Journal of Political Science, 51 (1), 63–77. https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2007.00237.x

Inglehart, R., & Welzel, C. (2005). *Modernization, cultural change, and democracy: The human development sequence*. Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9780511790881

Kim, H. (2018). *The Candlelight Movement and the impeachment of President Park in South Korea*. Asian Education and Development Studies, 7 (4), 343–354. https://doi.org/10.1108/AEDS-06-2018-0083

Mael, F., & Ashforth, B. E. (1992). *Alumni and their alma mater: A partial test of the reformulated model of organizational identification*. Journal of Organizational Behavior, 13 (2), 103–123. https://doi.org/10.1002/job.4030130202

McAdams, D. P., & Pals, J. L. (2006). *A new Big Five: Fundamental principles for an integrative science of personality*. American Psychologist, 61 (3), 204–217. https://doi.org/10.1037/0003-066X.61.3.204

Nagel, T. (1974). What is it like to be a bat? *The Philosophical Review*, 83 (4), 435–450. https://doi.org/10.2307/2183914

จรัล มะลูลีม. (๒๕๖๓). จิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ๑๒*(๒), ๔๕–๖๒.

จริยา แต่งประวัติ. (๒๕๖๕). การสื่อสารอย่างสันติตามหลักพระพุทธศาสนา. *วารสารชัยมงคลปริทรรศน์*. ๒(๑), ๑๔ - ๒๘.

จริยาวัตร คมพยัคฆ์. (๒๕๓๑). แรงสนับสนุนทางสังคม มโนทัศน์และการนำไปใช้. *วารสารพยาบาลศาสตร์,* ๖(๒), ๙๖-๑๐๖.

จุฑามาศ แก้วพิจิตร. (๒๕๖๓). การสร้างสมดุลชีวิตในยุคดิจิทัล. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์,* ๖๐(๓), ๒๐๓-๒๒๕.

นรินทร์ สังข์รักษา และคณะ. (๒๕๖๔). การเสริมสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ: แนวคิดและแนวทางการปฏิบัติ. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๑๘*(๑), ๑-๑๕.

ประเวศ วะสี. (๒๕๖๔). *จิตสำนึกสาธารณะกับการพัฒนาสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

พระครูวินัยธรปัญญา ปญฺญาวโร และบุญเตือน ทรัพย์เพชร. (๒๕๖๔). การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคดิจิทัล. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*. ๖(๔), ๔๒๓ - ๔๓๓.

พระฏลากาญ กิตฺติคุตฺโต. (๒๕๖๑). สื่อใหม่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน. *วารสารวิชาการ สถาบันพัฒนาพระวิทยากร*. ๑(๒), ๑๐๖ - ๑๑๘.

พระมหานพรักษ์ ขนฺติโสภโณ. (๒๕๕๙). เทคนิคการเผยแผ่ธรรมะสู่กลุ่ม. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*. ๒ (๒), ๙๑ - ๑๐๕.

พระมหาศิวกร ปญฺญาวชิโร และคณะ. (๒๕๖๔). บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมทูตจากอดีตสู่ปัจจุบัน. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*. ๖(๑), ๑๑๖ - ๑๓๑.

พิเชฐ ทั่งโต. (๒๕๖๓). เทคโนโลยีสารสนเทศกับยุทธศาสตร์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคออนไลน์. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*. ๓(๑), ๖๒ - ๗๕.

สมพร รุ่งเรืองกลกิจ. (๒๕๓๓). ความต้องการทางจิตสำนึกพยาบาลสามารถตอบสนองได้อย่างไร. *วารสารคณะพยาบาลศาสตร์, ๑๓*(๔), ๑ - ๘.

เว็บไซต์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๖๔). ปรัชญา/เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. https://www.mbu.ac.th/about/post-2632/

สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๖๓). ความเป็นมา. https://mms.mbu.ac.th/2020/06/15/ความเป็นมา

สำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ (ธ). (๒๕๕๔). พระธรรมทูตในต่างแดน. https://www.tidga.net/index.php/history/dhammaduta-history

พระไพศาล วิสาโล. (๒๕๕๗). *การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาสังคม*. เข้าถึงจาก https://visalo.org/columnInterview/57095000S.html

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๖๘, ๙ พฤษภาคม). *ประวัติมหาวิทยาลัย*. https://www.mbu.ac.th/about/post-416/

ราชกิจจานุเบกษา

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐. (๒๕๔๐, ๑ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๔ ตอนที่ ๕๑ ก. หน้า ๑-๒๐.

ราชกิจจานุเบกษา. (ร.ศ. ๑๒๑). พระราชบัญญัติลักษณปกครองคณะสงฆ์. บำรุงนุกูลกิจ.

คำสั่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ ๕๐๙/๒๕๖๘
เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU)

คำสั่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ที่ ๕๐๙/๒๕๖๘
เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU)

เพื่อให้การบริหารจัดการรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU) สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก การดำเนินการขับเคลื่อน Digital University โดยการนำรายวิชาเข้าสู่ Learning Platform และการผลิตสื่อการเรียนการสอน เป็นไปตามกฎกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม มาตรฐานการศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๕ มาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๕ ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. ๒๕๖๕ และระเบียบมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับปริญญาตรี พ.ศ. ๒๕๕๙

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ จึงแต่งตั้งคณะทำงานรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU) มีตำแหน่งและรายนาม ดังต่อไปนี้

รายวิชา BU5001 ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

๑. คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา	ประธานคณะทำงาน
๒. พระสุทธิวชิรเมธี, ดร.	รองประธานคณะทำงาน
๓. พระครูวินัยธร สัญชัญ ญาณวีโร, ผศ.ดร.	คณะทำงาน
๔. พระครูปลัด ทวี อภโย, ผศ.ดร	คณะทำงาน
๕. พระครูสุนทรวินัย, ดร.	คณะทำงาน
๖. พระมหานัฐพล อิสสรธมโม	คณะทำงาน
๗. พระมหาทศพร สุมุทุโก	คณะทำงาน
๘. แม่ชีเนตรนภา สุทธิรัตน์, ดร.	คณะทำงาน
๙. นายทองเปลือง อภัยวงศ์	คณะทำงาน
๑๐. นายธเนศ นกเพชร	คณะทำงาน
๑๑. ผศ.สุดใจ ภูกงลี	คณะทำงานและเลขานุการ
๑๒. ดร.วทัญญู ภูครองนา	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

/รายวิชา BU5002...

รายวิชา BU5002 พระไตรปิฎกศึกษา

๑. คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา	ประธานคณะทำงาน
๒. พระราชเมธีวชิรดิลก, ดร.	รองประธานคณะทำงาน
๓. พระมหาวิรุธ วิโรจโน, ผศ.ดร.	คณะทำงาน
๔. พระบุญเสริม ปภสฺสโร	คณะทำงาน
๕. พระมหาอดิศักดิ์ ปิยสีโล	คณะทำงาน
๖. พระมหาวิชิต อคฺคธมฺโม	คณะทำงาน
๗. พระมหาอดิศักดิ์ คเวสโก	คณะทำงาน
๘. พระมหาวิทวัส กตเมธี	คณะทำงาน
๙. นายปรเมธ ศรีภิญโญ	คณะทำงาน
๑๐. ดร.วทัญญู ภูครองนา	คณะทำงาน
๑๑. พระมหาเจริญ กตปญฺโญ, ผศ.ดร.	คณะทำงานและเลขานุการ
๑๒. ผศ.เตชทัต ปักสังขาเนย์	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

รายวิชา GE0001 ภาษาอังกฤษพื้นฐาน ๑

๑. คณบดีคณะมนุษยศาสตร์	ประธานคณะทำงาน
๒. พระมหาเกรียงไกร สิริวฑฺโน	รองประธานคณะทำงาน
๓. พระพุทธิวชิรเมธี, ผศ.ดร.	คณะทำงาน
๔. พระครูศรีปริยัติวิธาน, ดร.	คณะทำงาน
๕. พระครูธรรมจักรเจติยาภิบาล, ดร.	คณะทำงาน
๖. พระครูพิศิษฏ์ธรรมนิเทศ	คณะทำงาน
๗. พระมหาวิโรจน์ ญาณวีโร, ดร.	คณะทำงาน
๘. พระมหาปุณณ์สมบัติ ปภากโร, ดร.	คณะทำงาน
๙. พระพิทักษ์ ธานิสฺสโร, ดร.	คณะทำงาน
๑๐. พระมหามนตรี อธิกาโร	คณะทำงาน
๑๑. พระครูสมุห์ศิลาศักดิ์ สุเมโธ, ดร.	คณะทำงาน
๑๒. พระมหาวัฒนา สุรจิตฺโต	คณะทำงาน
๑๓. ดร.ประดิษฐ์ คำมุงคุณ	คณะทำงาน
๑๔. นางภัทรลดา วงศ์โยธา	คณะทำงาน
๑๕. นายยชุรเวท หงส์สิริ	คณะทำงาน
๑๖. นายจักรี บางประเสริฐ	คณะทำงาน
๑๗. ผศ.ดร.บัณฑิกา จารุมา	คณะทำงานและเลขานุการ
๑๘. นายชลวัฒน์ กิมชัว	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

/รายวิชา GE1001...

รายวิชา GE1001 วิถี มมร สู่ความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก

๑. คณบดีคณะสังคมศาสตร์	ประธานคณะทำงาน
๒. พระสุธีวชิรคุณ	รองประธานคณะทำงาน
๓. พระเมธีวชิราภิรัต, ผศ.ดร.	คณะทำงาน
๔. พระสุทธิวชิรเมธี, ดร.	คณะทำงาน
๕. พระสุนทรวชิรเมธี, ผศ.ดร.	คณะทำงาน
๖. พระอุดมวชิรเมธี, ดร.	คณะทำงาน
๗. พระครูวินัยธร สัญชัย ญาณวีโร, ผศ.ดร.	คณะทำงาน
๘. พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.	คณะทำงาน
๙. พระครูธรรมธร วีรยุทธ กุสลจิตฺโต, ดร.	คณะทำงาน
๑๐. พระครูชัยรัตนากร, ดร.	คณะทำงาน
๑๑. พระครูสุวรรณธรรมาจารย์, ดร.	คณะทำงาน
๑๒. พระครูวินัยธร บุลากร ฐานากโร	คณะทำงาน
๑๓. พระมหาอดิศักดิ์ คเวสโก	คณะทำงาน
๑๔. พระมหาปุณณ์สมบัติ ปภากโร, ดร.	คณะทำงาน
๑๕. ผศ.ดร.ตระกูล ชำนาญ	คณะทำงาน
๑๖. นางสาวปรรณพัชญ์ จิตร์จำนงค์	คณะทำงาน
๑๗. นายอุทัย ภูคดหิน	คณะทำงาน
๑๘. นายสุรศักดิ์ พุทธา	คณะทำงาน
๑๙. ดร.อภิชิต เหมือยไธสง	คณะทำงานและเลขานุการ
๒๐. ว่าที่ร้อยตรี ศรายุทธ เหลื่อมแก้ว	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

รายวิชา GE1002 มนุษย์กับการใช้ชีวิตในยุคดิจิทัล

๑. คณบดีคณะศึกษาศาสตร์	ประธานคณะทำงาน
๒. พระจักรพัชร์ จกฺกภทฺโท, ดร.	รองประธานคณะทำงาน
๓. พระมหาพิเชษฐ์ อตฺตานุรกฺขี, ดร.	รองประธานคณะทำงาน
๔. พระครูศรีธรรมวุฒิ, ดร.	คณะทำงาน
๕. พระมหาอดิศักดิ์ คเวสโก	คณะทำงาน
๖. พระศุภวัฒน์ สุขวฑฺฒโน	คณะทำงาน
๗. พระวิเชียร อธิปุญฺโญ	คณะทำงาน
๘. ดร.วชิรวิชญ์ อิทธิธนาศุภวิชญ์	คณะทำงาน
๙. นางสาวกฤษดาภรณ์ แก้วสวนจิก	คณะทำงาน
๑๐. นายธนวัฒน์ ชาวโพธิ์	คณะทำงานและเลขานุการ

/๑๑. นายวัชรพงษ์...

๑๑. นายวัชรพงษ์ โสภาจร คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

๑๒. นายชนมกร ประไกร คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

๑๓. นายวิราษ ภูมาศรี คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะทำงานมีหน้าที่และอำนาจดังนี้

๑. ผลิตสื่อการเรียนการสอน ตำรากลาง และรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU) ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๒. จัดทำข้อสอบกลาง เกณฑ์การวัดและประเมินผลการเรียน รายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (GE) และกลุ่มวิชาพระพุทธศาสนา (BU) ทุกรายวิชา

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

(พระธรรมวชิรจินดาภรณ์, รศ.ดร.)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

อัตลักษณ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

**“บัณฑิตมีความรอบรู้ในหลักพระพุทธศาสนาและสามารถ
เผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคมในระดับชาติหรือนานาชาติ”**

www.mbu.ac.th